ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 1. У Сомбору 15. јануара 1883. Год. XV.

РАСПИС НАГРАДА.

Да би од своје стране допринели живљем полету наше педагошке књижевности, расписујемо и за ову годину награде за три најбоље педагошке расправе, које ће у течају године 1883. изаћи у „Школском листу.“

Прва је награда *три* дуката, друга *два* дуката и трећа *један* дукат.

Које расправе заслужују награду одредиће умољени пресудиоци, који су изван нашег уредништва и којих ћемо имена у своје време саопштити.

Награде ове могу добити само народни учитељи и учитељице. Расправе морају бити оригиналне, а при досуђивању награде неће се узимати обзир на обим расправе, него само на ваљаност.

Код расправа, које се натичу за награду, ваља то одмах при шиљању њихови писци да назначе. Иначе им стоји на вољи, да или одмах своје име потпишу или да га у запечаћеном писму својој расправи додаду. Писма уз ненаграђене расправе доцније ће се уништити.

Уредништво се нада, да ће овај распис награда наћи одзива у нашем учитељству и да ће оно многобројно окушати своју снагу у утакмици, на коју га позивамо и која може бити само од користи за српску школу.

У Сомбору 1. јануара 1882.

Уредништво Школокога листа.

НАСТАВНИ БУЏЕТ ЗА Г. 1883. У УГАРСКОМ САБОРУ.

Без сумње ће и наше читаоце интересовати, да их упознамо у кратко са дебатом, која се развила при претресању наставног буџета за ову годину у угарском сабору. Та култура је заједничко добро свију народа, па како да нас не интересује, како се о њој мисли и како се она развија у земљи, у којој живимо као грађани. Расправа о наставном буџету била је последња на дневном реду пред божићне ферије и можда се има нешто и томе да приписе, што није трајала више него три

ЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дана. Говорише већином чланови опозиције, па и ако је пала гдекоја добрâ и умесна реч и предлог, ипак се слабо види, да посланици имају праву представу о задатку школе уопште и нарочито школе у Угарској. У буџет за народне школе уђоше иначе 40.000 ф. више но досада.

Посланик *Видовић* тужио се, да се никако не види, да основна школа напредује. Већ је неколико година како је као зачамила. Он мисли да је томе узрок материјална невоља, од које сав народ пати, и наставни план, који је исти и за сеоске и за варошке школе. На селу мора један учитељ да наставља у шест разреда, по варошима се налази за сваки разред по један учитељ. Како би ту било могуће, да се постигне један и исти успех? По његову мнењу ваља да се за села постави особити наставни план, што му је донекле и министар за јавну наставу у свом одговору одобрио. Још је *Видовић* поменуо, како веома смета напредовању школе, што су учитељи рђаво наплаћени, па и закон за мировину оптеретио их је теретним плаћањима. На то је министар одговорио, да ће се можда г. 1885. моћи закон о мировини у корист учитеља да измене, јер ће се тада видети, колики је мировински фонд.

Више говорника наглашавали су потребу, да се у основној школи поклања већа пажња земљоделској настави. Тако је *Бенедикт Гендеч* предлагао, да министар распише награду од 5000 ф. за читанку, коју би написали најваљанији педагошки и економски капацитети. У тој читанци требали би да се налазе добри савети за земљораднике и разумна правила, како се ваља владати у свима приликама у животу. *Лудвиг Тургоњи* захтевао је, да се већа пажња посвети обртничкој настави, а и за наставу женскиња требала би држава веће жртве да приноси, а не да им високом школарином затвара врата од школе Ето у пештанској државној вишој девојачкој школи износи школарина скоро 90 форината. Како онда могу у ту школу да шаљу своје кћери сиромашнији родитељи, па и они из средње класе, којима би то било најнужније и зар је онда чудо, што су од 378 ученица те школе 234 Јевреjкиње?

Хелфи је корео министра, што се налазе још читави пределi, који су без народне школе, а *Видовић* је захтевао, да се само тамо о државном трошку подижу основне школе, где школе уопште нема, а не тамо, где ова или она конфесија има већ

своју школу. Ако је та рђава, онда ваља држава да настоји, да се поправи.

Особито жестоке речи чуле су се против државних школских надзорника. Најдрастичније изразио се о њима *Алберт Немет*, који је опоменуо министра још и на то, да се не постављају за народне учитеље ропске душе, које су добре само за слуге, већ људи чврста карактера. Њему су школски инспектори аспиранти за пензије, а *Тургоњи* је нарочито кореo бирократичан систем код школских надзорништава. Међу школским надзорницима има и ваљаних мужева, али често се постављају сасвим неспособни људи за надзорнике. Зато мисли Тургоњи, да и ми треба да се угледамо на Швајцарску, где се на та места бирају људи, који су стекли заслуге на наставном пољу. Неки су говорници помињали, како министар почешће потеже инспекторе у Пешту и држи ш њима тајне састанке. Министар је на то одговорио, да је позивао себи школске инспекторе из *пограничних* жупанија у више група, да ш њима конферише о томе, како да се у дотичним пределима *унапреди мађарска култура*, народна и обртничка настава. Иначе то нису били никакви тајни састанци. Скројен је и план, по ком ће да се поступа. али исти не може из финанцијалних разлога одмах да се изведе, јер захтева сем инвестиција годишње 400.000 форината.

Говорило се и о средњим школама и истицало, да су ђаци у њима преоптерећени предметима. *Хегедиш* је захтевао измену садањег система у том смислу, да се задовоље захтеви науке, али да се обзир узме и на физичне подобности ученика. Особито жесток био је познати левак *Ото Херман*. Он је пребацивао, да се на наставном пољу ништа друго не ради до експериментише Али ти експерименти министрови су опасни, јер имају уплив на друштво, које је пуно полуобразованих, који мисле, да су потпуно образовани Хаос у наставној струци разјашњује се тим, што њезини руководиоци не увиђају, да је прошло време класичне струје, да су свуд овладале природне науке. И код нас ваља да се уреди наставни материјал сходно захтевима времена по начелу: не много рђаво, него мало, али добро. Сад се истина многи заводи и школе оснивају, али ниједан није како треба уређен.

Најлепши моменат у целој дебати била је изјава грофа Евгена Зичије, да поклања 12000 форината за унапређење индустријалне наставе. Тај у истину магнатски чин заслужује при-

знање свију народних пријатеља.—За нас, који искрено желимо да се Хрвати у Угарској одрже у својој народној и славенској свести — али њихова браћа у Загребу ништа не раде за то, него им је на жалост пре̏че, да српско име код куће затиру — за нас велимо била је више смешна сцена у почетку генералне дебате о Међумурју. Учесници те сцене беху од стране Хрвата каноник Вучетић, који иначе није баш јако одушевљен за Хрватство, ако га и сматрају у Пешти за правог Хрвата и најжешћи мађарски ултра Тали. Говорили су пријатељски као при чаши вина, сабор их је мирно оставио да осећаје своје излију и није отуд било никаквог плода, већ ако не рачунамо за то изјаву хрватског министра Бедековића, која ништа не значи. Сад је одређена опет нека наставна комисија за Међумурје, да развиди стање тамошњих школа.

Много озбиљније саслушасмо говор велеуваженога господина министра за богочаст и јавну наставу на крају дебате. Јасно као никад досада изјавио је, да питање о наетави не стоји у никаквој тесној вези са конфесијама. Главна идеја, која га у његову раду руководи, мађарска је државност и у њеном оквиру мађарска култура. Те речи господина министра нису могле нимало да утеше оне многобројне држављане угарске, управо огромну већину грађанства, која сматра конфесијоналну наставу за једино целисходну и жели да одржи и на даље заједницу између цркве и школе.

Кад прођемо поједине ставке наставног буџета, видимо да је обилно састарано за културне потребе мађарског народа. Али не видимо на жалост да је узет обзир и на културне потребе других народа у Угарској; њих као ни да нема и ипак они имају право, да се у духу своје народности развијају и дужност је државе, да их у томе потпомаже. Али ни међу посланицима не беше никога, који би владу на то сетио. Бог зна докле ће то неприродно стање да траје, али као верни домољуби желимо искрено, да на срећу наше отаџбине наставна политика пође здравијим и спасоноснијим правцем. М. П.

КАКАВ ТРЕБА ДА ЈЕ УСПЕХ ШКОЛСКЕ НАСТАВЕ?

За свакога свесногa и разборита учитеља нема веће радости, но кад види успеха у својој настави, кад сасвим задовољно и отворено може рећи: ово је плод мога труда, ово је моје добро дело! Како ли се учитељ осећа блажен и задовољан, кад чује да му је испит добро испао, једном речи: да му је његова наставна радња у сваком погледу похвале

достојна. Али сад настаје питање, да ли је учитељ задовољан таким дечијим знањем? Зар се неби могло захтевати, да ученици имају још више знања? Испитајмо, да ли ће оно знање, што га је дете из школе изнело моћи послужити као стална основа, на којем треба да подиже даље своје знање; или најпосле да ли је то дечије знање добивено у школи савршено и да ли ће знати тај свој новозадобивени умни капитал у практичном животу употребити на своју корист? То су све питања, на која се не може свагда повољан одговор очекивати. Зашто? Јер народна школа осим што прима у своје крило малену децу, има да се бори са небројеним учевним предметима, уз то одмерено време пречк, те настава не може да покаже стална успеха. То је данашњи изговор многих наших учитеља! Ми стависмо себи у задатак, да промотримо да ли школска настава може дати стална успеха и којим начином да се до тога дође?

„Не учимо за школу него за живот,“ то свето начело наставе изрекли су још стари педагози, и они су већ били убеђени, да народна школа мора имати обзира на практичан живот човечији, ако хоће својој цељи да одговори. Ову девизу имају данас напредни учитељи сви на уму, па опет се против тога тако јако греши, пошто се још и дан данас истражују начини, како да се дође до тога да школска настава може што боље одговорити свакидашњем животу.

Да данашња школска настава не одговара своме задатку у тој мери колико се то од ње с правом смә изискивати, сведочи најбоље онај извештај, што га је поднео вис. школ. савету у седници од 10. и 11. септембра пр. год. гл. школ. референат У том се извештају најбоље огледа данашња школска настава, тамо се види у колико одговара своме задатку. Обилазећи хотимично истраживање узрока, с којих школска настава стоји на тако ниском ступњу, трудићемо се, да покажемо, како и на који начин може настава да одговори своме задатку и да донесе сталан успех.

Школска настава треба да за собом остави сталан успех који ће моћи одговарати потребама у практичном животу, на које човек свога целога века наилази, — то је данас главна задаћа, којој мора учитељство да одговори.

Сва скривена тајна у решењу те задаће лежи у овом: Предмети, што се у школи настављају и предају нека су такови, који имају сталне вредности у свагдашњем животу; настава у тим предметима нека се тако руководи, да добивено знање буде стална својина ученикова, како би ова могла послужити као базис и подстицање даљој саморадњи у будућем животу. (Свршиће се.)

ЗАБАВИШТА ЗА ДЕЦУ.

Још се нису ни утишали славопоји Фреблу усљед његове стогодишњице, а већ се чују моћни гласови — који откривају истину и претераности обелодањују — и то из колевке „дечијих башта,“ од самих Немаца. Имена тих, који су се одважили да у доба тако опасно и неблагодарно кажу истину о „дечијим баштама,“ јесу Л. Шмерц и А. Шефер.

Први вели од речи до речи: Данас је *школица* тако у моди, као курјук у прошлом столећу. Спада већ у добар обичај, да се деца шаљу у школицу, и тешко матери, која би се, нечувеним размишљањем нагонјена, латила да сама своју децу одгаја! Та би важила као врло неизображена. Ко жели да га броје у више друштво, мора да шаље децу у школицу. — Шта је школица? То је школа за малиће, где се играју, скачу, певају, где остају, да би код куће могли мало да одахну. Боже! како човек радо даје неколико форината, кад је сигуран, да се неће деци ништа да догоди и кад је код куће мир. Јер одгајање деце заиста је ствар врло непријатна, вечно карање и вечно каштиговање.

А Шефер наставља: Школица је замена за породицу; где породица није за ништа, тамо даје децу на одгајање у школице, и свака новооснована школица, која у истину своме задатку одговара, жалостан је доказ опадања многе и многе породице. Погледајмо само на децу у школици. Већина је из породица, којима не достаје ни духовних ни материјалних средстава, да би их саме одгајале; немају само искрене воље на то. Тим породицама дакако да годи школица, ма да она непрекидно ремети породичне одношаје, па дакле и друштвене. Слушамо тужбе, да се родитељи мало старају за школу, да породичан живот гине, да деца немају тако рећи куће, него да се у нежном веку пуштају у свет вртлога, у ком престаје саака индивидуалност, а остаје само свакидање; слушамо где се пребацује, да *наша деца нису више деца*, да немају младићке свежине, него да бивају од њих људи дуровити и сиромашни духом Јесте, то се пребацује, а у исти мах дижемо школице до неба. Зар није то грех, који вапије на небо, кад се дете рано одлучује од родитеља, нарочито од матере; зар то није злочин, да се дете у најнежнијем добу на игралишту душевном и телесном гони и навикава на стојање, седење, ћугање и разговор? Има ли искре нарави у целом том духоморном суставу? Има ли бар искре дечијега духа у тој туцади игара, забава и занимања са коцкама, куглама, штапићима, иглама и т. д.? Јадна прошлости, ти ниси имала школице и родила си Шекспира, Лесинга, Гетеа, Шилера, Франклина, Њутна, Дарвина! Како ће тек богата бити наша будућност у песницима, мислиоцима и проналазиоцима, док само дорасте ова младеж, коју „тетица“ већ у нежном веку дотерује! Какви ће то да буду људи, који већ *од треће године* свог живота марљиво играју, певају и декламују по такту, који им даје „тетица,“ то „незграпно, педантичко, магистрално страшило“ — као што класично вели Дистервег. Оно је истина, да многа мати нема ни појма о одгајању, ма да ће и најневештија мати својом љубави и старањем више постићи него најученија „тетица“ својим протекторским лицем. Тим материма хтео је Фребел да помогне и желео је *сахранилишта у којима би старије дадиље пазиле на децу сиромашних и неуких матера* и где би се уједно дорашћујуће кћери училе одгајању.

Рећи ће ко: Ипак су деца тамо весела, осмејкују се, очи им се сјају, кад „тетица“ међу њих ступи. Тако је; али при том се случајно сећамо на зверињак, у ком се сироте животиње из бујне своје домовине отргнуте у уским кавезима тамо амо окрећу и лижу бич свога укротиоца; узгред се сећамо зебе, која пева птичару, који јој је очи извадио. Ко

би смео да тврди, да ослепљена зеба пева од радости што је слепа, ко би смео да тврди, да лав из благодарности лиже бич свога господара? Ето тако, младеж у школици пева тако као слепа зеба, игра као медвед, учи као укрођени лав. О, та детиња радост сведочи, да се из нежнога створа може све да истеше, сведочи, да дечији гениje све поднесе и да не угине, и доказује, да су деца са врло малим задовољна. И зашто се неби најпосле дете радовало? Нашто се неби најпосле навикнуло? Кад може отац да постигне, да дете пољуби штап, којим га је био, зашто да се не постигне, да се дете радује за то, што цео дан са педесеторицом других боде, проплета, шије, намешта, лепи, седи, стоји, пева и скаче — све по заповести „миле тетице“? Питам, колико би било благо песама, прича наших народних и игара, да су наши предци учили да мисле и певају од „тетица“? Неби имали ниједне једине приче, ниједне песме! Нити би могло да буде у деце детињости и оригиналности. Поезија школица, која сваку индивидуалност нивелише, неби дала да порасте ништа самостално, делателно и оригинално. Можемо да замислимо какав ће да буде тај будући свет, који се обрће око јединога сазвездија: ваљка, кугле и купе, где младеж не зна ништа до свакидање песме и гатке из школица, где спомен на детињство одводи на личност „тетичину“, која није могла ни да љуби ни да мрзи. Гледамо стадо деце без срца и дубљега осећаја за *оца, матер и своју браћу и сестре*, без љубави за своју кућу. И гроза нас већ пролази кад се само сетимо, кад само помислимо на школицу, тајгроб детиње љубави, дечијега весеља и дечије поезије.

Школица је само за децу сиротих родитеља, који не могу да пазе на своју децу. Заиста би онај заслужио захвалност потомства, који би — као оно некад Христос — латио се конопца и изгонио из школица све оне, *који од њих чине игралиште деце имућних родитеља*, код којих је у моду ушло да децу „дају из куће“ на одгајање. *Школице за сироте морају међутим да буду сасвим друкчије уређене него тркалишта* и други заводи за „дресуру“, јер оне какве су сад раде само за спољашњи блесак, а унутри су празне, пусте и безначајне. (P. z B.)

ШКОЛЕ У СЕНТОМАШУ У ПРОШЛОЈ ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ.

Мало је одоцњено са овом ствари, коју вам достављам, но држим, да није никад доцне, говорити о ономе, што нам може донети користи ма у којој струци радње нашег народа.

Од свију општинских власти и звања, школа је, коју највећма треба да имамо пред очима; од омладине наше, која се учи и васпитава у школи, зависи понајвише и даље њено деловање од оног, што смо у њу у школи усадили, напредак или назадак њен — ма да се неможе порећи да има и да мора бити осим школе и више других сарадника, који треба да припомажу даљем напретку питомаца, кад оставе школу.

Држим да би одвећ ишло у прилог настави и васпитању, кад би се рад наших претпостављених школских власти почешће износио на јавност—јер њима лежи понајвише у позиву да буду будиоци, покретачи и усавршиоци свега онога, од чега би могао сваки појединi користи имати у животу.

ЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Рад сам да вам доставим стање овдашњих срп. нар. школа за 1881—2. ш. г.

Овде је било школске 1881—2 за школу способне деце од 6—12 г. свега 650, од тих мушке 321 ж. 329. Школу је посећивало њих 562, од тих 323 м. 239 ж.

Кад се одбију она деца, која посећују друге школе и она, чији родитељи седе на салаши, а није им могуће због слабог материјалног стања да издржавају у месту своју децу, онда беше мали број сричади ове општине, која се не питаше духовном раном у својим матерњим школама.

На јавним школским годишњим испитима показани успех може нас задовољити, али не искључује захтев, да би могло а и требало и боље да буде, јер се сви послови људски сваким даном брижљивом радњом усавршавају, поправљају, дакле напредују, као што и школа треба да има постепени сувремени свој напредак.

Школски референат бачке и будимске дијецезе г. С. В. Поповић, посетио је т. г. ову општину баш онда, кад се овде држаху јавни испити, беше присутан неким испитима, а походио је и остале разреде и испитивао ученике из више предмета, прегледавши учевна сретства, којих школе наше имају обилно и у добром избору.

Пре свог поласка изјавио је писмено г. референат како општини, тако школском одбору и учитељима своје потпуно задовољство.

Да би просветно стање наших школа могло корачати са оним напредних народа, нуждно је пре свега да местни школски одбори савестно врше своју дужност.

Ако местни школски одбори не појме свој племенити и узвишен положај, тада се чланови његови понашају према учитељима као оно неограничени заповедници — а за школске се ствари само онолико старају, колико у најмањем степену своје периферије рада чинити и учинити морају. У таковом случају залуду ћемо скорим ишчекивати оно време, у којем би са радошћу а у истини рећи могли: Наше школе уопште стоје у напредном стању.

Човечно поступање према учитељима, праведна оцена њиховог рада, па и награда ако им се где прилика даде, ма да прави учитељ не грамзи за наградом, што чешће похађање школе од стране школског одбора, но не само зато да се вреба учитељ, него зато да се како учитељ тако и деца побуђују на прилежнији рад, а учитељ да се чрез то увери, да има још и других, који воде својски бригу и старање о напретку своје младежи, да има лица, која прате пажљивим оком његов рад, са искреном тежњом да му олакшају његов трудни посао. То је сретство да наши учитељи прегну свом својом снагом у свом послу, тада ће и наш народ школу обљубити, а наша омладина неговаће се и отнеговаће се тада на чврстом религиозно-моралном темељу, а то ће тек бити права и сигурна полуга за општи напредак нашег народа.

Овдашњи уважени грађанин г. Гедеон Дунђерски по свршетку школских испита, обдарио је у свакој школи по двоје најзаслужније а сиромашне деце новцем, одредивши на сваку школу по 1 дукат и 1

сребрну фор. авр. Поделивши својеручно заслужним ученицима дарове, побудио је исте да и на даље буду примерног владања и да добро уче, како би честити људи постали. Слава му! Н.

НАШИМ ЖЕНАМА.

Ви се чудите, жене српских учитеља, што се и Вас сећамо у педагошком часопису? Мислите, какве се расправе могу писати о Вама, кад сте свој живот посветиле тихој домаћности? Вама се збиља чини, да Ваш живот нема никаква уплива на народну школу? Да се оно, што се у школи ради, ради без Вашег утицаја? Не мислите то! И тај Ваш тихи живот веома се тајанствено здружује са школом, Ви на школу утичете и то врло различито: или одушевљено или хладно, благодетно или штетно. Нисте у школи присутне — али престава о Вама овлада колико пута целом душом васпитачевом. Овлада не једанпут и против његове воље. Гдекад као да бисте чаровном моћи давале топао полет мислима нашим, други пут угушујете опет речи на уснама нашим и расплашите јато ведрих мисли. Ви сте жене учитеља — и за то није равнодушно, какав дух овлада у Вашој кући, којом управљате. Кућа учитељева треба да буде кућа за углед! Шта су према њој све речи, изговорене у школи за ширење добрих обичаја и морала међу омладином! Шта вреди сав напор учитељев, ако не говори рођени пример његове породице, како омладини тако и грађанству: „Како ја живим са својом породицом, тако живите и ви!“ Без примера, који побуђују, не да се васпитавати. И како је добро и корисно, кад имућнији економи заводе узорна господарства, по којима ваља други економи да се управљају, да би им тим богатија била жетва, да би тим што већма расло благостање нашега народа: исто тако треба и у српској школи да је уређен живот у породици учитељевој, да би могли да кажемо: Што је школа, то је узорни живот у породици. — А коме је још од давнина остављено да дела у породици? Ко је на то већма позван него Ви жене? — Школа и кућа учитељева не смеју да дођу у опреку. Једна ваља другу да снажи; јер школа оснива свој рад на породичном животу. Она захтева, да је све српске матере подупиру у њеном раду и да јој не чине никакве сметње. Да ли би пак могла школа то да захтева свом строгошћу, ако се у самој кући учитељевој тако не ради? Кад би супруга учитељева буди којим начином кварила дело свог супруга још пре него што деца из школског здања на улицу изађу? Кад би цео школски рад за мање важан проглашавала, кад би слабости и мане свог супруга откривала? Како би то изгледало, кад би супруга учитељева оца или матер, који имају да изравнају са учитељем какав спор тичући се њиховог детета, овако дочекала: „Не примајте то тако срцу, мој муж је мало чудан, нагао, зловољан — још је млад — већ стар и т. д.?“

Будите матере у правом смислу речи! Немојте да мислите, да суседкиње Ваше не пазе, како своју децу чисту држите, како их одевате, како им вецбате чула и језик, како их упућујете на послушност и ред, у кратко, *како их у материнској школи спремате за основну школу*. И кад

Л 65
3444

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 57374

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА ГОДИНУ

1883.

ГОДИНА XV.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА * БЕОГРАД

УРЕДИО И ИЗДАО:
Никола Ђ. Вукићевић

У СОМБОРУ.
Штампарија Ф. Битермана.
1883.

САДРЖАЈ.

Чланци, расправе и извештаји.

Наставни буџет за г. 1883. у угарском сабору. Од М. П. 1. Какав треба да је успех школске наставе? Од П. 4. 20. Забавишта за децу 5. Школе у Сентомашу у прошлој школској години. Од Н. 7. Нашим женама. Од А. П. 9. Мајдан соли у Вјелички. Од Фр. Л. Зелинке 10. 24. О васпитању васпитачица. Од Дра Г. А. Линднера 17. Опис Мостара. Од Симеуна Коњевића, 22. Над могилом † Лазара Станојевића учитеља. Од Стевана Коњовића 25. Учитељ у друштву. Од А. Р. П. 33. Комитет грамотности у Петрограду и његов обзор руске литературе. Од В. Ваничека 34. 52. Још реч две о питању: „Учитељ да буде свештеник.“ Од? 37. 55. Женскиње на пољу науке 39. Окружница учитељству у Хрватској 41. 57. 74. Како ће нам школска младеж за времена нужне књиге добијати? Од Л. Н. Мачкића 49. Шта ваља приправнички и богословски завод да чини, да би будући учитељи и свештеници воћарство у народу са успехом подизати могли. Од Ј. К. Борјановића 65. 81. Из историје педагогије. Од М. С. К. I. Народна школа у Инглеској. 68. II. Васпитање у Језуита 85. III. Франке и пијетисти 100. Околина мостарска 70. Поштуј уредбе, које си сам завео! Од И. Рад 72. Учитељ. Од Ст. Коњовића 86. 103 Мисли о мислима. Од Ј. Вање 88. Стара и нова школа. Од Г. Ш. 89. О самообразовању приправника. Од А. Р. П. 90. 108. Какве нам требају основне школе? 97. Стање народних школа у Хрватској и Славонији свршетком шк. год. $188^1/_2$. 104, Како је постао камени угљен? 106. 121. Шта је буџет? 109. Поводом министарске наредбе од 21. марта о. г. Од М П. 113. Седница српског нар. школског савета од 8. Априла 117. Ускрс у Сомбору 123. Родитељи, не унесрећавајте своју децу. Од М. П. 129. Шедатори у нашим школама. Од А. Р. П. 132. 147. Општа земаљска изложба у Будапешти 1885. 134. Напредак у екзактним знаностима у г. 1882. 135. Ђурђевска слава у Сомбору. Од В. 138. Стање заклада народних, којима рукује срб. црк. општина сомборска на свршетку 1882. год. 140. Криво писање са здравственог гледишта 149. Мисли о народној школи. Од С. В. 150. Гацко. Од Г. Ш. 151. Представка ради подизања српске занатске школе у Вел. Бечкереку 153. Домаће васпитање. Од А. Р. П 161. Самчево вече. Превео М. Симеон Кончар 164. 179. 196. 212. Где ће бити гроб Бранка Радичевића? 167. XXV. општа немачка учитељска скупштина у Бремену 168. Извештај са IX. шајкашког учитељског збора. Од Кузмана Миловановића 171. Басне и скаске као васпитно средство 177. Мане наших учитељица. Од Г. В. 183. Народна школа и пољоделство 185 Да изнађеш брзо недељни дан, у који се нешто догодило 185. Геометријска настава у основној школи 186. Народни добротвори. Од В. 193 Извештај о испитима у српској учитељској школи сомборској. Од Н Ђ. Вукићевића 197. Из пастирске посланице. Од В. 202. 214. Љубомир Вујиновић професор богословије. Од Задранина 203. Течај за учење мађарског језика у Бају 204. Свечани спровод Бранка Радичевића 205. Игњат Димитријевић, добротвор младежи српске. Од В. 209. Српска учитељска школа у Карловцу. Од П. Радуловића 211. Извештај срп. прав. школа мостарских. Од Николе Љ. Мештеровића 216. Учитељска скупштина у Шиду. Од Х. 218. Мане наших учитеља. Од З. 219 Свашта у своје време 225. Добротворни завод мис Ирбијеве у Сарајеву. 228. Рачунска настава у народној школи. Први разред 228. 248. 262. 280. 296. Колико допире снага дурбина 231. Мане наших учитеља.

БИБЛИОТЕ

Од учитељице 233. Школско питање на дневном реду у Црној Гори. Од М. П. 241. Седница српско-народног школског савета од 19. Августа 245. 260. Спектрална анализа 259. Амоса Коменског informatorium maternum Од Г. В. 257. Надгробни натпис Песталоцију 259. Више девојачке школе у Хрватској и Славонији 265. Са српске пчеларске скупштине 267. Јаван морал и школа. Од Дра Г. А. Линднера 273. 289. † Гедеон (Геца) Дунђерски. Од Ј. К. Б. 276. 292. Учитељска скупштина поджупаније румске. Од И. Рад, 281. 299. 342. 358. Шта знамо о сунцу 283 311. Учитељски испит у Швајцарској 301. Освећење нове салашке школе у Новоме Саду Од —на. 305. 321. Тумачење неких главнијих речи из опште педагогије. Од М. Н. 308. О учењу класичних језика 309. Српске основне народне школе у Новоме Саду. Од —на 313. Извештај са X. редовног састанка шајкашког окружног учитељског збора. Од Кузмана Миловановића 314. Моме младом колеги. Од А. Р. П. 323. 340. Извештај о раду поджупанијске учитељске скупштине вировитичке. Од Остоје Зјалића 325. 344. 361. Невесински предео или Невесиње 328. Означавање метарских мера 329. Обновлење саборне цркве у Ст. Андреји. Од П. Б. 330. Телесна казна. Од К. 337. Предео требињски или Требиње 346. Седница српско-народног школског савета од 22. новембра 353. Пажња. Од Ст. Коњовића 355. Министарски извештај о стању јавне наставе у Угарској за годину 1882. 363. 376. Нема народу опстанка без своје школе. Од М. П. 369. Дечије радости. Од А. Р. П. 372. Херцеговина 374.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Од *М. Петровића*: Еризманова хигијена у преводу Дра Лазе Пачуа 13. Три главне народне свечаности од Вука С. Врчевића 28. Какве нам ваља подизати економске школе. Од Јована Живановића 45. Ботаника Косте Црногорца 46. Форстерова физиологија у преводу Дра Лазе Пачуа 77. Свако је своје среће ковач од Хофмана, превод Тихомира Остојића 77. Редомична сетва од Васе Муачевића 93 Флора у околини београдској од Дра Јосифа Панчића 93. Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. Sastavio Josip Torbar 94. Јестаственица за III. разред основне школе. Удесио Пет. М. Никетић 111. Vinogradarstvo i pivničarstvo za puk. Napísao Fran Kuralt 126. Савети мојој кћери од Ј. Н. Буља I. свеска 142. Свеска II. 349. Učitelj u Jabukovcu. Preradío Josip Klobučar. 143. Školski vrt u selu. Udesio Davorin Trstenjak 155. Болеово кратко упутство рационалног гајења свилених буба. Превод Јована Илијића 155. Јагода Дра Ђорђа Радића 156. Упутство како се сеје семе од дуда и о гајењу дудова уопште 189. H. Spencera nauk ob uzgoju preveo Širola 287. Градиво из физике Св. Милетића 333. 348.

Од *И, Рад.* Čitanka za četvrti razred pučkih škola 61.

Од *Драгутина Блажека.* Коло из ђачког растанка Дра Јована Пачуа 221

У сваком броју: Школске вести. — Разно. — Некролог. — Промене у школству. — Упражњена учитељска места. — Нове књиге и т. д.

би у том обзиру утицали непрестано својим примером, овде добрим саветом, тамо напутком, већ тим би указивали народној школи велику услугу. Ми би пак оснивали школско васпитање на бољем темељу него сада где се уопште породично васпитање у већине нашега народа још јако занемарује.

Не заборављајте да сте жене учитеља. „Учитељ је свећеник," вели Крашевски. Свећеник није без светиње. И школа је светиња. У њу улази учитељ дневно. И као што се глумац облачи напред у рухо, које његовој улози највише приличи и даје себи облик, који најбоље карактерише црту, коју има да прикаже: као што се хришћанин мора да спрема за истину молитву: исто тако мора учитељ своје унутрашње стање да уреди пре него што ступи у школу. Многе представе мора из своје главе да избије, осећаје да утиша, жеље да угуши — зар је то лако на прагу школске одаје! Спустити се к малима, удубити се у њихове мисли и осећаје исто је тако тешко као уздићи се над становиштем свога доба. То је исто као по гори ходити, тешко је и од доле горе и од горе доле. Поштујте тренутак, кад Вам супруг полази у школу! Не буните га ни једном ружном успоменом! Што је више посвећено цело његово мишлење раду школском, у толико ће му боље ићи посао за руком. Непријатељи мирном његовом раду долазе већ сами од себе: час недостатак хлеба, час болест или смрт детета, гдекад и нечравичност предпостављених. — И ипак пређу ти облаци и тмине лакше преко његове главе, ако му је уз колено жена, која познаје терете учитељског сталежа, она ће га опет и опет да охрабри. Али како је жалосно за њега, ако се тима супоститима придружи и његова рођена жена. Кад је дух препуњен представама о свом сопственом стању, онда се може мало размишљати и радити за благо других.

Не заборављајте, да сте жене српских учитеља! Српски учитељи боре се и за права свог народа. Они сваком приликом, на скуповима и по новинама проглашују, да се само матерњим језиком најлакше, најбрже и најсигурније постиже напредак и да матерински језик најснажније утиче на децу. Српски учитељи су родољуби, а поред родољубивог мужа најлепше се издаје родољубива жена! То би била најсмешнија противност у нашем народном животу, кад би ви — а тако и Ваше сеје попадије — читале стране часописе, а за српске неби мариле, кад би претпостављале туђе песме и игре својима, говориле са Србима, па ма били господа, мађарски или немачки, шиљале своју децу у „оводе" и кћери у „клостре," кад би чист ваздух наше народности тровале застарелом модом, да своје изображење показујете неговањем туђинштине. Противно од тога радите и будите свуд сложне с нама у мишлењу, да се материнским језиком изјављује дух и срце, мисао и осећај, да је матерински језик најдраже благо што га човек има.

По чешком. А. П.

МАЈДАН СОЛИ У ВЈЕЛИЧКИ.

Вјеличка није велико место, али је далеко познато са својих сониих мајдана. Лежи у красној долини око 2 сата југозападно од Кракова.

Од Кракова до Вјеличке иду сваки дан по неколико влакова. Куће у Вјелички чисте су и угледне. Налазе се две лепе пијаце и неколико улица. У Вјелички се находе слане купке и више добротворних завода за потпору рудара и њихових породица Ту је и виша рударска школа. Житељство се занима поглавито рударством. Баве се још и бачварством. Клима је у Вјелички сурова, али здрава. У том местанцу није било још колере.

Не може се опредељено да каже, кад је човек почео да црпе слано благо у Вјелички. Прича вели, да је те мајдане открио неки пастир, по имену Вјелич. Сигурно је, да се још г. 1044. радило у тим мајданима. Г. 1809 разделише Вјеличку између цара аустријског и варшавског војводу подједнако. Усљед бечког мира од г. 1814. припала је сва Аустрији. Мора се још поменути, да су мајдани г. 1868. били поплављени приликом велике воде.

Мајдани у Вјелички врло су пространи. Протежу се далеко и широко под местом. У њима је толико ходника, да би требало неколико недеља, кад би човек хтео у сваки кут да завири. Ко би прошао кроз све ходнике тих мајдана, направио би пут као од Прага у Чешкој до Задра у Далмацији (или од Кракова до Беча и отуд натраг.)— Дубина мајдана је 386 метара. Како је место Вјеличка 224 мет. подигнуто над површином мора, то се види, да су најдоњи делови соних мајдана у Вјелички преко 160 метара под површином мора. Мајдан се дели у вертикалном правцу на 4 спрата. Спратови су спојени дугим степеницама, ходницима и предсобјима. Подупрти су јаким стубовима од дрвета нли соли. У сваком спрату је много камара, које су постале ломљењем соли. Око 13 окна воде са површине земље у тавну дубину. Најстарије је окно Regis (краљевско); оно се налази у самом месту. Сада је с нова уређено и снабдевено је горе паростројем и лепим здањем. У новије доба зову га окно Фрање Јосифа. Кроз окна се износи добивена со на површину земље. Сложена је или у грдне сандуке или у велике џакове, који су као сито плетени. Кроз нека окна вода се непрестано износи, да неби мајдан потопила. Једно окно служи још и као димњак, кроз који излази дим из кујни, које се у мајдану находе.

Који путник жели да се сиђе у мајдан, добије рударску кецељу и зелен „кепи“ на главу. То се чини због тога, да се одело не квари од сонога праха. Посетиоци силазе у мајдан или по степеницама или се спусте по ужету, на ком су утврђена седала. Силажење по степеницама је сигурније, спуштање на ужету занимивије и брже. — Ко се спусти по ужету, дође до дна (у 1. спрату) за 2 минута. Ту у дубини изненади се сваки новајлија.

Мили мој учитељ, г. Јосиф Вицш, који је пре неколико година походио Вјеличку и њене мајдане, описује овако своје изненађење: „Најпосле дођосмо до дна. У грдном смо подруму, који је усечен у сивој соли. Страшно је тамно и тихо пред нама и за нама. У мајданима смо вјеличким. Кутећи мичемо се даље. Очи се још нису навикле на црвенкасту светлост пламтеће светиљке. Дух у првом тренутку поражен толиким утисцима, што на њега јурише са свију страна, истом се помало разбире из дивлења, из чуђења; помало добија опет владу над собом са-

ЕТСКА БИБЛИОТ

мим, почиње да сравњује, да мери, да суди. Корачамо тајнепуним ходницима . . . Десно и лево пењу се горе огромни стубови, а о стубове опиру се грдни сводови. А десно и лево отварају се нове пећине и нови редови стубова и нови редови сводова, а све као да је дивно израђено и искићено, свуд као да трепти бисер и драго камење. Чини нам се као да блудимо кроз величанствене дворане чаровних палата, у којима отпочива какав опчарани принц или можда каква опчарана принцеза, све као жива бајка из доба сретне младости.“ (Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Предлог закона о основним школама у краљевини Србији*) примљен је у скупштини са неким незнатним изменама. Остају повторне школе. Обавезна настава за 6 година. Број ђака (у једном разреду) 45; биће школски референат; године привремене службе уважавају се; старешине (управљајући учитељи) са додатком од 150 динара. Закон је овај обавезан за све школе без разлике од 1890. год„ а дотле се трпе све школе, које не одговарају условима постављеним овим законом. Године службе проведене у учитељству уважавају ое у другој служби. (Учитељ.)

(*Митровица.*) Досадањи окружни школски надзорник петроварадинског округа г. Дубравчић премештен је у Винковце, а на његово место долази из Винковаца окружни школски надзорник бродског округа г. Лисац. Овај последњи био је у свом досадањем округу врло неомиљена личност особито код римског свећенства и мислимо да га је уплив истога и уклонио из Винковаца. Видећемо како ће се г. Лисац владати у Срему, где ће морати да ступи у додир и са нашим свећенством. Наглашујемо уједно, да у целој бившој војничкој крајини није ниједан окружни школски надзорник православне вере!

(*Фонд за васпитање учитељске сирочади у Угарској.*) Учитељи у Угарској смислили су, да путем добровољних прилога оснују такав фонд. Сви мађарски педагошки листови отворили су супскрипцију. Председник одбора за примање прилога је Јос. Тот школски надзорник пештанске жупаније. И са наше стране желимо овом човекољубивом подузећу најлепши успех. — Такво хуманитарно учатељско друштво постоји иначе већ у тројединој краљевини. То је „Учитељска задруга“ у Загребу, којој је главница по извештају тајникову, што је поднесен главној скупштини на крају прошле године, износима скоро на 28.000 фор. „Учитељска задруга“ подупирала је прошле године 28 сирочади са 832 фор. По друштвеном уставу могу потпору добити само сирочад бивших чланова, а чланом може постати свак учитељ у тројединој краљевини, који плаћа годишњи принос од 3 фор. Ове школске године издаће задруга три ванредне потпоре од годишњих 100 фор, сирочади бивших чланова, која се налази у заводима вишим неко што је основна школа. Желимо јој да и на даље све то лепше напредује!

(*Неке учитељице.*) Магистрат у Герлицу у Шлезији предложио је, да се за 3 ново устројена разреда поставе 1 учитељ и 2 учитељице. Општинско вёће забацило је тај предлог и закључило је да се поставе 3 учитеља. Говориште, како је досада варош имала рђаво искуство са учитељицама, јер већина их болује од вратних и грудних болести, физична њихова снага није довољна. Један општинар је израчунао, да 5 учитеља ураде толико колико 8 учитељица, да су оне дакле много скупље.

(*Свеучилишта се отварају женскињу.*) Краљ Норвешки потврдио је предлог закона, који му је сабор поднео и по ком се женскињу отвара приступ у свеучилишта. У будуће могу да полажу све испите из вештина и наука, али су искључене од испита, који дају право на какво звање.

(*На свеучилишту у Цириху*) уписане су ове године 17 женскиња на медицинском и 7 на философском факултету.

(*Прва женска гимназија у Француској*) основана је недавно у вароши Монпеље. Пошто гимназисте у Француској носе униформу, то је и за ове женске гимназисте прописана нарочита униформа. Поједине делове те униформе не можемо да наведемо, пошто је у њој пуно за нас неразумљивих израза, видимо, да се у њој помињу неки „волани“ и “буљоне“ и „кулпе“ и још више таквих љубавидостојних имена.

(*Школска деца у Пруској.*) За школу способне деце има у пруској монархији 5,500.000; од тих полазе 4,800.000 јавну народну школу. У средњу руку долазе на једног учитеља 78 ученика. Од све школске деце у Пруској разуму само пољски 360.000 деце, пољски и немачки 70.000, само дански 21.000, дански и немачки 4000, само литавски 10.000, литавски и немачки 8000, само моравски (?) 8000, моравски и немачки 500, само вендски (мужичко-српски) 6600, вендски и немачки 6000, само валонски 1400, валонски и немачки 150, само чешки 1100, чешки и немачки 500, само фризки 1000, фризки и немачки 2800, само холандски 7, холандски и немачки 488.

(*XXV. општа немачка учитељска скупштина*) биће ове године у Бремену 15., 16. и 17. маја по нов. кал.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

1. Хигијена наука о здрављу од Др-а Ф. Еризмана (Уз сарадњу проф. Петенкофера и Др а Шустера) превео Др. Лаза Пачу. У Београду краљевско-српска државна штампарија 1882. Вел. 8⁰ с. XX. и 484. Цена 2 динара.

Ово је дело изашло као 14. књига другог одељка „Српског архива за целокупно лекарство,“ што га издаје српско лекарско друштво у Београду. Мало је књига у књижевности уопште, које би биле тако корисне као ова Еризманова хигијена. Лаким, управо занимивим начином добија читалац најозбиљнију поуку о стварима, које свакога морају да интересују, јер се тичу здравља, без којега нема напредка ни за појединце ни за народе. Дело је раздељено у два велика оделења, од којих се прво занима „Општим животним условима,“ друго „Животним условима за различите старости“ Прво оделење обухвата седам глава (Ваздух. Земљиште. Клима, Заједница: село и варош. Кућа. Одело; неговање коже, купатила. Изхрана), друго три главе (Прво дечије доба, рано детињство. Школа. Занимање.) У додатку смештена је још једна глава о народним болестима. Тешко је рећи која је од тих многих тема изведена лепше, боље и — колико ми можемо да судимо — стручније.

Педагоге ће специјално да занима глава о школи. Свестрано се расправља њен утицај на здравље и учени писац узима при том више пута прилику, да полемише против уобичајеног начина, којим се данас омладина одгаја. Говор му је искрен и отворен, уз то пун обзира, те и где му неби дали за право, радо га слушамо. Ево како се н пр. изражава о опасности наставе на с. 344; „Оно што ђаку може нашкодити од стране наставе поглавито је у томе, што још не постоји правилна (?) метода наставе, те отуда често бива, да се деца муче непотребним радом и да се пренапрежу и духовно и телесно. Та жалосна околност много зависи и од *оскудне образованости самога учитеља.* Нека ово није њима пребачено — али они ретко кад владају толико предметом, колико је потребно, да би у предавању оделили потребно од сувишнога, и да тако никад неби дошли до тога, да ђаке оптерете више но што је то циљ школе. Дакле свакако се мора нешто чинити, да би учитељи постигли и онај степен опште, као и стручне, образованости, како би дорасли својој

задаћи. Кад и марвени лекари, шумари и т. д. морају да сврше школе, које се све више приближују школама универзитетским, требало би се и за учитеље у основним школама, којима се не поверавају животиње и биљке, већ деца, боље постарати но што то данас бива.“ То су заиста речи, које заслужују, да се о њима најозбиљније премишља.

Српски је превод врло добар и г. преводилац заслужује за огроман труд, који је морао у превађање тог великог дела да уложи, сву нашу захвалност. Укратко да кажемо, дело је писано и преведено тако, да ће га свако, ко је иоле изображен, моћи са коришћу да чита. Где се у последњој глави говори код дезинфекције о сумпорној киселини, ваља разумети сумпорасту киселину, јер се та гради кад сумпор горе.

Књига ова завредила је у пуној мери, да постане породична књига. Мати и отац, одраслија деца црпиће из ње савет и користиће се, кадгод је отворе, јер то није књига, која треба, него која и може да се више пута чита. Разуме се само собом, да све школске библиотеке ваља ову књигу да набаве.

Изврсној унутрашњој садржини одговара и спољашност дела. Штампано је на фином белом папиру крупним словима, а обухвата преко 500 страна највеће осмине. Поред свега тога цена му је *само два динара*, дакле око 90 новчића у аустријском новцу; не треба тек да кажемо, да та цена не стоји у никаквој сразмери према великом трошку, који је то дело стало и да се само тежњи српског лекарског друштва и српске државе, да се здрави хигијенски назори што већма распростру у народу, има да захвали, што је и сиромашнима учињено могуће, да ову ваљану књигу набаве.

РАЗНО.

(*Омладина српске учитељске школе у Карловцу*) приређује под управом свога друга Јеврема Миковића у Горњем Карловцу на св. Саву 14 (26.) Јануара 1883. беседу са игранком у дворани код „Града Загреба“ у корист својих сиромашних саученика. На овој забави биће више песама и декламација, а за време одмора „Томбола.“ Ово је друга овака српска забава овде у Карловцу а уједно и ретка, с тога се позивају на исту сви Срби из околине, који знају ценити оваке красне зборове и забаве српске, а и циљ је заиста племенита. Из места имају приступа само позвани. Приређивачки одбор.

(*У Сомбору*) прошле 1882. године у православним црквама крштено је 467: венчано 114 парова, а сарањено мртвих 371. — Више је рођено него што је умрло 86.

(*Споменик пок. српском кнезу Михаилу М. Обреновићу III.*) откривен је свечано 6. децембра у Београду. Тај је споменик према позоришту и први је споменик од уметничке вредности, који се досад у нашем народу налази.

(*Баре у Бачкој.*) О истима је изишла опширна научна расправа у немачком стручном листу „Die Natur“ (бр. 46., 47. и 48. од пр. г.) под насловом „Die alkalischen Gewässer in der Umgebung von Zombor.“ Ту расправу је написао наш познати природњак и професор учитељске школе у Сомбору г. М. Петровић, а истражује у њој узрок за постајање соде, која се у многим барама западне Бачке налази.

(*Загреб.*) Од нове године излази као месечна прилога „Napredku“ нов лист под насловом „Književna Smotra.“ Исти издаје хрв. пед. књиж. збор, а уређује се уз суделовање више школских струковњака. У њему

ће бити рецензије свију литерарних појава у нашем народу, поглавито пак оних, које се ближе учитеља тичу, а обзираће се по потреби и на књижевност осталих Славена и других културних народа. Број 1. заиста се врло лепо приказао. У њему има 19 књижевних оцена и неколико књижевних вести; међу оценама три су на српске књиге (Логику Радуловићеву, Ново васпитање преведено Красићем и Живот Доситија од П. Деспотовића). Такав лист је права потреба за књижевност и ако се буде увек налазио у добрим и савесним рукама, моћиће много добра да учини. С тога морамо педагошком збору да пожелимо најбољи успех са тим његовим предузећем. „Književna smotra“ излазиће месечно један пут на по табака, а стоји за непредплатнике „Napredka“ 1 ф. на годину.

(*Песник и деца.*) Прослављени француски списатељ Виктор Иго показао је већ толико пута, како је велики пријатељ омладине. Нов доказ за то дао је недавно у норманском сеоцу Вел ан Ко, где се неко време бавио код свога пријатеља. Сакупио је око себе около 80 сеоске деце, приуготовио им је богату ужину и дуже се времена ш њима искрено забављао. Као што је познато и славни српски песник Јован Јовановић Змај велики је пријатељ деце, те им у последње време и посвећује већином свој књижеван рад. Његов „Невен,“ илустрован лист за децу, мио је гост у свакој кући, гдегод има деце и ми би желели у интересу здраве дечије забаве, да се тај ваљани лист што већма распростре.

(*На жртвеник просвете.*) Његова Преузвишеност Господин епископ пакрачки Никанор Грујић претплатио је и ове године „Школски лист“ сем за себе још и за српску школу у Липову. — Његово Високопреосвештенство Господин Герасим Петрановић епископ бококоторски и дубровачки изволео је и ове године претплатити „Школски лист“ сем за себе још и за православну конзисторију у Котору, за српску фундациону школу у истом месту, за братство православног манастира Прасквице, за г. Драгомира Рапавца учитеља у Сутвари и за г. Јована Јавора учитеља у Кастелластви. — Врли родољуб г. *Лука Л. Јовановић*, кр. брзојавни надчиновник у Загребу претплатио је и ове године „Школски лист“ за српску школу у босанском Шамцу.

(*Задужбина.*) О римском божићу прошле године навршило се 600 година, како постоји хапсбуршка династија. Варош Беч је тај дан свечано прославила и том приликом јавио је барон Алберт Ротшилд бечком градоначелнику, да за успомену те славе поклања капитал од 150000 ф. а. вр. за оснивање завода за занемарену и напуштену децу без разлике вере и домовине.

(*Из учитељске хигијене.*) У Берлину у задрузи учитељској држано је ове јесени знаменито предавање. У том се предавању доказује да учитељи највише пате од душника, слабости плућа и од раздражења живчане системе. Вели се да није овој несрећи узрок учитељско звање и посао, него пушење у време одмора између часова, и одмах после наставе, као и заптивени ваздух школски. Препоручује се учитељима, да се често купају, да се за време јела и одмах после јела с читањем и учењем не баве и особито да не пуше, и да се много не жесте. К.

(*Варош Ђенова*) имали је једног слона, на чије је издржавање годишње трошила 3700 лира. Сад је дошла до увиђења, да тај новац слабо носи камате и решила је, да слона коме поклони, а одређени трошак да употреби на установљење четири нових учитељских места. Има зацело и многих других општина, које у једном или другом облику имају свог „елефанта“, на ког се без икакве цељи општински новац троши, а који би могао корисно да се употреби на унапређење школе. Али свет је на жалост још такав, да само зна како школа много кошта, а превиђа новац, што га избацује на „елефанте.“

НЕКРОЛОГ.

16. дец. пр. г. преминуо је у Београду *Владимир Вујић* у 65. години живота. Покојник је био професор у богословији и у вишој девојачкој школи у Београду. Његова српска граматика дуже се времена и на једној и на другој страни Саве употребљавала као школска књига.

НОВЕ КЊИГЕ.

О претоваривању школске деце. Опомена родитељима, учитељима и свима пријатељима дечијим од дра Фридриха Вилхелма Фрике-а. Превео Александар Јорговић проф. више девојачке школе у Н. Саду. У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и др. 8⁰ с. 76.

Омбра роман А. Женевреја. Превео с француског Ј. В. Несторовић. Нови Сад, издање књижаре Луке Јоцића и др. 8⁰ с. 196.

Нада забавник за омладину књига I. Издаје и уређује уредништво Српчета. У Београду у штампарији код св. Саве. Велика 8⁰ с. 100. Цена 60 пара динарских.

Од „Дела Ђуре Јакшића," што их издаје у Београду одбор, који се за ту цељ саставио, изишла је и књига II., у којој се налазе епске песме.

Чича Томина колеба или Црно и Бело. Како су живели северо-амерички робови. По енглеском изворнику, који је написала Beecher-Stowe, за одраслију децу немачки прерадио А. Х. Фоговиц. На српски превео А. М. Магић. Са две слике. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1883. Цена је 40 нов. 8⁰ с. 106.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Фаркаждину. Ако се не нађе учитељ попуниће се то место и учитељицом. Плата 300 ф., ланац земље, стан и огрев. Молбенице се шаљу до 25 јан. по нов. кал. кр. жуп. надзорништву у В. Бечкерек —Тражи се учитељ у Варјашу. Рок 23. јан.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. местном школском већу у Голубинци. Наш лист стаје 3 фор. на годину и тако Вам претиче 1 ф., за коју можете ако је по вољи добити потпун екземилар „Школскога листа" за г. 1881.

☞ Овим бројем почиње XV. течај „Школскога листа." Молимо све његове пријатеље, да се што ревносније заузму, да се лист распростре у нашем учитељству и нашим породицама. Тиме ће они уједно допринети и усавршавању овога листа. „Школски лист" доносиће и ове године одабране чланке и расправе педагошкога, дидактичкога и опште поучнога садржаја, као и све вести, које се односе на школу и васпитање. Цена је забележена на челу листа.

☞ Још имамо потпуних екземилара „Школскога листа" од ове године. Ко за исти пошље 3 фор., том дајемо на дар потпун „Школски лист" од г. 1881. и од г. 1880. све бројеве, колико се и док се код нас налазе. Иначе уступамо „Школски лист" од г. 1881. за 1 фор. (2 дин.) а бројеве од г. 1880. за 50 нов. (1 дин.)

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ,
уредник „Школскога листа."

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 2. У Сомбору 31. јануара 1883. Год. XV.

О ВАСПИТАЊУ ВАСПИТАЧИЦА.*)

Жена је рођена васпитачица. Васпитати девојке за будуће матере и васпитачице деце значи васпитавати народ.

Жена у кући није само свећеница домаћег огњишта, него и владалац у колу деце, прва дадиља, учитељица, васпитачица.

Са каквом спремом наступа она то своје свето звање? Какво знање и вештину доноси она у исто из народне школе и гдекад и из више школе?

Наставна основа у народној школи има само *два предмета*, којима се разликује настава девојака и дечака То су *ручни женски рад* и тако названо *„кућарство.“*

Тако то наређује државни школски закон Ипак није могла досада пракса да изведе на чисто, које место припада том проблематичном предмету, те и једна министарска (аустријска) наредба не може а се да не изјави овако: „Наука о кућарству није самосталан предмет. Поука, која у ту струку спада, нека се, у колико се тиче спремања одела, даје при настави у женском ручном раду, а остало нека се предузме при настави у реалијама.“

Да будућа домаћица неће само плести и кухати, него и васпитавати, или бар неговати и управљати децом, на то се сасвим заборавило,

---

*) У своје време јавили смо нашим читаоцима, да је за првог професора филозофије и педагогике на чешком свеучилишту у Прагу именован врстан чешки педагошки писац др. *Г А. Линднер.* Педагошки кругови у Прагу свечано су прославили његово ступање па свеучилиштну катедру. Да се и наше учитељство упозна мало са овим највећим педагогом наше чешке браће, доносимо овде његов чланак „О васпитању васпитачица,“ како је саопштен у 1. овогодишњем броју „Posla z Budče“. Тај је рад, колико ми знамо, прво, што је Линднер писао, одкако је свеучилиштни професор. У толико радије саопштавамо тај чланак. У.

Исте одношаје налазимо на тако званим *вишим* девојачким школама. Много красних предмета сјаје се ту у наставном програму, и доста је састарано за то, да се девојка, која дорашћује, упозна не само са светском повесницом, разуме се с повесницом *бојева и отимачина*, него и с тим, да јој не остану непозната баснословна дела каквог баснословног полубога, како неби морала да црвени, ако би кадгод гдегод сусрела његово име у каквој песми или при каквој оперети.

Мало је женских завода, у којима би се неговала *педагогика.*

Ту би се могло рећи, да се *педагошка поука може давати девојкама приликом* при настави у другим предметима, као што се то чини са „кућарством," и радо допуштамо, да тако може да се чини у заводима, у којима се учи *наука о чувању здравља*, *етика*, *психологија*, *наука о телу* и т. д.

Али ни у том случају не знамо, зашто би имала настава да се упорно уклања *педагогици*, кад међу питомицама таквих завода налазимо лако најмање 80 процената девојака, које ће за неколико година имати да васпитавају или своју *сопствену* децу, или овим или оним начином да учествују при васпитању *туђе* деце.

Или је можда за то довољна она „*урођена педагогика*," коју на своју руку изводе наше матере и дадиље?

Та „урођена педагогика" има много на души, јер не само сваковрсне погрешке и глупости при првом одгајању деце, него и клице злим навикама, које ће се доцније јавити и неприликама у развитку деце падају њој на терет.

Много би се могло да користи дорашћујућем поколењу а по томе и народу, кад би се уредним васпитањем девојака као будућих васпитачица *завела педагогика и у дечије собе*, у којима мати влада тако рећи неограничено. У тај свети круг не допиру прописи окружних школских већа, школских надзорника, па ни министарства. Ту *мати* издаје законе и наредбе, у ком правцу има да се одгаја дорашћујућа биљка људска, — а да ће тај правац да потраје кроз цео будући развитак те нежне биљке, да је шта више често пречесто одлучујућ за цео живот човека, о том смо уверени.

Матерњи језик, *материнска љубав*, *материнско васпитање* — то су три специфика, која се не дају заменити никаквим сурогатом. Сама „*забавишта*," која можемо да сматрамо за нај-

сјајнији педагошки створ новога века, нису по својој најлепшој страни што друго него прост плагијат, изведен по устроју *породице*, праве оне материнске школе, коју је већ наш *Коменски* тако живим бојама насликао и тако топло препоручивао.

Један од најважнијих разлога за успевање материнске школе је тај, да материна *љубав* не може да накнади *разум*, који је за васпитање потребан, само са тог гледишта могла би можда „дадиља“ да се предпостави матери.

Шта из свега тога следује?

*Примерена педагошка поука, давана у конкретној форми под насловом: „Како ваља поступати са децом у прво доба живота?“**) *спада у народну школу, и то за девојке, које су у последњој години школске обавезности.*

У том добу девојке су доста способне, да се таковом поуком користе за свој будући положај у породици.

Прво човечије васпитање можемо да разделимо на три доба:

1. Телесно гајење одојчета, које обухвата прву годину живота.

2. Нега у доба, док још дете није овладало говором и

3. Васпитање детета до доба док не ступи у школу, т. ј. доба васпитања у школи материнској.

О сваком од та три доба и о по њима условљеном начину васпитања ваљало би посебно да се расправља.

Није пак неопходно, да се настава која се на то односи даје као *самосталан предмет*; у много случајева, нарочито по селима и по малоразредним школама уопште било би довољно, да се опире на основу концентрације на осталу наставу наслањајући се на згодне чланке у читанци.

Сасвим друкчије стоје ствари у *вишим* девојачким школама. Овде су ученице већ развијеније, и настава која овамо засеца могла би да се даје ако и не систематично и теоријски, али свакако са оном *темељитошћу*, коју важност предмета изискује.

Обим науке могао би да се предузме у оноликом пространству, као што се чини три *образовању дадиља за материнске школе*. Разлика би ипак била знатна погледом на то, што ће питомице девојачких школа имати по правилу да васпитавају

---

*) То доба траје дотле, док не наступи потреба да се различно васпитају мушка и женска деца. Тим добом не свршује се истина уплив материн, али престаје бити тако одсудан и важан као у прво доба живота.

своју децу, док је задаћа дадиља васпитање *туђе* деце. *Домаћност породична* више је него *материнска школа.*

Не заборављајмо поред *материнске школе* на *породичну домаћност*, поред слике на први и велеважни оригинал. Не тражимо сјај домаћега огњишта само у његовим салонима и друштвеним просторијама, него се старајмо подједнако да подигнемо углед дечије собе, те праве и оригиналне „дечије баштице.“

То ћемо постићи васпитањем васпитачица.

Др. Г. А. Линднер.

КАКАВ ТРЕБА ДА ЈЕ УСПЕХ ШКОЛСКЕ НАСТАВЕ?

(Свршетак.)

Многи су данас учитељи, који сву своју бригу полажу на то, да им ученици задату лекцију од данас за сутра науче, или што је још горе, који се само око тога паште, да им ученици на испиту задиве својим знањем и набубаним одговорима присутне слушаоце, те тим себи неку јадну славу стеку; таки — верујте — свашта пре могу бити, само никада добри и прави учитељи. Да и данас има још доста велики број учитеља, који се старају, да им само испити добро испадну, усљед чега уживају неку ташту славу, о томе нема спора. Писац ових редака имао је прилику пре године дана присуствовати на једном испиту у женској школи. Слушалаца је било доста. Девојчице су на питања учитељева доста добро одговарале. Кад је дошао ред на земљопис, ученице су на највеће удивљење присутних у највећој брзини изговарале оне преголеме бројеве, што показиваху удаљеност сунца, месеца и планета од наше земље. Из уста малих девојчица сипали су билијуни као најобичнији бројеви! Чуђењу и дивлењу не беше краја, и дотични учитељ топио се у радости видећи своју славу, која се на њега слатко осмејиваше. Али на жалост ово не трајаше дуго! Ученице су сад требале да покажу своје знање из рачуна. Задатке, што је сам учитељ задавао решавале су којекако Међутим један од присутних слушалаца ступи ближе учитељу, и замоли, да зада један као што он вељаше — рачун. Учитељ му драговољно допусти и задавач узевши креду у руку, написа на школској табли овај број: 008 и прозове једну од првих ученица да му тај број прочита. Ова то није могла да учини, ма да је учитељ на њу стрељао очима, а најпосле оборивши главу рече: да она то незна. Овај цример навео сам једино тога ради, да покажем, како има још учитеља, који не раде по ономе начелу да не учимо за школу, него за живот.“*)

Добар и према своме позиву свестан учитељ никада се неће старати о томе, да му ученици само задату лекцију у одређено време знају, него ће му главна тежња бити управљена на то, да добивено знање буде стална имаовина ученикова.

*) Тај пример је г. писац рђаво изабрао. Он ту сам себи противуречи, јер бр. „008“ није зацело узет из живота. Ако нема другог чега, онда је неповољан суд о дотичном учитељу пренагљен. У.

Да се ово постигне нужно је да учитељ удеси своје предавање тако, да оно оставља у души детета стална утиска, што опет усавршава снагу памтења, без чега се неда ни помишљати на какво знање.

У природи нема скока, па тога несме бити ни у настави. Брзи прелаз с предмета на предмет не вреди ништа, то треба запамтити.

Брзо учење не може бити стално, јер не оставља у души трајна утиска. Постепено и основно учење постаје вечна својина ученикова, а ово се тек неда постићи парном брзином. Предавач нека увек има пред очима, да своју наставу удеси према детињој способности и његовом схваћању, предмет нека јасно и живо представи и све дотле нека не полази даље, док се за сигурно не увери, да су му ученици предмет схватили и подпуно разумели. Грдна је погрешка наших многих, а особито млађих учитеља, да своју наставу китe многим непотребним и високоученим речима. Ово изгледа, као да учитељ жели пред децом показати се како је учен, што је наравски неупутно! Нека му је главна брига да га ученици разуму и то подпуно разуму, и нека му деца предавање заузимањем и запетошћу прате.

У хатар сталнога успеха наставе треба учитељ наставно градиво да одржава у одређеним границама, нека је штедљив у говору и времену. Нек нам је увек на уму, да нипошто неучимо само два три боља ученика него целу школу, јер по знању и одговору већине ученика оцењује се рад учитељев. При настави дакле несмемо напред корачати све дотле, док нам то недопусте и најслабији ученици, пошто у противном случају сви ће га слабији ученици изневерити у успеху, а тиме ће и самога себе у своме послу обманута и преварена видети.

„Понављање је мати свију наука," то нека је девиза свакога учитеља. Понављањем ученици све то боље разумеју предмет, а што је још главније, тиме предмет постаје све већма својина ученикова.

Од данашње се школе захтева, да своје ученике тако приправи, како ће ови бити у стању добивено у школи знање у будућем животу практично да употребе. Да ли садања школа одговара у пуној мери овоме задатку, мислимо, да је излишно о томе говорити, пошто је баш то главни узрок, с кога се виче на данашњу школу. Шта је дакле томе узрок? Просто тај, што учитељи или врло мало или нимало своје ученике не упућују на саморадњу. Главну бригу мора учитељ обраћати на усмено и писмено вежбање, где су ученици принуђени да сами раде, а тиме им се њихова саморадња челичи. Бадаваће ученик у школи знати све рачунске операције, кад касније у животу није у стању ни најобичнију рачунску радњу да изведе. Више вреди приправити дете да може самостално радити, него пуна магаза теоретичних знања; а на ово последње као да се од стране гдекојих учитеља полаже велика важност.

Могло би се о овоме предмету писати у недоглед, али мислимо да и ово што рекосмо доста може допринети, да нам успех садашње школске наставе буде трајан. П.

ОПИС МОСТАРА.

(Слика из земљописа од Симеуна Коњевића.)

Место у коме ми живимо и станујемо зове се: *Мостар*. Мостар је варош. Мостар је главно место у Херцеговини. Херцеговина је дакле наша домовина или отачанство. Мостар је добио име своје од моста, који су направили Римљани, док овде није било никакве вароши, него је била римска војничка насеобина или колонија. За време српске владавине, док је Херцеговина била независна, може се видети, колики је био Мостар, кад погледамо град мостарски. Овај је град зидао 1440. год. Радивој Гост, надворник херцега Шћепана.

Мостар се почео ширити, кад су Турци завладали Херцеговином 1483. год. На Мостар су ударали и Млечићи 1694. год., али га не могоше освојити.

Данашњи Мостар јесте једна од великих вароши српских. Мостар лежи у долини реке Неретве. Средина му је у ждрелу између брда Хума и Стоца. Мостар се пружа у правцу од севера на југ с обе стране реке Неретве. На север и југ од Мостара отвара се пространо поље. У даљину заузима Мостар простор од $2^1/_2$ километра. Мостар опкољавају у наоколо сама брда и то од истока, севера и југа брдо *Столац;* од југозапада брдо *Хум* с продужењем својим; од запада брдо *Цим;* од северо-запада брдо *Орлац,* а од севера продужење Орлаца

Становници мостарски по језику јесу сви Срби осим малог броја странаца, Цигана и Јевреја.

По вери су становници мостарски од три вероисповести и то: 1. мухамеданске, 2. православне источне а 3. римске вероисповести. Мухамеданци и римски католици или не знају или из превеликог верског фанатизма неће да су, ни да буду Срби, него Мухамеданци називају себе *Турцима*, ма да је и од хиљаде тешко наћи и једнога који турски зна (или како они сами веле: своју разију, т. ј. турску словницу) а римски католици називају себе по вероисповести *кршћанима* или *Латинима*. Нас православне источне хришћане називају и Мухамеданци и Римљани *хришћанима* за разлику од кршћана. Само смо ми православни источни хришћани све до данас сачували своје народно име *Срби*, којем смо имену верни и непоколебљиви према сваком туђинском насртају и нападају, којега се чврсто и нераздвојно придржавамо и којим се свагда дичимо и поносимо, јер нас оно живо сећа и опомиње на велику и славну прошлост наших предака. По броју има у Мостару највише Мухамеданаца, којих је тачан број врло тешко и највештијем статистичару изнаћи, јер они држећи се строго верозаконских одредаба све једнако прикривају своје жене (буле) и своју децу; православних источних хришћана има 5000 душа, а римских католика око 2000 душа.

Просвета. Отоманска влада није се ни мало старала око народне просвете, за то и нема у Мостару никакве велике школе, него су све саме мале учионице. У Мостару све до јесенас не беше заједничке школе за све вероисповести, него свака вероисповест имађаше своје школе. Тек ове јесени основала је земаљска влада данашњу општу народну школу

за децу свију вероисповести. На жалост, у свима школама које данашња земаљска влада по Босни и Херцеговини подиже, ради се и пропагандиште у духу римском, односно језовитском и хрватском. Нема у тима школама ни спомена о томе да су становници Херцеговине и Босне по народности Срби.

Мухамеданци имају у Мостару много малих и мушких и женских школа, у којима се уче само читати молитве на арапском језику без икаква тумачења и разумевања, те с тога и немају никакве користи од ових школа. Осим ових малих школа имају Мухамеданци више школа, које се зову *медресе* и једну школу која се зове *ружджија* и као треба да одговара нижој гимназији нашој. У медресама уче одрасни младићи арапско-турски језик и коран. У ружджији учи се турски језик и повесница турска, нешто из земљописа и рачуна. Дакле мухамеданска тобоже нижа гимназија не одговара ни српској народној школи са 4 разреда. Близу 1500 мушке и женске деце мухамеданске похађају своје вероисповедне школе.

Римљани имају у Мостару две школе и то мушку и женску, које мало боље стоје од мухамеданских. Мушка школа нема редовних учитеља, него један од фратара учи децу молитве, читати и писати српски (или као што се сада званично силом хоће да назове босански или земаљски) с латинским словима и мало рачунати. Око 100 мушке деце похађају ову школу. Женска им је школа боље уређена; у њој се уче до 60 ученица. Ову школу издржава римско-католички бискуп ђаковачки Јосип Јурај Штросмајер, а учитељице су у њој сестре милосрднице.

Много боље стоје српске православне народне школе, којих има две, мушка и женска са 4 разреда, прва са 4 учитеља а друга са 2 учитељице. Обе ове школе издржава сам народ приносећи на ту цел сваки без разлике добровољне прилоге.

Поговарало се да земаљска влада намерава основати у Мостару и гимназију за децу свију вероисповести, пошто сврше 4 разреда народне школе.

У Мостару нема никаквих творница, сва радиност ограничена је на просте занате. Израђује се добар сахтијан. Најглавнији производ земаљски јесте мостарско вино, које је због своје ваљаности далеко чувено, само га Мостарци не умеју добро уредити. Такође је чувен и дуван мостарски, само га у последње време мање саде, јер су велике дације. Велики део мостарских становника бави се трговином. Како земља осим вина и дувана готово ништа друго не производи, то се и мало што извози на страну. Највише се извози вино у Босну, за тим дуван, коже, вуна, восак и т. д. На против много се више увози у Мостар и то брашно, жито, платна, чоја, шећер и кава, разна пића, разне металне ствари, памук, разне материје за одело, стакло и т. д. Трговином се највише баве Срби православни а у последње време од чести и Мухамеданци, који се осим тога баве још много и обрађивањем винограда, којих је велики број у околини мостарској. Сљедбеници римске цркве баве се поглавито вртарством а нешто и занатима.

С десне стране реке Неретве у месту Илица испод брда Цима извире речица *Радобоља*, која тече у правцу на југо — исток и код

моста утиче у Неретву. Ова је вода малена, но врло корисна, јер њу разводе на све стране, те топи многе баште; она окреће многа воденичка кола; на њој су многе ступе, у којима се израђују лепа ћебета.

Срби православне вере имају у Мостару две цркве, стару и нову; стара је баш испред гробља, које је још више мушке школе на брегу Стоцу и посвећена је рожанству Богородичном; нова мостарска црква сазидана је у лепом византијском стилу као и нова црква у Сарајеву, лежи такође на брежуљку између митрополије, мушке и женске школе и посвећена је вазнесењу Христовом. Осим тога има још у здању женске школе капелица посвећена Марији Магдалини.*) Римски католици имају такође лепу нову цркву и једну капелу изван Мостара у Вукодолу, где станује римско-католички бискуп. Мухамеданци имају до 30 џамија са високим мунарама, које дају леп изглед Мостару.

Сада се налази у Мостару окружна област и окружни суд и среска област, која је уједно и срески суд.

У Мостару има сада и лепих кућа зиданих од камена, којега тамо има у изобиљу. —

*) У Мостару станује православни митрополит херцеговачки.

МАЈДАН СОЛИ У ВЈЕЛИЧКИ.

(Свршетак.)

Од комора, које су утесане у 1. спрату, најлепша је капела св. Антонина. Утесана је у стену од соли у готском стилу. Дужина јој је 7.6 м., ширина 6.6 м., а висина 5·6 м. Ова подземна капела ослања се на грдне стубове. Према улазу налази се олтар. У капели је много кипова, који су истесани из ружичне камените соли (Спаситељ на крсту, Мати Божија, св. Антонин, св. Казимир, св. Фрања и т. д.) Сви кипови израђени су врло уметнички. С осталом сôном стеном спојене су само својим подножјем. При светлости светиљке изгледају сиво, али при већем осветлењу прекрасно се издају. Ружична со, из које су истесани, сада је доста ретка. Рудари праве од ње сатиће, прстење, светњаке, бројанице, сланике, бочице, крстове, мале топове и друге ситнице. Ствари те продају се посетиоцима за спомен. Чист добитак улази у касу за потпору изнемоглих рудара.

Недалеко од капеле св. Антонина је пространа дворана, која се зове „Кложа.“ Међу том двораном и капелом св. Антонина налази се обелиск за спомен, да је ту био г. 1817. цар Фрања I. (Из поште према славнијим посетиоцима постављено је у тим рудницима неколико споменика и пирамида.) — Отуд може да се дође у другу дворану, која је у другом спрату; зове се Лентов. Подигнута је г. 1750. Доле је патосана даскама и уређена је као дворана за игру. Около сале је галерија за гледаоце красно истесана из соли. Галерија лежи на лепим стубовима. У средини виси красни, огромни лустр. Све је брижљиво изрезано из чисте соли. На дôвски понедељак, 3. јула и 13. октобра сваке године сакупи се ту на четири тисуће људи. (У те дане је у Вјелички велика слава.) Дворана Лентов сматра се за најлепшу. У трећем спрату је место, у ком се про-

стире језерце, које зову Прикос Вода не оједа слану обалу, јер је сољу већ пресићена. Због множине соли, која је у води растворена, има површина језера тавну, скоро црну боју. По језерцету може да се вози. Под тим језерцетом најнижи је спрат, до којег је пробио рад рудара.

У рудницима ради стално више стотина људи (1000—1500.) На дан се ради 8 сâти. То време рада од осам сâти зову рудари „шихта.“ Кад су с послом у руднику готови излазе кроз особита окна на површину. Горе на затвореном месту прегледају их, да не односе крадом сô кући. Ипак добија сваки рудар известан део соли. После педесетогодишње службе добијају рудари мировину, која се одређује по њиховим заслугама. У рудницима држе до сто коња, за које су сграђене особите коњушаре. Коњима је тим доста добро, али им донекле вид пати. Гдекоји коњи, који у рудницима раде, не виде по 10 и више година бела дана.

Сô се обично ломи у комађу. Најпотребнија справа за рудара је тако зван „цакан;„ на једном крају личи на чекић, на другом на длето. Цаканом праве рудари пукотине у сôној стени. У пукотину утискују се клинови дотле, док се комад стене не одвали. Тако одваљени комад бива врло велики, те се с тога раздељује. Од њега праве балване или крухове. Балвани су ваљкасти, а крухови имају облик паралелопипеда. При том грађењу балвана и крухова многа се со издроби. Та издробљена сô сипа се у нарочито за то одређену бурад. Понекад се сôна стена ломи и прахом. Али то се чини ретко. Од силнога потреса могао би рудник да страда.— Сва сô, што се ту добија, није једнака. Највише се налази зелене соли. То је име добила отуд, што у руднику при светлости светиљке изгледа зеленкаста; напоље је пак сива. Састоји се из повећих зрна кристала и често се налазе у њој фосилије. Те је соли највише. Много је боља шипкаста сô; она је ситнозрна, сивозелена, гдекад и бела. Најлепша је ситноока со; боја јој је сасвим бела, чиста је и провидна. — Рудници у Вјелички доносе годишње око 6 милијона форинâта чистога прихода. Око половине соли, што се ту добије, употреби се у нашој монархији. Што претекне извози се поглавито у Пруску и у руску Пољску. Слојеви соли тако су силни, да се неће моћи изцрпсти још за многа столећа.

(Česka škola) Фр. Л. Зелинка.

НАД МОГИЛОМ † ЛАЗАРА СТАНОЈЕВИЋА УЧИТЕЉА

говорио у Сомбору 12. (24.) Јан. 1883. год. СТЕВАН КОЊОВИЋ учитељ.

Тужни зборе !

Јучерањом зором одјекнуше на све стране суморни гласи црквених звона. — О ви чудна звона! Ви која сте гласници радостних и жалостних вести! Ви која подсећате човека на стазу вечну — на ону стазу којом невладају земна уживања. — Ви звона што вас је велики песник онако мудро карактерисао а за овакови случај овим речима обележио:

С куле звоно
Гласом уди,
И мртвачку
Песму гуди,
Прати једног тугујући
Самртника вечној кући.
(Шилер—Арх. Пав)

Вашом подмуклом тутњавом силом се подкрала мисао о злослут-

ној неудаћи. Ви сте силом разгонеле немиле мисли поново враћали и силом нам наметали слутњу да ое *наш добри друг Лаза за навек с нами растаје.* — Снажан је звук ваших таласа, али још снажнија грознија вест коју разнесосте од љубе до мајке, од брата до сеје, од друга до пријатеља, од најстаријег суграђана до најмањег одојчета; о та вест потресла је све из дубине душе *јер Лазе нема више међу живима.*

Зар се налази и једног међу нами који познавасмо мила сина, верна мужа, добра друга, искрена пријатеља, а по врх свега тога најбоља учитеља — духовна отца нашег милог подмладка — велим зар се нађе и један коме се и нехотице не подкра дубоки уздах са помисли: О Боже! па баш тога себи на твој вечни жртвеник да узмеш? Тога, који је својим животом служио на олтару твоме, међу невином дечицом? Тога кога си обдарио ретким врлинама? Јест—тога си нам одузео — *јер Лаза нађе би вечне куће.*

Вечна кућо — ледни гробе, у чијем загрљају џиновском снагом нашег доброг Лазу држиш зар тако рано да га примиш у своја црна недра?

Велим рано, — јер шта је Лаза још преживео? Сад је тек у најлепшем цвету. Сад је тек почео да живи у тако званом човечанском добу. Сад се тек по гдекоји зрак труда његова као сјајни плод појављивао. О та сад би му се тек милило живети. Али заман *Лаза је на веки заспао.* Заспао да вечни санак борави и то у својим најлепшим годинама. — Па зар се то веком може сматрати живот од 35 година — то је прелетело као у један миг ока.

Године 1848. родио се Лаза овде у овом месту међу својтом својом, где је од тада ваљаних учитеља својих и добрих родитеља однегован правим српским хришћанско-православним духом. Потом је прешао у тадању варошку реалку а по свршетку из ове у овоместну учитељску школу. Свагда и свугде Лаза беше вредан ученик а послушан питомац. Године 1867. беше кратко време у оближњем месту Сивцу супленгом, а по новоотвореној Селеначкој школи изабраше га за првог учитеља ондашње школе; за 2 године касније беше премештен у овоместну средиштну главну мушку школу, где је до пре 5—6 седмица неуморно као вредан учитељ делао. Од тога доба када је ступио у средиште од тада се датира његов прави знаменити педагошки рад. Стотинама народних учитеља, који у последње доба свршише учитељиште, са милом успоменом однеше дубоко удубљена у души својој красна и дивна Лазина предавања. Он је као практични учитељ стекао себи гласа што је редак још који. Својим благим понашањем, мудрим саветима, својом умешношћу знао се спустити у детињско доба и не да је с њима само по осећајима знао владати, већ и речи му беху у духу дечијем. Он у својој школи беше више старији брат него крути учитељ, с тога је и могао брзо да увиди дечије тежње и намере и према томе и свој вешти рад је удешавао, о чему је и дању и ноћу премишљао и из стручних књига проучавао. Такав беше Лаза као учитељ, као верни пастир стада свога; много ће времена протећи да се нађе снага која ће моћи у подпуној мери заменути га.

А кад се запитамо какав беше као син, муж, брат, друг, прија-

тељ, Србин и грађанин? Срце ми се стеже кад помислим каква одговора морам да дам. О! та он беше увек „вес'о мајци а мио љуби," добри брат а веран друг и искрен пријатељ; срцем и душом Србин и прави грађанин. — Комэ нестоји још у живој успомени његово лепо понашање, које је красило сво друштво, у коме се находио? Његова јагњећа нарав сваком је за углед служити могла. Његови мудри говори по јавни зборови сваког зрелог човека су дубоко и мило дирнули, јер су увидели у Лази, да су му савети такви, који воде благостању нашег ојађеног народа и трошног друштвеног стања. Ала Лазином смрћу и у том много изгубисмо.

Па запитајмо се још једном шта је с Лазом? — Једнодушан одговор добијам — умрьо је — престао је живети. — Јест он је престао живети и то на овој трошној земљи, али његова душа о не — она још живи, она ће вечно живети. Растајући се од тела узнела се у близину Творчеву где ће вечна насеља да добије и само том помишљу ублажујемо нашу неописану тугу. Имајмо сви пред очима, да ће сваки од нас који пре који после, овим путем поћи, као што народ вели: Богу на истину отићи и тамо за своја земна дела одговарати. Ова утеха је прави мелем за ојађена срца наша са велика губитка друга нам Лазе.

А сад при растанку друже Лазо, велим ти у име свих твојих другова и пријатеља: С Богом драги Лазо — С Богом док нам се опет на оном свету душе несастану. С Богом брате — дао ти Свевишњи у рају насеља а међу живима трајну успомену!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Световавска светковина у Сомбору.*) На дан св. Саве ове године освећена је водица у здању српске народне школе пре службе у присуству управитеља, учитељâ и ученика. Службу Божију у св. Ђурђевској цркви служила су саборно три свештеника с ђаконом; проповедао је цречастни г. Павле Димић парох башаидски. На свршетку службе освећено је кољиво. Затим се са свечаном литиом ишло у здање учитељске школе, где је после водоосвећења држао говор управитељ завода Никола Ђ. Вукићевић. Како је прошле године овде у Сомбору умро вредни и честити раденик на пољу народне просвете и бивши дуже времена катихета овога завода покојни Димитрије Поповић парох Сомборски, којега је слика овом приликом унешена и постављена у дворани учитељске школе уз слике најзаслужнијих за овај завод мужева; то је управитељ овом приликом говорио о животу и делима Димитрија Поповића као отличног учитеља, примерног свештеника, вредног књижевника и ревнитеља просвете и напредка народнога. После говора, у који је уплетен био и један део културне историје српске, и који је скоро читав један час трајао, појана је песма у славу св. Саве и кушано кољиво; затим су се свештеници с литијом у храм Божији вратили, и тиме се ова светковина завршила.

(*Прослава св. Саве у Кикинди и занатлијска школа.*) Св. Сава као први просветитељ српски прославља се најсвечанијим начином на све стране, па је тако и овде учињено. После св. Литурђије упути се народ из цркве са литијом школи, пред којом су одпевали неколико св. песама, а затим ученица 6. разр. Милина Печујчева попне се на столицу и врло лепо, да је човеку милина било слушати, исприча њежним женским гласом

живот св. Саве. Међутим је свештеник школе редом св. водицом пошкропио а потом и колач резао. — Приметити нам је да од шест свештеника сам је један чинодјејствовао са ђаконом!—Народ је прекрилио био улицу. — Ових дана се на основу министеријалне наредбе од 1882. један одбор конштитуисао за занатлијску школу (iparіskola) и изабрао за српске ученике четир, а за иноверце четир учитеља и једног заједничког управитеља. Учитељи већ поделише предмете које ће да предају и 16. о. м. одпочеше своја предавања и то 7 часи недељно. Сваки учитељ као и управитељ има 100 фр. плате. За управитеља изабран је Ст. Јеремић гим. проф. а за учитеље Ст. Петровић, Сима Ајваз, Н. Николић и Баковљев.

Ст.

(И по свима другим нашим местима прослављен је свечано дан св. Саве. У многим местима даване су беседе и вечерње забаве, тако у Н. Саду (беседа српске гимназије), у Панчеву (српске више дев. школе), у Д. Тузли, Осеку и т. д. „Зора“ у Бечу спојила је са том прославом стогодишњу успомену прве народне књиге наше од Доситија Обрадовића, ком је у славу говорио председник П. Деспотовић, а „Србадија“ у Грацу држала је свечану седницу у славу песнику Ђури Јакшићу, о ком је говорио медицинар С. Мирковић.)

(*Београд.*) Народна скупштина донела је решење, да се из главнице школског фонда могу 600.000 динара да утроше на оправку и зидање школа порушених у српско-турском рату 1876. — У новом закону о основним школама налази се као прелазно наређење, „да се учитељке, које се затеку са службом, кад тај закон ступи у живот, у 3. и 4. разреду мушких основних школа, имају поступно поставити за наставнице у женским школама или за наставнице у 1. и 2. разреду мушких основних школа.“ — Бивши главни надзорник црногорских школа г. Стево Чутурило постављен је за привременог предавача у великоградишкој нижој гимназији.

(*Занатлијска школа у Сомбору.*) По наредби кр. уг. министарства за богочаст и јавну наставу морају се занатлијске школе у свима оним варошима основати, у којима број занатлијских ученика прелази стотину. У смислу те наредбе закључило је варошко вѣће у својој седници од 9. јан. о. г., да се у Сомбору оснује занатлијска школа и изабрало је одбор дванаесторице, који ће имати да зготови штатут и прорачун за ту школу. Од српских занатлија изабрани су у тај одбор гг. Кузман Бикар, Љубомир Јездимировић и Никола Клемен, даље Никола Ђ. Вукићевић управитељ и М. Петровић професор српске учитељске школе. Исти одбор састао се 16. јан. и изабрао је себи за председника г. Јована Михали, жуп. вел. фишкала, а за бележника проф. М. Петровића.

(*Нови Сад.*) Главна скупштина овдашње црквено-школске општине донела је решење, да се за идућу 1883/4. школску годину по предлогу управитељевом набавља женској деци у основним школама материјал за ручни рад о општинском трошку, да се деца тако могу у овом послу постепено обучавати и напредовати. *Деци ће се посао награђивати*, а новац за то остављаће се у њихове штедионице, те ће тако рад и штедња упоредо ићи. Љубопитни смо, како ће ићи са извађањем тог пројекта! — Г. Васу Пушибрка, који је кроз 11 година био провизорни управитељ српске велике гимназије у Н. Саду, поставио је сада гимназијски патронат за сталног управитеља.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

2. *Три главне народне свечаности Божић, крсно име и свадба по Боки-Которској, Црној-Гори и Ерцеговини описао Вук С. Врчевић Риш-*

њанин. Панчево 1883. Наклада књижаре браће Јовановића. 8° с. 270. Цена 1 фор.

„Радујем се што . . . . ову радњу вићох прије моје смрти наштампану, и зато имам заФалити много заслужној Браћи Јовановићима *који ме понудише* те им и ову радњу уступих да о свом трошку у њиховој оглашеној типографији печатају“ вели вредна старина у предговору к овој књизи. Радост ту није до душе збиља дочекао, јер још јесенас оде у гроб, пре но што је његова књига из штампе изашла, али и ми с наше стране кажемо хвала врсној књижари браће Јовановића на пажњи према заслужном књижевнику српском. Примајући таква дела као што је ово у своју накладу показује она, да схвата свој позив у културном животу нашега народа. О вредности саме књиге није нужно много до говоримо, та приредио ју је највредњији помоћник пок. Вука Караџића. Народни обичаји су знамење народности и све што се на њу односи, ваља што брижљивије бар у спомену да сачувамо, јер данашње време, које све нивелише, прети пропашћу многом том благу. Обичаји, што се у књизи описују, сабрани су у оном српском крају, у ком је народна Фантазија могла од вајкада најслободније да се развија. Тамо поникоше њене најбујније творевине и не може човек доста да се надиви богатству слика и једром хумору, што нам се у тамошњим народним умотворинема приказују. С тога се нико неће покајати, ко набави и ову Врчевићеву књигу, јер ће у часовима доколице наћи у њој пуно забаве и весеља. — Штампарска израда је лепа, а пред насловним листом налази се и лик превреднога Вука С. Врчевића.

РАЗНО.

(*Братска несношљивост.*) Као што читаоци наши знају добија српска школа у Јасеновцу овај лист на дар из закладе блаженоупокојеног архимандрика Михаљевића. Одкако је „Школски лист“ почео поново да излази, одлазио је он без препреке у Јасеновац али сада ево дође нам натраг последњи број од прошле године, који је био адресован на „православну школу у Јасеновцу,“ са овом примедбом на адреси: „Natrag! Neprima se. S Bogom takove novine!“ Речи су те написане Фрактуром и подвучене црвеном оловком. Примедба ова не потиче очевидно од српског учитеља, него се морао који непозвани на јасеновачкој пошти наћи, да на тај начин своју пизму на ћирилицу искали. Ми смо се обратили у Јасеновац ради извиђаја у овој ствари, а поштанском равнатељству, само ако буде хтело, неће бити тешко, да виновника ове инсулте изнађе. Ми не мислимо да је то био ко други него какво дериште, али озбиљни мужеви у Хрватској, и у првој линији хрватска школа, имали би пуно узрока, да се својим начином за то заузму, да се понављање таквих и сличних а на жалост честих појава онемогући.

(*Брестовац у Бачкој.*) Као сваке године, тако и ове не беше пропуштено а да се достојно не прослави први просветитељ српски св. Сава. После божанске литурђије са лепим бројем искупљеног народа дођемо уз пратњу звона и пуцњаву прангија у школу, где се обави водоосвећење. По овом говорио је овдашњи учитељ о слављеном просветитељу наваћајући његово неуморно заузимање око народне просвете у оно доба, и о важности народних школа. После ове светковине вратимо се сви у храм божији, где частни г. Мих. Влашкалић свештеник, изјави скупљеном народу, да се сви позивају од стране мест. шк. одбора, да после подне када огласи звоно и пуцањ прангија, сваки у школу дође, где ће се кољиво

осветити и колач пресећи. Тако после подне одазове се леп број пријатеља просвете и школе, те учествоваше при овом старинском српском побожном обреду а по свршетку овога декламовало је више ученика и ученица, после тога певане су опет најлепше срп. народне песме и неке песме читаначке. Ова лепа забава раздрага скупљене, који су на предлог и пример учитељев по могућству своме вољно прилагали које у готовом новцу које пак у храни у корист овдашњег срп. шк. фонда. Прилог овај увеличали су знатно и наши гости са стране, којима нека је овим изречена од стране нашег шк. одбора најтоплија захвала а особито г. Васи Брежовском бележнику и г. Лазару Станковићу кнезу станарском Хвала им! — Осим страних гостију имадосмо и овдашњих, а то су били овдашњи сеоски поглавари Немци са бележником, који су се такође лепо одазвали прилозима на наш местни школски фонд, а осим овог лепо су обдарили сву децу школску, која су декламовала. Декламовање и певанија трајаше до самог вечера, а по том се сви пуни задовољства кући разиђемо. Овом приликом пало је у корист школског фонда у готовом новцу 17 ф. 60 н. а за скупљену храну надамо се добити до 30 ф, које је врло добро дошло нашем сиромашном и потребитом школском фонду. Дао би Бог да се овака прослава сваке године у корист школе обави, јер само таковим начином моћићемо нашу школу одржати, а вама прилагачима желим да вам сваки ваш прилог Бог милостиви стоструко накнади, те да до године можете још боље и сјајније прилоге на своју школу чинити. Живели прилагачи!

(*Стављен је у стање покоја*) одсечни и почасни министарски саветник у кр. уг. министарству богочасти и јавне наставе г. Теодор пл. Мандић. Исти је био још код постојавшег кр. уг. намесништва у Будиму референат за наше просветне ствари. Нашој народно-црквеној автономији био је г. Мандић увек крепак поборник и нарочито велики пријатељ српске учитељске школе у Сомбору.

(*То је народ!*) Чешка „Средишна Матица школска“ имала је 11. јан. у Прагу своју главну скупштину под председништвом дра Фр. Л. Ригера. Циљ је томе друштву, да оснива чешке школе у оним месгима, у којима је опасност, да ће се чешки елеменат, пошто нема своје школе, претопити у Немце. Колику важност дају Чеси том друштву, које се издржава само добровољним прилозима, види се најбоље из председникове беседе, у којој наводи, да „у последње време не прође ни један дан, а да не уђу у Матичину благајну преко 1000 фр., а прекјуче износило је примање шта више 2500 фр.“ Скупштина се тим речима свога председника одазвала са громовитим „Вибарње,“ ком се и ми од срца придружујемо са жељом, да и у српском народу видимо, да родољубље таквим плодовима рађа. Родољубље без жртава је као јалова воћка и као што та показује неудесно земљиште, тако је и празно родољубље знак, да га не оживљује народна свест, него да је проста фраза без садржаја.

(*Дарови.*) Као сваке тако је и ове године врсни српски родољуб и велепоседник г. Гедеон Дунђерски из Сентомаша претплатио „Школски лист“ сем за себе још и за г. М. С. Кончара учитеља у Јашину крај Удбине и за г. Стевана Карановића старог учитеља у Маркушици. Г. Ђорђе Михајловић поседник у Сомбору изволео је и за ову годину „Школски лист“ претплатити за српску школу у Кишфалуби, а г. др. Јован Пачу, практичан лечник у Сомбору за српску школу у Кнезу. У име наше као и обдарених нека им је свима изречена најтоплија хвала и живели!!! Из закладе блажено упокојеног архимандрита Стефана Михаловића добијају и ове године „Школски лист“ српске школе у Јасеновцу, Дарди и Рац-Хидошу. Г. Стеван Арсеновић учитељ у Сомбору уступио је лист, који му као скупиоцу претплате припада, и ове године српској школи у Дубици.

(*Женско друштво у Београду.*) Главни скуп био је 9. јан., на ком је управа свој извештај поднела. На крају године бројало је друштво 392 чланице, за 34 више него године пред тим. То друштво издржава и управља раденичком школом (у којој је сада 66 ученица), издаје лист „Домаћицу," потпомаже многа сиромашна лица, води надзор над децом из бившег завода за српску сирочад, руководи „Пазаром" за унапређење народне кућевне индустрије и надзире рад својих подружина, које се налазе скоро у свима српским варошима и варошицама. Примања је било свега 17.654 дин. 40 пара, а издавање је износило 17.652 дин. 21 пара. Од подружина основале су Алексиначка и Крушевачка у своме месту раденичку школу, а то исто намеравају да учине још и Ужичка и Нишка подружина.

(*Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња*) имала је 16. јан. своју главну скупштину. Том приликом умољено је Њ. В. Г. епископ бачки Василијан, да се прими за заштитника ове задруге. На крају године имала је задруга 167 чланица. Приход је износио 1594·50 фр., расход 696·62 ф., те је тако остала готовина 897·88 ф.

(*Загреб.*) Чује се, да ће уређивање великог академског „Речника хрватскога или српскога језика," који је смрћу Ђуре Даничића изгубио својега уредника, предузети професор дубровачке гимназије и ваљани филолог Перо Будмани. Исти ће се као што јављају новине преселити у Загреб чим му аустријска влада дозволи заискани допуст на извесно време.

(*Летопис Матице српске књига 133.*) који је ових дана изишао, доноси међу осталим расправу М. Нешковића „Zakon od 14. Listopada 1874. ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji."

(„Magyar tanügy"), мађарски педагошки лист, што излази под уредништвом дра Александра Берната у Будапешти, донео је у свом 1. овогодишњем броју чланак под насловом „A szerb iskolák és orosz tanitók hazánkban a mult században" (т. ј. Српске школе и руски учитељи у нашој отаџбини у прошлом столећу"). Исти је написао по Нилу Попову др. Оскар Асбот.

(*Београд.*) Двадесет и пета свеска (ванредна) „Просветног Гласника" од прошле године донела је (на 70 страна четвртине) опширне и систематично израђене статистичне податке о стању основних школа у Србији 1874/5 године.

(*Народна библиотека у Београду.*) При крају г. 1881. било је њено стање ово: Штампаних књига на разним језицима 20498, србуља рукописних разних 293 ком., србуља штампаних 53 ком., натписа 1 ком., хрисовуља разних на кожи и папиру 18 ком., писама разних политичке и књижевне вредности 2075 ком., својеручних разних потписа српских (аутографа) 363 ком., картографских дела разних 326 ком, бакрореза, челикореза, дрворeза и фотографија разних 1438 ком. и етнографских слика разних 452 ком. Преко целе године издато је из библиотеке на 2562 реверса свега 7686 књига на разним језицима. Прегледано је у читаоници библиотечкој: рукописа, атласа, картографских и илустрованих дела 426. Стручних каталога има 161. (Пр. Гл.)

НЕКРОЛОГ.

10. јан. у вече преминуо је у Сомбору учитељ *Лазар Станојевић* у 35. години живота. Покојник је био изврстан учитељ. До гроба га испратише све овдашње српске школе са својим учитељима, месни школски

одбор, ком је покојни Лаза био перовођа, жуп. школски надзорник и његов помоћник, мађарски учитељи и учитељице и многобројна остала публика. Надгробно слово, које је свом другу изговорио г. Ст. Коњовић, доносимо напред. — 13. јан. преставио се у Ст. Аидреји окружни протојереј будимски *Јован Миликшић* у 61. години живота. У млађим својим годинама служио је покојник и као учитељ, а као прота био је много година окружни школски управитељ. — 9. јануара преминуо је у Темишвару тамошњи прота *Васа Табаковић* у 72. год. живота.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српство. Лист за материјалне и просветне интересе народне. Излази у Вршцу једанпут недељно. Стаје на годину 5 ф. За уредништво одговара Лаза Нанчић.

Штампана је и III. књига „Дела Ђуре Јакшића," у којој је прво коло приповедака песникових (од 1860—1870 год.). У овој књизи има приповедака, које досле нису биле нигде штампане.

Штампа се већ и IV. књига, у којој су приповетке песникове доцнијега времена. Књига IV. биће већа од досадашних, а још ће веће бити V. VI. и остале. С тога је ударена цена свакој књизи динар и по. За то је неистинит растурени глас, да је цена другој књизи један динар. У књизи VII биће слика песникова с биографијом и литерарном студијом о раду његову. Чист приход од овога издања иде у фонд за издржавање сиротне породице Јакшићеве. Све наруџбине ваља слати књижарници Велимира Валожића у Београду. Наруџбине без новаца не примају се. Од I и II. књиге има још егземплара.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

У Башахиду су изабрани за учитеље сврш. припавници Душан Пајташев и Иван Мартиновић, а за учитељицу сврш. приправница Емилије Јовановића. Премештени су учитељи Милан Ђукић из Погановца у Чепин, Ђура Поповић из Визића у Каменско и Глиша Војновић из Буђановаца у Шид. Учитељ у Чуругу, Александар Јанковић постављен је за пр. учитеља у Шиду (примио је међутим већ учитељско место у Бегечу), а пр. учитељица у Плашком Марија Ђевац за праву учитељицу у истом месту. Намј· учитељица у Даљу Јелисава Маџаревића наименована је за пр. учитељицу у истом месту, а пр. учитељ у Шиду Лазар Шушић премештен је у Бачинце.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се вероисповедни учитељ у Мокрину. Плата 442 ф. 90 н., 3 ланца земље, стан и огрев. Рок до краја јануара. Молбенице се шаљу школском одбору.

— Тражи се учитељ у Жумберку. Плата 340 ф., стан и огрев, Рок до 5. фебруара. Молбенице црквеном школском одбору.

— Тражи се учитељ у Фердину. Плата 300 ф., стан и огрев. Рок до 10. фебр. по нов. кал. Молбенице се шаљу држ. школском надзорништву у В. Бечкерек.

— Тражи се учитељ Батосјеку. Плата 60 ф, приход у храни и таксама, даље 14 лапаца земље, стан и огрев. Рок половина фебруара. Молбенице црквеном школском одбору.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. М С. К. у Ј. крај У. Препоручујемо Вам да избегавате конштрукције, које су непознаваоци нашег језика у исти унели, да се клоните сковапих речи и да што мање употребљујете туђе изразе. Туђим звучним речима прекриеа се често неразумевање, а судећи по Вашем писању немате Ви те нужде. У Вашем завичају говори се бар лепим српским језиком, тако пишите, па никад боље. — Г. Л. М. уч. у Комоговини. Учинисмо по Вашој жељи — Г Ј. Н. Право имате, да би они учитељи, који добијају лист на дар за себе или за своје школе, требали дародавцима да се за то писмом захвале, али на жалост има гдекојих, којима као да и то прави сувише посла. Такови нека припишу после себи сами, ако им лист изостане. Баш ми учитељи требали би највише да негујемо врлину благодарности. Sapienti sat! — Г. М. А. у Н. С. Дотична наредба није ничим оправдана и не може постојати. Молимо Вас да нас о даљем што буде известите. — Сл. месном школском већу у Бешки. Лист је обустављен јер Вам је истекла претплата. Последњих 8 бројева одмах смо послали, за које имамо да примимо још 1 ф — Г. Н. Љ. М. упр. у Мостар. Лист Вам шаљемо и хвала на обећању.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 3. У Сомбору 15. фебруара 1883. Год. XV.

УЧИТЕЉ У ДРУШТВУ.

„Нисам дошао да играм,
већ сам дошао да учим.“

Предмет, о коме мислим овом приликом да пишем од много је веће важности, него што ће га многи читаоци себи представити. У најкраћим потезима забележићемо задатак, што очекује српског учитеља у друштву.

Сваки се онај вара, који мисли, да учитељ има да дела само међу четир школска зида. Није тако. Сем образовања и васпитања поверене му дечице, чека доброг учитеља големи рад и у народу му.

Да учитељ може у школи с успехом делати, неопходно је нуждно да задобије поштовања и популарности како код дечијих родитеља тако и у свију првих и угледних чланова општинских. Све ово добар учитељ може својим знањем и умењем на неброј начина да стече. Когод познаје народ нам, тај зна, да је овај богат у обичајима и светковинама. Далеко би нас одвело, да их све именујемо, а није ни потребе, јер их сви познајемо. Главно је, да учитељ оне обичаје, који су за поштовање, у очима народа не презире и не омаловажава, јер сваког таког народ достојно презире и мрзи.

Кадгод се учитељу да прилика, нека на истима увек присуствује, нека ту изучава живот свога народа, и нека му је главна брига да своје знање, које ће народу користити, том приликом раширује. Што увиди да је добро, нека похвали, и позове, да се тај обичај народни и надаље очува.

Наш је народ — као што знамо — пун и рђавих обичаја, који га морално и материјално обарају. Против свега тога мора учитељ војевати, доказујући зле посљедице истих, изнашати му

примере у других народа, код којих свега тога нема, али им се онако и види напредак на дому им. — Народ је наш врло интиман и поверљив према своме учитељству, па зашто онда да то неупотребимо на његову корист. Свака пријатељска реч учитељева пашће на добру земљу. Народ се један не може учити из одаје, него га морамо потражити свугде и на сваком месту, а поглавито при светковинама и у друштву.

Немојмо никад ићи у весела друштва и на народне светковине с том мисли, да се тамо „весели и пирује," јер у том случају свашта пре можемо бити, само никад учитељ и васпитач, који ни у ком случају не сме с ума сметнути свој узвишени задатак. — Српски учитељи! још нешто да Вам довикнем. Кадгод сте међу својим народом било то ма у којој прилици, преклињем Вас, да очувате своје највеће благо — своје достојанство, свој углед! Који то изгуби тај је за навек изгубљен. Зато боље и не ићи, него без тога кући доћи!

Полазећи у друштво, треба да је учитељ човек бистре памети, самосталног мишлења, никад ропска душа, улизица, пренемагало и туђа свираљка; јер само човек пун знања, моралан, друштвено образован може импоновати у друштву. Само оваки учитељ може бити добар народни учитељ и узор-пример, који има најмоћнију снагу, да реч у дело приводи. Само таки учитељ моћи ће одговорити своме мучном задатку, коме је посветио сав свој живот. —

Што рекох, рекох из искуства. *А. Р. П.*

КОМИТЕТ ГРАМОТНОСТИ У ПЕТРОГРАДУ И ЊЕГОВ ОБЗОР РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

Комитет грамотности у Петрограду једино је друштво у Русији, ком је једина задаћа да шири просвету у народу и да потпомаже све, што доприноси њезином напредку. Досад може само њему ради помоћи да се обрати свако, који хоће из родољубља да дела за просвету народну. А ко ће да изброји све, који к њему утичу и ко да исприча жеље њихове? Пише стари духовник са села, да је из прилога о крштењу стесао собицу за школу и искупио децу, али да нема књига. Дао се у месту у просидбу, да измоли коју књигу и добио је заиста неколико списа, међу тима и један превод из шпањолскога; али то све није доста, и с тога богоради, да му комитет пошље школске књиге, иначе ће бити сво његово заузимање узалуд. Други јавља, да у заборављеном крају, у ком живе, има људи, који би се радо учили и који би учили, али немају од куд. Трећи се одазвао жељи сељака, да им поучава деци, те моли за са-

вет како да се тог посла лати. А недавно послао је неки учитељ комитету рубљу и по, да му за то што јефтиније купи згодних књига за школу; извињује се за граматикалне грешке у свом писму тим, што је „простмужик“, који се писму учио само годину дана и да децу учи само за то, што га родитељи на то принудише. Да не помињемо земства и друге зборове, који се безпрекидно обраћају комитету с молбом, или да им препоручи најзгодније књиге за народ, или да им састави списак књига за школску књижницу, да их купи и пошље на место, или да им позајми наставну основу итд., тако да је немогуће да се све наведе. Такве листине у архиву комитета доказ су како је народ жедан просвете и како је осетан недостатак у средствима за образовање. Има и старијих школа, које гдегад по целе месеце немају пера, папира и оловака; а о очигледним помоћним училима не може бити ни речи.

Комитет грамотности труди се, да задовољи како може све, који његову помоћ траже, било набавком разних наручбина, саветом, новцем, али понајвише поклањањем књига, просеком преко педесет тисућа годишње. Али заслуга његова не састоји се само у том, што се непрекидно стара да одговори таквим нужним потребама, него и у том, што је одмах у почетку знао да се огласи и да од користи буде најсиромашнијим школама, гдекад у најудаљенијим пустим крајевима, школама, за које дотле нису знале ни саме школске власти, што је знао да се у додир стави са људима, који без личног интереса и скромно делају за народну просвету, у свима крајевима државе, у Сибиру и Закавкаској, у Пољској и Финској, у губернији Астраханској и Каменецко-Подолској, Уфинској и Гродненској. И писац ових врста има његовој предусретљивости да захвали, што је могао да савлада толике тешкоће при изучавању руског народног школства.

Преко двадесет година траје већ благодетно делање Комитета. Основан је поводом и усљед ослобођења мужика, којим је блаженоупокојени цар Александар II. поставио себи вечан споменик у руском народу. Али царев указ ослободио је само пут, да слобода буде потпуна, ваљало је и дух нових грађања извести из таме незнања. Руски родољуби прихватише се одмах те задаће, и месец дана после паметодостојног *дана ослобођења*, т. ј. 8. априла 1861. била је прва седница Комитета грамотности (писмености), друштва, које је себи за задаћу поставило, да се стара за образовање народа.

Оснивање школа у огромној руској држави може бити само задаћа владе, земства и општина; није могао дакле комитет да преузме на себе тај посао, него их је само потпомагао или морално, или је давао и различите дарове школама. Чланови комитета, житељи различитих места, или су сами школе подизали или су друге на то побуђивали; такођер су испитивали узроке, зашто се с том ствари ту и тамо затеже и тражили су средства, којима би се настава дала завести, најпосле су се старали, да познаду стање школа и њихове потребе. Комитет је ревносно саветовао, да учење буде опште обавезно, расправљао је о девојачким школама, о школама за ансенике, раденике, странце, о школама недељним, вечерњим, продужним, размишљао је о том, како би се могле основати школе

у ретко насељеним крајевима државе. Често је давао школама до 200 рубаља годишње потпоре или их је сасвим издржавао о свом трошку.

Уредно образовање учитеља имао је Комитет вазда на уму, одмах у почетку расправљао је о том свестрано и тим је не мало помогао онима, који су доцније то дело наставили. Мисао о образовању учитељица не само да је покренуо, него се и први латио дела. Основао је т. ј. г. 1863. у Петрограду прву руску препарандију за учитељице и другу у селу Стара Мајна. Те препарандије, њихов наставни план и цела организација, биле су узор свима доцнијим руским препарандијама за учитељице. Да би при тадањем недостатку уредних учитеља колико толико наставу подигао, саставио је и издао Комитет г. 1863. „Наставленије неопитним учредитељам и учитељам деревенских школ.“ То је опширно упутство, како се има почетна настава правилно организовати и успешно руководити. Тај спис много је школама помогао. Трудом одборника организовао је Комитет учитељске течајеве, који су тадање учитељство колико толико за његово звање спремили. Г. 1872. основао је Комитет грамотности златну медаљу од двадесет дуката и подељује је сваке године лицима, која су стекла заслуге за почетну наставу. Досада су одликовани: В. Ј. Водовозов, Н. А. Корф, Т. Н. Мједников, протојерej Д. П. Соколов, Ј. Ј. Паулсон, С. Т. Мирополски, В. А. Золотов, В. А. Јевтушевски и П. Г. Рјеткин. Заслуге тих врсних педагога изложене су у једном спису, што га је Комитет издао. Друга колајна основана г. 1878. у спомен комитетског члана, изврсног простонародног списатеља, А. Т. Погоског, издаје се за белетристична дела за народ. Награду је добила приповетка гђе А. Г. Коваленске „Крутиков.“ Комитет се не мало старао за распростирање књига у унутрашности и подигао је 120 складишта књига. Сва су жали Бог била кратка века. Знамените награде расписивао је Комитет за згодне списе за школу и народ.

Тако је г. 1865. добио награду од 500 рубаља А. Т. Петрушевски за спис „Разкази про старое времја на Руси“ а награду од 375 рубаља спис Н. Зобова „Беседи о природје„;“ г. 1872. досуђена је награда од 1000 рубаља делу Петрушевсковом „Разкази о Петрје Великом.“ Године 1880. почео је сам комитет да издаје књиге за народ и изашло је досад већ 10 свезака.

Али главно делање комитета грамотности састоји се, као што смо напред навели, у том, да сиромашне школе снабдева књигама и училима Шаљући књижевне плодове по целој Русији увидео је потребу, да се састави најзгоднији избор тих дела. Ради тога изабрао је г. 1861. комисију, којој су били чланови гласовити тадањи педагози Паулсон, Золотов, Резенер и др. Плод њиховог труда био је Каталог, садржавајући преко сто књига, одобрених за школску потребу и за читање за старо и младо. То беше први руски каталог те врсте. Укратко је био означен садржај сваке књиге. Тадање министарство просвете купило је неколико тисућа истисака и разаслало их је потчињеним заводима, да се при куповању књига за народне и уопште ниже школе по том каталогу управљају. За неколико година издаван је тај каталог осам пута.

Потоњи леп развитак народне школе и књижевности побудио је

Комитет грамотности, да изда потпуније и савршеније критичко-библиографско дело. То је „Систематически обзор рускоj народно-учебноj литератури," који је изишао г. 1878. и ком је прошлих ферија (г. 1882.) додан „Допљек првњи." „Обзор" има 743 а „Допљек" 200 страна. Збор најпрвих петроградских педагога израдио је та дела. Председник тог збора и уједно редактор списа био је Ј. Т. Михајловски, а чланови: Миропольски, Соколов, Острогорски, Булих, Шемиот, Доброславин, Ухов, Лапченко, Бљудухо, Јаковлев, Фан-дер-Флит, којима су при састављању „Допљка" придошли Сорокин, Литвински, Вирениус, Воронецки и Кирпотенко. Заједничко дело тих педагога изврстан је спис, једини своје врсте и свуд је срдачно поздрављан, где је год дошао. На паришкој изложби г. 1878. почаствован је наградом. У Обзору је наведено 965 дела и 324 у Допљку, и то списа за самообразовање учитеља, за школску потребу, за читање за младеж и народ. О свакој књизи казано је толико, да читалац може о њој себи да створи самосталан суд. Књиге су раздељене у 13 одељака, који обухватају: педагогику, закон Божји, матерњи језик, математику, певање, цртање и сликање, хигијену, гимнастику, земљопис, повесницу, природопис, пољско господарство и списе о сеоским заложницама. У одељку посвећеном матерњем језику смештени су песнички и белетристични списи за народ. (Свршиће се.)

ЈОШ РЕЧ-ДВЕ О ПИТАЊУ: „УЧИТЕЉ ДА БУДЕ СВЕШТЕНИК."

Овај предлог као да је изазвао много живљу размену мисли но што се очекивало. Јавна штампа износила је на видик и нападаје и одбрану; чуше се гласови и за и против предлога. Сви наперени критички јуриши бијаху озбиљно дочекани, те достојно одбијени. Али пошто држим да неће бити згорег, ако се око разлога г. Јосића још мало задржимо, молимо сл. ур. „Шк. Л." да и нама неколико редака у интересу саме ствари у своме листу уступи.

Чланак младога духовника Јосића грана се у два правца. У једном се обраћа више пута сомборском учитељу Ст. Коњовићу, те му као предлагачу ставља разна питања и пребацивања. А у другом скреће свој поглед и на саму ствар, те свом снагом удара против предлога. Тај јуриш је започет не толико с лица, т. ј. не са стране разлога, него као обично с оне стране, која се за најслабију држи. Штогод је управљено на адресу самога предлагача, дужан је он лично да одговара. Али све оно, што се тиче стварног питања и главних мисли г. Јосића, нека је тестир, да добро протресемо, па што је једро и здраво да речемо: амин, тако је! — а што није, да у крај шчистимо.

Критичар г. Ј. у 198. бр. „Заставе" у напред кличе, како је његов лични пријатељ, парох бачиначки Ј. Јеремић, већ довољно побио ту „штетну замисао" у „Шк. листу." Њему само остаје да изрече свој суд о штетности тог предлога и по цркву и школу — тако он мисли. Да би ствар што пре учинио смешном, те тако одмах придобио за се наивног читаоца, он критику и започиње тим: како би се „*часом зарадовао*,

часом заплакао, а *часом горко насмејао.*" Мило му је, и то му је моменат велике радости, ако се тим предлогом иде на већу свезу између школе и цркве, те да у загрљају теже једној цељи, а свештеник и учитељ да постану браћа. Но готов је затим да „брзо заплаче" (ipsissima verba!) кад помисли опет на штету, што би по његовом уверењу школу постигла. Ето таким расположењем ступа критичар против предлога.

И сувише је јасно, да се ту радо износе изливи осетљивог, племенитог срца. Личним осећајима уступа се неко првенство. Али та нежна, развијена сентименталност, ма да је живи сведок доброг и осетљивог срца, никако неможе доћи у рачун и отсудан обзир *овде*, где се само *мисли* и *разлози* оцењују. Само се идеје у овој прилици на вагу узимају, а не разнолики осећаји — не радост, плач и горки осмејци.

Један важан приговор истакнут је за тим у овој главној реченици: „Учитељ у току десет година прави тек себи пута за обилати и темељити будући свој рад." И за тим пита: па је ли поштено „трзати из школе" такову младу снагу, је ли поштено мамити те људе? Он је уверен — само то није ничим разложно доказао — да би с тога и школа много изгубила, а и црква неби била у добиту.

Оно, до душе, колико је стара толико је и истинита фраза, да се човек до смрти учи. Па и г. Јосић има право кад вели, да се човек непрестаним радом и борбом све већма усавршава у једној струци. Ал исто је тако необорива истина, коју иначе кад свију развијенијих народа видимо: *да може човек исто тако битн ваљан и у другој струци чим се спреми за њу, — само ако је воља и снага ту.* — Ето и сам критичар признаје да учитељи и свештеници *раде на једном пољу*, само у две позиције. А кад је тако, онда тај прелаз доиста није тако страшан, као што неки праве. Овде је сам г. Јосић узео фигуру о позицијама на једном истом пољу. Хајде да распредемо ту мисао још мало даље. Замислимо сад, да на том пољу свештенство, као уваженије, стоји на првој, а учитељи на другој позицији. Сви се боре, — ко мање ко више — против највећих душмана народних: незнања, предрасуда, порока итд. те шире народну свест, морал и веру гдегод затреба. Онда још само ово питање настаје: Кад је већ познато, да се у првим редовима заиста често појављује оскудица у потребном броју снага, није ли тада сасвим умесно, да се са друге сличне позиције у предњи ред припусте бар они, који би и хтели и могли да докажу своју способност, те се дакле достојно спреме и за то место? — Јер ако су то збиља одабрани војници у служби знања и вере, зашто да не пођу напред, кад заслужују то! — Нека је сваки савестан и спреман за посао — то је главно. А да ли га при томе неки анђеоски, чисто идеални или можда крај тога и какви практичнији мотиви покрећу на рад, то је сасвим споредне вредности. Само нека је делање ваљано, нека је спрема и способност ту, то је најпре. Зато и јесу скроз неоправдани приговори, да би учитељи само из пуког егојизма прелазили у свештенство — бајаги матуранти — богослови не воде рачуна и о материјалној страни, него је само пречисти идеализам њихова особина, њихов идол. Блажени који верују.

Нико зато „не трза" и не мами учитеље из школе. Није то врбовка,

да морам постати нешто са чега би се после кајао, него би ту биле одрешене руке слободи личне воље. А онај човек, који је као учитељ пуних 10 година био честит не само у школи, него и у цркви, тај би и после ваљао као свештеник у народу — то је бар јасно и вероватно. Црква дакле неби била у штети; у школи би се нашло замене, те ова неби свој углед губила, него би и после имала опробаног и поузданог пријатеља у таком човеку.

Али јест, г. Јосић примећује даље: „Може бити да ће ми који добар учитељ рећи: ми нећемо доћи одмах после 10 година, радићемо ми у школи све дотле, док нам снага допушта; имамо ми кад и *иред старост* бити свештеници, дакле *онда кад нас школски рад изнури.*“ (!) Тако вели критичар и на то „мора да се насмеје.“ А зар ко захтева да изнурени старци изучавају богословску струку? — Нико на свету. Изгледа, да је цео тај навод само зато и смишљен, да се критичар има чему насмејати. Али то је предпоставка неоснована, маневар и сувише провидан, а смеј неоправдан. Јер у предлогу дословно стоји: да се приступ у богословију замишља *бар после 10 година учитељевања*, дакле кад учитељ није преживели старац, него човек способан за мушки рад, ма на којој позицији. Онај, који је „изнурен школским радом,“ није више способан за полагање никаквих испита, те је то несмислица, што је критичар у учитељска уста меће, и по томе просто немогућа. Нико дакле није тражио то, што г. Јосића на смех изазива.

(Свршиће се.)

ЖЕНСКИЊЕ НА ПОЉУ НАУКЕ.

Свеучилиште у Цириху било је прво у Европи, које је отворило женскињу неограничен приступ академским штудијама. Тим правом користиле су се најпре многобројне Рускиње, које су дошле да слушају медицину. Пре осам година било је у Цириху преко 100 штуденткиња, ове им је године спао број на 24 и то из два узрока: руска влада не дозвољава из политичних разлога похађање свеучилишта у Цириху, а и то свеучилиште захтева сад од женскиња, које желе да слушају предавања, да знају три језика. Већина штуденткиња изучава медицину. У самом Цириху има сад три женскиње, које делају као практични лечници. И свеучилиште у Берну отворено је без икакве препреке женскињу. Год. 1881. било је на њему 30 штуденткиња, од којих 27 у медицини и 3 у филозофији. Већином су биле Рускиње. Број штуденткиња у Женеви износио је прошле зиме 53.

У Петрограду је основан г. 1872. медицински факултет за женскиње. Прве године било је у њему 106, друге 99 слушалица. После пет година добише диплому 69 женскиња. Ма да је тај завод у научном погледу врло лепо напредовао, ипак је сада из политичних разлога затворен. Садањим питомицама пружена је могућност, да сврше своје науке, али нове се не примају више.

Свеучилиште у Лондону отворено је од г. 1867. с извесним ограничењем женскињу. На свеучилишту у Кембрицу може оно да полази све течајеве, ако дотични професор нема ништа против тога. Свеучилиште у

Единбургу престало је од г. 1869. да прима женскиње у медицински факултет. Усљед тога саставила се задруга најотменијих женскиња и најотличнијих личности, које врло висок положај заузимају у политичком животу, те основаше медицинску школу, која је без ограничења приступна женскињу. Школа је та отворена г. 1874. и те године било је у њој 23 студенткиње. Свеучилиште у Дублину има у свом уставу један члан, који припушта женскиње „свима степенима, частима, натечајима, наградама и потпорама тога свеучилишта.“ Беше то једна жена, која је минуле године од свеучилишта у Лондону добила златну колајну из анатомије.

Али највећма распрострањена је виша настава женскиња у американским Сједињеним Државама. Свеучилиште у Мичигену броји сада око 500 студенткиња. Многе уче медицину и фармацију; неке права; неке опет природне или класичне науке и философију. Зна се да у Америци има женских професора и у вишим школама, а у неким државама могу да буду и адвокати. У Филаделфији постоји медицинска школа за женскиње, која је врло на гласу. Причају да у Филаделфији и Њу-Јорку има женских доктора, који годишње заслужују 80 и 100 тисућа динара лечећи женскиње и децу.

Немачка се влада најупорније према питању о приступу женскиња к вишим студијама. Ипак подељује свеучилиште у Гетингену (и још друга) степене женскињу, али их не пушта на предавања.

Сасвим је друкчије у Шведској. Од г. 1870. отворена је тамо медицинска каријера женскињу. Дозвољена им је пракса кад положе исте испите као и студенти. Ради тога постоји у Штокхолму засебан течај из анатомије за женскиње; и већина других течајева установљена је на свеучилишту у Упсали. Из једне белешке у 1. броју овога листа знају наши читаоци, да женскиње ужива сада исту благодат и у Норвешкој.

У Италији било је у пређашње доба славних професора, који су били жене; свеучилиште у Падови помиње с поносом имена Пископије Корнаро и Новеле д' Андреа. Ова је била тако лепа, да је морала као што приповедају да предаје иза завесе. До г. 1817. имало је свеучилиште у Болоњи у редовима својих професора Клотилду Тамброни, која је предавала грчку литературу. Г. 1878. издало је то свеучилиште једној студенткињи диплому доктора медицине и хирургије, а г. 1881. проглашена је једна студенткиња, пошто је четири године учила, за доктора права и то с најбољом оценом по једногласном мнењу свију чланова пороте. У Турину уче се три младе женскиње у Кавуровом лицеју, у који се долази из гимназије и у ком се учи реторика и философија.

У Паризу не полазе женскиње само предавања у Колегу де Франс него више француских и страних женскиња, наиме и шест Енглескиња слушају предавања и у медицинској школи. Хвале њихову интелигенцију и вештину; оне полажу све прописане испите и уче медицину с успехом.

Свеучилишта у Белгији држе се више резервисано, али су већ донела начелно решење, да се нико не може искључити од академских части због свог пола. Усљед тог решења прима већ свеучилиште у Брислу женскиње. Г. 1881. училе су три госпођице природне науке, а г. 1882. пет. Једна од њих положила је већ докторат, остале сем једне положиле су

први или други кандидатски испит. Све те штуденткиње су учитељице, које су раде да попуне своје изображење, да би могле да постану професори и управитељице у средњим школама. У Лијежу, први пут, поднела је једна госпођица, побуђена најлепшом детињом љубављу, молбеницу, да је приме на универзитет, да се спреми за диплому из фармације (апотекарства.) Пошто не беше никаквог основа да се одбије примише ју професори и ђаци са свима обзирима, које заслужује њен пол и одважна иницијатива. Ове године пођоше више другарица њеним примером.

Да допунимо ове белешке, које смо већином извадили из француског листа „Progrés," навешћемо још, да се и у Београду налазе два женска лечника. Једна је др. Драга Лочића, која је у Цириху медицину изучила, те је прва Српкиња, која се удостојила докторског шешира.

ОКРУЖНИЦА УЧИТЕЉСТВУ У ХРВАТСКОЈ.

Кр. хрв. слав. далм. земаљска влада, оделење за богоштовје и наставу, издала је под 19. јан. 1883. на све жр. поджупаније, окружна управитељства, градска поглаварства и кр. надзорништва за народне школе окружницу поводом разних мана, опажених код народних учитеља. Та окружница штампана је у 1. броју „Službenog Glasnika" и ако не можемо да одобримо сва места у истој (нарочито не оно, које ограничава учитеља у вршењу грађанских права и тиме га пред народом управо понижава), ипак смо сматрали за нужно, да ју донесемо и у нашем листу ради учитеља изван троједне краљевине, да се — у колико би било нужно — и они користе њеним добрим саветима. Морале су жалосне прилике бити, које су земаљску владу нагониле, да своју окружницу изда, али и ми морамо на жалост да признамо, да су и наше автономне власти имале пуно прилика, да се занимају манама, што се у окружници помињу. Учитељство неће никад доћи до заслуженог угледа, догод се из њега не истреби куколь, који је на срамоту и њему и школи. По нашем мнењу дало би се то дакако постићи и без ове и оваке окружнице. Окружница кр. земаљске владе гласи :

„У новије време учестали су начином управо узнемирујућим случајеви, у којих је врховна школска област морала проти појединим пучким учитељем ради знатних прекршаја почињених у служби и изван службе употребити најстрожије дисциплинарне казни, као што су одпуст из службе и локално макнуће.

Ако такови прекршаји и нису нови појави, пак ако су их до сада ређе стизале тако оштре казни, бит ће да су пријашње управе налазиле разлога просуђивати их с више благости, напрама којој се садашња строгост поступка мора сматрати преко потребном и посве оправданом, када се уважи да, и после толиких примера строгости, дисциплинарне истраге проти пучким учитељем спадају још увек међу предмете, који непрекидним слеђом изазивају уредовање виших области.

Неугодно се мора доимати овога кр. земаљско-владнога одела, што се то збива управо сада, где но би се противно очекивати могло и смело усљед непоречивих благодати новога школског закона.

Поправивши знатно материјални положај пучких учитеља, при-

знавши им свечано значај и права јавних чиновника, те им повисив њихов углед дружтвени, отворив им издашнија врела струковне наобразбе, поделив им достатну меру самосталности и једном речју: пружив им сва за сада могућа средства и јамства ваљану раду, имао је школски закон пред очима људе, који ће разумевајућ бар у велико смер нових уредаба и на чисту бар гледе своје дужности, с оно што у себи осећају умне и моралне снаге, сдушно прионути уз важно дело народнога узгоја.

Добро зна кр. земаљска влада, да у свих учитеља није једнака знанствена способност, и да поименце старија генерација пучких учитеља није позвана решити нововеки, према данашњим захтевом разширени наставни програм пучке школе; али у свакога би се морало наћи оно, у чем и јест била снага толиких вредних мужева старе школе, који су се уз мање обсежне али сигурне резултате наставе, одликовали тим светијим вршењем дужности и неограниченом оданошћу својему учитељскому звању.

Мјесто тога чини се, да су новољнији правни одношаји, засновани новим школским законом, код многих, и то понајвише млађих учитеља, уродили преузетношћу, а већа слобода да се је изврглa у разузданост, те кано да се је сметнуло с ума, да су већа права подељена у име већих дужности, и за веће жртве, које су се наметнуле обћинам, да се очекује и бољи плод школскога рада.

Главне мане, које су се опазиле код пучких учитеља јесу ове:

1. Најпре су веома честе тужбе на пучке учитеље, именито на селу, да занемаривају своје дужности у школи. Ако је већ недовољно и знак духа надничарскога, да учитељ без љубави и нутарње оданости својему звању, а можда и без довољне приправе, прописано време у школи проведе само зато, да је одпачао, што је учинити дужан: што да се рекне о оним учитељима и о њихову поимању јавне службе, који се на очиглед оним, који тешком муком уздржавају школу, неузтручавају пустопашице кршити и сам прописани ред школски? Сваки час стижу овому кр. земаљско владному оделу пријаве; како је овај учитељ, ради својега приватнога посла по више дана без ичије дозволе школу разпустио, како ју је опет онај пуке забаве ради, да може црквеноме году у суседно место или у лов отићи, самовољно недржао или ју саму себи оставио; како се опет трећи за времена обуке ради оправљана других посала у свој стан повлачи, или у сеоској крчми седи, а међутим школу или на ником или на какову детету оставља. Од уредна човека тим се начином необављају ни своји послови, а некмо ли би се смели јавни. Пучки учитељ, ако ће да се поноси значајем, те ако ће да ужива права јавног чиновника, ваља да познаје и строге дужности такова положаја. А нада све човек, који је зван, да усади деци живу ћут дужности, како ће то постићи, ако тај наук буде побијао својим примером.

Нису редке тужбе, да учитељи и с превеликога занимања својим господарством занемарују школу. О земљиштном поседу, с којим је опојена већина учитељских места у овој земљи, познати су назори овога кр. земаљско-владнога одела, који држи, да таков посед у становитих граница не само да није никаково зло, него да може бити и од благотворна уплива. Занимање господарством не само да у слободних часових пружа учитељу

забаву, од које се племенитија ни помислити неможе, него то занимање може и по том бити веома корисно, што себи господареħ, учитељ може и суобħинаром својим служити примером умна господарења у разних струках. К тому није мале важности ни онај моменат, да по физичкој свези земљиштнога поседа настаје такођер ужа заједница интереса између учитеља и обħине, којој служи.

По свем том, ако кр. земаљска влада ни у напредак неħе непријазним оком гледати занимање пучких учитеља господарством, већ то занимање не само повлаħивати него и у заслугу уписивати оним, који, сваħајућ своје звање међу пуком буду узором својега поступка ширили међу њим напредне идеје господарствене: тога ипак неħе никако допустити и тому ħе свом одлучношћу морат на пут стајати, да учитељи ради својега господарства занемарују своје школске дужности.

II. Злорабљење казнене власти начином таковим, да се је оно изврго у немило злостављање деце, било је у ово новије доба поводом толиких тужба и изазвало је проти кривцем толико строгих одлука од стране овога кр. земаљско-владнога одела, да се он понуканим налази и на овом месту управити обħениту и што озбиљнију опомену на све учитеље пучке, нека у том погледу добро пазе, што раде. И ако који учитељ није сам у себи врстан наħи потребитога разбора, да њим равна своје чине: наредбе, које је о школских казних, а именито об упорави телесне казни, издала кр. земаљска влада, а и педагогијски списи, који учитељу пучкому несмију бити непознати ту материју у односних поглавјих разправљају толиком потанкошћу и толиким обиљем лепих напутака, да се човек, који је крај свега тога подобан дивљачком окрутношћу окаљати своју руку на дјетету, мора неспособним сматрати за обављање учитељског звања.

Клетве и псовке, којими се, и ако редки, али ипак, колико је овде познато, служе гдекоји учитељи у школи, довољно је само напоменути, а да се одма увиди сва мрзкост таковић провала сурове ħуди. Учитељ, који се је на толико заборавио, сам је себе жигосао жигом простачства, те мора настати питање: којим угледом и којим успехом може он наставити своју узгојну задаħу у школи.

III. Кућа учитељева мора да је узор реда, а обитељ његова да је узор складна и чиста живота. Па ипак је код овога кр. земаљско-владнога одела из новије добе забиљежено неколико ружних примера обитељскога раздора, за који су дотичници морали и закону одговарати с тога, што је тај раздор преступив границу домаħега прага, продро у јавност и попримио значај јавне саблазни. Паче и очито приложништво до сада нечувено у том сталишу смело је на видик изашло у кућах некојих, пак и ожењених учитеља.

И на неожењене учитеље стижу тужбе ради све безобзирније разузданости у погледу другога спола.

Таковe заблуде могу лагље пролазити ħудем другога сталиша; али ако се строжије пишу у грех учитељу, то лако разумљиво бива свакому по том, што таковим владањем учитељ сам себе обара с места,

на које је постављен, лишавајућ свакога успеха свој узгојни рад, јер га и опет лишава најкрепчијега средства упуте: властитога примера.

IV. Мучно је спомињати, али, јер се још увек догађа, неможе се жалибоже на овом месту мимоићи ни погано напастовање ученица од невредника, којим после таковог чина ни часа више несме бити места у школи.

V. Почесто допиру до овога кр. земаљско-владнога одела тужбе родитеља и ради тога, што се учитељи школском децом служе за обављање својих приватних посала около куће и господарства. Да се деца на лакши рад придржавају у школских вртових: тому неможе бити приговора, јер је то део обуке и нека приправа сеоске деце за будуће им звање; али да учитељ децу родитеља, којих се трошком уздржава школа, употребљује кано служинчад у својем интересу приватном; то несмије бити, и тужбе родитеља проти тому морају се признати посве оправданими, те ће сваки пут бити уважене.

VI. Још је тужба на многе учитеље пучке, да се баве надриписарством. И овде кр. земаљска влада разликује између услуге, коју учитељи пучки појединим својих писму невештих суобћинара пружају у послових посве приватне нарави, кано што је састављање фамилијарних писама, рачуна, молбеница и т. д. од помоћи, којом се учитељи уговарајућим или препирућим се странкам намећу или је неодклањају у послових правне нарави.“ У те се послове учитељем није слободно пачати, не само тога ради, што се тим посиже у права других законом на то позваних и овлаштених сталиша, него и ради штетних посљедица, које по дотичне стране могу настати из такова уплетања учитеља у послове, којим се хоће и формалнога и материјалнога струковнога знања.

Проти такову надриписарењу обстоје и позитивни прописи, којих посљедице ако, осим дисциплинарнога поступка, после ове обћените опомене постигну којега од учитеља пучких, имат ће сам себи приписати.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Међумурје.*) Поверенство, што га је кр. уг. министар за богочаст и јавну наставу именовао ради извиђаја о стању школа у Међумурју, састало се 29. јан. у Чаковцу. Председавао је министарски саветник Павле Генци, а присуствоваху као чланови жупан заланski Главина, поджупан Шваштић, међумурски посланици Урвари, Бешењеји и Вестер, загребачки каноник Вучетић, поч. каноник Селе, Врањчић чаковачки и Чеснак перлачки судац и школски надзорник Кроб. Резултат извиђаја је ово: У Међумурју има свега 34 школе, а за школу способне деце 10.285, од којих само 4422 школу полазе. Учитеља има 53, од којих 8 нису оспособљени; мађарски добро знају 30, мало знају 5 а нимало 1[8]. Усљед тога закључило је поверенство, да је потребно да се школе умноже, да се за неоспособљене учитеље држи ове године у Чаковцу накнадни течај, да они учитељи, који не знају мађарски, добију помоћнике, да се у школама употребљују у колико је могуће хрватске књиге штампане у Угарској, а

за будуће да се штампају за Међумурје школске књиге у тамошњем дијалекту. Пошто је поверенство свој посао обавило, посетио је министарски саветник неколико међумурских школа као и препарандију у Чаковцу, где је приправнике опоменуо, да приљежно уче хрватски како неби ради незнања језика напуштали зељиште људима друге интенције (más intentióju embereknek.)

(*Из Вел. Семиклуша*) пишу „Застави," да су тамошњи Срби, и ако малобројни, основали „светосавски фонд," из ког су у току једне године купили сесију ораће земље, коју су у грунтовници дали укњижити као својину српске школе. Сем те сесије има српска школа још друга два ланца ораће земље. Од закупнине те земље осигурана је плата учитељу. Пример овај заслужује да се и друге општине на њега угледају.

(*Хрватска.*) „Застави" пишу из Старог Села у Банији, да је за тамошњу чисто српску школу постављен учитељ римске вере.

(*Будимешта.*) Етвешев фонд, ког су учитељи у Угарској г. 1876. за себе основали, има сада капитал од 13.391 ф. 13 н. Управу тог фонда бира општа угарска учитељска скупштина. Она издаје штипендије од 200 или 100 ф. учитељској деци, која полазе више и средње заводе и даје потпоре од 100 или 50 ф. за службу неспособним учитељима и њиховим удовицама. На те бенефиције имају само они учитељи право, који годишње 1 ф. у фонд улажу. Половина новаца, који преко године уђу, придаје се капиталу, а половина се употребљује на поменуте штипендије и потпоре. Сем тога добија тај фонд припомоћ и из државне касе, ове године 1500 ф., тако да ће се до 3000 ф. моћи да употребе за бенефиције.

(*Педагошко друштво у Дрезди,*) које сада броји 467 чланова, славило је 30. јан. своју педесетогодишњицу. Како се јако у Саксонској уважава учитељски сталеж види се најбоље отуд, што су тој свечаности присуствовали краљ Алберт и краљица Карола, краљевски принцеви и принцезе и сви највиши достојанственици државни и црквени.

(*Месни школски одбор у Сомбору*) имао је 8. фебр. седницу. Решено је да се распише стечај на место учитеља, које је остало упражњено смрћу Лазара Станојевића. Школу у билићским салашима, које је учитељ М. Бибић такође умро, преузеће до краја ове школске године сврш. приправница гђца Теодора Крижанова. Обим учитељским удовицама издаће се тромесечна плата као што је већ уобичајено у овој општини. За перовођу школског одбора на место пок. Станојевића изабран је на годину дана г. Јован Благојевић, учитељ више девојачке школе.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

3. *Какве нам ваља подизати економске школе. Написао Јован Живановић. У Новом Саду, издање штампарије А. Пајевића 1882. 8⁰ с. 30.*

Књижица ова прештампана је из „Српских илустрованих новина." У њој је опис овогодишње пчеларске изложбе у Винер-Најстату, коју је писац посетио. Прича нам о разноврсним утисцима, што их је из те вароши понео и агитује за оснивање српског пчеларског друштва, које би било најнужније у Банату, јер је „Банат Елдорадо за пчеле." Он би уопште желео, да се у нас привредни живот што већма развије, јер опа-

дању нашег народа у првој је линији криво зло материјално стање наших тежака. С тога би ваљало подизати економске школе за децу тежачку. У основној школи требала би у две последње године (у 5. и 6.) да буде главна задаћа учитељева, да деци омили економију и с тог би се у 5. и 6. разреду училе природне науке и економија. То школовање тежачке деце у економији ваља да се продужи и после основне школе на неко време. За ту циљ служиле би зимске економске школе, којих подизање писац препоручује и у којима би стручан учитељ настављао. Исти би преко лета путовао у свом округу од села до села и држао би у сваком селу одраслима предавања из економије. Учитеље за те зимске школе добићемо тако, ако се у учитељским школама и у богословији подигну катедре за економију. Да би могле зимске економске школе, како их писац замишља, да поникну, нужно је да имамо економске задруге, с којима ваља дакле почети. Ко жели да се још ближе упозна са мнењем пишчевим и начином наставе, који он за зимске економске школе препоручује, тога упућујемо на његову књижицу, којој сваки успех желимо.

4. *Природна историја II. део: Ботаника за гимназијске ученике написао Коста Црногорац професор. Друго попуњено издање. У Београду 1882. Цена 2 дин. 8° с. 258.*

Дело ово није за самоуке. Садржава тако рећи скелет ботанике као науке, који ваља да оживи реч вештог учитеља. С тога је ваљда г. писац — познат као добар учитељ и ботаничар — и посветио ово своје дело само својим ученицима. Ипак ће гдешто нпр. српска терминологија занимати и изван тог круга. Дело је штампано чисто и крупним словима.

РАЗНО.

(*Српско учено друштво у Београду*) изабрало је на свом главном скупу 31. јан. акламацијом г. М. Петровића професора учитељске школе у Сомбору за свог дописног члана.

(*Школски лист на дар.*) Пречасни господин архимандрит манастира Кувеждина Сава витез Стојчевић изволео је и ове године претплатити „Школски лист“ за г. Бранка Влашкалића учитеља у манастиру Грабовцу. Г. Јован Настић, врсни учитељ у Сентомашу, уступио је лист, који му као скупиоцу претплате припада, г. Мојсилу Стојином српско-романском учитељу у прњавору манастира Ст. Ђурђа.

(*Београд.*) Уредништво „Српчета“ „илустрованог листа за српску младеж“ преузео је ове године г. Димитрије Јосић, професор учитељске школе у Београду. Тај лист излази месечно једанпут, а стаје 1 ф. 50 н.

(*Статистика.*) По најновијем попису броји Будапешта већ 401.360 житеља. Од тих су 190.000 Мађари, а 120.000 Немци. Јевреја има у Будапешти 70.000.

(*Ш. скупштина немачких географа*) биће ове године 29., 30. и 31.

марта по нов. кал. у Франкфурту на Мајни. Са истом ће бити спојена систематично уређена изложба географских учила.

(*У Риму*) је опште образовање тако јако занемарено, да од 300.447 житеља Рима и његове околине не уму да читају 117.991; уз то је још број неписмених мушких за 1500 већи него неписмених женских.

(*Најхладније место*) на целој земљи је Верховјанск; тамо је средња топлота у јануару — 45° С., у фебруару — 49° С., у марту—33° С., а 31. децембра 1871. године пала је чак на—73° С. Пре се мислило, да је најхладније место Јакутск.

НЕКРОЛОГ.

Ђорђе Којанов Стефановић свештеник и парох Кањки у 65-ој години својој умро је у Кању 25. Јануара. Покојник се родио у Бану, а одрастао је у Сомбору. Гимназију је свршио у Баји а филозофију и права у Пешти као један од првих питомаца Саве Текелије; богословске науке свршио је у Карловцима 1847. Био је отличан ђак, за младости своје писао је много и скупљао је брижљиво народне песме, пословице и приповедке, које је у летописима и српским листовима, а последње и у засебној књизи на свет издао. Као свршени богослов избран је био 1847. године за првог самосталног катихету српских народних школа Сомборских и у почетку 1849. ступио је у чин свештенички. До 1853. служио је као катихета у Сомбору врло ревностно и неколико година приватно предавао је гимназијске науке овдашњој младежи најревностније. Он је први започео у Сомборској народној школи Светосавску свечаност држати. Затим је био неко време администратор парохије у Бајши и у Сомбору, али несрећна и неизлечима болест, која га је у ревностном вршењу свештеничке дужности у Бајши снашла, пратила га је целог живота те нити је могао службу Божију служити, нити роду свом у књижевности и даље онолико користити, колико је добро срдце његово желило. Добивши од духовне власти парохију Кањку, на којој је морао спомоћника држати, пресели се тамо с породицом и тамо је све до смрти живио, радећи на књижевном пољу, кад му је год љута боља допуштала, све до смрти своје. Оставио је после себе супругу и петоро одрасле и понајвише удомљене деце. Најстарији његов син Владан је учитељ у Футогу а ћерка Софија је учитељица у Кању. Нека је вечна успомена овом ревностном учитељу, свештенику и раденику на пољу народне просвете.

Марко Бибић учитељ на селишту Билићу у Сомбору умро је после кратког боловања 2. фебруара у својој 51. години. Покојник је био родом из Меленаца, свршио је филозофију у Пожуну; другу годину Богословије у Вршцу и учитељску школу у Сомбору 1859. Служио је као учитељ у Фрањеву, Бочару и на другим местима, а у Билићу од 1877. године, пуне 23 године. Сахрањен је 3 фебруара уз пратњу овдашњих учитеља и ученика народне и учитељске школе.

8. јан. преминуо је учитељ ченћански *Жива Акимовић* у 37. години живота.

НОВЕ КЊИГЕ.

Честитке о новој години, имен-дану и разним другим пригодама у прози и стиховима удешене за децу и одраслу младеж. Издадио по Ото Милеру М. П. Н. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 137. Цена 50 н.

Дела Ђуре Јакшића књига IV. Приповетке. У Београду. У краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8⁰ с. 195. Цена динар и по.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељ у личко-оточком окружју Симо Чутурило и Милан Пејновић унапређени су из 4. у 3., а равн. уч. Дане Вуковојац из 3. у 2. платни разред. Учитељ у Павловци Мита Нешковић изабран је за учитеља у В. Бечкереку. Богдан Поповић постављен је дефинитивно за учитеља у Томашевцу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Срп. Неузини. Плата 500 ф. и стан. Рок до конца фебр. Молбенице црквено шк. општини.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Д. Г. Чланак „Будимо више за народ него итд.“ изишао је у броју 18. и 19. од прошле године под другим насловом; прекројен чланак стигао је касно, кад је већ први био спреман за штампу. „О васпитању“ је слаба радња, а ми смо на жалост преоптерећени пословима, да нам је не могуће да много пилимо. Милији би нам били кратки извештаји о стању школа и народа уопште у томе крају. — Г. Г. М. у Сентомаш. Лист Вам се тамо уредно шаље. Прва два броја посласмо поново. Распитајте се на тамошњој пошти. — Г. С. Ђ. припр. у ман. Раковцу. Примили смо 1 ф. као претплату до краја августа. — Школа у Кузмину. Послата 1 ф. 50 н. примљена као претплата за по године; ако желите до краја године, онда молимо да и другу половину намирите. — Г. М. С. К. Чланке из историје педагогије примисмо. Добри су и учи ће Награда се одређује истом на крају године.

☞ Још се могу добити сви бројеви „Школскога листа“ од ове године. Молимо све његове пријатеље, да се заузму, да се лист што више распростре. То је у толико нужније, што му се од неког доба стављају на пут различите сметње са страна, које сад још не можемо ближе да обележимо. И учитељи у Србији могли би бар угледа ради да поклоне мало пажње овоме листу; за сада одлазе тамо скоро сами безплатни примерци. Још имамо потпуних екземплара од г. 1882. и 1881., које обе дајемо за 3 ф. а. вр. (8 динара).

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 4. У Сомбору 28. фебруара 1883. Год. XV.

КАКО ЋЕ НАМ ШКОЛСКА МЛАДЕЖ ЗА ВРЕМЕНА НУЖНЕ КЊИГЕ ДОБИЈАТИ?

Без алата
нема заната.
Нар. посл.

Као год што ципелар без игле и конца не може ципелу сашити; столар без (шварбе) широћке и тестере трпезу направити; земљорадник без плуга орати, тако ни учитељ не може децу учити читати без књига. Дакле, да за сваки посао треба неко средство, којим ће се исти вршити, то је тако јасно, да би свако даљње доказивање сувишно било.

Па у пркос тому, што је то тако јасно и сваком појмљиво, да се без „књиге“ неда књизи учити, опет се тијем по многим нашим школама још и данас тако здраво рамље, да баш често у многим школама ли због тога настава остане јалова кроз читаву годину. Мало је места ће се овим не крпари и не кубури у школи. Ево како:

Учитељ је сваки са припремом за читање и писање готов за 6—8 недеља најдуље, и онда треба да сваки ђак има Буквар у шака, како би се могло почети читати. Учитељ је то већ у напред пре него што ће свршити припрему на 8—10 дана деци казао: да сад свакому треба Буквар, па за то нек свако донесе новац за исти, или нек им њихови старији сами купе Буквар. Дошао и дан кад им треба да је Буквар у шака сваког ђачета и учитељ чисто с неком зебњом улази у школу, знајући у напред да их ни половица неће га имати. Као што и јест, између 30—40 ђака, нема их 10—15 Букваре. Куда ћеш сад? Учи сад како ћеш? Створи књиге од куда ћеш! Учитељ

пита једног па другог и све редом, за што нису купили Буквареили донели новце за исте?

Неки вели: е, мој отац каже: шта ће мени Буквар пре него научим читати! Таких има доста простих људи, који мисле да не треба детету пре књиге, док не научи читати; дакле, да му учитељ из свог чела најпре дете научи читати, па ће му онда отац Буквар купити! Други вели: моја мати нема, трећи: мој отац неда и т. д. Тако је и са II. разредом. Ови у многим школама проведу сав други разред са Буквареви. Тако је и са III. и IV. разредом, а ће постоје V. и VI. р. тако је и ш њима.

Дакако, да овће треба простом народу обавешћења и ту учитељ има пут, којим ће тому лека тражити, ама све ово редко кад донесе плода, јер врло ће вешт учитељ у овом и без закона и без свега само својом речју успјети моћи и за времена нужне књиге школској младежи прибавити моћи.

За ово се иште од учитеља: највећа стрпљивост, велика мука, особита вештина и практичност, а таких нас је мало!

Па и они који су купили књиге, те су од виш начина, тако, да онда у сваком разреду мора бити по више одељака. Ту је онда уз највећу муку, најбољу вољу и вештину учитељеву, крпарење с наставом да Бог сачува! Тешко је ту и скоро не могуће наставу довести у склад, а ће овога није не може бити ни напредка.

Колико ли настава тијем уштрба трпи?! колико ли јадни учитељ једа, муке и терета поднесе, то си само онај представити може, који је већ такијем димом парен!

А из овог што деца не добијају уредно и скоро никако нужних школских књига, излеже се кашње код деце она клета: „омраза на школу.“ Јер с дана у дан гањана из школе кући по новце за књиге, омрзне на школу и учитеља, па онда и престану похађати исту. И то је управо један између највећих узрока, да с јесени видиш скоро сваку школу пуну пунцату деце, а кроз 4—5 месеци, тек ко од жеље петоро шесторо!

Јадна младеж одрасте као год дивљака у шуми нецијепљена, не оплемењена. И као год што је круна дивије крушке тако бодљикава, да ју човек не може спопасти, а без да се не убоде, тако је ових срце сурово, дивије, не оплемењено, ум неразвијен и којекаквим покварености ма из ране младости натрпан. А као год што је плод дивљаке кисео и опор, тако је ових посао неудесан и неваљао, а доста пута и хрђавим пош-

љедицама изложен; због чега многи кад одрасте проклињући све своје старије, оца и матер и т. д. што их нису уредно у школу слали, по речима Коменског вапију:

Да ми Бого годинице даде
Баш у тутањ потрошене младе!

Ал' све је онда жалкање, све јадање и сав вапај заман, јер се к младости неда више никада врнути.

За то ако нам је стало до народњег напретка, ми браћо учитељи не смемо то муком прелазити с године у годину, па сасвим равнодушни бити према тој жалосној појави, која нам често сапиње руке. Ми морамо тому лека тражити, ми и нитко други требамо и морамо свакој појави која школској настави смета, ма она и најмања била, марљиво и на време жиле подсецати и не дати јој у нашој школи корена ватати, а кад тако будемо сви радили, заиста ће нам школе другчије процвасти и угодније мирисати.

Па дочим је ово знатна појава, због које настава у многим школама здраво рамље и опада, то нам је света дужност о том се побринути, како ћемо ју што пре из наших шкôла изкоренити.

Ја по мом немеродавном мњењу велим, да ће школска младеж „нужне књиге" једнаке (једног издања), уредно и на време само онда моћи добијати, кад:

1. Учитељ пре почетка сваке школске године, на темељу пописа школских способњака састави „изказ" имајућих се за шк. младеж нужних књига набавити, и заједно са својијем мњењем (кога издања да се набаве које књиге) школском одбору поднесе;

2. Школски одбор да под строгом одговорношћу вишој школској власти, на темељу поднешеног учитељевог изказа, најдуље за 14 дана књиге набави и учитељу даљњег равнања ради уручи Новац пако тај што би га одбор имао за књиге издати, нека се извади из црквено-школске ил опћинске благајне;

3. Учитељ пак чим књиге подели деци, да одмах поднесе шк. одбору „извешће," коме је какву књигу дао и колико укупно — колико која кошта и колико укупно коштају, на темељу чега ће онда школски одбор утерати новац од појединих и у исту благајну уручити.

Кад би се овако код сваке школе радило, постигло би се:

1. Да би сва школска младеж једпаке и најбољег издања књиге имала; и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

2. Да би онда без сумње и школу марљивије похађала.

А кад је ово све у реду, онда је учитељу отворено поље, одрешене руке у његовом послу и онда може певајући радити, како му год срце жели а разум вели.

Неће се он онда кроз то (књиге) мразити са дечијима родитељима; школска младеж ће боље школу похађати; учитељ ће свагда глâдан и жедан рâда бити; та, срце ће му играти од радости, кад год ступи у школу, а она пуна пунцата веселих ђака, никоме ништа не фали.

Ту се онда ласно може радити све без запињања; без крпарења и кубурења; ту ће заиста онда све тећи складно, у такој ће школи без сумње напредак цвасти. А ће напредак цвати, ту назадак вене.

У Сомбору.

Л. Н. Мачкић
срп. нар. учитељ.

КОМИТЕТ ГРАМОТНОСТИ У ПЕТРОГРАДУ И ЊЕГОВ ОБЗОР РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

(Свршетак.)

Пред сваким одељком налази се опширан уводан чланак педагошкога садржаја. Чланци ти, који заузимају преко 20 тисканих табака, упутство су, како ваља предавати предмете у народној школи. Они су понајпрво намењени оним учитељима, који су без стручне спреме, и ради би да се вами усаврше, а таквих је по речима комисије већина у Русији.

Како је важно да учитељ непрекидно сам себе образује, образлаже комисија овим речима: „Поред свећеника учитељ је на селу главно, ако не једино интелигентно лице; од њега захтевају сељаци свакојаке савете и сваковрсну поуку. Учитељ дакле има, може и збиља благодарно и утиче не само на дорашћујуће, него и на зрело поколење. Ради тога су у Обзору згодна дела за самообразовање не само у педагогици него и у хигијени и пољском господарству, као и списи о сеоским заложницама, које се што даље то више распростиру и при којима је обично један од главних послова придељен учитељу.“

Уводни чланак о педагошком самообразовању народнога учитеља изишао је из пера врснога педагога С. Ј. Миропољског. У њему доказује писац, како је потребна народном учитељу уредна спрема. „Оставити учитељу“ вели се, „да тек одгајањем деце стече педагошко знање, било би тако оправдано, као и оставити неискусном лечнику, да лечењем болесника учи истом медицину. Деца се не поверавају учитељу зарад вежбања, него да их поведе цељи путем правим и безопасним.“

Даље се износи начин, цељ и извори самообразовања учитељевог. О читању, као о првом и главном од тих извора вели Миропољски:

„Желети је, да учитељи мање оснивају своје мишлење на вери у авторитет, него да проникнув савршено у саму ствар налазе за све довољан основ у сопственом разуму и сопственом искуству. Немогуће је да живимо туђим мислима; ма како биле красне идеје, што их препоручују авторитети, догод нам туђе мисли не постану јасне, догод не постану наш иметак, наше осведочење, све дотле су оне сјајан, али ништав накит и ништа више. Кад није задаћа учитељева, да учи ђаке да гледају туђим очима, да мисле туђим разумом, то је у толико више њему самом потребан сопствен разум, сопствено схватање ствари. Читање нека је дакле *средство за циљ* а нипошто циљ.“

Трећа глава разлаже узајамни одношај теорије и праксе у педагогици и важност обојега за учитеље. Четврта глава износи значење педагогике као науке и њен одношај према помоћним антрополошким наукама, пета расправља о теорији васпитања као о извору педагошкога самообразовања учитељевог, седма доноси кратка дидактична начела Коменскова и правила постављена по Дистервегу.

Историји педагогике посвећена је осма, школској управи девета глава. Нека нам је дозвољено да из те бар неколико одломака наведемо: „Главна задаћа школског надзора је *да упућује*, дакле је позитивна. Инспектори не треба да буду администратори или полицајни чиновници, него стручни педагози, вође неискусних, прави тумачи и штитови закона и заштитници учитељства. Понашање њихово према учитељству ваља да се оснива на човечности, готовости, безизнимном уздржању и предусретљивости. Инспектори ваља да дају пример како треба да се поштује учитељ како на дому, тако нарочито и у школским разредима.“

„За уређење школа ваљало би исто тако да се постара као за уређење цркава, јер позив једних и других оснива се на идеји просвете и у једнакој је мери узвишен; треба дакле да се у једнакој мери и поштује. Нужно је старање, да школа не одговара само захтевима хигијене, него и естетике, како би пријатно утицала на ђаке и била место пуно чари за исте. Где су школе налик на шупе и штале, ту се не може да ишчекује висок степен народног образовања, где су пак школе најкрасније зданја и снабдевене сваком угодношћу, тамо може одмах да се суди, да је просвета ухватила корен, да је образованост постала општом потребом и стекла наклоност народа, који радо приноси жртве за подизање школа.“

„Школа има будућност, или правилније речено сва будућност зависи од школе; пре или после изаћи ће школа из надимљене, тамне колебе и заузеће место, које јој пристоји.“

Иза тог красног увода долази обзор 52 педагошких дела и 5 школских часописа. Почиње педагогиком и њеним помоћним наукама. На челу тих списа стављено је дело Ушинскога „Човек као предмет васпитања.“ Та педагошка антропологија славнога автора веома се цени у руском педагошком свету. Од оригиналних списа наводе се још у том обзору Каптерева „Педагошка психологија,“ Е. Водовозова „Душевни развитак детета од првих појава свести до осам година,“ М. Манасеинова „О одгајању деце у првим годинама живота,“ Е. Бобровске „Основ Фребловог система и његово извађање у неким дечијим баштама у Немачкој.“

Оцена тог списа показује, како сматрају Фреблове школице први руски педагози. Да наведемо неколико места из исте: „Гђа Бобровска заузима се за дечије баште; ипак побуђује њено истинито сликање тих завода сумњу, да ли би они и код нас били умесни, корисни, потребни. Фреблово „баштованство“ било је код нас недавно омиљен предмет моде, да, г Паулсон, који страсно пресађује немачку педагогику на руску земљу, основао је нарочито Фреблово друштво, ком је била циљ да прави пропаганду за заграничну педагогику. Али сада је мода престала, одушевљење је охладнило и настало је доба трезвеног и незаузетог погледа на ствар. Наше „дјетинце,“ „пријути“ и сеоске школе не могу и не треба никако да буду Фребловске са њиховом скрупулозном организацијом; оне морају да буду простије, више домаће, поглавито пак ближе нашем народном животу и нашим обичајима.“

Даљи оригиналан производ руске педагошке литературе је Сбирка педагошких списа К. Ушинскога, из које је и нашим читаоцима познат изврстан чланак „Матерњи језик“ (Школски лист од г. 1882. бројеви 12., 13., 14. и 15.)

После Ушинскових списа долази достојно „Сбирка литерарних и педагошких чланака Н. Ј. Пирогова.“ Са именом тог славног руског хирурга спојено је пробуђење руске педагошке литературе у шесдесетим годинама. Књига његова обухвата 14 тема, међу њима две славне штудије: „Шта хоћемо?“ и „Школа и живот,“ које су, као што Обзор вели, у своје време имале велики уплив на руско друштво. Исто је тако помена вредан његов чланак „Вопроси жизни.“ За њега каже Ушински: „После дуге и неуморне каријере лечничке, пошто је искусио и европску славу и грозе Севастопољске, изложио је писац свој поглед на живот. Мало је коме дана прилика да у таквом веку, после делања, које би тисуће људи узели за повод да одпочину на лаворикама, изјави тако необичну свежину духа уз толику зрелост мисли и осећаја.“ Москва је 24. маја 1881. славила педесетољетну успомену јавнога и научнога делања Николаја Ивановића Пирогова, а 7. децембра исте године умро је тај славни хирург и велики муж братског нам народа рускога Заиста би било вредно, да се што ближе упознамо са тим славенским велеумом, који је једнаке услуге чинио екзактној науци и практичном животу, који је једнаком ревношћу делао и на педагошком пољу и на ратном завојишту.

Даљеко би нас одвело, кад би хтели да наведемо још и све остале списе, који се у Обзору помињу. Доста је да кажемо да Руси имају већ изврсна дела за све гране педагогике и дидактике. Сем тога преведена су скоро сва иоле важнија дела страних педагога (Бенеке, Дитес, Бем, Дреслер, Бен, Спенсер, Блек, Легуве, Цилер, Коменски, Кер, Куртман, Раумер, Кленке и т. д.)

Од педагошких новина оцењене су у Обзору: Народнаја школа, Семја (породица) и школа, Дјетскоје чтеније, Воспитаније и обученије и најпосле Женскоје образованије.

Из овога, што смо из првог оделења Обзоровог навели, види се, како је то дело изврстан саветник за сваког, који хоће да се упозна са руском школском литературом. Већ у том оделењу налази се много дело

од велике важности, а колико златних плодова налазе се истом у осталих дванаест одељака! Та од свију грана руске књижевности била је досада педагогика најслабије обдељавана.

(Paedagogium.) В. Ваничек.*)

*) Г. Вацлав Ваничек, учитељ грађанске школе у Јилемници, спада међу најревноснije сараднике чешких педагошких листова. Особито је његова заслуга, што упознаје чешко учитељство са школским животом у Русији. Недавно му је и земаљски школски савет краљевине Чешке изјавио похвално признање за његов благодетан школски и књижевнички рад. У.

ЈОШ РЕЧ-ДВЕ О ПИТАЊУ: „УЧИТЕЉ ДА БУДЕ СВЕШТЕНИК.“

(Свршетак.)

Врхунац разлагања лежи канда у речма; да је тај учитељски предлог штетан по школу зато, што би онда *„школа сасвим ушла у цркву, а томе је оч као свештеник противан.“*

Очевидно је, да ту невладају чисти и јасни назори. Критичар узима појам школе за истоветан са појмом учитеља, а тако исто ремети и меша појам свештеника с црквом. Управо ту и јесте главна погрешка што често, па и овде, сву збрку у разумевању ствара. И ако се обично вели: „Какав учитељ онака и школа,“ то ипак нису исти појмови. Школа и црква јесу *опште народне установе* дакле засебне институције. А учитељи и свештеници само су *важни фактори* у тим посебним јавним установама. Немојмо дакле мешати појмове и збрку давати, јер свештеник још није — црква, као што и сам учитељ још није — школа.

С предлогом се једино то тражи да спреман учитељ може да постане свештеник, ако је достојан за то. Зар би по томе школа ушла у цркву? Не, никако, то је и сувише јасно. Школа би и даље остала засебан завод, кога само религиозно-морална настава уз цркву наслања и у свези држи. Обе установе остају по том нетакнуте; једна се у другу никако неуносе, баш по жељи г. Јосића. А да л' би црква тиме штетовала, у то нам је слободно да јако посумњамо, у толико више, што та уображена опасност није ничим расветљена.

Између осталога пала је даље и ова примедба: „да су све до скора учитељи постајали свештеницима.“ Још писац наводи како је то било страшно зло, како се ти људи показаше као пуки немариши спрам школе и као грдни себичњаци кад се парохије дочепаше. — Но биће да се и ту г. критичар јако вара. Та ствар не стоји у том облику, у ком се овде износи. Напротив, свима је позната истина, да су *све до скора бивши богослови постајали учитељима* и то још са врло слабом и једностраном спремом у педагошком погледу. Били су то људи већином без икаквог знања методике, без практичног разумевања у школскоме послу, а и с теоријске стране тек овлаш „спремљени.“ Сва педагогија беше сведена у 2—3 табака рукописа и на том основу добијаху они „квалификацију“ за учитеље. Владао је дакле баш *обратан случај*; а тај пример, што га г. Ј. наводи нико и не памти. Па ако је истина, да је тада тим

свршеним богословима школа била девета брига, то није ни чудо, јер се нису ни спремали озбиљно зато. Ама је жалост, што су после по речма критичаревим и покрај свога класично-филозофског образовања, парохију само зато оберучке прихватили, да — благују! ... Писац је дабогме нишанио на другу страну; али је хитац учинио баш добру услугу, јер је у част истини приказао ту некадању браћу у правој боји. Е тако је то, кад се у журби баш незгодан пример омакне.

Најпосле спомиње се тамо још једна околност, којом се ишло на савршени утук предлога. Критичар вели: „У учитељску школу примају се младићи *са разним правцем образовања* т. ј. ту има, који су свршавали реалне, грађанске школе и гимназије“.... Једни од тих завода дају реално, а други класично образовање; но за богословију треба само „класична“ образованост.

У први мах изгледа да ту збиља лежи велика сметња, неки грдан камен спотицања. А опет није тако. У учитељску школу заиста *улазе* ђаци са разних средњих завода, то стоји Али исто тако стоји и то, да сви ти ученици *излазе* отуд образовани у *једном истом правцу*, јер један наставни дух влада онде за све слушаоце. Три године се непрестанце изравњава код њих ниво општега умног стања, те за тим полазе у свет са доста изједначеном спремом и ако су им преднауке разне. Дакако да сви ђаци нису и немогу бити умно једнаки; али то се изједначење и односи поглавито на тамошњи наставни материјал. А тај није једностран, него обухвата и реална знања и све главне основе теолошког учења. Па ипак, ма да су им преднауке разне, код свију одабранијих приправника ствара се приближна једнакост у умном погледу. А са том уједначеном спремом, допустиће нам се ваљда, да би и учитељи могли доказати своју способност ма и без „матуре“—у џепу.

На послетку критичар запиње и за *грчки језик*. Вели да се грчки мора предавати у богословији „ради бољег изучавања св. писма.“ Остало би још и то као једина сметња. Но и нехотице заблиста нам пред очима мисао: а да ли је текст св. писма на црквено-славенском језику исто тако веран оригиналу као и грчки?! Нами се чини, да ће у том св. писму бити сваки израз и сваки појам онако исто преведен, као што у оригиналу стоји, јер је опште знано, да је наш црквени језик богат у изражавању. До сад се бар о правилности славенског св. писма још није никад сумња појавила. Осим тога сви знамо, да се наше свештенство радо служи наводима из св. писма, али не грчким ни латинским, дакле тима, што се за класичне сматрају, него баш славенским језиком. Но у тој ствари ми би рекли да је само ово главно и меродавно. Баш кад би узели, да је сваком богослову грчки језик преко нуждан, онда би то знање морало да буде потпуно, темељно. Јер ко би хтео да прелаћа с грчкога на свој језик, тај би морао сваку ставку, сваки израз и сваки појам сасвим тачно, верно и јасно да преведе, а то је само савршеном знаоцу т. ј. стручњаку могуће. Половно и површно знање било би пре од штете, него од ваљде. А руку на срце, па се мирно и искрено запитајмо: колико има тих слушалаца богословије што су *у правоме смислу* класично изображени? Да л' би се могли на прсте избројати? — Ово нека се нипошто не сматра као прекор и увреда; јер само зато споменусмо, да се

види, шта вреди тај хваљени ђимназијски класицизам. Четир до осам година „штудира се“ грчки и латински језик, па ипак је права бела врана онај ђак, који те језике потпуно зна.

Дакле се види, да и та истакнута препрека није баш тако апсолутно важна, као што се каже. Лако би се могао наставни план богословије удесити, само кад би се главније питање, т. ј. закон за примање у завод изменуо.

Бацимо ми сад поглед на напред истакнуте сметње критичареве указује се слика пуна оборених препрека и паралисаних или уништених приговора. Критичар је канда врло рано повикао своме побри Јеремићу: победа! А да је збиља тако, нека послужи за доказ и прилог у 51. бр. „Родољуба,“ онде су сви главнији противнички разлози потиснути, сузбијени или порушени, те г. Јосић тешко да има интереса, да се на тако слаб ослонац позива.

Још ово. Ми врло добро знамо, да крајње решење овог питања не зависи толико од ових претреса, колико од воље и увиђавности наше законодавне власти. Али смо сматрали за дужност да своје мисли отворено изнесемо Од срца се радујемо гласу, да учитељи имају пријатеља, који бодрим оком прате лоше им стање. Само од таке утехе нема помоћи; од сажалења слаба је корист. Зато и опет дижемо свој глас те велимо, да је збиља већ крајњи час, да дела, и само дела крунишу ту давно очекивану љубав спрам српске школе и целокупног учитељства. ?

ОКРУЖНИЦА УЧИТЕЉСТВУ У ХРВАТСКОЈ.

(Наставак.)

VII. Велика је мана, и права несрећа по школу, што се великим делом учитељи пучки у овој земљи позваними цене утицати у питања и догађаје дневне политике. Политика је у обће школи толи туђа и учитељ пучки има по својем звању у школи толико посла и изван школе толико прилике другому кориснијему раду, да му неби смело дотицати ни часа времена бавити се другими изван тога круга далеко лежећими послови. К тому занимање политиком може довести, а у истину и доводи често учитеља у љуту опреку и омразу са његовими обћинари, којих је штовање и пријазан једним од главних увета његову успешну школскому раду.

Горко искуство, које је у новије време тога ради постигло некоје од пучких учитеља, имало би бити довољно, да друге одврати од таковых странпутица. У колико пако то неби било, нека се зна, да ће се кр. земаљска влада строго држати заузета становишта: да се занимање политиком по никоји начин неслаже с учитељским звањем, пак неће ни у напредак трпити, да јавни службеници наставе интерес свој, који би сав имао бити усредоточен око њихове школске задаће, за коју су намештени и плаћени, поклањају пословом, који на њи неспадају, пак да место благослова науке бацају у народ семе раздора, мржње и других дивљих страсти; а на то све нека се зна, да ће безобзирну строгост виших области и од сада изкусити они учитељи, који се продрзну терати политику влади противну, или за које се дапаче обнађе, да су приставше и ширитељи

идеја оне странке у земљи, која је на своју заставу уписала затор свакога угледа и рушење постојећега државнога и друштвенога реда.

VIII. Дошло је до знања овому кр. земаљскому одељу и више случајева, по којих се дознаје, да има пучких учитеља, који су у разних формах миту приступни, и то за кршење прописа школскога закона а навластито за одпуштање деце из школе пре времена законом установљеног. Гледом на индоленцију пучанства напрама школи, таково подупирање немара за обуку од стране учитељеве било би већ само по себи моралним злочином, када примање мита неби код јавнога службеника — каковим се учитељ сматрати мора — било злочином и са гледишта казненога закона.

Како се је то зло, особито у некојих крајевих, уобичајило, најбољим је доказом наивност, којом се је у појединим случајеви признавало. Пак ако је то до сада било разлогом блажијему поступку: после ове јавне и обћените опомене, неће највиша школска област двоумити више, да кривце, ако бити узмора, изручи строгости закона.

IX. Многи пучки учитељи криво свађају свој одношај напрама политичким областима, школској обћини и службеником цркве.

Нетреба далеко тражити и сувишно је избрајати разлоге, по којих право на уважавање од свакога држављанина имају они органи јавне службе, којим је задаћа пазити и штитити најважније интересе пучанства. *А* што се поименце тиче школе: политичким областим не само што је дужност бринути се за материјалне потребе школе, него многе од њих ту дужност и врше начином таковим, да се управо њихову настојању има захвалити повољно стање појединих учиона. К тому су заступства како поджупанија тако и политичких обћина по закону звана утицати у управу школску. Политичке области дакле не само да школи нису туђе, него оне с њом стоје у веома узкој свези.

Па ипак се догађа, да се учитељи пучки, усљед неких кривих појмова об аутономији школској, гдешто понашају тако, кано да се политичке области њих ни мало нетичу, те тим не само неисказују дужнога штовања, него се дапаче отимају њиховој власти и у послових чисто грађанских. Тако нису редки случајеви, да је новонадошли учитељ пропуштао прилику за приликом, да се прикаже начелнику поджупаније, пошто се је већ дуго времена налазио у подручју његове власти. По такову схваћању могло се је дапаче и то догодити, да је учитељ пучки позван у послу чисто грађанском пред главара политичке обћине, запитао најпре жупанијскога школскога надзорника, да ли се има одазвати тому позиву.

И код најпримитивнијих појмова о пристојности и уредба јавних тако шта неби се смело догодити, па и ако се овај кр. земаљско-владни одел ненада, да у том погледу помањкање смисла и такта могу надоместити какови прописи и да је путем поуке лако упутити онога, који се то није научио најједноставнијим искуством живота: ипак ће таково понашање морати у грех уписивати пучким учитељем, јер се њим помућују одношаји између фактора, којих је сложно деловање школи потребно.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Одбор за занатлијску школу у Сомбору.*) У недељу 13. фебруара држана је седница одбора за занатлијску школу. Председник г. Михаљ-ја поднео је предлог за устројство ове школе на основу наредбе кр. угарског министарства просвете од 16 Августа пр. г. Бр. 23439. састављени и удешени само за ову годину. По томе предлогу имала би се школа ова $^{3}/_{15}$. Марта ове године започети и трајати до свршетка Јунија. По гласу пописа које овдашњи учитељи поднеше има у Сомбору преко 230 занатлијскик научњака међу којима Србаља само 26. По предлогу председниковом имала би се за ову годину отворити три припремна разреда и први разред занатлијске школе. У припремне разреде поредити би се имали научници, који нису подпуно народну школу свршили и то по 67 у сваки разред. Ови би се усавршавали у читању, писању, рачуну и цртању. Они научници који су више разреде народних школа или који разред средње школе свршили учили би се у првом разреду праве занатлијске школе, где би им се предавала уз читање реална знања особито из земљописа и природних наука, стилистика, рачун, геометријско цртање и цртање слободном руком. Научници Срби сместити би се имали у један од припремних разреда, а петорица отличних ученика у први разред занатлијске школе. Наставни језик имао би свуда бити мађарски, али би учитељи ону децу, која још мађарски добро незнају, на матерњем језику учити и испитивати имали, дакле Немце на немачком а Србе на српском кад на њи ред дође. За учитеље у припремним разредима имали би се узети овдашњи народни учитељи а за занатлијску школу професори гимназије. Часови наставни су сваки дан од 5—6 часова у вече, уз то недељом после подне по два часа цртање. — На предлог господина Ђуле Фејера римског опата и пароха подпомогнути од члана одбора Н. Ђ. Вукићевића, закључено је да се и наука вере предаје, и то да се позову дотичне вероисповедне општине да сваке недеље пре подне за научнике своје вере приреде у дотичним вероисповедним школама један час наставе у вери и да се по том научници и у цркву на службу Божију воде. — На образложени и обширни предлог члана Н. Ђ. Вукићевића закључено је једногласно да се предложи општини Сомборској да се за научнике Србе, ма да их је мало, један засебни разред са српским наставним језиком установи; у овоме ће разреду један учитељ Србин све прописане предмете тежатником предавати, а деца ће та недељом после подне цртање са осталим својим друговима учити.

Настава ће се држати у здању гимназијском а управа ове школе повериће се управитељу гимназије сомборске. Предавачи ће у овој школи бити професори гимназије: гг. Никола Малешевић, Е. Бајмел, Евђеније Ковачић (за цртање), професор срб. више дев. школе г. Константин Берић (за цртање); учитељи римокатоличких школа овдашњих: гг. Јаух, Темуновић, Лукић, Цинклер и Јунг и српски народни учитељ г. Ст. Коњовић. Жалостно је да у српском Сомбору само 26 српске деце занате уче, а и од ових једва 19 којекако у повторну школу долазе. — Каква нас будућност чека? — Време би крајње било, да се сви свестни Срби овдашњи,

а особито наша врстна занатлијска задруга постара о начину, како ће се занатлијски подмладак овде умножити у толико, у колико би према броју српског становништва требало да га имаде.

(*Мостар.*) Учитељство овдашње српско-народне школе састаје се сваких 14 дана у седницу. По закључку учитељског збора расправљају и претресају се у тим седницама поред текућих послова и поједина питања из школе. Ко ће бити известилац, о том одлучује коцка. У првој седници после закључка говорио је г. Јово Шестановић „О школском запту," у другој г. Н Љ. Мештеровић „О правопису у народној школи," а сада је на реду за 3. седницу тема „Читање кроз сва четири разреда народне школе," о којој ће референовати г. Ст, Љубичић. Та ревност мостарских учитеља заслужује сваку похвалу и на исту би ваљали и други учитељски зборови да се угледају.

(*Предлог закона о средњим школама за краљевину Угарску*) доће у понедељак 21. фебр.на претрес у сабору. Изгледа да ће и он као и сви његови предходници сусрести жестоку опозицију у земљи, и то не само од стране ердељских протестанских Саса, који већ траже за свој отпор ослона у Немачкој, него се чује да је и ердељски римокатолички епископ писао свима ердељским посланицима римске вере, да устану против тог законског предлога, пошто вређа автономију римске цркве у Ердељу. И од стране Румуна спрема се опозиција. По §. 7. тога законског предлога има се у 7. и 8. разреду немађарских средњих школа мађарски предавати мађарски језик и литература, а и абитуријенти морају испит зрелости из тог предмета да полажу мађарски. По §. 22. присуствоваће испиту зрелости министеријални изасланик и само она сведочанства сматраће се као ваљана, која исти потпише. Та сведочанства морају бити у мађарском језику, али се дозвољава да се уз иста дода и латински превод.

(*Угарска.*) Министар Трефор намерава да оснује нов завод за глувонеме у Сегедину. То би био трећи завод те врсте у Угарској; први је земаљски завод у Вацу а други је пре пет година подигнути израилћански завод за глувонеме у Будапешти, али оба та завода скупа не могу да приме више него 10% глувонеме деце у Угарској.

(*Крањска.*) Одбор Птујскога учитељскога друштва расписао је награду од најмање 100 фор. за један или два најбоља списа о словенском педагогу прваку Сломшеку. Новац за награде скупиће се путем добровољних прилога. — Врстан словенски књижевник, управитељ првомесне народне школе у Љубљани, председник словенског учитељског друштва и уредник школског часописа „Учитељски товариш" г. Андрија Прапротник славио је 1. марта по нов. кал. двајестпетогодишњицу свога службовања у Љубљани. Том приликом приредише му словенски учитељи многе овације.

(*Школа славенских језика у Прагу.*) Под тим насловом доноси „Česka škola" у свом 6. броју уводан чланак, у ком се заузима за учење славенских језика као практично средство за зближење међу Славенима. Препоручује, да се у Прагу оснује школа славенских језика, у којој би се у вечерњим часовима учили у почетку неки, после сви славенски језици. Незнатан трошак на ту школу радо би сносила прашка варош, а на руци би јој зацело бида и славенска друштва, која постоје у Прагу и од којих

се помињу „Руски кружок, „Полске коло," „Огњиско полске," „Сећанка блгарска" и друштва Срба и Хрвата.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

5. Čitanka za četvrti razred pučkih škola. U Zagrebu nakladom kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade 1882. (друго издање.)

Ово је наслов школске књиге, која се употребљује у српским комуналним школама у краљевинама Хрватској и Славонији. Критика о овој књизи изишла је у овоме листу у своје време, те су изнешене како добре тако и хрђаве стране њене. Како је ово већ друго издање, то је дужност педагошког часописа, да своје мнење о ваљаности ове књиге изрече, те да се види: да ли се водила довољна брига о стручној оцени, која је о првом издању изречена. Ово у толико више спада нам у дужност, што се овом књигом послужују и српска деца те се из ње уче знању и умењу. Друго издање треба да буде чист продукт стеченог искуства и непристрасне критике, која је поникла на врелу савремене педагошке знаности. Ово су захтеви, по којима се може да упозна у колико је њена унутрашња вредност напредовала или је остала у првоме своме зачетку и повоју. Но пре него што би изложили градиво, које би нам показало разлику између првог и другог издања, то ћемо у крупнијим потезима да обележимо: шта је читанка? Каква је њена задаћа? и шта све има она да обухвата?

Читанка је ручна књига за оне ученике, који су већ савладали прве тешкоће у читању. Њен је задатак да послужи за даље вежбање ученика у механичном, логичном и естетичном читању у народној школи и да уједно буде ризница свега онога знања, што је школа дужна да даде своме питомцу.

Од добре и ваљане читанке иште се пре свега, да буде претставник чистог језика и средсреда целој настави у језику. „Читанка је —вели К. Кер у својој методици — права педагогијска вероисповест школина; она је термометар, којим се мери колико има топлоте животне у школи; она је сретство да произведе ту животну топлоту" Према овоме она ваља да буде изврсно књижевничко дело написано по сувременим законима педагогије и методике.

Да би читанка одговорила својој задаћи и позиву, ставише јој припознати педагози ове услове. У њој ваља да је заступљена: а) *идејална цељ* — јер треба да унутрашњост човечију облагороди и образује; б) *књижевно историјска цељ* — јер треба да упозна децу са најбољим производима народне књижевности, њеним претставницима и историјском прошлости народном; в) *формална цељ* — јер треба да буде средсреда целој настави у језику и г) *реална цељ* — јер треба да распростре опште корисна реална знања међу својим ученицима. Кад садржина читанке одговори свима постављеним захтевима, то је она дојиста права ризница и може образовање ученика да подигне, да научи и унутрашњост — срце и карактер хармонично да развије и оплемени.

Када применимо горње захтеве на нашу читанку, то морамо исповедити, да подела градива дојиста одговара постављеним условима и да је делимице и сама обрада ваљано изведена. Истина, да је у њој доста смештена градива из разних читанака, старијих и новијих, али зато не губи она вредност своју, јер су чланци прерађени према новијим назорима и правцу дидактике и методике. Но има ипак у њој нешто, са којим се никако не можемо да спријатељимо и сложимо. То је њен земљописни и повеснички део.

Народна школа поред њеног главног васпитног позива позвана је још, да у деци однегује народносни значај; она мора да упозна своје ученике са прошлошћу њихова народ из којега су поникли; она треба да

их упозна са културном прошлости и најврснијим мужевима његовима, који сав живот свој посветише књизи и просвети народној. Неколико слика из српске повеснице имале би да образују карактер ученика према карактеристици и народносним особинама српскога народа; оне би својом живом претставом изнеле пред умне очи ученика најваљаније, најузоритије људе и њихова дела као узор, на које им се угледати ваља. Лепо је и веома корисно да старији ученици знају и познају друге народе и њихову историјску прошлост; особито то важи за словенске народе, који су нам по крви браћа. Али познавати друге народе а непознавати своје рођено огњиште; знати приповедити о св. оцу папи а незнати о делима и животу српског просветитеља св. Саве, држимо: да нити је оправдано, нити се може сложити са начелима народносне толеранције и праве потребе школског образовања и васпитања.

Чувени педагошки писац др. Линднер, узорити син наше чешке браће, у својој енциклопедичној „*науци о васпитању*“ полаже велику важност на „народносно образовање“ наше школске омладине. Он изрично вели: „да онај народ, који потискује друге и неда да му се омладина образује у народносном духу, нема права на свој опстанак.“

Ето, у томе је читанка, о којој је реч, отступила од правога позива свога. Она није ни у овом новом издању променула праву стварну садржину своју, него је једино напредовала, што је језик углађенији и што су некоји неспретни отсеци и називи изостављени и изменути онако, како се код Срба говоре. Ми ћемо радо да признамо и овај напредак, у толико више: што се несме трпети, да читанка говори деци језиком провинцијалним, него чисто народним. Да се виде поправке, ми ћемо некоје главније измене прибележити. У бр. 2. стајаше: као почетнику свих ствари (као створитељу); његове свеможности (свемогућства); осупне (чуди се и диви); створац (творац); заухвање (уздање): штити недужне (невине); путем своје провидности (промисла); Том је узко скопчано битисање божије. (Колико је узко скопчано биће божије); нам је замукнути (ми морамо протрнути); одкле да смогнемо ријечи (од куда да узмемо ријечи) Даље измењено је: у бр. 4. Човек налаже (човек каже); бр. 5. блуназт момчић (сулудаст); истодобце (исто доба); бридио је силни вјетар (дувао је силни вјетар); да брдве и заједују продоре (да затрарају и насипљу провале); блуном (будалом); да ће ју наћи и спасити (да ће ју наћи и избавити); бр. 6. сурина (гуњ); бр 11. сунце бацаше задње траке (— зраке); незаборавна мајка (незаборављена —); она нас је научала (учила); врује молитвице (топле молитвице); бр. 14. чубеђ (чучеђ); бр. 22. ладању (селу); узагребце (јури); у бр. 24. исправљене су погрешке и изостављена саблажњива реч. Бр. 26 у место: у устијух (у устима); бр 31. тко је јачи од нас два? (од нас двојице); бр. 33. спретву (котарицу); комушља (чешља); бр. 46. у Трсту има много Хрвата и Словенаца стоји у првом издању; а у другом поправљено је: у Трсту има много Хрвата, Срба и Словенаца.

У 53. броју, где је у старој читанци исписана исторична неистина, коју је критика у своје време обележила, а која гласише: „сви сљедбеници кршћанства нису остали уз католичку цркву, него ли се је готово трећина одцепила од ње; најпре итд.“ Сав овај оцек изостављен је и замењен овим: „Кршћани се дијеле на три главне цркве, на западну или римокатоличку; на источну или грчку и на такозвану протестанску.“ Осим тога придодат је оцек један, кога у старом издању нема: „Сви су људи на свијету без разлике вјере и народности наши ближњи, па треба да их љубимо и штујемо по ријечих спаситељевих: „Љуби ближњега свога као сама себе.“

У бр. 85. исправљено је „дупин“ (делфин или плискавица); бр. 95. дудов свилац (свилена буба); бр. 131. фркнути (изкочити); цопрница (ве-

штица); лагви (бачве, бурад); спрхли (судовне и нечисте); цопрњак (вештац); бр. 433. Здушне радилице (савјесне радилице); бр 136. такови људи ништа нити не мисле (такови људи ништа и немисле) итд. Исто су тако и називи за интеипункције промењени, те немамо више „*чркње*“ и „*шикње*“ као год што је „цопрницаи постављена у заслужно стање мира, пошто се годину дана показала, да ће и она запремити место у речнику хрватскога назívља.

Могли би више примера и исправака да наведемо; али нека буде и ово доста. Корак је учињен. Српска школа мора бити захвална на огромном труду исправљача ових читанака, вредном и савесном кр. школском надзорнику г. *Димитрији Вурдељи*, који је — као што смо извештени — својим упливом допринео, да се ово издање и овако исправи. Учитељство је не мање обвезано, да овом прегалачком заузимању ода своју захвалност, јер су уклоњене многе сметње које пречиште правилан развитак у изучавању матерњега језика. Овако патриотично поступање и рад кадро је да улије уверење о збиљском прегнућу, да се школа унапреди и подигне на степен савршенства, на ком се у сретнијих и просвећенијих народа налази, да наука постане дојиста општа својина свију народа. Нека му је топла хвала на том труду!

Но и сви прави пријатељи народне среће и напретка ваља све своје силе да напрегну, да се изгладе постојеће диференције, које муте бистар извор слоге и заједнице између два једнокрвна и најсроднија племена; да отклоне камен спотицања, о који се ломи и прелама сваки просветни напредак. Рад у томе правцу осетиће одмах садањи нараштаји а народ ће благосиљати оне, који измириште брата са братом. *И Рад.*

РАЗНО.

(*Шид.*) Учитељско особље овога места приредило је на сретење о. г. беседу са томболом и игранком. Програм беше искићен све по избор декламацијама и дечијим песмицама. И једне и друге већином су наивни спеви чика Јовини, те су их дечица добро извела. Кор од 30 и више ученика и ученица певаше у два гласа песмице песник-педагога нашег оном прецизношћу, која се од невинчади наше једва очекивати могла. На свему томе буди хвала местном учитељ особљу, и подпредседнику школ. одбора г. Д. Грчићу, а понаособ учитељици гђци Ј. Горјанчевићевој, која је још и красним говором поздравила публику, пуна радости што види“ е су Шиђани својом посетом својски допринели остварењу замисли, која је у програму изражена, на име: да се ваљаној приправници (негда мојој ученици) Ангелини Спајићевој пружи материјална помоћ, како би могла довршити започете педагошке науке а након тога верно послужити милом роду и народу своме. „Г. Д. Грчић извео је „четвороспев“ са гђцама Посавчевим и Карминовим на потпуно задовољство публике. Каса показује 100 фор. чиста прихода. Овај је новац уручен овдашњем пароху и вероучитељу г. Аћиму Анастасијевићу уз једнодушно донешени закључак да тај новац у десет месечни оброка шаље поменутој приправници преко сл. управе сомборске учитељске школе. — За равн. учитеља шидске школе постављен је г. Глиша Војновић.

НЕКРОЛОГ.

8. фебруара преминуо је у Вогњу тамошњи учитељ *Павле Себишановић*, а сахрањен ји сутра дан у 4 сах. по подне. Покојник се родио 10. марта 1832. у Габошу (у Славонији), основну школу изучио је у месту рођења, прва два разреда гимназије у Винковцима, а учитељски испит положио је накнадно г. 1872. у Сомбору. Оставио је иза себе супругу са четворо нејаке сирочади. (Н. Д. Ј.)

10. (22) фебруара преставио се у Задру *Иван Шолар* ц. кр држ. школски надзорник у Далмацији. Било му је истом 56 година. Шолар је био Словенац и пре свога одласка у Далмацију (г. 1879) ц. кр. држ. школски надзорник за гимназије у Крањској. У Далмацији оставио је леп спомен са свога ревносног и савесног службовања, умро је управо као жртва неуморног рада на школском пољу. Покојник је био изврстан педагог, свестан славенски родољуб и особит пријатељ словенскога учитељства. Његова је смрт велик губитак за словенско школство и за народ словенски.

У исти дан кад и Шолара изгубио је братски нам словенски народ и другог свог врсног сина: Др. мед. *Стеван Кочевар* умро је 10 (22.) фебр. у Цељу у дубокој старости. Био је првак и „оче“ Словенаца на Штајеру. Покојник је написао више добрих књига, од којих му је последња, коју је тако рећи једном ногом у гробу писао, веома красна поучна књига „Словенска мати“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Ослобођење Србије од Турака. Народна певанија у четир песме. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8° с. 73. Цена 15 н.

Miloš Obilić srpska narodna pevanija. Izdanje srpske knjižare braće M. Popovića u Novome Sadu. 1883. 8° s. 56. Cena 15 novč.

Споменак забава и поука за децу удесио Бранко В. Константиновић. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1883. с, 92, Цена 30 н.

Похвала Ђури Даничићу од Т. Ж К. Е. У Панчеву 1883. Штампарија Браће Јовановића 8° с. 15, (То је беседа, што ју је високопреосвећени епископ горњокарловачки Теофан Живковић говорио у Плашком на дан св. Саве).

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Сефкерију. Плата 3[illegible]0 ф., стан, огрев и њива. Молбенице до 15. марта по нов. кр. жуп. надзорништву у В. Бечкерек.

— Тражи се учитељ у Чобанцу. Плата 320 ф., фрталь јутра земље, стан и огрев. Рок до Благовести. Молбенице г. пароху Димитрију Милошевићу Csobánka u. p. Pomáz via Ó Buda.

— Тражи се учитељ у Шиклошу (Барања). Плата 451 ф. стан и приход. Рок до 15. марта. Молбенице се шаљу г. Ј. Алексићу председнику црквено шк. одбора.

— Тражи се учитељ у Доњој Љупкови. Плата 300 ф., стан и огрев. Рок до 15. априла по нов. кал Молбенице се шаљу управном одбору крашовскосеревьске жупаније у Лугош. — Тражи се учитељ у прњавору Крушедолу (350 ф. стан и огрев). Молбенице до 28. марта по нов. месном шк. одбору.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Г. Димитрије Аврамовић учитељ у Борову изјављује најтоплију благодарност у име своје и својих ученика сл. црквено-школској општини у Борову, која је месној школи за ову годину „Школски лист“ поклонила.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Т. Д. уч, у Немету. Има подпуних примерака од прошле године, које ћемо Вам дати за 1 ф. 50 н.—Д. Г О Јасеновцу не можеући.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 5. У Сомбору 15. марта 1883. Год. XV.

Шта ваља приправнички и богословски завод да чини, да би будући учитељи и свештеници воћарство у народу са успехом подизати могли.

Српски народ у свима својим покрајинама живи већином по мањим и простијим селима, изузимајући неколико омањих и средњих вароши. Па ни сам Београд као краљева престоница још није до такова „великоварошка“ обима и значаја дошао, а да реч, уплив и делокруг његова свештенства и учитељства не би значаја и успеха имати могао поред свег јаче развијена рада државних власти, архијерејска савета, српског ученог друштва, певачких дружина, велике школе, књижевника, штампе, позоришта итд., што се у Београду налази. — А шта тек да се каже за свештенички и учитељски рад у осталим васколиким местима нашим с ове и с оне стране Саве, где су њих двоје грдном већином (бар у Аустро-Угарску) *једина* интелигенција? Положај њихов у општинама пружа им толико обилате прилике, да одраслом народу и младежи поуком, примером и сопственим животом у свачему као честите воће бити могу. Благо општини оној, где ове природне воће и учитељи позив свој чистом савешћу и животом пуним племенитог рада извршују!

Нико неће опорицати, да свештенство и учитељство и при *подизању* и неговању *воћарства* у народу одсудна и битна уплива нема. — У свима земљама земаљске владе се обраћају на учитеље, а већином и на свештенике за припомоћ при извађању државних наредаба односећих се на практично воћарство. Тако се нпр. учитељима и учитељским кандидатима приређују особени курсови о већим и мањим школским одморима, на којима од стручних особа предавања о теоретичном и практичном воћарству добивају. Или се шаљу путнички учитељи, који од места до места или од среза до среза учитељима поуке дају. —

Учитељи, који распростирањем воћарства у околини својој или на књижевном пољу гласа стекоше, добивају често државне (новчане) награде, повишење плате, почасна одличија, а не ретко и од самога владаоца признање и одликовање. У данашње доба има већ и сваки учитељско-приправнички завод и свој засебни врт за практичну обуку а и катедру засебну за вртарство и воћарство. Тако је у Данској, Виртембершкој, Саксонској, Шведској, Прускоj, Нидерландској, Белгији, Швајцарској и Француској. За савезне државе североамеричке веле, да и у овоме далеко превазилазе европске државе.

Како је наш српски народ у свему од споменутих западних народа и држава далеко и далеко натраг заостао и тек се у новије доба примећују неки и неки покрети само на напредак, то се разуме, да је и питање о свестраном подизању воћарства у нас тек у повоју ! Да не спомињем опширно овде оне кораке угарског министарства просвете и земљорадње и крал. хрватске земаљске владе, па ни вредно заузимање г. др. Ђ. Натошевића у В. Н. Школском савету у Карловци, којима смер беше једино у томе, да учитељством ову веома корисну привредну грану нашу у народу на живљи рад покрену. — То су све дела и кораци похвале достојни. Али тај њихов смер ни издалека неће моћи она успеха имати, што би требало, а поглавито с тога, што добре *основе* за овај рад у самом садањем учитељству нема.

Да учитељска и богословска школа пусти у народ спремне снаге и у овоме, дозволићете ми цењени Господине уреднице, да у неколико тачака покажем, шта би све ваљало од темеља до свршетка учинити у Сомбору, Горњем Карловцу, Београду и Нишу на учитељској школи и у Карловци, Београду, Задру и Цетињу на богословијама.

I. Пре свега се ваља побринути, да обука у вртарству и воћарству дође у руке човеку стручњаку. Најбоље би било, кад би се ово поверило оном редовном професору, који све природне науке предаје, особито ботанику, а у вртарству и воћарству би још посепце практична искуства имао. Ако пак дотични професор у овоме искуства неби имао, то би се могао наћи у месту између учитеља основних школа један, који би се вољом и љубављу за ово заузео толико, да би (које претходном самосталном штудијом, а поглавито присуствовањем на предавању шпецијална воћарска курса) предмете ове и практичне вештине

са успехом на заводу предавати могао. Ако се ни овакви учитељ неби наћи могао, онда би се морало прибећи последњем избору, т. ј. имао би се узети за то општински или приватни вртар. Но са овима има толико неприлика и незгода, да би више пута поука без успеха остала. Тако нпр. ови људи често незнају ни језика српска. Често немају ни сами оне најнужније теоретичке основе и знања природних наука, те би јадни учитељ и предавач такав био, који од самих својих ученика у просвети у опште далеко заостаје, што се са педагошког гледишта никако ни допустити неби смело; оваки самоуки учитељ ће истина моћи показати неке партије ове вештине (нпр. каламљење), које је и он некад тако научио. Али, како и овде све по природним законима бива и овде свака појава свој узрок има, свако „зашто?“ и своје „зато“ има, — то је сасвим природно, да се онаком самоуку — учитељу предавање ових предмета никако поверити не може. Дакле или дотични професор општих природних наука, или други који учитељ из места имао би се најпре сам извештити, те предавање ово преузети. Једино школски човек, прави учитељ има пуно права на ово место. — Како учитељ тај осим свога матерњега језика (на којему још воћарских дела нема) зацело бар још једним културним језиком влада, то ће умети и знати из њихових богатих списа те врсте лако себи одабрати оно, што је и за наше одношаје најприкладније.*)

II. После ваљана учитеља је на реду ваљана и одабрана збирка нужнога *учила* и *алата*. Код воћарства су нужни ови алати и справе: ашови, мотике шире и уже, сикира, ножеви за сечење, кресање и каламљење, гвожђе и клип при каламљењу, маказе велике и мање, тестерице, стругачи и четке за дебло и грање, прскалице, лествице, куке за воћке, куке и кесице за брање воћа, лика за везивање и омотавање, восак за мазање при каламљењу и кресању итд. итд. Све ове ствари морају баш in natura у заводу бити и то најновијег усавршења. Осим ових справа нађа завод да набави себи и разне слике учила и моделе разнога воћа, начина каламљења и неких већих справа, што се употребљују при цеђењу и сушењу воћа. Величанствена

*) У свези са овим сматра писац за своју пријатну дужност срп. учитељству јавити, да је мимо свог првог кратког дела „*О подизању воћарства*“, које је Срп. Матица пре 4 године наградила (а књижара Браће М. Поповића у Н. Саду га још ни досада издала није) написао опширну књигу за народ и школу: „*Наука о целокупном воћарству.*“ која ће скорим у штампу ући, чим се све техничке спреме обаве. — Биће цела нужна наука и практична обука јасно изведена, а са око 70 слика протумачена. —

збирка вештачки направљена разноврсна воћа од † *Арнолдија* у Готи са преко 260 комади, једно од друго савршеније и лепше, треба да је круна целој збирци у заводу. Највише се и у Немачкој овој савршеној колекцији има захвалити, да се је наука о распознавању разних врста и суврстица (помологија) тако у учитељству, свештенству а и многим другим сталежима распрострла, да њихово племенитије воће свако добро знаде, једну врсту од друге потпунце разпознаје, и помоћу ове збирке и саме нове поникле врсте у њихов систем одређује. Какве големе услуге ова лепо системизована збирка у српском воћарству учинити може, показаћу поближе у својој споменутој књизи; а и о првој српској општој воћарској скупштини и изложби имаће збирка ова (при постављању васколиких наших врста и суврста воћа у научни систем) одлучна уплива. Осим овога ваља у библиотеци да се налазе и нека значајнија и монументалнија воћарска дела, особито колорирана издања немачка (Lauche, Deutsche Pomologie; Dr. E. Lucas, Illustrirtes Handbuch) и француска (Decaisne, Jardin fruitier; A Leroy, Dictionaire de Pomologie), која ће вазда и учитељу и ученицима добро доћи и у племенитом их раду напред подстицати.

(Свршиће се)

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ.

(За награду.)

1. Народна школа у Енглеској.

Све до друге половице 18. столећа не чује се о народној школи у Енглеској ништа, тако бијаше занемарена. Зачетник енглеске народне школе бијаше *Роберт Рекс* (Raikes 1735—1811.) Нећељом сабирао би он децу у глуцестерској цркви и ту би их помоћу добровољних учитеља и учитељица учио веру. У брзо распростру се нећељне школе по целој Енглеској а већ 1785. утемељи се Рексовим настојањем „друштво за потпомагање и ширење нећељних школа у земљама Велике Британије.“ Школама овим мањкали су ради бујна раширивања учитељи. Али баш у згодан час појаве се два мужа, *Андрија Бел* и *Јосип Ленкестер,* те помогоше тој оскудици својом узајмичном методом настављања.

Ту методу упознао је Бел у Индији, ђе је у Егмору код Мадраса управљао војничким сиротиштем. Вратив се 1797. у домовину унесе тај начин настављања у народне школе.

У исто доба оснује квекер Ленкестер школу за сироте у Лондону, у којој настављаше по тој методи не знајући за Бела ништа. Ленкестер се својом школом толико прослави, да су се широм целе Енглеске дизале школе по угледу његове. Ну енглеском свештенству не бијаше по вољи,

што квекер васпитава њихову младеж, зато стаде својски подупирати једноверника Бела. По несрећи истроши Ленкестер сав свој иметак, градећи ноки велик завод а уз то изгуби поверење својих пријатеља и заклањача. С тога оде 1826. у Америку, ђе умре у највећој беди 1838.

Метода Белова и Ленкестрова скоро су једнаке. Разлика је међу њима у врло незнатним стварима. Битност њихове методе састоји се у том, што научнији ђаци поучавају млађе у оном, што знаду. Према духовној једнакости разделе се млађи ђаци на рпе, које старији ђак (монитор) наставља. Учитељ пази како монитори раде а уплеће се само онде, ђе види да не иде у реду. Да ту не може бити правога напретка разуме се по себи, ал ипак метода ова уштеђује много новца, јер један учитељ може на тај начин да забавља 200—600 ђака.

Народна школа, коју су засновали Бел и Ленкестер, тако се брзо ширила, да је већ 1833. долазио један ученик на само једанајст душа. То бијаше велик напредак и све се то урадило без икакве мешавине од стране државне управе. У Инглеској уздржава школе већином црква и разна друштва. Епископска црква имаде парохијске, народне и парохијске милосрдне школе. 1851. имађаше она 8571 школу, којима управља „Школско народно друштво.“ И друге цркве имаду своје школе.

Ну и држава подиже или пак потпомаже црквене школе. Тако је 1832. одредио парламенат 30 000 дуката у помоћ јавној настави. 1839. установила је држава школску област, да у договору са црквама и друштвима управља народним школством. Инглезима није никако мило, што се држава меша у народну наставу, зато им ова новина не би по вољи. А када је влада 1849. предложила парламенту основу школског закона, дигну се на њу са свих страна те ју оборе. Али влада није хтела мировати. 1870. изда свој школски закон „Elementary education act,“ којим се одређује, да држава надзире школе по својим надзорницима, да у сваком окружју мора бити довољан број народних школа.

Полазак школе није законом обвезан ну сваки се школски котар стара, да деца марљиво полазе школу. Сваки школски котар имаде своје стражаре, који иду около и терају децу у школу. Ако родитељи не шаљу деце, тада се опомену, казне и напокон се отправи дете на трошак родитеља у поправилиште.

Све до 1840. не бијаше у Инглеској посебног учитељског сталиша. За учитеље су узимани људи, какви би се нашли — често и такови, који несу ниђе пристајали. Тек поменуте године оснују Шутелворт и Туфнел прво учитељиште у Батерсеји близо Лондона, а већ 1865. бијаше их 45. И учитељске су школе самосвојне; ну ако се покоравају владинима законима изданима за наображавање учитеља, добивају од државе трећину својих издатака.

Енглески учитељ почиње своју каријеру практиком. Пре него ступи у учитељиште, службује пет година под управом правога учитеља. Учитељиште полази две године а испит полаже пред државним поверенством.

М. С. К.

ОКОЛИНА МОСТАРСКА.

На исток од Мостара диже се брдо *Столац*, којега је подножје планина *Вележ*, висока 3500 стопа над морем; ова је планина дуга од Порима до Бишине око 5 часова хода. Највиши је врх *Плочно*. Између Стоца и Вележа има доста горе а и паше за стоку; у предграђу *Подвележу* има до 150 кућа мухамеданских, које се занимају искључиво сточарством и набављају дрва Мостарцима.

На север од Мостара отвара се пространо *Бијело поље*, које је са свију страна опкољено високим планинама. На југ од овог поља налази се ждрело, између села Залика и брда Орлаца, кроз које продире река Неретва. — Од севера издиже се висока планина *Порим*. – Од запада и југо-запада опкољава ово поље продужење брда Орлаца. Бијело поље дуго је 8 километара а широко 5 кмт. Иподе брда Вележа и Порима крај поља има неколико села, у којима станују већином православни а има и римокатолика и мухамеданаца.

Прво село од Мостара јесте *Залик*, $2^1/_2$ километра далеко, у коме има 10 кућа За Заликом и Сутином налази се село *Вранчићи*, у коме има 18 кућа римокатолика, мухамеданаца и православних. На по сата даље протиче вода *Ливач*, која тече између Стоца и Вележа; извор му је код села истога имена, у коме има 9 кућа православних и мухамеданаца. Даље на север су *Потоци*, далеко од Мостара око 11 километ., где има око 40 кућа разбацаних на великом простору. Крај пута а близу реке Неретве налази се православна црква и хан (чарда, крчма.) На исток од *Потока* под планином Вележем јесте село *Кути*, где има 12 кућа православних и мухамеданаца. На север од Кута налази се село *Подгоран*, где има око 35 кућа. Под планином Поримом налази се неколико ханова. Још даље на север од Порима јесте село *Лишани*, где има 7 кућа. Западно од Лишана не далеко од реке Неретве јесте село *Жељута*. — Изнад Подгорна на планини је село *Зимље*, где има 26 кућа само православних Још је на планини и село *Равни*, у коме има 22 куће а мало даље на север налази се село *Јасеница*, где има до 20 кућа.

С десне обале реке Неретве у врх церничког поља а под брдом Орлацем је село *Виовићи*, мало даље на север крај реке Неретве је село *Рашћани*, а још даље *Војна*. Изнад ових села даље на север је *Рашка гора*. У крај мостарског поља друга су села, са северо-западне стране јесу *Орлац*, *Цим* и *Лиће*, где има до 25 кућа римокатоличких и 15 мухамеданских; овде је врело Радобоље — Више капеле у Вукодолу на брду јесте село *Разломиште*, где има само 4 мухамеданске куће. —

С јужне стране од Мостара пружа се такође пространо поље *Бишће*, које је са свију страна опкољено брдима. Од истока издиже се продужење брда Стоца а над њим Вележ; од југа Квана и Губавица, Падина од дубрава Градина изнад Буне. Од западне стране поља диже се — продужење брда Хајма-Варда, даље пак брдо Њемачко. Преко свег овог поља протеже се река Неретва; у крај поља има неколико села и то: *Јасеница*, где има 39 кућа римокатоличких и мухамеданских; ту извире река Јасеница, која тече преко целог поља; овде су многе воћке а особито

смокве, има и лепих њива. Више Јасенице је брдо *Варда*, преко кога иде пут у Љубушки. *Бачевићи*, село у коме има 20 кућа православних; ту су добри виногради а и лепе њиве, роди добар кукуруз. К југу од Бачевића је брдо *Церница* с једне стране а с друге *Градина* и примичу се једно другом, те чине ждрело, кроз које продире р. Неретва; на томе месту пре много времена корито Неретве није било као сад дубоко, него је ждрело било затворено; за то је у то време р. Неретва притисла и горње и доње мостарско поље, чему је доказ пржина и обулци у томе пољу.

У крај Бишћа под брдима Градином и Губавицом а с леве стране Неретве је место *Буна*, 2 сата далеко од Мостара, где има у околини 36 кућа, ту се састаје с Неретвом речица *Буница*, преко које води тврди каменити мост, веома старински сграђен. У Буни је пребивао владалац херцеговачки Ризванбеговић.

Ризванбеговићи су од старина српскога рода, и живели су у Стоцу. Кад је г. 1483. покорена Херцеговина, ова је породица прешла у мухамеданску веру и тако сачувала своја добра. Кад су г. 1831. бегови босански устали против султана, који хтеде да приграби сву власт, тада је Али ага А. Ризбанбеговић устао против воље босанског Хусејин капетана Градаштћевића, а за султана. И тако се проли страшна крв једног и истог народа. Султанова војска с Херцеговцима умири побуњене Бошњаке. За ову помоћ постане Ризванбеговић везиром над целом Херцеговином. Добив везирство Али паша окрене леђа султану и не хтеде слушати заповести из Стамбола управљајући Херцеговином по својој вољи као какав кнез. Тако је он владао све до г. 1851., кад је Омер паша дошао са султановом војском у Босну и покорив бегове босанске увео у земљи стамболску управу. Тада је Омер паша одвео Али пашу с породицом у босанску крајину, где су овога по налогу Омер паше убили. По што је за тим Скендербег са низамом (редов. војском) потукао Мостарце најпре на Врапчу више Коњица а за тим на Борцима и на Влаху и одатле их гонио до Подрима, уђе са низамом у Мостар 29. јан. 1851. год. Од тада почиње у Херцеговини и Босни нова цариградска управа; и виши и нижи чиновници беху већином османлије (прави Турци) из Цариграда и Анадолије. По новом реду морали су само Срби мухамедачске вере давати аскер (војник) и друге дације.

Сахат и по од Буне а у крај р. Неретве лежи српски православни манастир *Житомислић*. Ово је задужбина властелина *Милосава Храбрена*, који не хтеде прећи у мухамеданску веру, а не могав остати у Херцеговини сазида са султановим ферманом речени манастир, за који свеза и своја непокретна добра; при крају 16. века пресели се у Русију, где се породица Храбрена прозове Милорадовићи.

На југо-исток под високим брдом Хумом лежи касабица (варошица) *Благај*, старинско место, чувено сада са многих и добрих осала (магараца.) Овде је становао владалац херцеговачки, херцег Шћепан. — До Немање I. делила се ова земља на више области, као: Неретва или Паганска, Хум и Требиње, и свака је област имала свог кнеза. Кад је Немања 1. ујединио посебне области српске под своју власт, тада је и ова земља потпала под велику српску државу и беше притиснута уз Босну. После

смрти цара Душана а особито после битке косовске одупру се становници ове земље заједно с Босњацима, које је предводио Влатко Хранић, те ова земља опет отпадне од велике српске државе и би притиснута уз Босну. После косовске битке управљали су овом земљом кнежеви од породице Хранића и то зависно од Босне. Частољубиви и лукави Шћепан Косарић покори под своју власт сав предео од Далмације до Коњица, од Ливна до близу Новог Пазара. 1440. г. немачки цар Фридрих даде Шћепану Косарићу назив херцега (војводе), са чега се и ова земља назове Херцеговина. Кад су Срби после Јерине хтели да прогласе за владаоца босанског краља Томашевића, султан Мехмед пошто је покорио Србију 1459. г. упадне с војском у Босну и покори је 1463. г. Херцег Шћепан не хтеде тада доћи у помоћ Босанцима. После пропасти босанске краљевине није ни херцег Шћепан дуго владао као независан владалац, јер је он најпре надбио силу турску, а доцније буде приморан да Турцима плаћа данак. Шћепан умре 1468. г. Синови његови као наследници нису живели у љубави и слози, за то и не могоше надбити силу турску, те морадоше потпасти под турску власт 1483. г. Тада српска властела промени веру православну с мухамеданском а с овом прими и име *турско*, но потпуно сачува српски језик. Од то доба почињу патње српскога народа у Херцеговини. —

Изнад варошице Благаја издиже се на једном брежуљку град херцега Шћепана, којега су зидине још и данас добро сачуване. У Благају испод једне велике усправне пећине извире речица Буна. Од Бкјелог поља па изнад Мостара — свега око 5 сати хода — пружа се висока планина *Вележ*, која је тако висока, да у сред лета има на њој снега. На овој планини има прилично шуме, у којој има разних зверова као: вукова, лисица, медведа, па и зецова и т. д.

Источно иза Вележа а 6 сати далеко од Мостара лежи предео *невесињски* или као што се говори само „*Невесиње.*“ О томе ћемо говорити други пут.

ПОШТУЈ УРЕДБЕ, КОЈЕ СИ САМ ЗАВЕО!

(Три причице из школског жизота.)

I.

Ученици су се већ искупили и школа је отпочета. Учитељ после неког разјашњења писаше на школској табли задаћу а ученици пазише. У један мах прекиде тишину неко цикање и загушљиво церекање. Шта је то? запита учитељ. Пера ме је уштинуо, беше одговор ученика Јована. Учитељ испитавши узроке и постанак овог несташлука, који је нарушио тишину и пажњу осталих другова, казни праве кривце а остале посаветује: *„да ученици ваља да се међу собом слажу и љубе као браћа, а свађу и непристојно владање да избегавају и да га се клоне.“*

Школа је свршена. У школском дворишту сусрете се учитељ са својим једним другом. Без и речи погледавши се мрким погледима пројурише један поред другога. Мали Перица стајаше на страни и посматраше овај не мили призор, те одјури кући тресући зачуђено главом. Али у скакутању певуцаше песмицу која се после сваке врсте завршиваше рефреном: *„учитељу, учитељу, поштуј уредбе, које си сам завео!“*

II.

Беше лепо, летње јутро. Предавање је већ отпочето, али школска врата још никако да мирују. Неколико девојчица закасниле, те се кришом увлаче у школу. Учитељици се већ досади прекидање наставе, те започе предику о *„тачности полазења школе“* завршивши законом: *„ваљане ученице долазе на време у школу.“*

После подне је. Прошло је већ пет минута, од како је последња ученица прекорачила праг школски. Али где је учитељица? У живом разговору са познатим беспосличарима претресаше најновије вести са поља „дневне сеоске политике“ и не сећајући се да она имаде својих дужности и обвеза, које тачно и савесно ваља испунити. У један пут откуца са црквене куле сат. Ах, боже мој! та већ четврт на три, уздану учено створење одјуривши у школу као без душе. Али кад је прекорачила школски праг, опази на лицу својих ученица неко весело смешење и тихо шуштање правила: *„држи се закона, ког си сама створила!“*

III.

Школски управитељ даде приковати над школским вратима крупним словима написану објаву, која је гласила: „Умољавају се п. т. дечији родитељи и остали посетиоци, да учитељству за време наставе не досађују и непрекидају их у предавању; а учитељству се свако прекидање наставе забрањује.“

Разредни учитељ предаваше у школи својим ученицима. На један мах закврче школска врата и ученик из разреда управитељева предаде разредном учитељу позивницу, којом се сазива месечна учитељска конференција. Спољашност позивнице и време, у ком се она разноси, пробуди сумњу у разредног учитеља, да је г. управитељ исту у школи писао. Хм, хм, рече учитељ, кад је мали доносач својим одговором доиста потврдио пробуђену сумњу, да је позивница у време наставе писана. Тада опет настави своје предавање даље.

Конференција је. Када се разни поднесци решише и дневни ред исцрпио, казиваше школски управитељ у записник своју опаску на понашање разреднога учитеља. „Учитељ Н. огрешио се јако о правила уредности и пристојности, јер је своје име на званичној позивници оловком потписао и то тако, да се једва и прочитати може.“

Учитељу прекипе, те прекорачи грозну субординацију повикавши своме управитељу: *„Држи се закона, ког си сам створио!“*

Шта? Зар хоће петлић пре петла да закукурече? Зар тако дакле стоје ствари?

Увређен и понижен у своме уображеном достојанству поднесе управитељ пријаву претпостављеној школској власти противу свога млађега садруга. Али ни разредни учитељ не остаде на миру, него и сам оптужи управитеља. Па какав беше завршетак овој немилој и врло честој тужној песми?

Неуредност и недоследност управитеља осветила се овом приликом на њему самом; али је уједно овај немио појав изазвао потребу, да школске власти у интересу наставе и подмладка пооштрише опомену: *„Учи-*

тељство се строго опомиње, да под личном одговорношћу савесно и марљиво извршује своје прописане дужности!"

По немачком саопштио: *И. Рад.*

ОКРУЖНИЦА УЧИТЕЉСТВУ У ХРВАТСКОЈ.

(Свршетак.)

А што се тиче школске обћине, која школу уздржава; обитељи, које су своју децу учитељу повериле: тај барем одношај имао би свакому бити лако разумљив и јасан. Па ипак и ту многи учитељ стоји на посве криву гледишту. Крепошћу умнога супериоритета и крепошћу сталишкога одличја цени гдекоји, да му се је од сеоске простоте осамити и уздићи у недостижне висине; јер то да је потребно за охрану угледа. Такову учитељу одношај напрам родитељем ученика није одношај срца, него сухопарни одношај рачуна дочим би, схваћајући право своју мисију, имао учитељ не избегавати него управо тражити сваки контакт с пуком, да се њим светује о потребах школе, да му приобћује своје опажње гледу деце, да чује његове назоре и жеље, да га исправља и поучава, гдегод и у чим год буде прилике. Нити преимућством знања, нити преимућством сталиша несмије да се огради учитељ од оних, међу којими живи; јер овај народ има толико потреба, да учитељ мора бити не само у школи учитељем, него изван школе би рећ апостолом коли умнога и ћудореднога толи и свакога другога напредка; и то је средство, којим ће најтврђе и најтрајније основати свој углед у народу.

Противно тому раде они, којим снизити се до пука значи утонути у простачтво живота; који се неуклањају дотицају с пуком, али у пијанках, картању, клатњи, свађах и т. д.

Небројено је пута кр. земаљска влада нагласила у својих наредбах и одлуках, колико јој је стало до добра споразумка између учитеља и службеника цркве.

Унаточ тому и кано у потврду онога кривог мњења, кано да се је новим шкоским законом мислило раздрети сваку свезу између школе и цркве, почели су се некоји учитељи пучки понашати тако, кано да су тај закон сматрали добро дошлом приликом, да одмазде оним, који су пријашњу власт над собом можда нерадо осећали. У ред чина потекавших очевидно из намисли суставнога одпора, пркосита изазивања и посвемашње еманципације од уплива црквенога спада покушана од некојих учитеља самовољна обустава оргуљашке службе или немарно те неуредно обављање те службе и тамо, где учитељ зато ужива посебну награду; надаље одрицање законом одређене припомоћи свећенику при обуци у вери и непризнавање власти његове и тамо, где је он постављен местним надзорником школским. У овом посљедњем случају имао би учитељ без икакове сумње гледати у свећенику поглавара си школскога; а где то и није, тамо одношај учитеља напрама свећенику, ако се и немора помишљати кано одношај подређености, то се ипак по никоји начин несмије помишљати кано одношај опреке. — Кано што је у најнутарнијем споју религиозно-ћудореднога узгоја са наобразбом за грађански живот изражена

задаћа пучке школе у §. 1. школскога закона, тако је битно и необходно нужно, да учитељ и свећеник у савршеном складу раде на тој задаћи.

Изданими строгими одлуками пошло је овому кр. земаљско-владному оделу за руком увести приличан ред у црквену службу учитеља и сузбити обесне задорице појединаца проти службеником цркве; ну пошто у том погледу премда ређе, али ипак још увек стижу тужбе овамо: присиљен је овај кр. земаљско-владни одел свим за равнање изјавити, да ће се доследном строгошћу и надаље поступати проти свим оним учитељем, који се буду отимали или немарно вршили своје црквене дужности, или који се обнаћу кривци заћевицам са свећенством.

X. Још је проговорити о једној великој мани, која је заразила међу пучким учитељством, а то је прекомерно пиће. Изгреди, ради којих се је морала упорабити гдешто скрајна строгост дисциплинарнога поступка, великим су делом управо у такову стању почињени; и што је још жалосније: и сама мерила за просуђивање моралне ругобе те страсти многим је већ тако понестало, да су кривњу своју тим стањем испричати кушали. Истина је, да учитељ на селу гдешто већ у таковој атмосфери живи: ни други, вели се нису бољи од њега. Али то учитеља испричати неможе. У таквих околностих није он својим положајем и звањем пућен, да небуде само гори од других, него да се моралним достојанством над друге подигне. У земљи, у којој живимо, доста је разлога и повода учитељу бити проповедником умерености, место да је жалостним примером онога, што је тому противно.

Учитељ пићу одан сам се је одсудио; пак ако је до сада доста њих ту ружну страст платило губитком штовања и губитком својих службених места: ни у напредак такови неће овде наћи блажијега суда.

Ово је résumé дисциплинарнога уредовања код овога кр. земаљско-владнога одела у времену од једва годину дана. Од свих овде наведених случајева нема ниједнога, ради којега се у то време неби била морала упоравити, према нарави и околности кривње, која год, била блажија, била строжија па и најстрожија дисциплинарна казан од оних, што су пропиписане законом. А сврха овој објави јест та, да се отворено и неналичено предочи морално стање учитељства пучкога у овој земљи; да се зна, у чем се највише греши, и да небуде места сумњи о том, да је кр. земаљској влади то све добро знано, а још мање о њезиној тврдој одлуци: лечити по потреби и најрадикалнијими средстви те моралне ране у сталишу, позвану да врши толи важну задаћу у народу.

Криво би било с друге стране непризнати, да је на срећу по свето дело народнога узгоја, велик дио пучког учитељства од тих мана чист и да напрама немарником и нередњаком стоји јака фаланга учитеља, који својему звању одговарају у сваком обзиру. На те се и обраћа овај кр. земаљско-владни одел с подпуним поуздањем позивајућ их, да за поправак својих заблудивших другова уложе сву моћ добра примера и пријатељских опомена, где год им се пружи прилика.

А обраћа се и на предстојнике политички области и кр. надзорнике за пучке школе, да будним оком прате владање пучких учитеља, те да ову кр. земаљску владу подпомажу у држању реда, оштро пазећ, да

ниједан случај занемаривања службених дужности или моралне заблуде неостане пропуштен без опомене, укора и по околностих пријаве овому земаљско-владному оделу за још строжију казан.

У Загребу дана 19. Јануара 1883.

Пејачевић.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Законски предлог о средњим школама у Угарској.*) Као што смо јавили у прошлом броју почела је у угарском сабору генерална дебата о том закону 21. фебр. и трајала је непрекидно пуне две недеље. Силни се говорници изређаше и за и против. У четвртак 3. марта држао је сјајну беседу и уздински посланик др Михаило Полит, у којој је нагласио противу народности наперену тенденцију тог закона. Срећа и напредак Угарске захтевају, да сви њени народи у љубави живе и да се у духу своје народности развијају. Али овај закон хоће, да свој култури у овој земљи удари тип мађарски, али то је веома погрешно и време ће показати, да се неће дати извести. У суботу 5. марта било је гласање, при ком је, као што се могло очекивати, владин законски предлог примљен за основ специјалне дебате, која ће почети после ускршњих ферија и из које ће, надати се, тај закон знатно промењен изаћи.

(*Епархијски школски одбор темишварске дијецезе*) управио је из своје седнице од 27. јан. на предлог самог високопреосвећеног господина дијецезана Ђорђа Бранковића позив свима подручним црквено школским општинама, да се имају за своје школе претплатити на „Школски лист.“ (Мило нам је да сл. епарх. шк. одбор у Темишвару са својим г. епископом, а некдањим заслужним управитељем учитељске шлоле у Сомбору на тај начин признаје наш труд око овог листа. У.)

(*Сарајево.*) Земаљска влада тражи подузетника за градење православног богословског семеништа, пошто се тај завод налази привремено у приватној згради. Нова та зграда подићи ће се у Рељеву, где је преосвећени г. митрополит Сава поклонио за ту цељ своје сопствено земљиште око 12 јутара велико. Рељево лежи крај реке Босне и удаљено је од Сарајева сахат на колима. Г. барон Николић, цивилни адлатус земаљске владе, поклонио је 5000 ф., да се уз нову богословску зграду подигне и црквица.

(*Будимешта.*) Друга општа земаљска учитељска скупштина биће по министарској наредби у августу месецу у Пешти. — Овога лета држаће се у 13 места продужни течајеви за учење мађарског језика; лане их је било у 12 места, а ове године придолази још и Чаковац у Међумурју.

(*Загреб.*) Овогодишњим поджупанијским састанцима задала је влада ово расправно питање: „Да ли се је читанка за други разред досадањом порабом у пучких школах показала сходном и практичном; и у колико не, нека се назначи, што и како би се имало у њој промјенити.“ Изреком се додаје у дотичној наредби, да се то питање има претресивати с искључиво дидактичкога гледишта те се неће смети расправа на ништо друго (? У.) протезати.

(*Из Ст. Бечеја*) пишу „Српском Колу,“ да је тамошња „Просветна задруга Српкиња“ у децембру 1881. г. отворила школу за рад, у којој одраслије српске девојчице уче да крпју и шију на шиваћој машини женско одело и разно рубље. Учитељица је једна вешта шваља, којој задруга плаћа 350 ф. годишње. Лањске је године било, а и сада су у задружној школи 10 девојчица.

(*Приправници и приправнице у Бачкој.*) У жупанији Бачкој постоје сада три приправничка завода и то: а) српска вероисповедна учитељска школа у Сомбору основана 1812 године ; б) државна мушка учитељска школа у Баји основана 1870.; и в) државна школа за учитељице у Суботици основана 1871. — Прошле $188^1/_2$. школске године у Сомборској учитељској школи било је 56 приправника и 66 приправница, свега 122 ученика. Ови су били православне вере и Срби (само је један био Бугарин); у бајској учитељској школи било је у сва три разреда 62 приправника, од којих 28 Мађара, 28 Немаца, 1 Србин и 5 Буњеваца, а по вери било је 44 римљана, 1 православни, 3 лутерана 4 калвина и 10 израиљаца. —У Суботичкој женској препарандији било је у сва три разреда 77 ученица, од којих 54 Мађарице, 11 Немица, 1 Романка, 2 Словачкиње, 6 Српкиња и 3 Буњевке; ове су по вери биле 48 римкиње, 2 унијаткиње, 5 православних, 2 калвинке и 20 израиљкиња.

(*Гимназије и реалке у Аустрији.*) У Аустрији има сада 166 гимназија, од којих су по наставном језику 95 немачке, 34 чешке, 21 пољска, 4 талијанске, 1 руска, 4 српско-хрватске и 7 мешовите. Све те гимназије полази 54.150 ученика. У самој Чешкој има 30 чешких гимназија са 10.743 и 22 немачке гимназије са 6227 ученика. Реалака има у Аустрији свега 87, и то 18 нижих и 69 виших реалака, а наставни је језик у 61 реалци немачки, у 16 чешки, у 5 руски, у 4 талијански и у 1 српско-хрватски. Број ученика у свима реалкама износи 16.285.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

6. Књига за школу и народ свеска девета. Почетнице природних наука. Физиологија од М. Форстера проф. на универзитету Кембриц. Превео Др. Лаза Пачу, шеф општинских лекара у Београду. Са сликама. Нови Сад издање штампарије А. Пајевића 1883. 8° с. 141. Цена 60 новч.

Ваљана књига, која заслужује да се најбоље препоручи. Она не обухвата управо целу физиологију, него само један део исте, наиме кретање, хранење и дисање. Штета што писац није обрадио још и науку о чулима, која би била за учитеље најинтересантнија. Превод је врло добар.

7. Свако је своје среће ковач. Приповетке за децу од Ф. Хофмана. Превео Тихомир Остојић. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића. 8° с. 125. Цена 40 нов.

Поред свега тога, што у последње време и немачка критика почиње да подиже глас против Хофманових приповедака осуђујући их нарочито са педагошког гледишта, ипак смо мнења, да Хофман заузима у немачкој књижевности угледно место међу писцима за омладину. Његове приповетке радо преводе и на друге језике. Биће их пет шест, које су

преведене и на српски. Хофман уме врло да занима младе умове, ма да ће развијенији читалац одмах да нозна, да му је писање одвише вашарско, уз то је доста космополита, па није чудо, што се допада омладини свију народа. Кратак садржај горње приповетке је ово: Млад рудар, који већ не може да гледа јад и сиротињу, с којом му се бедна мати бори, оставља Европу, у којој се не цени његова снага и разум и одлази у Америку, да бољу срећу потражи, те да оданде и својима помогне. Небројене невоље и непријатељи стављају сё на пут извршењу његове намере, али пошто је побожан и поштен, а срце му је пуно љубави за ближње савлада све тегобе сретно и долази до угледне среће у новоме свету. Узвишено хришћанско начело „Љуби ближњега свога као самога собе," које је стављено као мото приповетци, красно је у њој илустровано. Врло се лепо и живо описује у тој приповетци шарен и за наше прилике стран живот у јужној Америци и страшна величанственост ондашњих предела. Тако је горња књижица у многом погледу поучна, те је с тога добро дошла нашој омладинској књижевности.

На преводу се види, да је дело почетника.

РАЗНО.

(*Српско учено друштво у Београду*) изабрало је као што смо накнадно дознали на свом овогодишњем главном скупу и уредника овога листа и управитеља учитељске школе у Сомбору Николу Ђ. Вукићевића за свог дописног члана.

(*Саборски одбор*) сазван је за 14 март у Ср Карловце.

(*Текелијин завод*) За надзорника Текелијиног завода у Пешти изабран ја и потврђен г. Стеван В. Поповић, епархијски школски референат за бачку и будимску дијецезу.

(*У Херцег-Новоме у Боци*) склопио се одбор за подизање српске православне цркве на оном истом месту, где је пре 400 година стајала лепа црква, задужбина Херцега Шћепана. Тада ју Турци разорише и од тог доба је Херцег-Нови без своје православне цркве. Да би одбор своју цељ постигао обраћа се он православном свету, да му прилозима притекне у помоћ. Добровољне прилоге из наших крајева примаће драговољно и уредник „Школскога листа" Ник. Ђ. Вукићевић и одправљаће их у Херцег-Нови на њихово опредељење. (Црквено-школскога општина у Сомбору поклонила је већ на ту цељ 25 фр. и уједно је закључила да се купе прилози и од појединих верних)

(*Ириг.*) Овдашњи честити грађани наумили су да помоћу добровољних прилога начине барјак св. Саве, који ће ученици носити приликом школских свечаности. Мисао ова нашла је веома повољна отзива, те се барјак већ и наручио за знамениту своту од 250 фор. Исти ће бити од двоструке беле свиле, на једној страни налази ће се лик св. Саве са крстом и штаком у руци, а на другој страни библијска слика: „Исус благосиља децу." Око обе ове слике биће венац златом извезен, а поред ивице и с

једне и друге стране пружаће се златом извезена грана. Барјак ће бити прекован на мотци са позлаћеним копљем а сав унаоколо биће опшивен златном чипком са две златне кићанке. Црквена општина даровала је на ову цељ 30 фор. Осем барјака даровала је кума госпођа Марија Неце Симоновића три траке. На првој траци биће златним словима извезено: „Српској школској деци у Иригу 1883.“ На другој познати школин мото: „Знање је светлост, знање је моћ, учите, децо, и дан и ноћ!“ А на трећој траци име кумино: „Марија Неце Симоновића.“ Освећење барјака биће свакако на „Благовести.“

(*Бела Црква.*) Срби занатлије у Белој Цркви приредили су на Три Јерарха забаву с игранком и позоришном представом у корист фонда месне српске верозаконске школе. Исти фонд износи сада 575 фор.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделило је кр. уг. министарство за богочаст и наставу Марини удовици иза Саве Опреана бив. учитеља у Срп. Чанаду годишњу потпору од 84 фор.

(*Пожар у позориштима.*) Г. 1882. изгорело је свега 42 позоришта већином у Америци и Енглеској. Ове године изгорело је позориште у Араду, које је било најлепше провинцијално позориште у Угарској.

НЕКРОЛОГ.

У Београду је преминуо 24. фебр. велезаслужни професор и директор београдске реалке *Милан Миловук*. Покојник је поред осталих својих врлина био велики пријатељ уметности и вештина и био је на том пољу један од најревноснијих покретача у нашем народу уопште и понаособ у српској престоници. Нека му је вечан спомен!

Петар Павловић учитељ старо-пазовачки преминуо је 26. фебруара о. г. у Сурдуку у четрдесетој години живота.

Петар Коњовић отлични богослов четврте године, после дужег боловања преселио се у вечност у Сомбору код својих родитеља ноћу између 7. и 8 марта и сахрањен је уз велико саучешће 9. марта после подне. Покојник је био трудољубив, даровити и у сваком погледу ваљан и изврстан младић; учио је најпре филозофију на свеучилишту Пештанском спремајући се за гимназијског професора; затим се отдао на богословске науке желећи се посветити чину свештеничком; притом је и на књижевном пољу ревностно радио. Бог му дао у рају насеље!

НОВЕ КЊИГЕ.

Пчела илустрован орган за српске пчеларе. Издаје и уређује Драгутин Посниковић. Излази у Београду један пут месечно. Цена је за годину 4 дин. или 2 фор. (Дошао нам је 1. број са ваљаним садржајем. Главни сарадник на том листу биће проф. Јов. Живановић у Карловцима.)

Срби у Угарској, њихова повесница, повластице, црква, политичко и друштвено стање. С француског превео и поправама допунио Др. Стеван Павловић. (Превод је „Матица Српска у Н. Саду обдарила.) Први део. У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга 1883. Вел. 8⁰ с. 288. Цена 2 фор. или $4^1/_2$ динара.

Učitelj u Jabukovcu. Poučna pripoviedka za mladež. Slobodno preradio Josip Klobučar pučki učitelj i pravi član hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora. U Zagrebu. Nakladom hrvat. ped. književnoga sbora 1883. 8⁰ c. 143. Стаје тврдо везана 45 н. (То је девета књига „Knjižnice za mladež," што ју издаје хрв. педаг. књиж. збор.)

Дела Ђуре Јакшића књига V. приповетке у Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8⁰ с. 254. Цена је свакој књизи динар и по.

Базар новине за моду и забаву. Излази у Београду четири пута у месецу, у два броја доноси забавне и поучне ствари, а у два само модне слике с објашњавањем. Цена је 20 динара или 10 фр. авр. годишње. Власник и одговорни уредник Јов. М. Боговић. (Она гг. учитељи и учитељице, који би се хтели примити скупљања претплате на „Базар," нека се изволе обратити ради услова „Администрацији Базара у Београду.")

Бранко Радичевић српски песник написао Јован Живановић. У Новом Саду издање књижаре Луке Јоцића и др. 1883. 8⁰ с. 54

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За среске школске надзорнике у Далмацији постављени су: професор на држ. гимназији у Дубровнику Фрања Булић за задарски и бенковачки школски срез; професор на држ. гимназији у Дубровнику Антун Вучетић за сињетски школски срез и професор женске препарандије у Дубровнику Марко Топић за дубровачки школски срез.

Пом. учитељ у Фелдварцу Александар Рафајловић изабран је за учитеља у Модош. Душан Берић постављен је дефинитивно за учитеља у Делиблату.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Карлову. Плата 500 ф., стан и њива. Молбенице до 7. апр. г. Љубомиру Ковачевом председнику црквено шк. одбора.

— Тражи се учитељ у Сомбору. Плата 700 фор. Рок 6 недеља.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

За дужност сматрам, да захвалим благородном господину Михајлу Грофу закупнику и потпредседнику мј. школ. одбора, који је благоизволео наручити за ову школу *један глобус*, а о полугодишњем испиту даровао је 11 фор. да се за сиромашне али добре ученике набаве школске потребне ствари. — На овом племенитом дару захваљујем му како у име своје тако и у име обдарене младежи, са жељом, да би се на ово и остали родољуби угледали.

У Гаћишту 4. марта 1883.

Данило Калембер
народни учитељ.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. уредништво „Базара" у Београду. Досада добисмо само 8. број Вашега листа, те с тога не могосмо Вашој жељи још да одговоримо. Наш лист шаљемо. — Г. С. К. уч. у С. Бројеве од г. 1881. и 1882. стављамо Вам бесплатно на расположење, само молимо, да наредите коме овде, да их прими за Вас и експедује. „*Шк.* листа" од г. 1880. нема више. — Г. Д. Г. Оно из школског живота донећемо под другим насловом. Од ступања крајине у сабор надамо се и ми бољим данима за наш народ у Хрватској. Иначе је дужност свију, а особито нас учитеља, да се на једној и другој страни старамо, да ништа не помути братску слогу. О оснивању српског клуба не знамо ништа позитивно да кажемо. За опширнија извешћа, каква би Ви у својој пустињи желели немамо на жалост времена. Што пишете о Црквеном Боку и Пакленици узели смо a notam и проговорићемо о том, кад буде згодне прилике. — Г. Лучићу Сарајево. Лист се редовно шаље и то у пакету. Можда га ко непозван прима. Видите на пошти.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 6. У Сомбору 31. марта 1883. Год. XV.

Шта ваља приправнички и богословски завод да чини, да би будући учитељи и свештеници воћарство у народу са успехом подизати могли.

(Свршетак.)

III. Да би се ученици успехом похвалили, те доцније самостално на распростирању воћарства делати могли, нужно је, да теорија са праксом раме уз раме иде. — Наука о воћарству је скроз и скроз практична наука, која се једино огледом (експериментом) и делом изучити даје. Али, и ако тежиште полажем на праксу, не мислим да се теорија напусти и за излишну сматра. — Кад би се хтели ограничити само на оне обичне послове и њихове механичке уобичајене манипулације, нпр. кад би ученику само показали, како се свуда у нас круна или жила сасеца а све по једнакој навици и форми, без да му то и протумачимо и кажемо за узрок и посљедице, то би од приправника могли образовати само неку обичну занатлијску машину, која обавља неке и неке послове онако по механички без осећаја, знања и разума. Учитељ, којега чека тако широко поље воћарска рада, који ће у општини својој бити воћа, срце и душа у овој струци, мора се снабдети свим преко нужним знањем и упознати и са свима пословима веома добро, што га чекају, како би могао свакоме ваљана савета и примера дати и како би се од обична пудара баш својим научним знањем и практичном спремом веома узвисити могао. —

Као год што појам долази са посматрања, тако мора и теорија из праксе ницати. Као год што у вароши занатлија или вештак неће једино слушајући предавања из земљоделства постати ваљан земљоделац, исто тако нико не може постати ни ваљан воћар, ако само буде читао или слушао теорију воћарства и поделу разних врста. Пракса и теорија мора и овде упоредо

ићи, као и у већине предмета осталих на учитељској школи; код свачега, што се практички показује, мора се и оно „Зашто и Зато“ растумачити, ако хоћемо ствар да разумемо –

IV. Да засебни врт уз завод бити мора, у којему ће се све ово наочигледно радити, по себи се сад разуме. – Дотични учитељ, који ће воћарство предавати, по природи је већ и надзорник тог врта; он чини у њему поделу, управља радњом, пази на радове ученичке и брине се о нези и одржавању целокупна врта. —

У заводском врту биће:

а) *Школица*, у којој ће се питомци практично моћи упознати са свима оним радњама, што им при подизању воћарске школице, при изводи младица из семена, лозе, положнице и изданка, при каламљењу, резању и извијању разна облика дрвећа итд. знати ваља, а о чему им је и предавано.

У врту овоме се имају оплемењивањем умножавати све оне врсте и суврсте племенита воћа *наше околине*, а за тим и чувене туђе суврсте, од којих се у врту по једна воћка као матичњак налазити има. — Почем школица ова при заводу нема смера, да изводом и продајом оплемењених воћака заводу новац тече, него да питомцима за практично земљиште воћарско служи, то ваља сваки питомац што више у њему да својеручно ради (ма с почетка невештином појединих неке младице покварене и неоплемењене остале.) — Готова, одрасла, оплемењена дрва нека се у првој линији и по врло ниску цену продају општинским учитељима за школски врт, па тек онда разним корпорацијама и појединим особама. – Вијоке (гранчице за каламљење) имају сви оближњи учитељи (у колико снага дрвећа то допуштала буде) бадава добивати. —

б) Заводски врт има бити и *матичњак* и у неку руку *врт за углед* свакоме.

Као матичњак ваља да има неколику стотину врста најплеменитијег нашег и туђег воћа било то у поједином матичњаку дрвету или на дрвету, на којему се по више суврста оплемењено налази (тако звани: Probe- und Sortenbäume на којима се може велики број суврста уједно и исто доба племенити, те тако и у *мањем* врту плод њихов изводити и упознавати.) На ово·е дрвећу и плоду огледа се и ваљаност једне врсте према другој, оцењује се једна према осталим са погледом на обилатост и каквоћу плода. Ова дрвећа дају и нужне вијоке

за даље умножавање; дају и пресни плод, на којему се лети и с јесени ученици уче врсту од врсте како по спољњем и унутарњем облику, тако и по каквоћи меса, сока, мириса и употребе јој плода распознавати, како би будући учитељ само оне врсте јако подизао, о чијој изврсној каквоћи и плодовитости се својим очима и кушањем осведочио. —

Као врт за углед и украс ваља да има у себи од сваке главне врсте воћа дрвећа у свима могућим облицима т. ј. дрвећа са високим деблом и круном; са полудеблом; ниска дрвећа без дебла или кржљике (Zwerge); чардаклије (Spaliere); јабланке (Pyramiden); кордуне и друге лакше вештачке облике пружене по жици. — По себи се разуме, да сва ова дрвећа разновидна облика имају бити вешто распоређена, а и нешто са осталим красним дрвећем, шибљем, ружом и цвећем украшена, како би заиста врт овај, као неки мали рај и чаробни перивој младеж маћијском силом себи привлачио, те тиме и естетични осећај у питомаца крепио и племенио. Данас се свуда пази, да се једним твором и лепо и корисно споји уједно; шта то важи тек у врту једноме знаће казати они само, који га имају, који га сами подизаше или у њему већи део дана проводе. —

Осим ове лепоте у њему, а на тим разноликим облицима научиће ученици како се дрво пресађује, камо се круна прави, како се гране крешу на род и на прут, како се сви вештачки облици (од чардаклије до канделабра) изводе уз жицу и мотку итд. како се негују оболела дрва, како се неродица лечи, како се проређују гране, како се подмлађује воћка и како се прекаламљивају лошије врсте са бољим и новијима. —

V. Распростирању ваљаних врста воћа из наших предела допринеће доста и то, ако се у оно време, када најглавније воће доспева у заводу приреди стална изложба узабранога и зрелога воћа. — Воће ово ваља да се узима из заводска врта; али нека се позову и сви оближни учитељи, да најизврсније воће из њихове околице на изложбу пошаљу. — Сваки плод нека своју нумеру добије, а у списку нека је тачно забележено име дотичне суврсте, име места од куд је узбрана, изглед и старост дрвета и положај и састав земљишта на коме је родила. — Оваке омање изложбице неће труда и трошка много стати; а корист голему донети могу не само приправницима, него и осталим грађанима и учитељима, јер ће тако моћи бар се поближе упознати са најплеменитијим воћем своје околине. —

Ако би се оваке изложбице приређивале у свима споме нутим учитељским и богословским заводима, ми би онда брзо добили јасан појам и преглед свију оних небројених суврсти нашег питомег воћа, о којем данас у народним песмама, заго-неткама, причама, а поглавито у речнику Вука Караџића читамо. Оида би нпр. дознали, где роди она чувена *зеленика јабука*, коју многе песме као најпријатнију, најздравију и најдуготрајнију зимску врсту преузносе. — Тако би дознали и за прву крушку српску, најбољу трешњу, најслађи грозд, најранију кајсију, брескву итд. а то су све питања замашне вредности по народ српски, сада двојином претежнија, што ће најдаље кроз 10 ме сеци железница већ од Врање српске земље са богатим западним светом скопчати, те и овим ненадмашљивим српским природним производима славе у просвећеном свету прибавити. Но слава ова неће празна и јалова бити, него ће и српским произвађачима Пешта, Беч, Праг, Дражђани, Берлин, Бремен, Хамбург, Варшава, Петроград и друга знатна воћарско-трговачка места силни новац доносити. —

Какво ли благо не лежи прикривено у воћу наших оригиналних српских врста по Срему Славонији, Крајини, Босни, Херцеговини, Црној Гори, Далмацији, Старој Србији. Краљевини Србији и јужним угарским земљама, а за које (осим неколико оближњих места) даље и у јавности нико незна? —

VI. Од веома велике добити било би, кад би се могле приређивати овда онда и разне екскурзије у пределе, који се воћарством јако занимају, или бар у оближње веће вотњаке и угледније вртове. — Овде би ученици под упутством свога учитеља могли све у већем обиму видети него до сада и о многој ствари боља појма добити но у своме уском заводском врту у којему је једно и неко извесно земљиште. — Учитељ воћарства ваља да ступи у познанство и свезу са свима онима особама из места, околине а и из даљине, које се одликују великим и угледним насадима, или бар богата искуства и књижевна гласа стекоше. — Више очију више виде; више глава више знају; прут у снопу је много јачи; друштво више чини него појединац. С тога као врхунац овога рада нека је свакоме пријатељу воћарства, а особено младим кандидатима учитељства и свештенства девиза: Склапање местних и окружних вртарских дружина, из којих ће се морати једна велика — општа српска — задруга изродити, која ће једино моћи указати прави пут разумна

воћарства у нас и Србину отуд моралне и материјалне користи доносити.

Суботица, Марта 1883.

Ј. К. Борјановић.

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ.

(За награду.)

2. Васпитање у Језуита.

Настојањем шпањољског племића Игнаца Лојоле оснује се 1534. калуђерски ред Исусоваца, кога већ 1540. потврди папа Пава III. Главна задаћа овога реда бијаше радити проти реформацији, враћати неверника католичкој цркви и подизати углед папин. То му је могуће било само науком, јер су и протестанти тим сретсвом своје мисли по свету ширили. Зато се и Језуити лате наставе.

За кратко време рашири се овај гласовити ред по целој Европи оснивајућ посвуда школе. Прва њихова школа ниче у Бечу (1554.) поводом Фердинанда I., кој је дванајст Језуита наручио из Шпаније.

1588. изради шест највештијих Језуита јединствену основу за све њихове школе. Пошто су ју десет година помно испитивали и прокушавали издаде је 1599. генерал реда Клаудиј Аквавива под насловом „Ratio et institutio studiorum societatis Jesu.“ 1832. удешена је према потребама времена.

Њихова школа делила се на виши и нижи одел.

Нижи је одел имао пет разреда. Прва два за граматику, трећи за синтаксу, четврти за хуманистику а пети за реторику.

Виши се делио на течај филозофије и теологије. У филозофском течају учена је филозофија по Аристотелу (у колико не бијаше противна вери), математика по Еуклиду, природне знаности, географија и астрономија; — у теолошком вулгата, теологија св. Томе, тајне и дужности људске и јеврејски језик. Теолошки течај слушали су само они младићи, који су се хтели посветити свештеничком званију.

Језуити су највише настојали око латинскога језика, зато су забранили говорити матерњим. „Ко говори матерњим језиком треба да носи какву поругу док не увати другога у погрешки.“ Ну латинских класика несу учили поради њихове реалне вредности, него због красногa слога, с тога су највише ценили Цицерона. Ну несу занемарили других наука. Предавали су хисторију, рачунство, поетику, грчки језик итд. Највећа се пако пажња имала обратити католичкој вери. „Вера треба да је темељ и шљеме, средина и душа сваке наставе и свакога васпитања.“ Да лакше постигну своју намеру, увели су у западну веру догму, да је римокатоличка вера једино спасавајућа При свем том несу имали посебног сата за религију, осим што су суботом по пол уре тумачили свписмо.

Језуити се одликоваху својом дидактиком. Ток наставе израдили су брижно и точно. Настављаху од лакшега к тежем; не претрпаваху

ученика ни множином ни многоврсношћу градива а настојаху да се добро присвоји; вежбали су бистроумље те знадоше наставу учинити интересантном и поучном.

Тело развијаху умереном раном и пићем, слободним гибањем, игром и гимнастиком а пошто су рачунали на више сталише, учнли су своје ђаке јашењу, мачевању и елегантну понашању.

Дисциплина језуицка бијаше строга. Цели је живот васпитаника био точно уређен а да се точно према прописима врши пазили су на то учитељи а и сами ученици. Главна васпитна средства бијаше побуђивање частољубља, надметање, потказивање и казне. — Да частољубље што већма развију, уведу разне части и школске награде, које су делили јавно и уз највеће свечаности. — „Ко умије да изазове надметање, тај има снажног помагача за своју наставу, јер оно буди и развија све силе у човеку.“ — Они бијаху уверени, да је зло теже отстранити, но што је препречити развитак му. Да дакле сачувају своје ђаке од зла, уведу потказивање, ну баш тиме изроде се међу њиховима ученицима разна морална зла као: лукавство, претварање, мржња, издајство итд. — Кажњивали су према природи преступка. Телесно казнити смело се само за велике кривице. Од њих потиче казна клупом, која носи какво погрдно име.

Језуити стекоше великих заслуга на педагошком и знанственом пољу. Њихове школе бијаху за оно доба најбоље. Лутерани су их особито ценили, занајвише Штурм. М. С. К.

У Ч И Т Е Љ.

Од Ст. Коњовића учитеља.

„Ви сте со земљи . . . . .“
„Ви сте видјело свјету . . . .“
Мат. 5; 13, 14.

У неколико добијамо карактеристику и по самом имену онога народног чиниоца, који горњи назив на себи носи; оно нам једном речи о задатку и важности дотичног чиниоца много говори.

Широка је основа на којој би могли о истој теми да говоримо; но стараћемо се да што у краће, у главним потезима најглавније моменте изложимо, по којима би имали пред очима известну целину важности и делања народног учитеља.

Врнемо ли се са једним погледом у давну прошлост, ми ћемо и тамо, у најстарија времена, наћи учитеља, који су према духу времена и своме позиву се одзивали. Делателност учитеља временом ступала је напред и разграњавала се сваким даном све већма и већма. — У прва времена наилазимо на учитеље, којима беше задатак веру и морал шир ти, одржати народ карактерним и традиције у народу учвршћивати. Касније већ се распадоше у више струка; неки осташе при старом задатку, други ширише говорништво, трећи разне вештине — и у колико су науке и вештине напредовале и усавршавале се и према томе разне школе дизале и у толико се и учитељство разликовало, према томе и своју сп ему удешавало за известну струку односно грану учитељства. Спрема ова и

ако није имала ход по известном плану, ипак се налазило—који се и данас спомињу—чувени учитеља, који својом спремом и науком неби ни данас најславнијим учитељима уступали. Ови се зваше светским учитељима, такови беше мало, њихови ученици беху из разни крајева пространог света; њихова имена и данас су у историји педагогије златним писменима обележена.

Данас пак када се осетила потреба за наукама и вештинама на све стране простране нам кугле земаљске, народ се постарао да установи себи и такове заводе где ће се дотични за ово звање у известним струкама односно гранама и спремити моћи. У најновије доба не само да су се поједине струке у учитељству поделиле, него и само учитељство према својој спреми и заводу на ком дела раздељено је у врло много врста, које ћемо ми у три главне групе да поделимо: 1. Учитељство, које дела у академијама односно универзитетима; 2. учитељство средњих школа; и 3. учитељство народних школа.

Пошто пак писац ових редова по позиву свом спада у народне учитеље, коме је и овај лист посвећен, то ће се он поглавито бавити са *учитељством народних школа.*

Који год носи на себи име народног учитеља, његов прави тип учитељства огледа се у овим моментима: у *религиозности,* у *политици,* у *народности,* у *патриотизму,* у *економисању* и у *усавршавању у својој струци.*

Религиозност се иште од сваког човека а особито од учитеља. Он треба да је задахнут духом оне религије, у којој се родио односно у којој као учитељ дела. Прави учитељ неће се показати ни једним мигом свога живота индиферентним према својој религији. Сваки учитељ треба да је сталан, чврст и непоколебив у својој вери, коју унутарње треба да осећа и исту у млађана срца да сади, да тамо дубока корена хвата. Учитељ мора имати праву веру у оно, што обучава. Он својим понашањем несме дати повода сумничењу његове сталности у веровању.

Као грађанин требао би по својој увиђавности и да је сталан *приврженик извесне политичне партаје* и то оне, која има најчистију и најплеменитију намеру. Али у последње доба приметили су се врло жалостни знаци код свију политичних партија. Већином данас људи материјално снабдевени управљају са мнењем сиротиње и примењују на своју личну корист; противничке странке више пута лаћају се недостојног оружја, чиме највише сиротињу прогањају, међу које се и ми морамо рачунати, те онда коме горе него онима, који су извлачили кестење из жеравице. У данашње доба ова права грађанска по учитељство су врло неблагодарна, с тога би сваком брату учитељу бар за сад препоручио — и ако је то у опште против мог убеђења — али са гледишта целисходности што код нас мора доћи у питање — да се клони свака јавна рада и руковођења на овом пољу ма које политичне партије, и то до бољих времена, а дотле тај посао заменимо другим чиме, што ће нам благодарније бити. Немислимо овим казати да учитељство није дорастло за уживање тих права; шта више оно би било позвано да руководи народом али само обзиром на посљедице приморани смо ово изрећи без да подпомажемо или нападамо коју од политичних партија. Вршимо права сами без икаквог излагања. — Ово су речи са неутралног земљишта. *) (Свршиће се.)

*) Разуме се да поштовани г. писац заступа овде само своје мишлење. У.

МИСЛИ О МИСЛИМА.

Нема толико сâти у години, колико мисли прохује за сât кроз главу. Мисли лете чопором као чворци и роје се као пчеле. Не можеш им броја ухватити као ни пожутелом лишћу у јесен; једна вуче другу као карике у ланцу. Ала је тај човек немиран створ. Мисли његове измењују се, ковитлају се и истичу као лети мушице, кад настане вече. Личи на часовник, који је пун точкова, а клатно му се навек помиче. Дух се његов покреће тако брзо, као што лети време. С тога је баш мишлење тако важна ствар. Много капљица направе корито, а много неваљалих мисли направе велико бреме порока. Зрно песка је лагахно, али Соломон нам вели, да је гомила песка врло тешка. Где је много деце, мора мати пажљиво на њих да мотри. Морамо да пазимо на своје мисли, јер ако оне постану нашим непријатељима, имаћемо непријатеља без броја и упропастиће нас. Чисте мисли пуне као птице у пролеће нашу душу хармонијом; зле мисли кидају као змије.

Каже се, да су мисли слободне, али ја сам негде читао, да ако мисли и не подлеже порезу, нису ипак сигурне да их неће постићи казна, а то је тако и написано у тој старој реткој књизи. Неваљале мисли су слада, из које се куха грех, оне су труд, који се пали на ђаволском искушењу; посуда, у којој се из млека уображења граде замисли и намере; гњездо, у ком све шкодљиве птице греју своја јаја. Многи се изговарају, да за своје зле мисли ништа не могу, и то је можда и истина, али је друго питање, да ли им се они опиру или не? Не можемо зликовцима да пречимо, да не завире у наше прозоре, али ако им своја врата отварамо и уљудно их примамо, онда смо исто тако рђави као и они. Не можемо да забранимо птицама, да нам не лете над главом, али да праве гњездо у нашој коси, — то им не морамо да дозволимо. Неваљале мисли куцају на вратима, али не треба да им отворимо. Те мисли могу да *поникну*, али не морају да *овладају*. Ко жваће залогај у устима, том његов укус прија, а ко мисли на ствари неваљале, воле их, зрео је да им да приступа. Мислите на врага, и јавиће вам се, пустите такве мисли, и руке ваше биће пуне порока. Пужеви остављају за собом балу, а неваљале мисли лаж. Стрела пролети кроз ваздух без трага, али неваљала мисао оставља увек иза себе браздицу као змија. Где се води трговина у неваљалом мишлењу, тамо ће бити добит блато и кал. Сваки талас нечисте мисли придаје нешто оној покварености, која бујн на обали живота. Грозно је помислити, да покварена уобразиља, ако јој се једном дозволи, овлада кључем к нашој души, може да улази у њу по вољи и да још и доведе собом седам злих духова, силнијих него што је сама. Крај тога нико не зна. Пустите порок до колена мишлења и усешће вам на раме; замочите одећу у уље и какав ће пламен да избије; оставите човека његовим неваљалим мислима, и видећете, како ће предисати злом, чим му се за то пружи прилика. То нас опомиње, како је мудро, да стално бдијемо над мислима и помислима свог срца Добре мисли су драги гости, које треба срдачно дочекивати, гостити и тражити их. Ако се добре мисли усчувају у памети, распростиру диван мирис као листићи од руже. То је биљка,

која што већма расте, све то више земљу богати. Добре мисли рађају добре речи, добра дела и доказ су обновљенога срца. Ко да не чезне за њима? Ако сте ради, да не буде у мерици плеве, напуните је чистом пшеницом; да се сачувате неваљалих мисли, занимајте мисао узвишеним предметима за премишљање; лако их је наћи и не треба да будемо без њих — као што Давид говори: „У невољи мојој теши ме што ме реч твоја оживљава.“

(Česka škola). По енглеском проф. *Ј. Ваља.*

СТАРА И НОВА ШКОЛА.

Дође ми неки пријатељ у госте на неколико дана. У врјеме његовог бављења код мене примјети он, што му је јако у очи падало, моје владање према мојим ученицима. Оч је човјек, који познаје стару методу, у којој је владала трострука шиба и строг поглед учитеља на ученике. Поче ми причати, кад је он у школу ишао, па кад само — вели — погледа учитељ на мене, ја сам мрео од страха, али то би још пролазило али кад ме повали, па ми 25—30 одвали, па још два дана кисели шибу у води; али онда се и учило и знало. А што данас овај млади свјет мисли да идэ на боље, у ствари је све на горе. Ја му почех да разлажем садашње стање школе, на које ми опет утече у рјеч велећи: Како ће дјеца код Вас шта знати, кад Ви њих пуштате себи у собу, ш њима се играте и показујете им разне игре, милујете их, а они увјек око Вас стоје, ш њима ходате и у шетњу идете тамо по пољу, — једном рјечи, ту не може бити никаква успјеха, јербо се они Вас ни најмање не боје. Него да Ви имате добро оплетену шибу, па да се тако владате пред њима, да их и негледате, па кад прођете крај њих, да све дрхћу, онда би ви вићели знања. — Стани, мој пријатељу, прихватих ја. Та то сте ви онда прави кињитељ и мучитељ невине дјеце, а знате да је данашње врјеме просвјете изнело на сриеду, да ни стоку нетреба кињити и мучити, а камо ли најузвишеније и најразумљивије биће — човјека. Напоменусте ми прећашње стање школа у којима се велите учило уз шибу. Али зар то није било попут варварства и зар је оно био прави поступак школе. Истина вјерујем Вам да је то обстојало и да је било успјеха, али какова? Је ли могло оно бубање на памет — и то у највећем страху — од користи за живот дјетета бити? Не бих рекао да је, мало их се, врло мало користило прећашњом школом

Хоћете ми да докажете бољи успјех, када би се ја држао пред ученицима као неучитељ. Ја сам други родитељ ученика мојих, те као год што отац жели своме дјетету добра и жели да га усрећи, још је учитељска дужност већа, да што блажије поступа ш њима тако, да свако дјете заволе учитеља. Таквим поступком унапређују се дјеца и без мучења, које је убијало живот како тјелесни тако и душевни.

Цјела настава оснива се на томе, да учитељ чоступа најблажије са својим ученицима. Где влада велика строгост, сва је настава поборкана. Велите ми, како ме сэ могу бојати дјеца кад ја њима игре показујем и ш њима се радо играм? Тим их мој пријатељу к весељу и раду приводим.

Зар ви нијесте опазили на свакоме ђаку оне веселе цртице на њиховим млађаним лицима, што сведоче да они у томе налазе велико задовољство и баш тиме им се школа омили, учење им се олакшава, јер не уче нујно и жалосно као у прећашња времена, него са највећим задовољством и весељем; више није школа мученичка кућа као пре, него она кућа, која свако дјете прима са очинском љубављу Све ово моје понашање према деци има разлога. Ако ш њима идем у поље, ту их упознајем са матером природом, јер ко не познаје природе, непознаје ни самога Бога. Та сами одете у поље, па вам је срце раздрагано, а како је дјечици, која су слободна од сваког притиска кућне бриге и вањскога свјета. Њихове игре по пољу, њихово посматрање природе доводи их до најузвишенијега весеља и до најплеменитије науке, коју ће усавршавати за цјелога живота свога. Мој драги пријатељу, ово је велика задаћа учитељева, па и они данас много и много задовољнији су у своме великоме дјелу, јер добре успјехе постизавају у школи. Али до тог не долазе мученьем, нето љубављу.

Г. *Г. Ш.* учитељ.

О САМООБРАЗОВАЊУ ПРИПРАВНИКА.

Реорганизација наших школа већ је у неколико одпочета била с „предлогом за нову школску уредбу“ и овога расправљањем у анкетној комисији, која се зарад тога пре три године састала била. Први састанак нашега сабора имаће главну задаћу, да расправља о горњем предлогу и да га што пре узакони својим путем и начином. Сем тога имаће саветовање нашега сабора да се пренесе и на реорганизацију наших учитељских школа.

Јер заман ће се постарати очеви наши о добром и целисходном уређењу народних школа, ако на главну чињеницу ових, — на њене учитеље забораве. То би било равно ономе, који би имао лепо и угодно место за своју башту снабдео је најплеменитијим семењем и воћкама сађеницама, а пустио би у њу човека неука и томе послу невешта. О народним школама, о методу, о учитељским платама писано је доста. Моја је намера да говорим о самообразовању приправника. Најскромније се усуђујем, изнети моје немеродавно мнење о том предмету.

Данас је самообразовање врло распространена и нужна чињеница на просветном пољу. Она данас није одомаћена само код појединих личности, него је она припуштена и на јавне и највеће заводе, где је тек најлепше показала свој благодарни уплив Како се пак и учитељској школи мора да призна да је и она виши стручни завод, то зар можда не би било рђаво, да и она отвори своја врата самообразовању својих питомаца. Јер ако ико потребује самообразовања, то свагда у двострукој мери нужно је учитељском кандидату, односно будућем учитељу.

Неможемо ни да помислимо, да би круг самообразовања на нашим учитељским школама био не практичан; шта више мудрим вођењем могло би се помоћи реченом заводу, да лакше и боље изведе свој задатак, нерачунајући овамо ону обилату моралну корист, што би ју питомци себи набавили.

Задаћа је учитељских школâ, да колико је могуће боље даду народу своме теоретично и практично спремљене учитеље. Како је учевни

материјал ovakових школа тако огроман, да ту једва има равног, то да би се закону задоста учинило, мора ученик често да се задовољи и са самом основом некога предмета, а више знање о томе предмету ако жели имати, мора прибећи самоизображењу. Па зар можда неби било добро, да тај недостатак у знању дотичнога предмета можда одмах сутра себи прибави.

Сви питомци учитељске школе сматрају се као једна целина. Они треба да се образују као неби збор, коме би председник имао бити управитељ исте школе, ако је подједним и педагог.

У самоизображење на прво место мора се рачунати „*практична настава.*“ Ову наставу обављају приправници 3-ћег разреда у школама вежбаоницама. Сваки такав предавач, кога или постојећи одбор или председник именује поднесавши на писмено своју радњу одбору, који би имао чинити приметбе, а ове би имале важити тек онда кад их председник одобри. Много би целисходније било предавање у самом збору, него ли у школама вежбаоницама. Конференција, што је заведена у сомборској учитељској школи и рецензије на поједина предавања, то служи на дику тој школи. (Овде морамо приметити, да је практична настава у вежбаоници редовни посао сваке учитељске школе. У.)

Расправе педагошке, из дидактике, из српског језика и других предмета требало би редовно да се обављају и то наизменце. Свака расправа или други какав писмен састав треба да се подвргне критици. Сваку израду обављају питомци из треће године, а остали би имали само пазити како се ради.

Самоизабражавање јако подпомаже читање ваљаних књига и часописа.

Особити се обзир мора узети на педагошке часописе, а добре ће бити и књиге у том правцу писане. Не може се одказати важност, што би их читачи добили и проучавањем других ваљаних књижевних дела и часописа. Само се у том случају учитељска школа неби смела никако изметнути у легло политичних странака. (Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Мађарски течај у Бају.*) Из поузданог извора дознајемо, да ће се мађарски течај за немађарске народне учитеље у Бају ове године 27. Јуниja (9. Јулија) отворити и трајаће шест недеља, а затим ће слушаоци испит из мађарског језика полагати и оспособлење добити. Предавања са српским тумачењем држаће честити учитељ бајске учитељске вештбаонице г. Христифор Бочкаји. Господа учитељи из Угарске, који су по закону дужни знати мађарски, а досада још нису испит из мађарског језика положили, пажљивима се чине на овај течај, и добро ће по себе учинити, ако нањ отиду и прописани испит положе, пошто иначе могу своје место изгубити.

(*Вршачко варошко представништво*) закључило је у својој главној седници од 16. фебруара т. г. својим учитељима издавати прописану петогодишњу повишицу. По томе износиће плата вршачких учитеља осим депутата у дрви 700 ф. а може и до 800 ф. достићи. Евала вршачком варошком представништву, које се у овом новчано доста критичном времену сећа оних људи, из чијих руку излази будући свет. — Угарски ми-

нистар богочасти и јавне наставе издао је бузјашком учитељу Антонију Ковачу своје највише признање за његов труд око ширења пчеларства у околини. (М. П.)

(*Панчево.*) Министарство за богочаст и јавну наставу именовало је привремене посетиоце за овдашње школе. Ти посетиоци су нека врста државног надзора. За средњоварошке школе именован је за посетиоца физик др Илија Григоријевић, за горњоварошке школе Ладислав Зомбори адвокат, за доњоварошке школе Александар Јагодић од Крњаче, а за српску вишу девојачку школу Пал Петер варошки велики бележник. Горњоварошке школе, а тако и вишу девојачку школу полазе сама српска деца, ипак није дужност посетиоца за те школе поверена Србима, те се тај поступак државне власти овде на разан начин тумачи. Свакако би се дало претпоставити, да би се Срби посетиоци више заузимали за напредовање тих школа, него људи који су нашем народу у свему и по свему страни.

(*Будимешта.*) Јавили смо у прошлом броју, да ће се по министарској наредби у августу у Будимешти обдржавати друга земаљска учитељска скупштина. Школски надзорници добили су већ позив, да даду предузети избор посланика за ту скупштину, којој би по жељи министарства била једна задаћа, да прими у своје руке управу Етвешовог фонда, која се сада налази код извршног одбора изабраног последњом слободном учитељском скупштином. Комисија петорице тога одбора имала је ради те ствари 29. марта по нов. кал. седницу, у којој су учествовали и чланови Етвешовог фонда. У тој је седници закључено, да се Етвешов фонд има сматрати као приватна својина угарских учитеља, а имовно право упражњава општа угарска *слободна* учитељска скупштина и њен извршни одбор, коме припада и право управе. О питању предаје Етвешовог фонда *званичној* земаљској учитељској скупштини имају право да решавају само чланови *слободне* опште земаљске учитељске скупштине са већином од $^2/_3$ гласова. Извршни одбор противан је тој предаји и препоручиће и слободној учитељској скупштини да га одбије. По том закључку види се, како је и само мађарско учитељство слабо наклоњено да званичне учитељске скупштине сматра као законитог представника угарског учитељства.

(*Израда програма из наставних предмета за основне и продужне школе у краљевини Србији.*) Г. министар просвете и црквених послова, желећи да саслуша и мишљење неких наставника основних школа о томе шта ће се од одређених наставних предмета имати предавати у ком разреду основне и продужне школе, на који начин и у којој опширности, одлучио је да се на неколико места образују комисије које ће израдити детаљне програме о свему ономе што се овим тражи. Тако је наређено да сви учитељи и учитељке у Нишу, Крагујевцу и Шапцу заједнички приступе овом послу и да до половине Априла ове године поднесу своја мнења о томе, шта ће се од предмета који су побројани у чл. 2. закона о основним школама учити у појединим разредима ниже и више основне школе, а шта од тога у продужној школи. Рад тог посла, дозволио је г. министар, да се сви наставници могу поделити у нарочите групе, од којих ће свака за се израдити програм из оних предмета који јој у део дођу,

па пошто све групе буду готове, да се њихови пројекти претресу на заједничким састанцима, као у учитељском већу, да се исправи што буде за исправљање или допуни што још недостаје, па до одређеног рока, с потписом свију испрати министарству. У Београду је ради исте цељи одређено више комисија. Доцнијом једном наредбом препоручено је свима комисијама да при изради ових програма не изгубе из вида ни израду наставног плана, т. ј. како ће се поједини наставни предмети распоредити на поједине разреде основне и продужне школе, шта ће се од кога имати предавати у ком разреду и с колико часова недељно, да би се одређени наставни материјал с успехом могао савладати. (Пр. Г.)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

8. *Редомична сетва-сејање расирава з. народ. Написао Васо Муачевић управитељ добара, кр. земаљски културни већник и подпредседник славонског господарског друштва. 1883. Тиском Ј. Медершицкога у Осеку. 8⁰ с. 37. Цена?*

Стручно спреман и практичан економ препоручује у овој књижици нашим пољопривредницима, да се окану уобичајеног начина сејања на сачму (омашке), који је сасвим нерационалан и по томе и материјално штетан, него да се лате сејање на врсте, при ком се не само 25—33% семена уштеди, него биљке буду и у зрну и у слами напредније, усеви мање и ређе полежу, храна се брже развија и боље бокори, не страда тако лако од мраза и може се надгледати и култивисати у свако доба. Писац наводи примере из своје праксе: приход од јутра засејаног на врсте био је просеком за 19 ф 80 н. већи, него од земље посејане омашке по нашем застарелом начину. У књижици се описује укратко цео процес клијања и наводе се све околности, које на исти поспешно или штетно утичу. Све машине, које се употребљују за сејање на врсте, раздељује писац у пет система, од којих даје Смитову систему првенство. Препоручујемо његов спис пажњи свију наших пољопривредника.

9. Флора у околини београдској по аналитичној системи сложио Др. Јосиф Панчић. Треће издање. Flora agri Belgradiensis editio tertia. У Београду краљевско-српска државна штампарија 1882. 8⁰ XVI. и 520. Цена 1 дин. 60 пр. дин.

Уместо предговора налази се кратко упутство о употребљавању књиге (с. V.—XVI.) Први део („Приступ флори“) (с. 1—85) састоји се из три одељка: у првом је у кратко и сасвим јасно изведена морфологија биља, где су разјашњени сви ботанички називи, које ботаничар мора неопходно нужно да познаје; у другом је систематички распоред биљака и у њему се налази преглед Линејеве сексуалне и Декандолове природне системе; у трећем се говори најпосле о топографском и географском размештају биљака и наводи се, где ваља која биљка да се тражи у околини вароши Београда. У другом је делу (с. 86—177) анализа родова по системи Линејовој; по њему ћемо определити род нађене биљке. У трећем делу (с. 178—476) се налази опис класа, редова и родова са анализом врста; помоћу њега опредељује се, у коју ботаничку врсту спада која биљка.

Као додатак налази се терминологијски речник (с. 477—492), у ком су по азбучном реду наведени сви српски технички називи, који се у књизи налазе, са означењем стране, на којој су исти разјашњени; даље српска имена биљака (с. 493—507) по азбучном реду и уз сваку је стављено њено ботаничко име и показано је место, где се у књизи опис исте налази; најпосле долазе ботаничка имена редова и родова београдске флоре (с. 508 - 516) опет по азбучном реду и са означењем места, на ком су у књизи описане.

Цело дело врло је вешто уређено и јасно написано, тако да се може да препоручи свима нашим читаоцнма, који љубе ботанику и желе да је темељније проуче. Поред добре воље а уз ову књигу неће им то бити тежак посао. Флора се односи истина на околину београдску, али из искуства можемо да кажемо, да то не искључује њезину употребивост и за друге српске крајеве.

10. Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. Sastavio Josip Torbar, pravi član jugoslavenske akademije. Izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1882. U knjižarnici Lavoslava Hartmana na prodaju. 8⁰ с. 141.

Највећи део књиге заузимају извештаји из Загреба и из осталих места о страховитом земљотресу од 9. новембра 1880, који се и овде у Сомбору осетио, као што је у своје време у овом листу јављено. Извештаји ти поднети су од појединих дописника које југославенској академији, које метеоролошком заводу у Загребу, а велики део извађен је и из дневних листова. О потресу у самом Загребу и његовој околини има и извештај стручних изасланика. Писац је покушао да све опажене појаве доведе у систем и да на основу истих изнађе огњиште потреса и његову дубину. У истраживање узрока самоме потресу није се г. Ј. Торбар упуштао, његова је намера била само да састави историјско-статистичку грађу, која би могла да послужи за будуће зналачко испитивање. У тексту с- налази 9 слика, а сем тога придодан је делу још и један земљовид, 6 фотографија (пострадалих зграда у Загребу) и 7 таблица.

РАЗНО.

(*Југославенска академија знаности и уметности у Загребу*) покренула је мисао, да се књижевници у Хрвата, Срба, Словенаца и Бугара скупљају од времена до времена на опште књижевне састанке ради унапређења културног живота код тих народа и узајмног упознавања. Први такав састанак могао би бити 1885. Позивом у том смислу обратила се академија нашим књижевним друштвима и књижевни одбор „Матице Српске“ у Новоме Саду прихватио је у својој седници од 14. марта предлог академије с највећом радошћу и готовошћу.

(*Пренос Бранковић костију из Беча на карловачко Стражилово.*) Одбор, који се за ту цељ склопио у Ср. Карловцима, у споразуму са одбором српског академског друштва „Зоре“ у Бечу управио је ових дана позив српском народу ради прикупљања добровољних прилога, како би се

кости Бранка Радичевића могле још ове године да пренесу на карловачко Стражилово. Тим би се испунила жеља бесмртног песника, коју је онако лепо у свом „ђачком растанку“ изрекао, а и част српског народа то захтева, јер прети опасност, да се скоро неће ни знати, где је Бранков гроб. Одбор у свом позиву наглашује, да се пренос песникових костију ваља да обави свечаношћу, која треба да носи на себи печат српске опште народне свечаности.

(*За сомборског проту*) изабран је 14. о. м. г. Љубомир Купусаревић професор св. Богословије у Карловцима. Г. Купусаревић учио се као народни питомац у духовној академији у Кијеву.

(*Трећа интернационална електрична изложба*) биће ове године у Бечу на истом месту где је г. 1873. била светска изложба. Та изложба отвориће се 1. авг. и трајаће до 31. октобра. Већ се чине велике спреме да иста испадне што сјајније. О трошку Његовог Величанства цара и краља гради се за изложбу један павиљон, ком ће бити циљ да покаже дејство елекричне светлости на богатије тканине и везове. Изложба ће бити сваки дан двапут отворена и то дању и ноћу.

(*Српско учено друштво у Београду.*) На другом овогодишњем скупу 27. фебруара обзнањено је конституисање петога одбора за ширење науке и књижевности у народ и изабрани су за редовне чланове др. Л. Костић, др В. Бакић, др Л. К. Лазаревић, протосинђел Никанор (Ружичић), Јован Авакумовић, Јосиф Пецић, др Михаило Вујић и проф. Милан Андоновић; за дописне чланове владика Никанор Грујић, Стеван В. Поповић, др Илија Огњановић, архимандрит Никодим Милаш и др Стеван Павловић, најпосле за почасне чланове руски сликар Василије Верешчагин и владика нишки Виктор.

(*Слава му!*) Петар Кулић грађанин и цинелар у Митровици предао је тамошњој српско-православној црквено-школској општини своје заветно писмо, по ком са целим својим имањем у вредности од 20.000 фор. оснива закладу издржавање „Српске девојачке школе за ручни рад у Митровици.“ Родољубиви дародавац жели да се његово имање још за живота му укњижи на име „Закладе Петра Кулића,“ а придржао је себи само право уживања за живота свога и своје супруге.

НОВЕ КЊИГЕ.

А. Годри геолошко развиће животиња књига прва Сисари. Превод с француског. У Београду издање и штампа крал. срп. државне штампарије 1883. Вел. 8⁰ с. XIV. и 266. Цена 4 динара. (Превод је од професора велике школе Ј. Жујовића).

Хемија са гледишта модерне теорије. Други део органска хемија израдио С. М. Лозанић, професор хемије и хемијске технологије на вел. школи у Београду. Друго прерађено и увећано издање. У Београду издање и штампа кр. српске државне штампарије 1883. Вел. 8⁰ с. 1008. Цена 5 динара.

Књиге за поуку младежи II. Робинсон Крусе или чудновати догађаји из његова живота По првом и правом Дефојеовом „Робинсону“ на ново прерадио Г. Менш. С немачког превео Сава Петровић. Са две слике. Издање српске књижаре М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8° с. 128. Цена 50 нов.

Стари и нови мајстори. Роман из занатлијског живота од Јаше Игњатовића. (Ово је дело наградила „Матица Српска“ са 300 ф.). Цена 1 фор. или 2 динара 20 пара. Књига је штампана на лепој, јакој, глаткој хартији. Има 279 страна 8°. Ко поручи за распродају на више примерака добија уобичајени књижарски рабат. Наруџбине ваља слати: Накладној штампарији А. Пајевића у Новоме Саду.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Постављени су дефинитивно Васа Кулузић за учитеља и Јелена Живковића за учитељицу комуналне школе у Ковину. Постављени су Митар Вујковић за предавача математике у зајечарској и Стеван Јевтић за учитеља треће класе немачког језика у јагодинској нижој гимназији. У банском окружју помакнути су учитељи Алекса Грујић из 2. у 1., Никола Мараковић из 3. у 2. и Милош Божић из 4. у 3. платни разред.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Црвеној Цркви. Плата 300 фор, стан и 4 хвата дрва. Молбенице (мађарски) до 28. апр. по нов. кал. управном одбору тамишке жупаније.

— Тражи се учитељ у Долову. Плата 400 ф. и стан. Молбенице до 15. апр. по нов. кал. кр. жуп. школском надзорништву у Вел. Бечкерек.

— Тражи се учитељ православне вере у Кусоњу, кр. поджупаније пакрачке, пошта Пакрац. Плата 350 ф, стан и огрев. Молбенице до 15. апр. по нов. месном школском одбору у Кусоњу.

— Траже се учитељи православне вере у Беденику, општине северинске, у Ператовици Великој, општине грубишнопољске, у Зринској, општине велико-грђевачке и у Дишнику, општине гарешничке, све у кр. поджупанији беловарској. Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице до 20. апр. по нов. надлежном школском одбору.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Марку Врсаловићу упр. уч. у Повљих (Брач). Лист вам шаљемо у по цене. Течајеве од 1881. и 1882. можете добити скупа за 3 ф. а предходних течајева нема више на продају. — Д. Г Пријатељски Вам саветујемо да се неко време уздржите од писања и да се међутим боље спремите за посао. То не треба да Вам квари вољу. Доцније ћете бити у толико задовољнији.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 7. У Сомбору 15. априла 1883. Год. XV.

КАКВЕ НАМ ТРЕБАЈУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ?*)

Ако хоћемо да просвјета наша буде *народна* у правом смислу те ријечи, ако хоћемо да нам она видјелом својим озари и расвијетли оне кругове, које је мрак незнања највећма притиснуо, ако хоћемо да она буде одиста моћан фактор, који ће подизати свеколику снагу нашега народа и државе, онда морамо тражити и очекивати од наше владе, да у својој просвјетној политици највећу пажњу обраћа на *основну наставу* младога народа, који се спрема за будућност.

То захтјева данашњи степен развитка наше државе и цјелокупни састав њен.

Велика већина наше школске младежи, с малим изузетком који скоро ишчезава, црпе сву своју просвјетну спрему на основнијема школама. Одатле се велика већина враћа на своје домаће огњиште, да се преда обичним пословима домаћим. Спрам овијех мален је број оних, који су или милошћу владаочевом или имућством својих родитеља у стању, да науке наставе и до краја продуже.

Није ли према томе близу памети, да се просвјетна политика наша у највишој мјери брине о оној великој већини, која се иза школскога банка враћа у народ? Може ли нам свеједно бити, с каквом ће спремом та велика већина поћи у народ и у каквом ће се смјеру и каквој сили показати преко њих уплив школе на народ?

---

*) У „Гласу Црногорца“ изађоше ове године више чланака о народној просвети. Родољубиви писац хоће њима да покаже правац, у ком ваља да се уређују и развијају школе у Црној Гори. Из тог низа чланака доносимо ево и ми један под горњим насловом за наше читаоце, пошто има важности за цео наш народ и што смо и ми мнења, да народна школа не може да игнорује практичне захтеве живота. Дакако да је тешко одредити границу, до које се у том обзиру у основној школи ићи може и сме, а да се не упадне у педагошки материјализам. У. *Ш.* Л.

И у просвјетној политици не може се водити политика идеална, политика која се с апсолутним постулатима, ако су намирени, задовољава, него политика реална, која своје успјехе мјери и цијени по резултатима добивенијем примјеном на практички живот.

Идеална политика просвјете може тражити да у земљи што више основнијех школа буде и може бити задовољна тијем ако се постигне да што виши број народа умије читати, писати и рачунати.

Практична политика просвјете не задовољава се само тијем резултатом. Она хоће да школа вриједи што и за живот, а не за себе саму; она тражи из школе *користи* за свагдашњи живот народа, користи које ће намиривати извјесне потребе народа на извјесном степену његова развитка. Она не пита само колико школа има у народу и колико писмених људи, него какве су те школе и шта су из њих изнијели у народ ти писмени људи? Она не пита одговарају ли те школе у свом устројству само захтјевима чисто теоријским и ничему више, него јесу ли тако устројене да могу бити од користи једној земљи онаквој каква је, дакле јесу ли подесне за извјесни састав и степен развитка једне државе?

Кад се на око узме данашњи састав и степен развитка наше државе, онда с гледишта практичне просвјетне политике морамо тражити, да нам народна школа са својом основном наставом поглавито припомогне оној грани народне радње, од које народ наш данас скоро искључиво живи, а то је пољска привреда са сточарством. Ово ваља да буде реална тековина, коју ће ђаци наши изнијети из основнијех школа и пренијети у народ, да ту оплоди трудове народа око његовога материјалног унапређења, без којега се неда замислити ни напредак у осталом. Други предмети наставе, који се предају у основним школама, нека послуже само као спомоћна средства, која ће послужити будућем грађанину црногорском, да се што боље упути у свему, што ће му с времена на вријеме требати у практичном животу.

Питање је сада: е да ли су наше основне школе удешене тако да одговарају тијем задатцима?

Наше основне школе броје већ више година свога опстанка, и поред свијех покушаја за преустројством, који су чињени више пута, оне су остале, ако смијемо рећи, на истом степену развитка, како што се тиче броја тако и што се тиче

каквоће. Гријешио би свак који би ради тога бацао кривицу ма на кога у Црној Гори, јер доиста у доброј вољи и у зрелом увиђању да су нам основне школе од пријеке потребе, није било нигда оскудице. На жалост, прекарно стање наших спољашњих одношаја нигда није допустило да се беспрекидна пажња поклања једној тако важној грани, управо темељу народне просвјете и да се с прибраним и стеченим искуством од више година построји зграда основне наставе, која ће одговарати како теоријским захтјевима тако и нарочитим потребама наше земље.

И данас још наше основне школе почивају на једном систему, који се више него што би требало обзире на захтјеве теоријске, а опет мање него што би требало води рачуна о реалним потребама земље и народа.

И данас још наша основна настава више је удешена да послужи за степенице даљем школском образовању, него што подмирује захтјеве и потребе практичнога живота, с којијема се сусријета велика већина наше младежи, када из основне школе изађе.

Да се запитамо: шта треба тој великој већини наше младежи, када напусти школски банак и кад се стално и за навијек врне к своме домаћем огњишту? Шта јој треба да изнесе из школе у практични живот, ако ће да буде од користи за тај живот?

Велику већину наше младежи, кад изађе из школе, не чекају ни комотне канцеларије чиновника ни рахатан живот грађана имућника који могу од ренте својијех главница да живе. Њих чека плуг и мотика као и осталу браћу њихову, који нијесу видјели школе.

Хоће ли моћи што привредити браћи својој у мучном раду око земље они који су неколико година провели у школи?

Могли би доиста, да су за то вријеме учили, како се пољска привреда и сточарство унапређују, да су се у основним школама упознали не толико с теоријом колико с практичним резултатима, до којих је данас досцјела наука о пољској привреди и сточарству и који би лијепо могли послужити нашијем земљорадницима кад би се из школа пренијели у живот, кад би им дјеца њихова на дјелу показала и посвједочила на тај начин да школа није дангуба и беспослица као што неки збиља држе, него да је то неопходно нужна припрема за практичан живот.

Но како ће тај резултат да се постигне с овом спремом коју данас наша дјеца из основнијех школа износе?

Наша дјеца науче у школи читати, писати и нешто рачунати, и то је све што ће им вриједити за будући живот. То може бити и много и мало, према околностима у којима се данашњи ученик нађе. Наше околности такве су, да од те школске добити не може велике користи бити, јер су у нас слабе прилике за читање и писање, а још слабије за рачунање.

Но наша дјеца не уче у основним школама само читати и писати и рачунати, него уче и многе друге предмете, међу осталијема и зоологију и ботанику и минералогију итд.

Загледа ли мало човјек у те књиге, из којих се дјеца наша уче тим разним „логијама“, доиста се мора задивити колико је ту натрпано несланога „ученог“ материјала и каквим се предметима скоро без икакве користи на муке мође неразвијени мозак наше иначе даровите и способне дјеце. Чисто нам се чини, да се у том погледу полазило са тога гледишта, да је мозак дјетињи подобан, да чини критичну анализу и самијех апстрактних појмова са оном истом логичном чистотом и тачношћу, с којом је то у стању да чини мозак добро развијен и спремљен у са свијем зрелијех људи.

А то је са свијем погрешно. То доводи основну школску наставу до правијех карикатурнијех резултата, без обзира на то, што се тијем промашају практичне цијељи, које практични живот од школе тражи.

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ.

(За награду.)

3. Франке и пијетисти.

Пијетизам то је она религијска наука, по којој се религија и хришћанство има очитовати више чуством и дјеловањем (срцем и вољом,) него знањем (разумом). Овај религијозни правац увео је *Јаков Шпенер*. Зато пре но што пређемо на пијетисте, разгледа ћемоњегове назоре о настави вере. — Главна је ствар, вели он, да хришћанин осети своју грешност и да увиди потребу спаса, а није знање верских чланака. Побожност, искрена молитва и богобојазљивост вреди више него црквена наука. Катихизис се не смије учити на памет, него се мора учинити плодоносним за срце и живот, предавајућ га према пријемљивости. — Овај његов религијозни правац попримљен од пијетиста сударио се са строго црквеном науком а у неколико и са чистом човечношћу.

Глава пијетиста бијаше *Август Херман Франке*. Родио се 1663. у Либеку. Основне и гимназијске науке изучио је у родитељској кући. На свеучилиштима у Ерфурту и Килу изучавао је теологију а уз-а-њу слушао и световне предмете, који су у њему засновали реалистички правац.

1685. почео је као магистар на свеучилишту у Лајпцигу држати предавања о библији. Ту оснује са некима пријатељима и једномишљеницима „collegium philobiblicum“ (друштво пријатеља библије), које је нећељом читало и тумачило поједине отсеке св. писма. Тиме изађе Франке на глас. Али уза све то бијаше му богословија посао главе а не срца и убеђења. Бијаше истина врло ваљано васпитан те вазда живио лепо и поштено ал тешке сумње притискиваху му душу. „Жидови, говорио би он често, верују у Талмуд, Турци у коран а хришћани у библију. Ко дакле има право.“ Гласовити познаваоц библије Сандхаген у Линебургу, код кога се 1687. бавио, позва га да проповеда о овим речма „Све је ово писано, да ви верујете, да Исус јест Христос син Божи и да верујући имате живота у његово име.“ Сад истом заче борба у његовој души. Ваљало му је проповедати о вери а он вере нема. У борби тој паде он Богу на молитву, да га изведе из сумње и да га осветли. И он би услишан. Сваке сумње нестаде из његове душе а осећаше, као да се из нова родио. Из Линебурга оде 1688. у Хамбург, ђе је подигао приватну школу. Одовуд дође 1690. у Лајпциг, да као приватан доценат предаје о библији. Ну ортодокси, којима не беше по вољи, испослују, да су његова предавања обустављена. Исте године смести се у Ерфурту као ђакон у тамошњој августинској цркви. Ну ортодокси га макну и одавде. Настојањем Шпенеровим доби професорско место грчкога и источних језика на свеучилишту у Хали а уједно би му поверена испражњена парохија у предграђу Глаухи. Овде се напокон смири и побра лавор венац. Умро је 1727.

Франке је с малим трошком отпочео зидање оних силних здања, што и данас опстоје под именом „Франкеови заводи.“

По тадањем обичају долазила би му свакога четвртка сиромашна деца, да им што удели, ну пре него би им што дао, поучавао би их у вери. Напокон подигне 1695. у свом стану за њих школу и даде им за учитеља једнога од својих свеучилиштних ђака. Исте године преда му неколико грађана своју децу, да ју поучава. За њих устроји посебну школу и даде им посебног учитеља. Наскоро почеше му и племићи слати своју децу. За њих подигне 1713. педагогијум, у ком су се предавале уз класичне и реалне знаности. Оно је имало своју ботаничку башту, природописни, физикални, кемички и анатомски кабинет, радионице за точење и глађење стакла, за вајање, цртање и т. д. — 1698. сагради сиротиште, а школу за сиромаке претвори у њемачку школу. Уз те школе подигне апотеку, тискару, књижару и друге зграде.

За учитеље на својим школама узимао је ђаке свеучилишта. Ну да се за учитеље приправе како треба подигне 1707. учитељиште, које се похађало две године.

По смрти му бијаше у његовом заводима 2290 ђака и 215 учитеља. — Настојањем његова праунука Августа Х. Нимајера, који је његове заводе преустројио и боље уредио, осигурао је краљ Фридрих Вилхелм II. Франкеове заводе на вечна времена.

Мета наобразбе бијаше *побожност* и *мудрост*. — Без побожности све су знаности шкодљиве; оне су јој само средство. Само право побожан човек може бити ваљан члан човечијег друштва. Мудрост кано мета на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

образбе састоји у обрађивању реалних знаности, у наображавању за разне занате особито у васпитавању и настављању сиромака и сирота.

Главни предмет наставе бијаше вера. „Један квинтл живе вере, вели он, вреди више него цента голе хисторичне знаности а капља праве љубави више него море знања свих тајности.“ Она се изучавала на основу катихизиса, библије и читанке а ослањала се на молитве и црквене обреде, пример и наставу. На молитве и побожне вежбе много се пазило, дапаче се у том толико прећеривало да се место праве побожности развило неприродно богомољство, којим се угушује прирођена веселост деце те у њих побуђује тмурност и притворност. — Од других предмета највише су се изучавале реалије и то понајвише изван школе на шетњи, у радионицама, збиркама и т. д., јер се настојало да деца упознаду природу, послове човековог живота и радионице занатлија. Читање се предавало по сричајућој методи а писало се по прегледу. Рачунало се мало а певале само црквене песме.

Франке се шкрбио и за телесно добро својих ђака. Његови се заводи одликују својим целисходним устројством. Старао се за добро покућтво, учевна средства и књиге.

Деци није кратио одмора, али не бијаше дуљих ферија. И у нељу морала су у школу, „јер ако деца могу ићи куд их је воља, онда лако забораве, што су научила кроз ћедан, растресу се и подивљају те учитељи имаду силнога посла, док их опет у ред доведу. Одмор се постиже телесним вештбањем, каквим угодним и механичним радом те проматрањем занимивих предмета из природе и уметности.“ Игра се кратила а дисциплина бијаше строга, ну кажњивали су према индивидуалности и понашању дететову.

Франке је својом праксом надмашио све своје претходнике а од педагога, који су дошли после њега, није га могао ниједан достићи. Ал његов ред изврже се брзо у механизам и извањску точност изгубив васпитни карактер. Више је знаности деломице занемарио, јер је највише пазио на веру. Ну ипак је знатно привредио развитку човечанства. Силни његови ученици разнесоше његове спасоносне установе по целој Њемачкој. Посвуда се почеше дизати сиротишта и школе за сиромаке. А тим, што је међу наставне предмете уврстио природне науке буде зачетник реалних школа.

И његови ученици *Хекер* и *Семлер* подигоше прве реалке. Семлер, надзорник Франкеових њемачких школа, подигне 1706. прву реалку, у којој се учила математика, астрономија, географија, историја, природне науке и све врсти господарства. — Хекер утемељи 1747. реалку у Берлину с којом споји учитељиште. Његову су реалку поправили Силбершлаг и Шпилеке, који су си око развитка реалка стекли великих заслуга.

У почетку несу могле реалке задовољити оном, што се од њих захтевало, јер су биле претрпане предметима Та претрпаност даде повод устројавању струковних школа.

М. С. К.

У Ч И Т Е Љ.

Од Ст. Коњовића учитеља.

(Свршетак.)

Рекосмо да сваки учитељ треба да је највећи *пријатељ своје народности*, да је у подпуном смислу *националиста*. Идеја народњаштва неогледа се само у називу овоме него у вршењу дела, која су с њим скопчана. Прво и прво народњаштво у опште огледа се највећма у онима, који имају најплеменитије осећаје народности, а докази тих осећаја јесу најглавнији: неизмерна љубав за свој матерњи народни језик, тежња за усавршавањем истог; старање да се у подмладку стална клица учврсти, да би му најмилији језик био свој матерњи, који је млеком још на груди материни у себе усисао; ширење те љубави у све крајеве, где и један члан нашег народа живи, и по позиву свом дужан је и устмено и писмено ову пропаганду да распростире. — Он мора бити дубоки познавалац свог матерњег језика, своје прадедовске повестнице и прошле славе српске; његово посведневно занимање ваља да буде са свим народним умотворинама, где се огледа карактер народни, јер подражавањем и подстицањем истог распростире се он у наш млађи нараштај. Народна прошлост требала би да му је идеал будућности. — Учитељ ако је прави националиста, сво оно васпитање које се у данашњем добу изискује у неким „салонима“ мора од себе одбацити, а обући се у пристојну *простоту* и *искреност*, која о ш није са свим изумрла у најнижим слојевима нашег народа. Овим снабдевен и подпомогнут ваља користне народне обичаје васкрсавати а убитачне и присвојене сарањивати. Особито се на народни морал мора пазити, који се код нашег народа негда а и сад по неки крајеви јако неговао и чувао. —

Домовини у којој живимо, као *прави домољуби*, имамо да на свима оним добрима благодаримо, којима нас она подпомаже. Благодарност се састоји у поштовању и чувању државног закона и сваки нападај био ма са које стране има се сложки и достојанствено одбити. Предања наших прадедова вежу нас за исту домовину да смо свом љубави одани јој, да је у сваком погледу материјално и морално подпомажемо, у опште у подпуном смислу праве патриоте да будемо.

Као *економ* ваља учитељ да се одликује као прегалац и прави рационалиста. Истина да се ова вештина неда из прстију исисати, него изискује труда, воље и стрпљења, па иде и то. Књигом се данас може све постићи. Ако неможемо оно да постигнемо где нам наши материјални недостатци сметају, а ми се држимо онога рада и оне струке, које изискују мање материјални жртава, али у толико више труда, који ће нам богато награђен бити. Особито се изискује данас од учитељства нега баштованства и воћарства и пчеларства а не мање и сточарства. Радећи ово мили му се природа коју ваља непрестано да проучава, јер проучавањем ове природно се негује а тиме и добија способности, да и он друге природно негује.

Образовање се иште од сваког учитеља. Ко ништа незна неможе другога ништа ни учити. Као што се од сваког занатлије иште да мора

добро познавати и градиво и средства, којима ће градиво да обделава, па циљ, што има дотични рукотвор да изврши — тако се исто с правом може захтевати од учитеља, да и он све предмете, које предаје, има у подпуној власти; начини, којима ће ово градиво да кроји и удешава, морају му бити познати а и својства оне њиве, где ће удешено и приправљено градиво да засађује а да му уроди добрим плодом. Кад ове способности учитељ има онда се може рећи да је подпуно образован у својој струци. *„Народни учитељ треба да има таково образовање, које неће само тако рећи простом човеку него и другим људима решпекта да улива. К томе не прилаза да он све науке штудира, стране језике изучава, и у сваковрсним се вештинама вежба, него да он има неко одмерено опште образовање, тежње времена да пресуђује и да је у стању своју струку тако основно разумевати, да несме дати показати ниједну своју слабу страну ни пред киме.“* (Lüben päd. Jahresbericht XIV. Bd. S. 690) — Све ово неда се постигнути кратким временом, него подужим радом у школи и ван ње читањем стручних књига; вођењем тачних бележака о свима школским појавама, о којима ће време тек касније свој суд да изрече.

Са целим наставним градивом мора се удешати и васпитање, јер настава и васпитање ни у којем случају немогу се замислити одељеним у народној школи.

По врх свега тога свом снагом мора пазити на језик — говор свој. Није мала вештина знати лепо, правилно, чисто и течно своје мисли логично изказивати; ово се од сваког може и треба изискивати, али понаособ од учитеља, јер цео његов рад није ништа друго него говор Учитељ се налази у мору речи; он треба да је онај пасатски ветар, који правилно дувајући једнаке таласе једним правцем креће и води. Као што му мисли морају бити у логичној вези, тако исто и говор несме бити испрекидан и замршен, него тачан и одрешен.

Кад учитељ природом обдарен и трудом својим стекао буде све горње услове, којима постаје прави учитељ, онда је народ осигуран, срећа народа се онда огледа у оваковима учитељима. Учитељство носи на себи тип народног образовања и среће његове. Без ваљаних учитеља вратићемо се опет у доба мрачњаштва, у доба дивљаштва и варварства. Зато старајмо се за ваљане учитеље, а ми браћо непропустимо ни једну прилику, којом би могли и себи и народу користити. Ми смо у народу — народ је уз нас; његова судбина лежи у нашим рукама. Врло мудро вели славни Рохов: *Будућност народа лежи у рукама учитеља.*

СТАЊЕ НАРОДНИХ ШКОЛА У ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ

свршетком школске године 1881|2.

У својој Хрватској и Славонији била је — по „Službenom Glasniku“ — свршетком школске године 1881/2: 1231 народна школа; између тих школа било је 1175 општих народних, 12 верских јавних и 44 приватне. По сполу било је 111 дечачких, 123 девојачке и 997 обосполних народних школа. По наставном језику било је 1165 хрватско-српских, 48 немачких, 14 мађарских, 2 русинске и 2 словачке народне школе. По трајању обуке

биле су све школе у бившем крајишком подручју, а у грађанској Хрватској и Славонији све приватне, а од општих народних школа 585 целодневних, дакле свега 1152 целодневних а 79 полудневних. По броју установљених учитељевих места било је општих народних школа 918 са 1 учитељском силом (једноразредних), 173 са 2 учитељске силе (дворазредних), 27 са 3 учитељске силе (троразредних), а 57 с четири учитељске силе (четворазредних) Училима снабдевено је било 129 школа потпуно, 650 довољно, 349 недовољно а 103 никако. Народне школе биле су смештене у 1212 школских зграда, од којих је било 1127 властитих, а 85 најмљених. Од тих зграда налазило их се у добром стању 665, у средњем стању 305 а у лошем 242. У реченим зградама биле су 1682 школске собе и 1165 учитељских станова. У учитељским књижницама биле су 55.683, а у ученичким 12.371 свеска. За издржавање општих народних школа издано је 1,021.729 фор. $28^2/_3$ нов. Обуку подељивало је на народним школама 1689 учитељских сила. Осим тога суделовало је код обуке 1009 несамосталних вероучитеља, 6 нузучитеља и 30 нузучитељица. Дакле обуком у пучким школама биле су забављене 2734 особе. Од оних 1689 учитељских сила, које су на народним школама службовале, било је 1275 мушких а 414 женских учитељских сила. По службеном својству било је 167 равнајућих учитеља, 15 равнајућих учитељица, 12 вероучитеља, 902 учитеља, 315 учитељица, 19 подучитеља, 51 подучитељица, 175 намесних дотично помоћних учитеља, а 33 намесне дотично помоћне учитељице. На полазак школе свакидање било је обвезано 98 038 дечака и 85.306 девојчица; укупно 183.344 деце. Од тих је школу полазило 58.563 дечака и 40.489 девојчица; укупно 99.052 деце. *Није дакле никакове школе полазило* 39.475 дечака, 43.817 девојчица; укупно *84.292 деце*. На полазак опетовне дотично продужне обуке било је обвезано 15 645 дечака, 9621 девојчица; укупно 25.266 деце. Од тих је школу полазило 12 708 дечака, 7.547 девојчица; укупно 20.255 деце. Није дакле опетовне дотично продужне обуке полазило 2.937 дечака, 2.074 девојчице; укупно 5011 деце.

Грађанских школа било је 16 и то: 10 дечачких и 6 девојачких. Дечачке школе приступне су и девојкама. Од тих школа било је 14 јавних, а 2 приватне с правом јавности. Све те школе снабдевене су училима довољно, а некоје и потпуно. За издржавање јавних грађанских (виших девојачких) школа издано је 98 839 ф. 84 н. По том је издано за издржавање народних и грађанских (виших девојачких) школа 1,120.569 ф. $12^2/_3$ н. Обуку подељивала је на грађанским (вишим девојачким) школама 141 учитељска сила; од тих су службовале 123 на јавним а 18 на приватним школама. Осим тога суделовало је код обуке 7 нузучитеља и 13 нузучитељица и то: 6 учитеља и 7 нузучитељица на јавним, а 1 нузучитељ и 6 нузучитељица на приватним школама. Била је дакле обуком на грађанским (вишим девојачкии) школама забављена 161 особа. По том је обуку на пучким и грађанским школама подељивало 1830 учитељских сила, а с несамосталним вероучитељима, нузучитељима и нузучитељицама 2895 особа. Мушкога учитељскога особља било је на грађанским (вишим девојачким) школама 114 а женскога особља 27. По том је било на народним и грађанским школама 1389 мушких а 441 женска учитеља сила,

По службеном својству било је: 13 равнајућих учитеља, 3 равнајуће учитељице, 25 вероучитеља, 75 учитеља, 22 учитељице, 1 намесни учитељ а 2 намесне учитељице. *Грађанске (више девојачке) школе*, рачунајућ овамо од грађанских школа у бившем крајишком подручју само 4 горња разреда, *полазило је 1137 ученика и ученица.* По том је народне и грађанске (више девојачке) школе полазило 100.189 деце, а с опетовничарима била су свега 120.344 школска полазника.

Што се вероисповедних школа тиче, то је у грађанској Хрватској и Славонији било свега 11 православних школа и то: 1 у опсегу загребачког, 1 у опсегу беловарског, 1 у опсегу пожешког, 1 у опсегу осечког и 7 у опсегу вуковарског крањ. школског надзорништва. Од тих 11 школа наводи се у извештају земаљске владе само једна са правом јавности (вежбаоница уз српску учитељску школу у Карловцу). Биће по нашем мнењу дужност српског црквено-школског савета да право јавности потражи и за остале наше школе, пошто се такво потраживање не противи постојећем земаљском школском закону. У бившој хрватско-славонској крајини било је 24 вероисповедних школа, које су све забележене као јавне. Из извештаја се не види, колико је од тих школа припадало којој вероисповести. Још да поменемо, да се у извештају наставни језик у школама бивше крајине назива „хрватски или српски," у грађанској Хрватској и Славонији вели се само „хрватски." Зар нису у том погледу једнаки односаји у целој земљи?

КАКО ЈЕ ПОСТАО КАМЕНИ УГЉЕН?

Камени угљен налази се у наслагама или таванима разне јачине. Ти тавани налазе се у већој или мањој дубљини под површином земље и зову се греде. Ови тавани леже или хоризонтално, или су више мање нагнути, гдекад су и испресавијани или иду у цик-цак, а доста често им је проломима и размештајем веза прекинута. Између појединих греда, као и изнад и испод истих налазе се слојеви шкриљца и пешчара, *повлата* и *подина* греда; и ти слојеви су разне дебљине. Број греда у неком мајдану каменог угља врло је различан, а тако и њихова дебљина или јачина. У једном мајдану каменог угља на Донецу у Русији нађено је 225 греда, једна испод друге, мајдан у Острави у Моравској има их 179, и суседни му мајдан у Карвину само 35. Још већа је разлика у јачини, која се креће између неколико центиметара и 15 метара.

У шкриљцима и пешчарима формације каменог угљена налазе се врло често добро очувани остатци разних биљака, често дебла од више метара дужине у окамењеном стању, корење, отисци од лишћа, плодови и т. д. Ти биљни остатци, који се налазе у непосредној околини каменог угљена па и у њему самом, доказују, да је камени угљен, ма да изгледа као минерал, органског порекла. Пошто налазимо камени угљен свуда као већ готов производ, те нико не може више да посматра његово постајање, то су се тражили различити начини, да се разјасни његово постајање. Ма колико се иначе те разне теорије разилазиле, ипак се све слажу у том, да је камени угљен биљнога порекла.

Најлакше ћемо моћи себи постанак каменог угљена да разјаснимо,

кад уочимо и међусобно упоређујемо постајање сличних горива из минералног царства, тресета и мрког угљена, које од чести можемо и сада својим очима да гледамо.

Тресет је лака трошна маса, боје жуте до мрке, а може да горе. Он се веома много налази у пространим тресетним мочарима северо-ne. мачких низина, у Холандској, Шотској, Ирској, Сибиру и Северној Америци, у мањој количини налази се и у Шведској, Норвешкој, Русији, Белгији, Француској, Румунској у слојевима јаким 1—12 метара. Он је производ трулења у влази разних мочарних биљака, нарочито тресетних маховина и гради се још и данас свуд, где има бара, а не влада одвећ висока температура. Биљке покрије вода, оне угину, и пошто ваздух нема к њима приступа, не могу потпуно да иструну, него се само тако промену, да од састојака биљке преостање највећи део угљика, а други се састојци одвоје у облику гаса; боја биљнога влакна постаје постепено жута и мрка — за неколико месеци промениле су се биљке у угљенасту масу, која може као гориво да се употреби. Да је тресет заиста производ распадања биљака лако ћемо познати, кад га у руку узмемо и мало прегледамо. Видећемо у њему још нераспаднуте биљне делове, који се разговетно разазнају.

На тај начин постао је свакако и мрки угаљ, који дакако не постаје више пред нашим очима. Мајдани мрког угљена налазе се у врло великом броју скоро у свима крајевима наше земље у малој дубљини, нарочито у Немачкој, Чешкој, Штајерској, па и у Србији, у Фрушкој Гори и Хрватској. На мрком угљену види се већином још разговетно строј дрвета и нема сумње, да је он производ некадањих биљака, које су у далеко доба покривале земљу. У мрком угљену налазе се остатци разноврсне вегетације, која је још и данас на земљи: дебла, гране, лишће, па и само цвеће и плодове разног дрвећа нпр. четинаре, орахе, јаворе, брезе, тополе, врбе, јове, кестење и палме, дакле врсте биљака, које све још и данас расту на земљи. Постајање мрког угљена можемо дакле себи на исти начин да разјаснимо као и постанак тресета. Усљед елементарних непогода или и наравним путем нагомилале су се биљке у већим масама, после их је земља засула и ту под земљом претвориле су се у течају хиљада и хиљада година поступним процесом распадања у мрки угљен због тога је у њему и више угљика него у тресету, те и као гориво много више вреди.

Пошто смо тако укратко разјаснили постајање тресета и мрког угљена, можемо да пређемо на разјашњење, на који је начин постао камени угљен, то наше најважније фосилно гориво. Нема сумње, као што је већ напред речено, да је и камени угљен исто тако као и тресет и мрки угљен биљног порекла. Али о питањима, из којих је врста биљака постао камени угљен, како и зашто су се оне на извесним местима у тако великој маси накупиле, и какви су прелази били до готовог каменог угљена, о том су научењаци и испитаоци још једнако различитих мњења и назора. Са најважнијима од тих назора ради смо да упознамо наше читаоце.

(Наставиће се.)

О САМООБРАЗОВАЊУ ПРИПРАВНИКА.

(Свршетак.)

Читање стручних педагошких дела треба да се у збору кратко роферира а никада критички оцењује, јер признајем, да приправник у том послу нема још онога знања, што треба човеку, који хоће да оцењује неко дело.

Можда неби било згорег и неговање лепе књижевности, само се мора увек имати пред очима, да ова несме запоставити педагошку струку, за чију љубав управо имају и да постоје ови зборови.

За држање оваких зборова без да се смањују редовни школски часови могла би послужити недеља по подне. Оваки састанци треба да послуже као забава, у којој ће се неосетно да набавља знање. Чланови одушевљени, с вољом и расположени нека долазе у збор, јер у противном случају никад се циљ постићи неће.

Ја би могао да завршим, ал се бојим приговора, што нисам назначио изворе одкуда да се набаве средства за држање књига и часописа. И на то ћу по могућству да дадем одговора.

Као неисцрпљив извор имала би да буде књижница учитељске школе. Зарад таке племените цели радо би издавательство појединих листова поклонило један безплатан примерак омладини приправничкој. Можда би могли и прилози нешто учинити; а и узорна сомборска црквено-школска општина, која је у сваком племенитом делу прегаоц, неби ту хладнокрвна била, а имамо и других честитих наших општина. У таком чему су врло мале жртве довољне.

Зар не би ту могла ништа да помогну јавна предавања у школском дуку; зар не би баш ништа вредило давање јавних забава. Ако се не варам ових година давана је већ такова једна забава, и приход сведочи, да је тамошње Српство исту с одушевљењем примило.

Овде ми пада на памет бивша приправничка дружина „Венац.“ Писац ових редака као дечко од својих 12 год. присуствовао је на такој једној забави, што ју је „Венац“ био приредио, и утисци онда добивени оставили су у души успомену за многа времена. (Друштво „Венац“ забранио је бивши велики жупан сомборски г. Мата Ленард. У садашње време само са дозволом државне власти смело би се таково друштво у учитељској школи обновити. У)

Не треба да кажем, да је задаћа у овом правцу доста тешка, али тврда воља све ће да учини. Моје је тврдо убеђење, да ће овај начин ако се мудро руководио буде — допринети потпунијем изображењу наших приправника, од којих ће као учитеља да се подигне на достојну висину просвета и васпитање нашега народа, који још само у томе види свој спас.

Ако забавимо наше приправнике, можда ћемо учинити добро и себи и њима, сачувавши их од свакојаких могућих неприлика, којима би могли себи шкодити, а заводу коме припадају — углед помутити.

Пре но што завршим, оћу да изјавим, да одбијам од себе и саму помисао, којом би ми се могло рећи, да сам узео себи за задаћу, да кри-

тикујем уређење данашњих наших учитељских школа. Чувство пијетета спрам учитељске школе сомборске и њеног уваженог особља за сва времена остаће непромењено у мени.

Ја сам пак овим мојим чланком једино смерао на то, да позвани о томе — ако то заслужује — више коју прозбори, јер више очију увек више и боље виде. — И тако завршујем моју расправу о самообразовању приправника.

А. Р. П.

ШТА ЈЕ БУЏЕТ?

Израз „буџет“ сусретамо често по новинама. Под тим именом разумева се попис вероватног *доходка* и *расхода* како код појединаца, тако и код друштава, општина, држава.

Свако, ко жели да живе као ваљан и уважен човек, мора да постави себи правило, да не издаје више него што прима. У почетку године направи сваки уредан човек попис свију доходака, које може да очекује и то увек са најмањом сумом, за коју може скоро извесно рећи, да ће ју збиља примити; затим попише колико му износи сав обавезан или неопходан трошак: кад те две суме сравни, види, колико му преостаје за непредвиђене потребе. Ова мера опрезности тако је елементарна и јасна, и ипак заборављају многи да то чине, те с тога се упуштају у трошкове, који прелазе њихову снагу, увољују се у дугове и често морају на жалост да начну и свој капитал.

Тај предходан прорачун прихода и расхода обавезан је за све јавне заводе, за општине и државе.

Општински буџет саставља општинско веће; државни буџет подноси министарство, а сабор га одобрава.

Учитељ у најстаријем разреду народне школе добро ће учинити, да коју о овом предмету проговори и са својим ученицима.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Народни црквено-школски савет*) сазван је за 8. април о. г. у седницу у Ср. Карловце. Опширан извештај о тој седници донећемо у идућем броју.

(*Наредба кр. уг. министарства за богочаст и јавну наставу*) под 21. марта о. г. управљена свима вероисповедним главним яластима у Угарској под којих се управом учитељска школа налази гласи овако: „Имао сам срећу још прошле године известити П. В. да сам у државним учитељским школама досадашњи трогодишњи наставни течај на четири године разширио. Овоме је за разлог служило с једне стране то, што је оскудица на учитељима, која се пре неколико година опажала већ престала а с друге стране то, да се одсада народни учитељи по могућству са већом способношћу и образовањем испуштају а особито да могу набавити себи обширнија знања у обзиру на домаћу радиност и земљоделство (подразумевајући овамо и пчеларство и воћарство). После овога држим да је образложено, што обустављам за у будуће моју са обзиром на негдашњу оскудицу на учитељима прошлих година издату наредбу, којом сам

допустио био, да се приправници који трећи разред учитељске школе с добрим успехом сврше, одмах непосредно на испит за учитељско оспособљење припуштају, — и што желим, да се одсада питомци, који трећи разред у вероисповедним учитељским школама с добрим успехом сврше, по смислу §. 102. законског XXXVIII. чланка од 1868. године к испиту за учитељско оспособљење тек после једногодишње практичне наставе припуштају. Строго обдржавање ове моје наредбе за у будуће и зато је већ нуждно, јер пошто је, — као што сам напред срећу имао споменути, — наставни течај у државним учитељским школама на 4 године разширен, сваки будући учитељ треба већ и зарад узајамности да од ступања свог у учитељску школу најмање четири године наврши док до испита за учитељско оспособљење доћи може.

Извешћујући са поштовањем Н. В. о горенаведенима, уједно Вас умољавам, да управу под надзором вашим стојеће учитељске школе у означеном правцу известити, и као што ваља упутити изволите. У Будапешти, 21. марта 1883. По налогу министровом: Бузогањ с. р. министарски одсечни саветник.

(*Будапешта.*) Одмах после ускршњих ферија отпочела је у сабору специјална дебата о закону за средње школе. Против очекивања отегла се иста страхота дуго. Три дана се дебатовало о томе, да ли имају грчки и немачки језик бити обавезни у гимназији и најпосле је прихваћена обавезност већином гласова. Остали параграфи су лакше пролазили и донекле су и изменути, тако да је строгост законског предлога према конфесијама мало ублажена. Наиме је за испите зрелости закључено, да владини повереници, који буду учествовали на тим испитима у вероисповедним заводима, немају права на „вето,“ чиме би исход испита зависио поглавито од њихове воље, нити ће они потписивати сведочанства. Дух целине остао је ипак исти: скучавање вероисповести на њиховом автономном школском пољу. Специјална дебата је окончана 2. (14.) априла.

(*Ко може да дође за учитеља српској деци, кад су школе комуналне.*) Расписан је стечај на упражњено место српског учитеља у Перлезу. У стечају наводи кр. школско надзорништво у Вел. Бечкереку изреком, што досад још није никад чињено, да на то место могу компетовати сви дипломовани учитељи „без разлике народности и вере, који потпуно владају српским језиком словом и писмом.“ По том може српски учитељ у Перлезу да буде и Чивутин, као што на жалост у развојаченој банатској крајини има већ више српских учитељица, које нису Српкиње. Може се мислити, како те уче будуће српске жене и мајке да штују и љубе своје име и веру.

(*Загреб.*) Земаљска влада издала је наредбу кр. надзорништвима за народне школе, да се од стране учитеља има посветити школским вртовима, и наиме воћарству што већа нега. Учитељима, који се буду у том погледу отликовали, признаће се та заслуга, а свом строгошћу поступаће се с онима, који буду занемаривали вртове школске.

(*Футог.*) За школског управитеља изабран је г. Владислав Будаји, који је познат као радна и интелигентна снага у тамошњој српској општини.

(*Скупштина чешких учитеља у Моравској*) биће у првој половини августа у Брну. На исту ће се позвати и учитељи из Чешке.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

11. *Јестаственица за III. разред основне школе. Удесио Пет. М, Никетић, учитељ. (Четврто са свим поправљено издање). Цена 50 пара динарски. Београд 1883. Штампарија српске народне странке.* 8⁰ с 100.

У овој књизи најпре се описује човечије тело и његови унутрашњи органи. У идућа три одсека обрађене су сва три гране јестаственице. Зоологија је — а тако и треба — добила највише места. Описују се поједине животиње и по сродности својој стављају се у редове, ови опет у класе и после у гомиле. Жабе су заједно са гуштерима, корњачама и змијама дошле у једну класу, а то је Богме врло застарело. Иначе ми сумњамо о вредности научне класификације у 3. разреду народне школе. Баш то насилно а некорисно увлачење таквих ствари у мале школе — ком су особито млађи учитељи наклоњени — убило је кредит модерној школи и у очима многих увиђавних људи. Ваља учитељи само увек да се сећају, да свашта има своје време и да не спада све што је опште корисно у школу, него од тог кориснога само оно, што је за децу т. ј. што може према зрелости ученика да постане њихова трајна својина. У одељку о ботаници нема више научне класификације, него нам писац даје чизмарску раздеобу биљака у воће, шумско дрвеће, жита, траве, цвеће, лековите биљке, отровне биљке или *корове* (?) и биљке за ткива и предива, где су најразличније биљке стрпане у ненаравне гомиле. Таквом поуком не чини се никаква услуга ботаници. Таква је иста раздеоба и у минералогији, где су минерали раздељени у земље, камење, соли, паљенике и ковове. На крају се излаже разлика између органских и неорганских тела и обележава се обим јестаственице.

Стварних грешака има у тексту на више места. На с. 11. „Очи, уши итд. зову се чула“ (не, то су органи чула); на с. 20. „Вук је дивљи пас“ (никако); на с. 66. „буба јесте чела“ (инсекат да, али не буба); на с. 76. „пијавица спада у класу-глиста“ (треба међу црве), на с. 78. „корен је онај део дрвета (биљке)? што је у земљи“ (дакле и кртола од крompира и лукац?); на с. 88. се учи, да је „једногодишња биљка она, која од једног посева само један род донесе“ (то је и код двогодишњих биљака); на с. 96. „гвожђа има у *руди* (т. ј. помешан с глином, песком, сумпором итд.)“ Је ли то дефиниција руде? и т. д.

Језик, којим је дело писано, лак је и разумљив за децу. Види се да писац зна да се приближава деци. У толико више жалимо, што превиђа циљ наставе у народној школи и тим ствара себи и као писцу и као учитељу тешкоће. Иначе је српско министарство просвете дозволило, да се из ове „Јестаственице“ учи у основним школама „Познавање природе.“

РАЗНО.

(*Пренос костију Вука Стефановића Караџића из Беча у Београд.*) Српско учено друштво у Београду решило је, да се земни остатци Вука Стефановића Караџића пренесу истог дана са Марксова гробља у Бечу у Београд, кад и кости Бранка Радичевића у Карловце. Овај закључак српског ученог друштва обрадовао је све српске кругове, у којима је жива патриотска свест. Ученом друштву евала!

(*Годишњи спомен Димитрија Поповића*) негдашњег много заслужног свештеника и катихете обдржаван је у светоуспенској цркви на сомборском великом гробљу у суботу 2. априла у присутству ожалошћене породице, близких поштоватеља и пријатеља покојникових, управитеља и професора учитељске школе и свију приправника. На служби Божијој, парастосу и на заупокојној литији на гробу покојниковом појао је хор приправнички под управом својега хоровође Васе Поповића, завршивши свечаност са тужно узвишеном химном „Со свјатими упокој.“

НЕКРОЛОГ.

2. марта умро је у Варшави *др Викентије Макушев*, професор историје славенске књижевности на тамошњем свеучилишту. Поживео је истом 45 година. Макушев је био заменит руски наученьак, бавио се старијом историјом славенских народа и издао је међу осталим и „Историјске споменике у јужних Славена," од ког су дела до сада две свеске изашле. Славни покојник био је и лично познат нашем народу са свога боравленья по скоро свима српским покрајинама.

Михаил Т. Фрачковић учитељ вршачки вредни сурадник Школскога листа, познати трудбеник на пољу педагошке књижевности наше и основатељ првог српског забавишта у Вршцу, после дужег боловања преминуо је 2. Априла о. г. у својој 33. години, а сахрањен је 3. Априла после подне у Вршцу. Збор вршачких српских учитеља тужну вест о смрти свог доброг друга саопштава путем Школскога листа свима знанцима и пријатељима његовим и целом учитељству српском.

Милан Чобановић српски народни учитељ у Осеку преселио се у вечност 26. Марта о. г. у тридесетдругој години живота свог. Покојник је био родом из Сусека; свршио је велику гимназију и положио испит зрелости у Осеку; затим је полазио учитељску школу у Сомбору с врло добрим успехом и положио је учитељски испит 1872 године. Као учитељ служио је најпре више година у Мокрину и Ст. Паланци а у последње време у Осеку, где је и времени живот са вечним променио.

Један од најотличнијих приправника другога разреда у српској учитељској школи сомборској *Милош Адамовић* после дужег боловања од сушице преселио се у вечност 26. Марта о. г. Покојник је рођен 1862. у Црепаји од сиромашних родитеља, учио се у свима школама врло прилежно; пошто је пети гимназијски разред у Новом Саду пре две године свршио, уписао се прошле године за редовног ученика српске учитељске школе сомборске и свршио је прошле године први приправнички разред, а ове године први школски семестар од другога разреда са врло добрим успехом владајући се у свему примерно, и уживајући ове године стипендију Платонеумску од 80 ф. Како је болест његова све веће размере узимала то је он са првим паробродом овога пролећа морао по лекарском савету ради боље неге у дому родитељском кући својој у Црепају отићи, где је и течај земаљског свог живота завршио. Бог му дао у рају насеље, а међу друговима нека му је вечна успомена!

У Сегедину је преминуо после дужег боловања крушедолски архимандрит *Сава Павишевић*. Покојник је био познат и као књижевник српски.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељ у Чуругу Павле Коњовић изабран је за учитеља у Шиклошу. Постављене су дефинитивно Марија Бркића за учитељицу у Јасенови и Јелисавета Рајић-Пастијак за учитељицу у Баваништу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ 4. разреда у Перлезу. Плата 560 ф., 12 хвати дрва, стан и јутро земље. Захтева се потпуно знање мађ. језика. Молбенице до 10. маја по новом кр. шк. надзорништву у В. Бечкерек.

☞ Идућим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на четири месеца. Молимо их да благовремено понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године. Имамо још и потпуних екземплара за г. 1881. и 1882., од којих сваки течај дајемо за 1 ф. 50 н.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају малу плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 8. У Сомбору 30. априла 1883. Год. XV.

ПОВОДОМ МИНИСТАРСКЕ НАРЕДБЕ ОД 21. МАРТА О. Г.

У прошлом броју овога листа саопштена је вест, да је кр. угарско министарство богочасти и јавне наставе издало наредбу, по којој се у будуће у конфесионалним учитељским школама са три годишња течаја неће смети да полаже испит о учитељској способности одмах после свршеног трећег разреда, него истом после једногодишње учитељске праксе дотичних кандитата. Та наредба се правда тим, што су све државне учитељске школе проширене на четири разреда, на што је владу побудила с једне стране околност, што не постоји више оскудица на учитељима, с друге стране жеља да будући народни учитељи излазе из учитељске школе што спремнији за свој позив. Али пошто би тако приправници у вероисповедним учитељским школама за годину дана пре долазили до учитељског сведочанства него њихови другови у државним заводима, то је већ ради једнообразности потребно, да за све учитељске кандидате у земљи протекне четири године од ступања у учитељску школу па до полагања учитељског испита.

Као што се види главни је разлог, да је та наредба издана, то, што државне учитељске школе имају сада четири разреда. Настало би сад питање, да ли је то проширење учитељске спреме на четири године било збиља нужно? Кад се помисли, да се сваким даном стављају све виши захтеви на народну школу, на дакле и на народне учитеље и кад се зна, да је и само учитељство без разлике народности, гдегод му се прилика дала, подизало свој глас за што бољу спрему својих будућих садругова, јер у том сматра један услов за бољу будућност свога сталежа, онда не може ниједан пријатељ напредка иначе, него да радосно поздрави проширење учитељских школа на четири године и да честита вис. министарству, што га је

остварило. Корак тај одговара и општем интересу просвете и личном интересу учитеља, дакле је потпуно оправдан.

Али да се запитамо у какав положај доводи министарска наредба вероисповедне учитељске школе, наиме нашу српску вероисповедну учитељску школу? Нама се том наредбом до душе ништа ново не наређује, јер §. 101. „Уредбе за српске народне школе“ установљено је, да су ученици, који сврше учитељску школу, дужни годину или две године дана учитељовати и по том практични учитељски испит полагати, на што им се истом може издати учитељска диплома. У том обзиру била би дакле министарска наредба сасвим у складу са нашом уредбом. Али је невоља, што се дотично наређење уредбе није досада још никад извршивало и пошто министарска наредба приморава сада на то, то у ствари ствјимо ипак пред нечим новим и морамо да размишљамо о посљедицама, које ће имати та наредба за наше народне вероисповедне школе.

Главни разлог, који је приволео главну управу наших школа, да не приводи у живот §. 101. уредбе, беше велика оскудица на учитељима. Тако је то тада било у целој Угарској. Међутим су се ствари, као што уверава министарска наредба, у земљи уопште поправиле, али за нас Србе постоји на жалост стара невоља још једнако, оскудица на спремљеним учитељима осећа се и данас на све стране и нема изгледа да би је у скоро и при садањем уређењу учитељске школе нестало. Број наших приправника колеба се истина сваком годином, али је уопште мали и није ни из далека довољан, да подмири сву потребу наших школа. А приправника нема, што је издржавање сиромашних ученика поред јадних приправничких штипендија већ проширењем течаја на три године отештано; али пошто је ипак данас и трогодишња спрема краћа и јефтинија него за друге сталеже, то се понеки родитељ одважи да пошље своје дете у учитељску школу у нади, да ће тако и најбрже а са мало трошка доћи до сигурна хлеба. Има до душе приправника — и радујемо се што можемо рећи да је то случај код већине њих — који после у школи стеку оданост и одушевљење за изабрани позив, али мотив ступања у учитељску школу ипак је већином онај, што га напред наведосмо. Да се околности у том погледу промену, томе смета слаба и сасвим несувремена дотација велике већине наших учитељских места, смета без мировинског фонда неосигурана будућност учитељеве породице. Сада, пошто ће се

по министарској наредби моћи до учитељског сведочанства доћи истом после четири године, бојати се, да ће их још мање но до сада осећати вољу, да долазе у учитељску школу, ма да у ствари само школовање неби ни одсад трајало више од три године. Али већ та формална тешкоћа чини, што не можемо да примимо равнодушно министарску наредбу, којој би иначе са педагошког гледишта имали пуно разлога да се радујемо.

Но варали би се, кад би били мнења, да је са овом министарском наредбом све већ готово. Не треба много увиђавности, па да се види, да је та наредба само почетак од акције, којој се план даје лако провидети Неће проћи још много времена и држава ће ступити пред конфесије са захтевом, да и оне своје учитељске школе прошире на четири године. Том захтеву неће моћи оне да се опру, а по нашем мнењу неби било ни лепо да то покушају Калочки арцибискуп неће ето ни да чека на изричан захтев од владе, него је већ сам својом иницијативом раширио калочку учитељску школу на четири разреда. То исто предстоји и нашој српској учитељској школи. Али шта ће бити онда? Остану ли остале околности (величина приправничких штипендија, учитељска дотација, питање мировинског фонда) исте као што су сада, онда је јасно, да ће та нова четиригодишња учитељска школа бити празна и да ће пре или после наступити тада опасност за наше вероисповедне школе, да ће остати без учитеља.

Зато ако желимо да према државним приликама одржимо наше вероисповедне школе и да нам оне напредују, онда стојимо пред озбиљном дужности, да се постарамо да испунимо оне услове, без којих је немогуће доћи до ваљаних учитеља. У првој линији мораће наш сабор, мораће наше општине да се одваже на пристојну дотацију свога учитељства и уредно издавање исте. Изговори да би се то радо учинило али да се не може неће сада већ ништа помоћи. *Неће* ли сада општине да принесу никакве жртве за своје вероисповедне школе, онда *ће* за коју годину *морати* то да учине, али неће тада бити њихове вероисповедне власти, које ће их на то нагонити. Ето нам примера у тројединој краљевини, где је ретко која општина плаћала уредно учитеља, док су нам школе биле вероисповедне, а сада како су школе покомуналене издају уредно и повећане учитељске плате. Види се дакле да је то могло да буде и пре, али није дала - кукавна свест. У Угарској штити још наше веро-

исповедне школе земаљски закон, никакве изванредне жртве (које неби сносили и наши иноплемени сугрaђани) не захтевају се од нас да их одржимо и била би грехота и уједно срамота да оно што нам закон даје не исцрпимо потпуно на корист свог народа и своје вероисповести. Веома сиромашним општинама, које су у опасности да се однароде, треба цео народ да нађе изворе за одржање школе према законском наређењу.

Установи ли се уз то издашан мировински фонд и састара ли се за штипендије приправницима онда је тим уједно отворено и учитељским школама поље за успешан рад и онда ћемо моћи да ишчекујемо да ће нам оне сваком годином давати у довољном броју све ваљаније и ваљаније учитеље. Вероисповедним учитељским школама мора увек бити главна брига и задаћа да у научном погледу сустижу државне заводе, јер им без тога нема опстанка. С тога ће оне морати и сада — док још имају три разреда — сву своју снагу да уложе, да допуњују и усавршавају своју организацију, како би за то време постизале исте резултате, које државни заводи за четири године. Да се тај посао српским учитељским школама олакша, неопходно је да их народ обилније материјелно потпомогне. Наше а свом строгошћу и државне власти захтевају да се приправници обучавају у земљоделству, али учитељска школа у Сомбору не располаже земљиштем за тај посао, нема шта више ни школског врта, нити потребног оруђа нити паушала за плаћање раденика, укратко ништа што би било нужно за успешну наставу у економији. Са повећаним захтевима од стране државе осећа се све већма незгода, што се у нашим учитељским школама настављају заједнички приправници и приправници. Установа та уведена је само као привремена, али она траје у Сомбору ево већ дванаест година и време је крајње, да се тај терет скине са наше учитељске школе, особито пошто сад већ имамо и за десетину година довољан број спремљених учитељица.

Сваком пријатељу наше црквено-школске автономије ваља да је увек на уму, да ћемо наше вероисповедне школе тако најбоље осигурати и одржати, ако буду у њима увек ваљани учитељи, који ће у школи постизати не само минимум успеха, него ће у том погледу и саме државе школе надмашити. Славу ту уживала је већ српска школа у Угарској, и данас има још српских школа које су у пуном смислу узорне; тај глас, ту славу ваља сачувати и проширити и тиме ћемо најбоље сачувати и

наше вероисповедне школе. Средства којима се долази до ваљаних учитеља наведена су напред: добра дотација, мировински фонд и ваљано уређена и свим потребним снабдевена учитељска школа. Ниједно од тих средстава није само за себе довољно, али кад се сва три сложе онда је успех осигуран и тада нас неће моћи никаква министарска наредба да узнемири, јер ће нам школа почивати на чврстом темељу, који не могу никакви ветрови да уздрмају.

М. П.

СЕДНИЦА СРБСКОГ НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

држана у Карловцима 8. Априла 1883. год.

Председава Његова Светост Патријарх. Присутни чланови: Др. Ђорђе Натошевић главни школски референт; прота Јован Борота, Др. Светислав Касапиновић, Теофил Димић, Н. Ђ. Вукићевић, Стеван Лазић и народни тајник Исидор Ћирић.

Прочитан је и на знање узет високи одпис кр. угар. министра за богочаст и јавну наставу, којим се Његовој Светости Патријарху изјављује захвалност, што је из српских народних фондова одређена подпора од 300 фор. професору српске учитељске школе сомборске г. Мити Петровићу за слушање свилоделског течаја у Горици. — Исто високо министарство до знања ставља да је учитељска стипендија из закладе покојног барона С Сине за прошлу годину подарена Мартину Јасовском учитељу у Кесиртову. Окружница истог В. министарства којом се јавља да је Јован Гелир ученик III. гимназиског разреда у Араду због грубих моралних изгреда из свију школских завода искључен има се објавити у гимназијама и учитељским школама.

Високославни саборски одбор враћа молбеницу г. Чобића умировљеног надзорника народних школа у Панчеву, који моли за повишење своје мировине, са изјавом да се милостиња повисити неможе. О овоме се има проситељ уз повратак молбенице известити. — Исти всл. саборски одбор из седнице од 8. фебр. о. г. враћа преко школског савета с препоруком достављене му молбенице учитељских удовица Јулијане Мојсиловића, Јелене Анђелића и Јелене Јајића ради подарења мировине из српског учитељског пензионог фонда, с тим решењем да се молбама ових проситељака неможе задоста учинити, пошто се неможе доказати да су њихови мужеви у исти фонд прилоге своје улагали. О чему се проситељке уз повратак молбеница извешћују. — На представку овог школског савета да се учитељима српских виших девојачких школа дозволи да могу испите за оспособљење учитељско пред испитном комисијом српске учитељске школе сомборске полагати, високо кр. угар. министарство за богочаст и јавну наставу одговара да поменути учитељи испит за учитељско оспособљење могу у српској учитељској школи сомборској полагати, али испит из мађарског језика морају они, по смислу чл. 18. државног закона од 1879. пред испитном комисијом одређеном од истог всс. кр. министарства положити.

Епарх. школ. одбор будимски подноси записнике о учитељским зборовима и пословник за исте зборове, по којему би се у будуће имали учитељски зборови у истој епархији, у место двапут на годину по један дан, само *једанпут* али у три дана узастопце држати, а учитељима, који на овим зборовима присуствују има се одредити дневница од 2 фор. на дан и путни трошак. Пословник се овај сасвим одобрава. На молбу Епар. школ. одбора будимског, да се одреди делокруг местних школских одбора, упућује се од стране овог школ. савета исти одбор на §. 126. највише кр. уредбе за српске народне школе од 1872. и на уредбе изложене у в. кр. рескрипту од 1868 II. под в.) где је делокруг местних школских одбора подпуно означен. Епарх. школ одбор будимски подноси извештај по коме се у дијецези будимској налази11 српских народних обштина, које немогу плату својима учитељима на три стотиње форинти подићи, и моли да се овима из народних фондова свакој сто форинти годишње припомоћи одреди, како би могле плате својих учитеља на прописани законом minimum подићи. – Речене обштине имају се радм молбе за горњу припомоћ високосл. саборском одбору упутити. Како се из записника учитељских зборова епархије будимске види, да су исти доконали подићи у свакој обштини школске воћњаке, којих ће се приход на оснивање школских књижница употребити; то се упућује епарх. школ. одбор будимски да има брижљиво надзор водити око подизања тих школских воћњака и Стефанијних гајева, као и о том да се у своје време приход од воћњака на одређену цјел обраћа.

Поводом искања епарх. школ. одбора будимског предложени од г. главног школског референта образац за школске закладнице или фасије одобрава се и има се уз сходно упутство епарх. школ. одборима доставити ради употребљења. Епарх. школ. одбор будимски доставља препис од записника својих седница у течају 1882. држаних. Узет је на знање.

У ствари избора учитеља у Шумберку, пошто је обштина у супрот решења епарх. школс. одбора будимског незаконитим путем довела у своју средину за учитеља Ст. Марковића, и пошто је потврђени од овог шк. савета за учитеља тамошњег Драгутин Јанковић међутим оставку дао и у Товарник за учитеља отишао, уништава се незаконити избор Марковићев и наређује се да се отвори поново стечај, а обштина се Шумберачка упућује да се наредбама епарх. школ. одбора у свему повиновати има.

На призив Бранка Влашкалића учитеља грабовачког против закључка епарх. шк. одбора будимског, којим се он од потраживања дугова од обштине Рац Хидашке одбија, решено је потврдити одлуку епарх. школ. одбора а г. Влашкалића опоменути да боље пази на пристојност кад пише школским властима.

Е. шм. одбор будимски на тужбу 134 становника у Помазу противу тамошњег учитеља да сурово поступа са децом, да је лихварству отдан, да се од људи наплаћује више него што му за дужности црквене пристоји и да је пијанству отдан, —пошто се по учињеној истрази ништа од овога обистинило није, али се опазило да учитељ записнике школске уредно неводи, закључио је учитеља укорети и на плаћање истражних

трошкова осудити. Противу ове осуде уложио је призив учитељ молећи да се за невина прогласи и од плаћања трошкова ослободи, а поднели су призив и неки чланови обштине с изјавом да они тога учитеља у својој средини никако неће да трпе. Епархијски школски референт изјављује своје мнење да он учитеља Пл. познаје од 1872. као уредног и ваљаног у сваком погледу, да је он осам пута школу ту походио и сваки пут у њој добар успех наилазио, са чега је поменути учитељ похвалама одликован; те по томе предлаже да се истрага поново повести има Школски Савет све околности у претрес узевши уверио се да у Помазу непостоји Школски Одбор и да је истрага једнострано вођена, те с тога враћа ову ствар по ново епарх. шк. одбору будимском, са упутством да се има у Помазу што скорије поставити местни школски одбор и да се истрага у ствари учитеља П. има поново обавити, у истој има свакојако и епархијски школ. референат учествовати. — На молбу учитеља српске више девојачке школе у Новом Саду да им се за суплирање једне катедре накнадно даде награда, пошто је г. главни школски референат поднео извештај да су учитељи на истој школи добар успех показали, одређује им се за суплирање упражњене катедре награда од 400 фр. и наређује се да се и даље катедра та суплира. На знање је узет извештај, да је Мита Калић учитељ на вишој девојачкој школи у Н Саду положио испит за професорство у средњим школама. Молба Михајила Патковића пароха Мариначког, да му се син Васа, који је само I. гимн. разред свршио, у учитељску школу прими одбија се. Љубомир Болић парох у Срб. Михољцу који моли да му се син у учитељску школу у Горњом Карловцу прими одбија се пошто син проситељев није прописане науке свршио. Гаври Поповићу учитељу у Брчкоме и бившем приправнику III. разреда даје се дозвола да може учитељски испит у горњокарловачкој учитељској школи положити. Стевану Стојчићу оболелом учитељу више дев. школе допуст се до краја године продужује Милошу Костићу учитељу у Босанској Градишки допушта се да може учитељски испит у Горњем Карловцу положити. Школски референт бачко будимске епархије моли да му се законом прописани други квинквенал од 100 фр. одреди. — Наређује се да му се исти издаје.

У ствари Љубомира Марковића учитеља у Кечи одобрен је закључак Епарх. Шк. Одбора Темишварског, којим се он за привременог само учитеља сматрати има. Усљед призива управитеља школског у В. Бечкереку г. Мите Момирског противу закључка епарх. школ. одбора темишварског, којим се он одпушта, решено је пресуду епарх. шк. одбора — због тога што је у овој ствари обишла местни шк. одбор бечкеречки, — уништити и упутити да сва овопредметна акта пошаље најпре местном школском одбору у Бечкерек, да у овој ствари као прва инстанција решење донесе и тек онда да се поново цела ствар у епарх. шк. одбору предузме. Старом учитељу Васи Димитријевићу, који 53 године звање учитељско одправља а од 1867. као учитељ салашке школе у Н. Саду служи, црквена обштина Н. Садска одредила је 120 фр. пензије и моли Шк. Савет да то одобри. На ово Шк. Савет позива исту обштину да реченом остарелом учитељу на 200 фр. пензију повиси и својим упливом код та-

мошње варошке општине додатак к истој пензији изради. Епарх. Школ. Одбор бачки подноси извештај, да је Милош Летић учитељ у Фелдварцу за председника местног школског одбора изабран, и моли да Школски Савет реши питање, може ли учитељ бити председником местног Школског Одбора. Школски Савет решава да учитељ неможе бити уједно и председник местног Школског Одбора.

Емилија Јовановићева изабрана учитељица у Башахиду, Душан Пајташев и Иван Мартиновић изабрани учитељи у Башахиду, Андрија Поповић учитељ у Беодри и Катарина Котурова Поповићева учитељица у Ст. Футогу, Ђорђе Милић учитељ аљмашке школе у Н Саду на предлог дотичних епархијских школских власти потврђују се за сталне учитеље и наређује се да им се издати имају декрети.

Спиридон Угреновић, који је у Петрињи учитељску школу свршио и само за подучитеља оспособљен, пошто нема оцене из науке христијанске, славенског језика и црквенога појања и пошто није оспособљен за самосталнога учитеља, неможе се одобрити за учитеља вероисповедне школе у Петрињи, него се упућује да на српској вероисповедној учитељској школи испит о учитељској способности положи. Извештај управе српске учитељске школе сомборске о том да је г. Мита Петровић професор природних наука у истој школи, у новембру прошле године слушао течај за свиларство и виноделство у Горици и да је из обадва предмета испит положио узима се на знање. — Жарко Поповић приватни ученик I. разреда у срб. учитељској школи прима се за редовног ученика, али да на свршетку школске године има строги испит од оба семестра положити На позив Школ. Савета српска црквена општина горњокарловачка прима се да исплаћује месечно народне стипендије тамошњим питомцима, које ће се њојзи у почетку сваког семестра из нар. фондова достављати. — Прочитан је и на знање узет извештај управитеља учитељске школе сомборске о владању и успеху ученика и ученица првога полгодишта $188^2/_3$. школ. године, са предлогом, да се стипендије свим народним питомцима и другог семестра издају; но уједно имају се они између њих који нису подпуно добре оцене добили, строго опоменути, да боље уче иначе ће им се стипендије на крају школске године одузети. Извештај управе учитељске школе горњокарловачке за прво полгодиште $188^2/_3$ шк. године узет је на знање. Смрћу Босиљке Гредељчеве упражњена народна стипендија у горњокарловачкој учитељској школи на предлог управе даје се приправници Љубици Гаћешиној.

Епархијски школски одбор у Темишвару иште упутство како се има владати према захтеву кр. жупанијских државних надзорника, који потражују да им се квалификационе таблице свију компетената за учитељство подносе на увиђење. У истом смислу поводом подобног захтевања кр. надзорника жупаније барањске иште упутство епарх. школски одбор будимски. Пошто по смислу в. упутства кр. угар. министра за богочаст и јавну наставу од 29. Јунија 1880. бр. 17.284. кр. школски надзорници надзор воде о томе, да при постављању за учитеље у Угарској првенство имају они који мађарски знају; то се поводом овога питања упућују сви епарх. школски одбори у Угарској, да на захтевање дотичних кр. жупа-

нијских школских надзорника, имају пре потврде избора за учитељство квалификациону таблицу дотичнога и осталих компетената реченом надзорнику подносити и по том у своје време к одобрењу избора приступити.

КАКО ЈЕ ПОСТАО КАМЕНИ УГЉЕН?

(Свршетак.)

Највећма распрострањен је назор, који изводи постанак каменог угљена на исти начин као и тресета и мрког угљена. По том назору нису наслаге каменог угљена што друго, него тресетне мочари из давне давнине, који су мало по мало тако рећи у земљу пропали. Оне су постале из грдних као наша дрвећа великих биљака, које су пропале или усљед поплаве, буре или снизавања земље. Покривене водом или зарођене земљом настао је за њих процес угљенисања. То гледиште поткрепљује се чињеницом, да се још потпуно одржана биљна дебла налазе у усправљеном или положеном положају од чести у самим гредама каменог угљена, од чести у окамењеном стању у шкриљцима између тих греда. Те биљке могу већином разговетно да се распознају и највећма су налик на данашње папрате и раставиће, од којих у нашим крајевима расту истина данас само мале врсте, али у тропским прадревним шумама то су читава дрвећа и грдне величине. За постајање каменог угљена по томе гледишту били би дакако нужни ужасно велики периоди времена, јер за греду угља, која је 1 метар јака, требала би непрекидна вегетација кроз хиљаду година, дакле за све греде у некој котлини требало би за то милијонима година. Али такви дуги, за постајање наслага наше земље потребни низови година узимају се опште у геологији, нису дакле ништа ново, те ни тај начин постајања није немогућан, особито кад се у обзир узме, да је у оно доба владала на земљи много виша температура и да је усљед тога било развијање биљака далеко бујније но данас.

Мање је распрострањен други назор, који узима, да је за постајање каменог угљена потребну масу дрва нанела вода, као што у ствари и данас велике американске реке нпр. Мисисипи и Амазонска река многе хиљаде из земље исчупаних шумских стабала у море доносе, те их ту на мирним местима сталоже. Али тај начин постајања могао би само да се примене на врло мале и слабе греде каменог угља, јер по рачуну треба за постајање угљене греде од 1 метра јачине наслага дрва од најмање $8^3/_4$ метра висине.

Трећи назор о постајању каменог угља, који је последњих година стекао многе присталице, разјашњује нагомилање потребног биља на други начин. Пошто велике масе каменог угљена не показују ни трага од структуре дрвета, то се на основу том закључује, да нису сухоземне биљке, које су богате дрвеним влакном, могле дати материјал за постајање каменог угљена. Питање је само, да ли има у мору таквих биљака, које би се налазиле у огромној маси, јер то је први услов да може да постане камени угљен. Ту нам се одмах намеће фамилија алга или танга, од којих се неке врсте налазе и у слаткој води, али у огромном броју врста и облика налазимо их истом у мору, које на обалама покривају често по

више миља далеко. Нарочито познајемо у атлантичком океану, између канарских острва и полуострва Флориде наслагу таквих танга, за коју се наводи да покрива 40.000 квадратних миља, која би била дакле већа него Аустрија, Немачка и Француска скупа и која се поглавито састоји из једне једине врсте, из бобичавог танга или саргасума. Сличне наслаге танга налазе се у грдном пространству на јужном крају Америке, у северном делу тихог океана између Америке и Азије, северно од сендвичских острва, најпосле и у јужном поларном мору. Толике масе биља могле би збиља да разјасне постајање каменог угљена; са пространством тих маса танга не може ни из близа да се сравни ниједна шума; њих је било у свако доба у грдној множини у мору; у њима нема никаквих дрвених влакана и из њих је пошто су угинуле и на дно мора потонуле постала усљед трулења угљенаста маса, коју је у течају хиљада и хиљада година покривао песак и муљ, на што су се после с нова таложиле масе танга за постајање нове греде угљена. Тако су постале грдне угљене наслаге, у којима се непрекидно измењују слојеви угљена и шкриљца, као што то данас можемо да видимо, пошто су после више стотина хиљада година издизањем и исплакањем са морскога дна подигнуте на површину земље. Што се у гредама угљена и у шкриљцима налазе још добро одржани остатци и отисци од сухоземних биљака, које по изложеном назору нису ништа допринеле правом образовању угљена, то се тим разјашњује, да је исто дрвеће морска струја случајно нанела у масу од танга, те је после с истом заједнички потонуло и угљенисало се.

Изложен назор о постанку каменог угљена потиче од геолога *дра Мора*. Он је заиста врло прост и нараван и чини излишним сваку насилну претпоставку, а сем тога најбоље се слаже како са искуством тако и са законима науке. По том гледишту није образовање каменог угљена бивало само пре, него оно траје непрестано даље и бива још и данас, јер и сада тону грдне масе изумрлих танга. Дакако да не може нико да израчуна време, које је нужно за тај процес; небројене тисуће година протећи ће, док из танга, које сада тону на дно мора, постане камени угљен. Тако исто не можемо да кажемо, да ли ће и ком ће тај камени угљен да служи некад као гориво.

Четврти назор, који је истом прошле године постао више познат, поставио је *Рајнш* на основу многобројних микроскопских испитивања. И он одбацује досадање мнење, да је камени угљен преостатак сухоземних биљака, које су по његову мишлењу врло мало учешћа имале при стварању каменог угљена; главну масу истога сматра Рајнш за остатке распадања особитих, врло једноставних организама, који су припадали групи живих бића, најнижим органским гљивицама, које су као сада тако и у пређашња времена биле јако развијене и опште распрострањене те се мисли, да су сродне са т. з. бактеријама. Поменутом испитаоцу пошло је већ за руком, да докаже више група тих створова са неких 60 различитих појединих облика, који по његову мнењу чине врло многобројне и различито јаке мале гредице (микро-гредице), из којих се састоје греде каменог угљена.

На основу тих овде само напоменутих истражних резултата није

на жалост још могуће, да се потпуно реши загонетка о постанку и природи каменог угљена; али можемо сигурно да очекујемо, да ће се наћи позвани испитаоци, који ће се отвореним новим стазама потрудити, да свестрано расветле тај веома интересантан предмет.

Ма се који од четири изложена назора о постанку каменог угљена нашим читаоцима свидео, свакако остаје неоспорно, да је камени угљен као и друга минерална горива производ биљнога царства. У грдним мајданима угљена налазимо ми угљик на једној његовој хиљадугодишњој штацији, на којој се одмара у свом вечном колотоку. Јер познато је да је угљена киселина, гас што постаје сагоревањем угљика, главна храна свију биљака; из ње граде биљке своје тело, које се састоји поглавито из угљика. Кад биљка потпуно иструне или сагори, онда она враћа ваздуху опет натраг угљену киселину, која може да настави свој колоток кроз биљно и животињско тело. Али кад се биљке описаним процесом лаганог трулења преобрате у угљен, онда се сарани највећи део угљика и искључи се тако за више хиљада година из редовног колотока. Тек нашем времену, које би на све стране да понесе заставу ослобођења, беше остављено, да угљик мало по мало ослобођава из његове многовековне тавнице и да га кроз горостасне парне димњаке враћа опет натраг у оне зрачне регије, из којих је доспео на земљу.

(Der Naturhistoriker V. 1. 2.) (Prof. Alois Schwarz.)

УСКРС У СОМБОРУ.

Дочек новога Проте у Сомбору и Врбица. Пошто је у недељу 3. Априла на служби Божијој у Новосадској саборној цркви новоизабрани окружни прота Сомборски прец. г. Љубомир Купусаревић за Проторејеја произведен приспео је он 7. Априла у вече дољним жељезничким влаком у Сомбор, да овде проведе велику и светлу седмицу. Сомборци су свог новог духовног старешину дочекали најусрдније. На колодвору скупљена је била множина народа и међ њима сви најодабранији Срби овдашњи, на челу којих је обште уважени председник црк. општ. наше г. П. Вукићевић новога проту свечано поздравио. Сакупљено отмено друштво на 14 каруца допратило је жељено-изчекиваног госта уз клицање народа у протопресвитерски стан, који је за дочек спремљен био у црквеној такозваној Теофановићевој кући. На Лазареву суботу после подне у два сата ношена је свечана Литија по Врбицу, на којој су овом приликом не само деца и прости људи него и најодабранији овдашњи грађани у усхићењу учествовали. После врбице следовало је велико вечерње у св. Ђурђевској цркви, на коме је први пут нови г. Прота саборно чинодејствовао и дивну ону духовну песму „Свѣте тихіи“ умилним својим гласом одпојао. Сутра дан служио је он саборно јутрење и службу Божију и проповедао, а после службе дошао је у ванредну седницу српске црквене општине, где га је председник поздравио и члановима општине представио, а затим је госп. Прота захваливши општини сомборској на указаном поверењу, у подужем лепом говору изложио своју жељу, да као прота и парох по дужности ревностно дела на славу Божију, из духовно сазидање, свестрану корист и процве-

тање овдашњег православног српског народа, држећи се у свему строго закона и чувајући слогу и љубав са овом општином која у свакоме добру другим нашим општинама за пример служи.

Велика недеља у Сомбору. На црквеним светковинама велике недеље у саборној светођурђевској цркви сомборској на челу парохијалног свештенства овдашњег чинодјејствовао је пречастни г. Прота Љубомир Купусаревић одслуживши на велики четвртак после подне св. Литургију и у вече Свенођно бдение, које је од 7 до 11 часова ноћи трајало; на велики петак после подне у присутству многобројног народа служио је свечано вечерње са износом плаштанице уз појање стихире: „Тебе одјејушчагосја свјетом“, — којом приликом је проповедао частни г. Димитрије Живковић ђакон; то вече беху обе цркве сјајно осветљене и народ је полазио и целивао Христов гроб; на велику суботу рано у јутру по пропису држано је опело Христово и обнашање плаштанице, а после подне служио је Василијеву Литургију госп. Прота. На свима овим и другим црквеним светковинама велике недеље појала је приправничка и школска младеж прописане духовне песме смерно и складно на духовно сазидање побожнога народа.

Христос воскресе! Светли празник Христовог васкресења прославилисмо у Сомбору ове године најсвечаније. На Ускрс у јутро у два сата после поноћи пуцање прангија и звонење звона разбудило је мало и велико, порта црквена, велики мраморни крст на пијаци и све околне куће беху осветљене. На многим местима блистаху се сјајни ускршњи поздрави. Уз вештачко осветлење бенгалском ватром и уз дивно појање у три сата после поноћи обављена је узвишена светковина Васкресења Христовог, у присутству многобројног народа, којом је приликом једно одељење војске пред црквом упарађено било и салве давало. На свечаној служби Божијој појало је српско певачко друштво под управом госп. Косте Берића. На служби је као и на јутрењу и вечерњу тога дана началствовао Преч. Госп Прота и како својим свечаним и велељепним служењем, тако и сходном и поучном духовном беседом задобио је срдца свију овдашњих Србаља. Други дан Ускрса киша нам је покварила овде уобичајени сабор на успенском гробљу. Трећи дан је служио госп Прота саборно у св. Претечевој цркви, којом је приликом проповед говорио администратор парохије г. Младен Борђошки, а певачко друштво је врло вешто појало. И овом приликом било је у цркви много сакупљеног народа, који се са духовним задовољством и најлепшом успоменом са ове светковине разишао.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Будимешта*) Министар просвете је по изјављеној му жељи од стране више врховних вероисповедних власти наредио, да и вероисповести имају послати своје изасланике на овогодишњу земаљску учитељску скупштину, и то: римокатолички епископат 7, реформатски конвенат 2, протестански конвенат, православне вероисповедне врховне власти, унитарска црква и израилћанска по 1 изасланика. Ти изасланици могу се бирати

или из броја вероисповедних школских надзорника, или из броја професора препарандије, или из броја народних учитеља.

(*Метода нормалних речи*) долази већ у пензију. Бар у Немачкој се, као што тврди „Preus. Lehrerztg.“, опште против не подижу, а напротив се стално напредује на пољу гласања. Отпор тај одобравају и сами надлежни кругови, те се можемо надати, да ће и учитељске школе забацити поменуту методу.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада издала је под 21. апр. окружницу, којом обзнањује штипендије, које су установљене превишњим решењем од 12. апр. о. г. на рачун „крајишке имовне, узгојне и образовне закладе.“ Ниједна штипендија није намењена слушаоцима богословије, а сви други факултети и високе школе су заступљене. Од штипендија за учитељске приправнике одређене су 36 (пре их је било 87) по 200 фр. за приправнике у Петрињи и 15 (пре их је било 37) по 200 фр. за приправнице полазеће женску препарандију (т. ј. самостанску римокатоличку У.) у Загребу. За образовање српских учитеља и учитељица у духу њихове вере и народности, и ако постоји српска учитељска школа у Карловцу, нема ниједне штипендије. Слободни смо да на ту околност упозоримо крајишке посланике Србе, а очекујемо од њих да ће законитим путем порадити, да се у том погледу ствари на боље и у духу правде промену. За средње школе одређене су 90 штипендије по 200 фр. и то: по десет за сваку од бивших крајишких пуковнија, и сем тога још 9 по 200 фр. за сиромашне ученике велике гимназије у Госпићу (пре су износиле те штипендије по 120 и по 100 фр.) Укупан износ штипендија за годину дана је 51.520 фр.

(*Средње школе у бившој хрв. слав. крајини за школску годину 188$^1/_2$.*) О истима је донео опширан извештај 4 комад „Službenog glasnika“. Средњих завода било је 7 и то: мала реалка у Петрињи са 62 ученика (православних 15), мала реалка у Митровици са 78 (православних 47), велика реалка у Земуну са 141 (правосл. 63), вел. реалка у Раковцу са 121 (правосл. 40), гимназија у Госпићу са 151 (правосл. 68), вел. гимназија у Винковци са 208 (правосл. 39) и српска вел. гимназија у Карловци са 223 (правосл. 201) ученика. Уопште је било у свима тим заводима ученика по вери: 473 православна, 461 римокатолик, 9 евангелика и 41 мојсијевац (27 у Земуну.) У реалкама био је полазак нижих разреда дозвољен и девојчицама те их је било у Петрињи 4, у Митровици 19 и у Земуну 21. Свега укупно било је у свима средњим школама 984 ученика (реалке 402, гимназије 582), што је за 28 ученика мање него предидуће године; тај мањак долази од реалака, а број гимназијалаца повећао се са 6. Будући да су све средње школе крајишке имале свега 42 разреда и 79 учитеља, то просеком отпада на један разред 23·4 и на једнога учитеља 12·4 ученика. Учитељска библиотека била је највећа у карловачкој гимназији (4365 свезака и 1738 свезчица), али с болом у души морадосмо да читамо у извештају „да су збирке учила у карловачкој гимназији не само сиромашне, него и већим делом и неуређене. Обсежни хербариј, што га тај завод поседује, није за наставне сврхе више упорабив поради своје старости; од многобројне минераложке збирке може се код обуке употребити само мален дио, пошто су минерали великом већином неуређени, неопредељени, сачињавајуће тако рекуће громаду камења. Физикална

се обука на том заводу врло слабо подупире физикалними покуси, пошто има у ту сврху врло мало сходних апарата, а за кемичке покусе неима онде скоро никаквих справа. У осталом тај завод неима нити прикладних просторија за смештење оно мало учила, што их поседује.“ Заиста горке речи, али не може се сумњати да оне изражавају право стање ствари. Даље видимо још да у карловачкој гимназији није настављано из гимнастике, што је — да се благо изразимо — анахронизам. — Учитељску школу у Петрињи полазило је 98 ученика, од којих 42 православна, 55 римокатолика и 1 евангелик; од тих ученика уживало их је 87 земаљску штипендију од 200 фр. и 2 потпору по 150 фр. од имовне општине у Новој Градишци.

(*Учитељство у Аустрији по верозакону.*) Од 25.518 онолитавских учитеља јесу 24.132 римокатолици, 367 евангелици, 1360 унијати, 221 православни и 528 мојсијевци. Од учитељица су римокатоличке вере 4616, евангеличке 28 и јеврејске 69. (Ови се бројеви очевидно односе само на државне школе, јер знамо да у Шибенику и Задру има Српкиња учитељица. У)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. Vinogradarstvo i pivničarstvo za puk. Napisao Fran Kuralt tajnik gospodarskoga društva. Na sviet izdalo društvo sv. Jeronima. (Nagradjeno iz zaklade Dušana Kotura). Zagreb tisak dioničke tiskare 1882 8⁰ с. 129. Цена 35 нов.

Ваљана популарна књига о раду у винограду и подруму. Нарочито ово друго важно је за наше виноградаре, јер доброта вина зависи поглавито од тога како се с њим у подруму поступа, а у том смо ми на нашу велику материјалну штету јако заостали. У тексту се налази више слика. Поред доброг садржаја могу да се превиде гдекоје грдобе језика.

РАЗНО.

(*Дар.*) Његово Високопреосвештенство Господин епископ вршачки Емилијан Кенђелац претплатио је „Школски лист“ сем за себе још и за г. Живана Филиповића учитеља у Дубовцу, за гђцу Јелену Живковићу учитељицу у Ковину и за Саву Живојновића приправника у Сомбору, на чему нека је овим Његовом Високопреосвештенству како од стране овог уредништва тако и од обдарених изречена топла захвалност.

(*Православна епархија бококоторска, дубровачка и сашчанска.*) Изишао је шематизам исте за г. 1883. Из статистичног прегледа за прошлу годину видимо, да је у целој епархији било 8 манастира, 4 протопресвитерата, 44 парохија и 6 капеланија (од којих беху 5 неодвисне). Цркава је било 204, *домова 5053 са 23,431 душом.* Родило се 625, а умрло 416. Г. 1881. било је *5338 домова са 36415 душа*, дакле прошле године 285 домова и 2954 душа мање; узрок је том мањку, што се за последњега устанка раселио *сав* народ из Кривошија, Леденица, а *од чести* с Убала, Ораовца, Степена и горњих Побора. Број катихумена по средњим и основним школама износио је 1272. У додатку шематизма налази се као обично више старинарских и историчких података, што је сваке хвале вредно.

(*Темишвар.*) Штипендију за приправнице од 120 ф. годишње, што ју издаје овдашња српско-православна црквена општина, добила је гђца Олга Ракића, приправница 2. разреда у Сомбору.

(*Ст. Бечеј*). Недавно преминула удовица Марија пл. Чокић од Ападије оставила је српском школском фонду 1500 ф. са жељом, да јој школски одбор приреди сваке године парастос. („С. К.“)

(*Задужбина.*) Пок. грађанка у Новоме Саду Катарина Ђорђевићка завештала је на иконостас тамошње саборне цркве и школу гробљанску 1000 ф., на гимназијски фонд 200 ф. и на српске народне школе 100 ф.

(*Колико је књига штампано у Немачкој г.* 1882.) Свега је издано 14.794 нових књига и земљовида или за 397 мање него г. 1881. Прошле (1881. год.) излазило је сваки дан 49 књига, г. 1882. само једна књига мање. По струкама било је од тих књига највише из педагошке групе т. ј. 2394 дела (1881.: 2414). Отуд је било 404 (1881.: 490) списа за младеж. Теологија је продуковала 1373 дела (1881: 1472), јуриспруденција 1355 (1881: 1469), медицина 847 (1881: 817) На четвртом месту по количини стоји лепа књижевност са 1260 новина. Године 1881. били су господа романописци и белетристе нешто мало мање плодни (1226 дела) Повесница заузима по рангу седмо место, пошто је донела 783 новина (1881: 779).

НЕКРОЛОГ.

У Српском Итебеју преминуо је 14. априла о. г. после кратке болести тамошњи учитељ **Исидор Крецул** и сахрањен је на велики петак у пратњи сва три месна свећеника. Оставио је иза себе сина *Саву* приправника 1. разреда у Сомбору.

8. марта о. г. умро је у Вери тамошњи учитељ *Јован Ћирић.*

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Нам. учитељ у Суботишту Младен Новковић именован је правим учитељем у Бешенову. Учитељ у Бечмену Јован Чурчић стављен је у стање мира.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Д. Тузли. Плата 500 ф., стан и огрев, ко зна нотално певање добија још 50 ф. награде. Молбенице до 15. јуна српско-православном школском одбору у Д. Тузли (Босна.)

— Траже се учитељи у Бујановци, Нештину и Вери. У првом месту плата 400 ф., огрев, стан и врт, у друга два 350 ф., огрев, стан и врт. Молбенице управљене на вис. кр. хрв. слав. далм. земаљску владу шаљу се до краја маја (по новом) школском одбору у дотичном месту.

НОВЕ КЊИГЕ.

Теоријска механика за ученике велике школе по J. Вајсбаху израдио Љубомир Клерић професор механике на великој школи. Друга свеска. Наука о еластичности и јачини чврстих тела. Са 180 дрворезних слика у тексту. У Београду штампа и издање крал. срп. државне штампарије 1883. Вел. 8° с. VII и 625—1072. Цена 4 динара. (Прва свеска овог изврсног учебника изишла је 1880. г.)

Славне жене и девојке у српским народним песмама (из свију крајева српских. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду 1883. 8° с. 82. Цена 20 н.

Високи Стеван у народним песмама са насловном сликом. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8° с. 59. Цена 15 н.

Nova pesmarica sa 185 pesama svatovskih, potskočica, narodnih i bačkih, koje se najradije pevaju. Skupio Š. D. Izdanje srpske knyižare braće M. Popovića u Novom Sadu 1883. 16° s. 72. Cena je 10 novč.

Женидбе у јуначким народним песмама Прибрао и пропратио Стеван В. Поповић. (Најјефтиније издање за народ). У Новом Саду, издање штампарије А. Пајевића. 1883. 8° с. XXX, и 338. Цена 60 нов. (У предговору је као студија и књижевна оцена у књигу уврштених песама.)

Приповетке из историје свега света За школу и народ. Од Х. Херцога. Превео Владимир Красић. Први део: стари век. (Ово је дело наградила „Матица Српска"). У Новоме Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 1883. 8° с. 259, Књига је тврдо укоричена а цена јој је 80 н.

Дела Ђуре Јакшића књига VI. Приповетке. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8° с. 295. Цена динар и по.

Штампа се и VII. књига и скоро ће бити готова. У њој ће бити слика песникова с биографијом и литерарном студијом о раду његову и приповетке Чобанче (с продужењем из посмртног рукописа), Рањеник и Капетанов гроб. — За овом ће књигом на брзо изаћи VIII IX. и X. књига, у којима ће бити драме песникове; и тиме ће се завршити потпуно издање дела Јакшићевих)

ПОЗИВ.

На основу закључка VIII. шајк. окр. учитељ. збора бр. 15. овим се позивају чланови, да изволе 16|4. маја т. г. у 9 сати пре подне, у *Госпођинце* на IX. шајк. окр. учитељски састанак у општинску централну школу доћи.

Предмети:

1. Очигледна настава у свези са мађарским језиком у IV. р. } Угледна
2. Механично читање у II. разреду. } предавања.
3. Граматично анализовање у IV. разр }
4. Важност и цел очигледне наставе. } Расправе.
5. Писмено вежбање као припрема за писмено изражавање мисли }
6. Читање записника од прошле седнице и извештај председника.
7. Извештај о стању благајне друштвене и преглед рачуна друштвених.
8. Извештај заступника бачких учитеља са земаљске учитељске скупштине.
9. Избор одбора за састав расправног програма за идућу скупштину.
10. Место и време идућег састанка.
11. Задружни прилози.

Чуруг 20. априла 1883. *Председништво.*

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ник. Васићу учитељу у Ваљеву. Примили смо од г. М. Каракашевића 28 динара у име претплате за целу годину за вас и ваше претплатнике. Поздрав. — Сл. књижари В. Валожића у Београд. Београдска пошта вратила нам лист господина митрополита Михаила. Молимо да нас известите, камо имамо да шаљемо лист Његовог Високопреосвећенства. — Г. Стојк. уч. у Баранди. Ко жели лист даље да прима, мора претплату да положи, иначе се сваком обуставља.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 9. У Сомбору 15. маја 1883. Год. XV.

РОДИТЕЉИ, НЕ УНЕСРЕЋАВАЈТЕ СВОЈУ ДЕЦУ.

Кад се размисли, са колико неприлика и неповољности има сваки човек по правилу да се бори у свом животу, колике се сметње и препреке стављају на пут његову напредовању и колико је карактерности, одважности и разума нужно да се сретно обиђу све опасности, што их носи живот, онда не може човек довољно да се начуди начину, којим се већином васпитавају деца у нашим т. з. бољим кућама и породицама. Уместо да се деца мало по мало спреме за — често сурови — додир са светом, у који ће пре или после морати да ступе; уместо да се оружају карактером против многобројних искушења у животу, која никога не мину и којих је у толико више, што виши положај заузима човек у друштву; уместо челичења за животну борбу, без које нема ни победе, те без ове ни праве среће за човека: уместо свега тога држе на жалост многи родитељи своју децу прекомерно дуго затворену у што ужем кругу и остављају их тако без свакога практичнога познавања о свету; они су неутешни, ако се њиховим љубимцима деси и најмања — ма и заслужена — неповољност и неприлика и труде се да ту најбржим путем загладе; слепа љубав, глува за сва начела, управља њиховим васпитним радом, који као бесхарактеран не може ни друкчијим плодом да рађа. Јели онда чудо, што од такве деце не буду никад поносити храстови, који пркосе бури, него изађу углађене врбе, које се повијају за сваким поветарцем и клону још пре, но што ко нађе за вредно да их секиром обори.

Родитељи! такво васпитање не води срећи ваше деце. Знам, колику зебњу буди у вама и сама помисао на онај час, кад ће ваша деца морати да изађу из благе домаће атмосфере,

кад ће морати да оставе ваша топла недра и да се вину у стран свет, да осигурају себи срећу и будућност, коју им ви из свег срца желите. И имате пуно узрока да се бојите за њих јер јесте ли ви своју децу спремили како ваља за тај пут, јесу ли она вична том путу, на ком ће сусретати многе хладне погледе и на ком је, као обично у свету, много више трња него цвећа? Јесте ли их — ма и у малом — практично научили, да разазнају праве пријатеље од лажних и јесте ли им дали на пут карактер, којим ће моћи да се одупру и порочном лукавству и ласкавом пороку, који ће да их мами у своја наручја? На то помишљају родитељи обично истом онда кад је опасност већ пред вратима, а да се за њу већ за рана спреме, за то су они били сувише плашљиви, јер су децу своју љубили само — слепо. И кад онда ваља да испрате одраслу децу из своје куће, онда нису сузе, што их они роне, сузе нежнога бола ради самога растанка, него вреле сузе бриге и страха за будућност свога чеда, сузе, које пеку и које су на жалост и сувише оправдане.

Бацимо један поглед на прилике, у којима се деца данас васпитавају. Родитељи се пре свега старају, да деци ништа не фали. Хране их избраним кусним јелима; што се детету не допада не износи се на сто; нема ниједнога дана, да се пости, јер то би могло лако да оштети дечије здравље. Велика се пажња обраћа оделу, оно мора да буде шарено и скупоцено и колико је год могуће лепше него у друге деце. Још мала деца па носе већ рукавице и сâтове, прстење и друге наките. Већину времена проводи дете у врућој соби, у шетњу ће само поћи кад је потпуно леп дан. Сиграчака има толико, да им се не зна броја; кад му се која не допада ломи је, за то га неће нико казнити, него ће одмах добити на њено место нову и лепшу. Штогод дете узжели, то мора одмах да се испуни без обзира на умесност те жеље. Дете се никад само не служи: сагнути се да подигне какву бачену ствар, да донесе себи столицу или да остави и после да нађе своје одело, то би било по мнењу нежне мајке испод достојанства њеног детета, за то су ту слуге и слушкиње. Ови морају да говоре деци као великима, морају да се повинују њиховим заповестима и наопако да се усуде, да их укоре за какву непристојност или неучтивост. Родитељи би то примили као велику увреду, јер воља је дечија прво у кући, њој мора све да се покорава, та њој се покоравају и сами — родитељи. Од најмање неповољности дете ће да плаче и тешко

опоме, ко је био повод тим сузама. Падне ли случајно дете или ће удари или посече, ма било то у најнезнатнијој мери, одмах се читава кућа узбуни. Потужи ли се ко стран на дете или нађе ли на њему мане, онда је то пука злоба и завист. Али ако се дете потужи на кога, онда је све то света истина, јер „наше је дете добро и не уме да лаже“; и ако се ипак ухвати у каквој неистини, онда се то гледи да прикрије и морало би гвоздено срце бити, које би код тако малог детета видело у том какво зло, које ваља одмах у зачетку гушити Примете ли родитељи какве озбиљније мање на детету, па се одваже да против њих устану, онда они не чине то озбиљном строгошћу него обећавањем поклона за исправак. Тако се деца из рана науче на награде и наскоро неће без те да учине ни најмању услугу — па ни самим родитељима Таква отмена деца мало су у друштву друге деце и ако то бива, онда се строго пази, да то буду деца „равна.“ Кад деца одрасту толико, да се мора да помишља на њихово изображавање, онда се главна брига посвећује стварима, којима може спољашње да се сјаје и нарочито страним језицима. Ако иде какво дете у јавну школу, па га можда учитељ за какву погрешку по заслузи укори, онда ће дете сматра то за увреду и родитељи неће много распитивати за повод укору, него ће гледати да увређено срце дечије умире и осудиће учитеља као човека проста и сурова (дакако пред дететом), а отац ће се већ, као човек од уплива, постарат и за то, да учитељу неће више пасти на памет, да вређа његово дете.

Тако је у тим кућама дете центар, око кога се све окреће. Родитељи, слуге, посете, сви гледају да му угоде. Једине су поуке, које чује од својих родитеља: „Чувај се!“ и „Пази!“ Све је друго ласкање и умиљавање. Тако проводе та деца своје детињство без и најмање неповољности, све око њих им је на услузи, све лебди над њиховим жељама и никакав облачак не мути ведро небо њихова живота. Заиста би могли да кажемо да је сретно и блажено детињство даровано тој деци, да није само свакоме одређено да постане човек и да не мора свак да се опрости са небом тога блаженства

Иза благовања у срећи осећа се тешко и најмања несрећа. А вечну срећу не можемо ником да зајамчимо. Нико не зна, шта носи дан и шта ће донети ноћ. Богатство и части су пролазне и свакоме, ма како било сретно његово детињство, предстоји у већој или мањој мери борба са судбом.

А јели начин васпитања, који је овладао у бољим породицама, удесан да спреми дете за ту борбу? Само онај побеђује ко је јак и срчан, а ми смо, уместо да смо се старали да деца стеку та својства, децу нашу размазили и разњежили и као слаботиње и мекушци остављају она праг родитељске куће. А како пролазе мекушци? Погледајте у живот, обазрите се по природи и видећете да редовно пропада све што је мекушно. Зато се врло варају они родитељи, који мисле да чине деци љубав, кад их мазе и кад њихову удобност стављају као највиши обзир. Кад деца одрасте и постану људи, онда ће да клону при првој беди, која их снађе и увидеће, да им таква љубав није донела никаква благослова, него ће је можда и да проклињу као извор свој несрећи у животу. (Свршиће се.)

ШЕДАТОРИ У НАШИМ ШКОЛАМА.

Нема сумње, да је учитељовање најтежи посао, који непрестано троши моралну и физичну снагу учитељеву, док га напослетку сасвим не ослаби и пре времена у ладни гроб несправи.

Из дана у дан умно и телесно радити дабогме да кроз дуг низ година јако оштети здравље јадног учитеља; а да и неспомињемо друге околности, које то још подпомажу и убрзају.

Имати пред собом до стотину деце, па свако ма и у најмањој мери образовати и васпитати, преголемаи је то рад за једног човека. Ову би околност требало узети у достојан обзир и гледати, како да се тој незгоди доскочи. Питање је дакле, како да се ту помогне? Овој незгоди једва да има лека. Узаконити, да учитељ сме држати само два разреда са 30—40 дечице била би велика олакшица за њега јер ту би му требало тек половину своје снаге да у рад уложи, а тиме би природно снага му дуже трајала и дуже би могао и да ради и да живи. Признајемо отворено, да је то немогуће, јер нам је познато, да наш народ једва издржава и једну школу с једним учитељем, кад је већином сиромах а издатци су и онако преголеми.

Учитељство дакле приморано је да само себи помоћи тражи; а то би се ма и у малој мери постигло уважањем шедатора у школе. Ова система особито је нужна тамо, где учитељ има више разреда, а може користити и у једноразредној школи.

Уважање шедатора у школе није никаква новина, јер су их практиковали још стари педагози, као Ланкастер и др., а и наши стари учитељи су их радо употребљавали. И писац ових врста увео их је у своју школу пре две године што му је и дало повода да о њима на овом месту неколико речи напише.

Ова система несме ући у школу у целој својој опширности као некада, кад је изазвала нужда у недостатку учитељских сила. Она у данашњој школи може и сме имати места само при механичним школским

радњама а при одржању запта и реда. Треба ли развити дечији разум, будити вољу и образовати карактер, једном речи образовати и васпитати, ту већ мора речена система да се захвали.

При одржању запта и реда нужно је, да учитељу помогну његови ученици. Ради одржања реда, које је врло потребно у школи постоји у мојој школи један ученик-надзорник, коме је задатак да у школи пази — — док нисам ја у њој — да влада ред и не буде ларме; дужан је после школе остати да види, да ли је остало каквих ствари, и ако јесте, да их сачува. Пре мога долазка у школу мора покупити задаће и известити ме, да ли су сви ученици донели их, ветрење школске дворане и брига за креду, мастило; да су школске табле, сто и столица чисте и у реду и т. д. то све спада у његову задаћу.

Надзорник се тај мења сваке недеље. Ове послове односно ово звање одправљају сви старији ученици који су доброг владања. Ако се који у владању поправи, тога пред свима ученицима похвалим и за награду надзорником га наименујем. Одликовати у целој школи једног или двојицу ученика, није целисходно, јер ту је одма легло зависти, пакости, злоби, мржњи и другим пороцима, који с излазком деце из школе преносе то зло и у јаван живот.

Особиту пажњу треба да учитељ поклони извештајима тих малих надзорника. Често ће се десити, да ће бити неистиних извештаја, који су потекли из злобног срца надзорниковог према појединој деци; или пријављују којекакве маленкости што нису за пријаву. После строгог испита таки се надзорник мора казнити.

Прошле године имао сам једног надзорника у мојој школи, који је то одликовање јако почео злоупотребљавати. Кад његова недеља дошла да пази, ишао је он од ученика до ученика те измамљивао од њих колача, новаца, пера и других ствари с обећањем, да ће их, ко му плати, затајити и од мене сакрити какву погрешку, што су учинили или друго што недозвољено урадили. На срећу брзо сам га ухватио у том делу и по строгој истрази по заслузи казнио. Све ово наведох с тога, да покажем, како ученици лако хоће да злоупотребе доброту учитељеву, те је потребно, да наставник на све то помишља и пази.

Од ученика се захтева, да се не владају само у школи добро него и у цркви, на улици и на сваком другом месту. Ја сам завео надзорнике и у цркви, који пазе, да сва деца мирно стоје, пазе и сложно поје. Ово је у толико нужније, што учитељ кад пође неможе и на децу пазити, а после и добро дечије владање у цркви подиже углед учитељев у очима присутних људи. С радошћу ево јавно исповедам, да још никад на моју дечицу у цркви нисам *шискао*, као што сам имао другде прилике то чути. Мој поглед утишао би сваки и најмањи немир.

Завео сам даље шедаторе, који пазе на то, како ми се ученици идући из школе кући владају на улицама и сваки ми изгред неизоставно пријављују. И ово је врло важно, јер по владању ученика сваки па и странац, који их види, оцениће њих и учитеља им.

Шедаторима се најстрожије мора забранити свако право на извршивање било ма какве казне над осталим ученицима. Они не смеју

бити никакви полицаји, него само добри и верни помагачи своме учитељу.

Оволико сам имао да речем о такозваним: *редарским шедаторима* и њиховом делокругу ма и у најкраћим потезима, а сад да пођемо даље.

(Свршиће се.)

ОБШТА ЗЕМАЉСКА ИЗЛОЖБА У БУДАПЕШТИ 1885.

У Будапешти образовао се земаљски средсредни одбор за општу изложбу, која ће се 1885. године тамо држати. Председник је тога одбора Александар Матлековић а подпредседник је грф Евгеније Зичи. Одбор овај издао је 9. Априла о. г. позив на отачаственo обштинство, у коме се обширно разлаже прека потреба, да се општа земаљска изложба у престолници отачаства нашег приреди, јер — вели — прошло је скоро 40 година, од како није држана у престолници земље наше занатлијска, а 20 година од како није држана земљоделска изложба У појединим градовима отачбине наше приређиване су истина за то време мање изложбе, али ове нису приносиле материјалне користи производницима, које би одговарале принешеним на ту цјел жртвама. Сада се већ уобште почиње признавати, да је унапређење отачаствене индустрије један од најпречих и најважнијих задатка наших и да нам се са стањем отачаствене радиности и земљоделства и са манама и недостатцима нашим у овом погледу што пре темељно и подпуно упознати ваља.

Отачаствено наша индустрија већ сада у многим струкама на таком степену развитка стоји да наше потребе њеним производима подмирити можемо, али Угарска није досада имала сгодне прилике, да своје најбоље послове и производе може обштинству изложити и показати на сгодном месту и у сгодно време. Наш је дакле задатак, да задобијемо обштинство наше за отачаствену радиност и да страноземске производе, колико је могуће са наших тржишта истиснемо, а то можемо постићи ако на доброуређеној свеобштој изложби покажемо целом народу нашем шта имамо и са чиме располажемо.

Зарад тога ће се 1885. године у престолници Угарској Будапешти, као у средишту друштвеног, умног, материјалног и обртничког живота нашег, држати општа земаљска изложба

Изложба ова неће бити само искључно занатлијска, него ће у свези стајати са изложбом земљоделском, са изложбом стоке као и са изложбом школских и уметничких и т. д. предмета. На овој дакле изложби представиће се у живој слици односни положај отачаствене индустрије и степен њенога развитка у свези са стањем пољоделства и уметности. Ту ће се дати прилика да занатлијство наше сазна, где би могло добијати подпоре од пољоделства и уметности; ту ће наћи занатлија изворе, које му отачаствено земљоделство пружати може, да набави себи нуждно градиво за своју радњу, а да таково немора као досад изван граница наше отачбине тражити. Земљоделац, сточар и газда упознаће се ту са производима отачаствених заната и зачудиће се што није досада потребе своје с таковима подмиривао. Разширењем круга познавања у народу разшириће се

и земаљско производство, умножиће се обртност и трговина а занатлијство и земљоделство обезбедиће себи сталну пијацу у земљи нашој.

Главна је дакле цјел ове изложбе представити верну слику угарске занатлијске и творничарске (фабричке) радње и уметничкога труда, како би се поправило што је за поправљање и унапредило што је за унапређење. Изложба ће ова имати даље да покаже како уплив уметност и наука на радиност, на земљоделство, на подизање вредности поједине робе и на трговину; она ће представити земаљске пољопривредне, сточарске, шумарске и рударске отношаје, и дати обавештаја појединим пределима о томе, шта се у њима може с коришћу радити и шта ваља да са ради.

Тога ради ће се на изложби овој разпоредити сви предмети по групама тако да се може лако добити преглед о стању земљоделства, шумарства, рударства, о радњама занатлијским и о алатима.

На основу свега овога нада се поменути одбор, да ће обштинство угарско у свакој струци производа учествовати на овој изложби и позива оне, који желе учествовати у тој изложби да пред очима имају практичну радњу, и да се постарају таке предмете на изложбу изнети, са којима ће се моћи осведочити и доказати да је наша радиност и наше земљоделство способно за живот, да је од практичне користи и употребљивости, а клонити се ваља сваке ванредности у излагању и свега онога што је особењачко и што се у практичном животу неможе употребити. Докажимо, — вели се у позиву, — да смо кадри постојане и ваљане послове израђивати и да се индустријски и земљоделски производи наши могу надтицати са страноземскима! На свршетку позивају се богати сугрђани, да код најваљанијих отачаствених занатлија и вештака наруче за ову изложбу такве ствари, које би на дику изложби овој служити могле, и са којима би се занатлије и вештаци наши показати могли шта су кадри израдити.

Ко намерава што на ову изложбу послати, треба да се до свршетка ове године пријави код горњега одбора, који је готов и свакоме нуждна објашнења давати у својим званичним, просторијама у Будапешти (Ferencz József tér 6 számalatt). Доцније ће се у Вел. Вараду, на Реци, у Кошици, Колошвару, Мишколцу, Печују, Пожуну, Шопроњу и Темишвару основати окружни одбори за ову изложбу, а у свим знатнијим, местима постојаће местни одбори за ову земаљску изложбу.

НАПРЕДАК У ЕКЗАКТНИМ ЗНАНОСТИМА У Г. 1882.

Најважнија посматрања на пољу екзактних знаности у току минулих дванаест месеци односе се на астрономију. Потпуно помрачење сунца, посматрано веома брижљиво, пролаз Венере и комета необичне величине имају довољно важности, да години 1882. осигурају знаменито место у повесници нашега знања о небеским телима. Помрачење, које се догодило 5. (17.) маја, посматрале су енглеске, француске и талијанске експедиције са станица на обалама Нила између Сиута и Теба. Посматрања беху повољна у сваком погледу. Први пут пође ту за руком да се добије потпун фотограм од спектрума протуберанција и короне; и сама је корона фотографисана. Локијер је посматрао то помрачење голим

оком, и за то посматрање држи он, по речима председника енглеског краљевског друштва (Royal Society), „да има важност решавајућег доказа (experimentum crucis) између обе постојеће хипотезе о карактеру сунчане атмосфере.“

Посматране појаве беху налик на оне, које су опажене при помрачењу у г. 1871., које се догодило као и лањско, кад су сунчане пеге биле у maximum (било их је највише), а разликовале су се од пега опажаних по Американцима г. 1878., кад су оне биле у minimum (било их је најмање). — Изгледа као потврђено, да сунчане пеге означују период сунчане делатности, а кад су ретке да показују доба мира на сунцу.

Посматрања велике репатице беху различите вредности. Појава њена беше повод најчудноватијим пророчанствима. Тврђено је великом сигурношћу, да је то репатица од г. 1843. и 1880., која се вратила пре но што јој је било време. Она је, говорише, ушла у спољашну атмосферу сунца прве године (1881.) и тим је толико задржана у свом путу, да је, у место да се појавила на крају двадесетога столећа, указала се нагло већ после 37 година. Ишла је сада још ближе око сунца и била је још већма задржана у свом путу, да се из тог разлога могао предсказати њен садањи повратак за неколико година. — Садање поколење-веле— биће сведок догађаја, који досад још није никад са земље посматран т. ј људи ће видети, како ће сунце у пуном смислу речи да прогута велику комету. Стадоше много да гатају о могућим посљедицама те нагле катастрофе. Неки мужеви од науке тврдише да ће сунце пламтити таквим жаром, који ће онемогућити сав живот на земљи. Страх, који је тим пробуђен у мислима људи научно необразованих, не могоше да умере уверавања, да нестанак комете неће моћи да буде тако нагао, као што су тврдила пророчанства, и да једини последак од знатног повишења сунчане светлости и топлоте може да буде то, да обале Гренландске сада ледом покривене озелене и постану згодне за становање, да се Исланду опет поврати она плодовитост, која је на њему владала у 8. и 9. столећу и да ће нама (т. ј. у Енглеској) донети топлија лета, тако да ће грожђе у нашим јужним крајевима моћи опет да сазри — Али пошто је пут те велике комете тачно израчунан видело се, да се та репатица, уместо да нам се врати у марту, нагло удаљава од нас путем, који траје четири тисуће година. Ова велика комета показивала је кад се приближила сунцу у малој даљини од истог спектрум натријумов уместо обичног водиковог спектрума, али кад се удалила видео се опет водиков спектрум. Већ пре исте године показивала је репатица коју је изнашао амерички астроном Велс и која је добила његово име, јасан непрекидан спектурм са светлим пругама, међу којима беху и натријумове. Та опажања знатно су променила пређашње назоре о саставу (конштитуцији) тих небеских тела.

Није дано сваком поколењу да посматра пролаз Венере. То се збило само двапут у овом столећу, у г. 1874. и у г. 1882. и пре сто година неће моћи више да се види. Некоја делимична посматрања извршена су у Енглеској, али та појава могла је за цело време свог трајања да се посматра само у другим деловима света. Енглеске експедиције изаслане су на Мадагаскар и на прибрежје Добре Надежде, на острва Бермудска,

Јамајику и на острва Барбадоска; други посматраоци нађоше се опет у Брисбану и у Новом Селанду, у Мелбурну и у Сиднеју, а и у Јужној Америци и у Сједињеним Државама. По податцима тих посматрања нашао је Стоне, посматралац Радклифски, да се на основу посматрања при улазу Венере пред сунце у Западној Индији на једној страни света и на прибрежју Добре Надежде на другој страни света даје добро израчунати даљина сунца, дочим посматрања при улазу Венере, извршена у Западној Индији, комбинована са истовременим посматрањима на Новом Селанду, дају други исто тако добар основ за ту исту цељ. Важних података пружио је дакле науци лањски пролаз Венере. Г. 1874. виђено је и фотографисано је светло коло око планете, које показује, да је та планета опкољена атмосфером исто тако густом, као што ју има наша земља, а можда још гушћом. При последњем пролазу посматрано је опет коло, али је било прекинуто, што показује, да су на неким местима сунчану светлост заустављали облаци. Пошто је спектроскоп показао, да се у атмосфери Венериној налази водена пара, то смемо да закључујемо, да су тамошњи облаци слични нашима. Тако је Венус у извесном погледу налик на наш земаљски свет, она има море, облаке и кишу, и тамо се сунце рађа и залази, али је година краћа и сунце веће. — Напротив показују нека посматрања на Марсу, да су тамо сасвим други односаји него код нас. Шиапарели у Милану посматрао је опет заливе тако широке као Црвено море, који се по изгледу протежу кроз његово копно. Одмах у почетку прошле године посматрао их је опет, као што су то чинили и други звездари и видео је, да их је двапут више но што је први пут нашао и да покривају цео екваторијални део планете.

Дра Сименса теорија о начину, којим се обнавља сунчана енергија, и како се сунчана светлост и топлота, која одилази у празан простор, опет натраг враћа, најзнаменитија је научна хипотеза нашега доба. Била је саопштена дописом, који је читан пред краљевским друштвом (R. Society) одмах у марту и беше већ повод многим расправама Др. Сименс претпоставља, да је васељена испуњена водиком, кисиком и угљиководицима у стању највећега разређења и да се та тела накупе према поларним крајевима сунца усљед гравитације, где утичу једно на друго хемички и тако производе светлост и топлоту. Претпоставља, да се вода, оксид и диоксид угљика, који тако постају, усљед центрифугалне силе удаљују од екваторијалних страна сунца и да их у даљини опет разлажу његови зраци. Ту влада непрекидни колоток, разлагање и спајање, примање и издавање држе се непрестано у равнотежи. Та теорија је смео покушај да се приближи решењу проблема, око ког су се звездари тако дуго узалуд мучили, т. ј. шта бива са светлошћу и топлотом, које без престанка одлазе у простор, а само се незнатан део истих задржи и употреби на површини планета.

Од осталих екзактних знаности само се земљопис минуле године у истину обогатио. Дописник „Daily News“ О' Донован обелоданио је своја искуства из Мервске оазе у дописима поменутом листу, који после изађоше сабрани у самосталној књизи; Колкун описао је свој пут кроз

Кантон Ривер и преко Јунана на Иравади; Станлеј и де Браца саопштили су своје проналаске на реци Конгу.

Последња година није могла да забележи никакав нов електрички проналазак, ма да је сграђено неколико нових и издашних динамо-електричких машина, а последњих месеца почело се већ да говори о новом акумулатору. Инак је учињен знатан напредак, да се употреба електричке струје за производење домаћег и јавног осветлења опште уведе и да се њеном силом користе на свакоме месту.

(По „Daily News“ Ј. Пшеничка.) (Чешки „Paedagogium“)

ЂУРЂЕВСКА СЛАВА У СОМБОРУ.

Саборна српска црква сомборска слави св. Ђурђа великомученика Овогодишња слава тога дана у цркви и у народу била је сјајна и спомена достојна. У очи празника служио је у присуству многога народа нови г. прота Љубомир Купусаревић са два свештеника и ђаконом велико вечерње с умилним појањем стародревне химне „Свјете тихіи“ и са литијом после које су благословљени хлебови пшеница, вино, и јелеј. О Јутрењу појао је госп. прота величаније и читао св. Евангелије, а затим је било христосовање као на ускрс, целивање и мазање уљем из кандила. У девет часова пуцњава топова и звонење у сва звона огласе, да је време службе Божије и силни се свет у свечаном руху стече к цркви св. Ђурђа, у којој је опет господин прота са свештенством најсвечаније службу служио а певачко друштво под управом г. Косте Берића учитеља више девојачке школе умилно је појало. После причастна изиђе госп. прота на амвон и у врло лепо и красноречиво изведеној беседи поучи народ о значењу светих храмова и о благотворном упливу њиховом на морални и религиозни живот народа. Поука је ова дубоко у срдце дирнула све присутне и саслушана је са највећом пажљивошћу. После заамвоне молитве ношена је литија око цркве у трипут, уз умилно појање Ђурђевског тропара. Том приликом је госп прота на четири места свечано читао св. Евангелије и на сваком држао молебствије. На првом месту чело олтара читано је Евангелије от Матеја зачало 116, у коме се казује како је Христос Спаситељ апостоле послао по свету да уче све народе и да их крсте. После евангелија следовала је обична сугуба ектенија са возгласом. На другом месту пред западним црквеним вратима читано је Евангелије од Матеја зач. 67, у коме Спаситељ говори о утврђењу цркве своје на камену вере, којој неће врата ад-ова одољети. Евангелију је следовало молебствије за благочастиве ктиторе и приложнике св. храма за њихово здравље, благостање и спасеније, па онда молитва за сву браћу и за све православне христијане. Код јужних црквених врата опет литија застане и ту се читало Евангелије од Марка зачало 59, у коме нас Спаситељ саветује, да се чувамо и свакој прилици и да постојани останемо у свима бедама трпељиво сносећи их ради вечнога спасенија. Затим је следовала молитва за сачување овога града од глада, помора, труса, потопа, нападаја непријатељска и међусобнога рата, а завршена је са молитвом: „Услыши насъ Боже Спасителю нашъ.“ На сва ова три места

по свршетку молебствија осјењавао је госп. прота народ крстом и благо сиљао св водицом молећи се Богу да спасе своје људе и благослови своје насљедство и освети град овај и његове становнике. На четвртом месту са северне стране пред гробом негдашњега знатног и ученог проте сомборског Христифора Попића, под којим је садашњи храм св. Ђурђа у другој половини прошлога века сазидан, пошто се прочита Евангелије от Јоанна зачало 21. учинио је г. прота лен спомен и молитву за упокој душâ основатеља св. Храма нашег и свију почивших праотаца отаца и браће наше, који на том и на другим местима почивају. — У цркви и на литији била је множина народа и цвет интелигенције наше. Сви мало и велико тронути беху свечаним служењем, хришћанском бесједом и красним обредима, који су на литији овој вршени.

По свршетку литије сав се народ са свештенством врати у цркву, где је слједовало освећење црквенога кољива и отпуст по свечаном ускршњем уставу са којим се црквена свечаност завршила.

У један сат после подне држана је први пут у Сомбору слава црквена у просторијама српске читаонице, где је до 80 православних Срба учествовало. Овај умерени али ипак сјајни заједнички обед представљао је праву слику негдашњих агапа, то јест заједничких вечера братских у првих хришћанâ и црквених славâ у старих Срба пре него што се раскошност и разметање у народу нашем одомаћило. На среди средњега стола пред горњим челом уз запаљену воштаницу стављен је био частни крст, колач и чашица црнога вина. У горњему челу седио је пречастни г. прота а до њега с десна ревностни приложник наше цркве и обштинар Др. Петар Стојковић, а с лева председник црквене обштине сенатор г. Петар Вукићевић.. Пре него што ће се печење унети устану сви гости и госп. прота узевша на себе епитрахиљ а у руку кадионицу с тамјаном започне по пропису обред резања колача. Како се овај обред у Сомбору редко у којој кући о свечарима држи. а црквених слава овде није већ одавна било то су скоро сви присутни први пут ову свечаност видили. Прозори читаонице били су отворени и умилно појање тропара и кондака Ђурђевског и осталих духовних песама са висине читаоничине дворане орило се на далеко. Госп. прота благословивши хлеб и вино прореже и прелије колач љубећи се са председником обштине уз громогласно појање венчаних песама: „Свјатіи мученици и т. д.“ Затим њи двојица разломе колач са речма „Христосъ посредѣ насъ и јестъ и будетъ. Аминь.“ —

Пошто се обред овај заврши и делови преливеног колача међу гостима разделе, слједовале су здравице. Прву здравицу наздравио је наш обште уважени председник обштински у славу његовог величаства краља нашег и целог прејасног владалачког дома. Ову су здравицу сви гости стојећи саслушали и пропратили сложним певањем царске химне. Велико звоно на кули црквеној и 21 метак из топова на пијаци Франц-Јосифовој пропратише ову здравицу, и објавише је целом становништву овдашњем. Другу је здравицу наздравио Др. Петар Стојковић у здравље Преосвештеног Епископа Бачког Василијана. Затим је пречастни г. прота у подужој беседи наздравио православној обштини сомборској, желећи јој и

даље слогу, напредак и благослов Божији, и да се на њу све општине српске угледају, па да буду тако сложне у добру, као што је ова општина досада у свакој прилици сложна и напредна била. Здравица је ова с бурним усклицима примљена а сва звона на саборној цркви огласише народу православном овај свечани чин и благослов. Затим је отлични грађанин и члан општине г. Сима Бикар наздравио г. проти, а Др. Павловић опште љубљеном господину председнику црквене општине. После ових унапред одређених здравица, управитељ учитељске школе и члан црквене општине Н. Ђ. Вукићевић у подужем говору напоменувши најважније догађаје из двестогодишње прошлости сомборских Срба, који у свези стоје са Светођурђевском славом црквеном, наздравио је православном српском народу у Сомбору, с жељом, да овај добри народ на темељу своје свете вере и миле народности српске, по примеру праотаца својих непоколебимо стојећи, развија се и напредује материјално, морално и интелектуално. — И ова је здравица била једнодушно са одобравањем од свију страна примљена а уз здравицу ову и друге, које још следоваху орило се Многаја лета и појање ускршњих, св. Ђурђевских и народних песама.

Око четири сата друштво је од стола устало и мало доцније разишло се пуно одушевљења за братску слогу и заједницу српску и најкраснијих намера за неговање човечанских и хришћанских врлина у народу нашем. Спомен ове славе остаје дубоко записан у срдцима свију учестника и многи се изјавише да нам овим начином и у оваком духу ваља одсада сваке године славити св. Ђурђа заштитника нашег саборног храма. —

Сутра дан у недељу 24. априла на млади Ускрс намеравао је г. прота носити литију око шанца по стародавном обичају овдашњем, али је ова лепа светковина због ружног времена засада изостати морала. Тога дана у вече вратио се наш општељубљени гост у Карловце испраћен до колодвора онако исто као што је на цветни четвртак дочекан био. Ми се надамо, да ће он свршивши овогодишња предавања у св. Богословији добити од највише наше духовне власти што скорије одпуст са богословске катедре и да ће се с породицом својом пред Духовске празнике моћи доселити сасвим у средину нашу, где га чека љубав овдашњег православног српског становништва коју је он себи својим врлинама као отличан свештеник и узорит човек у пуној мери задобио. *В.*

СТАЊЕ ЗАКЛАДА НАРОДНИХ

којима рукује православна српска црквена општина сомборска на свршетку 1882. године.

Народне закладе, којима рукује отлична српска црквена општина јесу: заклада Платонеумска, Школског Листа, за учитељске сирите и Јосифа Мунтила. Стање ових закладa на свршетку 1882. године било је по рачуну општинске благајне прочитаном у главној скупштини горње општине 3. Априла о. г. следеће:

1. *Заклада Платонеумска.* Од прошле године пренесено стање

19.915 ф. 58 н.; чист приход 1882 износио 868 ф. 89 н.; по томе цело стање на крају године је: 20.784 ф. 47 новчића. Одтуда у готовини има: 3253 ф. 46 н.; у зајмовима на обвезнице: 16.241 ф. 35 н.; у рештанцијама камата: 1289 ф. 66 н. Петнајест питомаца из камата ове закладе добијају стипендије у суми од 960 фр.

2. *Заклада Школскога Листа.* Од прошле године 5491 фор. 68 н. Чист приход 24 ф. 80 н.; стање с концем Децембра 1882: 5516 ф. 48 н. Овај капитал састоји се из готовине од: 3556 ф. 48 н.; и из зајмова на обвезнице: 1960 ф Из камата издаје се у име подпоре издавателству Школскога Листа годишње 300 ф. и по завештању покојног архимандрита Ст. Михаловића за три учитеља плаћа се у име предплате на Школски Лист 9 ф.

Заклада за учитељске сироте. Пренесено стање од прошле године: 1212 ф. 46 н. Чист приход: 72 ф. 92 н. Стање на крају године: 1285 ф. 38 н. Од овога је у готовини 985 ф. 38 н.; а на обвезницама 300 фр.

4. Заклада покојног Јосифа Мунтила негдашњег грађанина Сегединског за учитељ приправничког завода сомборског. Од прошле године: 449 ф. 74 н.; чист приход: 27 ф. 14 н.; стање на свршетку године: 476 ф. 88 н. Ова се главница састоји из готовине од 176 ф. 88 н. и из зајма на обвезницу од 300 фор.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српска учитељска школа у Карловцу*) С поуздане стране смо извештени, да ће висока кр. хрв. слав. далм. земаљска влада прогласити српску учитељску школу у Карловцу за *јавну*, те ће као таква отпочети још идућом школском годином 1883/4.

(*Будимешта*) Закон о средњим школама примљен је са неким изменама и у горњој кући саборској после дуже дебате, у којој је живо учествовао и романски митрополит Мирон Роман. Од наших архијереја није био нико на сабору. Пошто измене горње куће нису начелне, то их је посланички дом усвојио и тако се може рећи, да је закон о средњим школама готов.

(*Мађарски течај у Баји*) неће се као што је у 6. броју овога листа јављено отворити 9. јула, него већ *6. јула* по нов. кал. т. ј. на наш Иван-дан.

(*Београд.*) Професор гимназије београдске Гаврило Витковић, који је познат са скупљања српских старина у Угарској, стављен је у стање покоја. — Главни просветни савет на свом састанку од 9. марта решавао је о уважењу година службе оних учитеља, који су пре но што су у Србију дошли учитељовали на страни. Ове године службе уважене су учитељу београдском Николи Мусулину, учитељу лесковачком Настасу Крстићу, учитељу мајданском Јеротију Вујићу и учитељу бранковачком Деспоту Деспотовићу. Ти учитељи су учитељовали или у Босни или у Старој Србији, г. Мусулин и на Цетињу. Ради неисправности сведочанства нису уважене године службе на страни рготинском учитељу Гаври Пешићу и смедеревском учитељу Јовану Бољарићу; први је учитељовао на Цетињу

и у Угарској, други у Барањи и Осеку. На састанку од 16. марта нису уважене ни белопаланачком учитељу Павлу Красићу године службе проведене у Аустро:Угарској.

(*Зарад подизања занатлијства.*) Два берлинска друштва „Задруга за благо омладине, која је школу оставила“ и „Кураторијум Дистервегове закладе“ расписала су заједнички награду од 1500 марака за дело о: „Избору занатлијског позива.“ Поднесени списи имају да се ограниче само на т. з. практичке, грађанске врсте позива — занате и мали обрт — и нарочито ваља пажњу да обрате на ова питања: 1) Какве особине има занат? (Кратка карактеристика појединим занатима својствених радова и задаћа, које су им стављене) 2) Какве телесне и духовне подобности претпоставља занат код научника (шегрта?) 3) Који су путеви отворени за колико могуће свестрано образовање у дотичном занату и каква се средства за то захтевају? 4) Какве материјалне изгледе и нарочито и какве изгледе за будућу самосталност пружа позив? Жеља је да се као додатак расправља и о оним врстама позива, које се односе на канцеларијску службу, нарочито погледом на изглед, који исти дају младом човеку, да би се тако стало на пут далеко распрострањеном прецењивању истих. — Спис тај ваља да износи 10—12 штампаних табака, а рок за шиљање истиче 1. априла 1884.

(*Педагошки конгрес.*) Ове године биће педагошки конгрес и у Бразилији. Тамошња влада сазвала га је за 1. јуни у Рио де Јанејро. Са тим конгресом биће спојена и педагошка изложба.

(*Против претоваривања у девојачким школама*). Доњоаустријски земаљски школски савет управио је допис на среске школске савете, у ком се међу осталим вели: „Са педагошког гледишта, да се ни девојке не смеду претоваривати, налаже се том среском школском савету, да подвргне ревизији број часова за ручни рад у појединим школама, разредима и оделењима и да при том тачно пази на то, да се у нижим разредима или оделењима ниједна девојчица не оптерети недељно са више него три, а у вишим разредима или оделењима највише са четири часа за ручни рад.“

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

13. *Савети мојој кћери од Ј. Н. Буља. Превод с француског. Свеска I. У Новоме Саду издање и штампа А. Пајевића 1883.* 8⁰ с. 124. Цена 60 нов.

Писац ове књиге познат је са најбоље стране у нашој књижевности по својима „Приповеткама мојој кћери,“ од којих су 2 свеске изашле лане у истој наклади и од истог преводиоца. У „Саветима мојој кћери“ наставља се смишљено утицање на образовање девојачког карактера; они су намењени девојци, која је већ доспела до обртне тачке свога живота, те је сваки дан може да растави са сновима безбрижнога девовања. Нису у тој књизи сухопарни савети, који би уморили бујни ток девојачких мисли, већ у пријатне приче заодењуте слике из друштва, које у исто време и забављају и облагорођују. Тих лепих прича налази се у овој свесци десет. Ево шта сам умни писац вели о плану своје књиге: „Немој се страшити тог угледног наслова: „Савети мојој кћери,“ ни мислити, да ћу ићи, као

строг цензор или суморан моралиста, на то, да ти будем на досади дубоким суставом и немилим правилима, илити оном научном и моралном справом, коју злоупотребљавају врло често они, који мисле, да тим начином настављају младеж, а они јој међутим само досађују, сметају слушању њеном и одвраћају од себе млада срца, противе се непрестано склоностима њиовима. То неће бити овде метод мој. Настављати, да се и не осети то омилити учење различитим променама, убедити примерима, а задобити, преко свега тога поверење осећањем, то је, по моме мишлењу, један и најсигурнији пут, којим ћу те водити ја увек.“ Ту своју реч писац је заиста одржао и с тога ће наћи многе захвалне читалице. Родитељима, којима је стало до здраве забаве за своје велике кћери, препоручујемо најтоплије ту књигу.

У преводу сусретамо више необичних израза, али се у целоме чита лако и пријатно.

14. Učitelj u Jabukovcu. Pripoviedka za mladež. Slobodno preradio Josip Klobučar pučki učitelj i pravi član hrv. ped. knjiž. sbora. U Zagrebu nakladom hrv. ped. književnoga sbora 1883. 8⁰ c. 143. Цена 45 нов.

У облику приповетке излаже се у тој књизи сав посао око воћака и нарочито је јасно и испрпљиво изведено оплемењивање воћа. Књига је слободно прерађена по немачком делу од Лудвига Пауера. Као поучна и корисна књига заслужује да се препоручи. — Упозорујемо уједно наше читаоце, да са 1 фр. годишњег прилога могу да постану потпомажући чланови хрв. пед. књижевног збора у Загребу, а као такови добијају бесплатно оне године, за коју су прилог платили, више књига, ове године нпр. сем „Школскога врта у селу“ (о ком у идућем броју) и ове књиге које већ саме стају 1 ф. 85 н., добиће још најмање два друга дела, која ће доцније изаћи. Уписати се може за потпомажућег члана и код уредништва овога листа.

РАЗНО.

(*Православна епархија далматинска*) Изишао је шематизам исте за г. 1883 У уводу се налазе интересантни исторички податци о управи далматинске епархије од г. 1663. па до данас. Јепископска конзисторија управља са више просветних заклада и закладом свештеничких сирота и удовица, којој је као и другим двема закладама основалац садањи преосвећени дијецезан. Манастира има три (Крка, Крупа и Драговић), о којима су такођер саопштени исторички податци. Богословски завод отворен је г. 1833. у Шибенику, а г. 1841. преселио се заједно са јепископском катедром у Задар; сада броји 18 слушалаца. У богословском семеништу има 32 питомца, од којих се 20 уче још у гимназији. Вероисповедних српских почетних школа има у целој епархији 4: мушка фундацијона школа „Бованова“ у Шибенику са 14 ученика, женска фондацијо-

на школа „Ковачевића“ у истом месту са 14 ученица, женска фондацијона школа православне општине у Задру са 23 ученице и 10 ученика и мушка школа у Перoју (у Истри) са 13 ученика, коју издржава тамошња православна општина (Перојска парохија броји сада 54 домова са 230 душа). У целој епархији било је године 1882. 5 протопресвитерата, 53 парохије и 3 капеланије са 9336 домова и 65319 душа. Монашког свештенства је било 24, а мирског 48 Свега се родило прошле године 2761 а умрло је 1252, која се сразмера може назвати веома повољном.

(*Сарајево.*) Његово ц. и кр. Величанство благоизволело је из превишњих својих приватчих средстава подарити овдашњој православној богословији скупоцене покућствене предмете и то: потпуни јествени намештај, покриваче за кревете и друге неке ствари. Све то достављено је већ управи богословије. („С. Л.“)

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделило је кр. уг. министарство за богочаст и наставу Јулијани рођ. Плавшића удовици иза Димитрија Радића бив. српског учитеља у Медини годишњу потпору од 84 ф. и за двоје малољетне деце укупно 50 ф.

НЕКРОЛОГ.

24. марта т. г. преминуо је у Српској Неузини тамошњи умировљени учитељ *Димитрије Давидовић* 59 година стар. Послужио је тамошњу општину 32 године као вредан и честит учитељ. Нека му је вечити спомен међу нама и лака му била црна земљица! (П. Т.)

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитеља у Срп. Неузини изабран је белоцрквански учитељ Макса Стојковић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Грађа за фауну краљевине Србије I Шкољке. — Шкољке у Србији израдио Др. Л. Ђ. Докић професор велике школе (са 14 дрвореза). Београд издање и штампа кр. српске државне штампарије 1882. вел. 8⁰ с. 115. Цена 1 и по динар.

Аналитички и систематички преглед животиња у краљевини Србији израдио Др. Л. Ђ. Докић, професор велике школе I део *Кичмењаци* Београд краљевско-српска државна штампарија 1883. вел. 8⁰ с. VII. и 99. Цена 1 динар.

Шала и сатира од Абуказема. Свеска четврта. У Новом Саду. 1883. Издање књижаре Луке Јоцића и друга 8⁰ с. 79.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

„Мисли о народној школи.“ Изаћи ће.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 10. У Сомбору 31. маја 1883. Год. XV.

РОДИТЕЉИ, НЕ УНЕСРЕЋАВАЈТЕ СВОЈУ ДЕЦУ.

(Свршетак.)

Зато ће родитељи, који су прави пријатељи своје деце, удесити тако њихово васпитање, да их оружају за све могуће прилике и неприлике доцнијега живота, тако да их не уништи ни највећа несрећа. А да то постигну, ваља да раде све противно од онога што сада чине. Не треба да разњеже кус деце многим бираним јелима, него нека се само старају, да је храна здрава и нарочито пека пазе, да деца не постану пробирачи у јелу; ни пост не треба да се избегава као добра школа за умереност и уздржање. И при одевању ваља обзир на здравље да буде главно мерило, нећемо много пазити на прикрпине моде и поглавито ћемо се чувати, да оделом не одхрањујемо у деци сујету и величање, изворе многе несреће у животу. Исто тако нису ни накити за децу, нарочито се од неког доба тера велика злоупотреба са сатовима; сât има вредност за онога, који уме да цени време, а то деца не знају, њима је време дуго и с тога увек на одмет. При избору сиграчака ваља да се клонимо луксуса и да их не купујемо деци много, а велику важност да полажемо на то, да дете чува ствари, које му дамо. Деца треба да излазе напоље и при мало неугодном времену; крепост се не гаји у соби, у затвору мљитави и тело и дух. Неумесне жеље и захтеве дечије зауздаваћемо и строго ћемо изискивати од њих послушност. Дете ваља из рана да се приучи да се покорава вољи старијега и разумнијега, тим ће оно стећи здрав основ за развитак самосталне своје воље. Пркос и упорност казнићемо чим се појаве и тако ћемо их сатрти у корену. Деца ваља по мало да се уче да се сама послужују и сама себи да помажу, а да не заповедају ни слугама, него да се привикну,

да и у њима почитују људе и старије. Нека се деца упућују на услужност као на важну копчу међу људима и нарочито морају да буду услужна родитељима. Али зло би било, да их на услужност учимо обећавањем и давањем награда, јер би се тим врлина изметнула у шпекулацију и одгајили би себичност. Основ свега морала је истинољубље и с тога ћемо највећом брижљивошћу чувати дете, да остане одано истини и појави ли се лаж ма у ком облику, онда се мора она сузбити и самим најстрожијим средствима: највише утиче дакако у том обзиру пример на децу и ако родитељи буду на то пазили, да истину увек говоре и да се лажи гнушавају, онда ће они тим најбоље васпитати своју децу за истинољубље. Човек, који се навикне на велику удобност, тешко се прилагођује промењеним околностима и остане с тога више мање спутан кроз цео живот; због тога нећемо дете окружавати удобношћу, штетном како духовно тако и телесно, него ћемосе у том држати просто граница, што их прописују здравствени обзири, шта више треба да приучавамо нашу децу по мало и на неугодности живота: преварену наду, губитак милих им ствари, па и саме болове учићемо их да трпељиво сносе, јер велика осетљивост загорчила је већ многом цео живот. Васпитање мора да буде озбиљна брига родитељска, али васпитати се не сме плашљиво и због тога нема ништа убитачнијег за развитак самосталности него непрекидно „Чувај се“ и „Пази,“ које прати дете на сваком његовом кораку. Стражарите ви над њим а да оно за то ни незна, него нека се ослања више на себе сама, па и ако искуси отуд какве неповољности, ако падне, лупи се или озледи, биће му то добре поуке за живот и стицаће све више и више самопоуздања. Пустите дете да се окуша и тамо, за што није његова снага доросла, да га неуспех увери, како треба за сваки корак, што га хоћемо да учинимо, да одмеримо своју снагу и да се чувамо да је не прецењујемо. Уопште не дајте да се страх усели у душу ваше деце, него им хвалите сваком приликом срчаност, којом се једином побеђују беде и невоље у животу. Ви нећете своје дете задржавати бојажљиво од друштва друге деце, у ком ће (поред потребне пажње од стране родитеља) у племенитој утакмици да расте његова снага и познавање света

Редовном наставом не почињите пре док се деца не развију како треба телесно; а кад једном почнете онда настојте да то буде озбиљна настава, управљена вишим циљима, која ће у

истини да облагороди, а не да је удешавате за моментани сјај, који само у уској соби засењује, али у великом свету нит' грејс нит' светли.

Где се на све то пази при васпитању деце, ту се уједно дела и за образовање карактера, те круне свега васпитања; никад се оним првим начином не може да стече то благо, него негда сретна деца лутају као јадни људи без икаква морална основа у себи по свету, не знајући где да стану и пребијајући се од једне на другу страну као чамац на води без крманоша Колико је то на несрећу њима самима, толико је то и од штете за народ, коме такви бесхарактерни слабићи припадају и за ког напредак нису они у стању ништа да учине. Родитељи, који се придржавају начина васпитања, што смо га осудили, немају на жалост пред очима никакве идеалне цељи, да их руководе у њиховом васпитном раду. Телесна удобност ставља се највише, а задовољство, које даје савестан и карактеран рад и срећа, која лежи у пожртвовном заузимању за јавно и опште добро, као да не налази у круговима садањих родитеља много поштовалаца Себично и с тога неморално начело: „Гледај да је само теби добро, а за друго се не старај" ради би они да пренесу на своју децу. Просто вегетативно живљење истиче се као цељ живота и где такво мишљење влада, ту не може бити говора о карактеру, али ту се уједно кона и гроб свакој правој срећи.

Нека се само увек помишља, да је за сваког разумног човека духовна слобода главна цељ живота. Али до те цељи долази се само племенитом борбом Хоће ли та борба бити за нашу децу лака или тешка, то ми не можемо да знамо и с тога нам је најсветија дужност да их оружамо оруђем, којим ће моћи да одрже победу у тој борби и да дођу тако до праве и постојане среће. То оруђе није ни богатство ни лукавство, него јака морална воља, једном речи *карактер*. Ако смо тај умели да дамо својој деци, онда можемо мирно да их пустимо на таласе живота, јер ће знати увек прави пут да погоде и биће у стању да сваког непријатеља достојно дочекају. М. П.

ШЕДАТОРИ У НАШИМ ШКОЛАМА.

(Свршетак.)

Већ сам горе изјавио, да ова система може се употребљавати само у механичним школским радњама, те ћемо с дозволом поштованих читаоца и тим мало да се позабавимо. При настави могу такође шедатори учитељу по нешто да помогну.

Као понајглавнији предмети, које могу предузети спомоћници, да у њима настављају своје млађе другове ово су: механично читање, писмени рачун, гимнастика. Једном речи тамо, где треба што да се механично ради.

Овде треба изабрати једног доброг ученика из најстаријег разреда, који ће пазити, да ученици млађег разреда добро обављају механично читање, пазећи да сваку реч правилно изговарају. — Код писменог рачуна сасвим без икакве бојазни може добар шедатор да замене учитеља. Исто је тако и код ђимнастике.

Наставу, коју шедадори обављају, не смеју они онако обављати, како они из своје главе помисле него морају бити од учитеља упућени како да то чине. По томе дакле треба учитељ да их у ваншколско време у томе поучава и упућује, јер без овога не само да учитељ неће имати олакшице, на коју рачуна, него још више тегобе.

При одређивању шедадора за наставу не може се поступати оним редом, као што смо навели код редарских спомоћника т. ј. да се узимају редом ученици, него овде морају бити из најстаријег разреда, а нуз то и добри у наукама, а поглавито треба пазити на то, да ли дотично дете има и воље на то, јер ова (воља) много може да учини.

И за ово ћу да пример наведем У данашњем мом четвртом разреду имам једног особитог ученика. И у науци и владању је такав какав се само зажелети може. Од како је пошао у школу, није ни погледом опоменут, тако је био смеран и учтив. За ту доброту његову хтедох га обдарити чином шедаторства, што и учиних, али на моје изненађење учтиво ме замоли, да другог на његово место поставим, јер он то рече — не воли. Ово сам навео зато, да докажем, да при постављању спомоћника треба узети у рачун вољу ученикову и способност му.

Шедатори при настави могу да се употребе на још један начин. А то би био овај. Сваки дан пре и после подне док учитељ не дође у школу нека шедатори прослишавају а што-шта и поучавају своје другове. Тако нека н. пр. од $^1/_2$8--8 часова приповедају библијску приповетку, која је у задатку, или нека надзиру читање молитава, израду усмених и писмених рачунских примера, приповедање отачаственихи српских историјских приповедака а тако и појање и певање. Овај начин по нашем скромном мишљењу особито би могао бити успешан у једно- или дворазредној школи. У тој би прилици и неспремни ученици поред иоле мало пажње могли задатке своје научити, а особито би то слабим ученицима добро дошло.

Ако игде, то у сеоским школама — где су скоро све школе многоразредне — треба да се уведе система шедатора. Јер иначе учитељ неће бити у стању да своме задатку одговори, а ако се баш ово и догоди, то ће таки учитељ не после дуго времена клонути под тим грдним теретом да га после мало дана нестане са света, оставивши после себе своме роду — просјачад! Кад нам дакле нема с друге стране помоћи; а оно бар помозимо си сами себи у колико нам је то могуће.

Употребљујте дакле спомоћнике, да олакшате своју работу, која онако немилице стамањује сиротог учитеља. Знам да ни у полу нисам

казао о овоме предмету, јер би се о њему могло у недоглед писати, али ми то није ни била намера, него само искрена жеља, да ма и у најмањој мери припомогнем нашим трудбеницима на пољу народне просвете, у коју категорију и сам спадам.

Пре него што завршим овај мој чланак, рад сам да кажем, од кога је потекла прва иницијатива, која ме је упутила, да о овом тематy размишљам.

Године 1881. походио је моју школу опште уважени наш гл. шк. референат г. Ђ. Н. — На питање колико имам у школи деце и после кратког егзамирања појединих ученика запита ме: да ли употребљујем шедаторе? Кад му одговорих, да не употребљујем, препоручи ми, да то што пре у школу уведем, јер рече: Не само да вам успех неће бити онакав какав се захтева, него ћете и са собом бити брзо готови. — Речи сам те примио, савет мудри сам усвојио, шедаторе сам у моју школу завео — те хвала прво Богу, па поштованом може саветодавцу — смем рећи да је сад много боље, него што је пре било. Увађањем шедатора у школу скинуо сам са својих леђа знатан део терета и разделио сам га на моје ученике, који не само да их неће слабити, него напротив крепити и јачати.

У Ст. Керу 1883. А. Р. П. учитељ.

КРИВО ПИСАЊЕ СА ЗДРАВСТВЕНОГ ГЛЕДИШТА.

Већ више пута пребацивано је из лечничких кругова сада уобичајеном косом писању (на десну страну), да је оно ако и не једини али ипак најглавнији узрок гдекојих телесних мана, које се у много случајева запате у школи, као: високих плећа, кривог држања тела, искривљење кичме, па и кратковидости, која не само да не слаби него напротив све се већма шири међу школском омладином. Под косим писањем на десно разумева се писмо, код ког главни потези стоје на десно у углу од 45° на хоризонталној писанке, т. ј. начин, којим се обично пише како ћирилицом тако и латиницом, а и немачки, дакле наш општи начин писања.

Има више лечника, који су се бавили проучавањем уплива кривог писања на здравље, а и једна комисија, што ју је изаслало француско министарство просвете, занимала се тим предметом. Резултат свију тих испитивања беше анатемисање кривог писања и препоручивање, да се заводи право писање.

Потакнута важношћу предмета поставила је и виртембершка влада лане један стручан одбор, да исцрпљиво испита уплив кривог писања на држање тела и очи ученика. Опажања тога одбора простиру се на 562 деце разних школа у Штутгарту, а ово је укратко резултат тих опажања:

У току посматрања наскоро се увидело, да цело држање тела онога, који пише, нарочито држање главе, положај очију, растојање лица од писанке, савијутак кичме и положај карлице према рубу од стола строго зависи од положаја писанке, односно од правца врста. За косо писање на десно сазнат је као најважнији закон, да права, која спаја средишта оба ока и коју одборски известилац др. Берлин зове „основом,“

није никад паралелна према врсти, него да с њом чини знатан угао, просеком угао од 45°, и да онај, који косо на десно пише, увек и нехотице такав положај тела заузме, који омогућава грађење тог угла Уместо да задржи прав положај писанке, као што су то прељашњи испитаоци захтевали, и да напусти косо писање на десно, предлаже др. Берлин обратан пут; он задржава косо писање на десно и ставља питање: који се положај писанке слаже са у здравственом обзиру неоспорно правилним положајем тела, т. ј. правим седењем са усправљеним, правим држањем главе.

Одговор гласи: Кад се косо на десно пише ваља писанка тако да се намести, да главни потезови слова чине са рубом стола прав угао (од 90°) и пошто исти, као што је напред примећено, чине са правцем врста угао од 45°, то се мора писанка на десно за толико да накриви, да и правац врста са рубом од стола гради угао од 45°. При том положају добија цела десна рука наслон, који је колико нуждан толико и природан.

Нема сумње, да ово интересантно питање није ни радом тога одбора потпуно решено, него ће бити нужна још многа друга опажања, да се ваљано решење о овом предмету узмогне да донесе. А томе могу а и позвани су да што допринесу и сви учитељи без разлике.

(Schwz. Lhrztg.)

МИСЛИ О НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Да су школе, па баш народне школе, свуд и по свакога од не догледна замашаја и важности, о томе већ одавна нема сумње, та ваљда и нема више на свету никога ко би то могао порицати.

Ваљана школа је у вишем смислу права усрећитељка народа. Где се она не гледи као пасторче, тамо и влада узајамна љубав народна; где је она узвишена до савремена савршенства, тамо не оскудјевају услови трајног опстанка и благостања народа; где се у њу што више улаже снаге и жртава, тамо се и диже неисплатими род; где је она мила и старом и младом, где је она сабор и мали и велики, с кога носе знање и утјешне наде за будуће дане, тамо не избива слога и благо народне породице. Где она одговара високој речи: „народна школа“ подпуним смислом својим, тамо је и њен народ прави народ, свој и школин народ.

Ко за школу шта привреди, привредио је за сам народ и отачбину. Ко у школи и посредством школе чини, да се однегују ваљани и разумни људи, одужује синовљи дуг и људству и отачбини.

Јест, таки је позив школе и само таке школе требало би да су све народне школе.

А таке ће и бити ваљда — каже нам нада, кад узмемо на око и у суд старе и нове школе.

Ал да то што прије буде, ко треба и може на посао? Дал' школе наше ове и овакве да што пре створе школи одан, школин народ; ил' ће једном сав народ да обљуби школу па да буде њен?

Ако један народ не љуби школу као јединче и узданицу своју; ако се не брине за њу искреном и добромислећом бригом, као мајка над

бôним дететом, помишљајући на зло и на добро; ако се не надтиче са осталим народима како ће му школа што обилатији плод донети а што уваженији углед имати; тај народ по имену је само народ од данас до сутра. Ал у замену тога и школа му је „народна“ школа само по имену — од данас до сутра. Тако стање свети се самом народу, јер шта у том случају битише прије, то дух времена и моћ просвете других народа суди, ал једно од другога раздалеко не бива.

Па ко може прије на посао? Ни школа ни народ сам, већ народ посредством *своје* школе. — Да, народ, та висока моћ — кад је вољан — и на речи и на делу; народ, тај велики извор снаге свему и свачему тај је позван и кадар да чини Богу и људма угодне а народу и отачбини користне чланове људства. Школа му је сувремено средство, а најмилије и најдрагоценије културно средство треба да буде сваком народу народна школа. — Висока веза школе као културног средства са народом као високим покретачем и управљачем своје судбе, чинила би народ правим народом, школу му правом народном школом, које би опет скори плод био школи одан, школин народ.

Ал где је школа још и сад шездесетини процената немила, тамо се неможе ни назрети висока веза школе и народа; тамо брижни погледи поглавица и управљача народних треба да су најозбиљније управљени, јер тамо школа за народ њима вапије. А да нас и таких има, иште ли ко доказа?

Колико је народа што су жељни школа, још више је школа што желе њој оданог народа. Та колико је народних школа, које једва знају чије су, народа у њој малог и великог виде тек, и ако још, једанпут у години. Онда истом сирота школа види чијег је имена она као народна школа, и ко би требао другче за њу, ил управо за се а преко ње да се стара. — Сво друго време није кадро да упути силне и дужне госте а крвне рођаке школине ни да назову „помоз-бог“ и запитају: „како је?“ — Та заједничка дужност не врши се ни заједнички ни појединце.

Требали рачунских доказа? Е на онда бадава високи позив народне школе нуз тако слаби одзив народа. Без великог успеха животаре и мудре уредбе за народне школе и лепе интенције користног и благодетног закона школског, кад се још нисмо с љубављу у једно сложно коло ухватили, општина и учитељ, школа и народ, па да из све снаге морално и материјално полажући једно другом народну школу чувамо и усавршавамо, те у добру се надмећемо, а све за мили народ свој и драгу нам отачбину.

С. В.

Г А Ц К О.

(Народописна слика.)

Сутра дан по мом доласку у Гацко изиђем у чаршију, у којој угледах све саме трговачке дућане, који су врло мали и то под кућама или засебно прављени. Куће су више камените него дрвене, и покривене су каменитим плочама; на неким кућама врло су мали прозори, које је обичај доносио под турским господарством. Поједини призивали су ме на

дућан, али мени је то тешко било што сам их управе тешко разумијо. Одважим се једноме са „Добро јутро," на које ми одговори „Добра ви срећа," и одмах за тим „Како си?" а ја већ упућен одговорим „Добро Богу фала како ви?" На то ће он даље „Добро сте дошли," а ја опет „Боље Вас нашли." Ови наведени поздрави сваки се час чују и то је од старина до данас сачувано овде, а при састанку двојице, макар да су се виђели пре 3—4 сахата упита ће се „Како си?" На састанку части се црном кавом, која се филџанима није, обично посљедња је горка т. ј. без шећера.

Ову варошицу неки зову Гацко, а неки Метохија. О томе ме известише овако: Гацко се зове цјел котар (кадилук), у коме је преко 50 села, а ово мјесто као главна варошица котара има своје засебно име Метохија које је по народном причању постало од силних и јаких вјетрова, те када. душе или када је зима велика кажу „помете ме", те од рјечи „мете" постала је Метохија, али већим дјелом зову Гацко, а Метохија се скоро ни не чује. Гацко лежи на подножју планине Поникве и неколико се спустило у само гатачко поље, мала је варошица, у којој може бити 1000—1500 становника, сви дјелом Срби православне, дјелом Срби мухамеданске вјере. Са југо-источне стране на један сât подижу се планине црногорске, које чине границу, а пред варошицом пружило се широко гатачко поље, које се прелијева разним житом као: јечам, пшеница, елда, просо, итд. Кукуруз не може да напредује од јаке зиме, јер ово мјесто лежи врло високо изнад мора. Воћа нема никакова, слабо напредује, што је и било, то се у предпрошлом устанку све утаманило.

Народ је од природе јако даровит управо овдје би требало вјештије перо, које би то описало како ваља. Заиста колико сам свијета прошао, нисам човјека нашао, ма мало и школована, који би био тако умно развијен. Не само да се то опажа овдје у самој варошици, него и кад прост сељанин из оне кршевите планине разговара, па му сваку рјеч сабереш, увјерићеш се да далеко схваћа. Заиста је то чудновато. Одрастао сам у крају, ђе се налази скоро у сваком мјесту школа, али никад да би могао чути од нашега сељака онакве изразе и онакве мисли као овдје, ма да се овдје просвјета скоро ни најмање неговала није. У говору, нарочито при доказивању употребљују највише сравњивања, која би и највећем научењаку од велике користи за будући живот била. У неколико познајем Бошњаке, особито сељаке, и знадох на ком степену развића стоје. Кад пођох овамо помислих и овдје је тако. Али се пријатно изненадих, кад опазих њихов говор, њихове мисли и њихову жељу за просвјетом. Више сам пута имао прилику чути особито од сељака ђе говоре: „Опростите господине што ми овако манито (лудо) зборимо, нисмо учили школу, да знамо, него одрасли у планини као дивија звјерад," а ја помислим у себи, камо срећа да је наш прости народ свуд толико духовно развијен

Врло сам се још изненадио, кад сам им видео њихове супруге (домаћице). Од сваке сам мислио да су кћери својих мужева, свака је млада као капља, а љепа је, да је се не можеш да нагледаш. А домаћин т. ј. муж њен, то ти је човјек скоро рећи стар; и баш који није у годи-

нама, изгледа старолик, јер је свак пун мушке озбиљности. То доноси овдашњи лијеп обичај, да се ниједан женити неће прије 25—30 год., а ђевојке узимају од 18—20 год. Чудимо се тјелесном огромном саставу тих људи, али узроку је лако довити се. У њиховој младости живе смерно и морално, оне неваљалости нема као што по култивираним земљама. Кад је од 25—30 год., крене се на пут женитбе као зрео човјек и узима прилично зрелу и ђевојку, те зато из њиховог брака не произлазе коштунавци, него дјеца пуна природна дара и јуначког састава тјелесног, а не као по неким мјестима у нашим крајевима што се жене од 18—20 год., па се још чуде данашњим налчићима

Г. Ш. учитељ.

ПРЕДСТАВКА

ради подизања српске занатске школе у Бел. Бечкереку.

Високом одбору српског народног црквеног сабора у Сремским Карловцима.

„Задруга Срба занатлија Новосађана“ у име састанка занатлијског у Новоме Саду, дне 8. (20) септембра 1882. год. и у име своје потпомаже и поткрепљује молбу „Велико-Бечкереке занатлијске задруге“ ради подизања српске занатлијске школе у Великом Бечкереку.

Високи саборски одборе!

„Задруга Срба занатлија Новосађана,“ по закључку своје главне скупштине, дне 20. јануара (1. фебруара) ов. год бр 11. зап. подноси у смерности високом одбору саборском ову своју представку, да тим поткрепи молбу „Српске занатлијске задруге Велико-Бечкеречке,“ којом је ова у своје време замолила високи одбор саборски да благоволи извести закључак српског народно-црквеног сабера од год 1871. те подиђа српску занатлијску школу у Великом Бечкереку.

Занатство и занатлијство у Срба у овим крајевима, а по именце у опсегу српске православне митрополије и патријаршије — како коју годину, све већма опада и у назадак удара. Тому су криве многе неприлике и неподобе опште; српском занатству и занатлијству посебице највећма смета, што нигде нема своје школе ни прилике, да се књигом и науком приправи за занатство, као што треба и бива данас у напреднијих народа.

Унапређивање радиности у свету без разлике, а особиго занатство, не да се ни замислити одјако без занатске школе и науке. Истина, од неко доба стадоше и по нашим крајевима оснивати и отварати школе ове врсте — али исте имају покрај занатског унапређења још и други, с ума замашан смер, да ученике занатске већ из малена у школи мађаришу. Срби пак занатлије у земљи овој од вајкада желише бити и бише Срби; па и данас, и до послетка желе да им подмладак занатски и занатлијски буде вредан и напредан свак у свом запату, али свагда да сазнају и да се диче што су Срби; да српско име и језик свој пази и народност своју довека чува и сачува.

Овакав смер Срби занатлије ишчекују за своје ученике занатске од своје рођене, за сад ма и једне српске школе занатске — и с тога се

и зарадоваше онда поменутом саборском закључку да се овака српска школа подигне у В. Бечкереку.

Но како тај закључак срп. нар црквеног сабора речене године, ево ни до данас, после дванајст година изведен није — „Српска задруга занатлијска у Великом Бечкереку," за свој подмладак занатски у бризи, из разлога у молби својој наведених, сматрала је за дужност своју молити се високом одбору саборском, да се српска школа занатска подигне и отвори тамо, а на оправданом основу више хваљеног закључка саборског.

Да би пак молба ова изашла пред високи одбор саборски што темељнија и оправданија — „Вел. бечкеречка српска задруга занатлијска" изнела је ствар ову на састанку изасланика српских у Новом Саду, дне 8. (20.) септембра прошле године и та молба речене задруге би на збору том једногласно приозната за молбу заједничку и закључено по том, да се потпомогне у име српског занатства и занатлијства у овим крајевима, те је смерно потписана занатлијска задруга, упућена и овлашћена да заједничком молбом и са молбом овом потпомогне оправдани захтев молбени велико-бечкеречке српске занатлијске задруге.

На основу том, усуђује се дакле смерно потписана задруга „Срба занатлија Новосађана" у уверењу свом, да ће високи одбор саборски благовољно хтети у развијење и расуђење узети и одобрити разлоге у молби велико-бечкеречке српске задруге занатлијске, те по том моли у име споменутог састанка занатлијског у Новом Саду реченога дне, и у име своје нека високи одбор саборски својим путем и начином изволи извести закључак срп. нар црквен. сабора од год. 1871. и на основу том да подигне и отвори српску школу занатску у Великом Бечкереку.

У Новом Саду са главне скупштине „Задруге Срба занатлија Новосађана" дне 20. јануара (1. фебруара) 1883.

„Задруга Срба занатлија Новосађана"

Секретар:
Никола Продановић с. р.,
кројач.

Председник:
Стеван Гавриловић с. р.,
лецедер.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Двадесет пета опш. а немачка учитељска скупштина*) обдржана је у Бремену 2. (14.) маја и следећих дана. На истој се искупило око 1600 учитеља и учитељица. На скупштину је дошао и Дитес бивши директор бечког педагогијума. Он је примљен одушевљено и држао је беседу о садањем стању педагогије. Све власти у Бремену поздравиле су срдачно скупштину. Идућа 26. скупштина заказана је за духовску недељу 1885 у вароши Дармштату.

(*Личности.*) Учитељ више девојачке школе у Новоме Саду г. Мита Калић положио је у Будимпешти испит за професора средњих школа.— Бивши проф. држ. гимн у Сомбору г. Јос. Подградски постављен је за контрактуалног професора ниже гимназије у Лесковцу у Србији.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделило је кр. уг. министарство за богочаст и јавну наставу Софији рођ Клемен удовици иза Лазара Станојевића бив. српског учитеља у Сомбору годишњу потпору од 84 ф.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

15. Školski vrt u selu. Udesio Davorin Trstenjak ravnatelj više djevojačke učione u Karlovcu i pravi član hrv. ped. književnoga sbora u Zagrebu. Sa 119 slika. U Zagrebu nakladom hrv. pedagogisko-književnoga sbora 1883. 8° с. 193. Цена 1 ф. 40 н.

„Школски врт у селу“ XII. је књига „Књижнице за учитеље,“ што ју издаје вредни хрватски пед. књижевни збор у Загребу. Да је та књига врло нужна учитељима види се отуд, што влада строго настоји, да се подижу свуда школски вртови, а и без тога неби требао честит учитељ да пропусти, да се уређењем истих покаже заслужан за општину, у којој дела. Наш народ познаје на жалост слабо важност другога господарства ван пољскога, нужно је дакле да му се у том погледу очи отворе, а за то је најзгоднији пример. Права је истина, што вели г. Трстењак у предговору своје књиге: „Свети и праведни гњев хвата човека, када види, где има около куће сељака празне лединe, нигде воћке, а ту и тамо трула врба или које друго непотребно дрво, дочим врту ни трага; а исти сељак у граду купује воће — похлепно га ужива, али ипак неће, да сади воћке јер неби дочекао плода. Колико се пута деси, да се сељак са суседом ради кукавне шљиве завади, до крви потуче, парби и по суду вуче, да му одветник измузе сто и више форинти; али сачувај Боже, да гаји воћке: девета му је брига, да ли ће му деца уживати воћа.“

Писац лепо и разумљиво учи, како се оснива, уређује и одржава школски врт. Добро и ваљано упућује се читалац како се гаје воћке, винова лоза, поврће, цвеће, ливадне траве и врба (беква.) Где је год нужно стављена је разговетно израђена слика.

Код филоксере се наводи, да је против тог најљућег душмана винове лозе у Пирану (у Истри) употребљаван сумпорни угљик ванредним успехом. И писац овог кратког приказа био је јесенас у Пирану и разгледао је тамошње винограде и видео је да је од сумпорног угљика било заиста неког успеха, али се тај успех не може жали Боже назвати ванредним.

Препоручујемо свима учитељима, да набаве себи Трстењаков „Школски врт,“ јер смо уверени да ће њим моћи много да се користе. Та им је књига у толико нужнија, што уз наше учитељске школе не постоје на жалост никакви школски вртови. Препоручили би још само са своје стране, да се школски вртови ограђују живицом од дуда (мурве), једно што дуд даје врло добар жив плот, а друго што тим треба уједно да се спреми земљиште за неговање свиларства.

16. *Кратко упутство рационалног гајења свилених буба. Написао Јован Боле управитељ ц. кр. покушалишта за свиларство и винарство у Горици пређео Јован Илијић. Издало и бесплатно даје мађ. крал. министарство земљорадње, трговине и радиности. Панчево, 1883. Штампарија Д. Витгишлагера 4° с. 29.*

Како се свиларство све више распростире по српским крајевима у Угарској, то је министарство земљорадње сматрало за потребно, да се ово упутство, које је већ пре изашло на мађарском и немачком језику,

изда и на српском језику. Упутство то даје заиста многу корисну поуку свилару, коју свуд гдегод треба потпомажу разговетне слике. Српски превод је на жалост лош; истина да је последња коректура била пред књижевним референтом „Школског листа“, али због краткоће времена, које му је било одређено, морао је он да се ограничи само на исправак најгрубијих стварних грешака. Ипак је боља и оваква књига него никаква. Сви свилари могу ту књигу да добију бесплатно, само ваља ради тога да се писмом обрате сексардској, панчевачкој или новосадској свилари.

17. *Јагода. Написао проф. Др. Ђорђе Радић. Са 68 слика у слогу. У Новоме Саду, издање и штампа А. Пајевића 1883.* (*Други наслов: Дра Ђорђа Радића пољопривредни списи. XVIII. Јагода.*) 8^0 *с. 96. Цена 60 н.*

Познат наш економски писац даје нам у овој књизи исцрпљиво упутство о неговању јагода, које ће добро доћи свима онима, који су пријатељи ове красне биљке, од које добијамо тако леп и кусан плод. После неколико хисторичких и ботаничких напомена описују се разне европске и америчанске сорте са њиховим варијететима, којих је број натеран на 72. Иза тог описа долази упутство за културу јагода. Велики број варијетета — стварање истих заразна је болест баштованска — разјашњује се од чести тим, што је писац желео, да на јагодама овековечи угледнија имена из нашега народа (једној је јагоди баш име „Проф. Др. Радић“), а хтео је очевидно да се покаже галантан и према људима, за које га везују можда пријатељске везе („управитељ Чеда“, „шумар Јеша“, “генерал Теша“). Са којим и коликим правом је могао то наш аутор да чини, то остављамо да пресуде бољи познаваоци јагода него што смо ми. Загонетна нам је напомена на с. 61. о јагоди произведеној из семена варијетета Rubis-a (ваљда Rubus-a, али то је засебан род). На срећу нема таквих нејасних места у практичном делу. — Књига је штампана на фином јаком папиру најелегантније, слике су управо дивне и према тој опреми цена је од 60 новчића заиста незнатна. То елегантно спољашње приказивање је иначе врлина, којом се сва новија Радићева дела отликују.

РАЗНО.

(*Сомбор.*) Омладина овдашње српске учитељске школе приредила је у недељу 22. маја беседу са играном у корист преноса Бранкових костију. На беседи се говорило, врло лепо декламовало и певало. Програм је изведен на задовољство публике, која је била у довољном броју заступљена.

(*Педесетогодишњица.*) 21. маја славио је преосвећени владика далматински г. Стеван Кнежевић у Задру педесетогодишњицу свога службовања у цркви. И са наше стране поздрављамо преосвећеном господину владици ту ретку славу и желимо му, да још много година поживи на благо и срећу своје цркве и народа. — Исту славу славио је у Сарајеву 8. маја пречасни архимандрит г. Ђорђе Николајевић, заслужни српски књижевник и бивши прота у Задру. При тој свечаности учествовали су сви православни заводи у Сарајеву.

(*Пренос костију Бранка Радичевића.*) Дан, када има да се обави

свечаност преноса костију бесмртног нам Бранка у Карловцима, утврдише дотични одбори у Бечу и Карловцима на 10. (22.) јула о. г. Сви, који желе да учествују при тој свечаности, ваља да се до 3. (15.) јуна пријаве одбору у Карловцима, да би им се тамо могли да спреме станови. Сем Це-ове „Химне о преносу бранкових костију“ певаће се том приликом и композиција бранковог текста „Стражилово, красно Стражилово . . .“ од врсног нашег уметника дра Јована Пачуа. После погреба биће банкет.

(*Миклошићева свечаност.*) Професор универзитета бечког и дворски саветник Фрања вит. Миклошић накан је, да ове године 20. новембра прослави 70 годишњицу свога рођења и 40. годину свога деловања на пољу словенске филологије. Његове су заслуге познате не само Словенству, него и страном свету, јер је он ударио темељ славистици и његови ученици заузимају узвишена места по целој Европи. Браћа Словенци се спремају, да што свечаније и сјајније прославе ту ретку свечаност, јер је Миклошић син њихове земље. Ради тога састављен је одбор из самих књижевника а за председника му изабран унив. проф. Г. Крек у Грацу. Одбор се већ више пута састајао и решио, да се прослава држи у Љутомеру, камо ће се и Миклошић позвати. („J.“)

(*Попис становништва у Београду.*) За попис становништва у Београду одређен је 28. мај. По овогодишњем бројању тамошње полиције износио би укупан број становника у Београду 36.177, међу којима 3289 Немаца и 2125 Јевреја.

(*Београд.*) Овдашњи уметници склопили су „Друштво за српску уметност.“ Правила тога друштва потврдила је већ надлежна власт. За председника је изабран г. Јован Илић.

(*Нови Сад.*) Ученице овдашње српске више девојачке школе приређују за суботу 28. маја беседу са играном у корист своје школе.

(*Заклада за одећу и обућу сиромашне српске школске деце у Сомбору,*) којој је основ положио покојни свештеник Димитрије Поповић по рачуну српске црквене општине Сомборске стоји овако: Од прошле 1881. године стање је било: 1807 ф. 73 н. Чист приход износио је 75 фр. Стање на свршетку 1882. било је: 1883 фр. 56 новчића. У течају године примљено је од тоцилског друштва Сомборског у име поклона 30 фр.; од Сомборске штедионице 50 фр.; од камата 116 фр. 75 н.; од црквене општине у име припомоћи 54 фр. Свега: 250 фр 75 н. Издато је пак на набавку обуће сиротој школској деци: 162 фр. а трошка другог било је 12 ф. 92 н. Главница је умножена са 75 фр.

(*Далматинска вина.*) Ц. кр. земљоделско друштво у Бечу имало је прошлога месеца седницу, у којој су кушане различите сорте вина, те је изрицана о њима стручњачка оцена. Међу испитиваним вином беху и две сорте далматинске „Вугавац“ и „Црљенак“, које су посредно долазиле од винарске трговине браће Дидолића у Селци (острво Брач). Боце, у којима су се налазила та вина, биле су доста трајаво зачепљене, ипак беше вино у њима здраво, што показује, како су јако постојана та вина. Мнење комисије о квалитету те две сорте вина најласкавије је. „Вугавац“ не уступа нимало најбољем шпањолском вину (Шери и Манцанила), и надкриљује га још својим љупким и једнаким кусом, а „Црљенак“ је право

боговско ниће, ком се тешко премац налази. Види се дакле да лепа будућност предстоји далматинском вину. Колико је нама познато имају браћа Дидолићи од новијег доба складиште свог вина и у Загребу. — Истом написасмо ову белешку, а дође нам 3. свеска талијанског економског часописа „Atti e memorie dell' i. r. societa agraria di Gorizia," у којој се налази реферат знаменитога енолога Е. Маха о вину изложеном на лањској изложби у Трсту. И он помиње са највећом хвалом далматинска вина, која су на изложби добила 37 одличија, од којих су 10 почасне дипломе и златне колајне. Опште дивлење изазвала су десертна вина, међу којима и два напред именована Вугава и Црљенак. Далматинска црна вина нашла су себи већ пространу пијацу како у Аустрији, тако и у Француској и у Италији. Велику похвалу стекоше и изврсни далматински ликери, наиме задарски Rosolio maraschino, који ужива светски глас.

(*Лик Бранка Радичевића.*) Петар Аничић ксилограф у Лајпцу израдио је слику Бранкову, која ће имати преко 45 цм. у дужину и 30 цм. у ширину. Слика ће коштати за претплатнике само 1 ф., а претплата се шаље из Аустро-Угарске књижари Луке Јоцића и др у Новоме Саду, а из Србије књижари Велимира Валожића у Београду. Рок претплати траје до краја јула, кад ће и слика бити готова.

(*Статистика папира.*) На земљи постоји сада 3965 папирних фабрика, које годишње произведу 952 милијона килограма папира. Градива за папир су од чести крпе, од чести слама или дрво. Од прилике половина папира, то јест 476 милијона килограма, служи за штампу и отуд за новине 300 милијона килограма Владе употребе за своју администрацију годишње 100 милијона килограма, за писма и дописнице потроше се 90 милијона. У наведеним фабрикама раде 192.000 раденика, то јест људи, жене и деца.

НЕКРОЛОГ.

У недељу 8. маја о. г. у 7 сати у вече преставила се у Земуну тамошња народна учитељица *Јулка Савића рођ. Гавриловића* у 23. години свог младог живота. Врсна покојница свршила је учитељску школу у Сомбору и положила је г. 1878. учитељски испит са отличним успехом, а после је учитељовала у свом родном месту Земуну. Као њени некдањи учитељи тако ће зацело и сви други, који младу покојницу познаваше, пролити сузу жалости над њеним прерано угашеним животом, којим је могла још толико много да користи свом народу. Нека јој је вечна успомена!

Софија Орлићева, приправница првог разреда српске учитељске школе у Карловцу, умрла је 16. Маја о. г. у Госпићу код својих родитеља у 18. години својој. Покојница беше одлична ученица, и пре него што је ступила у учитељску школу, свршила је IV. разред кр. реалке у Госпићу, где је међу многим мушкарцима била *прва с одликом.* Вечан јој спомен!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За среске школске надзорнике у Далмацији наименовани су: за

школске срезове Имоцки и Сињ учитељ и управитељ нар. школе у Имоцком Матија Марковић, за школске срезове Макарску и Метковић управитељ грађ. школе у Макарској Стјепан Вулетић, за школске срезове Шибеник и Книн учитељ и равнатељ нар. школе у Книну Јосиф Калинић и за которски школски срез надучитељ нар школе у Котору Вића Маројевић.

Постављени су пр. учитељ у Будимци Милан Поповић за правог учитеља у истом месту, вероисповедни учитељ у Вуковару Петар Кућанчанин за пр. учитеља комуналне школе у Сусеку и намј. учитељ у Кусоња Никола Орлић за пр. учитеља у истом месту.

Учитељ у Мајуру Петар Грујић стављен је у стање мира.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Траже се учитељ и учитељица у Варјашу. Плата 300 ф., 20 кибли жита, 20 кибли кукуруза, 4 хв. дрва, 2 $^1/_4$ ланца земље и стан. Молбенице се шаљу до 28. јуна црквено школском одбору у Варјашу.

— Тражи се учитељ у Сефкерину. Плата 300 ф 6 хв. дрва, стан и $^1/_2$ ланца земље. Молбенице управљене на управни одбор торонталске жупаније шаљу се до 20. јуна по нов. кр. школском надзорништву у Велики Бечкерек.

— Тражи се учитељ у Дервенти. Плата 500 ф., стан и огрев. Молбенице се шаљу до 15. јула српско-православном црквено-школском одбору у Дервенти (Босна).

— Тражи се учитељ у Чоки. Плата 200 ф., 10 мер. жита, 10 м. јечма или кукуруза, 3 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до 20. јула председништву школског одбора у Чоки (торонталска жупанија).

— Траже се учитељи за комуналне школе у Суботишту и Путинци. Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене на вис. кр. хрв. слав. далм. земаљску владу шаљу се до 15. јула по нов. кал. дотичним општинским школским одборима.

НОВЕ КЊИГЕ.

Правила православне цркве. Св. V. Правила васионских сабора. Српски превод с тумачењима од Н. Милаша професора каноничнога права. IV. свезка. Задар 1883. Печатња Ивана Водицке. Вел. 8 с. 415—575. Цена ?

Цар Лазар у српским народним песмама са насловном сликом. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 64. Цена 15 н.

Српске народне песме о свецима. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 64. Цена 15 н.

Женидба Максима и Ђурђа Црнојевића. Српска народна певанија у две песме. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 47. Цена 15 н.

Физика. Белешке из предавања Бориславa Богић-Тодоровића професора учитељске школе у Београду. (Штампано као рукопис). Београд 1883. Штампарија српске напредне странке. 8⁰ с. 194.

Мала српска граматика. За српске народне школе по Даничићу и Миклошићу саставио Ђорђе Магарашевић гимназ. професор Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1883. 8⁰ с. 64. Цена 18 н.

Ортоптере у Србији од Др. Јос Панчића Orthoptera in Serbia hucdum detecta autore Dre J. Pančić — (Други наслов): Гласник српског ученог друштва друго одељење књига XV. Ортоптере у Србији. Београд краљевско-српска државна штампарија 1883. Вел. 8⁰ с. 172.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Пресветли господин Јулије плем. Бубановић велики жупан Сремски изволио је приликом почетка градње наше нове школе милостиво 205 фор. даровати, на чему се овим долеподписани, како у име опћине Визићке, тако и у име мјестног школског одбора најтоплије јавно захваљујемо, кличући: да Свемогући још дуго и много поживи Његову пресветлост великог жупана на дику, понос и радост нашега Срема. Живио !!!

У Визићу на цара Константина и Јелену 1883.

Никела Ћурчић
председник црквене опћине и мј. шк. надзорник.

Светозар Топаловић
учитељ и перовођа.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. проф. С. Миловановом у Н. Саду. Примили смо од г. М. Каракашевића 1 ф. у име претплате за другу трећину. — Г. М. Ђ. припр. у Бају Јавите од ког и до ког броја желите да вам се лист шаље у Панчево. — Г. И М. нар. уч. у О. Биће нам радост, да Вас видимо у колу наших сурадника, али није журналистички ред, да се једна иста расправа шаље у два листа. Тиме се не чини услуга ниједном уредништву. У Немачкој је пуно педагошких листова и тамо има то још смисла, јер многи од тих листова имају провинцијално ограничену публику, а у нас су цигла четири листа, којих је публика мање више у свима нашим крајевима, а тако и треба да буде, јер само на тај начин могуће је да се изгладе опреке, које жали Боже постоје још једнако и у самом учитељству нашега народа са два имена Правога родољуба неће забунити оштрина израза, која се гдекад чује на једној или другој страни, али ње не може нестати, док се сви узајмно не приближимо и не упознамо. Због тога нам је баш мило, што Вас видимо као сурадника више листова, али судимо да је право, да загребачки колега саопшти Вашу расправу, ком сте ју прво послали, а ми ћемо се радовати, ако се и нас у будуће сетите каквим посебним радом. — Г. А Р. П. Примили смо 1 ф. као уписнину за потп. члана хрв. пед. књиж збора. Причекаћемо да ли ће се још ко пријавити и после ћемо послати све прилоге заједно у Загреб. Збор разашиље члановима књиге обично у јесен. — „О благорођавању воћа.“ Жао нам је, али је слабо, те не може ући.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 11. У Сомбору 15. јуна 1883. Год. XV.

ДОМАЋЕ ВАСПИТАЊЕ.

МОТО: Добро и мудро васпитање деце, подиже славу и част родитељима.

Човек долази на овај свет као слабо и немоћно створење, које кад неби нико приватио и за њега се старао, морало би пропасти.

За човека док је још дете а и у каснијем добу воде бригу родитељи му. Њихова је дужност, да своје чедо однегују, васпитају и човеком начине. Преголем и важан је то задатак, па зато су ипак многи родитељи, који то олако узимају или сасвим пренебрегну на пропаст своју и дечију. Нега и васпитање деце стаје великог труда, те то је ваљда узрок да имамо и таковних жалосних родитеља, који желе, да их Бог сачува од деце, а гдекоји сматрају децу своју као неку каштигу. У томе ваљда лежи узрок, да нам многе матере чине најстрашније кораке, да само буду без порода.

Скромна намера је овога чланка, да упути српске родитеље, како да васпитају своју децу, ту једину узданицу своју. Данашње домаће васпитање већином нам неваља, те отуда опадамо и пропадамо у сваком погледу.

Родитељске дужности спрам деце своје врло су различите и са многим тешкоћама скопчане; али у очима брижљивих родитеља и највећи су брегови трунак.

Да је многим нашим родитељима васпитање своје деце ствар врло тешка, о томе нема сумње, те зато хоћу да запитам, што је човеку тешко? Човеку може бити само оно тешко, на шта нема воље, или оно што не воле. Елем зато нам је тешко васпитати нашу децу, што нити волемо њих нити тај посао. Заиста су такови родитељи највећи непријатељи својој деци.

Јер кад би их искрено љубили, одкуда би могли да их невас-питамо, кад овамо знамо да им је без тога немогуће постати честитим и примерним људима.

Српски родитељи требало би мало боље да размишљају о тој код нас честој појави. Један од најпрешнијих, најплеменитијих и најлакших послова нека вам буде васпитање ваше миле дечице. Немојте молим вас себе обмањивати оном помисли, да ће тај ваш хотимичан немар надокнадити школа. То никада неможе бити. Ја незнам, да се кад год постигло оно, што је већ једном прохујало. Школа ће све учинити, само не оно, што сте ви дужни били да учините и које је отишло, да се више никад и неврати. Старајте се најозбиљније за крв ваше крви! Ваше уздисаје, који вам се тако лако из срца краду и којекуд одлећу, упутите на вашу децу, на њима нека се заустављају!

У ваљаних родитеља њихова се љубав према деци никад не мори, а сваки труд у том послу им је медена радост.

Добро васпитање деце подићиће вама родитељима славу и част!

Непоносите се вашом мудрошћу, богатством и лепотом, снагом и силом, него се хвалите и поносите, што сте испунили своју најсветију дужност, што ју као родитељи према својој деци имате да одужите. У томе вам лежи ваша мудрост и богатство.

Српски очеви и мајке! познајте и поштујте с највећим страхопоштовањем Бога, јер он вам је поклонио ту вашу једину наду вашу, милу дечицу, па из благодарности према њему, васпитајте их као побожне, честите и ваљане Хришћане. Јер то је бар очевидно, да без праве побожности нема добра васпитања. Треба да будете прави домољуби и ватрени народољуби, јер само ако сте ви таки, могу и деца бити прави домољуби и честити Срби и Српкиње.

Као што видимо пред нашим драгим родитељима лежи преголеми задатак, за који ако га изведу у свој његовој опширности, неће за награду ни од кога добити одличија на прса, ни лавров венац на главу. Неће им нико као што рекох то дати, а и нашто им, кад ордени и онако потавне а венци увену; али благодарност и признање, што ће им њихова деца дати нит ће потавнети ниит увенути него ће сијати дуго и дуго времена. Ваша деца биће вам гласници и живи сведоци ваше славе и онда, кад вас небуде било овде на земљи.

Незаборавимо, да судбина наше деце често зависи од нас самих. Зато их привикнимо за рана, да с оним, што имају и чиме се занимају, буду задовољни; мушком снагом и веселим срцем нека иду по изабраној стази.

Научите их да траже љубави и поверења на све стране, код свију и свакога; нека се с пијететом сећају својих милих родитеља, њихове мудре науке и добрих дела. Ако се то постигне, учињен је најсретнији успех домаћег васпитања

Родитељи треба да буду најбољи пример својој деци: у љубави, добру, истини, поштењу, правди, милосрђу и свакој другој врлини, јер ту је прави извор, да им деца буду срећна.

Старајте се, да посејете добро и здраво семе на још боље обрађено земљиште, јер само се тако можете надати богатој жетви, што ћете постићи истинитим васпитањем и образовањем.

Ви морате бити вешти воћари, који негују брижљиво своју младицу: чисте је, заливају је, крешу је, како би из ње могло нарастити племенито и јако дрво, које се неће бојати ни најмањег вихорића, а по речима псалмопевца донеће плод у своје време, и лишће му неће увенути.

Потрудите се родитељи српски, да извојујете вашој деци, да их свет поштује и уважава, јер то треба да вам буде највећа награда за преголеме труде ваше.

Васпитање и образовање, то су непотрошими капитали, који увек носе сигурне и богате камате. Јасно је као сунце да васпитањем постају оба фактора т. ј. и родитељи и деца сретни и задовољни Па да ли сви родитељи чине тако? Камо те среће, да наши сви родитељи чине тако! Ми би тек онда били прави народ, онда би нам тек наша егзистенција била осигурана.

Многи су у нас родитељи, који се за своју децу брину само у толико, да не буду гладна, да ни у чем неоскудевају, а на васпитање неће ни да помишљају. Па зар је онда чудо, да је овај кратки живот многих наших родитеља само тешка патња. Потоком горких суза потекло је из очију млогог оца и мајке, што су их натерала њихова крв — њихова рођена деца. Зар је једна мајка горко јаукнула од претешког удара и бола свога чеда. Немогу више да навађам ужасне призоре, што се збивају на многим несрећним родитељима, јер ми се и од саме помисли на то срце цепа.

Питам вас српски родитељи, ко је томе узрок? Погрешно и никакво домаће васпитање.

Каква голема туга огорчава нам последњи самртни час, кад помислимо, да остављамо нашу децу неспремну, неизведену и неупућену на прави и поштени пут и да не живе на радост и понос, него на срамоту и поругу себи, својима и ономе народу, коме припадају. Колико бола, колико гриже савести осећа многи умирући отац и мајка! Да недођемо до те ужасне одмазде, треба да родитељи будним оком прате развитак своје деце. Увек имајте пред очима, да је будућност, срећа или несрећа ваше деце положена у ваше руке. Немојте српски родитељи да грешите, на да вам после за те грехе ваша рођена деца трпе не заслужену казан.

Пазите очеви и мајке на васпитање и образовање ваше деце, на њихово душевно и телесно развијање. Васпитајте их речју, делом, а по превасходству добрим примером. Гледајте, да им дате у наслеђство *што више способности а што мање захтева, што више умешности а што мање жеља*

Само на тај начин одговорићете своме задатку, који вам је као родитељима сам Бог дао; само тада ћете моћи мирно и спокојно умрети и само тако и тим начином доћићемо до жељеног, ваљаног, моралног подмладка, на коме лежи спас и напредак целога нам народа.

А. Р. П. учитељ.

САМЧЕВО ВЕЧЕ

Превео М. Симеон Кончар, народни учитељ.

Имаде тому већ више времена од како изучавам живот и дела славнога васпитатеља човечанства Песталоције. Понајпре сам хтео да у којем часопису наштампам његов живот, што ћу, ако повољне околности наступе, и учинити. То ме је довело на мисао и жељу да његова најзнатнија педагошка дела преведем на српски. Прво му дело ево сам превео за „Школски лист“, а кашње кад преведем сва, издаћу их у засебној књизи.

Ну пре но што почнеш читати само дело, штована публико, ево ћу ти у неколико речи описати судбину његову.

Дело ово наштампао је први пут Изелин у својим Ефемеридама. Кашње је прештампавано и прерађивано, ал је најважније онаково, како је први пут светла угледало и по том сам га првом издању и превео. Много је времена прошло док се увидило, да је дело ово велике цене. Тек најновије време упознало му је вредност и почело ценити ова „златна зрна у сребреној љуски.“

Ево их:

Човек, који је и на престолу и у сени колибе исти, човек својим бићем, шта је он? Зашто нам то не кажу мудраци? Зашто не разабиру

узвишени духови, какво им је племе? Зар сељак свога вола, што га треба, неће да упозна? Не истражује ли пастир природу својих оваца?

А ви, што човека требате и велите, да га чувате и негујете, преузмите труд сељаков за његова вола. Старајте се као чобан за своје овце. Је ли ваша мудрост познавање свога племена а ваша доброта доброта просвећених пастира народних.

Што човек јест, што потребује, што га узвишује и понижује, што га крепи, и слаби, све то треба да знаду пастири народни а и сам народ у најпростијим колибама.

По свуда осећа човечанство ову потребу. Муком и радом и пожудом тежи по свуда, да се уздиже. С тога и вену његова племена неудовољено, и с тога им довикује крај човечанства, да их завршетак њихова живота није наситио. Њихов конац није дозревање савршених годишњих плодова, па да онда зими почивају.

Зашто истражује човек без реда и мете? Зашто не истражује према потребама своје природе, па да на том зиђе своје животно уживање и благослов? Зашто не тражи истину, која је мир и животно уживање, истину, која га у његовој нутарњости задовољава, његове снаге развија, његове дане разведрава и његове године усрећује?

Човек, кога његове потребе на то гоне, наћи ће пут к овој истини у унутарњости своје природе.

Удовољено дојенче учи истим овим путем, што му је мајка, и она развија у њему љубав, битност, захвалност, док још и не може чути гласа о дужности и захвалности, а син, који једе крув свога оца и грије се на његовом огњишту, налази на овом путу природе благодат свога бића у дужностима дететовим.

Човече тражиш ли истину у овом уређењу природе, тад ћеш је наћи, какву је требаш за своје становиште и за свој живот.

Као год што је потреба твога починка и твога мира, човече, као год што ти је сигуран путевођа у твојим најближим пословима, као год што ти је потпора, на коју се ослања твој живот, тако ти је исто и благослов.

На овом путу не можеш требати сваке истине.

Круг знања, који усрећава човека у његову положају узак је, и круг овај почима близо њега, близо његова бића и његових ближих односаја, одавде се раширује и мора се равнати према свом средишту сваке благодатне снаге истинине.

Чиста истинитост развија се у уским круговима, а права мудрост човечија оснива се на чврстој основи познавања својих ближих односаја и на развитој способности поступања са својима ближима пословима

Ова мудрост човечија, која се објављује потребама нашега положаја, јача и развија нашу снагу производилицу, а духовни правац, који производи, једноставан је и сталан, она је свом снагом створена од природних положаја, који се налазе у њиховим спојевима и с тога је уподобива свакој страни истине

Израз јој је снага и чувство и сигурна употреба.

Узвишена стазо природе, истина, којој водиш, то је снага и врело, дело и наобразба, задовољење и расположај васцелога бића човечанства.

Истина ти не развијаш човечанства брзим и сјајним растом, и твој син, о природо, ограничен је, његов је говор израз и последица савршенога познавања ствари.

Ако ти пак у твом уређењу људи путе претичу, тад смућују сами у себи своју нутарњу снагу и уништују починак и равнотежу свога бића у својој нутрашњости.

Они то раде, кад забразде у стоструки метеж речи и мнења пре, но што реалним знањем збиљних предмета прилагоде дух истини и мудрости, и кад звук и говор и реч, место истине реалних предмета учине основом свога духовнога правца и првога развића својих снага.

Ова уметна стаза школе, која ред речи слободне, чекајуће, полагање природе раздире, ствара од човека уметан сјај, који застире несташицу нутарње снаге а задовољава временима као и нашем столећу.

Становиште живота, ознако индивидуалности човекове, ти си књига природе. У теби је снага и ред ове мудре водиље, и свака школска наобразба, која се не оснива на овој подлози човечије наобразбе, води странпутице.

Човече, оче своје деце, не терај снаге њихова духа у даљне даљине, пре но што вежбом ојача, и чувај се крутости и напора.

Снага природина, и ако неодољиво води к истини, није у свом вођењу укочена; глас славуја звони по мраку, и сви предмети природе наслађују се у окрепљивој слободи, ниђе нема сене досадна реда.

Кад би у природном начину наставе био насилни и укочени ред, тад би и она стварала једностраности, и њена истина неби благо и слободно улазила у пуноћу васколикога бића човечанскога.

Одурни тешки нагон за пуком сеном истине; нагон за гласом и звуком и речи истине, ће не мами ни један мар, ће није могућа ни једна употреба; завађање целокупне снаге растућега човека мнењима крутих, једностраних школских наставника, стострука уметарења речовнога саобраћаја и моднога начина настављања, која се за основу полажу човечијој наобразби, све је то мукотрпно силажење са природне стазе.

Њихов крути ток не твори у човеку истину благом послужитељицом човечанства, не твори благом осећајном мајком, чије је весеље и мудрост весеље и потреба њезине деце.

Човек губи равнотежу своје снаге, снагу мудрости, кад се његов дух једнострано и силовито бави једним предметом. С тога није наставни начин природе силовит.

На ипак влада у њеној наобразби чврстина а у њеном уређењу кућевна точност.

Растрешени метеж многознанства није ни најмање ток природе.

Човек, који лаким летом облеће свако знање, а не јача своје знање тихом сталном употребом, и овај изгуби стазу природину, ведри, стални, позорни поглед, мирно, тихо чуство истине, које прима истините радости.

Колебљив је пут људи, који у дармару свога многознанства нала-

зе истина много лапарања, али му жртвују тихи смисао чисте човечности. У граји њихове гордости наћи ћеш близо њих, у одношајима, у којима снага благодатна мудраца јасно светли, пусте пустаре и тмине.

Изображавање људи к истини, ти си развиће њихова бића и њихове природе упокојној мудрости.

Ће си снаго природе, чиста наобразбо човечанства.

И троме пусте пустолине тамна незнанства одвраћају од твога пута. Непознавање твоје природе, човече, јаче сужује твоје знање, него потребе твога бића. О како густи мрак изопачивања првих основних појмова твојих обзира и убитачна, задушљива тиранизација, ускрата свих уживања истине и благодати, неприродна несташица општих народних светила у првим битним потребама и одношајима човечанства, застире земљу.

С тога није развијена снага човечанства, ово врело његових снажних дела и његових мирних уживања, уображен нагон и варљива заблуда.

Задовољење нашега бића у његовој нутарњости, чиста снаго наше природе, ти благослове нашега битисања, ти ниси сан. Тебе тражити и истраживати мета је и опредељење човечанства, а и потреба си моја и нагон моје нутарњости, тебе тражити, цел је и опредељење човечанства.

Којим путем, којом стазом наћи ћу те, истино, јер си моје спасење и уздижеш ме до савршенства моје природе.

Тумач овој истини у нутарњости је моје природе.

Васколико си је човечанство у свом бићу једнако а за своје удовољење има само један пут. С тога ће бити истина, која је црпљена из нутарњости нашега бића, свеопћа истина човечанска, она ће бити истина спојилица међу парбеницима, који ће се о њеној љуски до крви свађати.

(Наставиће се.)

ГДЕ ЋЕ БИТИ ГРОБ БРАНКА РАДИЧЕВИЋА?

Одбор карловачки нагласио је још у свом првом позиву ради добровољних прилога на пренос песникових костију, да не може ни говора бити о томе, да се Бранку нов гроб спреми на другом ком месту до ли на Стражилову. Одбор је и остао при томе. Према томе решио је, да се остатци бесамртног песника пренесу на стражиловачки брег од прилике преко 100 стопа релативне висине.

Карловачки одбор овако је нацрт саставио за гроб и споменик:

Костурница ће се озидати и заклопити плочом, око гроба ударити гвоздена ограда, над гробом подићи мраморни споменик и над тим на 6—8 стубова од тесаног камена ограђен кров, до ког ће се моћи доћи зиданим степеницама, да се одатле може погледати далеко у дивну панораму, што се оку отуд пружа према истоку, југу и северу. Што буде сметало слободном изгледу, прокрчиће се. До гроба ће се ићи стазом укривуд, насутом и набијеном шљунком, а крај стазе ће се понамештати неколико клупа на размак за одмарање. Доле код шумара завешће се књига споменица, у коју ће сваки поклоњеник бранковог гроба уписати

своје име и дан посете. Рад оправљања од времена на време и рад чувања бранкова гроба, основаће се из општих прилога фонд, који ће се предати каквом телу у месту с молбом, да води о томе у напредак бригу. Што после свега тога добровољних прилога преостане, одбор овај предлаже, да се тиме удари фонд на какву задругу или друштво, које ће носити име песниково, а бити опредељено или на издавање књижевних или вештачких награда, или на издавање целокупних народних умотворина, или на онаке цели, каковима намењен беше у своје време предлог о подизању друштва св. Саве.

Члан одбора г. Владимир Шајковић, варошки мерник, примио се бесплатно да градњу руководи и већ је отпочео прве нужне кораке.

(Међутим пошто је карловачки одбор са том својом изјавом на јавност изишао, изразило се јавно мнење са више страна против места, које је карловачки одбор одредио Бранковим костима и споменику му, тако да се сад опет не зна управо ништа дефинитивно. У.)

25. ОПШТА НЕМАЧКА УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА У БРЕМЕНУ.

О посети 25. опште немачке учитељске скупштине у Бремену донели смо у прошлом броју кратку белешку, а сада ћемо по „Päd. Ref.“ да саопштимо још кратак извод о расправама на истој, које су биле многостране и врло интересантне.

Прво предавање држао је *др. Вихард Ланге из Хамбурга о теми*: *Шта треба ми учитељи себи за сва времена да сачувамо?* Говорник је разделио свој одговор у осам разних тачака.

1. Ми учитељи морамо увек да останемо свесни свог позива и великог значења нашега рада. 2. Ми учитељи морамо себи да сачувамо љубав према свом позиву и према младежи. 3. Морамо да настојимо за научним и педагошким усавршавањем. 4. Морамо увек за тим да тежимо, да наше делање буде и остане васпитно. 5. Морамо *за живот* да васпитамо. 6. Ми учитељи морамо себи за увек да сачувамо веру у постојани напредак човештва. 7. Морамо отаџбину да ценимо и да јој сачувамо нашу љубав. 8. Најпосле морамо ми учитељи да чувамо и негујемо чуство колегијалности.

О том предавању није се дебатовало.

Друго предавање држао је управитељ учитељске школе у Бремену *Др. Креднер* о *Оптерећивању у школи.* Говорник је поставио ове тезе:

1. Питање о оптерећивању велеважно је практично васпитно питање, које право и темељно може да реши и на исто да одговори само наука о васпитању, педагогика. 2. Педагогика сама има своје чврсте основе у етици и у оба дела антропологије, у соматологији и у психологији. Због тог се при одговору на питање о оптерећивању морају за савет да упитају и те науке и њихови заступници, за соматологију дакле поименце лечници. 3. Етика одређује васпитну циљ; она захтева развијање васпитаника по свима културним идејама садањости, у тој мери, да се

исти оспособи, да свој положај у човечанском друштву право изабере и испуни. Антропологија показује, да се ради постизања те цељи морају тело и дух васпитаника једнако врсно одгајати, и да је свака једностраност шкодљива. 4. Прељашње васпитање, како у Германа, тако и у Грка и Римљана, полагало је главно тежиште на телесно развијање, а модерно васпитање посветило се напротив поглавито гимнастици духа. Рационална педагогика има за поједине врсте школа да одреди праву меру телесне и духовне гимнастике и да се за то стара, да прекомерност у једном погледу не шкоди у другом. 5. Да ли је у наставном погледу погођена права мера или да ли постоји оптерећење, то ће да зависи од одговора на ова питања: *а.* Је ли нормално здравом васпитанику после свршетка школскога рада осигурана потребна количина сна, или не мора ли он, да би задовољио школским дужностима, од ноћи да гради дан и да редовно дуже при раду седи, него што дозвољава разумна дијететика. *б.* Је ли васпитанику могуће, пошто више сати проведе при настави у школи и кући доће, да се опорави и одмори, или мора можда одмах да настави у школи прекинути духовни рад. *в* Да ли су домаће задаће ученицима тако мудро одмерене, да после рада и игре остаје васпитанику, дечаку као и девојци, још доста времена, да у кући штогод користи и да себи прибави ону окретност и умешност, која је нужна за практичан живот, или не мора ли дете, да би задовољило захтевима школе, да се одрекне сваке припомоћи у кући и да себе само осуди на неку извесну блесоћу? 6. Уопште мора се модерној школи хвала одати, да је праву меру изнашла или да је вољна, да ју потражи. Многе тужбе о оптерећивању су неосноване, или су преоптерећивању повод сами они, који се туже. Родитељи оптерећују у многоме ученике: *а.* што сем сасвим довољне наставе у школи траже још и приватну наставу; *б* што шаљу исте у такву школу, за коју није њихова духовна снага дорасла; *в.* што им дозвољавају весеља и забаве, које чине немогућим разуман распоред времена и уредан живот и које се не дају сложити са школским дужностима. 7. Али и школе и учитељи оптерећују гдекад своје ученике: *а.* кад се при настави и мери својих задатака управљају по начелу, ког је вредност врло у питању: Много помаже много.. *б.* кад задају задаће, које нису довољно приуготовљене или захтевају несаразмерно много времена да се израде; *в.* кад изван нужних задатака задају и који нису нужни; *г.* кад задаће и радове продужују и на оно време, које је разумнија педагогика одредила за друге цељи. 8. Обећање, да ће се такве грешке, ако би се можда још гдегод налазиле, у будуће да избегавају и да ће се стално и непомично поступати по захтевима рационалне науке о васпитању, то је једини могући, али сигурно и умирујући одговор, који може да даде немачка учитељска скупштина публици, која је у неколико узнемирена питањем о оптерећењу.

Те тезе примљене су великом већином.

Другог дана држао је предавање *Др. Шолц*, управитељ болничког завода у Бремену о теми: *Наука о чувању здравља у народној школи.* Ове су тезе примљене:

1. Наука о чувању здравља треба да је обавезан предмет у народној школи. 2. Наука о чувању здравља треба да се учи у народним

школама као део природних наука. 3. Поједини делови науке о чувању здравља, нарочито анатомије и физиологије, смеју се у народној школи учити само у најтешњој вези за практично-хигијенске циљи. 4. И у учитељским школама треба да буде наука о чувању здравља обавезан предмет. Али овде нека је настава систематично научна.

Умољава се Др. Шолц, да састави згодан учебник и он обећава, да ће одговорити тој жељи.

Друго предавање: *Јавно старање за занемарену младеж.* Референат *Јован Халбен* из Хамбурга. Говорник ставља ове предлоге, који су примљени :

1. Старање за занемарену младеж важна је дужност грађанског друштва. Испунење исте не сме се оставити ни вероисповедним телима ни приватним подузетницима 2. Поправљање занемарене или запуштене деце и оних младих злочинаца, који су због непознавања казњивости њихових дела од оптужбе ослобођени, не треба да носи на себи характер каштиге. Оно је задаћа васпитања и мора се због тог уступити школским властима и има се начелно оделити од извршења казни и узничких власти. 3. Добро породично васпитање има се уопште претпоставити сваком заводском васпитању; деца, која треба да се поправе, ваља с тога да се смештају по правилу у уредне породице. Примање у завод за поправку има се пак само за оне захтевати, којих морална запуштеност изискује дубље педагошки образованог васпитача. 4. Нужно је оснивање јавних завода за поправку. Сваки такав завод мора да се састоји из два по полу васпитаника потпуно раздељена главна оделења. 5. Јаван завод за поправку мора да буде економска и васпитна једнина. На челу му нека стоји педагошки образован управитељ. 6. Школска и продужна настава у јавним поправилницама нека се колико могуће потпуно организује на основу општих законских наређења и нека се употреби у корист васпитног интереса. 7. Заједнички рад васпитаника такође је важно васпитно средство поправилнице. Исти нека се обавља по упутству технички образованих помагача. Али обртнички рад у поправилници нека не служи никад поглавито привредним циљима; исти ваља изабрати обзиром на здравље васпитаника.

После тога је говорио *проф. Др. Херцер* из Берлина о *Цртању у народној школи.* Ове су тезе примљене:

1. Цртање по мрежи линија и тачака одбацује се како са педагошког, тако и са хигијенског гледишта. 2. Као припрема за наставу у цртању препоручује се посебна настава у наочигледности. 3 Служење техничким помоћним средствима за осуду је. 4. Тачност цртежа руком нема да се пресуђује са математичког гледишта. 5. Цртање по телесним моделима има да се учи у народној школи као највиши степен. 6. Настава има да буде безусловно настава у скупу.

Трећег дана држао је прво предавање *Др. Дитес* из Беча: *Данашње стање немачке педагогике.* Расправе није било, нити су постављане какве тезе.

Друго предавање: *Учитељ у борбу против предрасуда.* Референат је био учитељ *Винтер* из Нирнберга. Примљене су ове тезе;

1. Свака предрасуда је по својој суштини обмана и нема по томе права на опстанак. 2. Корен предрасуди је или у неувиђавности или у злонамерности. 3. Мишлење и хотење свакога човека изложено је опасности обмане; због тог није нико смртни сигуран од предрасуде. 4. Свака заблуда човечијег мишлења и хотења у последњој је линији сметња за напредак; због тог је сваки поштен човек позван да се бори против предрасуде. 5. За народну школу и за учитељство нарочито значи борба против предрасуде борба за опстанак. 6. Борба против предрасуде, којој је корен у недовољној увиђавности, лежи по себи у плану школског рада. 7. Злонамерна предрасуда оцрњује циљ и вредност народне школе и шкоди јој, што поотојано дела против духовног и материјалног напредовања учитељства. 8. Јасна свест о праву своје ствари и непоколебимо остајање при свом уверењу дају учитељству најсигурнију гаранцију за то, да ће његова борба против предрасуде бити крунисана успехом.

Треће предавање држао је *Др. Бренинг*, учитељ реалне гимназије у Бремену о теми: *Лирско песништво у школи.*

Рано у јутру тога трећега дана обављена је тиха свечаност на гробовима Либена и Грефе-а, којом је приликом Јован Халбен из Хамбурга неколико речи за успомену проговорио.

ИЗВЕШТАЈ

са IX. Шајкашког учитељског збора, држаног у Госпођинци 16. Маја 1883.

Председава: С. Јанковић; бележи Д. Стакић.

Присутни: Бабић потпредседник, Миловановић известилац, Магарашевићева, Бугарски, Бр. Јанковић, Сабљица, Коњовић, Поповић, Рудићева, Чешљар, Трифуновић, Брадваровићка, Марковић, Докић, Крстићева, Перлаки, Фазекаш, Мирилов, Шандор, Каракашевић, Димић, Михајловићева, Пауновић, Лаутенбах, Карнер, Стефановићева, Јоцић, Бошњакова, Чавић, Штајгер, Маршић, Крецулов.

Отсутни: Петровић, Радуловићева, Тир, Екерт, Бабићева, Јаконић, Каћански, Радивојевић.

Претседник поздравља збор, напомиње циљ оваких састанака и корист истих по сваког појединог; жели и на даље савесног и успешног рада и проглашује седницу за отворену.

На позив претседника ради Магарашевићева са IV. разр. из очигледне наставе у свези са мађарским језиком предмет „Храст.“ — Води разговор о шуми, делови шуме, како се које дрво зове, заустављ се код храста, делови истог: корен (gyökér) стабло (a törzs) грање (az ágak) лист (a levél); говори о облику листа; то исто мађарски; пита о казаноме Говори о плоду храста; о његовој употреби; о шишаркама; о њиховој употреби корист од храста. Пита о казаноме.

Марковић предузима с II. р. „механично читање.“ Позива децу да пазе и говори о важности читања; о индиферентности родитеља према школи; — о интерпункцији и пише на таблу ., ?, ;, ?, !, :. — Чита се предмет: „Добра сестра“; приповеда, чита оцек по оцек и позива децу, да то исто чине, исправља поједине погрешке.

Мирилов ради граматичну анализу у Ш. р. Позива децу да нађу у читанкама бр. 30. Деца читају један део предмета; пита каква је реч „противник;" кога рода, по чему се познаје род; о једнини и множини. Истражује глаголе; говори о времену; истражује бројеве; говори о особним именицама.

Миловановић чита своју расправу. „О важности и цељи очигледне наставе." Говори о старом средњевековном начину учења; о очигледној настави; о њеном историјском развитку; о данашњој очигледној настави, о њеној неоценимој важности по елементарну школу; о цељи ове наставе; говори о начину предавања очигледне наставе.

Пауновић чита своју расправу: „Писмено вежбање као припрема за писмено изражавање мисли." — Говори о способности, коју ваља да има сваки ученик пре овог посла; о вежбању деце у чистом и правилном писању; о преписивању; о исписивању онога, што су на памет научила; о диктирању онога, што им је објашњено: о начину учитељског диктирања, о прегледу онога, што су деца написала; о поправљању онога што је написано; о штетним посљедицама ако је учитељ немаран и не иде за тим, да погрешке ревносно исправља; наводи епизоду из свога учитељског живота, наиме како није свагда прегледао дечије задатке, и како ови често недонашаху своје задатке изговарајући се да „господин" не ће никад да прегледа задатке; дошао је до уверења, да учитељ не сме лагати; о томе, како у сваком случају ваља прегледати и поправљати дечије задатке; о томе, чиме ваља ова вежбања почети.

Председник извештава збор, да су од 15 одређених предавача односно расправљача своје писмене радове послали само њих петорица, што изгледа као да су остали равнодушни према удружењу или се не сматрају обвезнима, да респектују донешене закључке овога збора. Позива збор да реши шта да се ради са онима, који не пошаље своје радове а немају довољно разлога за извину. —

Коњовић: да се за сад извини.

Стакић: да им се за сад изрече негодовање, а у будуће да се учини пријава вис. шк. надзорништву.

Миловановић: да се новчано казне.

После дужег саветовања решено да претседник поднесе о томе извештај вис. кр. шк. надзорништву, да оно против неизвињених чланова донесе пресуду.

Чита се записник прошле седнице. Прима се.

Претседник подноси извештај о своме раду од последњег збора до данас. Узима се на знање.

Претседник позива Магарашевићеву, да изјави каквих се начела држи у погледу предавања очигледне наставе.

Магарашевића: придржавала се Упутства за вежб. у мишљењу и говору.

Критиковаху Коњовић, Бугарски, Пејић, Рудићева, Докић, Миловановић. — Предавачица нема одређеног плана, према ком би ваљало да је склопила своју лекцију, него говори сад о стаблу и одма за тим прелази на лишће, с лишћа на корен, с корена на плод итд., заборавља на један од главних делова предмета: на цвет, о коме води разговор, — што све

чини да деца не могу добити чисту и јасну претставу о предмету, јер тачним расматрањем целине и *свију* њених делова долази се до јасне и трајне претставе; износи пред децу наједаред више слика, што такођер чини, да деца не могу добити одређена и јасна појма о сваком предмету посепце; за један и исти предмет употребљује по два назива; служи се млогим глаголским питањима, што не одговара начелу очигледне наставе, наиме да деца ваља што више сама да говоре, а учитељ да их само руководи и исправља њихове погрешке; како је цељ оваким предавањима, да се види предавачева вештина а не дечије знање, то је предавачица требала називе прво децч сама казати, па их онда испитивати; пред мађарским називима не употребљује предречице.

Магарашевићева признаје већину својих погрешака али се извињује тиме што је предавања осим три нормалне у свима осталим заводима на мађарском језику слушала, па с тога јој је за сада врло тежак српски израз.

На основу критике предлаже Миловановић да се оцени са *довољно*, Коњевић предлаже *добро*. Већином гласова оцењује се са добро.

Марковић изјављује да се држао г. Вукићевића, управитеља српске учитељске школе сомборске.

Критиковаху Миловановић и Чешљар. Предавач није требао у своме уводном говору говорећи о важности читања, употребљавати стране речи као н. пр. тиранија, индиферентни итд. а и кад се деци што приповеди, ваља децу питати о садржају приче, и захтевати да и сама она приповеде дотичну приповетку како би се тиме учила деца мишлењу и добијала моралну поуку, коју приповетка у себи садржи; — иначе му је предавање добро, јер одговара савременим начелима елементарне школе.

Оцењује се са: *добро*.

Мирилов држао се Св. Милетића земунског учитеља.

Критиковаху: Трифуновић, Бугарски, Чешљар, Пејић и Ст. Јанковић. Под анализом не разуме се само мењање речи него и састављање дакле и синтакса; предавач даље вели да је придев за то средњег рода што трпи предречицу: *то*, а не да је за то што је именица средњег рода; ставља неодређено питања; као и Магарашевића тако и брат Мирилов заборавља да он ваља да покаже шта он зна, а не деца, с тога је требао прво деци казивати, ово је именица и зашто је именица, каквих има именица итд. па кад би свршио с именицама онда да је прешао на придеве и др., а не просто испитивати децу каква је ово реч а каква оно. Иначе му се похваљује рад.

Оцењује се са: *добро*.

На Миловановићеву расправу примећује Јоцић да је расправљач говорио више о начину предавања очигледне наставе, него о њеној важности и цељи.

Миловановић: Кад год се говори о важности и цељи каквог предмета сасвим је природно, да се каже и начин за постизавање те дели.

Оцењује се са: *добро*.

На Пауновићеву расправу примећује Коњовић да је испод сваке

критике; осуђује уметнуту епизоду из предавачевог искуства, јер у скупштини нема места шала.

Стакић примећује Коњовићу да једнострана и тако кратка критика („не ваља“; „нема смисла“) не вреди ништа, него ваља казати и за што не ваља и како би ваљало.

Јоцић: Предавач је говорио из свог сопственог искуства и то се не сме сматрати за шалу.

Оцењује се са *добро*.

На позив претседника чита Коњевић извештај заступника жупанијског учитељског збора са земаљске учитељске скупштине у Будапешти. — Узима се на знање.

Благајник Бр. Јанковић подноси извештај о стању благајне. — Узима се на знање.

Чита се отпис претседника жупанијског учит. збора, којим се позива овај збор, да редовно поднаша записнике о својим седницама и да одреди два питања за расправљање на идућој земаљској учит. скупштини у Будапешти и иста да се пошаљу председнику жупан. учит. скупштине до 20. маја т. г. — Председник позива збор да одреди питања.

Стакић: Би ли практичније и целисходније било да се историја односио отачаственица у основној школи предаје синтетичним начином, пошто се скоро већ сви предмети у основној школи тим начином предају?

Докић: Да ли да се нове читанке за све разреде тако удесе, да у њих поред моралних и поучних приповедака уђу још чланци земљописни, повеснички, природописни итд, и то у свакој читанци онолико, колико то наставни план за основне школе прописује. Сваки од ових предмета да сачињава оцек за себе.

Миловановић: Какав је и у ком обиму делокруг окружни зборова у једној жупанији.

Марковић: Да ли одговарају својој задаћи књиге за предавање мађарског језика у немађарским школама? Ако не да се поправе.

Усваја се I. и III. предлог.

Претседник: да збор изабере одбор, који ће за идући састанак одредити предмете за предавање, односно за расправљање и предаваче именовати.

Стакић: предлаже одбор, који оверовљује записник.

Коњовић: Хоће промену. Већином гласова остаје стари.

Председник: да се одреди место за идући састанак. — Већином гласова одређен: *Жабаљ*.

Претседник у $^1/_4$ 2 затвара седницу.

У Д. Ковиљу 2. Јуна 1883. год.

Кузман Миловановић
учитељ и известилац шајкашког учит. збора.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Испити о учитељској способности у учитељској школи Сомборској*) држаће се овим редом: а) писмени испити из српског језика 9. Јунија; из математике 10. Јунија, из мађарског језика 11. Јунија, сваки пут пре подне од 8—12 часова; б) устмени испити почеће се 21. Јунија и трајаће непрекидно до 25. Јунија. Школска година завршиће се на Петров дан 29. Јунија.

(*Испити на српским вишим девојачким школама*) биће у Сомбору 16. и 20. јуна, а у Новоме Саду 16. и 17. јуна.

(*Мађарски течај у Бајн.*) Пошто ће 4. и 5. јула по нов. кал. бити у Пригревици Ст. Ивану годишња скупштина друштва комуналних учитеља у Бачкој, то мађарски течај у Бајн неће отпочети 6. јула, као што је јављено у 9. броју, него истом *9. јула* по нов. кал. а трајаће до 18. августа по истом календару. Умољени са надлежне стране саопштавамо ту промену ради равнања оних. који мисле да иоћу на тај течај.

(*Београд.*) Главни просветни савет поднео је министарству просвете и црквених послова мотивисан предлог, да се за спремање учитељица основних школа оспује женска учитељска школа, која би у главном била уређена као и садање учитељске школе у Београду и Нишу. — Његово Величанство краљ Милан упутио је писмо министру просвете и црквених послова, у којој га позива да учини све потребне спреме за подизање основне школе у Такову, а сав трошак око тога посла сноси Његово Величанство.

РАЗНО.

(*Саборски одбор*) сазван је за 13. јуни у Ср. Карловце.

(*Отликовање.*) Преосвећеног владику далматинског господина Стевана Кнежевића благоволело је Његово Величанство отликовати редом жељезне круне другога степена.

(*Бивши професор сомборске учитељске школе подпредседник кр. курије.*) Његово Величанство наименовало је сенатског председника кр. курије г. Николу Михајловића за подпредседника тога највишега суда у угарској краљевини. Нови подпредседник кр. курије био је од г. 1834. до свршетка г. 1842. проф. мађарског језика у српској учитељској школи у Сомбору, што ће се с поносом за вечита времена помињати у њеним аналима.

(*Коса, очи, и кожа школске деце.*) На последњем месечном састанку антрополошког друштва у Бечу држао је владин саветник Шилер предавање о резултатима статистичних испитивања о школској деци у Аустрији по боји очију, косе и коже. Као најглавније резултате навео је предавач, да у Аустрији 19% деце имају плаве, 45% граорасте и 36% смеђе и црне очи, даље 44% деце имају плаву и 56% смеђу и црну косу, а 72% исте нађено је да је беле и 28% загасите коже.

НЕКРОЛОГ.

4. јуна у 4 сах. у јутру преминула је у Сомбору *Георгија Марија Бикарева рођ. Панаотовића* у 21. години живота. Млада покојница била је члан једне овдашње отмене породице и пошто је свршила вишу девојачку школу ступила је из чисте жеље за што вишим изображењем у овдашњу учитељску школу, где је и учитељски испит г. 1879. с отличним успехом положила. Пошто је не пуне четири године проживела као сретна љуба, оте ју у цвету младости немилосрдна смрт. Покојница је била у сваком погледу врсна млада Српкиња. Поред многобројног грађанства отпратише ју 5. о. м. и ученици и ученице учитељске школе са својим учитељима до хладнога гроба. Нека јој буде лака црна земља!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Његово Величаство именовало је управитеља државне гимназије у Спљету М. Главинића за земаљског школског надзорника за Далмацију.

Миленко Марковић супленат учитељске школе у Нишу постављен је за професора исте школе.

За катихету више девојачке и основних школа у Сомбору изабран је досадањи пр катихета и свршени богослов Мојсило Видаковић, а за учитеља основне школе у Сомбору хоровођа у Суботици и бив. учитељ у Сентомашу Јован Борјановић.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— На српској православној основној школи у Травнику упражњено је место учитеља и учитељице. Учитељу је плата 400 ф, стан и огрев, учитељици 250 ф, стан и огрев. Од компетената се тражи да су Срби (Српкиње) православне вере, да су науке с добрим успехом свршили, уз то да учитељ зна немачки језик тачно да говори и предаје и да је у црквеном појању особито вешт, а учитељица да је вешта женском ручном раду и васпитању младежи. Рок стечају је до 15. јула о. г., до ког се имају молбенице послати српско-православном црквено-школском одбору у Травник (председник Коста Медић).

НОВЕ КЊИГЕ.

Дела Ђуре Јакшића књига VII. Приповетке. Са сликом и биографијом песниковом. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8° с. 333. Цена је свакој књизи динар и по.

Шала и сатира од Абуказема. Свеска пета. У Новом Саду 1883. Издање књижаре Луке Јоцића и друга. 8° с. 79.

Бојеви Црногораца с Турцима. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8° с. 71. Цена 20 н.

Јакшићи у српским народним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8° с. 56. Цена 15 н.

Ljudevita Tomšića izabrane izvorne pripovjesti hrvatskoj mladeži. Sa slikami. Prvi i drugi svezak. U Zagrebu. Naklada knjiž Mučnjaka i Seuftlebena. 1883. 8° I. св. 96 с. II св 93 с. У тврду везу по 70 н., у целом платну са златорезом 1 ф 20 н., а добија се и у две свеске тврдо везане по 40 н.

☞ Идућим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на по године. Молимо их да благовремено понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године. Потпуних „Школских листова“ има још и од г. 1881. и 1882., од којих сваку дајемо за 1 ф. 50 н.

Дужнике молимо, да плате свој дуг и да уштеде тим и себи и нама посла и неприлике.

Ко жели да му се лист преко ферија под другом адресом шаље, нека нам то што пре јави. Доцније рекламације непримљених бројева нећемо моћи да уважимо.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 12. У Сомбору 30. јуна 1883. Год. XV.

БАСНЕ И СКАСКЕ КАО ВАСПИТНО СРЕДСТВО.*)

Знатно забавно и васпитно средство за малу децу без сумње су приповетке. Не привлачу ли зар оне и човека у сваком добу, кад су добре по форми и садржају, па како да се за њих живо не интересује дете, које је поред своје кратке прошлости још пуно жеђи за мисли и слике из живота! Али баш та непрекидна, скоро незаситна готовост деце, да слушају приповетке сваке врсте опомиње нас, како је јако важно, да пазимо на избор материје за приповедање. Чиста њива детиње душе приступна је сваком семену и добро и зло хвата у њој једнако корена.

Непојмљиво је, како се могло све до наших дана да одржи мишлење, да су *басне* и *скаске* згодна духовна храна за *нежно* дечије доба. Има шта више и сада многих педагога, који словом и писмом подржавају то мишлење као умесно. Добро и за дух у истини корисно појимање приповедака те врсте могуће је тек пошто разум дође до неке извесне самосталности, каква се по правилу не налази погледом на басне пре девете или десете и погледом на скаске пре 12.—14. године Тек за децу, која су у тој мери сазрела, на месту су те две врсте приповедака. Дете има у првим годинама, у којима му се самосвест истом буди, још доста посла да схвата и појима збиљски живот. На земљишту тога ваља оно да постане најпре сигурно и да се научи да га увек лако нађе, пре но што се сме подухватити — без опасности, да неће заблудити,—да помало излета у песнички свет мисли, за који се иначе разумевање лепоте истом доцније развије. Басне и скаске у детињском добу збуњују и

*) Одломак из врло ваљаног дела „Das Buch der Erziehung an Leib und Seele. Für Aeltern, Erzieher und Lehrer. Von Dr. D. G M. Schreber. Leipzig.“

онако још несталне појмове и не дају им да постану сигурни. Што деца у својим играма често човечијим сликама мећу у уста речи, то није још никакав доказ за умесност басне; јер тим се не наказује појам, него ту само дете самовољно и по томе свесно оживљава предмет, који му је пред очима и који по његовом појму правилно схвата. Али кад животиње, биљке, камење говоре човечијим гласом, као у басни, онда се измешају појмови: животиња, биљка, камен и човек.

Главни услов за прву духовну храну је потпуна јасност и истинитост појмова. У овом добу постиже се снажно успевање духа само простом и наравном храном. Што би биле вештачке посластице за телесан желудац одојчета, то су сада басне и скаске за духовни желудац. Тиме се унесе нечиста крв у дух.

Скаске делају нарочито још и тим штетно, што мање више производе страшне, ужасне или грозне душевне упечатке, за којима баш деца тако јако жедне због велике живахности њихове фантазије. Уплив њихов у том добу сличан је тровању детиње душе причама о аветима.

Уживање басне пре времена отештава укорењавање истинољубља у души, равна пут – и ако само посредно — *лажи*, а скаска улива *страх* и *празноверје* у детињу душу. Ко је само иоле испитујући посматрао унутарњост човекову, тај зна, како се чврсто укорене та три тесно збратимљена демона из царства таме, кад се једном ма у ком виду увуку у нежној младости и како често ни само доцније боље познање и снага воље нису више у стању, да их са свима њиховим жилицама истребе.

Зашто се дакле бира увек баш таква прерана и с тога опасна духовна храна? Заводи ли нас можда то, што се та храна, јер духовна чула лако дражи, деци тако јако допада? Или нема ли можда другог градива, које би у истој мери било кусно, а уз то да не шкоди и да унапређује? О, заиста не! *Дајте деци приповетке из богате књиге реалнога живота садањости* (јер дете тог доба живе само у садањости), *недужне, просте, пријатне или са здравим моралом скопчане слике из друштва и ради промене по коју једноставну шаљиву, комичну причицу.*

Али на тај уплив басана и сказака као да се много не пази ни у самој дечијој књижевности, а још мање у неразумној околини, која често окружује невину децу.

САМЧЕВО ВЕЧЕ.

Превео М. Симеон Кончар, народни учитељ.

(Наставак.)

Све праве плодоносне снаге човечанства несу дарови уметности и случаја. У нутарњости природе свих људи почивају оне са својима основама. Њихово развиће општа је потреба човечанства.

С тога мора бити стаза природина, коју она проказује, отворена и лагана, а изображење човечије истинитој, умирљивој мудрости одговарајуће и опште употребљиво.

Природа проказује све снаге човечанства вежбањем, а њихов раст оснива се на употреби.

Ред природе у образовању човечанства снага је употребе и оживотворење његова познања, његових дарова и његових урођености.

С тога припроста и невина човека, који чистом послушном употребом свог познања и тихом марљивошћу сваку своју снагу вежба и употребљава, изображава природа к чистој човечанској мудрости, човек пак који овај ред природе у нутарњости својој брка и чисто чуство послушности свога познања слаби, бива неспособан за уживање благодати истинине.

Делање проти нутарњем чуству права поткопава снагу нашег истинитог познања, оно помућује чисти смисао племените узвишене припростности наших основних појмова и наших основних осећаја.

С тога се сва човечанска мудрост оснива на снази добра срца, које иде за истином, а сав човечански благослов на оваком смислу припростности и невиности.

Образовање човечанства к овом чистом смислу припростности и невиности, ти си очево старање човечанства, да непокварени основи срца чувају и право равнају ток његовога духовнога развића.

Свеопште развијање ове нутарње снаге човечије природе к правој човечанској истини свеопшта је мета образовања и код најнижих људи. Вежба, употреба и оживотворење његове снаге и његове мудрости у посебнима положајима и околностима човечанства, то је званично и сталешко образовање. Ово се мора увек подредити општој мети човечијег образовања.

Мудрост и снага основана на припростности и невиности сваком је положају и свакој дубљини човечанства родоносан део, као што му је у свакој висини неопходна потребоћа.

Ко није човек у својим нутарњим снагама, ко није развијен човек, томе мањка основа за развиће његових ближих определења и његових посебних положаја, што не извињава ни једна изваньска висина. Међу оцем и кнезом, међу потребњаком, кога тлаче тешке бриге прехране и богаташем, кога тару још веће старости, међу незналицом женом и развиканом свезналицом, међу леньим дремалом и дивумом, који соколовом снагом облеће сав свет, налазе се провале. Али кад коме у његовој висини недостаје човечност, закрилиће га тмасти облаци, док у ниским ко-

либама развијена човечност сама собом сја у чистој, узвишеној и удовољеној човечијој висини.

Тако жуди кнез у својој висини за добрима и праведнима законима за своје сужње, али можебит забадава пружа за награду златом напуњену кесу. Успостави ли у бојном већу, у свом ловачком и дохода-ринском звању човечност а у нутарњости своје куће праву очевност, тада ће сутце и чуваре својих сужања мудро и озбиљно и очински изобразити.

Без овога је глас просветљених закона глас владајућих калуђера о љубави ближњега.

Колико си можебит далеко, кнеже, од благодати истинине, коју тражиш.

У осталом мудро поступају очеви у прашини под твојим ногама са непослушним синовима. Кнеже, учи се у сузама њихових ноћних стража а у тузи њихових даљих терета мудрости за своје сужње и подај право о животу и смрти људима, који истину овим путем траже. Кнеже, благослов света развијена је човечност, и само њом делује снага просвећења и мудрости и нутарња благодат свих закона.

Човече, ти сам, нутарње чуство твога бића и твојих снага први је предмет развијајуће природе.

Али ти не живиш на земљи сам за се. С тога те развија природа и за ванъске односаје и ш њима.

Пошто су ти, човече, ови односаји близо, важни су у развићу твога бића за твоје определење.

Развијена снага ближега односаја увек је врело мудрости и снага човекова за даљње односаје.

Очевност твори владаоце, братство грађане; обоје рађа ред у кући и држави.

Кућевни односаји човечанства први су и најизврснији односаји природе.

Човек ради у свом позиву и сноси терет грађанскога устава, да може у миру уживати чисти благослов своје домаће среће.

С тога се мора развиће човека за његов званични и сталешки положај подредити коначној мети уживања праве домаће блажености.

С тога си, очева кућо, основа свеколиког правог природног образовања човечанства.

Очева кућо, ти школо нравности и државе.

Човече, најпре си дете, по том шегрт свога звања.

Дечија крепост благодат је твојих шегртских година и прво развиће твојих урођености за уживање свих благодати твога живота.

Ко одустаје од овога реда природина а образовање за звање, сталише, господаре и слуге неприродно протурује, тај одвраћа човечанство од уживања најприроднијих благодати на гребенаста мора.

Човек се мора развити до нутарњега мира. Задовољност са својим положајем и ш њим достижним уживањима, сносљивост, штоване и

веровање у љубав очеву при свакој устави, то је образовање човечијој мудрости.

Без нутарњега мира колеба се човек по дивљим путовима. Жеђа и жудња за недохитним даљинама краду му свако уживање блискога притомнога благослова и сваку снагу мудра, трпљива и гибка духа. Ако се чуство не оживљава више нутарњим миром, тад његова снага слаби човека у његовој унутрашњости и мучи га тешким мукама, у којима се ведри мудрац смеши.

Незадовољни човек једи се у кругу свога кућњега благослова, што му не бијаше плес на светковини, гусле на концерту и предавање у слушаоници изврсно.

Мир и тихо уживање прве су цели човечијег образовања и мезимче своје добе. Човече, твоје знање и твоје частољубље мора се подврћи овима високима цељима, иначе ће зналичност и частољубље бити муке и проклество, што ће те гристи.

Не видите ли, људи, не осећате ли синови земље, како виши сталежи у свом образовању губе своје нутарње снаге? Не видиш ли, човечанство, како њихово отступање од природина реда међу њих а од њих и међу народ доноси празно и пусто проклетство? Не осећаш ли, земљо, како човечија племена отступају од правога благослова њихових кућевних одношаја, и по свуда се веру по дивљим, блистајућим казалиштима, да огледају своје знање и да голицају своје частохлепље.

У далеким даљинама колеба се тумарајуће човечанство.

Бог је најближе одношење човечанства.

Ни твоја кућа, човече, ни њезино најмудрије уживање не покојава те увек.

Твоја блага, добра, и осећајна природа нема снага, које би без Бога подносиле силу и гроб и смрт.

Бог, отац твоје куће, врело твога благослова — Бог твој отац; у овој вери налазиш покој и снагу и мудрост, што не може уздрмати никаква сила, никав гроб.

Веро у Бога, расположају човечијега чуства у највећем одношају његове природе, поуздано детинство човечанства напрам очевности божанства.

Веро у Бога, врело животнога покоја — покоју живота, врело нутарњега реда — нутарњи реде, врело непомућене употребе наших снага — реде у употреби наших снага, врело њихова раста и њихова развића к мудрости, — мудрости, врело свега благослова човечијега.

Веро у Бога, врело све мудрости и све благодати и стазо природе к правом образовању човечанства.

Веро у Бога, ти си усађена у биће човечанства, као и смисао за добро и зло, као и неотариво чуство о правди и неправди, тако си непроменљиво чврсто усађена у нутарњости наше природе као основи човечијег образовања.

Веро у Бога, ти си народна баштина у свакој дубљини, у сваком

земном крају, ти си снага човечанства у свакој висини и његова јачина у свакој дубљини.

Веро у Бога, ти ниси последица и резултат развијене мудрости, ти си чисти смисао припростности, слушајуће уво невиности на позив природе, — да је Бог — отац.

Бити дете и бити послушно то није резултат и доцна последица довршена васпитања, они морају бити рани и први основи човечијег образовања.

Чуђење мудраца у дубљинама створа и његово истраживање у безданима творчевим није образовање човечанства за ову веру. У безданима створа може се изгубити истраживалац, и по његовим водама може тумарати, далеко од врела неистраживих мора

Бог, отац, његово присуство у колибама човековима, — Бог у нутарњости мога бића, — Бог даваоц својих дарова и мојих животних уживања, то је образовање човечанства у овој вери, то је снага природе, која сву веру оснива на уживању и искуству.

Или не прожмавају ли те човече! — народу вичем — не прожмавају ли те, човече, поуке о великом добру? Теши ли те или умирује то, ако срећа или несрећа у свему превлађује? Теши ли те говор мудраца, када око тебе лелек горе пролама и тебе раздире?

Али кад твој отац твоје биће у твојој нутарњости јача, кад ти твоје дане разведрава, твоју снагу за болове снажи и превладу благодатних уживања теби самом открива у твојој унутрашњости, тад уживаш образовање природе у вери у Бога.

Крух, што га дете једе из моје руке, његово је детинско чуство а није његово чуђење о мом ноћњем стражарењу и мојој бризи за његове доцне дане. Неразбор је много расуђивати о мом раду, јер то заводи његово срце и може га од мене одвратити.

Припростност и невиност, чисто човечанско чуство за захвалу и љубав врело је вере.

У правом детињству човечанства постаје нада вечитога живота а права вера човечанства у Бога не живе у његовој снази без ове наде.

Тиранско гњечење своје браће, деце свога Бога ремети човечанство у нутарњости. Редови његових погубљеника, његове удове и сироте јаучу, дркћу, гладне, верују и умиру.

Ако је Бог отац људи, тад није дан његове смрти дан свршетка његова бића.

Је ли чуство за истину у теби, човече? Говори! Не противи ли се то чуству твоје нутарњости, веровати, да је Бог отац људи — па да је ипак биће ових јадника коначно?

Бог није отац људи, или смрт није коначност нашега бића.

Човече, твоје нутарње чуство сигурнија ти је водиља истине и дужности; а ти двојиш, јер ти ово чуство силно покликује неумрлост?

Човече, веруј сам у се, веруј у нутарње чуство свога бића, тад верујеш у Бога и у неумрлост.

Бог је отац човечанства, деца су божија неумрла.

Човече, у нутарњости је твоје природе, што истина, невиност и припростност чује с вером и обожавањем.

Али припростност и невиност није део свих људи.

Многима је нутарњи смисао човечије природе игра сна а вера у Бога и у неумрлост, што је основано на овом нутарњом смислу, презрени предмет њихове уметности.

Бог, који ме у мом бићу снагом и јачином учи истини, мудрости и блажености, вери и неумрлости, Бог, кога слушају сва деца божија, Бог, кога васколико благо, осећајно, чисто, љубавно човечанство разумева и посве једнако разумева; Бог — не морам ли послушати науку, која је у нутарњости мога бића мени и мојој природи истинита и истинита бити мора — не морам ли веровати, шта би био, шта би радио?

Веро у Бога, разлучивање човечанства у божију децу и у свецку децу. Веро у отачку доброту Бога, веро у неумрлост.

Бог, отац човечанства; човек, дете божанства: то је прави предмет вере.

Ова вера у Бога расположај је човечанства у његовим одношајима к њезиној благодати.

Отачност и детињост, ова благодат твоје куће, човече, последица је вере.

Ужитак твојх права, господару, слатка привржености твоје жене и срдачно чуство захвалности твоје деце, које душу узвишује, последица је твоје вере у Бога.

(Свршиће се.)

МАНЕ НАШИХ УЧИТЕЉИЦА.

Учитељица треба да је проникнута свешћу о своме светом и узвишеном позиву. Као такова треба да је окићена врлинама што красе честиту девојку, вредну домаћицу, верну љубу, праву Српкињу, разумну мајку, једном речи: она треба да је узорна слика дечијег будућег живота. То је правило, али се течајем времена показаше толики изузетци, да се о ваљаности женскиња за учитељско звање повела реч у педагошкоме свету, која је упливисила и на наше меродавне кругове у толико, да је хрватска зем. влада затворила женску препарандију из тобожњег разлога, да се не намножи учени пролетаријат и предложила даље обарање учитељских плаћа на 80% по нормалу. Corpus delicti у овоме није избио на површину, али му се неби обрадовало учитељство, а најмање грађанство. Па и у анкети, која пре неколико година вођаше у Карловцима, могло се чути доста темељитих разлога против женског учитељског особља, и то из уста оних људи, којима се одрећи несме добро схватање и појимање учитељичина позива. И доиста имаде доста опаких мана код наших учитељица, али би се оне уз добру вољу и отклонити дале.

Узмимо на око најпре наше варошке колегинице Ено госпојице де се шеће. Црвене се неке сомотске ципеле, а блиста свилена хаљина; на глави неко чудо од шешира и читав нојев реп, шлеп се отегао преко њега, други би рекао да је дужи него госпојичина памет. Фризура необич-

на; стегла се мисли стаће јој дах, а о врату виси златан ланац, сат и медаљон, па ако ме очи не варају чак и цвикер. Мало се горњим телом повила напред, то је ваљда у моди; иде полако, достојанствено. Лице јој је лоше него одело, и показује усиљену веселост, протекло је доста година од како је загазила у другу „половину половине“ века. У снази се добро одржала; толикогодишње учитељевање није јој здрављу ни најмање натрунило; она је госпојица, учитељица и ипак несретна. Несретна због тога, што је промашила своју срећу; но о томе доцније. Човек би помислио да је то каква грофица, жива слика луксуриозна али антипедагошка живота. —

Свет је чудан, пак често хоће да зна и за опачије мане, које се убрајају у тешке грехе морална живота, а и таково гатање није (на жалост) увек неистинито, јер жалосна осведочења о томе могло се стећи на свим крајевима овостраног српскога света (?!У.). За младих година био је госпојици млади колега „слаба партија,“ јер јој се судац удварао: доцније неби пошла за мајстора, јер се то „не слаже са њеним карактером“ а нови млади колега опет њу неће. Она постаде правим антиподом, противност свега онога чему своје ученице спремати има. Хоће ли их она спремити моћи?! Наша је колегиница најбоља муштерија модискињи; она чита немачке романе пак зна чак и по коју француску штрбецнути; зато са српском педагошком књижевношћу није ни толико позната, колико би нужно било; незна ни за оне догађаје и резултате донешене у педагошком свету, који се учитељица непосредно тичу. Рад јој је потпунце супротан свим могућим смеровима разумнога газдовања, те је посве несувремен, неприродан, непедагошки. Ако би се најблажије изразио, морао би рећи: сматрам је за бескористна радина на њиви народњег васпитања и образовања.

И многа сеоска учитељица није боља. Многа већ за рана навуче себи невоље и беде, које јој не напуштају слабачка рамена све до послетка.

Рада би да јој деца „штикују“ помодне папуче, јастуке и друге финије али и скупље премда мање корисне ствари, а о кројењу, шивењу и крпљењу кошуља, о тим „простачким“ стварима ваљда тек неће учитељица разбијати главу, кад је то тако просто!? Учити децу крпежу, значило би да и учитељица нема доста јасна појма о сиротињи, а учитељица и сиротиња! Ху, то су два посве несродна појма у глави многе учитељице, ма да их свет уједно спаја. Како се крава музе, сир и масло прави; како леб меси и пече, јаја чувају и варе; што о прирећивању куделье и прediву; од свега тога нема ни трага, ма да је у сведоџби из кемије „врло добро“ а тако и из науке о кућарству. Ретка је, која је теоретичко своје знање у пракси окушала, или бар да се о свему томе код вредне суседкиње запитала; та човек се учи док је жив, а зар учитељица не? Није „модерн“ ићи сваке недеље и свеца у цркву, та више је „ауфаленд“ ако госпојица ређе у цркву отиде. Па и причешћивање је нешто „простачки.“

И опет живи таква госп. колегиница у тврдом уверењу, да своме народу спрема вредне раденице, трезвене будуће газдарице, но ја — с опроштењем — нисам истога мњења и уверења. Народни учитељи и учи-

тељице нису, ниѣи треба да себе сматрају за чиновнике престрогог бирократског калибра; они су по своме положају и позиву најближи народу пак и немају повода да то блиско сродство руше и кидају а на штету своју и позива свога. Неће госпоѣичина рука поцрнити, ако се са газда Арсом и снаш' Мацом рукује.

Не буд' замерке, јер што реко, реко у доброј намери, оним учитељицама којих се тиче; част и слава хвалевредним изнимкама.*)

Г. В. равн. учитељ.

---

*) Ову по нашем мнењу у појединостима претерану слику о нашим учитељицама доносимо само с тога, што нам ју је послао један од наших вреднијих сурадника. Верујемо да има учитељица, које се не понашају учитељички, али како је и са учитељима у т м погледу? Многе од набројаних и још далеко веће мане налазе се и у многих мушких учитеља, па и то је врло жалосно. Нэби ли се нашла која учитељица, да у одговор свом негалантном колеги наслика контра-слику „Мане наших учитеља“? У.

НАРОДНА ШКОЛА И ПОЉОДЕЛСТВО.

О тој теми расправљало се у једном стручном одсеку 25. опште немачке учитељске скупштине. Референат је био школски управитељ *Ј. Хајнрих* из Прага, који је поднео подужи и врло интересантан реферат. После живе дебате о истоме примљене су ове тезе:

1. У новије време захтева се са много страна од народне школе, да свој рад протегне и на пољодељску наставу.

2. На тај захтев мора да се одговори, да народна школа није у стању, да даје пољоделску стручну наставу; јер за то нема прво времена, а друго нису за то још духовно сазрели њезини питомци.

3. Народној одн. сеоској школи не може у том обзиру да се стави други какав задатак, него да пробуђује смисао за разуман пољоделски рад.

4. То може, без штете за целу наставу, у првом реду тако да се постигне, да се у читанке прими и такво комаће, које се од чести непосредно, од чести посредно односи на пољоделство и које би се као и друго читаначко комаће даље разглабало при језикословној настави, сем тога ваља и при настави из земљописа, повеснице итд. да се наглашава значење пољоделства за културни и народни живот.

5. Смисао за пољоделство може у народној школи и на тај начин да се унапређује, да се рачунска настава ставља што чешће у сношај са укупним пољоделским животом и делањем.

6. Најпосле се снажно препоручује установљавање и право употребљавање школских вртова не само из општих васпитних разлога, него и у интересу пољоделства.

ДА ИЗНАЂЕШ БРЗО НЕДЕЉНИ ДАН, У КОЈИ СЕ НЕШТО ДОГОДИЛО.

Броју године, које се збио догађај, додај четвртину тог броја и четвртину прошлих векова (а разломке ако дођу ваља да пренебрегнеш)

и на то додај још број дана, који су у тој години протекли до дана догађаја и то увек рачунајући месец фебруар у 28 дана, била та година проста или не. Од добивене суме одузми број прошлих векова и остатак подели са 7. Број, што ти преостане у остатку, пошто дељење обавиш, показује недељни дан, рачунајући недељу као 1., понедељак као 2., ... суботу као 7. дан.

Примедба. Ако је дан догађаја наведен по старом календару, онда ваља горњој суми пре но што ћеш од ње да одузмеш векове да додаш још 12 (коректуру због старог календара).

Н. пр. славни српски песник Бранко Радичевић умро је у Бечу 18. јуна 1853 Да дознамо недељни дан Бранкове смрти рачунаћемо овако:

Година смрти	1853
Четвртина тог броја (без разломка)	463
Четвртина прошлих столећа (без разломка)	4
Број дана те године до 18. јуна	169
(Коректура због старог календара)	12
Сума	2501
Мање број прошлих векова	18
	2483

2483 подељено са 7 даје 354 и *остатак* 5. Бранко Радичевић умро је дакле у *четвртак.*

Или хоћемо да дознамо у који ће недељни дан бити Божић нпр. ове 1883. године. Ту имамо ове податке :

Број године	1883
Четвртина тог броја	470
Четвртина прошлих столећа	4
Број дана до 25. децембра	359
(Коректура због старог календара)	12
Сума	2728
Мање број прошлих векова	18
	2710

2710 подељено са 7 даје 387 и *остатак 1.* Ове године биће дакле Божић у *недељу.*

ГЕОМЕТРИЈСКА НАСТАВА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

Потреба да се настава у елементарној геометрији уведе у основне школе оправдана је тим, што су математичке науке основ знању, које се захтева у већине заната.

Геометрија пружа многобројне и свакидневне примене не само учењаку и мернику, него и фабриканту и занатлији.

Зидар, који је упознат са том науком, може да израчуна запремину материјала, који му је потребан за какву одређену грађевину Зар би дунђерин или столар могао да начини прорачун или нацрт каквога посла, кад би му геометријско знање било страно?

Исто је тако потребна та наука и механичару, бравару, ковачу,

токару, вајару и стаклару, у кратко сваком занатлији, који треба за свој рад камен, дрво, гвожђе итд. Све те занатлије ваља да знају сликом да представе неки извршен посао или посао, који имају да израде и да му израчунају цену.

Они неће то моћи нити ће икад моћи да постану добри и вешти радници, ако не познају бар прве основе геометрије.

Само под тим условом моћи ће они да избегну трудна пробања, неплодне покушаје и губитак времена, новца и скупоценог градива.

Али то знање је исто тако потребно и земљораднику. Он је заиста увек у неприлици, ако не уме да израчуна површину неког поља или земљишта, те да му изнађе вредност и трошкове, које изискује његово обрађивање.

Може се дакле рећи да је елементарна геометрија од користи за сваког, а за занатлију је управо неопходна; и пошто је то тако, то мора она да има места у наставном програму основних школа.

Геометрија је један од основа, што их је Фребел поставио својој васпитној системи. Нико неће порећи, да геометрија вежба дечији разум, да га оштри и да га чини подобнијим за схватање. Размишљањем, које она изискује, учи се дете да правилно суди.

Јасно је да се геометрија мора у основној школи да предаје начином конкретним и наочигледним. Дете мора најпре да научи да разликује тела, да их именује, да их сагради од папира, жице или пластичне земље (глине). Та вежбања дају умешност руци, сигурност оку и олакшавају схватање фундаменталних појмова у геометрији.

Неопходно је нужно да геометрија и аритметика корачају упоредо.

Аритметика је тешка само због апстрактне форме, у којој се учи. Али кад се из ње наставља као из геометрије, онда је она моћно оруђе за умни развитак. То исто вреди и за учење метричке системе, које ће бити јалово, ако се не прибегне правоме метру, ако се ученици не науче да се служе теговима и шупљим мерама, ако се не навикну, да саграде себи квадратичне или кубичне мере и да изналазе површину фигура и запремину тела.

Дакле проучавати, сравњивати, мерити линије, површине или тела, у том се ето састоји практичка геометријска настава намењена занатлијама и вештацима.

Цртањем различитих линија и њихових многобројних комбинација вежба се дете и у цртању, које се бар у почетку не може да одели од геометрије, тако да се основи геометрије уче помоћу цртања, а основи цртања помоћу геометрије. (Le Progrés).

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Усмени испити о учитељској способности*) у учитељској школи у Сомбору обављени су од 21. до закључно 25. јуна. Испит полагаху редовних 12 приправника и 10 приправница трећега разреда и 1 приправница, која је лане 3. разред свршила, али због болести није могла лане испит да полаже; једна овогодишња приправница 3 разреда није због

слабог успеха у течају године пуштена на испит. Испит су положили: са отличним успехом 2 приправника, са врло добрим 3 приправника и 6 приправница, са добрим 4 приправника и 4 приправнице, са довољним 1 приправник, а 2 приправника одбијена су на 3 месеца и 1 приправница на по године. Опширнији извештај донећемо у идућем броју.

(*Београд.*) Министар просвете и црквених послова прихватио је предлог главног просветног савета (в. бр. 11. Ш. л.) о оснивању нарочите учитељске школе за женскиње и мисли да се исти изведе тако, да се од садање више женске школе начини као нижа гимназија са четири разреда, која би била приправни ступањ за учитељску женску школу и у исти мах завод за женско образовање. Настава у самој женској учитељској школи имала би да траје две године. За чланове комисије, која ће на том основу да начини скицу наставнога плана како за женску нижу гимназију тако и за женску учитељску школу одредио је министар гг. Стевана Д. Поповића референта гимназије београдске и гђу Катарину Миловукову управитељицу више женске школе.

(*Испиту зрелости у српској гимназији у Новоме Саду*) подвргло се ове године 30 абитуријената и 1 приватан ученик. Од ових је проглашено њих 4 за зреле са одликовањем и 23 за зреле, а 4 морају да по нове испит.

(*У државној учитељској школи у Бају*) било је ове школске године 53 ученика и то: у I, разреду 18, у II. р: 18, у Ш. р 17 ученика. По вери су били 32 римокатолици, 4 калвини, 1 евангелик, 5 *православни* и 11 израилћани. Српски језик био је обавезан само за Србе и Буњевце, али и други ученици могли су да га уче; ове године учило се српски у два одељења, у којима је било свега 16 ученика. На годину се отвара и четврти разред препарандије и с тога нису ове године приправници 3. разреда полагали учитељски испит, него су упућени да слушају још и 4. разред.

(*Шта ће на ово противници учитељица*). По извештају наставне комисије у Уашингтону било је г. 1880. у школама 35 североамеричанских држава и 8 територија 116.012 учитеља и 157.656 учитељица. У врло многима од тих држава и територија имају жене како пасивно тако и активно изборно право у школским стварима.

(*Љубљана.*) Месно градско вёће у Љубљани у својој скупштини од 29. маја о. г. закључило је једногласно, да се школском управитељу *А. Праапротнику* поводом његовог 25 годишњег службовања у месној народној школи у име признања за његов рад подари грађанство Љубљанскога града без такса. Даље је решено да се јубиланту повиси годишњи службени додатак од 100 на 200 фор. и да му се још изда почасна награда од 200 фор. за опорављање његовога у служби порушенога здравља. Тако отликује свесно грађанство дичне Љубљане свога учитеља и нека му је с тога и са наше стране слава!

(*Учитељска скупштина за подгупаније пожешку и пакрачку те град Пожегу*) сазвана је за 7., 8. и 9. авг. по нов. кал. у Пакрац.

(*Прва скупштина моравскога учитељства*) биће 6., 7. и 8. авг. по нов. у Брну. Да би и учитељство у Чешкој могло да учествује на тој

скупштини, неће се ове године обдржавати општа чешка учитељска скупштина, која је била лане заказана у Буђејовицима.

(*Чешка школа у Бечу*) биће отворена у септембру о. г. На подизање зграде за исту потрошено је 36.000 фр. Та школа ће бити четворо-разредна, а почињући од другога разреда биће немштина уведена као обавезан предмет. За сада ће се уредити само први разред за дечаке и исти разред за девојчице; сваком идућом годином придоћи ће по један разред. Као што је познато нашим читаоцима издржаваће ту школу друштво бечких Чеха „Коменски."

(*Беч.*) Власници бечких пливаоница управили су заједничку представку градском већу, у којој доказују потребу, да пливање буде за ученике свију школа исто тако обавезан предмет као и гимнастика.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

18. *Уиутство како се сеје семе од дуда и о гајењу дудова уопште. Издало угарско земаљско надзорништво за свиларство у Сексарду Сомбор, штамиарија Фердинанда Битермана 1883. Вел. 8⁰ с. 23.*

Први је захтев за успевање свиларства у неком пределу, да се у истом налази довољно дудова и да се исти гаје као што треба, наиме да се од времена на време режу. Али на ово последње код нас тако рећи нико ни не мисли, а то је управо неопходно нужно, ако не желимо, да красан полет, што га је од неколико година узело свиларство опет у нашем народу, буде као зрак сунца, који помрча од првога облака. Угарско земаљско надзорништво за свиларство увиђајући велику важност дударства позвало је врсно стручњачко перо, да напише о гајењу дудова кратко упутство за народ и издало је ево исто поред мађарског у исто време још и на српском и немачком језику. У књижици се налазе 22 слике. Пошто је српски превод зготовио писац ових врста то ће он само пажњу свилара да обрати нарочито на живицу од дуда, уз коју се долази већ за 4 године до лишћа за свилене бубе. То лишће могу да беру и мала деца, а избија раније и нежније је него лишће са великих дрва, с тога је до друге мене згодније гусеницама за храну. Поступак при подизању живице описује се опширно у горњој књижици као и све остало, што се односи на гајење дудова. Пошто надзорништво за свиларство раздаје ту књижицу *бесплатно*, то је свакоме у Угарској дана прилика, да исту набави и да се њом користи, ваља само дописницом замолити надзорништво у Сексарду за исту, које ће му је одмах поштом послати. Може се писати и српски.

РАЗНО.

(*Православна српска дијецеза горњокарловачка.*) Изишао је шематизам исте за г. 1883. У њему се налазе сви важнији податци о тој највећој нашој дијецези, а у прилогу веома интересантан попис „Српских племена и крстних им имена у горњокарловачкој дијецези." Цела епархија обухвата 10 протопросвитерата са 141 парохијом. Број душа износи 274 579 у 29.385 кућа. Цркава има 194, свећеника 155, а ученика 8507. Сем

Трста има у целој дијецези само 5 вероисповедних школа и то: у Петрињи са 12 ученика, у Костајници са 16 ученика, у Дубици са 40 ученика, у Јасеновцу (Уштици) са 62 ученика и у Карловцу са 32 ученика. Школе у прва два места су дворазредне, у друга два троразредне, а у Карловцу је четвороразредна школа. Све остале школе су комуналне, ма да се у многима од истих налазе искључиво српска деца За пресуђивање тамошњих прилика било би врло добро, да је уз све школе, које полазе наша деца, наведено, које су вере учитељи. Заиста је умесно, што родољубиви карловачки владика жели да и друге наше дијецезе издаду једанпут своје шематизме, како неби били једнако приморани, да статистичке податке о нашем народу примамо из страних извора.

(*У корист задруге немачких учитељица и васпитатељица*) приређен је у Берлину „базар“, који је донео 26.000 марака чистога прихода.

(*Латиница и немачки учитељи.*) На 25. општој немачкој учитељској скупштини у Бремену закључено је у одсеку за једноставнији правопис скоро једногласно, да се из свију сила за тим иде, да се т. з. немачка азбука што пре истисне и на њено место латиница уведе. Даље је изражена жеља, да се и за народ издају мале, јефтине књижице латиницом.

(*Најгоре књиге.*) Неки парох ставио је на срце својим парохијанима, да му донесу зарад уништења оне књиге, које само главе збуњују и срце кваре. Доброђудни неки сељак донесе му идућегдана своје и својих суседа — порезне књижице са примедбом, да им те књиге проузрокују највише главобоље.

(*Ср. Карловци*). Седнице саборског одбора трајале су целе прошле недеље. Међу осталим решено је, да се из фундације Харишеве (25000 ф.) установе штипендије за економску, занатлијску и трговачку струку, нарочито пак с погледом на оне струке заната, које су нашем народу јако потребне.

НЕКРОЛОГ.

12. (24.) јуна преминуо је у Задру у 43. години живота *Љубомир Вуиновић* умировљени професор српске православне богословије задарске. Покојник је свршио науке у Русији и кроз пуних десет година предавао је повесницу у задарској богословији. Као народни заступник на далматинском сабору био је један од најватренијих поборника српске мисли у Далмацији и с тога је као професор стављен у стање мира. Колико је род свој љубио показао је и на последњем часу оставивши 30.000 рубаља на закладу, из које ће се давати штипендије оним младим Србима из Далмације, који се уче на великим школама. Нека је вечан спомен имену тако врсна родољуба!

15. јуна преставио се у манастиру Сент-Ђурђу тамошњи архимандрит *Герман Јовановић* у 51. години живота.

Учитељски збор кр. велике реалке у Земуну јавља да се прави учитељ тога завода *Владимир Живановић* 16. (28.) јуна по кратком али тешком боловању у 29. години у вечност преселио.

Терезија Димитријевића рођ. Коларићева у Сомбору 14. Јунија о. г. преселила се у вечност. Покојница је у последњем завештању свом оставила српској учитељској школи Сомборској шест јутара земље на ту цјел да се приход од исте земље употребљује као подпора за једног мушког приправника, Србина православне вере који се примерно влада и науке у истој учитељској школи с врло добрим успехом учи. Покојна добротворка приправничке младежи сарањена је 16. јунија. При укопу учествовали су из почасти приправници и приправнице са својим управитељем и наставничима, а овдашње српско певачко друштво појало је при опелу.

Врсни хрватски и славенски родољуб Др. Милан Маканец преставио се напрасно у Загребу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— На српској православној основној школи у Травнику упражњено је место учитеља и учитељице. Учитељу је плата 400 ф., стан и огрев, учитељици 250 ф., стан и огрев. Од компетената се тражи да су Срби (Српкиње) православне вере, да су науке с добрим успехом свршили, уз то да учитељ зна немачки језик тачно да говори и предаје и да је у црквеном појању особито вешт, а учитељица да је вешта женском ручном раду и васпитању младежи. Рок стечају је до 15. јула о. г., до ког се имају молбенице послати српско-православном црквено-школском одбору у Травник (председник Коста Медић).

— Тражи се учитељ у Немету (Банату). Плата 300 ф., 24 кибле жита, 12 кибли кукуруза, 8 ф. писарине, 2 ланца земље, стан и огрев. Рок до Преображења. Молбенице се шаљу председништву црквено школске општине у Немет.

— У Вршцу се траже три учитељице и један учитељ гимнастике. Плата за свако место 500 ф. станарине 150 ф. и 3 хвата дрва. Рок до 1. авг. Молбенице се шаљу српској православној црквеној општини у Вршцу.

— У Вршцу се тражи учитељ ноталног појања. Захтева се сведочба консерваторије. Плата 600 ф. Рок до 1. авг. Молбенице се шаљу срп. прав. црквеној општини у Вршцу.

— Тражи се учитељ у Модричи (у Босни). Плата 400 ф., стан и огрев. Ако је учитељ ожењен, а жена му може женску децу да учи ручном раду, онда је плата за обадвоје 650 ф. Рок до 20. јула. Молбенице се шаљу српско-православној црквено школском одбору у Модричи (п. п. Шамац у Босни).

— Тражи се учитељ на вероисп. школи у Вуковару. Плата 600 ф. и стан. Молбенице до конца августа по нов. кал. председнику црквеној шк. општине у Вуковар.

НОВЕ КЊИГЕ.

Отаџбина књижевност, наука, друштвени живот власник и уредник Владан Ђорђевић Ванредна свеска. Садржина првих педесет свезака „Отаџбине“ уређена хронолошки по струкама, и по писцима. У Београду У краљевско-српској државној штампарији 1883. Вел. 8⁰ с. 68.

Црни Ђорђе врховни вођ српски за српску омладину написао П. Деспотовић. Са сликом. Панчево 1883. Накладом књижаре браће Јовановића. 8⁰ с, 131. Цена 45 н.

Пропаст царства српског на Косову у српским народним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 69. Цена 20 н.

Odabrane narodne pesme svatovske iz sviju krajeva. Izdanje knjižare braće Popovića u Novom Sadu 1883. 8⁰ s. 35. Cena 15 n.

Ударац Омер-Пашин на Црну Гору 1852—1853. у српским народ. ним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1883. 8⁰ с. 144. Цена 50 н.

Помени о Даничићу и његова писма из последњих година његовога живота од М. Ђ Милићевића (Прештампано из годишњице V.) У Београду у краљевско-српској државној штампарији 1883. Вел. 8 с. 140.

Српске народне песме са сликама I. Иво Сенковић и ага од Рибника. Са седам слика од професора Влад. Тителбаха. У Београду у краљевско-српској државној штампарији 1883. Вел. 8⁰ с. 23. Цена 30 н. дин. или 15 нов.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

За врло пријатну дужност сматрам, да и овим путем изјавим најтоплију захвалу сл. тиса-хиђошком школском одбору, који ми је на свршетку годишњег испита 50 фор. а. вр. у име награде подарио.

У Т. Хиђошу 16. Јуна 1883.

Евица Манојловића срп. нар. учитељица.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Љ. М. уч. у Кечи. Добро, рачунаћемо Вам у по цене и тада имате да пошљете још 50 н. до краја године. Више од нас захтевати значило би упропашћивати лист.—Г. К. В. уч. у Соки. Пристајемо пожељи.

☛ Овим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на по године. Молимо их да благовремено понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године. Потпуних „Школских листова“ има још и од г. 1881. и 1882., од којих сваку дајемо за 1 ф. 50 н.

Дужнике молимо, да плате свој дуг и да уштеде тим и себи и нама посла и неприлике.

Ко жели да му се лист преко ферија под другом адресом шаље, нека нам то што пре јави. Доцније рекламације непримљених бројева нећемо моћи да уважимо.

Идући број изаћи ће нешто доцније него што му је рок.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 13. У Сомбору 15. јулија 1883. Год. XV.

НАРОДНИ ДОБРОТВОРИ.

Према маленом броју народа нашег и према околностима у којима живимо налази се у нас велики број добротвора, који на просветне цјели а особито на подпомогање младежи, што се у висшим школама учи, знамените жртве приносе.

Међу овим добротворима на првом је месту безсмртни основатељ Текелијанума Сава Текелија, којега задушбина многоме је сину српском помогла, да се изобрази, да до науке, части и благостања дође, и да роду свом и отачбини као учен човек послужи.

На узвишени пример овог великог Мецената српског угледали су се и угледају се многи родољубиви срби, које је Бог имањем благословио, и штедро прилажу на обе наше гимназије, подпомажу књижевно друштво Матицу српску, остављају легате народном позоришту и оснивају закладе за подпомагање младих Срба, који се у гимназијама и реалкама, на свеучилишту и у политехници уче, као што је између многих других, пре месец дана и честити професор богословије Задарске покојни Љубомир Вуиновић на самрти својој основао закладу од 30.000 рубаља, из које ће се стипендије давати младим србима из Далмације, који високе науке уче.

Ове и друге многе просветне задушбине сведоче нам, да има и данас у народу нашем племенитих душа, које остављајући себи најкраснији спомен после смрти на овоме свету у народу свом, добрим својим делима светле и плодове приносе кроз сва времена док траје на свету српства и српског потомства.

Али, за дивно је чудо, да су досада добротвори народни врло мало пажње обраћали ономе заводу, у коме се спремају млади срби за народне учитеље.

Седамдесет и једна година већ јер протекла, од како постоји српска учитељска школа Сомборска У њој се за то време више од једне тисућe српских синова, а у последње време и много српских кћери за учитељски позив изобразило. Питомци ове школе делају као народни учитељи по свима крајевима, где се српска реч говори од Сентандрије до Цетиња, Скадра на Бојани и Кратова, а овде код нас у Угарској и у Славонији готово сви учитељи, што делају у вероисповедним и комуналним школама српским, изучили су се у тој школи.

Ова најстарија и до пре неколико година једина српска учитељска школа, борила се за првих петдесет година својега обстанка са највећим материјалним оскудицама издржавајући се се из несигурних прихода трећега таса црквеног у провинцијалу угарском и славонском, па и данас после седамдесет и једне године својега обстанка, из закладâ њојзи намењених годишње се једва 3148 форинти потрошити може, те по томе према садашњим захтевима државне власти морала би се она одавна затворити, да није народни сабор од године 1871. одредио, да се на издржавање њено потребна свота из клирикалног фонда подмиривати има. Како је данашњим даном на издржавање ове школе годишње потребно 7736 форинти; то се из клирикалног фонда 4588 фор. као припомоћ овој школи додавати мора

За последњих 30 година од приватних људи само се два сегединска србина Јосиф Мунтил и Михаил Лефтер на самрти својој сетише ове учитељске школе завештавши јој сваки по 200 форинти; иначе се није нашао у целом србству ни један добротвор, који би фонд ове учитељске школе својим прилозима умножио, а како од 1879. године и приходи од трећег црквеног таса престадоше у фонд тај улазити, то нема изгледа, да ће се икада такозвани препарандијални фонд српски толико умножити, да би без знатне припомоћи из клирикалног фонда задатку свом одговарати могао.

Да може ова учитељска школа у довољном броју и добрих ђака добијати, нуждан је за њу просеминар, или припремна дворазредна школа, која би се шестразредној мушкој школи сомборској придодати имала. За ово постоји одавно предлог али нема средстава за издржавање ове припремне школе.

Мимо тога, позната је ствар да се на учитељско звање отдају понајвише синови сиромашних родитеља и сирочад без отца и мајке, па с тога држим, да су стипендије ученицима

учитељске школе много нуждније него ученицима других школа. За петдесет година од како памтим и живим у близкости српске учитељске школе Сомборске, сведок сам био многе патње и многих невоља, са којима се боришe сиромашни синови српски, који се уче и који се уче у српској учитељској школи. Док је, по некадашњем пропису само по четири дневна школска часа било, могли су још сиромашни приправници учећи децу и пишући у писарницама ответничким храну себи заслуживати, али од како приправници по седам и осам часова на дан у школи провести и осим тога много код куће учити и писати морају, није им се могуће на овај начин издржавати и сад већ друге за њи помоћи нема осим стипендија. Али стипендија за приправнике довољно нема, и што их има, тако су малене, да се, ни најпростије живећи, једино с њима на крај излазити неда.

Пре него што је неумрли добротвор приправничке младежи покојни владика Платон Атанацковић установио „Платонеум“ постајала је у српској учитељској школи овој само једна једина стипендија од 40 фр., коју је основао 1820. године пештански грађанин Ђорђе Раља и супруга његова Марта рођена Смиљанића. Народни сабор одредио је за питомце ове школе из народних фондова само 10 стипендија по 80 фор. а из закладе Платонеумске, издају се 15 малих стипендија (6 по 80 фор.; 3 по 60 фор. и 6 по 50 фор.)

Са ово неколико речи намеран сам да обратим пажњу српског народа на ту околност, да су српској учитељској школи сомборској а понаособ младежи, која се у њој учи, нуждни добротвори, и да је овако доброчинство данашњим даном најумјестније и од највеће користи по народ наш. С тога умољавам господу народне учитеље, свештенике, ответнике и друге родољубе, који уплива и важности код народа имају, да имућније људе у народу нашем, који своје деце немају, упознаду са задатком, стањем и потребама српске учитељске школе и њених питомаца, па да настоје у даној прилици својим саветом и обавешћивањем порадити око тога, да оваки имућни људи постану добротвори народни у најплеменитијем смислу, једни прилажући на умножење фондаза учитељску школу Сомборску и оснивајући закладу за учитељски просеминар; други по примеру неумрлога епископа Платона оснивајући закладе на издржавање приправника, а трећи напоследку, по примеру недавно упокојене Терезије

Димитријевића, завештавајући поједине стипендије за приљежне и добронравне приправнике.

На овај начин могу се богати срби и србкиње најбоље одужити народу, из кога су поникли, и постати добротвори оне младежи, која ће по своме учитељском позиву целог живота свог, служећи у школи народу своме, васпитавати и учити потоњи млади нараштај у духу свете вере и миле народности наше, те тиме снажно подпомагати, да се одржи побожност и благонаравност, да се распростре права хришћанска просвета и човечност, и да се унапреди благостање и срећа народа нашег. *В.*

САМЧЕВО ВЕЧЕ.

Превео М. Симеон Кончар, народни учитељ.

(Наставак.)

Вера у мога оца, који је чедо божије, развиће је моје вере у Бога.

Моја вера у Бога осигурање је моје вере у мога оца и у сваку дужност моје куће.

Тако спајаш, узвишена природо, у свом образовању моје дужности и моја уживања, а у твојој руци прелета човек од уживаних благодати к новима дужностима!

Васколико човечанство, кнез и поданик, господар и слуга, образује се за посебне дужности свога сталежа уживањем својих првих природних односаја.

Кнез, који је син свога Бога, чедо је свога оца.

Кнез, који је чедо свога оца, отац је своме народу.

Поданик, који је чедо свога Бога, дете је свога оца.

Поданик, који је дете свога оца, дете је свога кнеза.

Сталежу кнеза, слико божанства, оче народа! Сталежу поданика, дете кнеза, који је с њим дете божије! Колико је благ и јак и њежан овај сплет природних односаја човечанства!

О човечанство у твом величанству!

Али која ваљда је чувство твога достојанства код опалога народа.

Не смем да спомињем сталиша ти, господару своје куће, слико књежева у својој колиби. О човечанство у твојој дубљини! О господе и — оче свих!

У свакој је дубљини слуга своме господару једнак својим бићем, и овај му дугује задовољење, то је потреба његове природе.

Уздигнути народ до уживања благодати његова бића, виши је отац нижега.

И сав народ почива у уживању свога домаћега благослова у чистом синовњем поверењу према отачности свога господара, и чека на испуњење његових очинских дужности у одхрањивању и развићу своје деце к сваком благодатном уживању човечанства.

Је ли ово чекање човечанства сан? Је ли ова детињска нада слика дремежа и млитавости у својој дубљини?

Веро у Бога; ти си снага ове наде!

Кнезови, који у Бога верују и познају братинско становиште човечанства, налазе у овој вери расположај за сваку дужност свога стања. Они су људи створени божанском снагом на срећу својих народа.

Кнезови, који се одричу вере у Бога и у братинство човечанства, налазе у овом неверству врело најстрашнијем уништењу вере у њихове дужности. Они су људи страхоте а њихова снага пустоши. Припознавањем највишега отчинског достојанства божијега присвајају си кнезови послушност народа као ствар божанства.

А кнез, који неће да у послушности према Богу тражи врело својих права и својих дужности, уздиже свој престо на опасном песку народне вере у његову снагу.

Веро у Бога, свезо између владаоца и народа, свезо нутарњега сједињења благодатних одношаја човечанства!

Неверство, одрицање братинства и братинских дужности човечанских; ти си непознавање и презирање очевих права божијих, ти си прокошљива смелост у злоупотреби силе, разрешење свих чистих веза и благодатних одношаја човечанства!

Свештеници су навестителји очинскога становишта божанства и братинскога становишта човечанства, а њихов је сталеж средиште спојења природних одношаја човечанства к њиховом благослову вером у Бога.

Веро у Бога, врело сваког правог очинства и братства код људи; ти си врело сваке праведности и свију врлина!

Праведност без отачности и без братства блистајућа је ништавост без благодатне снаге.

Охола праведност, пресуда после многих злочиначких коварства, коју познаваоци закона и судови подпомажу, образина је праведности, која није народна срећа.

Сигурност, невиност и безопасност, ова врела праве народне крепости, ове последице мудре и очинске праведности, последице су вере.

Смела, осорна надменост противу невиности, праву и истини, ови докази несташице праве и снажне очеве снаге земаљске праведности, последице су неверства.

Зулум и дрзовита, смела продрзљивост противу праву и невиности у народном духу, врело је народнога слабљења, и народне пропасти; и тако је неверство врело народног слабљења, и народне пропасти.

(Свршиће се.)

ИЗВЕШТАЈ О ИСПИТИМА
у српској учитељској школи Сомборској
школске 1883. године.

На свршетку ове школске године било је у српској учитељској школи Сомборској у првом разреду 16 мушких и 12 женских, свега 28; У другом разреду 19 мушких 26 женских, свега 45; у трећем разреду

12 мушких 11 женских, свега 23; према томе било је у сва три разреда на крају ове школске године 47 мушких а 49 женских, укупно 96 ученика.

Једна ученица трећега разреда није могла други семестар школски с довољним успехом свршити, те по томе није јој дозвољено да испит о учитељској способности полаже, него је упућена да течај понавља.

Закључни испити у I. и II. приправничком разреду држани су: 14. 15. 17. 18 27. и 28. Јунија.

Писмени испити свршених приправника и приправница држани су 9. Јунија из српског језика, 10. Јунија из рачуна и геометрије, а 11 Јунија из мађарског језика. За прва два испита одредио је теме, у сљед предлога професорског збора, сам високи школски савет, а за трећи државни надзорник жупаније бачке, који је на истом испиту и присуствовао.

После писмених испита од 12—21. јунија спремали су се свршени приправници за строге устмене испите који су се 21. јунија започели 25. јунија завршили.

На устменим испитима за учитељско оспособљење председавао је многозаслужени главни школски референт господин Др. Ђорђе Натошевић а уз њега су као чланови испитне комисије били пречастни г. Љубомир Купусаревић протопресвитер Сомборски и господин С. В. Поповић школски референт бачки и будимски.

Устмени испити држани су овим редом у уторак 21. јунија пре подне из науке христијанске и црквено славенског језика, после подне из физичне антропологије и дијететике; у среду 22. Јунија пре подне из педагогијских наука, а после подне из мађарског језика (на испиту из мађарског језика присуствовао је господин Никазије Греф помоћни државни школски надзорник жупаније бачко-бодрошке); у четвртак 23. јунија пре подне држан је испит из рачуна, геометрије, историје и земљописа и науке о земаљском уставу, а после подне из природних наука. У очи Ивања дне држано је свечано бдење у св. претечевој цркви а на сами Ивањ дан у истој цркви, као на дан храмовног празника, служио је преч. господин нови протопресвитер Сомборски саборно, и ношена је литија око цркве. При овој свечаности појао је приправнички хор хармоничко појање под управом свога хоравође Васе Поповића свршавајућег приправника. На овој црквеној свечаности присуствоваху оба господина школска референта. Истога дана после подне обављен је испит из кућарства, вртарства, свирке, хармоннјског појања и певања и из гимнастике, а у другој школској дворани изложена беху тога и сљедећих дана на углед цртања свију питомаца и ручни радови приправница, које су многобројне госпође овдашње српкиње и несрбкиње походиле, хвалећи труд и вештину наших вештих и вредних радилица. У Суботу 25. јунија у јутро завршен је испит са испитивањем из црквенога појања и правила, а затим је испитна комисија са професорским збором држала конференцију, у којој је разредница испитаних учитељских кандидата састављена и њихово оспособљење за учитељство утврђено. Испити за оспособљење прва три дана почињани су сваки пут у седам часова у јутро и трајали су непрекидно до 1 часа после подне; затим су у три сата после подне

продужавани и тек касно у вече свршивани. Сваки је кандидат из сваког предмета тезе извлачио и на питања у њима одговарао.

Испит за учитељско оспособљење полагаху 12 свршених овогодишњих приправника, 10 овогодишњих и једна лањска свршена приправница. Пошто је испитна комисија са професорским збором записнике о оспособљењу саставила и сведочанства односно дипломе о учитељској способности подписала, управитељ је ове последње 26. јунија уз званични извештај свој доставио сл. државном надзорништву бачко-бодрожке жупаније ради потврде у смислу земаљског закона.

У Недељу 26. јунија после службе Божије у св. Ђурђевској цркви држано је под началством пречастног господина протопресвитера Љубомира Купусаревића свечано благодарење са Амвросијевом химном: „*Тебе Бога хвалим.*“

На Петров дан после подне прочитане су разреднице и објављено је учитељско оспособљење испитаних кандидата и кандидаткиња.

Од приправника првога разреда по успеху у наукама заслужили су оваке оцене: Светислав Марић из Митровице *врло добро;* Исидор Петровић из Вршца, Јован Гајић из Голубинаца и Јован Поповић из Српскога Бечеја *добро;* осморица свршили су први разред с довољним, један са једва довољним а троица с недовољним успехом. По моралном владању заслужили су петорица оцену *примерно*, и то: Ђорђе Милошевић, Исидор Петровић, Јован Гајић, Светислав Марић и Стеван Перишић, седморица *похвално*, троица *уредно,* и један *неуредно.* Од школе и од цркве ни једанпут нису изостали преко целе године: Стеван Перишић, Исидор Петровић, Јован Гајић, а другог полгодишта и Светислав Марић. — Од приправница првога разреда *врло добар* успех у наукама показале су: Јулка Вујина из Панчева, Даринка Берићева из Сентандрије и Видосава Марићева из Попинаца; једна је приправница показала *добар* а пет *довољан* успех: једна је *недовољан*, а две су *сасвим слаб* успех показале. По моралном владању осим горње три добиле су оцену „*примерно*“ још и ове: Јелена Трифуновићева из Руме, Марија Јовановићева из Сомбора и Софија Борчанинова из Ср. Карловаца. Осталих пет приправница имале су владање *похвално*, а једна *уредно* Преко целе године нису од цркве ни једанпут изостале: Видосава Марићева и Даринка Берићева, а другог полгодишта и Јулијана Вујина. За прелаз у други разред безусловно оспособљено је 12 мушких и 9 женских; условно ако испит из појединих предмета поправе, 4 мушка и 1 женска, а две женске, које су из многих предмета слаб успех показале, морају разред поновити.

Приправници другога разреда оцењени су овако: По успеху у наукама: Петар Михајловић из Н. Сада, Витомир Рунић из Сентомаша и Милан Коњовић из Сомбора показали су *врло добар* успех; седморица показаше *добар*, четворица *довољан*, један *једвадовољан*, двојица *недовољан* успех; двојица напоследку из појединих предмета нису испит положили, а од ових један је иначе довољну, а други недовољну оцену заслужио. Примерно су се у овом разреду владали: Милан Коњовић, Лазар Цвејић, Милан Печеновић и Теодор Панић; деветорица владаху се *похвално*; тројица *уредно*, а тројица *неуредно.* Овде се приметити има да је отлични

и примерни приправник овога разреда Милош Адамовић болујући од сушице по савету лекарском ради неге и лечења свога 6. Марта о. г. кући у Црепају отишао, где је код својих родитеља 26. Марта преминуо. — Други врло добар ученик овога разреда Никола Кашиковић из Сарајева због болести морао је 6. Фебруара школу оставити и кући отићи. — Приправнице другога разреда засведочиле су овакав успех у наукама: Милка Јовановићева из Вршца *отличан;* Софија Живковићева из Доњег Ковина, Катарина Карајанковићева из Н. Сада, Теодора Ракићева из Бајше, Надежда Грковићева из Руме, Милева Радакова и Персида Печујчева из В. Кикинде *врло добар*; седамнајест приправница показале су *добар*, а две *довољан* успех. По владању оцењене су 25 са бележком „примерно“ а једна са „похвално.“ Преко целе године ни од цркве ни од школе нису ниједанпут изостале: Софија Живковићева, Анђелија Спајићева, Милева Радакова, Зорка Николићева, Љубица Богосављевићева. Преко целе године од цркве није изостала Зорка Вујковићева. Другог семестра од цркве и од школе ни једанпут нису изостале Катарина Карајанковићева и Олга Ракићева. У обште се може рећи, да су се све приправнице другога разреда како својим примерним владањем тако и неуморним прилежањем а изван случајева болести и точним полазењем цркве и школе отликовале, по томе оне све безусловно прелазе у трећи разред. Од мушких приправника другога разреда 14 прелазе у трећи разред безусловно а 5 условно ако слабе оцене поправе, односно ако испит у почетку идуће школске године накнадно с довољним успехом положе. Они, што су се ове године неуредно владали, моћи ће продужити науке само ако се свечано обвежу, да ће се унапредак добро владати, а чим ово обећање погазе, бити ће из завода одпуштени.

Од свршених приправника трећега разреда положили су строге испите о учитељској способности Ђорђе Протић из Сомбора (прошле године положио је испит зрелости у сомборској гимназији) и Љубомир Лотић из В. Кикинде с *отличним успехом*; Теодор Ракић из Лалића, Василије Поповић из Томашеваца и Симеон Манојловић из Сомбора *с врло добрим*; Радивој Тополац и Душан Летић из Парага, Љубомир Ракић из Белабрда и Павао Станичков из Стапара *с добрим* и Јован Антић из Рибице *с довољним* успехом. Константин Петровић из Ром. С. Михаља и Кузман Стефановић из Сомбора упућени су да се из рачуна за три месеца боље спреме па ако из овог предмета испит с довољним успехом положе, бити ће и они накнадно за учитеље оспособљени. Од овде наведених свршених приправника Василије Поповић је, како у црквеном тако и у хармонијском појању отличан, и у стању је управљати певачким хором, а врло добро знају црквено појање такође и Константин Петровић и Љубомир Ракић. Први од ове двојице отликовао се својим примерним владањем а други је цркву најприљежније полазио. Уз она два приправника, који с отличним успехом учитељски испит положише, отликовао се још у педагогијским наукама и у практичном раду учитељском као и у вртарству Теодор Ракић, а у правилу црквеном најбоље се извештио и око свиларства најбоље се трудио Симеон Манојловић. Од свршених приправница положише строге испите за учитељско оспособљење с врло добрим успехом: Госпођа Милица удова

Стојшићка рођена Деметровићева из Бачког Крстура, и госпођице: Наталија Луjановићева из В. Кикинде, Милева Ардељанова из Вршца, Наталија Суботићева из Новога Сада, Анастасија и Драгиња Антонијевићеве из Мраморка. Прве четири отликовале су се особито у педагогиским наукама, практичној радњи у народној школи, у женском ручном раду и кућарству а поједине између њих још и у другим неким учевним предметима. — Са добрим успехом положиле су испит за учитељице: госпођице Милица Стојшићева из Д. С. Ивана, Софија Косанићева из Панчева, Љубица Живковићева из Черевића и Јулка Јовановићева из Батајнице. — Свршена приправница Анђелија Георгијевићева из Ср. Карловаца није могла при испиту из рачуна и мађарског језика довољан успех показати, с тога је упућена да после по године из та два предмета испит поново полаже. — Уобште се признати мора да су се све свршене приправнице у сваком погледу примерно владале, врло прилежно и неуморно училе, и школу и цркву, изузевши случајеве болести, точно полазиле. Целе ове године ни једанпут од цркве изостале нису: Анђелија Георгијевићева, Милева Ардељанова и Наталија Суботићева, а за све три године ни једанпут ни од цркве ни од школе није изостала свршена приправница Софија Косанићева, са чега она, као и са неуморног прилежања свога, јавну похвалу заслужује.

Славно школско надзорништво бачкободрошке жупаније дописом својим од 9. Јулија по новом бр. 1397 на основу XVIII. чланка законског од године 1879., у сљед писменог и устменог испита из мађарског језика дозволило је, да се сведочанства о учитељској способности издати могу: оспособљеним учитељима: Јовану Антићу Душану Летићу, Љубомиру Лотићу, Симеону Манојловићу, Ђорђу Протићу, Љубомиру Ракићу, Теодору Ракићу, Павлу Станичковом и Радивоју Тополцу, а кад накнадно из рачуна испит положе, још и Константину Петровићу и Кузману Стефановићу. Исто тако дозволило је под горњим бројем исто кр. школско надзорништво издавање дипломе сљедећим оспособљеним учитељицама: Анастасији Антонијевићевој, Милеви Ардељановој, Љубици Живковићевој, Наталији Луjановићевој, Наталији Суботићевој, Милици Стојшићевој и госпођи Милици удовој Стојшићки рођеној Деметровићевој. Дипломе свију ових утврђене су печатом кр. школског надзорништва и подписом кр. школског помоћног надзорника Никазија Грефа. — Напротив због оскудног знања мађарског језика задржано је издавање сведочанства о учитељској способности: Василију Поповићу, Драгињи Антонијевићевој, Софији Косанићевој, Јулијани Јовановићевој и Анђелији Георгијевићевој све дотле, док поново устмени и писмени испит из мађарског језика неположе и тиме захтевима XVIII. законског чланка од 1879. задоста неучине. Прво троје могу у месецу Октобру путем управе српске учитељске школе Сомборске дозволу искати од кр. школског надзорништва за полагање овог испита, а потоње две кандидаткиње, тек у Јануару месецу могу истим путем дозволу за полагање овога испита молити.

Пошто је све ово свршеним приправницима и приправницама званично објављено, раздата су сведочанства о учитељској способности онима, који су овом приликом подпуно оспособљени, а остали су уз сходну

ЕТСКА БИБЛИО

просту сведочбу упућени, да се за нов испит из дотичних предмета брижљиво спремају и да га у своје време поново полажу.

Овде придодати имам, да су приликом читања разредница од стране завода поклоњене поучне књиге онима приправницима и приправцама, који су се добрим успехом, примерним владањем, и трудољубљем отликовали, а оспособљени учитељи и учитељице добили су на дар још свако по један примерак упутства за сејање дудова, што је госп. Павле Бесередија министеријални повереник за свиларство на ту цјел послао.

На овај начин распуштени су ученици и ученице на Петров-дан после подне, и тиме завршена је школска $188^2/_3$. година у српској учитељској школи Сомборској.

У Сомбору 4. Јулија 1883.

Н. Ђ. Вукићевић,
управитељ и тридесетгодишњи професор
српске учитељске школе Сомборске.

ИЗ ПАСТИРСКЕ ПОСЛАНИЦЕ

једног православног епископа свештенству своје епархије

(*по руском укратко изведено.*)

Драга браћо у Христу! Народ је наш свесрдно и искрено отдан својој светој цркви, радо иде у храм Божији на молитву и врло би радо слушао слово Божије, кад би се ово њему често и на просто казивало. Али се на жалост опажа да се млађи свештеници, клирици и учитељи народни слабо старају за духовну просвету и за свестрани напредак народни. — Пред вама је духовна њива, која би богате плоде доносити могла, да није само јако упарложена; настојте да будете ревни раденици, вредни сејачи на њиви тој. Ви сте на то по преимућству позвани, а данас се највећма мора од вас изискивати, да баш то чините; јер с једне стране лажни правац материјалистичног умствовања и превратне мисли којекаквих надрикњига, изложене у књигама и повременим листовима и у дрзким и безобзирним говорима, кваре наш добри народ и невину младеж, и руше из основа моралност у обштинству и у породици, а с друге опет стране туђи и лажни пастири (разумевају се расколнички свештеници у Русији У.) спремају се да обманом и лажном науком одводе неуке у своје стадо. С тога будите особито сада на опрезу, будите будни и трезвени, пазите на себе и вршите своје свештеничке и учитељске дужности неуморно савестно и најревностније!

Пре свега точно и уредно свршујте у храму Божијем прописане јавне богомоље. Читајте полагано, велегласно и разговетно, а притом смерно и са страхом Божијим; небрзајте, нечитајте без смисла, недопуштајте да бива неред у цркви; појте лепо и са одушевљењем; па не само у недељне и празничне дане, него и тежетником кад је мало у цркви народа, свршујте прописано богослужење побожно на духовно сазидање своје и оних, који се у храму Божијем тада налазе, а молите се и за оне, који немогу или неће у храм Божији да долазе, „*о всјех требујушчих от Бога щомошчи и застуљенија.*“

Ви свештеници свршујте и тежетником што чешће, а где вас је при једној цркви више од двојице, свршујте сваки дан свету литургију, а наћи ће се међу синовима и кћерима православне цркве у месту вашем, који ће побуђени добрим примером вашим, и тежетником на службу Божију долазити и од своје стране усрдно приносити, што је за службу нуждно!

Читајте и изучавајте прилежно слово Божије а особито Нови Завјет; старајте се да проникнете у смисао свете науке евангелске и апостолске, да завладате њоме и да у стању будете Божијим речма, црпљеним из светога писма поучавати људе на дому и у парохији, у цркви и у школи, у радости и у жалости и у сваком стању, добу и положају живота, служећи вазда и свуда народу за правило вере и живи образац правде, поштења, умереноети, уздржљивости, праштања, милосрђа, вредноће, штедљивости и других красних врлина.

Учите младеж у школи, учите народ у сваковрстном саобраштају с њиме, а особито неизоставно проповедајте у храму Божијем сваке недеље и празника. Неморате сачињавати научних беседа, неморате се много бринути о красноречивим изразима, није баш нуждно ни да сами сачињавате из своје главе духовне беседе. Тумачите и казујте садржај науке Спаситељеве и апостолске просто и разговетно, придодајте овима сходне времену и околностима поуке за живот, за које можете довољно градива наћи у списима православних архијереја и извртних духовних писаца наших. Ено вам и штампаних проповеди у књигама најбољих духовних писаца православних епископа и свештеника, па узмите те проповеди у руке, изберите сходне за ваш говор и читајте проповед из књиге, ако вам је тешко или неугодно на памет научити. Није срамота за свештеника да проповед из књиге чита, ал је грдна срамота и велика грехота недељом и празником народ без духовне хране остављати, своје верне добру неучити, за њихово се душевно спасеније нестарати!

(Свршиће се.)

ЉУБОМИР ВУЈИНОВИЋ ПРОФЕСОР БОГОСЛОВИЈЕ.*)

Благо оном ко довијека живи,
Имао се рашта и родити! (Његуш.)

Примите тужну вијест са обале сињега мора. У недјељу 12. овог мјесеца издану проф. *Љубомир Н. Вујиновић.* Вијест та пренеразила је Српство у Далмацији; јер Вујиновић бјеше оличени народни јунак за Српство и као професор богословије кроз тринаест година и као заступник на далматинском сабору.

Вујиновић спремио се у Русији за свети позив у „вертограду Господњем," а тешке прилике, у којијема се Српство у Далмацији налази, покренуле га на мучни рад пером и дјелом, да брани народне правице против познате антисрпске струје на овом кршу приморскоме....И за мало би његова рада. Лани га, услијед сплетака познатог мрачњаштва, ста-

*) Види некролог у броју 12. Шк. Листа.

више у пензију, а одмах за тијем стиште га непребољива бољетица, која га је све до пред смрт ломила, док га и не сломи у снази од 42 године. Он подлеже бољетици, а ми остајемо скамењени, јер је Љубомир био један, јер њега није лако одмијенити!

„Имасмо га, — нијесмо га знали, —
Изгубисмо, — па смо га познали!“ („*Сриство.*“ *Ф. У. К.*)

У уторак, дан пред видовдан, бјеше свечани тужан погреб. Понијеше га уз неодољив јаук родбине и пријатеља. У цркви при самртном опијелу уз више свештеника чинодјејствовао је преосвештени епископ *Стеван*. Разне српске општине послаше вијенаца на мртвачки сандук, па српска омладина, коју је он љубио и подизао, његова богословија, која га не може заборавити, српска читаоница, „Српски лист“ и т. д. При томе тужном погребу присуствоваше и далматински сабор у свим странкама, а четири српска заступника носише китe око мртвачког сандука, на име: Бјелановић, Петрановић, Вукотић и Симић.

Колико је Вујиновић љубио свој народ, свједочи посљедњи његов чин. Завјештао је закладу од тридесет хиљада рубаља рускијех хартија, на спремање далматинске и бокешке српске омладине на универзитетима и духовној академији.

О раду Вујиновићеву очекујемо опширнијех извештаја у „Српском Листу“ од његовијех најтјешњијех пријатеља. А ми једино рецимо утјешнијем ријечима: вјечни му помен био у народу, кога је свом снагом живота љубио, а лак покој јуначкој му и мученичкој души тамо „*идјеже нест болезн, ни печал, ни воздихание, но жизн бесконечнаја.*

Задар, после Видовдана 1883. *Задранин.*

ТЕЧАЈ ЗА УЧЕЊЕ МАЂАРСКОГ ЈЕЗИКА У БАЈИ.

(Допис.)

„Школски лист“ донео је у своје време вест да ће се течај за учење мађарског језика у Баји о. г. 27. Јунија (9. Јула) започети а моја је намера овде, да о отварању овог течаја општинство српско известим.

Већ у недељу 26. Јунија (8. Јула) т. г. био је довољан број учитеља искупљен, који су с намером изучавања мађарског језика у Бају приспели. Из тога се одмах могло закључити, да су учитељи озбиљном намером и добром вољом амо дошли, и да ће се они ради сопствене користи озбиљно одати самој ствари, зарад које су се овде и искупили. —

Поменутога дана било је у државном приправничком заводу уписивање на течај придошлих учитеља, и том приликом уписаше се: 102 учитеља и 18 учитељица. По вери има их 107 православних; 12 римљана; и један еванђелик аугсбуршке вере. По народности има их 103 србаља; 4 романа; 10 немаца и 1 чех — а по пределу има из Бачке жупаније 44; барањске 11; чанадске 1; крашовско северинске 13, тамишке 9; толнанске 2; торонталске 36; сремске 4.

За учитеље су оспособљени 111; а деветоро су неоспособљени. — Наравно да ово деветоро није ни требало припустити течају, али учитељско особље бајске приправничке школе није могло ништа у овом по-

гледу чинити, пошто су и ове државни школски надзорници овамо упутили били.

Јунија 27. (9-ог Јула) отворио је течај овај краљевски саветник и школски надзорник бач-бодрошке жупаније високоблагородни господин Фрања Цирфус језгровитом беседом, у присутности ученика, гг. Др. Барча управитеља, Христифор Бочкаја и Стевана Петровца учитеља приправничке школе. —

По овоме је г. Др. Барч у својој беседи говорио о значењу и цељи овога течаја, и позвао је присутне слушаоце на озбиљан рад. — За тим је међу учитељским особљем била подела ученика. — Ови су подељени на три учитеља и на три школске дворане. Предавања држе се на српском и немачком језику. — На српском језику предају гг. Христифор Бочкаји и Стеван Петровац, а на немачком језику управитељ г. Др. Барч.

У оделењу г. Христифора Бочкајија налази се свега 43; код г. Стевана Петровца 37, а код г. Барша 40, слушалаца: Сљедећега дана одпочето је у свима оделима редовно предавање, и то из јутра од 7—10 часова сваки дан осим недеље. — Првог часа предузима се разговарање; другог часа: граматика; а трећега читање са разчлањавањем. Осим тога, ученици сваки дан код куће или писмену задаћу израђују, или по који одломак из читанке на памет науче. —

Начин предавања господина Бочкајија тако је примамљив, тако је занимљив, да нам је свакоме жао, кад на свршетку трећега часа школског звонце зазвони, да се кући иде. —

Примерно владање и озбиљан рад искупљених овде српских учитеља и учитељица посведочавају и саме бајске мађарске новине, као и јавно мнење овдашњег грађанства.

За сад нека је о овоме доста, а ако ми славно уредништво дозволи, то ћу од времена на време, за сваки број листа, на течај овај односеће се податке редовно слати, а том приликом пропустити нећу, да јавим и о напредовању наших учитеља у опште. (Врло ће нам мило бити и захваљујући вам у напред, лепо Вас молимо, да обећање своје испуните У.)

Један српски учитељ.

СВЕЧАНИ СПРОВОД БРАНКА РАДИЧЕВИЋА.

У недељу арханђеоску 10 Јулија у 10 часова пре подне донешени су жељезницом земаљски остатци Бранка Радичевића у Н. Сад. На колодвору новосадском множина српскога народа дочекала је Бранка и ту је Антоније Хаџић тајник Матице српске говорио пригодну беседу. Затим уз звонења звона на свима новосадским црквама уз свештеничку пратњу и појање, пренесе се свечано метални ковчег са Бранковим костима до станице пароброд-

ске и унесе се у пароброд, који се у 11 часова пре подне из Новога Сада крене и у пол један после подне у Карловце стигне.

Међутим од рана јутра оживиле беху све улице карловачке. Изасланства из Панчева, Земуна, Београда, Вуковара, Сомбора и других српских места, најодабранији синови и кћери народа српског, међу овима многи учитељи и учитељице, млади Срби реда ученога, најодабранији писатељи и уметници српски, управо рећи цвет народа српског, чекаху на станици карловачкој.

Кад пароброд пристане, сви присутни у ред се поставе и одпевају Бранкову химну. Чланови зоре изнесу из пароброда метални ковчег и у њему земаљске остатке Бранкове, свештенство даде благослов и спровод се уз појање „Свјати Боже“ и звонење звона крене у Карловце.

Пред отвореном саборном црквом на приуготовљени самртнички одар положе српски писатељи и уметници ковчег Бранков, који се са многобројним венцима украси. Петар Деспотовић као говорник бечког одбора преда земне остатке Бранкове карловачком одбору, а господин Живко Гојковић адвокат одговори у име одбора карловачког. Затим свештенство уз припомоћ певачких дружина сврши кратко опело, на које сва звона опет зазвоне и спровод се у најбољем реду упути покрај гимназије к Стражилову. Напред су ишли ученици гимназије, за овима слушаоци виших школа и Богословије, певачке дружине, чланови бечког и карловачког одбора, венценосци са 80 венаца украшених са дивно извезеним лентама и надписима, свештенство, за тим ковчег Бранков, ког су наизменце носили књижевници, уметници и слушаоци великих школа. За ковчегом ступаше најближи сродник Бранков г. Риста Михајловић из Вуковара и друга му родбина, представници учених друштава, српски песници, књижевници и гости из Црне Горе и Србије и из других српских крајева, и многобројан народ. Кућа близо дворске баште, у којој је Бранко као ђак становао, означена је била надписом и сликом његовом. Код дворске баште прешавши преко потока упути се спровод кроз Белило путем к Стражилову.

Четири је часа после подне било превалило кад спровод стигне у долину Стражиловачку. Ту се код крста на сред долине положи ковчег и певачи одпевају песму: „Стражило красно Стражилово“ бранков текст по композицији прослављеног музичара српског Дра Јована Пачу-а. Затим је члан „Матице Српске“ г. Миша Димитријевић држао свечани говор у славу Бранкову, после којега певачи одпевају Бранкову химну: „Лисна горо Стражилово прими твог славуја.“ Чланови одбора карловачког подигну ковчег и понесу горе на венац Стражиловски праћени од многобројног народа стазом за то спремљеном. На највишем врху средње Стражиловске горе пред-озиданом гробницом спусте носиоци ковчег и свештенство уз последњу литију за упокој очита молитве за спасеније душе Бранкове а сав народ одпоје у трипут „Вјечнаја памјат.“ Уз појање књижевници и уметници унесу ковчег у гробницу и положе га на место вечнога му покоја до суђена данка. После тога се одмах гробница зазида.

Сунце је већ за гору заилазило кад су се пратиоци са Стражилова у Карловце вратили.

У вече даван је у просторијама Карловачке српске читаонице банкет, на коме је одпевано „Бранково коло“ и држани су сходни говори. По осветљеним улицама ходао је многобројни народ до неко доба ноћи, и тада се тек светковина завршила.

Може се у средњу руку узети да је на спроводу Бранковом у Карловцима до 5000 народа сакупљено било, па ипак је импозатна свечаност ова у најбољем поредку са пијететом, који оваком чину пристоји, достојанствено обављена.

Бранков вршњак.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Српском Пардању. Плата је 400 фор. у готову, 3 хвата тврдих дрва, 8 хвати сламе за огрев школе и учитељског стана и два и по ланца ораће земље. Стечај отворен до велике Госпојине.

— У Карлову место учитеља за први разред; плата је 500 ф. слободан стан и два јутра ораће земље. У дужност учитељеву спада и појање у левој певници. Молбенице се имају председништву школског одбора у Карлову до последњег јулија нашег поднети.

— У Шиду место учитеља и појца православне вере на комуналној школи с платом 400 ф. уз то 20 5 куд. метр. дрва, стан или станарина и врт.

— У Миклушевци на комуналној школи место учитеља и појца православне вере; плата је 350 ф. 20 5 куб. метара дрва, стан и по јутра врта. Рок пријаве оба места до 3. Августа.

— У Сарајеву на православној српској основној школи тражи се учитељ; плата је 600 фр. стан и огрев. Проситељи, који су вешти ноталном пјенију имају првенство. Молбенице се до св Илије имају управи српских православних народних школа у Сарајеву поднети, а школа се почиње 1. Августа.

— На православној мушкој школи у Мостару имају се попунити два учитељска мјеста. Плата је учитељима 600 фор. а вр. у готовом; 30 фор. као релутум за огрев, слободан стан и 50 ф. у име путног трошка. Плату примају учитељи из благајне православног општества мостарског у мјесечнима ратама унапријед и то најтачније. Учитељи који ово мјесто добити желе морају сведочбама доказати да су српску учитељску школу са добрим успехом свршили а уз то да су црквеном појању и правилу потпуно вјешти. Добро инструираме молбенице ваља надзорништву школском до 6|18. Августа о. г. поднијети.

— У Чипу је упражњено учитељско место с платом 70 фр. 13 јутара ораће земље, 18 пешт. мерова ражи, уз то иде стан с баштом и децутат у вариву и смоку, огрев, и штоларни приход; молбенице се шаљу на православну црквену обштину у Чип (Csépen, pestmegye).

— У Бати такође се тражи учитељ; плата је 150 фр. (относно 120 фр. ако није свршен приправник); 6 хктл. жита, 5 хкл. јечма; 5 јутара ораће земље, 5 акова кључка, стан и огрев, и штоларни приход до 50 фр. Молбенице се шаљу до 1. Августа по нашем (Batta, Fehér megye u. p. Érd).

— У Столцу тражи се учитељ православне вере, србин, вешт црквеном појању, тако да уме и друге у том обучавати, и који осим матерњега језика говори и немачки и у стању је немачки језик предавати.

Плата 550 фр. и стан. Молбенице се имају послати до 20. Јулија православној српској црквеној општини у Столац. (Stolacz, Herczegovina).

—У Варјашу тражи се учитељ за мушку и учитељица за женску школу; плата је 300 фр. 12 хкл. жита, и толико кукуруза, 4 хвата тврдих дрва 2 и по ланца ораће земље и стан Првенство имају они који су у Сомбору с добрим успехом учитељску школу свршили. Избор ће бити на св. Илију.

— У Молској срб. црквеној општини упражњена су два учитељска места на салашима; плата је 200 фр. и 2 јутра земље. Рок пријаве 10. август.

— Траже се учитељи у Вери, Визићу, Нештину и Вогњу. Плата 350 ф, стан и огрев. Молбенице на вис, кр. хрв. слав. далм. земаљску владу управљене шаљу се општинским школским одборима у поменутим местима до 10. авг. по нов. кал.

— Траже се учитељи у Допсину, Погановци, Капелни, Мајару, Паучју, Борову, Клиси, Пчелићу, Сухојмлаки, Лисичина, Смуда и Мединци. У последња два места плата 400 ф., стан и огрев, у осталима 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене на вис. кр. земаљску владу, одјел за богоштовје и наставу, шаљу се до 15. авг. по нов. кал. кр. надзорништву за пучке школе у Осеку.

— Траже се учитељи у Рачи, Босуту, Батровци, Илинци, Малој Вашици (два), Товарнику, Огару, Платичеву, Мартинци и Шашинци у подручју кр. котарског уреда у Митровици; у Купинову, Угриновци, Шимановци, Дечу, Петровчићу, Карловчићу, Пећинци, Попинци, Михаљевци, Ашањи, Обрежу, Јакову и Бечмену у подручју кр. котарског уреда у Земуну; у Чортановци, Старој Пазови и Бешки у подручју кр. котарског уреда у Старој Пазови; у Суботском граду и Јабланцу у подручју кр. котарскога уреда у Новској и у Бенковцу и Доњи Богичевци у подручју кр. котарскога уреда у Новој Градишки. Молбенице управљене на вис. земаљску владу одјел за богоштовје и наставу шаљу се за прва три подручја до 10. авг., за последња два подручја до 15. авг. по нов. кал. дотичном кр. котарском уреду.

— За подучитељице на обосполним пучким школама у Локвах и у Президу у Хрватској отворен је стечај до 8. авг. по рим. У Локвах' је плата 400 фр; у Президу 300 фр. Уз то стан и дрва.

— Тражи се учитељ у Товладији. Плата је 120 фр. у готову новцу, 20 кибли жита, 1 и по ланац ораће земље, 2 хв. дрва за учитеља, 4 хвата сламе за школу и учитеља, од погреба 50 нов. и слободан стан с баштом. Молбенице се имају до 15. авг. црквеношколском одбору у Товладији доставити.

— У Бегечу упражњено је учитељско место. Плата је 105 фор. једна четвртина сесије земље, 16 пешт. мерова жита 2 хвата дрва, башта купусара у једно гумно. Молбенице се имају црквено школском одбору до 1. авг. поднети.

— У Приједору на правосл. српској школи тражи се учитељ, вешт појању, који зна и немачки; плата је 600 фр. Молбенице се до 1. Августа шаљу горњој општини. (Prijedor, Bosna.)

☛ Будући да је са бројем дванајстим изишла предплата многим нашим гг. предплатницима, то их учтиво позивамо да понове предплату, како им се неби обуставило шиљање листа.

Још се могу добити сви бројеви од ове године. Потпуних „Школских листова“ има још и од г. 1881. и 1882., од којих сваку дајемо за 1 ф. 50 н.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 14. У Сомбору 31. јула 1883. Год. XV.

ИГЊАТ ДИМИТРИЈЕВИЋ,

добротвор младежи српске.

У читуљу добротвора народних уврштује србство данас име *Игњата Димитријевића прозваног Деметровића Суботичанина*, којега данас 23. Јулија до вечне куће одпратисмо.

Честити покојник овај са својом вредном и штедљивом супругом Терезијом из овдашње породице Коларића, трговачком многогодишњом радњом у Суботици, а уз подпору сродника своје супруге прослављених народних добротворâ Јована и Терезије Остојића, стекао је лепу главницу, за коју је у Сомбору пре неколико година купио кућу, салаш и земљу и преселивши се у Сомбор ту је последње дане живота свога тихо и у миру провео.

Отличителна црта карактера овог доброг старине била је побожност. Он је у храм Божији не само у недељне и празничне дане, него и тежетником долазио, и по обичају старих српских грађана крепко се Богу молио. И та чиста и проста побожност његова упутила га је највећој мудрости, научила је њега, човека трговца и привредника, да на самрти купи себи безсамртност, да постане добротвором сиромашне младежи српске, која се у школама учи с намером да роду свом на просветном пољу послужити може.

Неимајући деце, после смрти своје супруге Терезије, која се пре месец дана у вечност преселила и која је на самрти од своје поле имања основала стипендију за једног доброг и сиромашног приправника (види бр. 12. Школскога Листа) а осим тога је и на овдашњу цркву и болницу лепе легате оставила, — науми и покојник од своје половине имања задушбину себи оставити у народу своме и као што је за живота говорио, чекао

је само да се пречастни господни нови протопресвитер у Сомбор пресели, да би се с њиме и са управитељем учитељске школе посаветовати могао о том, како ће са имањем својим расположење учинити да цркви и народу од користи буде.

Међутим пре него што се могла ова племенита жеља његова испунити, разболи се добри овај старина, и бојећи се да га смрт ненађе без опоруке, 17. Јулија даде написати своје последње завештање, у коме је православној српској црквеној општини сомборској двадесет јутара земље оставио, да се од годишњег прихода издају две стипендије добрим ученицима православне вере и српске народности, који се у гимназији или на великој школи уче, с тим да првенство имају добри ђаци из потомства Ђуре Лудајића из Суботице Осим тога сетио се овај добротвор и српске учитељске школе сомборске и оставио је пет јутара земље на оснивање стипендије за једног мушког приправника, који се добро учи и примерно влада. Грађанској болници сомборској оставио је он три јутра земље, а св. Ђурђевској цркви четири јутра за држање годишњега парастоса о Малој Госпојини, као на дан крстног имена свога.

Дркћућом руком подписао је честити добротвор народни своје последње завештање у недељу 17. Јулија а четврти дан после тога 21. Јулија у вече спокојно је он предао своју душу отцу небесном.

Данас 23. Јулија пре подне свечано је сахрањено тело врлога старине на сомборском успенском гробљу. При спроводу указаше добротвору народном последњу почаст овдашњи свештеници под началством пречастног господина протопресвитера, одабрани чланови црквене општине, управитељ и професори учитељске школе; приправници и Срби ученици овдашње гимназије, колико их се могло скупити, уз предношење приправничке заставе појали су при спроводу „Свјати Боже“, а у светоћурђевском храму на опелу појало је српско певачко друштво сомборско. На гробу су опет приправници одпојали: „Со свјатими упокој.“

Тако смо предали матери земљи тело неумрлога добротвора младежи српске, који је после себе оставио вечити спомен доброчинства свога у својим задушбинама, из којих ће одсада два Србина на науци у висшим школама, и један ученик српске учитељске школе сомборске годишњу припомоћ добијати да могу науке свршити, и по том цркви православној, српској народној

школи и просвети народној за живота свога послужити проносећи с благодарношћу име својега добротвора Игњата Димитријевића од кољена на кољена, докле трајало буде србства и српског потомства!

Завршујући ове редке изјављујем најтоплију своју жељу, нека се на светли пример нових добротворâ народних Игњата Димитријевића и супруге његове Терезије рођене Коларићеве угледају Срби и Српкиње, које је Бог имањем обдарио, па нека и они сиромашној младежи српској, што се за учитељску и свештеничку службу спрема, остављају стипендије, или нека оснивају закладе за подизање просеминара у срб. учитељској школи и за подпомагање и издржавање српских народних вероисповедних школа у оним крајевима, где их нема или где им опасност предстоји да ће се због малене учитељске дотације затворити морати, као што је то случај у Будимској дијецези, где ће без оваке подпоре многа се школа српска укинути на вечиту штету и пропаст народа нашег.

Оваке просветне задушбине су данашњим даном за одржање и унапређење србства и православља у овим крајевима најнуждније. Оне су жртве Богу најпријатније, народу најспасоносније, оне су најкрасније и вечити споменици који ће живити до века, човечанству добре плоде приносити, и имена својих оснивателја проносити кроз све векове и кроз сва времена!

У Сомбору, 23. Јулија 1883. В.

СРПСКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У КАРЛОВЦУ.

У почетку шк. године уписало се у истој школи свега 36 ученика, и то 23 приправника и 13 приправница; по разредима пак: I. = 10 (3 м. и 7 ж.), II = 16, (11 м. и 5 ж.), III = 10, (9 м. и 1 ж.)

27. Октобра 1882. умрла је приправница II. р. Босиљка *Гредељева*; а 16. Маја о. г. умрла је приправница I. р. Софија *Орлићева*.

Тако остаде до краја шк. године свега 34 ученика, и то 23 приправника и 11 приправница.

Од ових је опет због дуге болести остао неиспитан приправник II. р. Мирон Кујунчанин. —

Испити за учитељско оспособљење обављени су 12. и 13. Јула о. г. под председништвом високоученог господина Дра Ђорђа Натошевића и у присуству пречастног г. прота Николе Беговића као епарх. изасланика. Оспособљено је свега њих једанаесторо, и то једна приправница, 9 приправника и један привр. учитељ; поименце пак:

1. Анђелина *Вучковићева* из Гомирја с добрим успехом. — 2.

Давид *Вишњић* из Отока и 3. Стеван *Калуђерчић* из Сомбора с одличним успехом. — 4. Миле *Драгаш* из Слуња, 5. Раде *Јањчић* из Тоболића, 6. Јеврем *Миковић* из Сентомаша и 7. Милорад *Пашулић* из Даља с врло добрим успехом. — 8. Божидар *Лазић* из Сомбора, 9. Милан *Црнојачки* из Турије и 10. Гавра *Поповић* из Ст. Шова, учитељ у Д. Тузли, с добрим успехом. — 11. Светозар *Суботић* из Фелдварца с довољним успехом.

У осталим разредима, и то у првом, похвална је нарочито приправница Катарина *Лађевићева* из Карловца, која је разред свршила с одличним успехом; за тим Марија *Поповићева* из Слатина и Милутин *Ковачевић* из Машвине, који свршише разред с врло добрим успехом; остали га свршише с добрим и довољним успехом; у другом разреду свршише с врло добрим успехом Христина *Бузачићева* из Буча, Петар *Бараћ* из Бухача и Раде *Лончар* из Примишља, остали с добрим и довољним успехом. —

Штипендија је уживано три из закладе блаженопочившег митроносног песника српског Лукијана Мушицкога по 120 фор., и двадесет из српских народно-црквених фондова.

За идућу шк. годину упражњене су две Мушицкове и седам народних штипендија.

У току ове шк. године приредише приправници и приправнице о св. Сави красну „беседу“ у корист својих сиромашних другова. За ову беседу има највише заслуге Јеврем пл. *Миковић*, сада оспособљени учитељ.

15. Јуна (на Видов-дан) приређен је на српском гробљу парастос фундаторима ове школе, те су им том приликом гробови прелити. Овај лети обичај обавља се редовно сваке године у присуству целог завода и многобројне публике. —

У *вежбаоници* било је свега 32 ученика, и то 15 дечака и 17 девојчица. Од ових свршило је IV. разред 10, 3 дечака и 7 девојчица, а по успеху 6 врло добро и 4 добро. — *П. Радуловић.*

САМЧЕВО ВЕЧЕ.

Превео М. Симеон Кончар, народни учитељ.

(Свршетак.)

Отачност и детињост у народном духу пак врело је сваке чисте среће народне.

Дакле је народна вера у Бога врело сваке праве народне врлине, сваке народне среће и сваке народне снаге.

Греху, врело и последицо неверства! Греху, делање човеково проти нутарњем осведочењу наше природе о праву и неправу! Греху, врело помућења наших првих основних појмова и нашега чистога природнога чуства! Греху, уништење вере у сама себе човече, и у твоје нутарње чуство, ти си губитак вере у Бога, ти си губитак твоје синовности према Отцу небесном!

Јавни греху, пркосе човечанства против божанству.

Омрза греха, право чуство детињег одношаја човечанства према Богу, израз и последица вере човечанства у откровење божије у нутарњости његове природе.

Омрза јавна греха, чуство је детета према човеку, који се руга своме оцу и својој матери.

Народна омрза народа јавних грешника, аманет је и нечат народне вере и детинскога чуства кога народа према своме највишем господину.

Народна омрза народа јавне пркошљивости његових кнезова према божанству доказ је народне крепости, а њезино слабљење снаге верине, послушности народове према свом највишем господину.

Неверсто је врело уништења свих нутарњих веза друштва.

Неверство виших је врело непослушности нижих.

Очинско срце и очински дарови виших расађују и осигуравају послушност нижих. Неверство зачепљује врело послушности.

Под господаром, који није отац, не може народно расположење остати осећај чиста, захвална у детинској послушности благословљена народнога чуства.

Последица неверства — свакодневно расстуће опачине, свакодневно опадање очинске доброте, својевољна сила без благодатне мете, настране, неприродне владине машкаре, угњетавајућа сила, исисавање народове срчи, омађујућа снага народна проти овој сили, све је ово неизбеживо под неверном владом, која презире права божанства и човечанства.

Народни осећај неприродне употребе очевих права распадај је снаге правога природнога веза између кнеза и његова народа.

Она, ова добра материнска природа човекова, спаја свезе грађанских одношаја благословом узајмичних уживања.

Па и јест народни осећај, народно чуство благодати ових уживања што ове одношаје хвалом, љубављу и вером народовом посвећује и осве ћава за свога кнеза.

Дирам у жице, које су не натегнуте и не звуче модерним гласом. Наругај им се, ћурликава клевето, надвичи њихову снагу! Истини и правој човечности ни бригеша.

Свака снага човечанства произваћа срећу само својом вером у божанство, а очевност кнеза, ово једино врело народне среће, последица је његове вере у Бога.

Човече, ма колико да си низак, твој је кнез дете божије, а сила му очинска снага.

Крута, нечедна употреба његових права није очевност, није израз вере у Бога, но је изопачивање највиших послова кнежевих и његове државе изопачивање правог детињег одношаја народног према кнезу.

Ипак не смем ове тако опште обичаје разборите служинчади кнежеве назвати велиздајом.

Али што је горе, него кад очинска права кнежева престављају неко право добра и зла и праведности и неправедности.

Шта је горе, него кад се у име кнеза ремети кућна срећа, имаће не чува а невиност ружи и срамоти.

Свезо сједињења човечанства за његову срећу, веро кнеза и његова народа у вишега господара човечанства, веро божија, ти си једина која си кадра да човечанство од овога гребена спасеш.

Сво је неверство нечедно, али вера у Бога, детовност човечанства према божанству, тиха је узвишеност у свакој снази његова деловања.

Сјајно, блиставо исцрпљење његова бића, смела, весела одважност при опасности и разорењу снага је човечанства, која се удаљава од детовности према Богу.

Озбиљна, кућевна употреба сваке мале урођености, тежња за оснажењем своје снаге стаза је природе за развиће и јачање свих снага а у свакој крепкоћи и у свакој слабости правац је праве детованости човечанства према Богу.

Наклоност ниском сјају, тежња да блистају урођености и снаге а да се прикрију слабости, правац је и најнижега и најслабијега човечанства, које је сашло с ове развитне стазе природине.

Ваљска и нутарња висина човекова, развита на овој правој природиној стази, разум је и очевност према нижим снагама и урођеностима.

Човече у својој висини окушај употребу својих снага по овој мети.

Очевности виших снага према неразвитом слабом човечанству.

О кнеже у својој висини! О Гете у својој снази!

Није ли то твоја дужност, Гете, пошто ти пут није сушта природа.

Чување слабости, очевност, очевна мета, очевна жртва у употреби својих снага, то је права висина човечанства

О Гете у свом величанству, гледам из моје низине, дркћем, мучим и јецам.

Твоја је снага истоветна тежњи великих кнезова, који сјају државном милијуне народних срећа жртвују.

Права срећо човечанства, ти си снага и последица вере.

О моја ћелијо, да си сретна! И ти си последица ове вере.

Благо мени и мојој колиби.

С тога што човечанство у Бога верује, пребивам у овој колиби.

Веро народа у свештенике божанства, покоју мога живота!

Посвећениче, твоји је снага божије просветљење.

Божије је просветљење љубав, мрдрост и очевност.

О, ко иде мојој колиби, нека би му био сена снаге мога божанства.

О сунце, ти слико њезине снаге, твој се дан свршио! Ти залазиш за моје брдо! О дане мога свршетка! О надо долазећега јутра! О снаго моје вере!

У Јошану, на спасову 1883.

ИЗ ПАСТИРСКЕ ПОСЛАНИЦЕ

једног православног епископа свештенству своје епархије

(Свршетак.)

Наши стари свештеници били су људи прости и без велике светске науке, али су кадри и вољни би ли свакоме христијанину у свако доба и на сваком месту добар отчински савет и добру науку дати; сад имамо свештенике сяршене семинаристе, филозофе и богословце, али се ва жалост редко где проповеда слово Божије сваке недеље и празника; редко се кад сећају просвећени духовни пастири нашега времена, да уче

и упућују, да чувају и спасавају поверени им народ. Чини се као да многи и несматрају за дужност своју учење и васпитавање народа и младога народног подмладка! Није ли то грдни назадак, није ли то срамота велика за све нас а грех на душу свакога између нас превелики?

Особито вам препоручујем да у љубави живите са дечијим учитељима. Вашим добрим примером, вашом љубави и пријатељским понашањем, вашом мудрошћу и снисходљивошћу старајте се да задобијете поштовање ових најближих сурадника ваших на пољу праве народне просвете, и да их загревате у љубави к светој вери и добродетељи. Често идите у школу и у одређено време точно држите предавање из закона Божијега; скупљајте у школу и одраслу младеж па и родитеље дечије недељом и празником пре службе и после подне, а преко зиме и по сваки дан у вече, па их поучавајте у црквеном појању, упућујте их у богоугодном животу, говорите им о васпитању младежи, о држању куће, о слози, о умерености. о вредноћи, о паметној штедњи и о другим врлинама хришћанским и човечанским.

С простим народом поступајте благо, љубазно, умиљато, кротко, не као господари него као прави духовни отци, учитељи и старија браћа. Кад вас позове христијанин, па и најсиромашнији, у кућу своју, да свршите коју духовну дужност, а ви се одзовите позиву том радо и свесрдно, и свршујте сходне молитве, молбане и посвећења, али уз то поучавајте у кући мушке и женске, мале и велике, и давајте им добре савете ва чување здравља, за држање реда кућевног за подизање напредка домаћег. Идите и онима, који вас непризивају, кад осећате да сте им нуждни зарад спасенија њиховог; похађајте и храбрите болне, тешите печалне, светујте и исправљајте заблуделе! За вршење својих свештеничких дужности не отимајте, неистразујте, и не иштите никакве награде, него се задовољавајте се оним што вам добри људи драговољно и усрдно дају. Настојавајте особито свом снагом својом да праву отчинску љубав и уважење код народа задобијете, па вас добри народ наш неће оставити без својега дара и заслужене награде ваше. Сејте — по речма апостола — духовно, па ћете изобилно пожњети код православног народа за себе и своје награду телесну и истинско поштовање! Живите у миру један с другим с причетницима и певцима дајући млађима од себе у свему добар пример; клоните се распре и тужакања, клоните се парничења са општином и са појединим људма! Није ваш посао да се парничите и протерујете, него настојте да мир имате са свима и љубав, праштајући увреде и молећи се Богу и за саме своје злотворе!

У породичном животу будите образци доброга отца, вернога супруга и честитог домаћина; будите чисти и мудри, клоните се сваке раскошности, и будите с малим задовољни. Са својим венчаним другом живите у најбољој слози и љубави по Божијем закону, и децу своју васпитавајте у закону Божијом и у врлинама христијанским, а најбољу између мушке своје деце посветите свештеничком чину и зарана их приправљајте за овај најсветији и најузвишенији позив у друштву човечијем. Знајте да је највећа срамота за православног свештеника и учитеља, кад су му деца неваљала, а највећа дика његова јесу добро васпитани синови

и кћери! Мир нека је с вама и Божији благослов нека буде са свима вама, Амин! *В.*

ИЗВЕШТАЈ СРП. ПРАВ. ШКОЛА

мостарских за 1882/3. шк. годину.

А. Мушка школа.

I. разред. Учитељ г. Корнел Поповић.*

У овај разред уписало се је почетком $188^2/_3$ шк. године 53 ученика, течајем шк. године изостало је 3 уч., до конца године остало је 50 ученика.

Гласом испитног извештаја за I. разр. добило је: I. ред с одликом 8, I. ред: 28, II, ред: 4, III. ред: 1, а неиспитаних је остало: 9. (Наставно градиво морали смо због малог простора нашег листа да изоставимо. У.)

II. разред. Учитељ г. Јово Шестановић.

У овај разред уписало се је: 55, течајем год. изостало је; 9, до конца год. остало је: 46. Гласом исп. извештаја добили су: I. ред с одликом: 10, I. ред; 24, II. ред: 10, а неиспитана су остала 2 ученика.

III. разред. Учитељ г. Станко Љубичић.

Учисало се је: 50 ученика, изостало је: 2 ученика, до конца године остало је: 48 ученика.

По гласу испитног извештаја за III. разр добило је: I. ред с одликом 13 ученика, I. ред: 28, II. ред: 2, III. ред: 5.

IV. разред. Учитељ г. Никола Љ. Мештеровић.

Уписало се је 29 ученика, изостало је 6 ученика, до конца године остало је 23 ученика.

Гласом исп. извештаја добило је: I. ред с одликом: 3 ученика, I. ред: 16, II. ред: 4.

У сва четир разреда уписало се је по томе 187 ученика, изостало је 20, те је до конца године остало 167 ученика. Од ових је добило: I. ред с одликом 34, I. ред 96, II. ред 20, III. ред 6, а неиспитаних је остало 11. По вери су били сви православни.

Б. Женска школа.

I. разред. Учитељица гђа Рахила Шестановић.

Уписало се је: 32 ученице, придошло је: 1, остало је до конца год. 33 ученице.

Гласом испитног изв. за I. разр. добило је: I. ред с одликом 10 учен., I. ред 8, II. ред 10, III. ред 5. По вери су биле све православне.

II. разред. Учитељица гђа Рахила Шестановић.

Уписало се је: 12 учен., придошло је 2, остало је до конца год. 14 ученице.

По гласу исп. извештаја добило је: I. ред с одликом 7 ученица, I. ред 4, II. ред 3. По вери их је било 13 правсл. и 1 римо-кат. вере.

---

* Г. Корнел Поповић безразложно је поднео своју оставку 20/2. 1883. — те је његов разред додељен био г. учитељу Јови *Шестановићу* уз месечну награду од 20 фр.

III. разред. Учитељица гђа Софија Мештеровић.

У увај разред уписало се је: 25 ученица, изостало је 6 уч., до конца године остало је 19 уч

Гласом исп. извештаја добило је: I. ред с одликом 6 учен., I. ред 13 учен. По вери су биле све православне.

IV. разред. Учитељица гђа Софија Мештеровић.

Уписало се је: 12 уч., придошла је 1 уч. до конца године остало је 13 уч.

По гласу исп. извештаја добило је: I. ред с одликом 7 ученица, I. ред 6. По вери их је било 11 правосл. и 2 учен. римо-кат. вере.

У сва четир разреда по томе уписала се је 81 ученица, изостало је 6, придошло је 4, до конца год. остало 79 ученица. Од ових је добило: I. ред с одликом 30 учен., I. ред 31 учен., II. ред 13 учен., III. ред 5.

Полазак школе био је у мушк. школи врло марљив, а у женској марљив. Деца су кроз целу годину изузев неколико случајева потпуно здрава била, исто сведочи и та околност, да ниједно од 246 деце умрло није.

Школу су течајем школ. године $188^2/_3$ следећа лица посетила. Административни управитељ из Сарајева вел. г. Кучера, окружни предстојник херцеговачки вел. г. витез Сауервалд двапут и котарски предстојник као привр. школ. надзорник мостарских школа пет пута. Испити су држани у недељне и празничне дане течајем месеца Јуна. На испитима било је грађанство у лепом броју заступљено. Испити су у опште испали врло добро -- а председавао је некима вел. г. окружни а некима погл. г. котарски предстојник као привр. школ. надзорник.

B. Учитељски збор.

Учитељски збор срп. прав. мостарских школа држао је течајем школ. године тринајст својих седница. Седницама је председао равн. учитељ Никола Љ. Мештеровић а присуствовали су осим чланова још и г. г. учитељи са интерконфесионалне школе а каткад и високопреосвећени г. Митрополит Игњатије, погл г. котарски предстојник Фрања Гринвалд г. г. општинари и по неки интелипентнији грађани. Збор је осим на дневни ред долазећих питања, расправио и следеће теме: I. „О школској дисциплини.“ Известитељ ове теме био је г. учитељ Јово Шестановић. У дебати су чествовали: гђа Софија Мештеровић, г. Станко Љубичић и г. Ник. Љ. Мештеровић (У овој седници закључено је, да учитељи у мушкој а учитељице у женској школи држе јавна предавања удешена према местним околностима за ову публику. Једно таково предавање држала је учитељица гђа Софија Мештеровић — но пошто је на предавање изузев неколико особа сама интелигенција дошла — то је збор у идућој седници од свог заклучка одустати морао.)

II. „О правопису у нар. школи“ известитељ ове теме био је Ник. Љ. Мештеровић. У дебати учествовао је г. учитељ Јово Шестановић.

III „Читање у нар. школи“ известитељ био је г. учитељ Станко Љубичић. У дебати учествоваху г. учитељ Јово Шестановић и Никола Љ. Мештеровић.

IV. „Писање у нар. школи" известитељица ове теме била је гђа Рахила Шестановић. У дебати учествоваху учитељ г. Јово Шестановић, учитељица гђа Софија Мештеровић и Ник. Љ. Мештеровић.

V. „Религија у I. и II. р. нар. школе." Извешћује учитељица гђа Софија Мештеровић. У дебати учествоваху: Високопреосвећени г. Митрополит Игњатије, — равн. учитељ Мештеровић и учитељ г. Јово Шестановић.

VI. „Религија у III и IV. разр. нар. школе." Извешћује Ник. Љ. Мештеровић У дебати је учествовао г. учитељ Станко Љубичић.

VII. „Рачун у нар. школи" извешћује учитељ г. Јово Шестановић. У дебати је учествовао Ник. Љ. Мештеровић.

VIII. „Цртање у нар. школи" извешћује гост г равн. учитељ Фрањо Кајфеш.

Пошто је г. известитељ о историјском развитку цртања врло много а о самој ствари скоро ништа казао — то је његово предавање попунио Ник. Љ. Мештеровић.

Осим осталих закључака збора, живо се је збор заузимао, да закључак о прослави светосавске и мајске свечаности у свима појединостима што потпуније изведен буде, што се сад, пошто је чин свршен, са задовољством рећи може, да је све онако испало, како се је само зажелити могло.

Рад учит. збора није могао у свој својој опширности на јавност изаћи већ и с тога разлога, што би он много места у ц. „Шк. Листу" заузео. Ако нам сл. уредн. дозволило буде — ми ћемо до године рад појединих седница путем цењ. Шк. Листа на јавност износити. (С драге воље, само нека буде према простору овога листа. У.)

Учитељски збор respective школа држала је следеће листове: Школски Лист, Невен и Napredak.

У Мостару концем $188^{2}/_{3}$. шк. године.

Никола Љ. Мештеровић.
равн учитељ.

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА У ШИДУ.

У четвртак 23. о. м. беше овде учитељска скупштина шидске околине. На скупштини било је 16 учитеља и учитељица а сазвао их је привремени одбор коме беше председником Лука Полић учитељ из Кукујеваца Као известилац био је шидски равнајући учитељ Гига Војновић. На питање председниково: јесу ли г. колеге и гђе колегинице за то да се оснује стално учитељско друштво са средиштем у Шиду? изјавише сви присутни да јесу. Пошто је известилац у краткој беседи образложио циљ и корист такова удружења приступило се избору одбора, који ће имати да састави штатуте. У одбор уђоше Гига Војновић и Бранко Јанковић из Шида, Ђура Јосић из Беркасова, Лука Полић из Кукујеваца и Мразек из Шаренграда. Први је председник, други перовођа а последњи подпредседник.

На првом овом састанку била је већина учитеља римокатоличке вере, па и ако се ови доста толерантни показаше, желити је да браћа наша српски учитељи у што већем броју на идућу скупштину дођу.

У Шиду, 29. Јуна 1883. X.

МАНЕ НАШИХ УЧИТЕЉА.

(Од једне учитељице.)

У 12. броју овог цјењеног листа, читала сам допис под насловом „Мане наших учитељица.“

Немогу се одржати, а да овој претераној карактеристики одговора недам. Г. дописник својим претераним дописом карактерише тако учитељице, — е по његовом мнењу невреди ни једна ни луле дувана што но наши кажу.

Из целог дописа чини ми се, да г. дописника није до тог руководила племенита замисао; као да то није изазвало ревно заузимање за поправак и за искорењивање мана, којих додуше достатан број има у наших учитељица, али јамачно и код наших учитеља јер нема човека, који би без мане био. Мени се чини, читајућ допис, као да је то само неки гњев, освета и неплеменитост произвела. Но г дописниче, прочитајте и ви овај мој допис, па реците по души, јесул мане наших учитељица и налик на оне мане, које неки наши учитељи у великом броју имају.

Ви г. дописниче у уводу свог дописа напомињете својства, која би ваљане учитељице поседовати морале; иста својства морао би имати и сваки учитељ. Учитељски позив јесте племенит и узвишен, а онај који тај позив врши, мора имати све способности ваљана учитеља особито „етичне и социјалне.“

По том учитељ мора бити савестан у извршивању својих учитељских дужности.

Сваки је учитељ позван, да сам савестно оцењује свој рад, а ако је од старијих овлаштен, да оцењује и рад својих колега, то онда у том мора бити строго праведан — припознати, што је добра у раду његових колега, а лепим начином изкорењивати мане и недостатке у раду другова својих. У власти својој треба да тачно пази на границе, докле се моћ његове власти протеже, те захтевати безусловну покорност, над радом и науком. Но ја познам једног колегу, кому је пала нека власт у део, па хоће ту своју власт да на зло употребљује. Он је моћ свог господства тако далеко хтео разпространити, да је у сваком обзиру безусловну покорност захтевао. Између осталих, напоменућу само један пример, у ком је исти колега захтевао безусловну покорност. Он хтеде играти улогу неког удварача код колегинице, ал кад му се намера не испуни, он се прихвати речи: „Света Освета“! па зато је износио на јавност и потварао мане на своју колегиницу, да тим барем начином засити своје срце, ту халу покварених жеља. Како напоменух горе учитељ, односно онај учитељ, кому је од старијих дана власт, да оцењује рад својих судругова, мора у том погледу бити савестан; ја познам једног колегу, који је прво полугодиште у звезде ковао — до небеса уздизао хвалу у раду колегинице,

премда је колегиница вредна, добра и честита учитељица, што су сви јој у њеном већ вишегодишњем раду признали, ал то признавање истог учитеља није било савестно признавање њени заслуга, већ то беше мамак, с којим је он покварене своје жеље остварити смерао. Исти г. пошто му се жеље неостварише, почео је рад оне коју је пред кратко време у звезде ковао сада подло оцрњивати, сматрајућ њен рад као не подпун, а колегиницу као безкорисна члана на пољу просвете.

Јел' то савестност? јел то досљедност? Учитељ надаље мора бити и искрен према својима колегама — мора у свакој прилици ићи на руку друговима својима — чувати и пред светом мане њихове сакривати, а сам исправљати, у колико може мане судругова својих.

Но ја познајем једног колегу, који је притворно искрен према друговима био, а на јавни мести оцрњивао, подмукло радио и проти колеги кортешовао — дâ хтеде једног места лишити, подметајућ разлоге, с којих би исти, акопрем невин, ипак подлећи морао, и постати жртвом подмуклости, ал и ту му жеља не испаде за руком. Још живи Бог, та још има правде — та ваљда није још умрла сасвим савест у људи!

Што Ви г. дописниче на ово велите? Познајете можда и Ви којег колегу, који би овој слици одговарао?

Подмуклост, несавестност, неморалност, неискреност и друге ниске страсти — то су биљези који на жалост карактеришу неке наше мушке учитеље.

Како ће оваки учитељи да образују младеж? како ће одговорити оној узвишеној задаћи у своме звању? можели твков учитељ савестно повторити речи псалмопевца: „Придите чада и послушајте мене“! З.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српска учитељска скупштина.*) Главни одбор „учитељског удружења“ јавља свима својим месним одборима и свима учитељима, да ће се овогодишња учитељска скупштина састати у Београду 28. јула

(*Загреб.*) Земаљска влада изразила је своје признање ради „ревна и успешна деловања на пољу народне просвете у школској години 1882. као и ради похваљеног ћудореднога друштвенога и држављанскога понашања“ између осталих равнајућим учитељима Глиши Војновићу и Илији Радивојевићу, учитељима Ђури Јосићу и Димитрију Нешковићу и учитељици Наталији Новаковићевој.

(*Учитељска скупштина личко-оточког округа*) обдржаваће се 21., 22. и 23. августа по нов. кал. у Госпићу. На дневном реду су 5 питања и 6 предавања.

(*Учитељска скупштина огулинско-слуњског округа*) обдржаваће се 27., 28. и 29. августа по нов. кал. у Слуњу.

(*Београд.*) Крајем ове школске године положиће испит зрелости у београдској реалци сви ученици седмога разреда, т. ј. њих 6. — У „просветном савету“ предлагао је Јов. Ђорђевић да се у Београду заведе једна потпунце класичка гимназија, у којој би се нарочито изучавали класички језици. Просветни савет у толико је прихватио овај предлог што је одлучио, да Јов. Ђорђевић напише и поднесе потпунце мотивисан предлог о заводењу нарочите класичке гимназије, како би се могао спровести г. министру просвете. — И ове године држе се практична учитељска предавања и то у Нишу и у Краљеву. У Ниш је позвато 55, а у Краљево

47 учитеља (учитељака). — Министар у пензији Стојан Бошковић постављен је за хонорарног професора историје на великој школи.

(*У кр. великој реалци у Осеку*) био је минуле школске године у свих 7 разреда 101 ученик, од којих 64 римокатолика, 16 православних, 19 израелићана, 1 евангелик и 1 калвин. Међу ученицима је било и 6 Бугара. На челу овогодишњег извештаја налази се врло важна и занимива културно-историјска расправа „Поглед на школство у Босној и Херцеговини,“ коју је написао врли словачки родољуб др. Иван Зох, бивши кроз три године управитељ реалне гимназије у Сарајеву а сада професор осечке реалке.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

19. *Коло „из ђачког растанка“ Бранка Радичевића. За гласовир просто по мелодији написао Др. Јован Пачу.* Књижара браће М. Поповића у Новом Саду издала је „коло“ из „ђачког растанка“ Бранка Радичевића, које је сложио наш даровити компониста и уметник на гласовиру Др. Јован Пачу. Његово „коло“ јесте зацело познато свуда, где има српске публике и пева се на свакој беседи и забави. Господин компониста пазио је увек на прави израз песме и склопио мелодије, које срцу говоре, доказ томе јесу његове композиције. Што се пак тиче његовог „кола“ нетреба га још обашка хвалити и препоручивати, јер нашему свету је др. Пачу добро познат као српски компониста. Пратња мелодије „кола“ јест особито добро удешена, мелодију час подпомаже, час украшује увек тако као што то потреба изискује. Ми од наше стране препоручујемо ову нову српску музикалију свакој Српкињи и свакоме који ову лепу вештину музику негује. Издање, са сликом Бранка Радићевића, јест угледно а литографска израда лепа. Цена је 80 новчића. *Драгутин Блажек.*

РАЗНО.

(*Пчеларска скупштина у Српском Итебеју.*) Позив на исту издао је г. Паја Јанковић парох у Срп Итебеју. Скупштина ће бити 16. (28.) августа о. г., а биће јој посао, да се организује пчеларско друштво, а и говориће се о пчелама на кованлуку. Посетиоци ће добити бесплатне станове.

(*Српско археолошко друштво у Београду*) имало је 2. јула свој први састанак.

(*На свеучилишту у Цириху*) било је овога лета уписано 34 женскиња, од којих су се 27 училе на медицинском и 7 на философском факултету. На свеучилишту у Берну било је 36 женскиња (26 на медицинском и 10 на философском факултету.)

(*Учитељице у Бечу.*) У општинским школама у Бечу делаху поред 1015 учитеља 641 учитељица. Од тих учитељица су 152 удате.

НЕКРОЛОГ.

Младен Григоровић (*Грегоровић*) бивши негда учитељ у Сентомашу, затим бележник у Турији и по том школски управитељ у Сентомашу и адвокат, у вечност се преселио на Петров дан ове године у Жабљу, где је у последње време као ответник делао. Покојник је био најстарији син негдашњег отличног учитеља сентомашког Павла Григоровића, свршио је пети гимназијски разред у Карловцима 1845., затим учитељску школу

у Сомбору 1846. и 1847. — Био је честит за благо школе и просвете народне одушевљен Србин.

ПРИПОСЛАНО.*)

ИЗЈАВА.

Ја свету не могу запушити уста Сваки нек мисли и говори што хоће. Али кад се по неки упусти у просто бесавесно денунцирање а у намери, да човека оцрни чак и код претпостављених му власти; у намери, да нашкоди целој једној недужној породици — ту се не може и не сме остати равнодушним.

Ја сам изабран још пре седам месеци за Бечкеречког учитеља. Па ипак та ствар још ни данас није досконана и уређена. Узрок је томе што сам денунциран као *социјалиста, комуниста, нихилиста, као човек немирна духа* — у кратко: неки „добри људи“ насликаше ме црњим од самог ђавола.

Што је најлепше, та господа денунцијанти мене и не познају. То су људи, којима ја нити сам у чему год сметао, нити им чиме шкодити могу. За што ме дакле баш такови људи денунцирају и шта то њима у прилог иде, то Бог свети зна.

Што имам противника, не марим. Та ни једном човеку не су сви пријатељи. Једино ми је жао, што се ти људи не служе поштеним средствима, противно ми је што прибегоше најгаднијем занату — подмуклој денунцијацији.

Ја нә сам ни социјалиста ни комуниста; нә сам ни нихилиста ни атејиста — ја сам *српски народни учитељ.*

А ко зна, шта то значи појмиће, да је на томе пољу толико рада, да се једва о чему другом и мислити, а камо ли делати може.

Ко не верује овој мојој изјави, тога срдачно молим нека ме оптужи, било мојој претпостављеној власти, било редовитом суду, било пак јавноме мњењу не само да сам комуниста, или нихилиста, него нека ме оптужи, како му срце иште. Само ми дајте прилике, да дознам с ким имам посла и да се према оптужби бранити могу. Онда, ма да сте ми противници, ја ћу вас поштовати и ценити. Али само вас молим, проћите се денунцијација; јер то је недостојно имена човечијег.

Ја са сведочбама у руци говорим: да за све време *мога учитељствовања* има таковиx доказа о моме моралном, друштвеном и држављанском понашању од дотичних власти, с којима сам потпуно задовољан — чиме се поносим. А из најновијег декрета од 27. јуна о. г. вадим мојим денунцијантима ове речи ради знања: „Visoka kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu .... obnašao je radi Vašega revna i uzpješna djelovanja na polju pučke prosvjete u školskoj godini 1881. kano i radi Vašega pohvaljenoga ćudorednoga, družtvenoga i državljanskoga ponašanja izraziti Vam svoje priznanje.“

Ко не зна, шта ове значи, ја га не научи. Али само то велим: да ја оваке изјаве и декрете сматрам и чувам као најдрагоценији капитал — као капитал, који учитељи својим поштеним радом једино стећи могу. И ко се захука да оваки иметак разорава, томе сигурно има лека, као и сваком другом отмичару и насртачу. Зато нека је свакоме знано, да ћу и ја потражити и наћи начина, да заћуткам све оне, који се и даље расположе, да пакосно убијају углед и будућност једног човека и породице; јер видим, да имам посла с људима, који не познају никаквих граница.

Молим, да ме једном за свагда добро разумете.

Мита Нешковић

*) За ствари под овом рубриком не одговара уредништво.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Пр. комунална учитељица у Баваништу Софија Камбер наименована је за дефинитивну.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Баји на православној вероисповедној школи с платом од 600 фор. и 100 фор. станарине. Молбенице до 12. Августа имају се поднети председништву православне српске општине (Др. Павлу пл. Ивановићу) у Баји. У обзир ће се узети само молбенице оних компетената, који до тога рока лично представши у цркву при богослужењу појали буду.

— У Бјелини (у Босни) на православној српској школи место учитеља са 500 фр и учитељице са 400 фр. уз стан и огрев. Првенство имају муж и жена, ако су обоје учитељску школу с добрим успехом свршили. Рок пријаве Велика Госпојина.

— У Бањој Луци место учитеља III. и IV. разреда с платом 700 фр. слободан стан и 25 фр. за огрев; који је вешт у пероводству имаће још као општински перовођа 150 фр. награде. Проситељ мора бити вешт немачком језику и црквеном појању. Молбенице се шаљу до 10. Августа српској православној црквено-школској општини Banja Luka.

— У Чобанцу. Плата 300 ф. по јутра земље, стан и огрев. Рок до 1. септ. Молбенице г. пароху Димитрију Милошевићу председнику општинском Csobánka u. p. Pomáz via Ó-Buda

— Тражи се учитељ у Срп. Пардању. Плата 400 ф., 3 хв. дрва и 8 хв. сламе, стан и 2 и по ланца ораће земље. Молбенице до 15. авг. месном школском одбору.

— Тражи се учитељ у Рац-Алмашу. Плата депутат. Рок 4 недеље. Молбенице председништву општине.

— У Црнојбари. Плата је 160 ф 24 пожунаца жита, 16 пож. кукуруза, два ланца ораће земље, стан и башта. Рок 15. август.

— У Кнезу; плата је 120 ф. 20 кибли жита и толико кукуруза' 2 хв. дрва, 2 хв. сламе, 4 ланца ораће земље и стан. Рок до 30. авг.

— У Соки; плата је 150 ф. 36 кибли чиста жита; 2 ланца ораће земље 1 ланац међе, 3 хв. тврдих дрва и слободан стан с баштом. Од спровода 50 н. Рок пријаве 20. август.

— Тражи се учитељ у Св. Ђурђу на Бегеју. Плата 220 ф. 12 м. ц. шенице, 12 мет. ц. кукуруза, 2 $^{3}/_{4}$ ланца земље, стан и огрев. Молбенице до 6. августа председништву срп прав. црквене општине у Béga Szt. György.

— Траже се учитељи и појци у Градишту (пошта Кутјево) и Тројеглави (пошта Уљаник). Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене на кр. земаљску владу шаљу се до 20. авг. по нов. кал. кр. надзорништву за пучке школе у Пожеги.

— Траже се учитељи и појци у Великој Чрешњевици, у Дишнику, Великом Грђевцу, Миклеушкој и у Великој Ператовици. Плата у Миклеушкој 400 ф, стан и огрев, у осталим местима 350 ф., стан и огрев. Молбе управљене на кр. зем. владу шаљу се до 20. авг. по нов. кал. кр. надзорништву за пучке школе у Беловару.

— Траже се учитељи и појци у Буђановци (400 ф., огрев и стан и у Суботишту (350 ф., огрев и стан). Молбенице управљене на кр. зем. владу шаљу се до 20. авг. по нов. кал. дотичном општинском школском одбору.

— Траже се учитељи у Клокочевику у котару гарчинском и у Лаза у котару винковачком. Плата 350 ф., стан и огрев Молбенице управљене на кр. зем. владу шаљу се до 30. авг. по нов. кал. дотичној кр. котарској области.

— Тражи се учитељ у Ловри (85 фр. и депутат.) Молбеницу до усековања председн. црквене општине у Lóré u. p. Káczkeve.

НОВЕ КЊИГЕ.

Грађа за флору кнежевине Бугарске од Др. Јос. Панчића. Elementa ad floram principatus Bulgariae. Београд штампано у краљевско-српској државној штампарији 1883. Вел. 8⁰ с. 71.

Дела Ђуре Јакшића Књига VIII. Драме. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8⁰ с. 144. Цена је свакој књизи динар и по.

Павао и Виргинија од Бернарден-а де Сен Пијер-а. С француског превео Др. Ђорђе Дера. Друго прегледано и поправљено издање са две слике. У Новом Саду. Издање штампарије Николе Димитријевића 1883. 8⁰ с. 182 Цена је 60 н.

Књига за школу и народ свеска десета. Почетнице природних наука. Минералогија написао Карло Ф. Петерс, проф. минералогије и геологије на универзитету у Грацу Превео И. М. Душманић, професор. Са сликама. У Н. Саду, издање штампарије А. Најевића. 8⁰ с. 147. Стаје тврдо укоричена 50 н.

Најомиљеније песме Бранка Радичевића. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 8⁰ с. 64. Цена је 15 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

На чланак „Мане наших учитељица,“ који је изишао у 12. броју добили смо одговор од једне учитељице. Да се поштована сачинитељка поставила само мало на опште гледиште, кад је тај одговор писала, ми би га драговољно донели, али пошто је садржај истога скроз личне природе, то не можемо да му места уступимо и жалимо, што то не можемо. Ми смо већ пре поменули, да смо горњи чланак (из ког смо иначе најјача места изоставили) само нерадо саопштили, али пошто се питање о учитељицама претреса сада у свима педагошким листовима, не могосмо да га одбијемо, а уједно смо позвали учитељице, да на исти одговоре. Тај позив и сада понављамо, али молимо само, да одговор буде објективан и бар у главноме опште природе. — Баш на завршетку листа добисмо међутим чланак „Мане наших учитеља“ од друге учитељице и ма да је и тај сувише личан, саопштавамо га ево одмах, да своју непристрасност у тој ствари посведочимо. — Допис из Баје дошао је касно.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 15. Сомбору 15. августа 1883. Год. XV.

СВАШТА У СВОЈЕ ВРЕМЕ.

Није томе давно како се могло по свима новинама да чита о страшном догађају, који се збио у Сундерланду, једној вароши у северној Енглеској, која броји око 120.000 житеља: у неком позоришту, у ком се давала баш представа за децу, повикаше са више страна, да је ватра и у гунгули, која је усљед тога наступила, изгубише 183 детета живот, неки се угушише друге погазише, а знатан број деце, што оста у животу, био је више мање осакаћен. Сличне, ако и мање несреће, догађале су се и по другим местима. Не може се рећи, да су за све те несреће криви родитељи, али јесу ли они сасвим невини у несрећи, која се десила у Сундерланду? Судимо, да неће бити сувишно, ако горњи догађај неким општим проматрањима пропратимо.

На све се стране чује тужба, да је порастао луксус и жеља за уживањем у великој мери. У ствари се производи и троши више вредности, него можда икад пре. Столеће проналазака, у ком живимо, личи у том погледу у неколико на 16. столеће, столеће проналазака на географском пољу, кад су ново откривене земље давале средства за уживање, као што данас произлазе из радионица знаности и из дима и хуке машина и фабрика. Али те машине могу само тако да се одрже у свом току, ако се њихови производи троше, и у главном их и потроши масâ народа, не оно мало њих богатством обдарених. Тако звани луксус одржава ту грану модерне човечанске делатности у току. Кад би било могуће, да се уклони са света оно, што називамо луксус у оделу и стану, онда би у исто време не стало и наше свиларске и памучне индустрије, наше машинске фабрикације и престао би скоро сав наш обртнички рад У механизму човечанског друштва тако је све тесно једно с другим у вези, да

се не може ниједан део да уклони, а да се течај целине не прекине.

Исто тако као са луксусом стоје ствари и са тако званом тежњом за уживањем. Без потрошње, коју она условљава, био би немогућ даљи опстанак оних многих, који раде и производе.

Али ако и не пристајемо уз оне многе, који наше доба проклињу због луксуса и жеђи за уживањем, ако и допуштамо, да такав развитак као нека врста коби, која се не да отклонити, кроз модерни свет пролази, као неки природни процес, који ми не можемо у целом да регулишемо, то смо ипак мнења, да има при том неких ствари, које по свом животном интересу заслужују, да се на њих обазру како појединци тако и већа друштва. Имамо ту пре свега другог на уму васпитање, у ком се и онако налази доста често корен друштвених зала.

Од нормално развијеног човека се захтева, да је подобан за примање надражаја, који с поља долазе, јер то је основан услов енергичке делатности и што је та делатност појединца и целине неопходна за даљи опстанак једног и друге. Ко не ради, тог једе рђа. Али је познато искуство, да неки надражај при истој апсолутној јачини производи на нас врло различан утисак по томе, да ли он сам утиче, или пак у друштву са другим надражајима, који у исто доба долазе, или су му предходили. Од највећих и најкобнијих грешака у васпитању је ето баш то, да се на ту страну човечије битности не пази; пуштамо да на дете многи надражаји утичу и начинимо га тако неосетљивим за нове, ако нису исти јачи од предходних. Да разјаснимо то на простом примеру. Вино је на сваки начин јако дражило. У пределима, где роди много вино, налази се доста родитеља, који сматрају вино као неопходно за живот и који га због тог лију већ у децу па и против њихове воље. Млад организам навикне се на то уживање, али оно мора од године до године да се повећава, ако ће надражај да остане истомеран, ако ће чуство задоволења даље да постоји, шта више организам није подобан за рад, ако се не може у девет, у једанасет сати, о ручку, у два сата, у четири сата и о вечери бар по, али још боље читава литра у грло да саспе. Па тада се јадају на рђаву зараду и на рђаво време.

Стоје ли можда ствари у главноме боље, ако као дражило не служи вино, него друго какво уживање, за које је детињи организам премлад, неразвијен, прекомерно склоњен да прима

надражаје? Зар је боље, кад се омладина води у циркус, где одрасли, па и деца морају на ужету, на трапезу, на коњима свој живот да заложе, као некад гладијатори у римској арени, да развеселе публику, која је постала неосетљива за дејство нежнијих надражаја?

Да ли се надражаји, који пре времена утичу на омладину, састоје у простим чулним материјалним уживањима или да ли припадају каквој вишој врсти, да ли при том главну улогу игра непце или око и ухо, коначни ефекат је увек исти и тај се састоји у отупљивању и неенергичности усљед тога и у жељи за уживањем, у лову за све новим и све јачим надражајима.

Такве заблуде и грехови домаћег васпитања стављају школу у тежак положај и то у двојаком правцу. Не само да су ученици за утицаје наставе слабије приступачни, блазирани и расејани, него се још школи пребацује, да је она крива за та зла, као што би ето хтели да јој натоваре одговорност и за погрешке, које се налазе у јавном животу. И ипак може школа врло мало против тог да чини. Добар пример учитеља не може да потре зао пример родитеља или сродника. То упада највећма у очи тамо, где многи људи са многоврсним потребама и врло неједнаког економског стања заједно станују, и већ одавна се на то туже учитељи по варошима Ту може школа само тим да дела, да не пада у исти грех као и родитељска кућа, да се не жури са својим надражајима, да их истом онда употребљује, кад физичан развитак ученика за исте сазре. Али чини ли она то увек? Не учи ли се кад тад, да не учи ли се често у основној школи оно, што је одређено истом за више заводе? Није ли народна школа свију врста у опасности, да упадне у грех, који карамо, јер тако желе родитељи или што школа не траје до доба, кад су деца већма развијена? Не приморавају ли околности и у самим вишим заводима, да се о многом чему говори, за што ученици немају још потребну зрелост и искуство живота? И ипак спадају све те ствари по своме дејству онима другима, о којима је озго реч била т. ј. које у форми чулних надражаја производе умор и блазираност и уништавају жељу занимања са истим предметима, дакле стварима, које спречавају повољан развитак појединца, породице, општине и државе. Грех учињен у школи нема за посљедак катастрофе као што беше она у Сундерланду, али на послетку није ни његово дејство у мањој мери кобно. Као што имају деца, која се одржавају простом

телесном храном, највише изгледа, да сачувају ону радну снагу и онај осећај среће, који произлази из непоремећеног здравља, тако задрже она деца, која примају духовну храну простим, наравним начином, *коју чувају родитељи од духовних уживања старијих људи*, најпре и најдуже подобност, да пораде на решењу животних задаћа, које су стављене и појединоме и друштву.

(Sch. L.)

ДОБРОТВОРНИ ЗАВОД МИС ИРБИЈЕВЕ У САРАЈЕВУ.*)

Године 1868. устројила је у Сарајеву позната пријатељица и доброчинитељица босанског народа племенита Мис А. П. Ирби сиротиште за мушку и женску децу. По савету пруског конзула узела је за учитељице немачке дјаконисе, које су заводом овим управљале, но без знатнога успеха. Немачки дух, немачки начин није нашао плоднога тла код босанске сиротиње. Кад је Мис Ирби опазила, да завод не успева, одправи дјаконисе у Немачку, те преузе управу завода сама са још једном пријатељицом, уведе матерински српски језик, који је и сама лепо говорити научила, у школу, па тим би напредак осигуран. За женску децу одгојила си је сама учитељице, за мушку држала је учитеља Србина.

С почетка узимала је у своје сиротиште сироте свију вероисповести, у касније доба само православне. Одрасле сироте дала је Мис Ирби или на занат или у службу у боље куће, само у задње време слала је најотличније ученике у реалну гимназију. Број сирота износи стално 40–50. Сироте се приучавају у заводу узорному господарству практично, те девојке морају обављати све кућне послове. Мис Ирби бдије над сирочади као мајка над својом децом; она знаде што босанској деци треба, јер је одношаје народа подпуно проучила, те с тога одгаја и децу онако како ваља, да успевају у милости божијој и да буду себи, домовини и народу на корист.

За овај завод саградила је Мис Ирби велику, сврси завода одговарајућу зграду са побочним зградама, и великим вртом. Унутарњост зграде је практично уређена, учевне собе су велике, училима искићене. За слабу и болесну децу купила је племенита Мис два чифтлука, недалеко од Сарајева, где болесну децу добрим млеком лечи, дочим здрава деца тамо радити морају. Осим Узреfбегове болнице бијаше (пре окупације) завод Мис Ирбин једини добротворни завод у целој Босни. Име племените ове Енглескиње увек ће живити у успомени народа босанскога.

*) Одломак расправе проф. дра Ивана Зоха „Поглед на школство у Босној и Херцеговини,“ саопштене у овогодишњем извешћу кр. вел. реалке осечке.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

Коло бројева 1—10.

Бројање. Бројање је основ рачунању и због тог се мора и рачун-

ска настава бројањем да започне. Много пута ће се десити, да дете, кад дође у школу, зна већ мало да броји, т. ј. зна, да означи дотичним бројником неку количину истих предмета. Али још чешће се догађа, да је дете научило само, да бројнике редом механички казује, а не зна управо, колику количину треба овај или онај бројник да означи. Због тог је нужно, да се учитељ не да таквим знањем бројања обманути, него ваља да настоји, да дете стече јасну представу о значењу бројника, који су му од чести већ познати. Да то постигнемо, упозорићемо га на предмете, који се налазе у школи један пут или више пута. Тако дознамо н. пр. у разговору са дететом, да се у школи находи један прозор и још један прозор. Отуд можемо лако да изведемо: *да су један прозор и још један прозор два прозора*

Кад дете изнађе тако значење бројника *два*, онда га можемо позвати, да нам наведе још друге предмете у школи као и делове свог тела, који се двапут налазе, н. пр. две столице, две трпезе, двоја врата, две руке, два ока, два увета итд. На тај начин ћемо увести дете у разумевање бројника један, два, три до десет.

Као што се дакле види ученици морају да уче да броје на стварима, јер се само стварним посматрањем долази до јасних и правилних представа. Да се то посматрање олакша, ваља сви ученици овде у почетку да имају при руци предмете, на којима ће моћи да броје. Најбоље ће бити да ученици имају прутиће, који су сви лепо од једне дужине. Као наочигледно средство за целу школу добро ће послужити десет коцака од дрвета. Мање је згодна за прву наставу руска рачуналька, која се сада већ у свима школама налази, али и она се може да употреби, ако се само за то састара, да се све оне куглице уклоне или прикрију, које не треба ученици да виде.

Ако је и неопходно нужно да се увек придржавамо наочигледности при првим рачунским вежбама, то ипак ваља имати на уму, да нам је циљ, да се наочигледношћу развије представа. И малом детету, кад почне да иде, нужна је туђа потпора, после се подупире само, а најпосле не треба никакве потпоре и научило је, да се слободно покреће Тако треба да буде и код рачунске наставе.

Већ смо напоменули, којим се путем дају деци јасни појмови о основним бројевима. Ево да то изведемо помоћу коцака.

Ставићемо на сто *једну* коцку и упутићемо дете, да у целој реченици каже: то је *једна* коцка.

Сад ставимо уз њу још једну коцку; на питање: Колико има сад коцака? чујемо: *То су две коцке.* Не одговори ли тако дете, онда је то знак, да не познаје број два и тада треба учитељ ону реченицу да искаже. На тај исти начин постају реченице: То су *три, четири..... десет* коцака.

Наизменце казују те реченице поједина деца као и цео разред са *правилним* нагласком. За тим долазе скраћивања:

1. Једна коцка, две коцке, три коцке итд.
2. Један. Два. Три итд.
3. Иза један долази Два; иза Два долази Три итд.

4. Један и један је два; два и један је три итд.

Ма да је ова последња форма већ додавање, то је ипак већ и ту на свом месту, јер се до ње долази непосредно бројањем.

До сада смо ученике упућивали, да реченице казују само *по реду*, да би научили ствари да броје и да тачно бројнике једног за другог нижу. Кад смо ту циљ постигли, онда нека дођу вежбања и *изван реда*, тако да на позив учитељев ученици неку количину коцака (или других ствари) изброје или њихов број кажу. Видимо ли тада,

1. да деца знају сваку количину дотичним бројником да означе,
2. да знају да кажу који број за другим долази, и
3. колики је сваки број, кад се за један повећа,

онда ваља да се још вежбају и у бројању од остраг (натрашке) и то од прилике овако:

1. То су *десет* коцака, то су *девет* коцака ... то је *једна* коцка.
2. Пред десет је девет. Пред девет је осам итд.
3. Десет, девет, осам итд.
4. Десет мање један је девет. Девет мање један је осам итд.

Тиме нека се сврши бројање.

Писмена вежбања. Где учитељ има само са једним разредом посла, ту нису на овом степену одмах у почетку нужна никаква писмена вежбања. Али где учитељ има са два и више разреда посла, ту ће он морати већ у првим часовима да потражи предмет за тиха вежбања. За те вежбе не могу још да се употребе *бројке* (цифре), јер деца још нису доста зрела, да под бројком представљају себи оно, што бројка значи; то долази отуд, што је бројка само произвољан знак, не пак слика од броја, у којој би могле опет оне јединке да се нађу, које она показује. Прва рачунска вежбања морају с тога да буду само просто представљање неког броја јединака, а за то могу да послуже мали усправљени потезови, тачке, крстићи, мали кругови итд.

Све што ће писмено да се вежба морало је пре тога пред очима ученика да постане и тек пошто се то посматрало и о томе говорило, може се задати ученицима, да то сами на својим таблицама раде. Поступак би био од прилике овај: Учитељ направи на школској табли један потез и каже: То је *један* потез, што деца за њим понове. За тим стави под тим потезом нов потез и уз њега још један други и говори: Један потез и још један потез су *два* потеза. Деца то опет понове. Тада ће учитељ показивати на цео тај други ред и више пута ће рећи: То су *два* потеза, што ученици такође понове. За тим се испод та два потеза повуку још два и уз њих се стави још један, а учитељ говори: Два потеза и један потез су *три* потеза итд до: Девет потезова и један потез су *десет* потезова. Тим начином добију се на табли десет реди потезова, у сваком реду један потез више него у предходном.

То, што је учитељ на школској табли радио, зада се за тим ученицима, да и они раде на својим таблицама. При том ваља на то пазити, да су сви потезови колико је год могуће подједнако велики и дебели и да једнако један од другог отстоје. Што боље то ураде, у толико ће већма прегледна бити нацртана група, а то не олакшава само сравњива-

ње, него потпомаже и увиђавност и још је од великог моралног уплива, јер привикава на ред, чистоту итд.

То исто вежбање ради се други пут са другим фигурама или се измени положај потезовима. Најпосле се вуку потезови у обратном реду, т. ј. у првом реду десет, у другом девет итд.

Саветно је, да се при тим вежбањима не иде одмах до десет, него данас можда до четири, сутра до осам итд. по развитку ученика.

(Наставиће се.)

КОЛИКО ДОПИРЕ СНАГА ДУРБИНА.

Пре проналаска дурбина не могаше бити речи о озбиљном проучавању стања, у ком се небеска тела налазе. С тога је истом у почетку 17. столећа могао *Галилеји* први пут да испитује дубине васионе и поставио је тако помоћу дурбина прве основе физикалне астрономије. Проналаске *Галилејеве* продужише *Хевел*, *Касини* и *Хајхенс*, који су дивљења достојним стрпљењем испитивали на небу све, што су могли да виде са својим инштрументима. Са усавршавањем дурбина расло је постепено познавање васионе и беше то на крају 18. столећа, када је велеум *Хершла* саградио велики телескоп, којим је пронашао у светском простору маглевиту материју (маглице) и створио тиме појам, који данас управља свима теоријама о постанку света.

Велики напредак механичких вештина у нашем столећу учинио је могућим, да се дурбини и телескопи снабдеју екваторијалима, који помоћу механизма као на сату покрећу дурбин непрекидно за звездом, која се посматра. Такви екваторијали налазе се данас на свим великим дурбинима и телескопима. Има данас тако великих телескопа, који мере у пречнику 1·2 метра, и дурбина, којима пречник износи $^3/_4$ па чак и 1 метар.

Што се повећања тиче, које се постиже тим грдним справама поменућемо, да је *Скијапарели* у Милану својим дурбином од 218 милиметара у пречнику приметио г. 1877. на планети Марсу округлу пегу, која је имала 137 километара у ширину. Са Марса би дакле са истим повећањем могло да се види на земљи острво као Сицилија, језеро као Ладога или Чадско море. Дугачка пруга може већ да се види, кад је широка 70 километара; могла би дакле да се виде и полуострва, дугуљаста острва или земљеузи, као Јитланд, Куба или Панама.

Дурбином у Уашингтону, који има 65 центиметара у пречнику, могу на Марсу да се примете још трипут мање појединости, дакле од 44 до 24 километара у ширини. На месецу би најмање округло место, које би могло још да се види, имало 316 метара у пречнику, на сунцу 117 километара, на Јупитеру у најповољнијим приликама 555 километара. Дужина може да је у пола толика, кад је предмет дугуљаст. *Араго* је прорачунао, да би се дурбином, који до 6000 пута повећава, могли на Марсу да примете округли или четворострани предмети, којима страна мери 20 метара, а дугуљасти предмети већ кад им је ширина 2 метра, могли би дакле на Марсу да видимо утврђења или жељезничке насипе, ако их т. ј

тамо има. Али да се до тога дође, требали би да се сагради објективи и огледала од скоро 10 метара у пречнику, а то се још не може, па и да се може неби то било од велике користи, као што примећује *Волф* у свом предавању, што га је држао ове године у „Association scientifique de France“ и по ком је овај чланак поглавито писан.

Није доста, да се нешто само види, него је нужно, да се оно, што се види, разјасни и разуме. При том разјашњавању немамо никаквог другог вођа доли аналогију. Дурбин је показао, да је земља вероватно као и друге планете постала из сунчане магле, да је као и друге планете спљоснута, по себи тавна и атмосфером окружена кугла. Потрудимо се да себи представимо, како би изгледала земља при гледању из далека. Сравњивање тога призора са оним, што га даје нека планета, могло би да нам наговести вероватну природу предмета, што их примећујемо на тој планети. Континенти би изгледали као стална, светла места, мора као тавна места, поларни снегом и ледом покривени предели изгледали би зими већи, лети мањи. И облаци би изгледали бели, али би брзо мењали свој положај и облик. Најпосле би морале на планетама да се примете и појаве сутоња и зоре у нашој атмосфери.

Али ево одмах примера, колика је пажња нужна при том, иначе једино могућем начину закључивања. На месецу су приметили стари астрономи светла и тавна места. Ова последња назвали су „мора“, она прва „континенти.“ На срећу нам је месец тако близо, да су посматрања брзо открила обману. Мора нису у истини шта друго него простране равнице, на којима нема нигде воде. Планине показују свој тачан облик сеном, што га бацају и пошто се сенови непрестано мењају можемо да погодимо и најмање подробности на месечевој површини.

Ту се покрећемо дакле на сигурном земљишту; али покушајмо да ту исту методу закључивања применемо на Марса, на планету, која нам је најближа и на којој можемо најлакше да читамо потанкости. *Скијапарели* је зготовио г. 1877. слику Марсове кугле. На тој планети виде се тавне и светле пеге и на неким местима пролазна помрачења. Ова последња изазивају облаци, али шта би биле те постојане пеге? Јесу ли тавне пеге мора, оне друге континенти? Ако би било тако, онда се разликује марсографија знатно од географије, јер континенти су широке, тачно ограничене површине, а мора се сужују доста често у уске канале. Аналогија нас доводи до закључка, који обара скоро сву вредност аналогије. Али проблем је још већма заплетен. *Скијапарели*, који је г. 1877. са толиким трудом проучавао површину Марсову, поновио је своја посматрања опет, кад се та планета г. 1879. и 1881.—1882. налазила опет у опозицији. На новој слици, која показује призор, што га даваше Марс у децембру г. 1881. сви су, нли скоро сви канали подвостручени.

Дакле за четири године променула се топографија планете на особити начин. Али не истом за четири године, него за неколико дана збила се та промена. *Скијапарели* је 23. и 24. децембра 1879. испитивао околину канала, што га је он назвао Нил, и није ништа ново приметио; 26. децембра разделио се Нил у две половине.

Шта су ти двоструки канали? Да ли да кажемо, да су неки

хтели да виде у истима рад људи, много напреднијих него што смо ми, јер Марс је по ономе што космогонија учи много старији него наша земља; рад, који би иначе олакшавала и та околност, што је тежа тамо много мања него на земљи, откуд следује, да су житељи те планете много већи и јачи од нас и да им је за исти посао потребно мање рада. Биће боље, да признамо нашу немоћ, да оно разјаснимо, што нам наши дурбини показују *Скијапарелију* чини се врло вероватно, да тавне пруге на Марсу нису канали, него предмети, којих појава стоји у вези са годишњим добима планете. Најближа појава у години 1884. можда ће решити тај проблем.

Кад нас та једина метода закључивања, на коју можемо да се ослањамо, тако може да изневери већ код планете, која је у близини земље и која је можда највећма на њу налик, какву помоћ можемо онда да ишчекујемо од наше методе, кад очи управимо на велике планете, на Јупитера, Сатурна, Урана, Нептуна, којих је густина тако мала, да једва можемо да разумемо, како се може на њима чврсте материје да налази? На јужној хемисфери Јупитера, испод екваторијалне пруге, које се положај и изглед често за мање него десет сати мења, прате астрономи већ од више година неку ужасно велику црвену пегу, која има прилично увек исти облик, али редовно промењује своје место погледом на околну јој материју. Шта значи та пега? Нико није до сада покушао да је разјасни.

Физикална астрономија, ограничена на испитивање дурбином, остаје с тога у многим случајевима немоћна. Дурбин нам показује само, како звезде мењају своје место и свој сјај, али о стању, у ком се планете налазе, казује нам он врло мало. Друге методе биле би још за ту цељ нужне и збиља се у новије доба више истих појавише, од којих је најважнија спектрална анализа. Можда ћемо други пут коју и нашим читаоцима о истој да проговоримо.

МАНЕ НАШИХ УЧИТЕЉА.

Кад је г. дописник изнео мане наших учитељица на јавност у 12. бр. овог цењеног листа, онда како није помишљао, да има мана истих такових и код учитеља, па још шта више и горих.

Зато умољавам Вас г. дописниче изволите обратити мало пажње и на овај мој одговор Миле сестре колегинице! не треба ни најмање да нам је чудо, што се тако против учитељица пише. Та ево упусти ли се једна женска да што пише, то зацело да неће женско зло износити на јавност, исто као што неће ни мушки своје, па како је више мушких, који дописују, то ће наравски и бити више повике против нашег пола.

Учитељице ма да и имају тих мана, оно ће се оне губити, јер сваким даном се за тим иде, да се те мане искорене. А што се тиче оних ваљаних својстава које Ви г. дописниче наведосте, дал' се она односе и на учитеље? Зар савестан и ваљан учитељ нетреба да испуњава своје дужности исто тако као учитељица.

Узмимо да је баш све као што наведосте г. дописниче, да носи ваша колегиница свилену хаљину итд. (само што Вас очи варају, да но-

си шлеп преко јего — та то није у моди) као и сат, табоље нека изда и на то новац кад га има, јер је ипак у нечем сачуван. Али погледајте нашег колегу једва је дочекао, да прође оно златно време, те да пусти у 4 часа децу, па још ма и пре. Та он се тврдо држи, да је самосталан, ко њему суди, он је г. учитељ. Та зар кад нема ко да га надгледа, зар онда не треба одговарати својој дужности; а где је савест? Чим је из школе ступио, наместио се и дотерао. Цилиндер на главу и цвикер на очи, ципеле жуте шиљасте (таква је сад мода) и још рукавице, па онда у шетњу, али где? Не са школском децом, где би и њима и себи користи допринео, него код младих девојака, те да врши тамо учитељску дужност.

Други опет носи шешир са грдно великим ободом, те по свом његовом изгледу нико неби могао рећи, да је то народни учитељ. Е сад хајд' по његовом старом обичају не осврћући се ни на кућу ни децу ни жену него право на куглану у биртију, а особито на карте, та без њих неби могао бити што кажу „као кућа без леба.“ Није ни чудо онда што учитељи тако роптају, да им је плата мала, јер кад је први онда је и учитељ у бирту и на картању први а последњег и не одлази. Што се тиче пића он пије с мером, али и то је истина да бира само већу меру.

Ето онда красног узрока, што се слабо претплаћују на листове као на „Школски лист.“ Шта велите г. дописниче на ово? То је права истина.

Обично прве половине месеца не може се напредовати, јер има новаца а после опет не може, јер га нема. Питање је кад дође такови учитељ у школу? Дође али око 11 часова и онако зловољан кида деци праменове косе из главе и бије их на грозни начин и тек онда пушта децу кући. Питам ја, да ли су у таковој школи деца што добро научила?

После подне наравски нема у школи 10 — 12 дечица, а ко би и долазио у такову школу? Учитељ пак непрестано се тужи, како му деца неуредно у школу долазе. Ко је томе крив? Учитељ. Јер кад учитељ у школи савесно и ваљано ради а са децом љубазно и благо поступа, ту ће зацело и деца радо и весело долазити.

После подне после школе опет по свом старом обичају.

Може ли такови учитељ служити деци за образац? Та већ сама деца увиде то одмах и учитељ не само да пред народом већ шта више и пред децом руши свој ауторитет. Још г. дописник наводи у мане учитељици, ако не приступа св. причешћу увек, што може гдекад да има и својих разлога.

Но учитељи чине много већи грех, јер нити посте пре но што ће се причестити, па још шта више кадкад пре причешћа доручкују или ти пак ту ноћ проведу у кафанама. Које је онда већи грех?

А што г. дописниче навађате мане учитељица, за које велите да се могу бројати у тешке грехе моралног живота, зар на жалост нисте о томе осведочени и код мушких учитеља. Зато нетреба онда да је г. дописник ни навађао мане учитељица, кад добро зна, да их има код учитеља још и горих.

Нека Вам није чудо, што је онда учитељици по Вашој речи „сла-

ба партија“ учитељ. Та која би се и удала за таковог, која добро познаје његове слабе стране.

И ако као што вели г. дописник за учитељице није модерн ићи сваке недеље у цркву, а да какова је „мода“ за учитеље утом погледу? Он не да неиде у цркву, већ још двоструко горе чини. Треба да пође у цркви, јест ал' како ће, кад је баш тада кући стигао и промукао од многаја љета и од икс икс у боцама никс. Појање сматра он као највећи терет. Зато и пођи којекако нз били народ узео себи засебног певца. А да чија ли је дужност појати у цркви? Сад је питање дали је који учитељ своја теоретичка знања у пракси покушао, на жалост морам рећи да су такви ретки.

Разуме се као што има између учитељица изнимака да тако има и код учитеља. Зато нека је част и слава хвале достојним учитељима.

Но ипак г. дописниче нисте требали ни изазивати нас на ово, кад Вам је врло добро познато учитељство. Овако сте у пуној мери заслужили одговор по народној пословици: „Ругала се руга па јој била друга.“

*Учитељица.**)

*) Саопштисмо и тај одговор, али сада са искреном изјавом, да сматрамо да је већ време, да од учитеља и учитељица примамо и другчије прилоге за „Школски лист,“ а не само међусобне прекоре и распре, као што је на жалост било случај скоро целе ове године. У.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Учитељска скупштина.*) У Београду састала се 28. Јула ове године II. учитељска скупштина, да настави прекинути рад од прошле године. За председника је изабран Владимир Зебић, а за подпредседника Драгутин Марковић. Изнесено је више корисних предлога, који се односе на побољшање наставе и учитељског стања. Скупштина је у 2. својој седници од 29. Јула решила, да се од сад па сваке године у будуће при састајању учитељске скупштине, држи парастос пок. Јовану Гавриловићу, бив. намеснику, који је све своје имање оставио на оснивање фонда за сиромашне учитеље. У последњој седници изабрани су тајним гласањем за почасне чланове: Змај Јован Јовановић, Светомир Николајевић, Др. Ђорђе Натошевић, Стеван Д. Поповић и Др. Војислав Бакић. Решено је да се идућа скупштина држи у Крагујевцу.

(*Мађарски течај у Баји*) трајао је као што је било заказано шест недеља. У понедељак 1. авг. почели су испити. Писмен испит полагало је 111 учитеља и учитељица, 2 одступише у току тога испита, а 12 не могоше га положити, тако да је на усмен испит дошло свега њих 97. Од тих 97 положише испит 69. Међу онима, који су пали, налазе се и две учитељице и сви Сремци.

(*Сриска велика гимназија у Карловцима.*) Изишао је програм исте за школску годину $188^2/_3$ са расправом г. Стевана Поповића „Психолошка важност питања у опће и његова педагошка вредност по наставу у математици,“ која је написана у прилог генетској методи настављања и даље са лепом животописном цртом о Петру Јовановићу, негда српском митрополиту и пре тога кроз 10 година професору карловачке гимназије.

Животопис тога у многом погледу знаменитога мужа написао је садањи заслужни управитељ гимназије г. Стеван Лазић и употребио је у истом писма, што их је писао покојни митрополит његовом оцу Глигорију Лазићу, такођер професору карловачке гимназије и врсном српском књижевнику. Учитељски збор састојао се прошле школске године из 13 лица а ученика је било у свих 8 разреда 208, од којих 194 православни, 14 римске вере. Међу релативно облигатним и необлигатним предметима наводи се први пут ове године и мађарски језик, који су по решењу патронатском бесплатно предавали проф. Павле Кречаревић и Јован Пачариз у 2 часа недељно. Први је обучавао 41, други 34 ученика. То уводење мађарског језика дало је повода кр. земаљској влади, да управи позив ради извештаја, чијом је наредбом мађарски језик уведен и како се учи. У програму се још налази и потпун извештај о свима наставним средствима карловачке гимназије, *из кога са задовољством видимо, да није оправдан био онај немилосрдан прекор*, који се збиркама учила у карловачкој гимназији изриче у извештају о средњим школама у бив. хрв. слав. крајини за школску годину $188^1/_2$. Тај извештај био је штампан у 4. комаду „Službenog Glasnika“ и отуд је ушао извод из истога у 8. број овога листа. „Православна“ вера је и у овогодишњем програму „грчко источна,“ што већ само показује довољно, у каквим се тешким околностима мора сада да налази карловачка гимназија. У толико је већа потреба, да српски народ што топлије обгрли тај институт, како би свима нама на дику могао што сјајније да прослави своју стогодишњицу, од које нас дели само мален рок од 7 година. — Испит зрелости полагали су ове године њих 10, од којих га 2 положише с одликом, 4 су проглашени за зреле, а 4 су одбијени на по и на целу годину.

(*Српска велика гимназија у Новом Саду.*) Изишао је извештај о истој за школску годину $188^2/_3$. У њему је расправа проф. Стеве Миловановa под насловом „Кинетична теорија ваздушних тела.“ У гимназији настављаху управитељ и 12 професора, а на крају године било је 244 ученика, од којих 228 православних, 9 римокатолика, 1 еванг. х. в. и 3 унијата. Из програма се уопште види, да новосадска гимназија лепо напредује, што је у првој линији заслуга њеног врсног наставничког особља.

(*Виша девојачка школа у Новоме Саду.*) Изишао је извештај о истој за прошлу школску годину са уводним чланком: „Српкиња као педагошки чинилац народног препорођаја„ од проф. Мите Калића. Учитељско особље састојало се из управитеља, катихете, два редовна учитеља, 1 редовне и 2 приватне учитељице. Број уписаних ученица износио је 72, а испит су полагале 65. Од уписаних ученица биле су 40 из Новога Сада, 14 из Хрватске и Славоније, 7 из Бачке, 1 из Торонтала и 1 из Далмације. (Управо је и та 1 била из Хрватске пошто Сењ, из ког је била у школи 1 ученица, не лежи у Далмацији него у Хрватској. У.)

(*Сарајево.*) „Сарајевски лист“ донео је као званични прилог штатут за „источно-православно свештеничко сјемениште у Сарајеву.“ Сваке се године може у први разред примити 6 питомаца из епархије сарајевске, а по 3 питомца из дољњотузланске и мостарске. За примање се иште 15 година и добро свршена основна школа. Завод ће се састојати од 8 раз-

реда, у којима ће се учити богословне науке и предмети из науковне основе гимназијске; за сада се отварају само нижа четири разреда, за које се у штатуту наређује наставни план. Учиће се и немачки или мађарски језик у сваком разреду по 2 сата у седмици, а питомцима остаје на избор, који ће од оба та језика да уче. Иначе је „наставни и пословни језик сјеменишта *земаљски језик ћирилицом*“, које се номенклатуре земаљска влада ето чврсто придржава. На заводу ће службовати управитељ са годишњом плаћом од 2000 фр. и нужни број професора с годишњом плаћом од 1500 фр., а осим тога добивају поменути бесплатно стан, а за своју особу и заједничку храну с питомцима завода; управитељ као и професори богословских предметв морају бити свештеници, а сви професори опште православне вере и именује их по саслушању митрополита сарајевскога на предлог земаљске владе заједничко министарство. Још се у штатуту налази и наредба о полагању богословског испита. — „Сарајевски лист“ доноси у свом 87. броју наименовање свештеника Петра Петрановића у Плавном за управитеља и консисторијалног писара и учитеља црквеног пјенија на семеништу у Задру Томе Алагића за професора ист. православног свештеничког семеништа у Сарајеву.

(*Ц. и кр. реал-гимназија у Сарајеву*) бројала је на крају прошле године у сва четири разреда 124 ученика, од којих су били по вери 50 православни, 43 римокатолици, 4 евангелици, 8 мухамеданци и 19 јевреји. По домовини је било из Босне и Херцеговине 95, из Хрватске и Славоније 12, из Угарске 7, из Цислитаве 10. Специјално из Сарајева било је 38 ученика. Предмети су предавани по наставној основи ц. кр. аустријских гимназија, а за мухамеданске ученике беху још обавезни турски, арапски и персијски језик. Управитељ завода био је Ј. Г. Јили, кр. угар. гимн. проф., који је пре службовао на панчевачкој реалци. Почетком идуће школске године отвара се и пети разред. На челу овогодишњег извешћа налази се као и лане латински написана расправа од М. Бећанића: „De Q. Horatii Flacci epistolarum libro priore.“ Слажемо се са „Сарајевским листом,“ да та расправа слабо приличи програму сарајевске гимназије.

(*Кр. мушка и женска препарандија и вежбаоница у Загребу.*) Изишао је извештај исте за школску годину $188^2/_3$ са чланком „Знаменитост и педагошка вредност познавања туђих језика“ од Томислава Ивканеца. Доказујући потребу познавања страних језика истиче писац, да ученик треба у свом матерњем језику да дотера до неке самосталности и зрелости, пре но што почне да учи који стран језик. За наше учитељство препоручује немачки језик као најкориснији стран језик због његове богате педагошке литературе, а напредније учитеље опомиње да уче и који славенски језик и то чешки, а у Приморју још и талијански. — Број приправника износио је концем школске године 108, а приправница 68 (само у 2. и 3. разреду, јер у 1. разред нису ове године примане ученице.) По вери је било међу приправницима 86 римокатолика, 21 православни и 2 унијата, а међу приправницама 61 римокатоликиња, 4 православне, 1 унијаткиња и 2 мојсијеве вере. 12 приправника и 1 приправница беху из Источне Румелије; од истих су 9 уживали шт. пендије по 600 фр. од земаљске владе Источне Румелије, а 1 приправник штипендију од 420 ф.

од књежевске бугарске владе и 1 приправница штипендију од 360 фор. од исте владе. — Испиту за учитељско оспособљење подвргло се 34 приправница трећега разреда и све су испит положиле, а међу њима је 13 оспособљено са одликом.

(*У кр. великој реалној гимназији у Раковцу*) било је минуле школске године у свих 7 разреда (од којих је први организован као реална гимназија, а осталих 6 имају још наставни план реалке) 159 ученика, од којих су 108 били римокатолици, 42 православни и 9 израилћани. Испит зрелости полагаху 9 ученика 7. разреда, те га положише 4 с одликом, 2 су проглашена за зреле, а 3 су одбијена на 2 месеца. На челу овогодишњег извештаја налази се расправа од проф. Николе Прице: „О односају између молекуларне тежине и густоће плинова (пара.)“

(*У кр. великој гимназији у Загребу*) било је минуле школске године 587 јавних и 9 приватних ученика. По вери су били 486 римокатолици. 16 унијати, 42 православни, 1 евангелик и 51 мосијевац, На челу овогодишњег извештаја налази се посмртна реч бившем професору загребачке гимназије Себастијану Жепићу и расправа проф. В. Клаића „Византско владање у Хрватској за цара Емануела Комнена.“

(*Буковина.*) Земаљски сабор у Буковини променуо је неколико параграфа досадањег школског закона, који се односе на плаћање учитеља. По новој редакцији раздељују се све школске општине у Буковини у три класе. Најмања плата сталног учитеља у општинама I. класе износи 600 фр., у општинама II. класе 500 фор. и у општинама III. класе 400 фор. Сви стални учитељи имају уз то право на квинквенал од годишњих 50 ф. све до навршене тридесете године службе.

(*Конфесионалне школе.*) Школски савет у Горњем Елсасу донео је закључак, да школе имају опет бити конфесионалне

РАЗНО.

(*Добротвори сомборских приправника и приправница.*) Као што смо из поуздана извора дознали у течају прошле године сљедећи добротвори подпомагаху новцем поједине приправнике и приправнице: Високопреосвештени г. *Емилијан Кенгелац* епископ вршачки давао је знатну новчану припомоћ приправнику Сави Живојновићу. Племенита госпођа *Сара Поповића* велепоседница у Трнави давала је три године дана по 200 фор. годишње стипендије Наталији Суботићевој приправници из Новога Сада. Частни манастир *Прибина Глава* проко преч. г. *Теофана Косовца* игумна, давао је две године стипендију по 200 фор. приправнику Љубомиру Рвкићу из Бела брда. Српска црквена општина Вршачка давала је стипендије по 100 фор приправницама Милеви Ардељановић и Милки Јовановићевој из Вршца, а осим тога је појединим приправницима вршчанима припомоћ давала. Добротворна Задруга госпођа српских у Вел. Кикинди и родољубиве госпође у Новом Саду, Вршцу, Панчеву, Сомбору и Шиду такође су шиљале редовну припомоћ појединим приправницама у течају прошле године.

У случајевима болести питомцима срб. учитељске школе лекарски савет и помоћ драговољно и из чистог човекољубља безплатно пружаху три сомборска отлична лекара: Др. Сима Павловић, Др. Јован Пачу и Др. Стеван Поповић.

Свима овим добротворима српске приправничке младежи нека је овде јавна захвалност изречена.

(*О новом школском закону у краљевини Србији*) написао је познати француски писац и пријатељ нашега народа Луј Леже, професор на школи за источне језике, кратак, али пун хвале чланак у белгијском педагошком листу „Le Progrés.“

(*Из закладе Христофора Шифмана*) расписала је „Матица Српска“ и ове године стечај на једно упражњено питомачко место за слушаоце виших педагошких наука са годишњом стипендијом од 200 фор.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Бивши учитељ у Мостару Јово Шестановић изабран је за учитеља у Столцу, а свршн. приправник Коста Петровић за пр. учитеља у Варјашу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Фенлаку. Плата 340 ф, 20 кибли жита, стан и огрев. Молбенице до 20. авг. црквн. шк. одбору у Фенлаку.

— Траже се учитељи за два сомборска селишта. Плата 400 ф., стан и огрев. Молбенице се шаљу председништву црквн. шк. одбора у Сомбору.

— Тражи се учитељ у Осеку. Плата 600 ф. и стан. Молбенице се шаљу председништву српско-прав. црквн. школског одбора у Осек.

— Тражи се учитељ у Печки. Плата 400 ф., стан и огрев. Молбенице се шаљу до Велике Госпојине црквеном одбору у Печки.

— Тражи се учитељ у Вел. Гају. Плата 300 ф., стан и огрев. Молбенице до 25. авг. црквн. шк. одбору у Вел. Гају.

— Тражи се учитељ у Санади. Плата 400 ф., 4 ланца земље, за перовођство 15 ф, стан и огрев. Молбенице до 28. авг. црквн. шк. одбору у Санади.

— Тражи се учитељ у Црвеној Цркви тамишке жупаније. Плата 300 фр., стан и огрев. Молбенице до 5. септ. по нов. кал.

НОВЕ КЊИГЕ.

Срби у Угарској, њихова повесница, повластице, црква, политичко и друштвено стање. С француског превео и поправама допунио Др. Стеван Павловић. (Превод је „Матица Српска“ у Н. Саду обдарила). Други део. У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга 1883. Вел. 8⁰ с. 592. Цена 2 фор. или $4^1/_2$ динара.

Sibinjanin Janko u narodnim pesmama sa slikom njegovom. Izdanje srpske knjižare braće M. Popovića u Novome Sadu 1883. 8⁰ s. 51. Cena je 15 novč.

Ђаков врх. Забавник. Уређује Лаза Нанчић. Свеска прва. У Вршцу 1883. Издаје штампарија Ветла и Вероница 8⁰ с. 80. Цена 30 новч.

Српске народне божићне и друге побожне песме. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду, 1883. 8⁰ с. 64. Цена је 15 н.

Хемија за средње школе. По Прокопу Прохазки и другима написао М. Петровић професор природних наука у српској учитељској школи у Сомбору. (Са више слика.) Панчево 1883. Накладом књижаре Браће Јовановића 8⁰ с. 106. Цена 50 новч.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. *Ј. Ш.* уч. у Столцу. Ви нам дугујете за ову годину 3 фор. — Г. Григорију Плетикосићу равн. уч. у Бјелини. Ради извешћа осечке реалке морате се обратити равнатељству тога завода, које ће Вам како мислимо жељу драговољно испунити. — Позив на румску скупштину стигао је касно.

ШКОЛСКА ОБЈАВА ЗА 188$^{3}_{4}$. ГОДИНУ.

У српској учитељској школи сомборској започиње се школска 1883|4. година 1. септембра о. г, по нашем календару.

У учитељску школу примају се :

а) За приправнике младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајсту годину навршили и четврти гимназијални, трећи реални разред, или четврти разред грађанске школе с довољним успехом свршили.

б) За приправнице примају се Српкиње православне вере, које су четрнајсту живота годину навршиле и IV. разред српске више девојачке школе или IV. разред ниже реалке с добрим успехом свршиле, а притом су здраве и примерног моралног владања.

Једни и друге имају пријамни испит из славенског читања и из црквеног малог појања овде положити, да се види имају ли гласа за појање.

Сваки, који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети: крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и сведочанство о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима. Они, који су пре једне или више година школу оставили, имају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом. Женске имају још неизоставно донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их они за време трогодишњег овде учења издржавати, а уз ту изјаву мора бити и потврђење местне политичне власти, да су дотични заиста у стању обвезу своју испунити.

Ученици, који желе стипендије из народних фондова добити, пошто се за приправнике упишу, нека молбенице тога ради са сведочбом о сиромаштву поднесу вис Шк. Савету у Карловцима; а они, који желе платонеумске стипендије добити, нека тако исто инструиране молбенице поднесу платонеумском одбору у Сомбору.

На стипендије ове имају изгледа само они приправници, који су примерног и похвалног владања и врло сиромашног стања, а притом се отлично или бар добро уче.

Стан и храна само се у приватним кућама са знањем и одобрењем управитељевим, или по препоруци овога, погодити може. (Умољавају се славна уредништва српских листова, да ову објаву безплатно у своје врсте приме У.)

У Сомбору 15. августа 1883.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ управитељ.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 16. У Сомбору 31. августа 1883. Год. XV.

ШКОЛСКО ПИТАЊЕ НА ДНЕВНОМ РЕДУ У ЦРНОЈ ГОРИ.

У 7. броју о. л. донели смо чланак „Какве нам требају основне школе?“ Исти је изишао најпре у „Гласу Црногорца“ и ми смо га прештампали, што смо се са његовим садржајем у опште слагали. Нарочито смо сматрали за оправдану жељу, да се наставни план основних школа ослободи свега излишнога градива, којег је у њему и ако не пуно, а оно ипак доста, те да се тако постави школа у положај, да боље одговара својој задаћи. Одобравали смо и захтев, да се школа обзире на практичне потребе живота, јер смо увек поштовали стародавно педагошко начело, да се не учи за школу, него за живот. Али неколико места у томе чланку побудише у нама бојазан, да је њихов писац близо педагошком материјализму и нежним начином упозорили смо на то у својој примедби.

Колико нам је била бојазан основана, то су и сувише показали школски чланци, коју су после тога излазили у гласилу црногорске владе, и особито уводан чланак у 28. броју, писан на завршетку школске године. У истом се констатује, да основне школе овакве као што су, не одговарају ни својој задаћи уопште ни специјалним потребама Црне Горе, свакако пак да не вреде онога новца, што га земља на исте потроши. А тај материјалан трошак је велик, јер „Црна Гора дава својим учитељима преко 20.000 форината на годину плате; озидала им је педесет кућа, у којима станују и уче, а те куће ишту поправке мал да не сваке године; дава им огрјев од Митрова до Ђурђевадне: троши најмање по талијер за ђака за књиге на годину, а има ђака 2100.“ Уз то ваља још рачунати труд и време како учитеља тако и ученика и кад се губитак тога двога и утрошен готов новац сравни са ништавим резултатима, што се постижу

у садањим основним школама, онда како може такав поступак друкчије да се назове него расипање.

Све то зло долази по мнењу пишчеву отуд, што основна школа каква је сад — да се послужимо познатим изразом садањега уваженога министра просвете у Србији — *надбацује* свој прави задатак. Да се то докаже, наводи се и тешко бреме књига, које само затупљује „Црногорчад младу.“ Зато ће се то неповољно стање само тако моћи да поправи, ако се основна школа ограничи „да постизава своју сврху.“ А „сврха је њезина, да нам се подмладак у њој научи познавати што нам наша вјера прописује, читати и писати у материнском језику колико је могуће правилније; рачунати колико треба у нашем практичном животу. Од осталијех наука да дјеца појме онолико колико има градива о тијем наукама у текстима за читање Неће сметати, *разумије се*, ако учитељ у пригоди интелигентнијему ученику преда нешто опширније из онога предмета, *који се ученику мили.*“ Да се што више у *наставном* погледу ни не жели да постигне не само у Црној Гори, него ни у једној основној школи, то као да непознати писац заборавља, него назива свој предлог „малом реформом *у наставном програму.*“ Али као што ће се одмах видети, та се реформа протеже на сасвим друго поље. Та мала реформа имала би врло благодетне посљедице. Прво би се њоме заштедило „ђаку ништа мање до *двадесет мјесеци данубице:* јер мјесто што је обвезан полазити основну школу четир школске године *може* лијепо *за половину тога времена постићи оно, што је на више поменуто.* Вријеме употребљавано да се један ђак на селу изучи и отпусти, у толиком истом току времена отпустиће се двојица; у колико их је педесет излазило, излазиће их стотина. То је једна корист. Друга је: у омањим селима, гдје су службовала два учитеља, остаће један, а други ће се премјестити у друго село, гдје нема школе. И тако о једноме трошку моћи ће да буду двије школе.“ По свему томе види се дакле, да би се цела „*мала реформа*“, што би писац хтео да ју уведе, састојала у том, *да се садање четиригодишње полазење основне школе у Црној Гори снизи на две године.* Заиста да се није могао под скромнијом фирмом да изнесе тако значајан предлог!

Није потребно да нашим читаоцима истом кажемо, колика ограниченост педагошкога суђења, колико непознавање школскога рада и задаће школине извире из тога предлога. Предлагач

полази у првој линији са сасвим погрешнога становишта, да се школски живот састоји само у настави, а превиђа, да је главна задаћа школе васпитање и да је настава само једно средство, којим се постиже та главна циљ. Пробудити у ученику духован интерес, развити у њему разумну вољу и порадити да из њега постане характеран човек, то је посао, који по схватању свију великих педагога има школа да врши. А ко мисли, да школа нема никаква друга посла, него да учи читати, писати и рачунати, ко је дакле мнења, да школа има да служи чисто материјалним интересима, тај понижава задатак школе и то је понижавање у садање време — да се најблаже изразимо — чудновато.

Човек није у свако доба једнако приступачан упливу васпитања и најодсудније је у том погледу доба одраслог детињства. Што дуже човек остаје у том добу под управом разумније воље, у толико је више гаранције, да ће из њега постати свестан члан друштва. Због тог теже у свима земљама, да се школско доба што већма продужи, да обухвата не само цело детињство, него и прво младићко доба. Сетимо се само оне жестоке борбе у Аустрији при донашању овогодишње школске новеле, којом се уместо обавезне осмогодишње наставе дозвољава изнимно за неке крајеве шестогодишњи полазак школе. Не само немачка, него сва слободна педагошка преса осудила је тај корак као убитачан за општу народну просвету, а зна се, да је поменута новела поникла из кругова, који никад нису били пријатељи напредка. Свако васпитање треба времена и колико се само година мора човек око воћке да бави, ако хоће да постане из ње кадгод плодно и родно дрво. Али писац школских чланака у „Гласу Црногорца“ мисли за две године да сврши васпитање човека. Па нека се школовање ограничи и на само давање онога, што се зове елементарно знање, ипак одсудно тврдимо, да ни за то није довољно време од две годие, јер се са општим напредком непрестано ширио и обим т. з. елемената знања, те је данас већ толики нарастао, да га је мучно савладати и за ових четири година, које су сада прописане у Црној Гори.

Позивање на неке особите прилике, које да постоје у Црној Гори, не може да измене наш суд о предложеној „малој реформи“ Црна Гора нит треба нит хоће да се одели од осталога света. Она се спустила на море, опа је отворила своја

брда и дах културе долази и зван и незван на њезино стење. Здрав разум, природна даровитост и просто васпитање на дому родитељском беху довољни док је Црна Гора била затворена у својим горама, док не могаше доћи уплив са стране, да морално оштети то јуначко српско племе. Ахи данас тога више нема. Са благословом културе, ком је сада Црна Гора отворила своја недра, долази и њена клетва и сваким даном множиће се искушења, која ће хтети да оборе образ и поштење црногорско. Културним оружјем нападаће све више на њу њезини непријатељи, па да у тој борби одржи победу, мора и она културно да се оружа. То оружје стиче се у школи, у школи, која одговара степену постигнуте човечанске културе, јер школа је општа човечанска установа, коју су створили онакву као што је сада велеуми свију народа. С тога се и слажу школе свију културних народа у својој крајњој цељи и ма како биле различне појединости школске организације код различних народа, ипак је главан пут и главно средство, којим се до цељи долази, свуда једно исто Нема Црна Гора нужде, да на том пољу тражи пове путеве.

Школа ни је ни код једнога народа савршена, него има више мање мана, а највећа је што сви раденици на школском пољу нису за тај рад дорасли. Школство црногорско је још младо и биће у њему можда још више мана. Али те мане се временом и трајном вољом лече и не треба због тога рушити установу, која се до свога данашњег степена подигла на радост свију пријатеља просвете и на славу све Црне Горе и њезина Господара Поглавито треба старање посветити, да сви учитељи буду ваљани и ради тога ће бити можда још нужно, да се повременим течајевима одржавају на висини своје задаће. Ако је успех у црногорским школама остао ове године у чему год натраг, онда ће томе можда бити узрок и тај, што су те школе биле ове године без правога и стручнога надзора. Напредовање просвете у Црној Гори неће се, о том мислимо да је свако уверен, постићи редуковањем четвороразредних школа на дворазредне (оних првих требало би по предлогу да остане једна два у свакој нахији), него подизањем нових и у оним местима, где их још нема, а свуда са организацијом, која се истина обзире на специјалне потребе и прилике Црне Горе, али увек и на захтеве опште културе.

Предлог о „малој реформи“ не може никојим педагошким

разлозима да се правда и ми смо уверени, да он није ни потекао из педагошких, него из чисто финанцијалних мотива. Као нешто једнострано неби он ни имао за нас никакве важности, да није света угледао у органу кнежевске владе, што нам намеће сумњу, да се заиста нешто ради око „мале реформе.“ А пошто би била грехота, да се она изводи у наумљеном правцу, држали смо за своју дужност, да и ми своје немеродавно мнење о истој кажемо. На то нас је побудило поштовање, које као сви Срби дугујемо Црној Гори, те нам је искрена жеља, да ју на свима пољима народнога живота видимо дичну и напредну.

М. П.

СЕДНИЦА ВИСОКОГ СРБСКО НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

од 19. Августа 1883.

Председава Њ. Светост Патријарх. Присутни: Др. Ђорђе Натошевић главни школски референт, Др. Светислав Касапиновић, Протојерej Јован Борота, Теофил Димић, Никола Ђ. Вукићевић и народни тајник Исидор Ћирић,

На поднешену представку Шк. Савета да се Адаму Пејићу, Милошу Костићу и Душану Плавшићу оспособљеним учитељима и Марији Томашевићевој оспособљеној учитељици, који при испиту из мађарског језика у српској учитељској школи Сомборској године 1882. нису у стању били законским 18. чланком од год. 1879. прописани испит из мађарског језика положити, — задржано сведочанство о учитељском оспособљењу без подписа кр. школ. надзорника издати може, пошто су они из Славоније и Хрватске родом и пошто изван Угарске учитељско звање одправљају, високо кр. угарско министарство за богочаст и јавну наставу одговара, да се таково што допустити не може. О овом се имају управа учитељске школе Сомборске и дотични учитељи ради равнања известити.

В. кр. угар. министарство просвете на предлог срб. нар. школ. Савета из седнице од 15. Септ. 1882. решењем од 13. Јулија ове године бр. 23131. стипендију из закладе блаженопочившега Ђорђа Раље од 50 фор. 40 н. за $188^1/_2$ школ. годину накнадно дарује приправнику III. разреда Радивоју Тополцу, а исту стипендију за $188^2/_3$. шк. год. приправнику III. разреда Ђорђу Протићу. О овоме има се саборски одбор и управа српске учитељске школе известити и стипендије се горњој двојици имају накнадно издати.

Местни школски одбор у В. Бечкереку позивајући се на закључак срб нар. Сабора, којим се стручне школе имају уз припомоћ из нар. фондова основати, моли да се српска занатлијска школа у В. Бечкереку о трошку срб. нар. фонда што пре заведе, пошто тамо има 300 Срба занатлија, који би иначе у мађарску занатлијску школу што се тамо сада

оснива научнике свеје шиљати морали. Ову молбу подпомаже српска занатлијска задруга у Н. Саду. У свези са овим подноси своју представку и српска занатлијска задруга у Бечкереку ради што скоријег оснивања ове школе за коју је нуждно 1700 ф годишњиа трошка, на који иста задруга даје 100 фор. и моли да се осталих 1600 фр. из народних фондова додаје, дочим ће тамошња обштина локалитете за ову школу нуждне безплатно уступити. Госп. главни школски референт извештава, да је ова школа врло потребна за В. Бечкерек у коме до 300 Срба занатлија има, и да је он већ одавна спремио наставни план и предлог за статут ове школе, али је приватно и устмено у своје време извештен био да бечкеречка обштина и тамошња занатлијска задруга није вољна ову школу подпомагати и да занатлије неће своје научнике у ову школу да шиљу. Међутим је високо кр. уг. министарство за земљоделство трговину и радиност наредило да се у сваком већем граду комуналне занатлијске школе подижу, које би сви научници занатлијски сваки дан барем по један час а у недељне дане и по 2 и 3 часа учећи и усавршавајући походити морали.

Нема сумње о том да би овака српска занатлијска школа у Бечкереку веома потребна била, али би њу ваљало у првој линији да издржавају својим приносцима Срби занатлије из Бечкерека, па онда тамошња обштина, а у колико ове неби у стању биле то чинити треба да им у помоћ притече народни фонд према своме могућству: С тога по предлогу истог г. гл. школског референта школски савет закључио је саборском одбору доставити горње молбе, и питати колико се може из нар. фондова на занатлијску школу у Бечкереку годишње прилагати, па пошто одговор од саборског одбора стигне учиниће се договор са в. Бечкеречком обштином и занатлијском задругом у погледу оснивања и издржавања ове занатлијске школе и израдиће се наставни нацрт за исту школу према захтевима в. кр. уг. министарство за комуналне школе ове врсте постављенима.

На предлог овог школ. савета да се по молби Сл. Епарх. Школ. одбора Будимског за 11 сиромашних школа у епархији истој за сваку по 100 форинти годишње припомоћи из клирикалног фонда определи ради поболшања плате учитељске, које су далеко мање од minimuma за учитељску плату законом одређенога, вис. саборски одбор одговара да се молби овој задоста учити неможе, јер нема фонда, из ког би се припомоћ горњим школама давати могла.

Е. Ш. одбор темишварски јавља да је закладнице већ испунио по образцу, којега примерак школском Савету доставља Са одобрењем узима се на знање.

На позив школског савета да се држе учитељски зборови по протопресвитератским срезовима одговара Е Ш О. Горњокарловачки да у тој дијецези није можно такове зборове држати јер нема више од шест вероисповедних учитеља у целој дјецези, који на раздалеко станују.

Максиму Стојковићу учитељу у Неузини и Божидару Малбашком учитељу у Кетељу издају се декрети.

Управа гимназије новосадске подноси штампани извештај за $188^{2}/_{3}$. годину.

Управа учитељске школе Сомборске подноси обширни извештај за $188^{2}/_{3}$. годину. (Види кратки извод у Школ. Листу бр. 13.) На извештај овај додаје г. главни школски референт, да се ове године осведочио, да је већина предлога његових у извештајима од прошлих година у овој школи остварена, али да има још неки предлози да се изврше ради напредка наставе и васпитања у овој школи. На основу тога налаже се управитељу ове учитељске школе, да има све приметбе госп. главног школског референта на извештај за $188^{1}/_{2}$. и $188^{2}/_{3}$. школску годину пред професорским збором у почетку $188^{3}/_{4}$. школске године поново прочитати и строго настојавати да се према овима настава и васпитање младежи у српској учитељској школи управљати има, особито се препоручује управитељу и професорима да на религиозно морално владање младежи пазе и да им строгим и свесрдним вршењем хришћанских дужности и моралним својим владањем за пример служе.

Управа учитељске школе Сомборске подноси извештај о народним стипендистама за $188^{2}/_{3}$. шк. годину. Из извештаја овог види се да су стипендије за Сомборске приправнике одређене уживали 10, а за пакрачке приправнике одређене стипендије уживали су 8 Сомборских приправника. Ове су стипендије тако подељене биле да је 12 мушкима а 6 женскима давано. Свака је стипендија била од 80 фр. и тако свега издато је из народног фонда на стипендије Сомборских приправника 1440 фор. Стипендисте: Василије Поповић, Љубомир Лотић и Тодор Ракић свршили су трећи разред и из завода иступили. Од осталих Петар Михајловић, Бошко Поштић, Софија Живковићева, Ана Поповићева и Теодора Ракићева из II. разреда и Исидор Петровић из првог разреда својим примерним владањем и врло добрим односно добрим успехом заслужили су да им се и на даље остави стипендија. Ови ће дакле и на даље уживати своје стипендије. Исто тако Школски Савет оставља и даље у уживању стипендије Јелену Трифуновићеву приправницу I. разреда, која се примерно владала и првог семестра добар, а другог само довољан успех у наукама показала; но ова има се паштити да у наукама боље успева иначе ће стипендију изгубити. Од осталих стипендиста двојица су с довољним, двојица с једва довољним и један с недовољним успехом свршили, један није испит положио иначе је успех довољан имао, а две стипендисткиње из првог разреда су само довољан успех показале, а свих осморо већ су које двапут а које једанпут од Школског Савета опомену ти да боље уче, јер ће иначе стипендију изгубити. Свима овима дакле одузима се стипендија и управи се налаже, да на 9 мушких и 2 женска места међу приправницима стечај распише и објави да ће се само они просителји за стипендију у обзир узети, који су уз доказано сиромаштво примерног или похвалног владања и који су у наукама отличан, врло добар или барем добар успех последњега семестра показали. Иста управа подноси извештај црквене општине Сомборске о закладама: Платонеумској, Школског Листа, закладе за учитељске сироте и Јосифа Мунтила, којима она рукује.—Овај извештај се има вис. Саборском одбору поднети

Управа учитељске школе Сомборске јавља, да је најстарији професор истога завода Никола Ђ. Вукићевић, који је по гласу записника професорског збора исте школе од 1853. године, $^{17}/_{29}$. Октобра исте године на катедру професорску ступио и у истом заводу непрекидно служећи као редовни професор навршиће поменутога дана ове 1883. године тридесет година свог професорског службовања, и по томе би му по гласу §. 103. Превишње кр. уредбе за српске нар. школе од 1872. припадала подпуна мировина у износу постигнуте плате, но пошто се исти осећа да је подпуно здрав и да је у стању даље дужности професорске као и досада отправљати, то моли да му се по закону после навршене тридесете године службовања шести квинквенал од 100 фор. на редовну његову плату, који је већ у овогодишњем просветном буџету прописан, од 1. Новембра ове године по смислу закона определи и редовно издаје. Високом Саборском одбору с препоруком ради извршења достављено.

Прочитан је извештај горњокарловачке учитељске школе за $188^{2}/_{3}$. шк. годину (види Школски Лист, бр 14 о. г.) На предлог г. главног школског референта налаже се управитељу, да приметбе на извештај од $188^{1}/_{2}$. школске године у почетку идуће школске године поново пред професорским збором прочитати даде и да строго настоји, да се исте најточније вршити имају, а особито да се на религиозно и морално образовање младежи најстрожије пази. Управа горњокарловачке учитељске школе саобштава, да је г. Глибоњски оставку дао на настави у хармонијском појању, и да тамошња општина намерава вештог учитеља хармонијског појања, који би приправнике уз досадањи хонорар од 120 фор. обучавао, и од своје стране са толиком свотом наградити. па да овај и младеж српску из осталих тамошњих школа хармонијском појању обучавати и у цркви хором управљати дужан буде. Узима се на знање и управитељу се налаже да способно лице за ово учитељско место Школском Савету с препоруком што скорије предложи.

(Свршиће се.)

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

Коло бројева 1—10.

(Наставак.)

Слике од бројева. Досадањим вежбањем постигнуто је, да дете зна сваки од основних бројева са његовим јединкама да представи. Али око не може већи број јединака, кад су једна поред друге или једна испод друге, брзо да прегледа, да јединке састави у број. Нужно је, да се јединке изброје, а то се може сматрати само као темељ. Да дете схвати број у његовој укупности, мора се сваком броју дати *одређена слика*, на којој ће ученик одмах на први поглед моћи да позна број, који она изражава и у којој ће моћи одмах и све његове јединке да изнађе.

Слике од бројева налазе се у свима новијим букварима, а у свакој школи ваља да се налази и велика штица, на којој су све те слике побележене. Погрешно би било, да се пред децу одмах готова штица изнесе

или да се познавање слика од бројева учи из буквара; штицу и буквар узећемо истом после, кад треба да се понавља и утврди оно, што се најпре наочигледно научило. Свака слика треба да постане пред очима дечијим на згодној наочигледној справи или где те нема на школској табли и пошто смо се о њој разговарали, направе је деца и на својим таблицама. Тек после тога могу она да је траже и на штици и у буквару.

Свака слика ваља свестрано да се претресе. Потанко упутство за то било би излишно, јер ко је већ учитељ, за тог неће бити тешко, да изнађе згодна питања, која воде цељи. Само да обележимо резултате, до којих ваља при посматрању слика од бројева да се дође.

Један, *два*, *три* не дају никакав особит предмет за разговор.

Код *четири* видимо 2 тачке горе, 2 тачке доле или 2 тачке лево и 2 тачке дасно. По симетричном положају тачака научи дете наочигледно ове реченице, које учитељ згодним питањима изазива: 1) У четири се налазе 2 два. 2) Два и два је четири. 3) Четири мање два је два. 4) Двапут два је четири. 5) Половина од четири је два.

Да се те реченице боље увежбају, сећамо децу на ствари, на којима долази број четири; н. пр. кола имају четири точка, два су напред, два натраг. Коњ, пас, мачка, миш и т. д. имају четири ноге. Сто има четири ноге и т. д.

Погдекад ћемо увити задаћу и у какву причу: Миша добије данас 2 новчића и сутра 2 новчића. Колико новчића има? Јовица добије 4 јабуке; 2 поједе. Колико му је јабука остало? Ника добије од матере 2 новчића; и Стева добије од матере 2 новчића. Колико је пута по 2 новчића издала мати? Колико је дакле новчића издала свега? Мати да Пери и Паји 4 ора; они их поделе између себе да свак једнако добије. Колико је добио сваки? Сваки је добио половину! Колика је дакле половина од четири? итд.

Погдекад, као што рекосмо служићемо се таквим причама, не увек, јер би то одуговлачило наставу, а баш рачун захтева краткоћу и одређеност.

Слику за број *пет* добијамо, кад у средину слике за четири ставимо још једну тачку. То одмах показује да се пет састоји из четири и један и отуд добијамо: 4 и 1 је 5; 1 и 4 је 5; 5 мање 1 је 4; 5 мање 4 је 1.

У *шест* се налази двапут по три, дакле: 3 и 3 је 6; 6 мање 3 је 3; 2 пут 3 је 6; половина од 6 је 3. Даље се види из те слике: 2 и 2 и 2 је 6; 3 пут 2 је 6; трећина од 6 је 2; 2 и 2 је 4, 4 и 2 је 6.

Кад се у средину слике за шест стави једна тачка, добије се *седам*, одкуд следује: 6 и 1 је 7; 1 и 6 је 7; 7 мање 1 је 6; 7 мање 6 је 1.

Осам се састоји из двапут по четири, те се отуд изведе: 4 и 4 је 8; 8 мање 4 је 4; 2 пут 4 је 8; половина од 8 је 4. Даље показује слика за осам још и ово: 2 и 2 и 2 и 2 је 8, или 4 пута 2 је 8, четвртина од 8 је 2. Ако су деца *напредна* могле би већ ту да се предузму и овакве реченице: 1 метар кошта 2 новчића, 2 метра коштају 4 н., 3 м. коштају 6 н., 4 м. коштају 8 н. — и 1 метар кошта 8 новчића, $^1/_2$ м. кошта 4 н., $^1/_4$ м. кошта 2 н.

У слици за *девет* налази се трипут по три, одкуд се изведе: 3 и 3 и 3 је 9; 6 и 3 је 9; 9 мање 3 је 6; 9 мање 6 је 3; 3 пут 3 је 9; трећина од 9 је 3.

У слици за *десет* налазе се двапут по пет, одкуд се изведе: 5 и 5 је 10; 10 мање 5 је 5; 2 пут 5 је 10; половина од 10 је 5.

Кад су тако ти бројеви (*сваке лекције по једа.*) са децом предузети, онда треба како усменим тако и писменим вежбањем постићи, да дете 1) сваку слику од броја одмах по имену каже, 2) да сваку слику самостално на табли напише.

За међусобно сравњивање бројева врло се препоручује извађање једног броја из другог. Нацрта се н. пр. слика за пет. Шта мора да се уради, да из ње постане седам? Мора ли се што додати или се мора одузети? Колико се мора додати? Где ћеш ставити два? — Како ћемо из девет да направимо седам? итд. Таква преображавања су и с тога добра, што су припрема за разлагање, на које сада долази ред.

(Наставиће се.)

СПЕКТРАЛНА АНАЛИЗА.*)

У физици смо учили да сунчана светлост, кад пролази кроз призму, даје спектрум, у ком смо разликовали седам боја. Спектрум нам показује, да се бела сунчана светлост састоји из тих седам боја и да се у исте може да разложи усљед преламања кроз призму. Али кад се спектрум од сунца гледа кроз дурбин, види се да је он испрекидан силним црним пругама. Отуд закључујемо, да се не налазе све боје у сунчаној светлости, што до нас долази. Те се пруге зову *Фрауенхоферове*, најкрупније бележе се словима од A до H латинске азбуке. Кад је увећање знатније, види се, да се неке од њих н. пр. пруга D састоји управо из две ситније линије. За посматрање спектрума служимо се особитом справом, која се зове *спектроскоп*.

Кад кроз спектроскоп гледамо на чврсто тело, које је на бело усијано (н. пр. на Дримондову светлост) видећемо да то тело не показује у свом спектруму те пруге, него да су у њему непрекидно заступљене све боје од црвене до љубичасте. Тако исто даје непрекидан спектрум и пламен свеће или петролејумске лампе, јер у том пламену плове усијани чврсти делићи угљена.

Запалићемо Бунзенову лампу и унећемо у њу на жици од платине мало кујнске соли. Пламен ће да пожути од натријума, који се у њему испарава. Кад на тај пламен гледамо кроз спектроскоп, видећемо само једну уску жуту пругу, која се налази баш на оном месту, на ком Фрауенхофера пруга D у сунчаном спектруму. Свако натријумово једињење даје исти спектрум и ми можемо дакле помоћу спектроскопа одмах да сазнамо, да ли се у ком једињењу налази натријум. Али тако исто и све друге паре и гасови, кад се светле у пламену, дају спектруме, који

---

*) Доносимо по свом обећању у прошлом броју овај чланак о спектралној анализи. Исти је извађен из „Хемије за средње школе од М. Петровића," која је ових дана изишла у Панчеву чакладом књижаре Браће Јовановића.)

се састоје из појединих бојадисаних пруга, а остали је део спектрума црн или се истом мало светли; положај тих пруга зависи од хемичке особине гасовитог тела и за свако је тело карактеристичан. Тако соли литијумове (ретко тело, које је као натријум и калијум алколичан елемената), кад се испаравају у пламену, дају спектрум, који се састоји из једне бледе наранчасто жуте и једне дивне црвене пруге. Стронцијумова једињења дају спектрум са више црвених и једном красном плавом пругом. У спектруму тешких метала виде се многобројне јасне пруге, које су за сваки од њих карактеристичне; у спектруму гвожђа има их н. пр. око 460. Ако је више материја измешано, па се та смеса унесе у пламен Бунзенове лампе да се испари, онда ћемо видети у њиховом спектруму једну поред друге пруге, које су за сваку од тих материја карактеристичне, сваку на њеном опредељеном месту и тако можемо одмах чим на спектроскоп погледамо да знамо, које се материје у којој смеси налазе. Тај поступак, да се изнађу елементарни састојци тела посматрањем њиховог спектрума, зове се *спектрална анализа.* Она није само најлакша анализа, него она открива и такве мале количине неког елемента, које се не могу открити никојим другим путем. Спектралну анализу изнашли су г. 1859. *Бунзен* и *Кирхоф* и помоћу ње изнађено је већ више елемената, за које се није пре знало.

Ставимо између ока и спектроскопа (депног) пламен, у ком се натријум испарава и гледајмо кроз исти спектроскоп на пламен какве лампе. Видећемо *обрнут* спектрум натријумов т. ј. на оном месту, где је пре била жута натријумова пруга, види се сад опет црна пруга, а остали део непрекидног спектрума, што га даје пламен лампе, види се нетакнут. Од тог пламена улазе зраци свију боја у спектроскоп, дакле и жути; али кад ти жути зраци дођу до светле натријумове паре, онда их она даље не пропушта, него их апсорбује. Такве обрнуте спектруме можемо да добијемо од сваке материје, кад само пламен, у ком она светли, ставимо пред око. Отуд закључујемо, да гасови и паре баш оне зракове не пропуштају кроз себе, које сами у светлом стању одају, а све друге зракове пропуштају непромењено, они су дакле непровидни за оне зракове, који су њима самима својствени, а за све друге зракове су провидни. Замислимо сад себи сунце као усијано тело, ког површина одаје белу светлост, које би по себи давало дакле непрекидан спектрум и то усијано тело окружено атмосфером мање топлих гасова и пара, међу којима се налази и натријумова пара, то мора онда то тело у спектруму сунчане светлости да произведе црну пругу на месту D; по тој црној пруги D можемо дакле да судимо, да се натријумова пара налази у атмосфери сунца. Тачним упоређивањем Фрауенхоферових црних пруга са сјајним пругама елемената наше земље, дознало се, да се врло многе од њих потпуно са црним пругама слажу; тако нпр. свакој од 460 сјајних пруга гвожђа одговара по једна црна пруга у сунчаном спектруму и отуд закључујемо, да се и пара гвожђа налази у атмосфери сунца. То је доказано и за многе друге елементе и тако нам спектрална анализа даје извешће и о материјалном саставу сунца, па и других небеских тела.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Загреб*) Земаљски надзорник народних школа (за бившу крајину) Андрија Кнежевић умировљен је на властиту молбу.

(*Будимешта.*) Овдашњи месечни педагошки часопис „Magyar paedagogiai szemle“ донео је у својој свесци за август под насловом „A hazai gör. kel. szerb népiskolákról“ чланак о нашим вероисповедним школама од Стевана В. Поповића школског референта заједно са лепо израђеном великом фотографијом писчевом и његовим потписом. Уз чланак надовезао је уредник горњега часописа Јосиф Рил писчеву биографију, у којој је описао крупним потезима сав досадањи рад С. В. Поповића на школском и литерарном пољу. Из исте видимо, да наш школски референат израђује сада српски по поруци кр. уг. министарства просвете Гашпарову читанку за V. и VI. разред.

(*Београд.*) Санитетско одељење министарства унутрашњих дела расписало је стечај за једног питомца за учитеља глувонемих, пошто је једно место питомца у Берлину а за изучавање наука о настави глувонемих упражњено. — У прошлом броју случајно је изостало, да је учитељска скупштина за почасног члана изабрала поред тамо именованих још и познатог нашег књижевника, школског референта и надзорника Текелијанума г. Стеву В. Поповића. — Стеван Чутурило, привремени предавач ниже гимназије у Великом Градишту премештен је за учитеља језика III. класе у крагујевачку гимназију.

(*Српска православна основна школа у Беловару.*) О истој је саопштио тамошњи учитељ г. Јово Зец извештај за минулу школску годину у 128. броју „Заставе.“ То је једина наша верозаконска школа у целом бившем вараждинском генералату, у ком се налазе 34 српско-православне црквене општине са од прилике 38 200 житеља. У школи у Беловару било је на крају школске године 45 деце, што није ни половина тамошње српске за школу способне деце. Остала деца полазе или комуналну школу или не иду у никакву школу. Беловарска школа има са много незгода да се бори и то ће тако једнако бити, догод постоји садањи земаљски школски закон, који истина не забрањује верозаконске школе, али ставља велике препреке њихову опстанку и напредку.

(*Православна богословија у Задру.*) Изишао је „Извјештај о православном богословском сјеменишту у Задру за школску годину 1882—83.“ У првом делу налази се топло написан некролог професору и српском меценату Љубомиру Вујиновићу, по руском израђена расправа „Мисли о дужности Христијанина наспрам вјере своје“ и „Дисциплинарна правила за питомце преузвишеним ц. кр. намјесништвом утврђена.“ У другом делу налазе се летописни и статистички податци за ову годину. Наставнички збор састојао се из ректора и 4 професора одн. суплената. Слушалаца богословије било је свега 18 и то: у IV. разр. 6, у III. разр. 4 (од којих 2 ванредна), у II. разр 3 (од којих 2 ванредна) и у I. разр. 5 (од којих 2 ванредна). Само 12 редовних слушалаца беху у семеништу. По епархијама било је 7 из далматинске и 4 из боко-которске епархије, а 5 беху их Босне и 2 из горњо-карловачке епархије. Приправника за бого-

словију било је при задарској гимназији 20 и при которској гимназији 11.

(*Испити на кр. учитељској школи у Петрињи.*) Испит зрелости обдржаван је од 30. јула до 4. авг. т. г. Испиту тому подвргло се је редовних приправника истога завода 30 и један екстерниста. За зреле проглашено је 6 с одликом, 20 с првим редом; 4 су репробирана из једнога предмета на два месеца, а екстерниста је одустао од испита. — Од 7. до 16. авг. држао се је учитељски испит, на који се пријавило за народне учитеље 35, а за грађанскога учитеља Ђуро Турић, народни учитељ у Смиљану. Од првих 3 нису дошла, 2 су пред усменим испитом одступила, 1 је репробиран на годину дана, а један из веронауке (православне вере) на два месеца, 9 их је добило сведочбу оспособљења за народне учитеље с одликом, 10 с добрим успехом, 12 с довољним успехом, а Ђуро Турић добио је сведочбу оспособљења за грађанскога учитеља с добрим успехом. (N.)

(*Препарандија у самостану милосрдница у Загребу.*) На истој службоваху прошле школске године: 1 учитељ-свећеник, 1 вероучитељ, 7 сестара учитељица, а у необлигатним предметима су обучавале 3 сестре учитељице. У III. разреду било је на крају школске године 36 приправница, у II. разреду 42, у I. разреду 48; у посебном течају за забавиште 8; у посебном течају за ручни посао 10. За учитељице народних школа оспособљене су 34 кандидаткиње и то њих 15 с одликом; за учитељице на забавиштима оспособљено је 11, а за ручни посао и кућарство 9 кандидаткиња. — У самостану милосрдница у Загребу налазе се још и *виша девојачка школа* и *више девојачко васпиталиште*. У оба та завода учитељице су сестре (у вишој девојачкој школи и 1 светска учитељица.) Виша девојачка школа имала је 179, а више васпиталиште 52 ученице. Сем тих завода имају милосрднице још три основне девојачке школе, школу за ручни посао, забавиште и чувалиште. Сви ти заводи били су јако посећивани, што показује, да Загребчани цене у великој мери благодат конфесијоналне и калуђеричке наставе.

(*Љубљана.*) Варошко веће је закључило, да се у општинским школама у Љубљани наставља матерњим, словенским језиком. Земаљски школски савет потврдио је тај закључак, али с тим додатком, да се за немачку децу, ако их се пријави довољан број, оснују немачки разреди или паралелке уз поједине разреде. — Што се тиче учења другог земаљског језика, то је варошко вѣће захтевало, да се са истим почне у трећем разреду; против тога се изјавио земаљски школски савет позивајући се на наређење од 8. окт. 1876, којим се установљава, да учење другог земаљског језика има отпочети кад ученици науче добро да читају и пишу на свом матерњем језику; земаљски школски савет жели, да се немачки учи пре него у трећем разреду, али по наредби, на коју се он позива, рано је још и у трећем разреду за немачки језик.

(*Педесетогодишњица свеучилишта у Цириху*) славила се у истом месту 2. и 3. авг. То свеучилиште издржава о свом трошку цирихски кантон, држава са 300.000 душа, којој су становници већином земљоделци, који у зноју лица свој хлеб заслужују. Ипак одржава тај народ ево већ педесет година школску систему, која се простире од основне школе

до свеучилишта и ма како се иначе различите партаје у држави трле, ипак су све сложне у томе, да се та школска система има и даље да очува. Та чињеница била је најлепши моменат педесетогодишње прославе.

(*Беч.*) Друштво „Bürgerschule“ ставило је у свом предлогу о реорганизацији грађанских школа међу осталим и ово место: „На женским грађанским школама могу бити и женскиње постављане за стручне учитељице, ако неби било довољно способних мушких сила.“ Тај предлог био је повод, да су се 2. јула о. г. 200 бечких учитељица састале у скупштину, да протестују против наведеног места. После живе дебате прихваћен је једногласно меморандум, у ком се наводи, да учитељице имају исте способности, исто знање и савест као и учитељи. Тај меморандум предаће се министарству, градском већу, окружном и земаљском школском савету.

(*Квадриране таблице шкодљиве су за очи.*) Главни медицинарски одбор у Баварској нашао је, да су мрежом снабдевене или тако зване квадриране таблице и писанке, којима хоће да се потпомогне уредно потписивање цифара једне испод друге, за очи врло шкодљиве. Усљед тога је у свима баварским школама забрањено употребљавање таквих таблица и писанака. Том приликом обраћена је уједно пажња власти на много пискарање оловком у бележнице, теке итд., које је такођер шкодљиво, те се позивају власти, да томе на пут стају, гдегод исто примете.

РАЗНО.

(*Изложба женских ручних радова из Бачке*) отворена је у Сомбору 21. авг. и трајаће осам дана. Изложене ствари смештене су у великој дворани и у више соба у варошкој кући.

(*На пчеларској скупштини у Итебеју*) било је до 200 учесника. И пољопривредно друштво у Београду изаслало је на исту два своја члана. Идућа скупштина има се држати у Земуну.

(*Дар.*) Г. Милан Поповић управитељ штедионице у Ст. Бечеју изволео је „Школски лист“ и ове године претплатити и ставио је уредништву на расположење, да шаље лист куда за најбоље нађе. Усљед тога шаље се тај лист српској народној школи у Вел. Будмиру у Барањи.

(*Београд.*) Чувени српски јунак Ђока Влајковић, српски пуковник и руски капетан, преставио се 16. о. м. у 54. години живота. Име његово помињаће се догод траје српскога народа. — Српски краљ отликовао је професора на бечком свеучилишту дра Фрању Миклошића приликом његове седамдесетогодишњице првим степеном ордена св. Саве.

(*Ретко отликовање.*) Као што јавља „Београ. Дневник“ добио је чувени српски правник и писац закона црногорских Др. В. Богишић Дубровчанин од француске владе врло ретко отликовање златне палме официра народне просвете.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделило је кр. уг. министарство за богочаст и наставу Христини удовици иза Димитрија Давидовића бив умировљеног учитеља у Српској Неузини годишњу потпору од 84 фор. и за њихово троје малољетне деце укупно годишње 75 ф.

(*Гром ударио у школу*) У неком француском селу ударио је недавно гром у школу и запалио ју. 42 деце оборио је гром или на земљу или их је укочио. С надчовечанским напрезањем изнео је учитељ дете по дете из запаљене куће и спасао је све; али цело његово покућство постало је пљен пламена.

(*Женски гимназијални професор.*) Госпођица Адела Шемборова из Прага положила је на основу изнимно јој подељеног дозволења пре неколико дана у Грацу испите за гимназијско учитељско звање са отличним успехом. Госпођица Шемборова положила је г. 1877. испит зрелости у Прагу и учила је филозофију на тамошњем свеучилишту. То је први случај, да је женскиња припуштена тим испитима.

(*Опет еманципација женскиња.*) Недавно је уведена у Турину у листу адвоката и бранилаца госпођица Лидија Поетова. Она је са врло добрим успехом свршила своје науке на туринском свеучилишту; званично њено наименовање дошло је тек после дуге борбе и пошто дадоше шта више оставку двојица од судија.

(*Најдужи мостови на земљи.*) На земљи је онај мост најдужи, који спаја Мљетке (Венецију) са копном. Дужима му је 3601 5 метра, има 222 каменита свода на стубовима и сграђен је у годинама 1841—1846. У Европи долази за њим нов мост преко Волге код Сисрана на оренбуршкој жељезничкој линији са 1485 метра, а мост код Паркерсбурга у Северној Америци има 2147 метара, мост св. Карла преко реке Мисури 1993 метра, мост преко Охиа код Лујвила 1615 метара и још друга три моста у Северној Америци, и то мост преко Кастривера, преко Делавара у Филаделфији и Викторијин мост преко реке Ст. Лоренца дуги су по 1500 метра.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитеља у Немету изабран је сврш. приправник Сима Манојловић, за пр. учитеља у Сент-Ђурђу сврш. приправник Васа Поповић, за учитеља у Сарајеву бив. учитељ у Бањој Луци Јова Видић и сврш. приправник Стеван Калуђерчић, за учитеља у Тузли сврш. приправник Милан Црнојачки. Учитељ школе рготинске округа црноречког Гавра Пешић премештен је у Нересницу. Учитељ у Земуну Марко Рајковић изабран је за учитеља у Вуковару.

Учитељица у Шимуновци Софија Горјанчевића отпуштена је из учитељске службе.

Кр. окр. школски надзорник у Госпићу Јосип Стипетић придељен је на службовање кр. земаљском владином одсеку за богоштовје и наставу.

Учитељ грађанске школе у Слуњу Стјепан Брчић именован је пр, равнатељем грађанске школе у Карлобагу и придељен је на службовање кр окружном управитељству у Госпићу.

Учитељ у Великом Грђевцу Стјепан Јанковић именован је правим учитељем у Зрињској.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Земаљска влада у Сарајеву расписала је стечај за попуњење неколико учитељских места у разним местима земље са платом од 500—

600 фр, станом, баштом и 10 мет. хвати дрва. Молбенице до 20. септ. по нов. кал. земаљској влади у Сарајеву.

— Тражи се учитељ у Пирошу. Плата 361 ф. $3^1/_2$ јутра земље и стан. Молбенице до 1. окт. по нов. кал. месном школском одбору.

— Тражи се учитељ у Српској Боци. Плата 120 ф., 40 кибли жита, 24 кибли кукуруза $4^1/_2$ ланца земље, стан и огрев. Молбенице до 10. септ. месном српском школском одбору.

— Тражи се учитељ у Ст. Врбасу. Плата 105 ф., 25 мер. пшенице, 25 јутара земље, стан и огрев. Молбенице срп. прав. општини у Ст. Врбасу.

— Траже се учитељице у Попинци и Шимановци. Плата 350 фр., стан и огрев. Молбенице управљене на вис. кр земаљску владу, одјел за богоштовје и наставу до 20. септ. по нов. кал. кр. котарском уреду у Земуну.

— Траже се учитељи и појци у Беденику општине северинске у поджупанији беловарској (молбенице кр. надзорништву школском у Беловару), у Слобоштини (молбенице кр. школском надзорништву у Пожеги) и у Марадику и Малој Ремети (молбенице дотичним школским одборима.) Плата је за свако то место 350 фр., стан и огрев, а рок за иста до 20. септ. по нов. кал.

НОВЕ КЊИГЕ.

Добри другови. Приповетка за децу. Немачки написао Фрања Хофман. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Н. Саду 1883. 8° с. 79. Цена је 30 новч.

Одабране српске народне песме. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Н. Саду 1883. 8° с. 80. Цена је 20 нов.

Цареви и краљеви у српским народним песмама. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Н. Саду 1883. 8° с. 48. Цена је 15 нов.

Црквено-словенски буквар за други разред српских основних школа саставио Мита Нешковић. У Н. Саду издање српске књижаре Браће М. Поповића 1883. 8° с. 79. Цена укориценом 16 нов.

Коло српски велики илустровани календар за годину 1884. (Година прва). Издање књижаре Луке Јоцића и др. у Н. Саду 1883. 4° календарски део и у књизи за народ с. 112. Цена 50 нов. или 1 динар.

Ивана Тургењева појезија у прози с руског превео Милан Данин. Велики Бечкерек, издање књижаре Грчића и Марковића 1883. 8° с. 120. Цена 40 нов.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. уредништву „Пчеле“ у Београд. Само прва три броја Вашега листа добили смо, па даље ниједан више. Молимо да развидите. — Сл. управи уч. школе у Карловцу. Примерак г. Светозара Суботића одлази од овог броја по захтевању истога и изјави, да се тамо на целу годину претплатио, управо у Фелдварац. — Добисмо „Амоса Коменског“ итд.

☞ Овим бројем истиче претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на две трећине године. Молимо их, да на време понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Уједно молимо све дужнике, међу којима је и велики број општина, да свој дуг намире; без уредног утицања претплате нема опстанка ниједном листу. — Још се могу добити сви бројеви од ове године Имамо још неколико потпуних екземплара за г. 1881. и за г. 1882., од којих дајемо сваку годину по 1 фр.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 17. У Сомбору 15. септембра 1883. Год. XV.

АМОСА КОМЕНСКОГ INFORMATORIUM MATERNUM.

Стари наши, који пре сто и више година помреше, не беху сретни да муњом пишу, паром да се возе, а телефоном разговарају, и кад би сад устали зачудили би се огромним проналасцима новијих времена. Зачудили би се и данашњем начину васпитања наше узданице, али овде не човековој мудрости и напретку, него устојалости, која је толико приметна у овој грани јавнога рада

Многа и многа поука и упута намењена учитељима и васпитаоцима пре двеста и више година, имаде потпуне своје важности и за данашња времена, и све донде, догод старе мане, стари грехи толико раскалашно флорирају у њиви народњега васпитања. Опак је начин, којим наши родитељи спремају дечицу од 6—7 година за полазак школе; нама је свима тај начин познат. Спомене ли се детету да ће скоро поћи у школу, то се не чини из радости што ће оно у школи много добра научити, којим ће и себи и другима у животу користити; не предочује му се блага душа новог родитеља (учитеља); не спомиње му се весела дружиница браће и сестара, која га у школи чека, од свега тога нема ни трага. Да ће дете скорим у школу поћи, дозна обично од матере и то тек онда, пошто је ма у чем скривило; обично мати повикне: „Чекај, у школу ћу ја тебе, пак ћеш онда знати за госу“! Такове, и тима подобне речи утиру детету пут до школе.

Да и пре двеста година не беше много лошије, види се отуда, што је гласовити педагог Амос Коменски већ 1636. год. написао ове речи:

„За сваки рад требамо доброг савета и ваљане спреме. Пре него што ћемо се Богу помолити, на суд поћи, пре него што ћемо ма какав рад отпочети, морамо о сврси и цељи самога

рада размишљати, а из сваке радње нека провејава добра намера. Пак и родитељи нека се мало промисле, како и чиме децу за школу спремати ваља. Криво чине родитељи, који своје дете воде пред учитеља као теле пред месара, или као овцу у стадо, они ће тим поступком нанети многе и премноге сметње учитељевом успешном раду. Још горе чине они родитељи, који својој деци представе учитеља као неко страшило, а школу као неку казниону, па их тек онда у школу доведу, пошто су им у главу уврtили саме школске прутове и строгост учитељеву, који деци и сиграње забрањује.

С тога нека родитељи и старатељи дечији овако поступају:

1. Је ли се време приближило кад ће дете у школу поћи, ваља му о томе говорити као о каквој веселој берби или о вашару; да ће оно скоро у школу поћи, где ће са друговима заједно и лепо учити, пак и сиграти се. Нека би му за ту свечаност набавили родитељи нову торбицу, нов шешир, ципеле, опанке или хаљине, књижицу са сликама, пак нека би му рекли: Драго моје дете, моли Бога, да што пре школа отпочне а онда ћеш добити ову или ову нову ствар, само буди увек поштен и послушан.

2. Добро је ако често пред дететом говоримо, како је то красна ствар, ићи у школу и онде се чему научити, јер од таквих људи постају велика господа, чиновници, лечници, адвокати, градоначелници, саветници, патријари, владике итд. све сами учени, богати и мудри људи, које сав свет поштује. Зато је много боље ићи у школу него чувати гуске или свиње, пак остати вечита кукавица и незналица. А у школи нема баш ни тако тешке радње; онде се ради и сигра са таблицама, писаљкама, књижицама, прописовима, а има тамо и шећера. Да би пак деца такову радњу у сигри заволела, неће бити с горег ако им дадемо креду или писаљку у руке, да по својој таблици малају и пишу како им је воља; ту ће бити потезова, крстова, ништица, звезда, дрва, коња итд. па ма ове слике и не одговарале својим оригиналима, оне ће деци олакшати посао у школи У кратко: све што држимо да ће у деци пробудити вољу за школом и школским радом, све то ваља употребити.

3. Морамо настојати да дете заволе учитеља, то ћемо постићи, ако му приповедали будемо, како је учитељ мудар, добар и пријатан човек; како је пун красних врлина а крепак духом и телом; како децу јако љуби и с њима врло љубазно

поступа. Истина је, да декоје дете и каштигује, али само неваљалце, који су самовољни и непослушни; добру и послушну децу никада он не каштигује. О таковим стварима ваља често пред децом говорити и трудити се, да од њих уклонимо плашњу и страх од школе, а згодним питањима уверити се о њиховој вољи и чежњи за школом, н. пр. Је ли Милане, хоћеш и ти бити добар? Одговори ли дете „*хоћу*“, онда треба додати, како ће га г. учитељ зацело волети. А да би се дете за времена о мудрости и љубазности учитељевој уверило, добро је ако га пре почетка школе са каквим ма и мањим даром учитељу у стан упутимо. Учитељ као разуман и разборит човек схватиће тај маневар, пак ће дете пријатно ословити и са њиме се мало поразговорити; показаће му лепу какву књигу, слику и т. д.“ Тако вели Коменски.

И ако препоручена овде средства суврености у свему не одговарају, јер носе белег јаке наивности, држимо да смо ипак школи услугу учинили са излагањем горњих савета, упућених на адресу српских матера. Од колике су пак важности Коменскове речи, знаће то боље учитељ-практичар, кога доста труда стане док свога „новајлију“ увери о својој пријатности и љубазности. Родитељи треба да већ зарад среће свога рођеног детета добро промере значај и замашај сваке речице, коју о школи и учитељу пред децом изговоре. Крајње је време да се кућа са школом споразуме, и да не буде места пребацивању: као да би домаће васпитање стојало на истоме ступњу, на ком беше пре двеста и више година.

По немачком. *Г. В.* равн. учитељ.

НАДГРОБНИ НАТПИС ПЕСТАЛОЦИЈУ

У Биру у Швајцарској.

Овде почива

ХАЈНРИХ ПЕСТАЛОЦИ,

родио се у Цириху 12. јануара 1746
умро у Бругу 17. фебруара 1827
Избавитељ сиротих у Најхофу
Народни говорник у Леонарду и Гертруди
Отац сирочади у Станцу
Оснивач нове школе
У Бургдорфу и Бухсеу
У Ифердену васпитач човечанства
Човек, хришћанин, грађанин
Све за друге ништа за себе
Буди благословено име његово.

У том лепом надгробном натпису смештена је тако рећи цела биографија славнога реформатора педагогије.

СЕДНИЦА ВИСОКОГ СРБСКО НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

од 19. Августа 1883.

(Свршетак.)

Управа више девојачке школе Новосадске подноси извештај за годину $188^{2}/_{3}$. Из извештаја и из приметаба г. главног школ. референта види, да је успех у овој школи много бољи био од лањскога; но да ученице читава три месеца зимња цркву полазиле нису, и да још нису набављена нуждна учила за кућарство. — С тога се наређује да ученице ове школе и преко зиме, — изузевши само најстрожију зиму која никако од две три недеље дуже не траје, — са својим учитељима у цркву точно сваке недеље и празника ићи имају, а општина се новосадска поново позива да за наставу у кућарству нуждне справе о свом трошку набави, и да се о умножењу школске закладе својски постара. (Заклада ове школе сада се састоји из главнице од 3723 форината.)

Управа више девојачке школе новосадске подноси наставни план за $188^{3}/_{4}$. годину, и моли да се за суплирање четвртог учитељског места награда одреди. На образложени предлог господина гл. школ. референта одређује се за наставу у земљопису у сваком разреду по један, а за наставу у повестници такође само по један час седмично а кућарство се има у сваком разреду по један час седмично предавати, и према томе одсада ће бити у I. разреду ове школе 25; у II. 26; у III. 27 и у IV. 28 седмичних наставних часова. Према томе садашњи учитељи и учитељице само ће укупно шест часова суплирати за које им се одређује по 60 фр. од часа, свега 360 фр. годишње награде. О овоме се има саборски одбор и дотична школска управа ради равнања известити.

Управа више девојачке школе Сомборске подноси извештај и главни каталог исте учитељске школе за $188^{2}/_{3}$ школску годину, из ког се види да је у четири разреда ове школе било 52 ученице од којих 43 из Сомбора, 6 са стране; 49 ученица биле су православне, 1 еванђеличке и 2 израиљске вере. У течају године три су ученице школу оставиле; успех у три нижа разреда био је уобште добар а у четвртом врло добар. В. Шк. Савет усвајајући образложене предлоге г. главног школског референта наредио је да се у овој школи наставни часови имају у своје време точно започињати и свршивати; одмори између наставних часова најдуже да 10 минута трају, да учитељица Софија Јорговићка има гимнастику женску ученицама предавати, и да се општина Сомборска има поново позвати и пожурити да све оне предлоге, које је овај Школски Савет њој из седнице од 15. Септембра прошле године у погледу на поправке у школи, на учитеље, на наставу и васпитање у овој школи, као и у погледу на оснивање врта школског и забавишта, што скорије и без оклевања изврши и о томе овамо извештај поднесе.

Мита Калић учитељ више девојачке школе у Н. Саду моли да му се 80 фр. у име станарине определи. Пошто за ово нема основа у уредби за вишу женску школу, то се молба ова неможе уважити.

На молбе Милеве Симићеве учитељице више девојачке школе у Н. Саду, Светозара Дамјановића учитеља више дев. школе у Панчеву и

Катарине Петковићке учитељице исте школе, да им се накнади путни трошак за путовање у Бају на наставни течај из мађарског језика, упућују се српске црквене општине у Новом Саду и у Панчеву да молби проситеља задоста учине и дотичнима путни трошак и припомоћ накнадно даду, као што су то и све друге општине својим учитељима приликом наставних течајева давале.

Катарина Петковића учитељица више девојачке школе у Панчеву моли сведочбу о свом раду у истој школи, упућује се управа и патронат више девојачке школе у Панчеву да молби овој задоста учине.

Светозар Дамјановић учитељ више дев. школе у Панчеву јавља да није могао ове године учитељски испит у Загребу положити, с тога што је у време добивеног рока морао у Бају на течају мађарског језика бити и испит из мађарског језика по добивеном упутству полагати. Моли да му се рок за полагање испита до свршетка Јунија 1884. продужи. Молба се ова уважава.

Просветни прорачун за 1883 године на основу доказаних потреба сачињен је, одобрен, вис. саборском одбору поднешен. По смислу овога из клирикалног фонда издаје се ове године на просветне цели до 66.000 форинти.

Гложанска општина моли годишњу припомоћ из нар. фондова за своју вероисповедњу школу, пошто је није у стању сама сходно прописима законским издржавати. Молба ова има се саборском одбору упутити.

Бранко Михајловић искушеник манастира Гргетега и Павле Николић манастирски ђак, моле да се у учитељску школу приме. Обе се молбе одбијају пошто су просители само основне школе свршили.

Ђорђе Ћосић парох кишфалубски моли да се његов син Павле који је шести разред мађарске народне школе у Мухачу свршио у учитељску школу Сомборску прими. Молба се ова неможе уважити пошто син проситељев није прописане предходне науке довршио.

Даница Јовановић из Уздина свршена ученица IV. р. в. дев. шк. у Панчеву моли да се у учитељску школу прими и да јој се стипендија подари. —

Упућује се да се упише за редовну ученицу у српску учитељску школу, а као такова да за стипендију поново молбу поднесе.

Даници Николић удатој Чакловића из Томашеваца, на основу молбе њене и прикључених доказа о свршеним наукама изузетно се дозвољава, да може испит из првог приправничког разреда, за који се приватно спремала, положити.

Емилија Лазићева из Бача и Јулка Милашиновићева из Сомбора, које су четврти разред више дев. школе свршиле, али им још четири месеца од прописаних година за ступање у учитељску школу недостаје, примају се у учитељску школу с тим да дотле немогу оспособљене бити за учитељство, док седамнајсту живота свог годину ненавршe.

Олга Алексићева кћи народног учитеља у Баваништу, која је прошле године први разред државне учитељичке школе у Суботици редовно учила, прима се на молбу отца свога за редовну ученицу у први разред српске учитељске школе Сомборске.

На молбу Ане Ђурђевићеве приправнице III. разреда, која је из више предмета слабу оцену добила, дозвољава јој се да се у течају првог полгодишта приватно спрема а друго полгодиште као редовна ученица да понавља.

На молбу Ђорђа Станојевића свршеног ученика грађанске и кадетске школе, који је војничку дужност већ свршио, дозвољава му се да може у горњокарловачкој учитељској школи испит из првог разреда положити и даље редовно педагогијске науке у истом заводу слушати.

Прочитан је извештај више девојачке школе у Панчеву за $188^2/_3$ годину. Узима се на знање с тим да се по предлогу господина главног школског референта има патронату и управи ове школе наложити, да се све оне приметбе које су прошле године од овог Савета у погледу на ову школу учињене, у колико су досада неизвршене, имају што скорије извршити.

Од високосл. патроната гимназије Карловачке поднешена је ствар о пензионовању професора Павла Кречаревића на решење заједно са рекурзом истога професора против решења патронатског. Ствар се у овом састоји. Професор Павле Кречаревић уз препоруку управе гимназије Карловачке поднео је молбу патронату гимназијском, да му се после навршене тридесетогодишње професорске службе, коју у истој гимназији од 5. Октобра 1853 непрекидно одправља, и пошто је међутим у своје време професорски испит положио, а сада је већ остарио и очима ослабио, подели по смислу закона пензија постигнуте плате урачунајући овамо и пет квинквенала али без станарине, што све износи годишње 1600 фр. Патронат гимназије Карловачке закључио је да се молба професора Павла Кречаревића за умировљење у начелу уважи, али да му се даде само пензија првобитне а не постигнуте плате, пошто непостоји фонд за мировину професорску. Противу овога поднео је професор Павле Кречаревић рекурз на Школски Савет молећи да му се и други део молбенице уважи доказујући да њему по закону после тридесетогодишњег професорског службовања припада мировина у износу постигнуте плате, какву добијају и професори на државним гимназијама у овој монархији.

Пошто се Његова Светост Патријарх, као уједно председник и патроната гимназије карловачке из седнице удали, Школски Савет под председавањем сучлана свог Протојереја Јована Бороте продужи саветовање и после дугог и свестраног саветовања донесе решење да се професору Кречаревићу после тридесетогодишње службе по смислу закона мировина у износу постигнуте плате определи, према овоме да се просветни буџет још за ову годину попуни, а о решењу овом да се високи саборски одбор и патронат гимназије карловачке извести.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

(Наставак.)

Разлагање бројева од два до десет. Окретност у колу 1—10 је тако рећи оруђе за виша кола. Што се *поред увиђавности* постигне већа

вештина у малом, у толико је сигурније и брже напредовање у већем. Да се дође до те на увиђавности основане вештине, ваља да се бројеви посматрају колико могуће свестрано; то се постиже разлагањем бројева у све њихове састојке. Тим разлагањем долази се тако рећи само од себе до резултата за разне рачунске операције, који се у толико боље запамте, што се сви *на једном оснивају*. Али ти резултати, што се добију разлагањем, не смеју се на памет учити, као н. пр. речи и стихови; они треба да постану ствар памтења многим *рачунањем*, вежбањем. Истина да је у почетку довољно, ако дете, кад му се зада да н. пр. 5 и 3 у *један број* скупи, дода на 5 најпре један, где можда себи те 3 јединке наочигледно представља потезовима или прстима, али настављеним вежбањем треба најпосле до тога да дође, да спајање од 5 и 3 у 8 постане једно, т. ј. ствар памтења. Нека и гледа дете у три три јединке, ипак треба и до тог да дође, да три у његовој укупности дода на пет. То ће се у толико лакше постићи, кад се детету докаже, да се број осам састоји из пет и три, јер из тог једног одмах увиђа, да су три и пет осам, пет и три осам, осам мање три пет, и осам мање три пет. Кад се ти резултати онако обраде као што је напред речено, онда морају они најпосле да се запамте, што дакако неће бити код све деце у исто доба.

Горњим разлагањем добивена су по два резултата за додавање и за одузимање. Други пример ће показати, да се у *једном* разлагању могу да налазе и све *четири* операције. Осам се даје разложити у два четири, одкуд следује, да је 4 и 4 једнако 8; 8 мање 4 једнако 4; 2 пут 4 једнако 8; половина од 8 једнака 4.

Овде у почетку, где је број јединака још мали, долази се разлагањем до сразмерно мало резултата; наочигледношћу може ту да се дође до јасне представе; веза између појединих операција види се ту непосредно, те није нужде, да их делимо једну од друге. То је разлог, да се на овом и следећем степену четири рачунске радње заједно предузимају. Све ћемо резултате добити, кад сваки број у *два* састојка разложимо, као што т показују три претпоследње стране у нашем буквару. Одмах прва слика на првој таблици показује један правоугаоник, који је усправљеним потезом раздељен у два поља; у сваком је пољу у средини по једна тачка. Та слика показује да се број два даје разложити у два један, одкуд се изведе, да је 1.) један и један два; 2.) два мање један је један; 3.) два пут један је два; 4.) половина од два је један.

Свака слика нацрта се *за себе* на школској табли, да је пажња дечија управљена увек само на *један* предмет. Велика школска штица, на којој треба да се налазе све те слике по реду као и таблица у буквару служи само за понављање и за писмено вежбање. Пошто је т. ј. број два посматран као што је наведено, онда треба и деца ту прву слику да прецртају.

И код свију идућих слика побележени су већ сви резултати, који треба да се на њима науче, тако да није нужно да за све поступак потанко разлажемо. Као пример за све њих узећемо седму слику на другој таблици у буквару Она представља број осам раздељен у два једнака поља·

Лево стоје 4 тачке, десно 4 тачке; или озго стоје 4 тачке, доле 4 тачке. То показује да је 4 и 4 осам. Четири тачке налазе се двапут; дакле 2 пут 4 тачке су 8 тачака, или 2 × 4 је 8. По две тачке стоје увек једна испод друге; дакле 4 × 2=8. — Кад од осам тачака четири тачке одузмем (те тачке треба покрити папиром), онда остају још четири тачке; дакле 8—4=4 Потез између оба поља раздељује осам тачака у два једнака комада (дела); на место тог потеза ставићу правачник, да се боље види. Отуд следује, да је половина од осам=четири. Две тачке налазе се четири пута. Дакле је четврти део (четвртина) од осам два.

После тог посматрања долазе оваква питања: колико је 4 + 4? колико је 8—4? колико је 2 × 4? колико је $^1/_2$ од 8? колико је 4 × 2? колика је $^1/_4$ од 8? који број мора на 4 да се дода, да се добије 8? За колико је 8 веће од 4? За колико је 4 мање од 8? колико пута по 4 је 8? колико пута по два је 8? Од ког је броја 2 четвртина? који део од 8 је 4? који део од 8 је 2? колико је 8 мање 2 × 2? 2 × 3? за колико пута по 2 је 8 веће од 4? и т. д.

Уз та вежбања са чистим бројем ваља да иду и примењене задаће. Н. пр. Јова има 4 новчића; и Илија има 4 новчића; колико имају скупа? Јова има 8 новчића; од тог да Илији 4 новчића; колико је новчића задржао Јова? Јова добије данас 4 новчића и сутра опет 4 новчића; колико пута по 4 новчића има? колико скупа? Јова потроши од својих 8 новчића половину; колико му је остало? Јова и Никола добију скупа 8 јабука, да их међу собом подједнако поделе; колико добија сваки? Њих 4 деце добије свако по 2 пера; колико сва скупа? 4 деце треба међу собом да поделе 8 јабука; колико добија свако? (Дајемо једном детету 8 прутића, дл их тако раздели између своја четири друга, да свакоме даде најпре један и после опет један.) Једна земичка кошта 2 нов. Шта коштају 2, 3, 4 земичке? Метар пантљике кошта 8 новчића. Колико кошта дакле по метра, једна четврт, три четврти? и т. д. и т. д.

При задавању таквих примењених задаћа биће често нужно, да се помиње какав новац или мера. Разуме се по себи, да о тим стварима не треба деци само *говорити*, него им се морају те ствари и *показати;* то може бити при науци гледања, али и рачунска настава пружа на *разним* степенима доста прилике за то; из почетка морамо се ограничити само на онај новац и мере, које су деци приступачне у свакидањем саобраћају. Од новаца спадају на овај први степен новчић, четир новчића и десетак; од мера метар са његовим разделењем у 10 дециметра и литар са разделењем у 10 децилитра, даље килограм и по килограма (фунта). Мере, нарочито метар, треба да су увек пред дечијим очима, како би се честим гледањем утувиле у памтењу.

Слику, коју је учитељ са децом предузео, треба деца после тога увек да прецртају. То могу да чине или са табле, или са рачунске штице или из буквара. Пошто су то више пута радила, треба да знају и на памет да их начине. Рачунска штица служи још и за понављање; дете каже речима, шта која слика представља. Прво се чита штица по реду, после преко реда и са мењањем правца.

Ресултати, који се добијају разлагањем првих десет бројева, од

највеће су важности за *све* рачунање и због тог се мора у њима све дотле да вежба, догод се у главу не утуве; али ствар памтења треба они да постану честим попављањем на дотичној штици, прецртавањем и писменим представљањем са цифрама (о том мало даље), а нипошто учењем на памет.

Упознавање са цифрама. Ово што је досад изложено даће учитељу доста посла за три а и више месеца. Пошто су се деца досад учила и вежбала само на наочигледан начин, то се сад већ може без опасности да пређе са *ствари* на *знак*, са слике на цифру. Учитељ нацрта на школској табли слику и стави поред ње дотичну цифру. Уз то деца говоре: То је *једна* тачка — то је цифра *један*; то су *две* тачке — то је цифра *два* и т. д. На табли стоје све дојакоње слике и уз исте свих десет цифара Исто таква штица треба да се налази у школи. Прилежним преписивањем и пропитивањем навикну се око и рука на те форме. Цифре се читају и пишу најпре по реду, после и преко реда Где стоје седам тачака? — Покажи цифру седам. — Шта значи ова цифра? — Напиши са тачкама, колико ова цифра значи (дете црта дотичну слику) и т. д. Најпосле се слике, што су у буквару, прецртају тако, да у свако поље дође у место тачака дотична цифра.

Писмена вежбања. Деца се најпре упознају са знацима + (више), — (мање) и = (једнако је). После се праве низови на тај начин, да се неки број на све бројеве додаје и неки број од свију бројева одузима (разуме се да ресултат не сме да прелази десет.) Први низови постају на школској табли под управом учитеља. За исте је форма 3 + 2 = 5, 7 — 4 = 3. Доцније долазе измешане задаће, задаће са више него два сабирка и најпосле и такве, у којима је спојено сабирање и одузимање, н. пр. 6 + 3 — 4 =? Ако време дозвољава, могу да се предузму још и вежбања у састављању бројева, н. пр. 5 = 3 +? — Особито код тих последњих вежбања не сме да се пропусти наочигледно представљање. Ова вежбања биће за учитеља знаменито олакшана, ако ученици имају „Рачуницу за срп. нар. школе I. књигу" (изишла код Браће Јовановића у Панчеву). У истој се налазе сва наведена вежбања у свој њиховој разноврсности.

Писмена вежбања у множењу и делењу нису овде још нужна, јер је за то још мало материјала.

Пре но што пређемо на идуће коло бројева, сматрамо још за нужну напомену, да је особито важно, *да се број десет добро увежба*; деца морају да знају сасвим сигурно да кажу, колико се мора на неки број да дода, па да се добије број десет и колико остане, кад се од десет неки други број одузме. На тој вештини оснива се брзо и сигурно прелажење из једне десетице у идућу или предходну десетицу.

(Наставиће се.)

ВИШЕ ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ У ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ.

У осмом комаду „Службеног Гласника" штампан је нов наставни програм за више девојачке школе у краљевини Хрватској и Славонији и наредба, којом се исти прописује.

У наредби се наводи, да се у првој линији ишло за тим, да се ученице што више „растерете“. С тога је наставно градиво код свију предмета у уже границе стегнуто, те је испуштено све, што за образовање девојачко није неопходно потребно. Тако је било могуће, да се наставни часови, рачунајући овамо и певање и гимнастику, у сваком разреду сведу на 25 сати на недељу. Тим је постигнуто, да ученице не требају у школи никад да бораве више него 5 сати на дан, те добивају времена, да и код кућнога посла помажу. С тога је и број задаћа у свима разрадима смањен, а у 7. и 8. разреду само су школске задаће одређене, да ученице, кад из школе кући дођу, њиховим израђивањем не буду спречене, да код кућнога посла суделују.

Даље се помиње, да је код свију предмета, код којих то нарав ствари допушта, градиво тако разређено, да у сваком разреду сачињава неку целину и да се оно, што је у нижим разредима предузето, у вишим разредима допуњује и раширује т. ј. да је у новом наставном програму досљедно проведено начело концентричности наставе. Тим се хоће да постигне, да и оне ученице, које не могу све разреде више девојачке школе да сврше, ипак понесу из школе за практични живот неко заокружено знање.

Најпосле се дотиче наредба и наставне методе, које се треба придржавати у вишим девојачким школама, јер од наставног програма биће само тако користи, ако га учитељи буду ваљано извађали и нарочито ако буду вазда свесни задаће, коју има виша девојачка школа. О томе говори наредба овако:

Виша девојачка школа је по својој нарави наставак народне школе, те ш њом спојена сачињава једну органску целину.

Као такова не може имати друге задаће него да знање, које су ученице стекле у народној школи, с особитим обзиром на религиозно-морално васпитање и на практичне потребе живота, даље развија и раширује.

По томе не сме се виша девојачка школа, нарочито што се тиче методе настављања, од народне школе удалити, него јој се мора што више прикључити.

Дакле и у вишој девојачкој школи треба да се наука с ученицама самим у школи развија те тако удеси, да ученице у битности већ у школи науче, што је било предметом наставе, а код куће да ствар само понављају, како би ју могле што чвршће да запамте. Ученице треба да се надаље науком наводе на самостално мишлење и самосталан душевни рад и да се оспособе, да се о предмету наставе знају својим речима разумљиво и јасно изразити.

Пуко предавање, знанствено разглабање и систематично настављање као и механично напаметно учење из више је девојачке школе посве искључено.

Још да наведемо број сати, који је по новом наставном програму одређен недељно појединим разредима: За веронауку по 2 сата у сваком разреду; за хрватски језик у V. разреду 3 сата и у осталима по 2 сата, за немачки језик по 2 сата у сваком разреду; за земљопис по 1 сат у V. и VI. и 2 сата у VII. разреду; за повесницу 1 сат у V. и по 2 сата у VI. и VIII. разреду; за природопис 1 сат у V., 2 сата у VI. и 1 сат

у VII. разреду; за природословје 1 сат у VI. и по 2 сата у VII .и VIII. разреду; за кућарство 1 сат у VIII. разреду; за рачун по 2 сата у сваком разреду; за геометријско обликословље по 1 сат у V. и VI. разреду; за рисање по 4 сата у сваком разреду; за краснопис 2 сата у V. разреду; за женски ручни рад по 4 сата у V. и VI. и по 6 сата у VII. и VIII. разреду; за певање по 1 сат у сваком разреду, а тако и за гимнастику по 1 сат у сваком разреду. По томе износи број недељних сати за сваки разред 25.

СА СРПСКЕ ПЧЕЛАРСКЕ СКУПШТИНЕ.

Српски Итебеј у Банату 28. авг. 1883.

Честити парох итебејски и вредни пчелар г. Паја Јанковић у договору са више српских пчелара сазвао беше путем јавних листова све Србе пчеларе и пријатеље пчеларства на данашњи дан на прву српску пчеларску скупштину у Српски Итебеј.

Усљед тога позива искупио се беше данас повелики број гостију, понајвише из Баната и то највише нар. учитеља и свећеника. Да су се ови задњи у тако лепом броју позиву одазвали, заслуга је високопреосвештеног дијецезана тамишградског г. епископа Ђорђа Бранковића, који је сво свештенство своје дијецезе наредбом окружницом упутио, да скупштину ту посете, упозорио их на важност пчеларства и на корист, коју баш наш народ од неговања пчела имати може. Од у Српству досада припознатих пчелара видисмо тамо г. Јов. Живановића професора из Сремских Карловаца и г. Посниковића из Београда уредника „Пчеле“.

Око 10 сахати пре подне састаше се посетиоци — до 100 на броју — у тамошњој српској школи и г. П. Јанковић као сазивач поздрави госте искреном српском добродошлицом и позове скупштину да се конститујише и свој рад одпочне. Усљед тога а на предлог г. проф. Живановића буде уз бурно живео за председника велезаслужни сазивач г. парох П. Јанковић, а за перовође башахидски парох Павле Димић — „који је као перовођа српског народног сабора и тако вичан том послу“ — и г. Косић учитељ из Вел. Кикинде изабрани.

Председник проглашујући скупштину као конститујисану у кратко баци поглед на досадањи покрет српских пчелара. Напомену да је пре 5 година прва српска пчеларска скупштина у В. Бечкереку држана и да је иста нацрт правила за српску пчеларску задругу створила и ондашњем местном одбору поверила, да правила вис. влади на одобрење поднесе. Местни одбор то до данас учинио није — неће да испитује узрок, ради чега се то тако десило, но сматрајући данашњу скупштину као продужење пре 5 година одпочетог рада — предлаже: да се тада зготовљени нацрт штатута прочита и затим у претрес узме.

Предлог председников буде једногласно усвојен и пошто је перовођа г. Димић нацрт у свој целости прочитао, прими се исти за основ специјалне дебате. После подужег специјалног претреса — у коме су гг. проф. Ј. Живановић, адв. Милан Петровић из В. Кикинде, Паја Телечки парох из Српске Неузине, Бранко Јовановић бивши митровачки градски

капетан; Јов. Поповић председник бечкеречке срп. занатл. задруге, Васа Радовић економ из В. Кикинде, Емил Петровић велепоседник и др. учествовали — буде штатут са мање више знатним променама примљен. Пошто подне већ превалило беше, то се скупштина одложи до 3 сата по подне и гости оду у српску гостиону на заједнички ручак. При обеду прву наздравицу наздрави председник сазивач Његовом Величанству — затим високопреосвештеном г. епископу Бранковићу и свима гостима, г. проф. Живановић присутним свећеницима, парох Телечки проф. Живановићу и пароху Димићу, парох Димић г. Посниковићу уреднику „Пчеле“ и т. д. Ручак се свршио око 2 сахата и перовође се повуку, да записник и прињени штатут зготове.

Међутим описаћемо укратко склоп и циљ задруге. Српској пчеларској задрузи је циљ, да шири љубав неговању пчеларства у српскоме народу и мисли ту циљ постићи издавањем стручног листа, набављањем кошница и свију пчеларских справа уз што јефтинију цену, и распростирањем пчеларске поуке чрез од задруге плаћеног учитеља путника (Wanderlehrer.) Сваки Србин може бити члан задруге и плаћа уписнину од 50 новч. једаред за свагда, сем тога годишњу чланарину од 2 фрта. За ото добија лист „Пчелу“, који месечно на целом табаку велике осмине са илустрацијама излази и годишње 5 фрта, стаје — безплатно. Осим редовних чланова има оснивача, почасних, и дописујућих чланова.

Оснивачи су они, који ван уписнине и редовне годишње чланарине у фонд друштвени најмање 10 фрти унапред једном за свагда уплате; за почастне чланове бира задруга оне, који су себи заслуга за ову задругу или у опште за српско пчеларство стекли; дописујући су чланови пак они, који на пчеларској књижевности раде и обвезани су годишње бар један чланак за друштвени лист написати. Ово је у главном садржај правила.

У три сахата по подне продужи се скупштина но пре што се даље рад одпочео г проф. Јов. Живановић држао је предавање из историје пчеларства и о користи истог по наш народ. Напомену како су Славени, наособ пак Срби од најстаријих времена вредне, велике и знамените коваилије били, како је Немања и Стеван Душан силни пчеларство јако неговао, како пчела сем тога што нас учи раду и трудољибивости даје нам користи још у животу и у расплођивању биљака велеважну улогу игра. Предавач је своје лепо предавање са веома занимивим и поучним примерима вешто зачинити умео, али и би од стране служалаца бурним „живео“ обдарен.

Затим буде примљени штатут поново прочитан и усвојен. За председника задруге изабере скупштина на годину дана г. Пају Јанковића, а за тајника г. Паланачког учитеља, за благајника г. Ђ. Михајловића пароха, сви из Ср. Итебеја и управни одбор из места и околине, јер је за седиште управном одбору за годину дана Срп. Итебеј опредељен.

На предлог председника изабра задруга себи за покровитеља високопреосвештеног епископа темишварског г. Ђорђа Бранковића и сем што га је о овом избору брзојавним путем известила, одреди депутацију од три члана: гг. председника, пароха Пају Телечког из Срп. Неузине и одв.

М. Петровића из В. Кикинде, која ће депутација имати лично г. епископа замолити, да се покровитељства прими.

Пре по што би овај извештај завршили за милу дужност сматрамо са признањем овде споменути павиљон вредног пчелара г. пароха Паје Јанковића, који је он уз припомоћ вредног свог друга учитеља ондашњег г. Паланачног подигао, који садржава преко 186 кошница Ђерзонски и смемо смело рећи којем кованлуку у српству нема пара; посетиоци скупштине гледајући уживаху у љепоти и дивише се реду и тачности кованџија, који о свакој кошници редован дневник воде.

Још ми је напоменути да је Земун опредељен за место идуће пчеларске скупштине.

Узимајући у обзир важност пчеларења и корист коју сваки уз незнатан трошак од истог имати може уверени смо: да ће сваки Србин, коме бољитак и напредак свог народа на срцу лежи — хтео он са пчеларством бавити се или нехтео — као члан у ову задругу ступити и тиме бар материјално омогућити, да задруга своју истакнуту племениту циљ као што треба постићи узмогне.

Они који желе као чланови у задругу ступити имају се задружном председнику под адресом Hochwürd. Herrn Paul Janković serb. Pfarrer in Serb. Ittebe (Banat) пријавити. (Фрушка Гора.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српске школе у тројединој краљевини.*) „Застава“ доноси један допис из Нове Градишке, у ком се дописник тужи, да се при намештању учитеља по српским местима не пази на то, да исти буду Срби. Тако је у селу Машићу, где су сва деца православна, учитељ римске вере. Напротив нема примера, да би у којој хрватској школи био Србин учитељ. Заиста би било већ крајње време, да се одузме основ таквим тужбама.

(*У кр. великој гимназији у Осеку*) било је на крају прошле школске године 305 јавних и 9 приватних ученика. По вери су били 228 римокатолици, 45 православни, 38 израелићани и 3 евангелици. Испит зрелости полагала су 32 ученика, а положиже га 25 (с одликом 5), 3 су одбијена на 2 месеца и 4 на по године. На челу овогодишњег извештаја налазе се расправе „Још која о десетерцу“ од Ф. Ж. Милера и „Декартова космологија“ од А. Ласке.

(*Школе у Румуњској,*) У Румуњској постоје сада 2459 основних сеоских школа за оба пола, на којима настављају 2101 учитељ и 358 учитељица и које полазе 74.532 мушке и 8544 женске деце, дакле укупно 83.076 деце; даље 146 варошких мушких основних школа са 475 учитеља и 23.832 ученика. Број варошких женских основних школа износи 125 са 342 учитељице и 12.989 ученица. Румуњска има даље 7 лицеја са 160 професора и 19 гимназија са 180 професора; у лицејима је било 2108, у гимназијама 2077 ученика. У постојећих 9 учитељских школа раде 99 професора, а број ученика је 1512; даље има 8 примарних нормалних школа са 85 професора и 741 учеником, 5 трговачких школа са 56 професора и 722 ученика и 12 секундарних и стручних школа за женскиње

са 144 учитеља и 1316 ученица. Разних специјалних школа има 31, на којима раде 217 професора и које полазе 2316 ученика и ученица. Румуњска има два свеучилишта, у Букурешту и у Јашу. Оба свеучилишта имају 87 професора и 693 ђака. На свеучилишту у Букурешту уписане су и 4 женскиње, од којих једна слуша филологију, друга философију, а остале две медицину. Најпосле постоје у Румуњској још 205 приватних школа са 1120 учитеља и учитељица, које полази 13.124 мушке и женске деце. Укупан број свију сада у Румуњској постојећих јавних и приватних школских завода, без обзира на категорију, износи по томе 3028 са 5424 учитеља и учитељица, а све те заводе полазило је у прошлој школској години 144 566 ученика и ученица.

(*О стању народних учитеља*) донео је ових дана чланак „Vossische Ztg.“, који је један од најмеродавнијих политичних листова у Немачкој. Исти долази до овог закључка: „Питање о поправци стања народних учитеља културно је питање првога степена. Полиција, затвори и казнени заводи неће моћи да зауставе деморализацију, догод не победи уверење да је основ народном напредовању у народној школи и да ниједан капитал не носи веће камате, него онај, који оружа народне учитеље снагом и вољом за њихов позив.“

(*Споменик Бранку Радичевићу.*) Изишао је позив ради скупљања прилога за подизање споменика Бранку на карловачком тргу. Све прилоге ваља слати г. проти Јовану Бороти, професору богословије у Карловцима.

РАЗНО.

(*Изложба женских ручних радова*) из Бачке, за коју смо у прошлом броју јавили, да је 21. Августа отворена, трајала је осам дана. На њој су били изложени у пет пространих дворана Сомборског градског дома различити женски ручни радови врло укусно и лепо расположени. За радове из српске учитељске и више девојачке школе Сомборске био је у великој дворани један засебни сто намештен, на коме су изложени били послови наших највештијих и највреднијих радилица садашњих и бивших приправницâ српских, као и радови ученица Сомборске српске више девојачке школе, са српским и мађарским надписима. Врло су лепе послове изложиле: Суботичка државна школа за учитељице; новосадски и бајски васпитни заводи калуђерички, новосадска женска грађанска школа и многе поједине госпође и просте радилице из Бачке. Међу радовима простих жена највећма су се одликовали дивни ћилимови, фини безови и везови са златом, српских, буњевачких и шокачких жена, који нам сведоче, да су наше просте жене у домаћој радиности вештином и укусом далеко надмашиле жеље осталих народâ, који с нама жива. 28. Августа, пре него што ће се затворити изложба, проглашене су награде, које су највештије радилице за изложене послове своје добили. — Даване су златне, сребрне и обичне дипломе. Између осталих златне дипломе добили су: српска учитељска школа Сомборска и госпођа учитељица ручног рада у истој школи Софија Јорговића. Од приправница добиле су златну диплому госпођице Наталија Лујановићева, Александра Ђорђевићева, Јелена Беришева, Милева Радакова, Персида Печујчева и свршена ученица више девојачке школе Вјера Вукићевићева. Сребрне дипломе добиште: Госпођа Рахила рођена Поповић удата Шестановић и госпођица Марија Мандукићева српске учитељице, Александра Гргурова приправница, и Даринка Бугарска, Александра Михајловићева и Вукосава Поповићева ученице

српске више девојачке школе Сомборске. — Дипломом признавања отликоване су српске учитељице: госпођа Јулија Миловића рођена Нанчићева и госпођица Љубица Риговљева; приправнице: Анђелија Спајићева, Ана Георгијевићева, Даринка Беришева, Зорка Вујковићева, Олга Ракићева; ученице више девојачке школе: Јулка Бркићева, Вукосава Маширевићева; Јулка Теодоровићева, Софија Ђуричкова и Смиљка Стојковићева. — За изложене најбоље радове по домаћој индустрији обдарене су дукатом у злату само ове највештије радилице: Госпођа Јелисавета Вучерића из Чуруга; Марија Божићева и Агница Пејићева из Сантова; Јула Радонића и Милица Тубића из Мошорина; Христина Бекваљчева и Ката Веселинова из Каћа; Драга и Љубица Банићева из Ковиља; и Драга Ћирина из Ђурђева. За приређење ове изложбе стекао је највеће заслуге овд. гимн. професор Маргалић.

(*Матица Сриска.*) Главна овогодишња скупштина била је 31. августа о. г. у Новоме Саду. На истој је било преко 60 чланова. За председника је наново изабран др. Ђорђе Натошевић главни надзорник српских вероисповедних школа, а за подпредседника др. Ђорђе Дера, професор новосадске гимназије. На скупштини је међу осталим проглашена награда од 120 фр. из фонда Накиног делу под насловом „Свиларство“, које је написао М. Петровић, професор учитељске школе у Сомбору. За питомца стипендијске закладе Христофора Шифмана ради слушања виших педагошких наука изабран је Ђорђе М. Бугарски, учитељ и богослов из Сенте.

(*Највећа дубина морска*) износи 8513 м., а мерена је 1874. у северном великом океану. Место је то 44°55′ сев. ширине 152°26′ источне дужине (Гринич).

(*Највиша планина у Босни и Херцеговини*) је Дурмитор. Највиши му је врхунац до 2606 м., на који се досад још нико није попео.

(*Племенити соко*) живи од свију животиња најдуже. Зна се за соколе, који су до 300 година живели.

НЕКРОЛОГ.

Умро је 6 (18.) августа професор кр. гимназије у Госпићу *Никола Божанић*.

22. августа преставио се у 65. години живота у једној вили близу Париза *Иван Тургењев* славни руски писац и један од првих новелиста у светској књижевности уопште. Дела Тургеневљева преведена су на све културне језике, те их већину имамо и у српском преводу. Мртви остатци славнога списатеља пренеће се из Париза у Петроград.

31. августа преминуо је у Земуну тамошњи опште уважени лечник *Др Јаков Миланковић*. Покојник је био велики пријатељ народне просвете.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељ у Ваљеву Никодим Ј. Васић премештен је за учитеља у Београд. Привремено су постављене свршене приправница Софија Новковића за учитељицу у Варјашу и свршене приправница Јелена Петровића за учитељицу у Итебеју. Учитељ у Немету Тимотија Добрин премештен је за учитеља у Чоку.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Ђали. Плата 400 ф., 2 ланца земље, стан и огрев. Молбенице црквено-школском одбору у Ђали.

— Тражи се учитељ у Пивница. Плата 228 ф., $^1/_2$ сесије земље, 4 $^1/_2$ јутра пашњака, 25 пожунаца жита и стан Молбенице до 20. септ. епархијском школском одбору бачком.

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај о српским народним школама и о вишој девојачкој школи српске православне црквене општице сомборске за $188^2/_3$. школску годину. Саставио Никола Ђ. Вукићевић школски управитељ. Издала православна српска црквена општина сомборска. Сомбор, штампарија Фердинанда Битермана 1883. Вел. 8⁰ с. 34.

Дола Ђуре Јакшића књига IX. Драме II. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8⁰ с. 265. Цена је свакој књизи динар и по.

Немачки буквар за српске основне школе саставио Младен Средојевић. Друго издање с речником. Панчево 1883. Наклада књижаре Браће Јовановића 8⁰ с. 72. Цена 15 нов.

Песме у два гласа за ученике народних школа саставио Мита Топаловић коровођа панчевачког српског црквеног певачког друштва и учитељ певања и музике на српској вишој девојачкој школи у Панчеву. II. Панчево 1884. Накладом књижаре Браће Јовановића. (12 страна ноталног текста у вел. 8⁰) Цена 30 нов.

Бачбодрошка жупанија земљопис за III. разред срп. нар. школа у бачбодрошкој жупанији као и за домаћу потребу. Издање књижаре Миливоја Каракашевића. Цена 12 новч. У Сомбору штампано код Ф. Битермана 1883. 8 с. 32.

Изъ псалтира оупражњеніе въ чтеній церковнихъ књигъ къ оупотребленію въ народнихъ оучилищахъ. Въ Новомъ Садѣ иждивеніемъ сербскія књижари Братій М. Поповиъ 1883. 8⁰ с. 111. Цена 22 нов.

ПОЗИВ НА ПРЕДБРОЈБУ.

Побуђен и охрабрен са више страна, ја сам одлучно издати СЛОВА и БЕСЈЕДЕ које сам, од коко сам свештеник, написао и већим дијелом у главној цркви у Задру изговорио.

Свега ће бити *шесдесет* Слова и Бесједа, и то: уз Часни Пост 33, на Ускрс 3, на Божић 4, на вел. Госпојину 1, на Благовијести 6, на св. Саву 3, св. Николу 3, св, Јована Богослова 2 и св. Илију 5. Имајући пред очима, да духовну храну мојим слушаоцима пружим, ја сам се старао, да ми говор буде чим је могуће простији, да ме може свак разумјети. — Да ли су ваљане моје проповиједи, просудиће свијет, кад их усчита; од своје стране могу рећи, да нема у њима једне ријечи, која није точни израз мог особног увјерења, и да су све оне удешене са обзиром на сувремено културно стање.

Књига ће изнијети около 16 печатаних арака у обичној осмини на финој хартији, — и стојаће 1 ф. 60. н., или 4 динара. Ко је жели имати, нека ми се пријави, пак ће добити књигу, кад буде готова, и *тада ће ми новце послати.*

Ко ми пошаље десет предбројника, уступићу му једну књигу на дар.

Рукопис ћу дати да се печата, кад ми се пријави толико предбројника, да могу трошкове печатње исплатити.

У Задру, на Усјековање 1883.

Др НИКОДИМ МИЛАШ,
архимандрит.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ј. Геслу равн. уч. у Руми. Све до сада изашле бројеве послали смо и слаћемо и даље бројеве. До краја године имате да намирите још 1 ф. — Г, Д. С. С. уч. у Долову. Потпуних бројева има још од г. 1881. и 1882., од којих сваку дајемо за 1 ф. — У 15. броју овога листа јављено је, да су на мађарском течају у Бају пали сви Сремци. Сада нам г. Бранко Ј—ћ из Шида јавља, да та судба није постигла све Сремце, пошто је он са врло сигурне стране извештен, да је, ма да је Сремац, испит у Бају положио. Тај нас исправак весели и радоваћемо се, ако и са других страна слични деманти добијемо. — Гђци Ц. Г. у Чуругу. Као приправница добијате лист у пола цене, с тога претичу од послате форинте 50 н., за које вам можемо послати накнадно или бројеве од друге трећине или пренети тих 50 н., у претплату за идућу годину. Јавите дописницом шта да чинимо. — Румска скупштина ући ће у идући број. Молимо за продужење.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 18. У Сомбору 30. септембра 1883. Год. XV.

ЈАВАН МОРАЛ И ШКОЛА.

Предавање проф. Дра Г. А. Линднера, држано 3 јуна о. г. у чешком учитељском друштву „Будеч“ у Раудницу.

Има томе више од сто година, како се у културној историји појавило особено мишлење о друштвеној образованости, а то је да обе њене гране, које називамо образовање умно и морално, или краће речено, просвета и морал, не напредују у истој мери и упоредо. Не бивамо у тој мери бољи, у којој постајемо просвећенији. Први, који је то мишлење заступао, био је Русо сам.

Као што је познато, учинио је он то у свом одговору на питање за награду, што га је поставила Дижонска академија, да ли наиме напредак у наукама и вештинама доприноси, што оплемењавању нарави.

У будно проведеним ноћима премишљао је Русо о том питању и одговорио је на њега са *не*, положив тим основ својој литерарној слави и свему своме потоњем делању. Ставив се против цивилизације, изводи Русо, да се образовањем разума не умањује број порока и злочина, него да се само мења њихова јачина. На место отворених, тешких преступа ступају бабски и подмукли, на место грубог нападаја потајно оцрњивање У нашем столећу заступао је слични назор славни, али прерано преминули Бокл. Питање то побудило је многи гњев, али излази сасвим друкчије, кад се посмотри са другог гледишта, наиме од доба нових проналазака друштвене науке и моралне штатистике, коју је Кетле основао Проналасци ти показују, да је човек политичко биће, да је он управо социјалан атом, који се никако не може отргнути од свог политичног залеђа и да се мора просуђивати само у свом друштвеном односу.

А како се односи према том питању садање стање друшт-

ва? Погледамо ли на стање просвете с једне и на стање морала с друге стране, то нам излази пред очи врло занимиво позориште. Интелигенција продире у дубину и у ширину; људи, који незнају да читају и пишу, бива све мање. Природа је прогледана и савладана духом; човек ју је савршено надјачао до незнатног остатка, који се не да проникнути.

И не само што чудноватим формулама науке гони њене некдање грозоте, него ју спутава у тежак јарам ропства принуђавајући је, да за њега ради Материју једне врсте преобраћа у другу, једну силу у другу, топлоту у кретање, кретање у електрицитет, електрицитет у светлост, као што све то можемо да видимо на јединој машини за производење електричне светлости, којом данас тако изврсно осветљавамо позоришта и градове. На стотине коњских снага преносе се по простим жицама с места на место, где треба баш да се обави неки рад и са свом оправданошћу помишља се на то, да се силе горских водопада употребе у корист индустрије удаљених градова

Тај земље господар човек, који је прогледао и укротио природу, труди се да прогледа и појми и дух, т. ј. себе самог. Али које је управо лакша задаћа; но њега не страше више никакве сметње, никакве тешкоће, никакви проблеми. Као што је пре кротио природу, тако сада кроти дух! Заједничким радом индуктивнога испитивања смешта човек гомилу проблема психолошких и философских у све тешњи круг, прави Фауст! Кад би му пошло за руком да укроти и дух, т. ј. да овлада својим сопственим склоностима и страстима и да пронађе благословену формулу науке о моралу!

Али наука о моралу или етика постала је најнепопуларнија од свију наука и прети да ће узде владе да уступи својој омиљенијој сестри науци о лепоти или естетици. Човек радо сноси надмоћ правила у чулним појавама, које га окружују, али не радо сноси господарство тих истих правила, кад се тиче његовога сопственога делања.

Или зар је друкчије? – Држи ли наш морал једнак корак са нашом просветом? И кад би Русо дошао опет на свет, би ли се одрекао од своје науке, да развитак цивилизације не бива у једнакој мери са развитком морала? Чини ми се, да то не показује фактично стање цивилизације. Не осврћући се ни на ужасно делање оне међународне пропаганде, која се лаћа динамита и нитроглицерина, да пречисти друштво помоћу пакле

них стројева, где јој је исто на сметњи, налазимо и на површини самога друштва знаке, који дају сведочанство, да ниво морала опада.

Рата међу државама и народима није још не стало, него је организован и одржава се у перманенцији. Борба за живот међу појединцима, којој је гесло: граби где можеш! води се невиђеном ревношћу и безобзирношћу; жеђ за уживањем расте у ужасним размерима и хоће пошто пото да се задовољи. — У чудном лову за средствима за задоволење исте гомилају се та у руци појединих сретних, који имају одважности и обогатити се без рада данас је лозинком стотине тисућа.

Међутим умиру људи од глади и на улици; затвори се пуне и против скитње се издају појачане наредбе, и — под сјајном површином богатства и раскоши зија провала социјалне беде. Самоубијства се јављају већ и код ученика, да не давно смо читали, како је гимназијалац убио свога саученика — а на другом месту опет – догодило се то у Угарској, да се склопило друштво младих људи за заједничко пировање, које је имало да се оконча самоубијством.

Није цељ овога предавања истраживање узрока, из којих произлази садање опадање морала, нити је нужно да се оградимо против тога, као да би хтели са Русоом да се окренемо противу саме цивилизације, а не противу времене трулежи њезине језгре. Али би било лудо, кад би хтели кривицу за то да припишемо школи или њеном новијем уређењу.

Три су фактора, који су се спојили у духовном образовању човека: кућа, у којој је одрастао, школа, у којој се учио, и друштво, у ком живе. Те три чињенице одговарају солидарно за посљедке васпитања. Али би било тешко да се означи, колики удео припада свакој од њих. Погледамо ли у пун живот, то ћемо видети, да су људи у главноме онакви, какве су породице, из којих произлазе, и каква су друштва, у којима живе.

Заметци свега потоњега живота усађују се истина већ у најнежнијој младости, али поље за развитак характера није ни кућа, ни школа, него живот. Ту се лаћа друштво појединца и утиче неодољивом моћи свога општења и својих установа на његово васпитање и не престаје, догод га себи не приподоби. То приподобљавање друштвено, та асимилација траје тако дуго, догод човек живе, а његови посљедци су различни по томе, как-

во је стање оних нижих кругова, у којима појединац долази у додир са великом друштвеном целином.

Ти дотицаји могу да буду или пријатељски или непријатељски, или благи или неблаги, или нежни или сурови, могу или да узвисе или да тлаче. Какви су они, од тог зависи управо судба човека.

Приподобљујућу снагу друштвене превласти познајемо у моћи јавнога мишлења и јавних примера, по којима се радо управљамо, клањајући се општем укусу и јавном уверењу По јавном мишљењу управљамо своје суђење, по јавном укусу своју одећу, по јавном примеру свој начин и обичаје, по јавној савести своја начела и свој морал.

Где је јавна свест комотна и мљитава или сасвим раскламитана, ту појединац може тешко да се одбрани од свеопште покварености. Та друштво је она општа средина, у којој се сви покрећемо као рибе у води. Несретним би се морао осећати човек, кад би морао своју животну цељ да изабере у супрот општој превласти друштва, што га окружује, као што то у део пада оним велеумима, који имају да се боре против друштвене устајаности, која се огледа у преузетим и наслеђеним назорима и т. д. (Свршиће се.)

✝
ГЕДЕОН (ГЕЦА) ДУНЂЕРСКИ

витез ц. кр. Франц-Јосифова реда, велетржац, велепосе ник, властелин Чеба и Црне Баре, члан „Матице сриске итд.“

18. Септ. о. г. угаси се један живот необично ретке појаве огромне величине и епохална значаја по сав српски народ. - Губитак је овај у толико већи, што тако изгледа бар, да је са њиме код нас нестало за навек човека овакве појаве; човека, који је као чедо просте мајке природе уздигао себе до оних висина и положаја у друштву, камо веома ретко допиру и сами они, којима је већ некако по рођењу опредељено и намењено извесно преузвишено место.

Ако се узима за истину, да наука, књижевност и лепе вештине спадају у *појетичне* радње човечије, то се онда и с правом признати мора, да оне само онда смисла и значаја имати могу, ако је у народу и привреда (а то је *прозајична* радња) развијена и разграната. — Без рада нема напретка, без привреде нема благостања и опстанка; а без овога нема ни одушевљења за ма каквом појетичком књижевношћу, баш као што ни слепца боја, ни глухога песма не дражи. — Основа, исходна тачка свему нашему опстанку, промету, животу, душевном и телесном уживању јесте, беше и биће вазда: *рад, штедња и благостање.*

Покојни Гедеон Дунђерски је баш на пољу привреде, радиности и трговне таква феноменална појава у нашем народу, да ћемо јој у томе заман пара тражити. Он беше на пољу српске привреде сјајни метеор, којему се у неколико у паралелу могу ставити само још дипломата српски Милош Обреновић и филолог српски Вук Стеф. Караџић. — Сва тројица беху синови простачки, не школовани, за младости не упућени, али и одарена свежим разумом, ђенијалним умом, гигантском прегалашћу за радом и љубављу према своме народу, те починише и створише онака епохална дела, каква и велеученим особама а и члановима најугледнијих породица тешко да када за руком полазе. Што је плодни рад оне двојице био од благословена уплива и успеха по васколики народ српски, тако је и привредни рад Геце Дунђерског по Сентомаш, његову непосредну околину, а у неколико и дољњу Бачку и нешто српског Баната са економске и материјалне стране у не мањем значају.

Гедеон Дунђерски је рођен у Сентомашу 1807 године*). Право му крштено име беше *Јован*, но како је онда епископ Гедеон цркву светио, то и њега мати прозва Гедеон, а после деца и остали Геца. — У ондашњој школи једва је научио нешто читати, име своје записати; али молитвице и све тропаре знатнијих празника знао је напамет и до смрти своје их је читао односно о празницима певао. Младоме Геци не могаше ондашња школа разбудити никакве душевне моћи већ по склопу своме а и с тога, што ју је једва пуна три месеца похађао. Али је вазда пристајао у друштво стараца, те се ту учиоо мудром животу и искуству.

Као што је Вук јариће, а Милош волове, тако је и Геца још од 13 година овце њихове задруге чувао и то већином ноћу, после дневна рада и напора. У то доба му умре и отац некако, те се одмах по свршеној 16. години и ожени; када му пуних 17. година беше, роди му се и први син Шандор. Тешко бреме домаћина спаде на њега, да самостално управља имаовином заједничком. Ова је онда износила око 60 ланаца земље, неколику стотину оваца, ергелу коња и чопорак рогате марве. Са овим малим квасцем замесио је он својим не уморним радом, штедњом, окретношћу и памећу у току последњих 60 година своме садањем дому грдни иметак од *неколиких милијуна форинатa* вредности, поред свега тога, што је удајом женских чланова (сестара, кћери, унука) и трипуташњом деобом (најпре са стрицем, тетком и напоследак са снахом) велики део из куће му изнешен. Осим овога имао је још и у револуцији штету на марви, храни, попаљеним стајама и алатима, а поглавито у аустријским банкама штету већу од $^1/_2$ милијуна форинатa.

Своју трговачку каријеру започео је наскоро после женидбе са чувеним врбашким Немцом *Оберлендером*. Францовим каналом одлазила

*) Породица Дунђерска се доселила после укидања горње милиције из Суботице у Сентомаш и састојала се онда само из једне удовице и девера јој. Они и њихова прва и потоња деца одликоваху се међу осталим становницима својим угледним телом, неуморивом радњом и разумом. Они су први почели у хатару сентомашком ледину преоравати и пројy сејати; за њима пођоше и остали, те се тако народ поче и земљорадњом занимати нуз своје скотоводство. По отац и стриц Гецин почеше своје земље таком вољом и вештином обделавати, да је цео српски живаљ у месту за њима прегао и почео марљивије и практичније златно зрно у плодну земљу бацати, тако, да је већ од пре 60 година Сентомаш постао житницом Бачке, дочим су остала околна српска и не српска места дуго времена још само за насушни хљеб жита засејавала.

им је храна у Ђур, где су је већином врло добро продавали. Лађе њихове су им синови и синовци, пунили носећи пуне вреће о рамену у њих и надтичући се, који ће више моћи! Заједничка им је радња тако добро ишла, да је Геца пред 1848 годину већ врло богат човек постао, и да не беше револуције и пропасти Сентомаша*), иметак би данас *тројином* већи био. С јесени 1849 поврати се и он на згариште у Сентомаш и поче наново са крвавим трудом и знојем радити за се самостално, без компаниште. —

Велики овај материјални губитак накнади он брзо уз припомоћ свога најмлађега сина *Лазе,* који — насљедив све телесне и душевне моћи и врлине очеве, а наоружан још и модерном науком — стаде раме уз раме са оцем дизати дом на ново, а са таким благословеним успехом, да је данас он управо душа и спољњи заступник велике куће и радње Дунђерске. Радњи се њиховој сада отвори обилато поље. — Уз грдну економску радњу на сопственом и закупљеном земљишту, уз своје богато скотоводство, развише они и трговину са храном у обиму дотле у доњој Угарској не виђеном. — Уз ову радњу скопчаше и велику трговину са другим сировинама, особито са разним дрветом за гориво, грађење и са даскама, са каменом кречним и за патосање, песком, каменим угљеном, вуном, разним арендама итд. итд. — а са таким успехом, да овладаше над свима сићушнима иностраним конкурентима (особито Јеврејима и Немцима), те себи за далека времена у будућности сигурну и јединствену позицију и пијацу у долњој Бачкој, на Бабатову а и на више места по Срему створише. — Свакога подузећа се лаћали, само ако им је у сферу радње њихове спадало или изгледа на добитак обећавало. — Тако од знатнијих економских, подузимачких и трговачких операција само напомињемо ове: вишегодишњи закуп нар. добра *Сирига* (близу 5000 јутара земље са арендом око 50,000 ф. годишњих); терање целепа угојене беле марве у Пешту и Беч (волови Геџини и данас се у Бечу спомињу) и редовно лиферовање за друге велике пијаце; зидање великог, сталног црвеног моста преко Тисе у Сенти; куп спахилука *Црна Бара* у Торонталу; куп дивне куће: „Хотел код царице Јелисавете“ у Н. Саду; најновији сретни куп властелинства *Чеба* на Дунаву од породице Бесередија**) и многа друга подузећа (нпр. и подизање „*Геданке*“ је материјално предузеће, али намењено и моралној користи околине и школске деце у Сентомашу). А као што споменусмо, најглавнија радња им је трговина са нашим продуктима на основи пуне солидности и без превеликих берзијанских шпекулација. С тога им је и кредит и овде, а особито у ино-

*) По паду Србобрана изгуби 20.000 мерова хране, 400 комади беле марве, преко 100 к. коња, свиње, све зграде, стаје, суваче и магазине и екон. алате. — Друг му Оберлендер не смеде дуго чувати аустријске банкноте, него их промене све у Кошутове баш онда, када ће овима наскоро вредност пропасти, те тако и у готовом новцу око 100.000 форинata изгуби. Само спасе 1500 оваца и новце што је при себи имао (увек је то спомињао овако: „Онда смо изнели само главе, овце и новце“ !): новце је разделио на сву своју својту и ушивао им по хаљинама, јорганима тако, да свако нешто при себи носи и има, ако би се по које чељаде у оном метежу и бежанији и одвојило од својих, те да не би нужде трпело. — Пребегли су најпре у Врањево (код Исе Главашког), а после у Срем у склоништа.

**) Вешти куп Чеба има веома многу интересантну цртицу, које карактеришу удри такт и енергију Геце и Лазе Дунђерског.

земству отворен, и могу вазда милијуне зајма дићи, а по 3 перцента интереса!

Већину својих чистих заслуга улагао је покојник у нове и нове купове плодних земаља (за младости је набављао и у промену за овце; две овце давао за јутро земље!), те је обделавао помоћу модерних, савршених и парних машина и алата са највећим успехом тако, да је кућа Дунђерска и са рационалне економије и од последњих 15 година Сентомашу вазда примером предходила, ширећи културни напредак међу српским ратарима. — Факт је, да је са судбом и напредком куће њихове врло тесно скопчана и судба и напредак Срба у Сентомашу.

После пада Сентомаша, морадоше многи ратари земље своје продати туђинцима околних места, да је већ скоро половина хатара у не српским рукама била. — Но помоћу деда Геце почеше се опорављати и своје упуштене земље наново присвајати и присвајају их још и данас, да сада тек $^1/_{10}$ цела хатара српска није. — Сентомашани су данас у вредноћи, заради и окретности тако скочили над осталим Србима околине, да се чисто веровати не може. — Силни парни стројеви, на време и лепо урађене њиве, чисте куће, чиста и укусна ношња, племенити сој стоке, особито коња — сведоче, да је овде благостање и напредак. — Па племенитост је и иначе овладала сада у некадањем раскалашном Сентомашу. Плодови овог материјалног благостања и морална, родољубива живота им јесу: величанствена православна црква са два звоника, којој у лепоти класична сликарства (цртеж Радонића) у српском православљу равне нема; главне основне школе (које се лепотом здања, богатом учевном опремом, изврсним учитељским снагама, лепом наплатом њиховом, огромним бројем редовних ученика, ваљаном и интелигентном управом, фондом за издржавање сиромашне деце оделом и књигама, лепим школским фондом*) итд. ни са једном народном школом у српству мерити не могу); красна читаоница (са члановима већином ратарска сталежа); обновљена и за концерте удешена велико-гостионичка дворана; калдрма у месту; полицајни апарат; усвојени пројекат зидања красне нове варошке куће; полицајни и морални изгреди и криминални преступи су ређи, а у најмлађе генерације и не виђа се оно скаредно понашање, што се још по другим срп. селима налази по ћошкови, колу, бубалицама и разним скуповима на јавну саблазан.

Ово неколико лепих и маркантних црта о Сентомашанима (да и не спомињем њихово познато родољубље, које се сваком даном приликом према једноплеменој браћи својој најсветлије доказало на делу, дару и припомоћи) свакако нужне беху за навод, јер већ споменух, да је са историјом куће Дунђерске тесно везана и судба сентомашких Срба; јер је у сваком покрету и акцији за општу моралну, праведну, родољубиву, привредну, просветну и естетичну ствар име Геце Дунђерског од вајкада (а особито када је у заједници са својим сугрђаном, одрешеним човеком и народним трибуном Савом Кањанским то почињао), а од новијих вре-

*) И овоме фонду је Геца основу положио у оно доба са 40 фор узевши под закуп један школски таван, где је преко зиме кукуруз држао.

мена и сина му Лазе не само истоветно са интересом Сентомаша, него они већином у таквим приликама и саму иницијативу засноваше а и дело до краја изведоше. (Свршиће се.)

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

(Наставак.)

Коло бројева 1—20.

Бројање. Најпре ваља децу упознати са изразима: *десетица* и *јединица.* Узећемо руску рачуналку, истаћи ћемо на истој једну куглицу, и од прилике ћемо овако говорити: Кад неки родитељи имају само једну кћер, шта је онда она њима? (*Јединица).* Тако можемо за све, што се само један пут налази, да кажемо, да је јединица, па по томе можемо рећи и за ту куглицу, да је једна *јединица.* Кад уз њу ставим још једну куглицу онда имам две јединице, — кад још једну, онда три јединице и тако даље све до десет јединица. Десет јединица зову се друкчије *десетица.* То исто поновим на школској табли са потезовима и утврђујем што боље могу.

За тим се прелази на спајање десетице са јединицама. На рачу. нальци стоје у првом реду десет куглица, у други ред ставим само једну куглицу и кажем: 1 десетица и 1 јединица јесу 11 јединица и тако даље до 1 десетица и 1 десетица су 2 десетице или 20 јединица. Сад ваља приљежно да се броји од 1—20, напред и натраг као и са прескакањем једнога броја. Задаје се: број даље од 4, од 7, од 12, број у натраг од 17, од 15 и т. д. Намести се на рачуналци неки број куглица и деца се позивају, да кажу, колико куглица виде. То исто са потезовима на табли. Учитељ каже неки број, а дете га намести на рачуналци или га означи потезовима на табли. Вежба се у спајању десетице са сваким бројем (1 до 10) н. пр. колико су јединица 1 десетица и 6 јединица? Даље се разлажу сви бројеви од 11—20 у десетицу и јединице н пр. колико је десетица и јединица у 18 јединица?

Тек пошто су деца вешта у свима тим вежбањима, може да се пређе на писмено бележење бројева од једанаест до двадесет. Дотле нека се још узимају писмена вежбања из кола 1—10; то је јако потребно понављање. Писмено рачунање не сме никад да предходи усменом, јер има само да увежба оно, што се последњим научило; али мора још да се употребљује и ради понављања; може шта више мало и да заостаје иза усменог, кад се ученици доведу до новог одсека; писмено вежбање захтева нешто више самосталности. Нарочито у школама са више разреда морају деца чешће сама да се занимају. С тога се обзиром на слабије ученике могу писмене задаће да задају истом онда, кад се нешто већ сасвим добро научило. То ваља и за будуће да се запамти.

Писање бројева. Писање бројева од 11 до 20 неће бити за децу тешко. Треба рећи, да се десетица пише на левој страни, јединице на десној и кад нема јединица, да се онда стави нула (ништица). Приљежно

се читају и пишу бројеви до 20. После се диктира број, представи се на рачунаљци, а деца га напишу цифрама.

За писмено вежбање служе ови редови:

10 -|- 1 = 11	10 -|- 6 = 16	10 -|- 1 = 11	15 -|- 1 = 16
10 -|- 2 = 12	10 -|- 7 = 17	11 -|- 1 = 12	16 -|- 1 = 17
10 -|- 3 = 13	10 -|- 8 = 18	12 -|- 1 = 13	17 -|- 1 = 18
10 -|- 4 = 14	10 -|- 9 = 19	13 -|- 1 = 14	18 -|- 1 = 19
10 -|- 5 = 15	10 -|- 10 = 20	14 -|- 1 = 15	19 -|- 1 = 20

(Наставиће се.)

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА ПОДЖУПАНИЈЕ РУМСКЕ.

Овогодишња поджуп. учитељска скупштина држана беше у Руми дана 28., 29. и 30. Августа т. г. Присутни беху: претседник г. Димитрије Вурдеља, кр. жуп. школ. надзорник; сви учитељи и учитељице румске поджупаније а као гости г. Др. Милан Димитријевић професор; г. Павле Себишановић, парох; Јован Вучанов учитељ и г. Петровић местни школ. надзорник вароши Руме.

Прва седница беше отворене 28. Августа пре подне а отворио ју је кр. жуп. школски надзорник г. Димитрије Вурдеља, који поздравивши искупљено учитељство изрази наду, да ће ово у своме раду мудро трезвено, истрајно и са достојанством расправљати питања, која су од велике важности по школу и њен свестрани развитак. У то име поздравља све присутне са „добродошлицом.“

Скупштина је отпоздравила свога претседника са „живео“ давши тиме израза, да потпуно води рачуна о своме задатку, достојанству овога скупа и израженој жељи свога председника.

Према пословнику приступи се избору подпретседника и перовођа. На предлог Тоше Огризовића буде једногласно изабран г. Мита Нешковић за подпредседника а за перовође: г. Илија Рокић и г. Драгутин Хекман.

Као први предмет дневнога реда беше питање, ког је висока кр. зем. влада овој скупштини поставила. Оно гласише: „да ли се је читанка за II. разред пучких школа досадањом упорабом показала сходном и практичном и ако не, да се назначи, што и како би се имало у њој промјенути? Ово се питање имаде искључиво са *дидактичкога* гледишта расправљати.“

За известитеље у овом питању пријавише се г. Јаков Гесл и г. Мита Нешковић.

I. *Јаков Гесл* као први известилац вели: да су за успешну обуку и наставу *читанке* од велике важности, јер су оне средство, помоћу којих долази школа до своје цељи; с тога разлога се захтева да читанке буду добре. Да то буде, искуство учи, да читанке ваља да састављају практични људи, који су своје способности на пољу школске наставе опробали. Наше читанке постале су споразумним одобрењем и уређењем хрват. педагошког књижевног збора, који важи за меродаван фактор у школским питањима у нашој домовини. Према томе читанка је прешла цензуру стручних људи и као такова пуштена је у школу. Али као свако дело човечијег ума што није савршено а да се

временом неби могло усавршавати, тако и наша читанка; и она је дошла на стручну оцену учитељима, који имају сада да искажу своје опаске и своје мнење. Да би пак своју задаћу могли да извршимо, потребно је да наведемо најглавнија својства добре читанке.

I. Она несме бити опширна и преопсежна;

II. Чланци њени да потпомажу језикословну и стварну обуку;

III. да буде средиште моралним врлинама.

Првом захтеву није читанка задовољила, особито је убитачно прекомерно градиво њено за сеоске школе, где један учитељ поучава четири разреда. У том погледу сравњује немачке читанке од *Улриха* и *Нидергесеса*, које имају највише 140 читан. чланака.

Са градивом читаначким особито са начином којим је приправа за читање *ћирилице* и *латинице* изведена, неслаже се известилац, јер се овде неје узела у обзир душевна развијеност ученика. По његовом мнењу, неби требало у II. разреду првога течаја учити *латиницу* односно *ћирилицу*, него оном писменицом да се чита, која се у I. разреду учила. Као разлог своме назору наводи, да ученици за време „ферија“ доста забораве од онога што су у школи научили, па је учењем нове писменице нагомилана нова неприлика и потешкоћа, која јако упливише на успешан рад учитеља и напредовање ученика. За поткрепљење својих назора наводи за пример немачку читанку за II. разред од Улриха, по којој се латинска слова уче тек другог течаја. С тога да се „приправа“ у нашој читанци, оваква какова је сада, испусти а да се наштампа I. оцек за читање оним словима, која су у I. разреду учена.

II. оцек да буде испуњен *„приправом“* за читање *„латинице“* односно ћирилице, коју ваља групирати у 10 сродних вежба, па на овима да се изучава нова писменица.

Читаначко градиво — вели известилац даље, израђено је истина на темељу дидактичнога начела: „од познатога на непознато, од ближега даљем“ што је свакако похвале вредна врлина ове читанке; али допушта, да она не може никада задовољити посебне назоре и жеље а да јој се што неби приговорити могло.

Своју расправу завршује са следећим резолуцијама:

I. Читанка за II. разред пучких школа није се досадањом употребом показала по све сходном и практичном са разлога:

а) што је читаначко градиво преопширно, те га треба редуцирати и то:

б) да се испусте читаначки чланци бр. 21. 24. 37. 50. 65. 69. 86. 100. 123. 131. 162;

в) да се читаначко градиво „о човеку и његови делови“ о храни и оделу“ и „природописне обуке“ стегну у мањи број чланака;

г) пека се замени садржај чит. чланка бр. 7. „мудре главе“ са садржајем приповетке: Die Kürbis und die Eichel v. Ch. Smidt и 14. чланак „Прстењак и палац“ са чланком: Die Glieder des menschlichen Körpers од Кампе-ја.

д) да се уврсти у читанку као први чланак такав, који говори: да сваки посао ваља у име божије отпочети. —

II. Пошто је нужније и за наставу користније, да деца науче најпре окретно и течно да читају једном писменицом, то нека се у II. разреду почне читање са оним писменима, којима су деца у I. разреду читати учила; с тога треба:

а) да се у I. оцеку штампају чланци за читање оним писменима, којима је у I. разреду предузето учење читања;

б) У II. оцеку нека се наизменце штампају чланци ћирилицом и латиницом. —

III, Приправа за читање латинице односно ћирилице нека се у почетку читанке изостави и уврсти у II. оцек.

IV. Приправа за читање ћирилице дотично латинице нека се преради по овој основи:

а) писмена мала и велика треба разделити у 10 вежба;

б) свакој вежби има се на чело ставити једна група писмена и то уз штампана и писана;

в) иза ових писмена нека сљеди градиво за читање.

И са овим завршује говорник своју расправу о читанци препоручујући скупштини своје резолуције да их усвоји. —

(Наставиће се.)

ШТА ЗНАМО О СУНЦУ.

У старим аналима чинске државе помиње се већ, да се на површини сунца налазе тавна мести, т. з. *пеге*. У Европи су исте посматране кратко време после проналаска телескопа и на основу тих посматрања дознало се непосредно, да се сунце обрће око своје осовине од прилике за 26 дана.

Кад се пеге на сунцу кроз телескоп гледају, онда се види, да оне нису свуд једнаке. Уопште се виде три различита дела: у средини један таван део, који се зове *језгра* и ког окружује мање таван други део, ком је дано име *сен*; овај последњи је скоро увек окружен *полусеном*, којим се завршује сен на светлој сунчаној површини. У полусену примећују се дејства жестоких струја, гдекад правих бура.

Спектроскоп је показао, да тавнина сунчаних пега долази од гасова, који се над истима налазе и који светлост у себе упијају (апсорбују.)

Погледом на број, величину и размештај пега не изгледа површина сунца увек једнако, него је подложна периодиочном гибању, ког средња дужина износи нешто више од 11 година. Иначе се пеге налазе само у близини екватора са обе стране, а врло ретко допиру и у више ширине. Оне имају своје властито кретање и помичу се у толико брже што су ближе екватору. Што се њихове величине тиче гдекад су много пута веће него цела наша земља.

Пеге на сунцу су по мнењу већине данашњих научара јаме на површини сунчаној; дно тих јама примећава се као сен, а њихове стране као полусен. Небројена посматрања показала су, да је дно пега хладније него остала површина сунца и то снижавање температуре приписује се падању саразмерно хладнијих материја на оно место сунчане површине,

које покрива пега. Шта је пак непосредан узрок таквих појава, то се до данас о томе не зна ништа поуздано; неки астрономи су покушавали, да множину пега доведу у одношај са положајима планета, али број дотичних посматрања још је врло мали, да би могло о том што дефинитивно да се каже.*)

Вероватно је да многе појаве на нашој земљи зависе од стања, у ком се налази сунчана површина. Зна се да се гдекад магнетска игла напрасно и за неко време искрене из свог редовног положаја и да се то у исто време примећава на апаратима, који су врло удаљени један од другог. Кад се та искретања појаве, кажемо да је земљани магнетизам поремећен или да се догодила *магнетска непогода*. Више астронома су доказали, да је у оним годинама највише магнетских непогода, у којима је и највише пега на сунцу, а најмање у оним годинама, кад је и број сунчаних пега најмањи. На магнетским половима земље вија се често *северна светлост*, а кад се појави у нижим ширинама онда је увек прати и магнетска непогода. И за северну светлост је доказано, да се чешће јавља кад је много пега на сунцу (кад је максимум пега) и ређе кад их је на сунцу мало (кад је минимум пега). Појава северне светлости у нижим ширинама праћена је уопште изванредним променама на површини сунца, које се примете већ истога дана, кад се северна светлост укаже. Земљу нашу оптичу *електричне струје*, које су најјаче за време магнетских непогода, а много су слабије, кад је магнетски мир. Магнет, који слободно виси, није управо никад потпуно миран, него се непрестано гиба по дневноме добу. Величина тих дневних *гибања магнетске игле* доводи се такођер у везу са бројем пега на сунцу и она је највећа оних година, кад је број пега највећи и најмања, кад је најмање пега на сунцу. Али и тако зване метеоролошке појаве на земљи зависне су од стања, у ком се сунце налази. Тако је посматрано, да се барометар највише подиже (да дакле *ваздушни притисак* расте) и да је највећа *врућина* на земљи у оним годинама, кад је минимум пега на сунцу. *Бура* је напротив највише, кад је максимум пега. Са максимумом пега иду упоредо *кишовите године* и Епгер, директор статистичних радова у британској Индији, извео је из посматрања, која су од г. 1810. овамо чињена у Мадрасу, да се *гладне* и сушне *године* сасвим слажу са годинама минимума пега. *Растење воде* по језерима и рекама пада у године максимума пега, а ниско стање воде примећава се у годинама минимума. Тако и у поплавама богат период од новембра 1882. до јуна ове године пада у доба максимума пега на сунцу.

(Свршиће се.)

*) У најновије доба поставио је један белгијски астроном *(Рене Тамен)* хипотезу, да сунчане пеге постају усљед падања метеорита у сунце. Расправа Тамен-ова о томе саопштена је у годишњици кр. обсерваторије у Бриелу за г. 1882.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Сомбор.) Уредник овога листа по изасланству славне црквене обштине Сомборске отпуговао је 23. септембра о трошку исте отличне обштине у Будапешту, да се упозна са устројством тамошњих забавишта

и хуманитарних завода, као и са државним музејом школских учила, како би по том предлог истој обштини за оснивање забавишта а по времену и других за народ користних васпитних завода, и за набавку потребних учила, поднети могао.

(*У сомборској српској више девојачкој школи*) уписано је за шк. год. $188^3/_4$. у I. разреду: 22 ученице, у II. разреду: 14, у III. разреду: 13, у IV. разреду: 11 ученица. Свега је дакле уписано 60 ученица. Од ових су свршиле основну школу у Сомбору 48, а 12 ученица су са стране, 53 су Српкиње православне вере а 7 ученица су Израиљћанке. — Прошле школске године било је 52 ученице од којих беху 50 Српкиње православне вере, а 2 Израјилћанке.

(*Београд.*) „Учитељ“ орган учитељског дружена за образовање и васпитање доносиу свом 26. броју ову објаву члановима удружења: „Управа вароши Београда спровела је *измене и допуне* у статутима учит. удружења, учињене на II. учит. скупштини г. министру просвете на преглед. Г. министар одговорио је својим актом, да исте не дозвољава с тога, што се њима даје право за редовне чланове удружења и оним учитељима, који су тај посао напустили, јер се боји да они неби удружење одвукли на противзаконо поступање према властима Према оваком наређењу г. министра *измене и допуне* не могу ступити у живот, већ остаје и за даље стари статут, па према томе и стари — лањски — Главни одбор. — У ратарској школи у Краљеву отвара се други разред. У том заводу издржавају се за сада о државном трошку 60 питомаца, а управитељ му је др Ђорђе Радић.

(*Београд.*) Министарство просвете издало је наставне планове и недељне распореде часова за све врсте нижих основних школа. Исти су штампани у 16. свесци овогодишњег „Просветног Гласника“.

(*Чешка школа у Бечу*) отворена је свечано $^5/_{17}$ септембра уз велико учешће бечких Чеха. Још у последњем часу хтело је земаљско вёће да спречи отварање те школе, али министарство јавне наставе одбило је дотичан рекурз и дозволило је отварање без даљих услова. Тако је и овом приликом чешко родољубље и чешка истрајност победила све сплетке непријатељске. Првој славенској школи у Бечу желимо дуг век и најбољи успех.

(*Чешка гимназија у Опави.*) Истога дана кад чешка школа у Бечу отворена је и чешка гимназија у Опави у Слезкој, што ју је у том месту основала чешка „Средишна Матица школска.“ И отварање те школе сматра се као велика добит за чешку народност, те је и прослављено свечано уз велико учешће слезких Чеха и гостију из Чешке и Моравске.

(*Нова школа у Новоме Саду.*) На крстов дан освећена је на т. з. Малом Јарку новоподигнута салашка основна школа. На свечаности том приликом купљени су прилози на оснивање народне и дечије књижнице уз ту школу и добивено је 135 комада књига, 66 фор. и 2 дуката.

(*Кр. велика гимназија у Винковцима*) бројала је на крају прошле школске године 182 ученика, од којих 139 римокатолика, 31 православни, 5 евангелика и 7 мојсијеваца. Испит зрелости полагало је 8 ученика, од којих су 3 проглашена за зреле с одликом, 4 за зреле, а 1 је одбијен на годину дана. На челу овогодишњег извештаја налази се попис нумизматичке збирке кр. винковачке гимназије.

(*У српској учитељској школи Сомборској*) започета је школска $188^3/_4$ година 1. Септембра. На Малу Госпојину држано је у Св. Ђурђевској цркви свечано „Призивање Св. Духа, коме су сви ученици и ученице са својим наставницима и управитељем присутствовали. Уписано је у први разред 19 мушких и 23 женске. Свега 42; у други разред 14 мушких и 9 женских, свега 23; у трећи разред 17 мушких и 27 женских. Осим тога је један мушки уписан као ванредни ученик трећега разреда; свега дакле има у истом разреду 45 ученика. У целом заводу има ове године

51 мушки и 59 женских; свега 100 ученика. Од ових су 109 православни Срби, а једна ученица првога разреда је израиљске вере. Од мушких су родом из Угарске 43, Срема и Славоније 8; из Босне. 1. Од женских су родом из Угарске 48 а из Срема односно из Славоније 11. — Од примљених у први разред приправника свршили су тројица шести, дванаестерица четврти гимназијски разред, један је свршио четврти реални а двојица четврти грађански разред, а један је као свршени ученик III. гимн. разреда по нарочитој дозволи в. кр. уг. министарства и уз пријамни испит примљен. Од приправница, што су у први разред ступиле, свршиле су четврти разред српске више девојачке школе у Сомбору 10, у Новом Саду 10, у Панчеву 1; четврти разред више грађанске школе у Тителу свршила је једна, а једна је из суботичке државне учитељске школе прешла у ову школу. Држим да је вредно овде означити, и по црквеним дијецезама бројеве питомаца и питомица ове учитељске школе, те с тога их ево овде наводим: Мушких приправникâ има из бачке дијецезе 26; из архидијецезе 8; из темишварске 7; из вршачке 8; из будимске 1; из Сарајевске 1. Женских приправница има: из бачке дијецезе 22 из архидијецезе 12; из темишварске 5; из вршачке 18; из будимске 1. — 22. септ. полагале су сврш. приправнице Драгиња Антонијевића и Софија Косанића накнадно испит из мађарског језика. и пошто су га положиле издата им је учитељска диплома.

(*Платонеумски одбор*) имао је прву своју овогодишњу седницу 18. септ. Председништво јавља, да је црквено-школска општина у Сомбору на место прећашњега проте сада преосвећеног господина епископа темишварског Ђорђа Бранковића изабрала за члана платонеумског одбора пречасног господина проту сомборског Љубомира Купусаревића. По извештају председникомом трошило се прошле школске године на штипендије 960 ф., а ове ће се године моћи, пошто основни капитал износи већ 21,000 ф., издавати за 90 ф. више. Према томе решава пламонеумски одбор, да се крејира једно ново штипендијско место од 80 ф., а једно од старих места од 50 фр. да се повиси на 60 фр. Тако ће ове године бити 7 штипендијских места од 80 фр., 4 од 60 фр. и од 50 фр., дакле ће бити укупно издавање 1050 фр. Приправнику 3 разр. Милану Коњовићу из Сомбора повишава се дојакоња штипендија од 50 фр. на 80 фр, а на упражњена се места бирају: за штипендије од 80 фр. приправница 3. р. Персида Печујчева из Кикинде, приправница 2. р. Јулка Вујина из Панчева, приправник 1. р. Стеван Находовић из Каменице и приправница 1. р. Даница Јовановића из Уздина; за штипендијско место од 60 ф. приправница 2. р. Видосава Марића из Попинаца и за штипендијско место од 50 ф. приправница 1. разреда Јулка Бркића из Сомбора.

(*Основне школе у личко оточком окружју.*) По једном дописнику у „Застави“ има личко-оточко окружје 195. 533 душа, од којих је 104 669 душа православних Срба. Основне школе у том окружју полази свега 5637 деце, а од тих је 2919 православних, дакле нешто мало преко половине. Иначе су од 83 основних школа само 40, у којима је већина или су сва деца православни Срби. То долази отуд, што је при подизању школа остављено неколико чистих српских места са доста становника без школе, дочим су у римокатоличким местима са много мање житеља подигнуте красне школске зграде и намештене и по две учитељске силе. Ових последњих има свега 111, од којих је 86 учитеља и 25 учитељица. Равнајућих учитеља је 5, од којих је само 1 Србин, а равнајуће учитељице су 2. Од тих 86 учитеља само су 33 православни Срби, те римокатолици учитељи настављају у неким школама, у којима нема ни једног детета друге вере до православне. Са учитељицама је још горе, јер од њих 25 једна је једина православна Српкиња, али и та је одгојена код „милосрдних сестара“ у Загребу. Катихизиси за нашу децу узимају се

још једнако из бечке школске накладе, што врло отештава наставу у вери. Иста је уопште врло трајава, јер по комуналном школском закону не смеју учитељи да настављају у вери, а врло су ретки наши свештеници, који редовно катихизирају. Дописник износи даље на видело кораке, што их у погледњим окружним учитељским скупштинама чинише Срби учитељи, да се дође до признања српског имена у школским књигама и да се постигне боља настава у православној вери. Рад тај личких учитеља сваке је хвале вредан и ваљало га је још раније саопштити, да се на њега угледају и други учитељи у тројединој краљевини.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

20. Nauk ob uzgoji umnom, ćudorednom i tjelesnom. Engleski napisao Herbert Spencer. Preveo Ivan Širola, gradj. učitelj i pravi član hrv. pedagogijsko književnoga sbora Zagreb. Nakladom hrv. pedagogijsko-književnoga sbora. 1883. 8° s. 204.

То је наслов XIII. књиге „Књижнице за учитеље“, што ју издаје хрватски педагогијско-књижевни збор у Загребу. У њој се налазе четири чланка гласовитога енглескога мислиоца Херберта Спенсера, којима је наслов: 1. Које знање највише вреди? 2. Умни узгој. 3. Ћудоредни (морални) узгој. 4. Телесни узгој. Први од тих чланака преведен је већ раније на српски у београдском „Учатељу“. У свима се налази крепка и здрава духовна храна за све, а наиме за учитеље. Дела таквог садржаја ретка су у нашој књижевности и читалац, који је само на наше књиге упућен, наћи ће у њој читаво јато нових мисли. Знајући какве прилике окружују педагошки збор може се рећи, да је од њега управо одважност, што је Спенсеровом делу отворио пут у нашу учитељску публику. У толико већу хвалу заслужује он. Г. Широла је превео књигу са енглескога. Ми ју свакоме топло препоручујемо.

РАЗНО.

(*Сарајево.*) За време боравлења министра Калаја у Сарајеву западе девојачким школама сарајевским та част у део, да их посети гђа Калајева. Прво беше у градској девојачкој школи, после у српско-православној и за тим у школи код кћери божје љубави и код милосрдних сестара. Висока госпођа, која добро српски говори, стављала је на децу питања, разбирала је за начин, којим се поједини предмети предају и обдарила је најпосле сваку поједину школу великодушним даром од три стотине форината. — Као што „Сарајевски лист“ дознаје, укинула је црквена општина српско-православну нижу гимназију сарајевску, пошто нема довољних средстава за издржавање исте. — У државној гимназији у Сарајеву отвара се ове године и пети разред, а у језуитској гимназији у Травнику други разред.

(*Трговачка и обртничка школа за женскиње.*) Влада вел. војводства саксонског дозволила је, да се 1. окт. ове године може у Аполди (Тирингији) отворити трговачка и обртничка школа за одрасле девојке.

(*Отликовање.*) Андрији Прапротнику надучитељу и управнику варошке народне школе у Љубљани, уреднику „Učiteljskog Tovariša“ и заслужном словенском књижевнику подарило је Његово Величанство златан крст за заслуге са круном. Честитамо!

(*Ручан рад у школи.*) У Дрезди почињу збиља да уважају ручни рад у јавне дечачке школе. Тамо постоји друштво од људи различнога позива, ком је циљ, да се пажња, која је према том предмету у Саксонској стручним продужним течајевима изазвана и која још постоји, обрати на корист рационица уз јавне школе. Словом и делом потпомаже се све, што би водило тој цељи. Купе се збирке модела, алата, новаца, приређују се продужни течајеви по целој земљи, побуђују се учитељи, како би се

та замисао остварила најпре у Дрезди, а отуд се распространила што брже у целој земљи. Настава дечака у ручном раду наилази досада свуд, на тако и у Саксонској на отпор. Не тиче се, вели „Dresdener Anzeiger“, овде начелног питања школског или занатлијског, а није ни намера да се ђаци оптерете новим предметом, него се ради о ствари, која се тиче општег благостања, о ствари, која треба да ослади младежи школску наставу. Једностраном старању за образовање разума треба да придође вежбање руку и воље за вештине. Рад уопште и воља за занатлијски сталеж треба поново да стече поштовање. Покретање ученика под ведрим небом не треба да се ограничи, него да се рашири радовима у врту и у пољу. Садањој наставној методи, која младеж сувише терети душевним радом, треба ручни рад у школи да буде устук. Благодетни рад сваке врсте ваља опет да се да у део будућем поколењу самосталним делањем на дому и у школи.

(*Судба учитељског сталежа.*) Пре сто година изашло је у Вирцбургу деле под насловом: „Квинтилијанова педагогика и дидактика“, у којој се овако описује судба утитељског сталежа: „За ревност и дар, који се тражи, мало поштовања, још мање награде, много напора и трудног рада, и често за одмор бол и брига, много понижавајућег позивања на рад, али скоро никаквог бодрења и т. д. и само хладна кржљава хвала од мало зналаца; скоро никаква грађанска част и достојанство: никаква особита срећа и често сез хлеба. У сасвим тавној даљини севне на крају овда онда нешто сјајно, али само мало њих задрже одважност, да донде пођу; и ко стењући и дахћући дође најпосле донде, тај види, да то беше само свећа варалица.“ Тако пре сто година, а како је данас, то није нужно да кажемо.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Изабрани су свршени приправници Радослав Јањчић за учитеља у Мостару и Давид Вишњић за учитеља у Бјелини. Свршена приправница Љубица Лазићева постављена је за пр. учитељицу у Вери, а Ђорђе Милошевић за нам. учитеља у Буђановци. Свршприправник Радивој Тополац изабран је за учитеља у Ороламошу и Калазу (примио прво место) а учитељ у Десци Гавра Грбић за учитеља у Ст. Врбасу. Ђорђе Поповић наименован је дефинитивно за управитеља српске комуналне школе у Белој Цркви.

НОВЕ КЊИГЕ.

Устанак српски на Турке. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 52. Цена 25 н.

Сењанин Ива у српским народним песмама. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду 1883 8⁰ с 52. Цена 15 н.

Српске народне песме, што се радо читају. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8⁰ с. 71. Цена 20 н.

Орао велики илустровани календар за годину 1884. уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година десета. У Новом Саду издање штампарије А. Пајевића 1883. 4⁰ с. 124 и 23 слике. Цена 50 нов. или 1 динар.

Царић мали календар са сликама за 1884. год. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1883. 8⁰ с. 64. Цена 20 нов. или 2 гроша.

Жалопојка Ловћену планини. Написао Томо П. Ораовац. Штампано Августа 1883. 8⁰ с. 36.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. српској читаоници у Новоме Саду. Били сте већ претплаћени на целу годину и тако Вам уписасмо ову 1 ф., што ју сад посласте, у идућу годину. — Сл. управи српске учитељске школе у Карловцу. Молимо да нас известите, који су се приправници поименце претплатили на лист, пошто са више страна захтевају, да се непосредно на њих шаље, а ми не знамо јесу ли претплатници. — Г. Т. Р. у Лалићи. Хвала на вести. „Свиларство“ ће ући ових дана у штампу у Панчеву код Браће Јовановића

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 19. У Сомбору 15. октобра 1883. Год. XV.

ЈАВАН МОРАЛ И ШКОЛА.

Предавање проф. Дра Г. А. Линднера, држано 3. јуна о. г. у чешком учитељском друштву „Будеч“ у Раудницу.

(Свршетак.)

Јаван је живот дакле она велика школа, у којој појединац долази до карактера. Тога су уверења били они велики законодавци у далекој давнини као Мојсеј, Ликург, Солон и т. ., који су свој народ васпитавали законодавним путем. А с тим се слаже, што нам причају најстарији споменици и верозаконска предања о друштвима, која су се тако изметла, да се у њима није могао наћи ни скроман број праведника и која су морала бити истребљена смолом и огњем.

Толико на адресу оних, који захтевајући чуда од школе, захтевају од ње и само од ње поправку; она да сатре хидру корупције, она да обнови стару простодушност нрави, она да обнови друштво. То су случајно они људи, који хоће школу да одлуче од друштва, који бране учитељству, да учествује у изјавама јавнога живота!

Ти људи заборављају, што говори Кастелар и свакидање искуство, да су интереси моћнији него идеје, примери моћнији него наука, живот одсуднији него школа. Чим човек учини судбоносни корак из школе у живот, осети се у новоме свету, где важе друга начела и правила.

Ту почиње, као што згодно вели Хелвеције, друго његово васпитање, други његов живот, збиљски живот. У том погледу нека ми је дозвољено, да проговорим неколико речи на адресу школе и самога учитељства. Треба ли школа уопше да се одрекне свог васпиталачког позива или ваља ли да се приклони оној лукавој мудрости света, која у место моралног идеала ставља разглашено тражење успеха? Никако! При постојећем

спору, који влада међу првим и другим васпитањем човека, не остаје школи шта друго, него да снажно подиже заставу народнога васпитања и да ју чува у супрот свима насртајима светске мудрости, т. ј. да васпитна цељ дође на прво место. Пре се старала школа само за то, да се постигне неки спољашни ред, да се одржи неки педагошки запт.

Тај спољашни ред није данас већ више довољан. Учитељ не сме да се задовољи голим редом, циглим упућивањем ученика, да мирно проседе своје школске часове, он не сме да мотри само на спољашну дисциплину, него мора да се држи унутарње дисциплине, којој није доста само владање по закону, него која тежи да упливише и на сам дух. Пре свега треба за тим радити, да се колико могуће уклони, или бар утиша онај спор међу првим и другим васпитањем, онај спор, који за тим иде да прогута све посљедке васпитања.

Не колебамо се да признамо, да је изравнање тога спора најтежа задаћа педагогике. Јер како да се сложе идеални захтеви школе с неуређеном струјом живота, која је скроз утилитарна (на успех управљена)? Чујмо, шта вели о том педагошка наука. Она учи, да васпитање треба да одговара духу народном и духу времена, али не у смислу чистога реализма, који сматра само оно за корисно, што користи у друштву, ни у смислу чистога идеализма, који се својим идеалним захтевима не обзире на оно што је живот створио, него држећи се у средини између оба та правца

Пошто је развитак друштва ипак само напредак к бољем и савршенијем, то не може бити сумње, да се васпитаник има да васпитава у смислу друштвенога напредка, по изреци Кантовој: „Деца нека се васпитају погледом не на садање, него на будуће боље стање људскога поколења.“

А сада још нешто. Кад се говори о моралном васпитању, придружује се њему религиозно васпитање и то с правом. Јер је религија главни ослонац људскога морала. Али верозаконско питање је у нас (у Чешкој) такво, да му је врло тешко приступити, њега се управо ни дотакнути не сме, пошто је одузето педагогици и предано партајама.

Није заиста то од важности, да ли се има за религију додати неколико часова или да ли имају ученици оволико и оволико градива на памет да науче; али што је од важности и о чем може педагогика да узме себи слободу да говори, то је, да

се при настави из религије пази на она иста основна правила, која важе за све наставне предмете. Као што настава има за цељ стицање смишљенога и одабранога знања као основа за будући развитак карактера, тако исто ваља и религија да буде брижљиво спремљено земљиште за морал, који продире све мисли васпитаникове. — Али као што је при настављању важно, да исто буде практичко, т. ј. да дозвољава да се многострано употребљује, да се не учи само за будуће заборављање, тако и религија не треба да буде само предмет науке, него уједно предмет извршавања. Иначе би постала она со, која не соли више!

Хришћански морал има и данас снаге, да преобрази свет, као што га је већ једном преобразио. За то је само једино нужно: да се изводи! И у тој ствари ваља да се вратимо мужу, на којег бедрима још и данас почива систем народнога васпитања. То је наш архиотац Коменски, који је као последњи владика чешке браће проповедао *нову науку о живом хришћанству, које се огледа у делима.*

Ако уопште треба озбиља да се поправи оно, што је најважније, то јест морално образовање, онда ће бити нужно, да придружимо славном, стародавном геслу: Учимо не за школу, него за живот, још ново гесло: Васпитајмо за живот!

Даље треба да имамо на уму красне речи, које читамо у §. 21, (аустријске) школске и наставне уредбе од 20. августа 1870: „*Настави омладине је цељ ваљан, иленит карактер.*“ Златне су то речи, достојне, да се у мрамор утесане сјаје на прочељу сваке школске зграде. Али реч је сама мртва, само ју дух оживи.

Школа не може никако да однегује готов карактер, она може да спреми само земљиште за будући развитак карактера у животу. За то је нужно, да то још једном поновимо, пре свега *слога*, слагање школе са животом, слагање науке са радом. Што се у школи учи, то нека се извршује и испуњује, и то не само од стране ђака, него и од учитеља.

Учитељ нема да наставља само речју, него и примером. Учитељи не треба да су само путокази, налик на оне стубове по друмовима, који показују истина на праву цесту, али по њој не корачају.

Личност учитељева нека буде средиште и душа укупног живота школског, он нека буде проникнут будућим редом као

из далека одсјајивајућим одблеском духа васпитачкога. Ред тај не трпи никакав приговор, никакво одлагање, никакве изнимке. Само је почетак у томе тежак.

Од онога часа, кад ђак схвати, да својом главом неће оборити тај ред, он је за њега задобивен, и што већма појима, да је тај ред потребан и благодаран, у толико ће се више њим истоветисати и благосиљати га. То све не пружа наравски још извесност, да ће оно, што је у нежну детињу душу посадила школа, дозрети у животу, али за школу је довољно уверење, да је учинила, што јој је била дужност. Све остало остављајмо Богу!

✝ ГЕДЕОН (ГЕЦА) ДУЊЕРСКИ

(Свршетак.)

Геца и беше заиста ретка појава нашега народа и доба, ма га са које стране посматрали.

Као син простих родитеља и без икакве науке важио је ипак у познатим круговима и у народу за необично *мудра* човека, који је не само себе и своје послове по својој здравој и мудрој замисли упућивао и руководио, но је сваком приликом својим сугрђанима и познатима давао паметна савета и утехе. У Сентомашу има више особа које су своје разне спорове, размирице и планове по савету деда Геце у љубави међусобно и поверљиво изравнали и извели, него што су адвокатима и судијама прибегавали. Многи блудни отац или непослушни син, немирни зет, лењи занатлија и неуредни чиновник постаде опет честити члан породице своје или позива свога — једино усљед савета и моралне снаге деда Геце у Сентомашу. — Па како је овај прави природни српски мударац умео савјетовати млађе, старије и општинаре! Како ли је знао вешто у сваком предмету општинска већања а и приватне дискусије изнаћи брзо суштину му (есенцију) пре, но многи школовани јуриста и лоћичар. Како ли је знао у говор свој вешто уплетати народне, значајне, изреке и пословице*), те њима у толико свечаније истинитост својих назора потврђивати.

Његово нежно, лепо, искрено и учтиво понашање према свакоме: познатом а не познатом, старом а младом, богатом а сиротом — без раз-

---

*) Тако нпр. споменућу само неколике, што ми се веома оригиналне чине и тако изгледају, као да их је он сам први и измислио.

1) „*Човек се учи док је жив, па опет луд умре.*“

2) „*И ако је скупо, плаћаће то онај (док наиђе) са бабином кесом*“ (т. ј. синови, који су насљедили од оца обично су лаке руке и преплаћују многу ствар; а не штеде као отац им, који је сам муком текао.)

9) „*Кума куми гребенала, ето тако, она њој наби торбу брашна, ев' овако,*“ говорио је често када је опазио да женске — особито госпође — за ма како малену, не знатну услугу (па често и за сами пренос гласова) награђују своје млађе, друге и суседкиње. —

4, 5, 6) О јелу и пићу (о умерености):

„*Зло, кад је много налоге на усти.*“

„*Паприка је крвву мажуза.*“

„*Све једно, а просуо а попио; но каткад је боље и просути него попити.*“ т. ј. вино из чаше).

7) Стална изрека: „*Твори право, поштуј Бога, па с' не плаш' никога.*“

лике јесте тек загонетно. Он је у свакидањем саобраћају са светом умео боље поступати, него сви они писци књига: „*О обхожденију са људима*“, боље него сви галантомисте и углађене салонске особе. — Тако нпр. малу децу распитује на путу за здравље њихово и родитеља им, за науку, за учитеља итд. Познатом се увек он напред јављао (једна госпојица, гошћа у Сентомашу сретала се за пуна 3 месеца дан на дан са њиме на пијаци, па никада не могаше уграбити прилике, да као млађа њега прва поздрави; он је увек прехитрио још на 5—8 корачаји унапред). Ни црни Циганин није отишао из његове куће, а да чаше вина испио није, само ако је томе време било- —.

Са зло оглашеним људима је такођер знао мудро и вешто поступати, па шта више и саме поклоне им чинити*), као оно Милош са Турцима у Београду. — Свакоме је поштовање одавао и према свакоме предусретан био; зато га је сваки и поштовао и морална решпекта од њега имао. Отуда се само разумети даје, да њега за пуних 60 година радена живота никада нико запалио, поробио није; нико му се светио није и нико га *тужио* није, као што и он за живота никога тужио није! Своју изгубљену ствар, залуталу марву, одбегле коње итд. није он никада тражио онако грозничаво као остали свет; вазда је том приликом рекао: „Та ваљда ће наћи добри људи и довести“; готово се никада и преварио није, нашло се имање; али је и награђивао лепо таке поштене људе. — Спавао је мирно и путовао са силним новцем без оружија!

Хуманизам, филантропију и љубав ка ближњим разумевао је, исповедао и извршивао за цело већма, него сви ти теоретичари писци педагози, проповедници и филозофи. Помоћ његова стајала је целом Сентомашу вазда на услузи и добрима и злима. Чинио је то и „шаком и капом“, дању и ноћу (из сна га буде потребни, те без сведока и писмена узимају повеће своте) и то у тренутку без великих и познатих церемонија и модалитета, јер у њега не беше књиговођа и таког чиновништва; он је цела века био сам свој књиговођа и протокол, касир и сензал, млађи и старији. —

---

*) Два примера осташе ми живо у памети:

Једном ручасмо нас двоје сами. У по ручка трупи у собу нам нека позната зликовачка особа, што је истом пре 5—6 месеци са тешке робије отпуштена и рече: Бабо! Молим Вас 0 фр. у зајам; — Деда му рече: Ево најпре чашу вина! — Ево ти 10 фр. новаца. Ево ти опет чаша вина! Онај испи и ову пак рече: хвала и с Богом Бабо! — Но деда му рече: Трипут Бог помаже, ево и трећу испи! —

Оде човек. А деда ће мени: Познајеш ту несрећу од човека, па шта мислиш?

Ја: Познајем га, али знам и то, да Вам никада вратити неће!

Деда: Е мој синко, то знам и ја да ми неће никада вратити!

Ја: Па како сте му онда могли тако срдачно дати?

Деда: Треба људе познавати! Ја сам њему дао 10 ф; неће ми их никада вратити, али ми неће никада више на очи ни изилазити, неће од мене више никада ни искати; тих 10 ф. било па није, али сам се сачувао тако бар за навек од њега; јер боље и овако, него да ми то мало врати, и после сваки час да ме узнемирује са великом сумом. Овако ме се стиди и клониће ме се!

Једном опет пустио на узаном насипу пред своја кола некога сиромашка на једном трошном коњу, те му овај више од по сата прашину у очи терао. На питање моје: Што га не обиђете? рече ми: Видиш, да је луд, бесан и готов на свађу; сад само још и ја да хоћу, па ето зла. Од мира не боле глава! — До салаша свога никада га обићи не хтеде, а онда му се још јави: Помоз Бог Илија! а ја и не знам да си ти, да смо се бар мало разговарали! а исти Илија спадао у ред првих лопова и убица!).

Неколико примера само нека се виде, па нека свако пресуди какав је добротвор својим ближњима деда Геца био:

Када је 1848 Сентомаш Србобраном постао, буде од војна команданта присиљен, да се прими грађанске управе над Сентомашом (кнез). Ту теретну, страховиту дужност обави он тако сретно и вешто, да ће се вазда спомињати и у Срба и Мађара. Србима је вазда тачно набављао и подмиривао сву потребу за народ и војску; али је у исто доба држао у својим подрумима, таванима и магазинима преко 40 Мађара сентомашких сакривених и заштићених од освете нередовних Србијанаца. Једино вештина, енергија и човекољубље домаћина — кнеза деда Геце спасе овој четрдесеторици живот, који му још и данас захваљују, што их је сачувао и тајно хранио и појио. —

Пре 28 година је сачувао српску православну цркву и општину у Сентомашу од ретке срамоте; суд државни хтеде за неки дуг од више хиљада форината цркву затворити и утвари распродати; но деда Геца притече као верни син своје православне мајке св. цркве у помоћ и спасе јој част и углед. — Када је глад овладала у Банату, онда је он и ту својој српској сабраћи дарежљивом руком у помоћ притицао и многу породицу од глади сачувао.

Колера 1866. године захвати јака корена и у Сентомашу; народ са беснила незвана поста изгубио памет. Када жртве већ у стотинак пређоше, онда наста тек права паника и неред. Разбеже се имућнији живаљ, разбеже и цело политично — општинско поглаварство; погибоше и два лечника, подлеже и једини лекарник (апотекар) у месту. Сиротиња пишти најтеже. Нема јој ко лека и лекарије дати, а нема ко ни мртвачких сандука давати. — Човекољубиво срце деда Геце и овде се истиче за спас сабраћи својој. — У том врхунцу јада, страве и пропасти заузме он сопственом побудом својом у општинској кући место *кнеза*; пошље у апотеку једнога подбележника (који је се) за младости своје учио и (у апотеци) и заповеди му, да сиротињи и свакоме лекарије без новаца издаје; пошље ноћу коњаника солгабирову у Срп. Бечеј, те овај још те ноћи (на одлучни позив деда Геце) стигне у Сентомаш, доведе доктора, похвали и одобри све споменуте и сљедеће наредбе новог диктатора и оде. Деда Геца заповеди неколицини столара да и мртвачке сандуке без новаца — а на његову одговорност свакоме с места издају; забрани носити мртваце у цркву; забрани и само *звоњење,* да се народ не плаши*); изда још веома чудни, но врло умесни и паметни налог, да музика прође свима улицама, небили се уплашеном народу срце и душа мало ослободила и окрепила. — Са повратком реда а уз ове наредбе престаде на брзо и моћ азијатска душмана; а сиротиња кану једну сузу благодарности више за спас душе њена добротвора Деда Геце.

Знамените године 1875—1877 испоможе дарежљива десница деда Гецина силну нејач босанско-херцеговачку и рањенике српске; није трпио, да му име по новинама брилира и количина прилога му, али је тим ра-

*) Када му и рођени зет у колери погибе, дођоше свештеници, тутори и чланови породице му са молбом: да се зет Миша огласи и у цркву носи. Али деда Геца не попусти ни овде; један закон за све, па и рођене!

дије и више давао и поклањао онако у тишини а примером народне пословице: „Што даје десница нека не зна ни левица.“

Позориште српско, срп. Матица, срп. књижевност, срп. писци, вештаци и родољуби, срп. ђаци, срп. школе, путници, невољници, а у најновије доба још и срп. црквена општина са својим школама (по гласу тестамента покојникова) јесу живи јасни сведоци велике родољубиве душе деда Гецине и не мање дарежљиве му деснице. — Сви његови знани и не познати родољубиви приноси, а и нове штипендије и легати подижу му име у српски пантеон, а у реду Текелије, Коларца, Сервицког, Капетана Мише, Гвозденчевића, Наке, Платона и других светлих и врлих синова и добротвора српских.

Побожан је био онако, како се то само у права, стара и верна православна Србина замислити даје. — Цркве у Сентомашу једва да је когод тако посећивао, као он; при богослужењу се молио, појао и слушао. Причешћивао се редовно 4 пута у години и сву своју кућу онда скупљао и водио ка овој светој тајни. — Пост је држао особито примерно; ма како високи гост, у Сентомашу био, тај је морао Петак у кући му препостити — или на другом месту ручати.

Смеран је био особито. Његове ванредне материјалне прилике, познанство и пријатељство чак до највиших кругова пружаху му обилатих прилика, да се и спољње над другима уздигне и одликује. Њему све то беше празна машта, за којом му срце никада грамзило није. — Он се раскошно-госпоцки ни одевати не хтеде; у своју кућу не уведе ливрејисане послужитеље, фине куваре и строго прописане салонске намештаје и церемоније; он још не седе на скупоцена каруца; он стајаше цела века свога у сентомашкој цркви на левој страни тек у *трећем столу*.

Памтења је био особито јака. Знао је из детињства сваку успомену тако живо, као данас. Та цели век и огромни рад спровео је помоћу јака памтења; тако је нпр. у стању био неколико хиљада форината пре подне народу на пијаци изданих тек с вечера из главе диктирати себи у протокол.

Рачунција (наравно напамет) био је особито брз и сигуран; осрамотио је више пути своје школоване млађе и писмене рачунције. Карактеристично је још и то, да је физиономије у марве боље познавао, него у људи; тако је нпр. после годину дана познао вола на вашару, кога је још лане на другом неком месту погађао, а газду — човека — од тог вола одмах није познати могао.

Р аденик је био целом месту узорити. Говорио је навек: *„Нема мени без мене,“* те је с тога сваки посао лично надгледао или обавио не и лапећи се умора, болести, непогоде, зла времена, не пазећи на удобност тела и незгоде. Чобан га не могаше преварити и прикрити и само једну шугаву овцу, а да он то не примети; жито му се није никада решетало, а да и његова рука решето чачкала није, лађа се није кренути могла, а да је он прегледао и испратио није; не беше тога посла*) у радњи ње-

*) Једном пролазила лађа му житарица кроз отворену ћуприју на Каналу у Сентомашу. Свет се слегао силни са колима, полази из села преко ћуприје на њиве да оре; на лађи мало лађара, а и неки ветар их смео, те једва, једва лађа мили. Кад деда Геца виде како споро иде, а Сентомашани не могу преко на орање, а он скочи те ухвати са лађари за једек, па поможе и сам *вући* своју лађу, да се ћуприја што пре склопи

говој, кога се и он латио не би, само ако је требало радене пожурити или поучити. Речи ове, што је често изговарао беху пуно истините: *„Ни један ветар дувао није, а да ме шибао није; ни једна киша падала није, а да ме била није; прилеке не беше те, што ме жегла није; радње не беше те, које бих се ја устезао и стидио.“*

У друштву је био весељак, занимљив и веома шаљив; хумор му је познат на широко и на далеко; особито му је још за руком испадао, ако га је у сатири употребио. —

Телесна састава и здравља беше ретка. Тек овде се уздигао он над осталим светом.. Сентомаш је баш познат са крупна и висока соја срп. живља; али је деда Геца изнад свију био и највиши и најкрупнији, управо скоро *великан* (Riese) тако, да ко га год први пут види и нехотице устукну натраг пред импозантним телом ванредно савршена човека.*)

Човек оваких особина, овака положаја и овакове племените душе беше у месту и околини од сваког поштован и љубљен. — Но највеће поштовање, унутарњу и видљиву љубав дочекао је од своје деце, особито од сина Лазе, који се душом и телом жртвовао вољи и идеји оца свога, који је чак тако далеко то терао и пред светом јавно, да се са оцем својим никада *седећки* на улици и поред клупе разговарао није (кад отац седи, син стоји) и којега отац за потоњих 30 година још никада у кревету нашао није (дакле будан дочекивао и самога старога и превреднога оца свога.) —

Покојник је вазда говорио, да је од све среће, што му Бог, људи и прилике дадоше, за њега највеће блаженство то, што је дочекао поштовање од деце своје, што у свету ретко има.

Ово је слика великана Гедеона Дунђерског, великана у привреди, у родољубљу, у хришћанским врлинама а и пријатеља српске школе, дечице, учитељства и Шк. листа (по више бројева је поклањао сиротим учитељима и сам редовно држао и читао), којему нека је и од наше стране достојно поштовање блажене сенке и имена му. —

У Сомбору. *Ј. К. Б.*

---

*) Приповедао је, како је пре много година упознао се са једним високим црквеним достојанственником. Када овај виде Гецу какав је и колики је, рече пред свима гостима: „О пријатељу, та ја сам давно слушао за Гецу, али сам увек држао, да је то какав геџа; али Ви колико сте чувени, толико сте и *виђени!*“

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

(Свршетак.)

Разлагање бројева. Поступа се исто тако као у првом колу и још се предузимају све четири рачунске радње заједнички. Сваки број од 11 до 20 предузме се засебно и разложи се у два дела. Ово би н. пр. било поступање за број 12. На рачуналци се представи број 12 и разложи се на двоје, а ученици говоре: $11 + 1 = 12$, $1 + 11 = 12$, $12 - 1 = 11$, $12 - 11 = 1$. За тим се разложи број 12 у десет и два, те се учи:

$10 + 2 = 12$, $2 + 10 = 12$, $12 - 2 = 10$, $12 - 10 = 2$. Разлагањем у дебет и три добије се: $9 + 3 = 12$, $3 + 9 = 12$, $12 - 3 = 9$, $12 - 9 = 3$, $4 \times 3 = 12$, $^1/_4$ од $12 = 3$. Разлагањем у осам и четири имамо: $8 + 4 = 12$, $4 + 8 = 12$, $12 - 4 = 12$, $12 - 8 = 4$, $3 \times 4 = 12$, $^1/_3$ од $12 = 4$. Разлагање у седам и пет даје: $7 + 5 = 12$, $5 + 7 = 12$, $12 - 5 = 7$, $12 - 7 = 5$. Најпосле се разложи дванаест у шест и шест: $6 + 6 = 12$, $12 - 6 = 6$, $2 \times 6 = 12$, $^1/_2$ од $12 = 6$, $6 \times 2 = 12$, $^1/_6$ од $12 = 2$. Тако се ради са сваким бројем и задају се примењене задаће и мала решавања, н. пр. $8 + 5$? 5 је 2 и 3, $8 + 2 = 10$, $10 + 3 = 13$, дакле је $8 + 5 = 13$.

Ту се већ види, како је важно, да је дете вешто у допуњавању основних бројева на десет. Та је вештина потребна и за одузимање, јер кад треба од 16 да се одузме број 9, онда мора дете, пошто 6 одузме, уједно да зна, да се 9 састоји из 6 и 3, да треба дакле од 10 да одузме још 3.

Може ли већ на овом степену да се постигне, да се ресултати добивени разлагањем запамте (али не учењем на изуст, него само рачунањем), онда је добивено врло много за даљи рад. Али многа деца неће имати такво јако памтење за бројеве; уморили би се, да вежбања већ овде дотле продужимо, док *сви* то не науче. Морали би непрестано најслабијим ученицима да се обраћамо, а то би врло јако задржавало боље, па и саме средње ученике. У школи се не сме *сувише* много обзирати ни на најбоље ни на најслабије; средњи треба и ту да су меродавни. До увиђења и неког извесног степена вештине, *барем* колико је нужно за разумевање онога што ће доћи, мора у *свачем код свију* да се дође; што појединима у вештини не достаје, то се може још да накнади при даљим одсецима.

Особита важност ваља да се положи на бројеве 12, 14, 15, 16, 18, 20, јер они дају прилике, да се припрема таблица множења (један пут један) и дељење. Код броја 12 ваља се дуже времена забавити и упознати ученике са деловима године и туцета.

Разлагање бројева у више од два дела није нужно, пошто нема за то никаква разлога. Јер кад треба да изнађемо суму од три, четири и више бројева, онда се то увек тако ради, да се најпре два броја скупе, том ресултату дода се трећи број и т. д. То је исто случај и за одузимање. Сасвим је дакле довољно разлагање у два дела.

Нисмо наводили примењене задаће, које на том степену мора свак учитељ да зна сам да задаје. Ипак да покажемо на броју 12, како разноврсне задаће могу да се стављају:

1) Кажи колико требаш до 12, кад имаш 3, 5, 6, 9 и т. д.?

2) Од једног туцета оловака прода трговац 4; колико му је још остало?

3) Јова купи туце писаљака; отуд поклони Паји 3 и Милки 2 колико је Јова себи задржао?

4) Који је број за 3 већи од 9?

5) Који број можеш да разложиш у 7 и 5?

6) Кад земичка кошта 2 н., колико се земичака добију за 12 новч.?

7) Гомила јабука кошта 3 новчића; колико ћеш гомила добити за 12 новчића?

8) Лепчић стаје 4 новчића; колико ћеш лепчића добити за 12 новч.?

9) Колико пера има у $^1/_2$, $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_6$, $^2/_3$, $^3/_4$, $^5/_6$ туцета?

10) Колико месеци има у $^1/_4$, $^1/_2$, $^3/_4$ године?

11) $^1/_4$ метра кошта 3 новчића. Шта кошта цео метар?

12) $^1/_2$ метра кошта 6 новчића. Шта кошта цео метар?

13) Колико сати фали још до подна, кад је 11, 8, 10, 6 сати?

14) Мати има 3 деце и подели међу њих поједнако 12 јабука. Колико јабука добије свако дете?

15) Миша је добио $^1/_2$ туцета пера, Марија $^1/_4$ туцета. Колико има Миша више?

16) Неко купи 1 метар пантљике за 9 новчића и прода га за 12 новчића. Колико је добио?

17) Метар пантљике кошта у једном дућану 12 новчића, у другом 10 новчића; за колико је јефтинији у другом дућану?

18) Неки човек дужан је 12 новчића и отплати од тог 7 новчића; колико је још остао дужан?

19) Твој брат ће за 3 године имати 12 година. Колико му је година сада?

20) У свакој скамији седе 4 ученика; колико их седи свега у 3 скамије?

Ниједном учитељу неће бити заиста, тешко да сличне задаће задаје за сваки број колико их год треба.

Писмена вежбања. Иста се ослањају на оно, што је предузето усмено. Задоста примера наћи ће се у већ поменутој „Рачуници за срп. нар. школе I. књига:“ Нарочито нека су препоручени редови:

а) 1 -|- 1 = 2	б) 20 — 1 = 19	в) 2 -|- 2 = 4	г) 1 -|- 2 = 3
2 -|- 1 = 3	19 — 1 = 18	4 -|- 2 = 6	3 -|- 2 = 5
и т. д. до	до	до	до
19 -|- 1 = 20	2 — 1 = 1	18 -|- 2 = 20	17 -|- 2 = 19
ђ) 20 — 2 = 18	д) 19 — 2 = 17	е) 1 -|- 3 = 4	ж) 2 -|- 3 = 5
18 — 2 = 16	17 — 2 =	4 -|- 3 = 7	5 -|- 3 = 8
и. т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.
з) 3 -|- 3 = 6	и) 20 — 3 = 17	ј) 19 — 3 = 16	к) 18 — 3 = 15
6 -|- 3 = 9	17 — 3 = 14	16 — 3 = 13	15 — 3 = 12
и т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.
л) 1 -|- 2 = 3	м) 20 — 2 = 18	н) 1 -|- 3 = 4	о) 20 — 3 = 17
3 — 1 = 2	18 -|- 1 = 19	4 — 2 = 2	17 -|- 1 = 18
2 -|- 2 = 4	19 — 2 = 17	2 -|- 3 = 5	18 — 3 = 15
4 — 1 = 3	17 -|- 1 = 18	5 — 2 = 3	15 -|- 1 = 16
и т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.

По потреби задаје се и више сличних редова, што не може бити ником тешко.

Писмено ће вежбање у толико боље одговорити цељи у колико више прилика пружа за понављање. Начина има за то много. Напишу се н. пр. на школској табли ови бројеви:

1 7. 4. 9. 2. 6. 8. 3. 5. 10. и зада се да ученици на сваки број додаду најпре један, после два и т. д. најпосле десет.

За одузимање напишу се исто тако преко реда бројеви од 11 - - 20 и од њих се сваког одузме најпре 1, после 2 и т. д.

Писмена вежбања из множења и дељења нећемо ни овде још предузимати.

Тим је исцрпљено сво градиво, које се у смислу школских наредаба има из рачуна да предузме у првом разреду.

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА ПОДЖУПАНИЈЕ РУМСКЕ.

(Наставак.)

Други известилац у овом питању беше г. *Мита Нешковић*. Он неће да опширно истиче важност школских читанака, али констатира: да је она средиште целокупној школској настави. С тога би могао свести своје мнење: да је ова садања читанка одговорила својој задаћи добро, јер је смештено сво градиво, које захтева напредна педагогија. Али поред свих добрих страна њених не може а да своје искуство не приопшти. Сећајући се старих читанака, које беху састављене без икаквог распореда, јер још не беше одређен задатак и циљ народне школе, вели: да је главна циљ основне народне школе *формална*, које је и сам Дистервег истакао. Али млађе коло, вели, да је *материјална*. Некада се бројао и сам у коло ових последњих, али га искуство постепено разуверило, јер формална циљ претставља и тражи *опште човечанско образовање*, а *материјална* спрема и усавршава поједине гране и струке. А то је преголема разлика.

Према таком задатку школе и читанка мора да одговори *формалној* цељи. С тога и поздравља нову читанку, у којој је смештено градиво, у ком су усредсређене моралне врлине.

Но колико цени приповетке црпљене из друштвеног живота, у којима одсјајује чист и истинити морал, у толико не може да се сложи са „баснама“. Басне својим не могућим садржајем, својим неистинама упливишу у противном правцу на душевне способности ученика. Оне убијају веру у истину, јер се у баснама придаје снага и моћ животињама и т. д. онима, који дојиста немају исте. Имаде доста примера, да су деца запитала: јел те, господине, да вук не може говорити, него се то само тако каже? дакле .... само што није открило прави и заслужени израз. Но има опет нека мнења, која тврде, да деца требају басне у преносном смислу да схваћају и тумаче. Ако ишта заслужује да се казни, то се дојиста овако мнење мора са сваком одлучношћу прогласити као непедагошко, јер и психологија, као наука о истинама, не може отворити врата баснама у школи. По томе, ја им одричем сваки васпитни уплив и желео би, да се место њихово попуни сликама и цртама из *дечијег живота*.

Пролазећи на загонетке вели: да им је цељ, да оштре и снаже мишлење. Ово би се могло односити на зреле људе, али децу ваља решити овога сретства, којим се што већма укорењује неправилност схватања и мишлења. Ево да наведем један пример, па да се види грдна заблуда. „Две ограде, пуне белих коштица.“ Психолошким путем не може се доћи да се разреши прави смисао загонетке, него је овоме подлога *нагађање*. То е имао да каже на први оцек. Приступајући другом оцеку, земљописном

и повесничком делу, вели: да стара школа није познавала овај предмет, али и данашње потребе у многоме су развијеније, него ли што беше пре. Земљописно градиво у нашој читанци поразбацано је и растурено без икаквог систематског уређења. Да би потреби одговорила читанка, зато је, да се 2 нова земљописна чланка напишу, а ови садањи да се испусте.

Повесница је врло мало заступљена, јер она треба да одгаје родољубне карактере и узорне људе. У том погледу ваљало би да су у читанци заступљени најврснији производи наше литературе.

Песме у овој читанци неодговарају ни најосновнијим правилима појезије. С тога при избору нових ваља узети у обзир најбоље наше песнике, особито узор песме нашега прослављеног песника Змај-Јована Јовановића

При том је и начин излагања, стил веома развучен, јер се ниже периода на периоду, што је потеже да и одрасли разуму. А врх свега тога ни сразмера између градива са латиницом и ћирилицом није справедљива, што би требало у обвир узети.

На завршетку свега тога подноси следеће резолуције:

I. „Читанка за II. разред наших школа са гледишта дидактичкога показала се је досадањом својом употребом у главноме сходном и практичном.“

II. „Да би читанка својој сврси и боље одговорила, пре свега нека из ње изостану басне и загонетке. *Басне* зато:

а) што је природније и целисходније, да деца примају моралне угледе из свежег дечијег живота, него од дивљих и домаћих животиња, тим пре, што је ова читанка оним првим чланцима добро снабдевена;

б) што се у басни придевају животињама таки изрази и радње, које нити су их ове кад вршиле нити ће их вршити. А из тога разлога и зато:

в) што басне својим неистинама и немогућностима доводе у сумњу и целу осталу наставу школску.

Загонетке да изостану: што се оне строго логичним путем и по психолошким законима не могу разумно одгонетнути, те тако не само да не јачају и оштре дечије мишлење, него га напротив још већма затупљују и буне.

III. Градиво земљописа и повеснице не одговара довољно потреби II. разреда. Зато нека се за земљописну групу напишу два нова чланка али тако, да ови по реду и по распореду строго одговоре правилима методично-дидактичнима, како би онда при очигледној настави (науци мишлења и говорења) као основа послужити могли ради једнообразности у земљописној настави Остали чланци нека остану као допуна.

У погледу *повеснице* треба поред постојећег градива да се замену басне са узоритим хисторичним чланцима и одабраним народним песмама.

IV. *Природописну* наставу ваља према потреби попунити згодним чланцима о домаћим животињама, а поред тога уврстити нужни број чланака о најобичнијем повр̀ју и о воћкама.

V. Песме, што су у читанци, већином не одговарају довољно правој сврси II. разр. Зато при новом избору нека се боље узму у обзир

наши знатнији песници, а нарочито прослављени песник Змај-Јован Јовановић.

VI. Читаначке чланке — са малом изнимком — ваља у погледу стила целисходније прекројити, како би боље одговорили душевном развитку деце у II. разреду, јер су дотични чланци без нужде веома развучени и дугим периодама накићени.

VII. Најпосле нека се правично изједначи сразмера, која треба да влада код чланака латиницом и ћирилицом штампанима.“

Пошто у овоме предмету не јави се нико више за реч, то претседник одложи специјалну дебату за сутра а скупштина изабере одбор, који ће из поднешених резолуција зготовити основу, на темељу које ће се расправа у сутрашњој седници наставити.

II.

Учитељ г. А. Муха предлаже, да учитељска скупштина изабере из своје средине одбор, који ће у име скупштине поздравити велемоћ. г. поджупана Ј. Музлера као моћна заштитника учитељства и школе — Скупштина једногласно прихвата предлог и изабере у одбор гг. Јакова Гесла, Илију Радивојевића, Тошу Огризовића и Николу Јовановића.

III.

После одмора од $^1/_4$ сата предузе г. Петар Малешевић, учитељ из Манђелоса своје предавање о сабирању простих разломака уз претходно изналажење најмањег заједничког именитеља.

Господин Пера започињући своје предавање претпоставља, да су ученици у IV. разреду свршили десетичне, после којих прелази се на просте разломке. Код простих разломака додаје примере из умног рачуна, које деца решавају, а примери су му прво они, код којих су једнаки именитељи. Код писмене радње изналази најмањег заједничког именитеља Задавајући примере из практичкога живота сабира разломке, који имају неједнаке именитеље, те попраћа своју математичку радњу познатим својим *хумором.*

Муха попуњује у нечем предавање предговорника исправљајући поступак код изналажења најмањег заједничког именитеља тврдећи да се при овом послу мора *генетичним* путем полазити.

Скупштина узима предавање како предавача тако и исправљача уз некоје опаске на угодно знање изразивши им своје задовољство. —

Са овим је прва седница завршена а идућа за после подне у 3 сата заказана.

Прибележио: *И. Рад.*
равн. учитељ.

УЧИТЕЉСКИ ИСПИТ У ШВАЈЦАРСКОЈ.

О начину, како се полаже учитељски испит у Лозану, пише један дописник „Schweizerische Lehrerzeitung“-а овако: „Питомци учитељске школе и кандидати, који се пријаве с друге стране, испитују се заједнички. Усмени испити су јавни. Ове године трајали су испити за 25 младића и исто толико девојака од 29. марта до 28. априла. Првих 5 дана беху писмени испити (ко исте не положи одбија се). Затим долази

ше наизменце по један дан најпре девојке, после младићи на усмен испит из по једног, а гдекад и из два предмета. Испитна комисија састоји се из 7 чланова, од којих је само један (управитељ) из учитељске школе. Уз то долази још дотични стручни учитељ из учитељске школе, ком се обично повери испитивање.. Кад се испитује н. пр. из повеснице, то леже на једном столу од прилике 30 цедуља; на свакој стоји једна тема, на једној Александар Велики, на другој седмогодишњи рат или Наполеон I. и т. д. Први кандидат извуче једну од тих цедуља, размисли се неколико минута и каже онда, шта зна о теми, док други кандидат размишља о теми, која је њему у део пала. Обично се не стављају питања, која се не односе на извучену тему. Кад су сви кандидати из једног предмета испитани, каже сваки члан испитне комисије (али тај акт није више јаван) оцену, коју досуђује кандидату и средња оцена, која се из тих појединих оцена израчуна, уведе се у једну табелу (са дебатом или без дебате). То се после тако ради код сваке струке (19 за младиће, 16 за девојке). Ко добије из веронауке, наставног језика и математике најмање 8 (добро), а из свију других предмета бар 6 (прилично добро), томе се издаје диплома. Ко најмање из $^3/_4$ свију предмета добије те оцене, том се издаје само привремена диплома и мора после за годину или две из предмета, у којима се као слаб показао, накнадан испит да положи, иначе губи та привремена диплома своју ваљаност. Ко у више него четвртини предмета не добије оцену 6, односно 8, тај је сасвим пропао и мора идуће године да понови испит из свију предмета.

Ипак није ни онај, који је био тако сретан, да стече диплому, опроштен тиме за сву будућност испитних невоља. Кадгод тражи какво место, мора са свима својим сакомпетентима пред општинском власти и школским надзорником да се подвргне опет испиту, који је иначе поглавито практичан. — Обично се изабере кандидат, који се при том испиту покаже као најбољи.

Они, који имају само привремену диплому, не могу да се натичу за место, које има дефинитивно да се попуни, ако се налази кандидата са пуноважном дипломом.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Сомбор.*) У седници школског одбора од 1. октобра о. г. примљена је уз признање за ревносно службовање оставка г. Косте Берића, пр. учитеља овдашње више девојачке школе и решено је, да се одмах распише стечај на то место. Г. Берић одлази за предавача ниже гимназије у Зајечар. — Пошто се за упражњена два учитељска места на салашима нису пријавили способни мушки компетенти, то су на та места привремено постављене свршене приправнице гђце Теодора Крижанова и Пава Бузаџића. — Познати српски музичар г. др. Јован Пачу, који је две године као практичан лечник у Сомбору становао и кроз то време бесплатним лечењем питомаца и питомица учитељске школе исте на захвалност обвезао, преселио се ово дана у Вел. Градиште у Србији, где је изабран за општинског лечника. За српско друштво у Сомбору је тај одлазак велики губитак. — Свршн. приправник Васа Поповић положио је накнадно испит из мађарског језика, те му је издана учитељска диплома.

(*Општа угарска учитељска скупштина,*) која се о Преображењу ове године била састала у Будим-Пешти, решила је, да се на дневни ред

идуће (III.) скупштине, која ће се држати 1885. г., ставе ове теме: 1.) Школа и хигијена; 2.) питање о читанци; 3.) читанка за продужну школу на селу и у вароши; 4.) настава о обичним разломцима у народној школи; 5.) градиво и метод природописне наставе; 6.) настава одраслих са обзиром на учење мађарског језика. — Свако учитељско друштво у земљи мора до идуће скупштине о тим темама да расправља, а које то не учини и не пошље ресултате својих саветовања предуготовном одбору идуће скупштине, то друштво губи право да изашље своје представнике на ту скупштину, којима се тада наравски неће исплатити ни дијурне ни путни трошкови. Као што је познато ове последње подмирује државна каса, те је за овогодишњу учитељску скупштину исплаћено на име дневница и путних трошкова око 20.000 ф.

(*Цетиње*.) На гимназији отворен је ове године и четврти разред и тако постоји сада на Цетињу потпуна нижа гимназија. За исту је израђен нов наставни план, по ком ће се ове године предавати. За управитеља гимназије је наименован наш познати новинар и писац г. Јован Павловић.

(*Београд*.) Испит зрелости у вишој женској школи, који је отпочео 22. августа а свршен истом 16. септ., није испао најбоље, јер је од 40 ученица, које су испит полагале, само 21 положила, а 19 их је пало и морају накнадно да полажу испит 1. новембра. — У учитељску школу пријавило се до 60 ђака, који су већином свршили трећи гимназијални разред.

(*Будим-Пешта.*) У будим-пештанској трговачкој академији предају се од ове године и источни језици. За ову школску годину предаваће се питомцима 2. разреда, који се за то пријаве, српски, румуњски и турски језик, а у плану је, да се од године предаје још и бугарски и новогрчки језик. Та трговачка академија ужива од државе потпору од годиш- њих 5000 ф.

(*Нови Сад*.) У овдашњу српску вишу девојачку школу уписале су се ове године 53 ученице.

(*Београд*.) 17. свеска „Просветног Гласника“ донела је наставне планове, распореде и програме за више основне и за продужне школе.

(*Моравска*.) Земаљски одбор поднео је земаљском сабору предлог о функционом доплатку учитељима на једноразредним школама. Право на исти добили би сви они учитељи, који обучавају више него 40 ученика, а износио би 50 ф. годишње после сталног петогодишњег службовања.

(*Учитељице у Шведској*.) У варошким основним школама у Шток холму био је прошле године намештен 61 учитаљ и 248 учитељица.

РАЗНО.

(*Становништво у Београду*.) Београд има свега 36.177 становника, од којих су 5680 страни поданици. По народности има Срба 27.936, Немаца 3299, Јевреја 2125, Мађара 626, Талијана 509, Чеха 361, Хрвата 283, Цигана 234, Пољака 182, Грка 151, Турака 134, Француза 123, Словака 62, Бугара 56, Јермена 47, Румуна 32, Енглеза 18, Руса 7, Арнаута 2. По полу има 20.483 мушких и 15.994 женских, а по писмености 20.186 писмених и 15.991 неписмених.

(*Траже фотографије*.) Недавно изишао је у званичном пруском школском листу стечај на два учитељичка места на евангеличкој вишој девојачкој школи у Келну, у ком се поред ваљане квалификације још захтева, да компетенткиње и своје фотографије пошљу. Отуд морамо да закључујемо, да се у Келну полаже важност и на спољашност учитељица.

НЕКРОЛОГ.

У Недељу 25. Септембра умро је најстарији српски учитељ *Димитрије Петровић*. Рођен 1793. године, живео је дакле 90 година. 50 година одправљао је учитељско звање у Кечи. Првих година био је српско-романски учитељ. Покојник је од 15 гонина у мировини, коју је уживао из Сремских Карловаца, па и благодарна Кечанска општина давала му је

годишње 20 кибли жита, 50 форината у новцу и нешто дрва и свеће. Опело су обавила два свештеника, српски и романски са три учитеља. Како је од народа поштован био, сведочи млогобројни народ при спроводу. Четири бакље носише поред сандука 4 старца, који су покојникови ђаци били, и које је покојник као своје прве ђаке врло поштовао. Нека је дакле лака црна земља нашем Дејки, којим именом је од народа зват био и нека му остане вечити сномен у Српској Кечи. У Срп. Кларији 29. Септ. 1883. *Јосим Ј. Коњовић*, н. учитељ.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Пр. учитељица у Белегишу Анка Бута именовања је правом учитељицнм у истом месту. Пр. учитељ У Брестачу Филип Тодоровић и намј. учитељ у Визињу Светозар Топаловић именовани су правим учитељима у истим местима. Учитељ у Врднику Милан Богдановић именован је учитељем у Прњавору Крушедолу, а учитељски кандидат Павле Релић пр. учитељем у Перни.

Учитељ вежбаонице при учитељској школи у Арбанаси Јован Чабрић наименован је за среског школског надзорника за школске срезове задарски и бенковачки.

Сврш. приправница Наталија Суботића изабрана је за учитељицу у Сарајеву.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Меленци Плата 500 фр., стан и огрев Молбенице до 18 октобра црквн. шк. одбору у Меленци.

— Тражи се учитељ и појац у Плавшинци. Плата 350 фр, стан и огрев. Молбенице управљене на кр. зем. владу, одјел за богоштовје и наставу, до конца окт. по нов. кал. кр. школском надзорништву у Крижевци.

— Тражи се учитељ у Обрадовци. Плата 400 фор., стан и огрев. Молбенице управљене на кр. зем. владу, одјел за богоштовје и наставу, до 1. нов. по нов. кал. школском одбору у Обрадовци (пошта Ораховица.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Дела Ђуре Јакшића књига X. Драме. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8⁰ с. 204.

(С десетом књигом, која је ових дана из штампе изашла, довршено је потпуно издање Јакшићевих списа. У I и II су књизи песме лирске и епске; у III—VII су приповетке; у VIII—X драме. У VII књизи је и биографија песникова са сликом. Свих десет књига износе око 140 ситно штампаних табака.

У књижевности српској, после збирке Бранкових песама, ово је прво потпуно издање песничких дела. Али је у овом издању готово једна трећина са свим нова, досле нигде нештампана; а једна трећина је прибрана из растурених и са свим ретких часописа. Па кад се ка овоме још дода, да се у књижевности српској Јакшићу још није нашло заменика, и да у поезији Јакшићевој има хране, забаве и утехе за свако доба и за све прилике, у којима живимо — онда би још само желэтн било, да свака имућнија српска кућа има овај драгоцени низ песничког бисера.

Једна књига стоји динар и по, а свих десет петнаест динара, Да би се олакшала набавка и сиромашнијима, а особито ђацима, продужена је претплата; те ко пошље новце за шест књига, или за шест комплета, добија седму књигу или седми комплет на поклон. Због неједнаке досадање расиродаје могу се добити засебно само књиге IV—X. а I, II и III само тако, ако се узму све од I до X.

Наручбине нека се шаљу књижарници Велимира Валожића у Београду.

Чист приход од овога издања иде у фонд за издржавање сиромашне породице Јакшићеве.)

Прилози за палеоетнологију српских земаља од Ј. М. Жујовића проф. велике школе Београд у краљевско-српској државној штампарији 1883. 8⁰ с. 15 и 1 таблица слика.

Кратки преглед историје минералогије извео Ј. М. Жујовић проф. велике школе. Београд у крал.-српској државној штампарији 1883 8⁰ с. 71.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. општ. школи у Долову. Листове од г. 1881. и 1882. послали смо, те сте их извесно већ и примили. — До завршетка листа примљени су ови чланци и расираве: „Освећење нове салашке школе у Новоме Саду,“ „Сриске основне народне школе и т. д“ „Тумачење неких главнијих речи из опште педагогије,“ „Невесиње и Требиње“ и „Клостерско васпитање.“ Све ћемо саопштити. Због недостатка места није могао да уђе у овај број свршетак чланка „Шта знамо о сунцу.“ — Г. М. Акимову предс. у Варјашу. Сад се више несећамо.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 20. У Сомбору 31. октобра 1883. Год. XV.

ОСВЕЋЕЊЕ НОВЕ САЛАШКЕ ШКОЛЕ У НОВОМЕ САДУ.

Овога лета подигнута је у Новоме Саду једна нова салашка школа и зваће се „ченејска школа“, јер се тако зову они салаши у том крају, а тако се зове и она срп. православна црква, која је тамо подигнута још из старијих година. А по свој прилици биће, да је тамо постојало какво село Ченеј па се при насељавању Новога Сада тамо раселило, а овде остала црква, салаши и име само.

Ова нова школа подигнута је тамо у начешћим и најимућнијим нашим салашима, те се и надамо, да ће на том месту најјаче посећивати деца школу ту, већ сад их има преко 40 пријављених ученика и ученица.

Школа је та освећена величанственим начином сад о крстову дну $^{14}/_{26}$. септембра о. г. На освећењу том присуствовали су осим многобројног народа изасланици црквено-школске и политичне општине. Водоосвећење обавио је уз пуцњаву прангија парох салашки г. Јован Поповић и изговорио је народу том приликом лепу сходну беседу о важности школе и позвао је народ, да шаље сву своју децу уредно у ту школу. За г. парохом говорио је управитељ основ. нар. и више девој. школе г. А. Варађанин следеће:

Високопоштована господо! Драга браћо!

Ни у једно доба људскога века није се толико радило и толико такмачило на просветном пољу колико се то данас опажа. Ту се сад на све стране отима, ради, ко ће више и боље нарадити за просвету; а то отуда долази, што је свет познао, да је просвета данас најважнија чињеница, најјача основица што потпомаже и држи срећу, напредак, и будућност како појединог човека, тако и народа и државе. И ова наша српска православна општина, с поносом можемо рећи, била је свагда међу првима, која се такмачила за ову струку народну, па је с тим и стекла себи угледно место међу општинама наше широке државе.

Она је ето још пре 50 година подигла и ако и помоћу

народних прилога у крилу своме срп. велику гимназију, која се данас увршћује међу прве заводе државне ове врсте; она је тако и пре десет година примила у наручја своја и срп. вишу девој. школу. Заузимањем и помоћу синова ове општине поникло је овде и срп. народ. позориште; а упливом истих синова подигла се у вароши и она красна срп. основ. народ. школа у николајевској порти, што служи на понос народу, коме је намењена, и на дику и славу вароши, и онима, који су је засновали. Са тих својих лепих страна општинских и њених честитих синова стекла је ова општина поштовања у држави и поверења у народу своме: те је тако и одликована преселењем „Матице Српске“ у њену средину. Та будна свест за народним бољитком прати и данас ову општину и њене синове, јер ево она не престаје приносити жртве на олтар просвете народње. И ова данашња светковина, ова нова зграда, нова весница народне лепше будућности показује нам јасно, да ова општина једнако тежи, да усрећи све синове своје, јер ево подиже и у овом раштрканом колу нашега народа један светиљак, који ће га чувати, да се не изгуби у таласима светског комешања и надметања. А то заузимање, тај рад, то је господо и браћо једна од најплеменитијих тежња, то је један од најкраснијих радова, који нама људма приличи, а најважнији, који нама Србима у део пада, јер је просвета наша данас једини штит против спољних непријатеља и најјача обрана против туђинштине, која нас ево опасује са свију страна и прети да нас својом јачом културом стесни и уништи; на те замке туђинске кадра је само просвета и добро васпитање раскинути, јер просвета је као оно миш, што полако разгриза окове незнања и ослобађа народну снагу и величину те тим постају и мали народи велики, и мале државе снажне. Васпитање је браћо врло важна ствар, и о њој би се дало млого говорити, ал ми ћемо овде тек у кратко да обележимо њену важност.

Тек само васпитањем постаје човек прави човек а рођење је само зачетак човештва, васпитање развије дарове у човеку, који би без васпитања учмали и заспали, те би човек остао као животиња. Тако се прича, да је једно дете случајем неким доспело у шуму и ту је одрасло одгојено медведицом; то дете је до своје 6. године ходило на четир ноге као и животиња, лајало и мумлало као животиње и није знало говорити, ни мислити. А кад је допало опет у руке људи, постало је об-

разован човек, као и остали свет. Отуда се види, да васпитање преображује људе, подиже их до савршенства и красоте и даје им облик божанственог обличја. Оно даје човеку и снаге, којом не распознаје само садашњост, него му даје способности, да може и у будућност загледати. Васпитање је велик чинилац у друштву човечијем, оно је кадро преобразити народе, преобразити род људски, а не треба му за то неколико векова, па ни неколико десетина година, него ако је добро удешено а оно је кадро извести то и за једно детињство. — С тога се данашњи мудри народи и напредне државе отимају тако јако за школе; а с тога сад тако јако и цене људе, који раде на просвети и сматрају се оно за нај весније, најродољубивије и најбоље родитеље и старешине, који се за ово заузимају и који у овоме траже највеће благо за своју децу, за своје потомке, а државе и општине за своје грађане, јер то је оно благо, што се у светом писму спомиње: да га не једе црв и хрђа и „да га не могу лопови подкопавати и красти.“ И нема деци већег душманина и горег непријатеља од родитеља, који своју децу не васпитавају.

Још пре 400 година рекао је немачки реформатор Лутер, да се на деци најлакше може заслужити пакао, па и наш мили песник Змај Јован Јовановић пева и данас овај стих: „А има л' већег срама и стида нег' свом чеду не дати вида“. Та само васпитана деца могу бити слава и понос родитеља, јер само у васпитаној деци спремају себи родитељи потпору за старост, спремају спокојан излаз са овога света, знајући, да остављају за собом честите и уважене људе, у чијем се животу продужује и њихов честит живот, по оној кинеској пословици: умрети и остати у спомену људи, значи вечито живети, а где ћете боље успомене, нег у своме честитом и ваљаном потомству. Помислите себи само ту тешку смрт оних јадних родитеља, који остављају за собом неваспитану, неваљалу, или кривим васпитањем и науком изопачену децу; јер осим, што су их та деца за живота срамотила још је и то зло, што чак по смрти остаје на родитељима клетва и одговорност за сва њихова неваљалства, људи као људи чине оно, шго су научили од својих старијих и за сва неваљалства и недотупавности дечије, криви су само старији.

Отуда се и каже: куд ће ивер од кладе и каква матка, таква Катка. Па за то ко децу своју доброме научи биће му добро, а ко их не уме да научи или нема каде, нека их преда

ономе, који уме, а то су данас школе и учитељи, то су заме ници родитељски, па ако ништа друго, бар ће с тим скинути клетву са себе, и неће се моћи тужити деца њихова пред богом, као онај болесник Исусу Христу у купки Витезди: што није имао кога да га пусти у воду па да оздрави, а ове да нема ко да одведе у школу.

Општина је ето спремила и подигла ову лепу духовну купку и наместила анђела учитеља, који ће науку казивати и васпитање неговати, само сад и Ви драги родитељи доводите дечицу своју овамо, да се обуку науком, да се задану св. православном вером и да се лече од предрасуда и обуче бољем и лепшем животу, разумнијем и напреднијем газдовању; јер и Исус Христос је казао не живи човек само о лебу, него и о речи божијој, а то значи: да човек не треба да се брине само шта ће јести, него и шта ће научити, јер човек је од душе и тела.

(Свршиће се)

ТУМАЧЕЊЕ

неких главнијих речи из опште педагогије.

1. Аналитичка и синтетичка метода. — Аналитички поступак иде од целине к деловима — растварање. Синтетички на против развија се од делова целини — спајање.

2. Очигледност захтева, да се школска настава ослања — што је више могуће — на чулне угледе. Очигледност у настави је збир свију чулних осећаја, који се односе на један исти предмет.

3, Естетичко васпитање, названо и естетички укус, то је развијена мисао за лепоту.

4. Пажња је концентрација свести у ужи, па с тога и боље расветљени круг представа.

5. Педагошки барбаризам је једнострани наказни правац у васпитању.

6. Заповест је васпитно средство, којим васпитач доводи свог питомца, да овај своју вољу потчини његовој.

7. Појам је нешто, што замишљеном предмету одговара. А то „нешто“ је представа.

8. Свест — самосвест је збир представа, које има човек у извесном тренутку.

9. Образовање је у опште давање облика према ономе, што је сурово, просто. Душевно (психолошко) образовање састоји се у особеном, постојаном развитку свести, или личности.

10. Цивилизација је процес, којим се из природног стања прелази у друштво.

11. Концентрација наставе је уређење, којим разноврсни наставни

предмети теже, да дођу у склад са свешћу. А то бива, кад се настава свију предмета у свезу доводи према мерилу њиховог унутарњег сродства.

12. Дедукција је извађање особеног из општега у облику закључка.

13. Дефиниција је потпуно излагање садржине неког појма набрајањем његових појединости.

14. Педагошка дијететика је скуп оних мера, којих се васпитање прихваћа, да се тело у питомца одржи здраво и као ваљано оруђе душе.

15. Дидактика је с једне стране *наука*, а с друге *вештина*. Предмет им је настава. С погледом на знање она је наука о настави; а с погледом на умење, она је вештина у настави.

16. Управитељ је предпостављени неког просветног завода, коме је као таковом поверено непосредно равнање тог завода.

17. *Школска дотација* је осигурање новчаних средстава за оснивање и издржавање школе.

18. Енциклопедија педагогије, то је збир педагошких наука. То је главна карта педагошког рада и поља.

19. Васпитање значи подизање, унапређење до извесне тачке савршенства.

20. Педагогија је с једне стране *наука*, а с друге *вештина*. Предмет им је васпитање. С погледом на теорију, или на знање, она је наука о васпитању; с погледом на праксу, или умење, она је вештина васпитања.

21. Буквар је човеку прва књига, која га уводи у друге књиге. Он је основна читанчица, која се највећма чита.

22. Завет је непосредно васпитање, којим се с једне стране заповеда, а с друге обучава.

23. Памтење је снага непромењиве репродукције. Најизврснија особина му је верност.

24. Генетичка метода је, која се с обзиром на постанак неког предмета, или сазнањем предмета развија. Према томе постоји стварни и мислени генетички поступак.

25. Историја педагогије, историчка педагогија, или повесница васпитања је један део, који попуњује историју културе.

26. Индукцијом се у опште долази од посебног до општег путем апстракције.

27. Катихетика је вештина при настави помоћу питања и одговора — другим речима, то је *еротематичан* облик наставе.

28. Дадиљиште је *Фридр. Фреблом* установљени завод за децу пре школског доба. Ту се хоће, да им се игром и забавом пружи васпитање, које ће из породице у школски живот целисходно да их уведе.

29. Народни учитељ је потстрекавајући, оживљавајући принцип у школи.

30. Облик наставе је начин, којим учитељ с ученицима опћи при обучавању.

(По Линднеровој Енциклопедији васпитања.) *М. Н.*

О УЧЕЊУ КЛАСИЧНИХ ЈЕЗИКА.

Већ од дуже времена подижу се са многих страна прекори против методе, којом се уче класични језици у гимназијама и која је поглавити

узрок, да постигнути резултати не стоје у никаквој сразмери са потрошеним временом. У том ће погледу бити интересантно, ако саопштимо, како су класичне језике учили *Шлиман*, славни испиталац грчких старина и *Фирхов*, исто тако славан медицинар и природњак.

Шлиман је провео своју младост у борби са највећим бедама као трговачки шегрт, морнар, слуга, књиговођа и трговачки заступник. Пошто је без учитеља сасвим добро научио руски, дође г. 1846. у Петроград, где је идуће године отворио на свој рачун трговину и тек г. 1856. у 35. години својој, пошто се скоро десет година занимао искључиво својим послом, почео је да учи грчки. *Шлиман* је био неизмерно вредан трговац и труд његов донео му је плода, он је стекао знатно имање, тако да се г. 1863. могао да повуче натраг од посла и да се сасвим посвети проучавању грчких старина.

Како је *Шлиман* научио грчки, о том пише он сам овако: „Сада сам се занимао кроз две године искључиво са старогрчком литературом и то сам за то време прочитао курзорично скоро све старе класике, а Илијаду и Одисеју више пута. Од грчке граматике учио сам само деклинације и правилне и неправилне глаголе, а *са учењем граматикалних правила нисам губио ниједан тренутак свог скупоценог времена*; јер пошто сам видео, да од свију дечака, који се мучише и које мучише по гимназијама кроз осам година, а често и дуже, сухопарним граматикалним правилима, ни један једини није после у стању, да напише грчко писмо, а да не направи у њему стотину најгрубљих грешака, то сам морао да судим, да је по школама заведена метода сасвим погрешна. По моме мнењу може се до темељног знања грчке граматике да дође само праксом, т. ј. пажљивим читањем класичне прозе и учењем на памет узорног комађа из исте. Придржавајући се те сасвим просте методе научио сам старогрчки као какав жив језик. Тако пишем старогрчки сасвим течно и изражавам се у истом без икакве тешкоће о сваком произвољном предмету, а да се никад не огрешим о дух језика. Сва граматикална правила знадем потпуно, ако и не знам, да ли иста стоје у граматикама или не. И деси ли се, да когод у мојим грчким списима хоће да нађе грешке, то могу увек да му наведем доказ за тачност мога начина изражавања тим, што му рецитујем она места из класика, у којима се налазе обрти, што сам их употребио.“

О начину, како је *Фирхов* учио класичне језике, пише исти *Шлиману* овако: „До моје 13. године добијао сам приватну наставу у некој поморанској вароши. Мој последњи учитељ тамо био је други проповедник, ког се метода састојала у том, да ми је задавао да врло много ex tempore преводим и пишем; напротив *није ми задавао ниједно граматикално правило* у правом смислу те речи, *да га на памет учим*. Поред тог начина веселило ме учење старих језика у толикој мери да сам врло често израђивао сам за себе преводе и који ми нису задавани. Кад су ме послали у Кезлин у гимназију, био је управитељ исте тако задовољан са мојим латинским, да сам остао његов особити љубимац све до мог одласка из школе. Напротив није могао грчки учитељ, професор Грибен, да схвати, како може неко да зготови добар грчки превод, а да не зна на памет

Бутманову граматику и окривљавао ме управо да варам; ловио ме непрестано да нађе код мене какво недозвољено помоћно средство и ма да му то није пошло за руком, ипак ме је морио својим непрестаним потварањем све до испита зрелости. На истоме испитивао ме је из Новога Завета (грчки текст); кад сам добро одговорио, изјавио је искупљеним учитељима, који су ми дали једногласно добру оцену, да ипак мора против мене да гласа, јер нисам још морално зрео за свеучилиште. На срећу остаде тај протест без успеха. Пошто сам испит положио, дам се на посао и научим без ичије помоћи талијански.“

Неби ли могли професори класичних језика из тих изјава што да науче ?

ШТА ЗНАМО О СУНЦУ.

(Свршетак.)*)

Кад се сунце испитује дурбином, који јако увећава, онда се сем пега виде на сунчаној плочи још и нека места, која су сјајнија него укупна површина и која су названа *бакље*. Бакље се примећују на целој сунчаној плочи, али се чини да су оне близу окрајака према непосредно им суседној површини сунца најсјајније. Многобројне бакље налазе се увек у близини већих пега; често се виде групе од бакаља, близо којих нема никаквих пега; често се нађу и на таквим местима, на којима се никад пеге не указују. Из неких чињеница се закључује, да се те бакље састоје из нагомилане светле материје, које се вршак над општом површином сунца налази. Мисли се да та светла материја долази из дубљих слојева на сунцу и да по томе бакље — противно пегама — постају од струја саразмерно топлијих материја, које одоздо горе избијају.

Кад се посмотри фотографија сунчане плоче или кад се непосредно кроз дурбин гледа на сунце, онда се види, да обим сунчане плоче није тако светао као средина. Отуд се закључује да је светао омотач сунца, који се обично зове *фотосфера*, окружен саразмерно хладном апсорбујућом атмосфером. По тој претпоставци мора светлост, која од неке опредељене тачке на обиму излази, много дужи пут кроз атмосферу да начини, него светлост, која излази из средине; ова последња је дакле мање изложена апсорпцији (упијању) и долази с тога много јача до нас. На том се основу узима да сунце има атмосферу.

Кад је тотално помрачење сунца, онда се примећују неки наставци ружичне боје, који личе на пламенове и који помрачену плочу неправилно окружују. То су тако зване *протуберанције*. Испочетка се није знало коме оне припадају, да ли сунцу или месецу, али сад је доказано, да су протуберанције наставци сунца, који се преко 150.000 километара над његовом површином издижу.

Спектроскоп је показао, да су протуберанције највећма у очи упадајући делови једне бојадисане сунчеве атмосфере, тако зване *хромосфере*, која онај део сунца, што се обично види, окружује, а средња јој

*) Наставак из 18. броја.

е висина од прилике 6000 километара. Из посматрања, чињених приликом помрачења г. 1870. и 1871., закључивано је, да су хромосфера и фотосфера одељене једна од друге густим слојем металних пара, који је приближно дебео око 1500 километара; том слоју приписује се појава *Фрауенхоферових* пруга у сунчаном спектруму и из тог узрока назива се он *апсорбујући слој*.

Изван хромосфере са њезиним протуберанцијама налази се *круна* (*корона*), спољашни део сунца. Мисли се да се иста састоји из слабо светле материје, која се вероватно протеже на растојање од више него 1,500.000 километара. По спољашњем облику круне и непрестаним променама истог закључује се, да се распоређење светле материја мења.

На основу небројених посматрања *Фрауенхоферових* пруга и сјајних пруга у спектруму дубљих делова сунчане атмосфере разређени су зраци, што од сунца долазе, у извесне групе, од којих се неке састоје из више стотина тих зракова и пронађене су као истоветне са сјајним (бојадисаним) пругама, што се виде у спектруму појединих наших метала.

По том слагању (коинциденцији) је извесно, да се та тела налазе и у сунчаној атмосфери. Али је доста од тих пруга, за које се не може да нађе одговарајуће тело на земљи, те је узрок њиховог постајања још неизвестан.

Спектралне пруге, што их даје сунчана атмосфера, нису све од једне дужине; оне се не протежу све до истих растојања од сунца. Проучавање тих разлика дозвољава, да се означи место, на ком се налази који од тих елемената у сунчаној атмосфери.

Врло далеко налази се траг неког непознатог тела, које је названо *хелијум*, а гас је, вероватно још лакши него водик и познаје се по једној пруги, која се налази у зеленом делу спектрума. Непосредно за њом јављају се водикове пруге, које су неједнаке дужине, а за њима све краће и краће пруге магнезијумове, калцијумове и натријумове. Најпосле се примећују групе пруга, које одговарају великом броју метала, међу којима су заступљени: гвожђе, никел, манган, хром, кобалт, баријум, цинак, титан и алуминијум. Том последњем слоју, који се састоји већином из груце, која даје *Фрауенхоферове* пруге, приписује се потирање неког дела сунчаних зракова и он је дакле непосредни узрок оним црним пругама, што их видимо у сунчаном спектруму. С тога се он и зове, као што је наведено напред, *апсорбујући слој*.

Из укупности тих појава следује, да се сунчана атмосфера састоји из реда слојева, у којима се налазе различна проста тела (елементи.)

Кад се прелази атмосфера од спољашњих региона, који се виде само кад је помрачење, па се даље иде према нижим регионима, онда сусретамо једно за другим елементе, што су озго наведени; на граници атмосфере је спектрум сасвим прост, а што даље бива све већма сложен; од сваког новог слоја, који придоће старом, улазе у спектрум нове пруге и то тако даље иде догод се не дође до фотосфере.

Сунчану атмосферу можемо дакле да упоредимо са низом омотача, састављеним из разних елемената, који — да се ограничимо на само понате нам елементе — долазе од прилике у овом реду једни за другима:

У вишим регионима: водик. У средњим регионима: магнезијум, калцијум, натријум. У нижим регијонима: гвожђе, никел, манган, хром, кобалт, баријум, бакар, цинак, титан и алуминијум.

Спектрална анализа показује дакле, да се сунце састоји поглавито из истих материја, које се и на нашој земљи налазе. Испитивање осталих звезда помоћу спектроскопа показало је то исто. Материја сунца и звезда истоветна је дакле са материјом наше земље. И како је важан тај доказ за нас! Да смо наопако од сунца, од звезда, од маглица, добили спектруме, који су сасвим различни од спектрума тела, што се налазе на земљи; да смо на сунцу, на звездама уместо пруга наших метала, наших елемената, видели тамо какве хијероглифе, без икакве сличности са спектрумима, које дају наша позната тела, онда би нам тиме био прекинут сваки сношај са звездама, основ свију наших представа о стању и нарави небеских тела био би разрушен; били би усамљени у средини васионе, осуђени да ју гледамо, а да ју никад не можемо да разумемо. У историји природних наука нема заиста веће чињенице, него што је доказ о истоветности материје у васиони, а тај доказ има да се захвали спектралној анализи!

СРПСКЕ ОСНОВНЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ У НОВОМЕ САДУ

на крају школске $188^2/_3$ године.

Кад нисмо срећни да видимо извештаја о целокупном стању наших срп. основ. нар. школа у Аустро-Угарској или бар у опсегу митрополије карловачке, а оно нека буде бар оваки помесни извештаја, који ће у нечем попунити ту празнину, ил ће бар подстаћи раденике школства и просвете наше на већи и дурашнији рад на том пољу, те с тога износим ја овде извештај о нашим срп. основ. нар. школама за прошлу школ. $188^2/_3$ год., да тим поглавито подстакнем у народу већу вољу и више заузимања око школе.

По последњем попису варошком од 1880. г. било је у Н. Саду 8059 срп. православних душа заједно са салашанима. На том броју душа било је прошле школ. $188^2/_3$ год. оспособљене деце за школу од 6—12 године 513 мушких и 498 женских; свега: 1011.

Деце од 12 - 15 године било је те школ. године 175 муш. и 178 жен.; свега 353.

Укупан број за школу способне деце износио је те шк. год. 1364.

Од ових се уписало у срп. осн. народне школе 338 муш. и 278 жен. деце, свега 625. У течају године изостало је: 53 муш. и 46 жен., свега 99; умрло је 2, а остало до краја школ. године 524. Од тих је остало да понављају разреде 92, а оспособљено за прелаз у старије разреде 432 деце.

Осим ових било је те шк. год. наше деце између 6—15 године уписано у повторним школама 58, у срп. вишој девој и срп. шегртској школи 154; у држав. грађанској, основној католичкој и приватним несрп. заводима било је 43; у срп. и државн. мађар. гимназији било је 64, свега 319. Кад се овај број дода оном броју уписане деце од 625, што смо

напред навели: онда се види, да је те шк. $188^2/_3$ г. ишло 944 детета у школу и то 530 мушке и 414 женске деце. Одузмемо ли овај број од броја за школу обвезне деце овде, показује се, да није ишло 158 мушке и 262 жен. деце, свега 420, свакако велик број; али, кад се узме, да има на нашим салашима до 300 за школу способне деце, која до сад нису имала своје школе онда нам на варош остаје тек нешто преко 100 деце, од 6—15 године своје што нису полазила школу, а то према досадањим приликама може се узети за повољан знак, јер је пређашњих година много већи тај број био.

Нови Сад има своју средишну четвороразредну мушку и женску школу са 6 учитеља и 2 учитељице; има даље две предградске дворазредне смешане школе: алмашку и јовановску, са 2 учитеља и 1 учитељицом жен. ручног рада. На салашима има сад две школе: клисанску и ченејску, прва са шест разреда а друга за сад са два разреда смешане деце са по једним учитељем. Те тако укупно 12 разреда школских са 12 учитељских редовних снага и 1 помоћном учитељицом рада.

Осим тога има своју срп. вишу девојачку школу у средишном здању, где су срп. основ. нар. школе, са 3 учитеља, 1 учитељицом, 1 катихетом и 2 помоћне учитељице за француски језик и гласовир.

Обе ове школе: основна и виша девојачка школа имају заједнички школ. врт, где се обучавају мушки у облагорођивању воћкица, а женске у неговању кућског поврћа и цвећа.

Свака од ових школа има своју засебну библиотеку и своје засебне збирке за природне науке. Библиотеке се деле на стручне учитељске и дечије библиотеке.

Библиотека за срп. основ. нар. школе има 677 комада стручних дела и 210 ком. дечијих забавних дела, свега 887 екземплара. — Сад се ове шк. $183^3/_4$. год. основала библиотека на ченејској салашкој школи, о којој ћемо, ако Бог да, донети извештај на крају ове текуће шк. $188^3/_4$. године. —н.

ИЗВЕШТАЈ

са X. редовног састанка шајкашког окружног учитељског збора, држаног у Жаблу 17. окт. 1883,

Председава: Ст. Јанковић; бележи: К. Миловановић. Присутни: Бабић, подпретседник, Коњовић, Сабљица, Поповић, Чешљар, Рудићева, Магарашевићева, Трифуновић, Брадваровићка, Бошњакова, Чавић, Пауновић, Радуловићева, Крецул, Докић, Марковић, Михајловићева, Димић, Бабићева, Фазекашова, Јоцић, Јаконић, Јанић, Мирилов, Петровић, Екерт, Тир, Шандор, Карл, Стефановићева, Штајгер, Лаутенбах. Отсутни: Јанковић, Бугарски, Радивојевић, Маршић, Кањански, Перлаки.

Претседник поздравља збор и отвара седницу. — На позив претседника ради Сабљица са I. разр. из „припреме за писање и читање.“ Раствара с децом поједине реченице у речи, речи у слогове, а ове у гласове. Говори о усправљеном правцу. Пише усправљен потез на таблу и позива децу да исто чине по његовом тактирању.

Бабићева, на позив председников да ради са II. разр. „мађарско читање и превађање“ изјављује да није за предавање спремна, пошто од тителске политичке власти није добила извештаја, ко ће из кога предмета предавати. — То исто изјављује лочки учитељ Крецуљ. — На позив претседника ради из тога предмета Рудићева као домаћица. Прво чита сама из дотичне књиге, за тим преваћа речи и реченице; читају деца и превађају.

На позив претседника ради Крестићева са IV. разр. „о обичним разломцима.“ — Сече јабуку на две половине; на табли написан потез дели на две половине. Изјављује да цело има две половине. Испитује колико половина имају 2, 4, 8 и т. д. цели. Пише на таблу $^1/_2$, упознаје са бројитељем и именитељем. Пише неколико разломака, за тим то исто раде деца.

Докић чита своју расправу о „задаћи основних школа.“ Говори о васпитању, које школа ваља да дâ поред осталих нужних наука својим питомцима. Говори о непотпуном домаћем васпитању. Као средство за боље и потпуније васпитање вели да је очигледна настава. Говори о штетним посљедицана ако се васпитање занемари.

Пошто се записник до сада после сваке седнице слао у Тител учитељима грађанске школе, да га читају и упознају се са нашим радом; пошто исти (учитељи) овом приликом записника на збор не донеше — збор једногласно закључује да се записник више у Тител не шаље, а браћа са грађанске школе, ако хоће да знају шта се ради нека дођу на збор.

На позив претседника вели Сабљица, да је своје предавање црпио из Вукићевићевог упутства.

За критиковање сабљичиног предавања јављају се Миловановић и Чешљар. — Учење читања и писања може да се почне одма првог школског дана, и по томе могла би овака шестонедељна припрема као нешто излишно сасвим да изостане, но како је за свако учење потребно дуже вежбање, тако је то и код учења читања и писања, и ту ваља да се деца пре тога посла науче чисто изговарати речи, ове расклапати у слогове, а слогове у гласове. Начин Сабљичин се похваљује и предлаже му се: *добро.*

Сабљица добија завршну реч и вели: да оваке припреме не сматра за излишне, пошто оне олакшавају учитељев доцнији рад, а деци су пријатна забава у првим школским данима. — Оцењује се са: *добро.*

Рудићева вели, да је изненада позвана на рад и држи да је према томе добро радила. —

Критикују: Докић, Миловановић и Чешљар. Ако и код којег језика, ал' код мађарског је најпужније да сваки читаначки комад учитељ својим ученицима сам прочита, разјасни и растумачи, пазећи да се свака реч, сваки слог и глас чисто изговори. Начин Рудићеве је, осим неких малих мана, сасвим добар и целисходан, само нове речи из сваког чит. комада ваља да се прибележе и на памет науче. — Предлог: *добро.*

Рудићева вели у своју обрану, да деца имају у својој књизи речник, па нека из њега уче речи на памет. — Оцењује се са: *добро.*

Крестићева вели у препоруку свог предавања, да се држала стечене науке у препарандији.

Критикују: Брадваровићка и Докић. Као и сваки наставни предмет, тако и рачун ваља да се предаје што очигледније, јер само се тим начином добијају чисти појмови о ономе што се предаје. Крестићева је усвојила тај начин и предавање јој је добро испало, само предмет о ком је говорила лак је врло за IV. разр. Предлаже јој се: *добро.* — Оцењује се са: *добро.*

Предавање Докића збору се допада и предавач се оцењује са: *добро.*

Чита се отпис вис кр. надзорништва у погледу друштвеног пословника. — Узима се на знање. — Чита се резигнација досадашњег перовође Стакића — што се такођер узима на знање.

На позив претседника бира збор себи перовођу; на предлог Коњовића буду изабрани за перовође: Миловановић и Трифуновић.

Докић моли збор да га саслуша и да му речи уђу у записник Пошто извину Бабићеве не прима, јер од куд то, да сама она у Тителу није читала извештај претседника о томе, ко је из ког предмета за рад одређен; пошто је својим сопственим ушима чуо да се Бабићева не прима предавања само за то што су Жабаљска за њу са свим страна деца — то предлаже: да се од сад не само они који на збор не дођу, него и они који се за своје предавање писмено не спреме и до одређеног времена претседнику тај свој писмени рад не пошљу, као и они који на самом збору неће да предају — казне новчаном глобом од 2 фор. и да тај новац по одобрењу вис. кр. шк. надзорништва у друштвену касу уђе, јер он се уверио да млоги не ће просто из немара или бојазни од јавности да предају. — Предлог Докића прима се једногласно. —

Пошто је благајник болешћу спречен отсутан, то његов извештај отпада. — Место за идући састанак буде на предлог њих више, одређено у Гор. Ковиљу. — Напослетку чланови уплаћују своју чланарину; по том затвара председник седницу у $^1/_2$ 1 по подне.

У Д. Ковиљу 28. окт. 1883.

Кузман Миловановић,
нар. учитељ и известилац шајк. окр. учит. збора.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Загреб.*) Почетком новембра отварају се на кр. реалкама у Загребу и у Земуну трговачке школе, и то ове године свагде само први разред. У трговачку школу могу да ступе само они ученици, који су свршили нижу гимназију или нижу реалку. Као што читамо у једном београдском листу предаваће се у тој школи у Земуну *скроз немачки* (!!) — У мушку кр. препарандију у Загребу уписало се у I. разред 41, у II. разред 30, а у III. разред 31, укупно 102 учитељска приправника. У женској кр. препарандији постоји ове године само III. разред, у који се уписало 33 ученица. Од године се укида сасвим женска кр. препарандија, те ће се изображавање хрватских учитељица оставити једино препарандији милосрдница. — Скупштина загребачких учитеља закључила је, да влади предложи, да се у хрватским школама почне ћирилица да учи истом у трећем разреду и да по томе буду сви чланци у другој читанци печатани латиницом. Ма да би се из виших разлога морало желети, да деца што

раније науче обе писменице, то ипак немамо ништа против закључка горње скупштине, само је онда право, да и српске школе добију за други разред посебну читанку, у којој ће сви чланци бити печатани само ћирилицом. Иначе ћемо се можда на ту скупштину обазрети посебним чланком.

(*Беч.*) За ванредногa професора српскога језика на ц. кр. оријенталној академији у Бечу постављен је бечки надучитељ г. Илија Солтоковић. Исти је родом Славонац, свршио је негдашњи учитељски двогодишњи течај на малој реалци у Панчеву и био је после тривијалан учитељ у Винковцима. Кад је пре 18 година била у Бечу велика оскудица у учитељима, компетује он тамо за учитељско место, добије га и постане пре неке године надучитељ. Сад је ето позван, да предаје српски језик будућим аустро-угарским дипломатама. Заиста лепо унапређење за народног учитеља!

(*Непромишљена наредба.*) „Српском колу“ пишу из Голубинаца, да је окружно вѣће издало наредбу, по којој се на свакој школи има да постави натпис „učiona“, и то се изрично наређује: *латиницом*. Та је наредба врло озлоједила многе српске општине, које налазе за неумесно, да се натпис латиницом ставља на српске школе, које су Срби о свом или шта више (као у Голубинцима) о своје цркве трошку зидали, па шта више и у општинама, у којима нема ниједног човека римске вере. С тога се школско вѣће у Голубинцима оградило против те наредбе тражећи, да се на српску школу постави натпис српски *ћирилицом*, а тим примером су пошле или ће поћи и остале српске општине.

(*Будим-Пешта.*) У предрачун за идућу годину, који је поднесен сабору, стављено је за основну наставу 60.000 фор. више него досада.

(*Сомбор.*) 7. окт. положили су свршн. приправници Кузман Стефановић и Коста Петровић накнадно испит из рачуна, те су им издате учитељске дипломе.

(*Шегртска настава.*) Кр. уг. министарство за богочаст и јавну наставу издало је на све управне одборе у Угарској циркулар, у ком се у главноме ово вели: Да се шегрти приморају да у школу долазе, закључило је министарство, да се у свима општинама, у којима има бар 30 шегрта, оснују обртничке школе нижега реда, у којима ће се сем елементарних предмета учити поглавито и обртничко цртање. Школе те имају се организовати по наредби од 16. авг. прошле године. Пошто се те школе битно разликују од повторних школа и пошто треба поглавито да служе интересима обртничког сталежа, то имају трошкове за подизање и одржавање истих понајпрво да сносе дотичне општине и мајстори, који држе шегрте или занатлијске задруге и сем тога обртничке коморе. Управу тих школа и непосредан надзор врше општине и нарочито месне занатлије. Управни одбори имају да настоје, да се такве школе подижу, одржавају и сходно министарском наставном плану уреде. Врховни надзор припада министру, који га извршује преко школских надзорника и министеријалних повереника, које му предложе обртничке коморе и занатлијске задруге. Даље је министар за надзор свију таковых школа у земљи наименовао генералног комесара, који ће стојати у непосредном сношају са појединим управним одборима, школским надзорницима и министарством наставе и којег треба у његовом званичном делокругу да потпомажу све те власти.

(*У Петрограду*) је одлучило варошко вѣће, да оснује једну нову школу, која ће се звати по имену умрлог славног песника: „Тургењевљева грађанска школа.“

РАЗНО.

(*Састанак југословенских књижевника.*) Југословенска академија знаности и уметности у Загребу, која је покренула идеју о том састанку, добила је од свију учених и књижевних друштава на славенском југу одговор, да прихваћају у начелу од академије потакнути састанак учењака и књижевника југословенских за г. 1885. Усљед тога је филологичко-хисторички разред академије изабрао централни одбор, ком ће бити задатак, да приправи поменути састанак. У тај одбор уђоше др. Фр. Рачки, А. Павић и П. Будмани. Математичко природословни разред сложио се у том, да се на дневни ред тога првога састанка стави расправљање заједничке знанствене терминологије.

(*Ново школско здање.*) 9. окт. освећено је свечано у Брестовцу у Бачкој новосаграђено здање српске школе. Службу Божију одслужио је са четир свештеника пречасни господин окружни прота Љубомир Купусаревић. После службе ишла је литија у школу, где је освећење изведено. Свечаност је завршена сјајним банкетом, на ком је пречасни г. прота изговорио значајну беседу о важности школе.

(*Праг.*) 15. октобра отворен је медицински факултет на чешком свеучилишту. Тога истога дана постављена је и камена плоча са натписом на кући у Спаљеној улици, у којој је дуго година живео, а после и умро славни чешки физиолог Др. Јан Ев. Пуркиње.

(*Сомбор.*) С радошћу морам приметити, да се наши учитељи у више места енергично заузимају да појање и певање на такав степен савршенства подигну, као што се то и правом захтевати може. На првом месту је црквено појање, у којем показује народ своја побожна осећања и којим уздиже душу своју к Богу а срце топи у дубокој смерности. Јер у појању говори народ своме творцу из срца и говори као што осећа. Само српски народ је тако срећан, да има своје народно црквено појање. Зато треба, да сваки учитељ се прихвати тога, да оно лепо и узвишено појање по могућству негује, јер није доста црквено појање умети, него га ваља још и сачувати, пред свет изнети, да и свет позна његову вредност. Не захтева се од учитеља појање у 4 гласа, али у 2 гласа може сваки учитељ појање обучавати, а то тим више, јер има у школи доста дечијих снага (гласова сопран и алт). Да је двогласно појање много лепше него једногласно, нетреба још обашка доказивати. То исто важи и за певање дечијих песама у школи. Са леним појањем и певањем се народ и васпитава. Ових неколико речи прибележио сам овде само за то, у нади, да увиде наши учитељи вредност и важност појања и певања, и да се с вољом за усавршавање истога заузму. Непосредан ми је повод томе дао г. Константин Живковић народни учитељ у Руми, који је написао у ноте црквену мелодију „Хвалите“ и „Достојно“ 6 гласа и послао на поклон збирци српског народног учитељишта у Сомбору. Г. Живковић је први од учитеља, који се прихватио тога посла и написао у ноте црквене мелодије и највећма је на то пазио да мелодије верно напише, тако као што их народ пои. Доказ томе јесте његово Хвалите и Достојно. Мелодија Достојно је верније написана него Хвалите, јер ова се код нас местимице друкчије пои, него што је г. Живковић забележио. Мелодију може само онај добро написати, ко све осећа, што и народ осећа у својој мелодији, У осталом желим г. Живковићу у његовом послу напредак и надам се, да ће са трудом постићи оно, што жели.

Драгутин Блажек.

(*Дружина српског народног позоришта*) приспела је у Сомбор и даваће овде представе преко зиме.

НЕКРОЛОГ.

10. октобра преставио се у Новоме Саду у 54. години живота *Петар Натошевић*, председник новосадске српске читаонице и брат врховног школског референта дра Ђорђа Натошевића. Покојник, по занимању своме трговац, познат је био као ваљан и одушевљен Србин, који је у свакој прилици био готов на рад за народно и опште добро.

14. октобра преминула је у Новоме Саду велика народна добротворка *Марија Трандафил*, која је оставила више знаменитих легата на просветне и хуманитарне цељи.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Сврш. приправница Вукосава Ползовићева постављена је за учитељицу у Стубл инама у ваљевском округу. Сврш. приправник Тодор Ракић изабран је за учитеља у Пивница, а сврш. приправник Паја Станичков за учитеља у Калазу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељ у српској вероисповедној школи у Тешњу; иште се подпуна способност за учитеља и певца црквеног и умиљат глас. Плата је 500 ф. стан и огрев. Молбенице се имају одмах поднети одбору српске општине у Тешањ (Tešanj u Bosni.)

СРПКИЊАМА.

Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња добила је решењем високог кр. уг. министарства пољоделства, обрта и трговине од 27. маја о. г. бр. 22.236, највишу дозволу, да може овде у Новоме Саду идућег лета месеца јула и августа 1884. год. приредити изложбу женског ручног рада и производа раденица Српкиња.

Поводом тим обраћа се потписани одбор поново на Вас драге сестре и Српкиње из наше Аустро-Угарске домовине с најусрднијом молбом, да нас у овом важном, родољубивом и великом подузећу својски потпомогнете.

Рад разјашњења напомињемо Вам и овом приликом, да би у смислу нашег првог писма од 9 (21.) октобра 1882. г. бр. 72. имала ова изложба да изнесе на видик све творевине женске руке, што се израђују у срп кућама и у срп. нижим и вишим женским школама. Према томе имало би се на тој изложби прибрати све оно, што израђује женска рука по нашим ратарским кућама као народну рукотворину, а прибрати оно, што израђује женска рука по отменијим кућама, као уметнички рад било зарад забаве и уреса свога, било пак ради заслуге и зараде, а тако и оно, што наша деца у нижим и вишим жен. школама рад своје поуке и усавршавања раде.

Изложби тој била би дакле тројака цел:

Прво: да се види: колика је, каква је и шта вреди у нас народна и уметничка женска радиност;

Друго: да се види: коју би грану те радиности ваљало у нашем народу подстицати и подпомогати, да би отуд Српкиње имале што бољу зараду и корист:

Треће: да се види: којим правцем и путем иде наша основна и виша женска школа у ручном раду, да постигне сврху, која је тим школама у овом послу истакнута.

По томе служиће ова изложба с једне стране аа поуку, с друге као место, где ће се истакнути предмети моћи оценити, а према приликама и продати.

И како смо ево изложиле цел и смер ове изложбе, молимо све родољубиве Српкиње, а поглавито срп. женске задруге и учитељице основ. и виших школа, да нас у овом послу својски потпомогнете; а то би се најбоље дало тако учинити, кад би се и у оним местима, где још нема оваких задруга, склопили нарочити одбори за ово и као такови да порадите на овоме.

1. да прикупљате у месту и околини до сад израђене женске рукотворине што се израђују по нашим ратарскнм кућама од најпростијих до најсавршенијих рукотворина;

2. да прикупљате у месту и околини израђене вештачке рукотворине из наших отменијих домова;

3. да дате израдити нове ствари, једне ил друге врсте за ову изложбу намењене;

4. да учитељице наших појединих основ. и виших жен. школа приберу и саставе изложбу из израђених школских предмета оним поретком и поступком, како се то у дотичној школи ради;

5. овако прикупљене и израђене ствари за ову изложбу имају се тачно увести и исписати у списак, који се уз овај проглас доставља, па у рубрике дотичне има св назначити: ко је радио предмет и одкуда је та раденица; ко шаље предмет на изложбу; је ли тај предмет за продају и ако је: да му се означи цена.

6. да се ти прикупљени, израђени и у списку означени предмети припошљу овамо заједно са списком најдаље до Петрова дне 29. јуна (11. јула) 1884 г;

7. да се већ до Ђурђева дне 1884. г. пријаве одбору овом сви који желе, и ако је могуће и са колико предмета, учествовати на овој изложби; и

8. на послетку, да се до Ђурђева дне 1884. г. пријаве овамо и оне задруге и одбори, који би можда имали, толико прибраних и израђених предмета, да би могли испунити засебну одају, а желили би то.

Дани отварања и трајања као и програм светковине, којом ће се та изложба отворити и довршити означиће се накнадно путем наших јавних листова, а и доставиће се на захтевање свакоме обашка.

Осим тога молимо Задруге и Одборе, да скупе за ову изложбу и новчаног прилога, па да једним делом од тога подмирују трошкове око прикупљања и шиљања предмета за изложбу, а други део нека пошљу најдаље до Ђурђева дне 1884. год овамо тако, да се отуда могу подмиривати трошкови око разашиљања ових предмета, за чуварину и за издавање различитих награда за раденице, које се буду најбоље одликовале својим радовима.

Да би се ова велика и тешка задаћа могла боље и лепше извести, образовао се овде на нашу молбу нарочити мушки одбор, којега су чланови обећали, да ће ову женску задругу у свему својски потпомоћи. Чланови су томе одбору: А Хаџић секретар „Матице Српске“ и уредник „Летописа“, Јован Грчић професор. Стева В. Поповић школ. референт и надзорник Текелијанума, Миша Димитријевић књижевник и публициста, Стева Поповић Пеција сенатор варошки. А. Јорговић професор, Мита Калић професор, Др. Јов. Велимировић лекар. Мита Кода трговац, Мита Јефтић економ, Ђока Поповић књижар, Паја Бокшан трговац, Данило Манојловић благајник „Матице Српске“, Сава Петровић актуар „Матице Српске“, Милан Давидовац правник, Ђока Милић учитељ. Пера Матић трговац и Александар Вујић правник.

Драге Српкиње! Ово је првина, да ми у заједници, као ћери милог нам српког навода, мислимо да изађемо на јавност својим укусом, радом и умотвором пред нашим и страним светом, па у тој првој појави нашој, треба да се прикажемо дичне, те да својим делима осветламо образа себи и нашем народу и да тим стечемо права, да и нас културна историја забележи у врсне суделаче и важне чињенице око народњег и човечанског привредно-културног напредка. Ово је наша заједничка ствар, па за то Вас и опет молимо, да свим силама порадите, како да нам та прва изложба буде што обилатија, што сјајнија. — У то име, Бог нам помогао!

Из седнице одбора Добротворне Задруге Српкиња Новосадкиња држане

У Новоме Саду 7. (19.) септембра 1883.

У име одбора Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња:

Перовођа: Аркадије Варађанин с. р.

Начелница: Јулијана Радовановића с. р.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Мил. Јовановићу уч. у Приједору. Послали смо Вам све бројеве од почетка године, те нам до краја године дугујете још 1 ф. — Приспели су ови чланци и расправе: „Телесна казна“, „Цртање у основној школи“ и „Моме младом колеги.“ — Г. А. Богосављевићу уч. у Батосеку. Шаљемо Вам у по цене и то од 17. броја (50 н.), а ако желите и предходне бројеве да имате, пошљите 1 ф. 50 н. — Г. Кончар у Ј. Примите као цар.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 21. У Сомбору 15. новембра 1883. Год. XV.

ОСВЕЋЕЊЕ НОВЕ САЛАШКЕ ШКОЛЕ У НОВОМЕ САДУ.

(Свршетак.)

Неби човек мислио, како учитељ има големог утицаја на препорођај општине, народа и државе. Изгледа сасвим незнатна чињеница, а тако велик уплив што има на друштво и народ. Људи напредни су то опазили, па траже све могуће начине, да овај сталеж подигну морално и материјално, јер су уверени, да се с њима подиже школа, а са школом народ и с пуним правом се данас каже, да учитељева азбука више вреди од војничких бајонета, јер васпитано грађанство, то је најјача обрана државна. Ове мале кућице, што се зову школе, то су градови данашњег века.

Где оне цветају, онде је народ честит, богат, снажан, напредан и срећан, и мора бити велики, ако је и мали; а где оне зло стоје и пропадају, ту ће на скоро пропасти и они људи и онај народ и она држава Статистика свију земаља и народа показује, да је тамо највише злочина и неваљалства, где је најмање васпитања, а то упропашћује не само породице, где се то појави, него и народе и државе, где се то умножи. За то, ко је рад да завири у будућност једне породице, једнога народа, нека загледа само у његово васпитање па ће за извесно моћи прорећи какав ће му крај бити и докле ће се одржати. Ово важи за мале као и за велике народе, за мале као и за велике државе, јер малом народу и држави потребно је образовање против спољних непријатеља, а великом још више против унутарњих зала. С тога се данас већ и све владе и сви бољи државници отимају, да што боље удесе васпитање својих грађана, а то је данас постала прва и најсветија брига свију честитих старешина, колико ради среће народа, толико и ради сопствено-

га поноса, јер је васпитање најсветија и најлепша ствар, круна народа и целог човечанства.

На тај лепи понос загрејао је груди и наших општинских старешина, а на првом месту нашег председника срп. правосл. црквено школске општине г. Дра Илију Вучетића, те се заузео свим својим упливом, да вам подигне ову школу и помоћу старешина нашег племенитог мађистрата и његовог градоначелника г. Јована Радовановића доживесмо ево, да видимо подигнут храм за васпитање и у овом до сад запуштеном кутићу нашег народа, те да и њега сунце светлости обасја да и он повије главу своју у висину. За то нека им је овде у име овог народа, у име срећнијег подмладка и његове сјајније будућности лепа хвала! И да г. Др. И. Вучетић ништа више не уради за ову општину и овај народ, па је с овим толико учинио, да ће га се ово потомство довека с поносом сећати.

Обраћам се и на Вас господину учитељу. Ја сам убеђен да потпуно поњате важност васпитања и да сте у пуној мери свесни свога светог позива а уверен сам о томе, да знате да на Вама сад највише одговорности остаје ,јер Вашим се рукама будућност и срећа овог народа поверава. Од Вас ће, Вашег опхођења с децом и Вашег понашања с народом зависити љубав и наклоност његова према Вама и школи овој, па молим Вас, да ту свету дужност васпитања ни за часак не упуштате из вида и да сву снагу своју заложите и жртвујете овој светој ствари, јер Ваша је слава, ако добро радите, на Вас је проклетство, ако занемарите свети позив. Биће прилика, кад ће Вам се хотимице ил из незнања учинити на жао ма с које стране, ал нека Вас теши пример господа и Спаса нашег Исуса Христа, који је за род људски и његов напредак и бољитак страдао и умр'о; и чија се победа данашњим даном ево слави у подизању св. Крста па у том знаку самопрегоревања и Ви ћете победити, па ће и на Вас сићи награда признања и захвале Ваших ученика, њихових родитеља, општинских старешина и целог народа.

А Вас очеви и матере молим, да помажете и да идете на руку своме учитељу за срећу деце Ваше, да га поштујете и да пред децом својом о учитељу само добро говорите, јер не можете мислити, како то шкоди и како квари васпитање дечије, кад пред њима оговарате и ружите њихове учитеље. За то ако не знате о учитељу што добро казати боље је да

ништа не говорите. А најбоље је за децу, кад се родитељи и учитељи слажу и кад заједнички раде на бољитву и срећи своје дечије.

И тако у име те лепе среће, доброг напредка и славне будућности, коју ја као садањи управитељ осн. нар. школа предсказујем са отварањем двери овог храма просвете кличем још једном: да бог поживи нашу српску православну црквено-школску општину и њеног председника г. Дра Илију Вучетића! Нека је слава мађистрату и његовом градоначалнику г. Јовану Радовановићу, као и изасланицима његовим гг. Стевану Поповићу, Пецији сенатору и Илији Ползовићу вел бележнику, који су овом школом пружили народу овом лепшу срећу и бољу будућност. А хвала и г. пароху Јовану Поповићу, који је овај свети црквени чин обавио. Живели!!

После освећења отишли су сви изасланици и старешине салашке на оближњи салаш гђе Марије Трандафилке, где је гл. тугор г. Лука Јоцић (а с њим други чланови) приредио општи обед, којом се приликом наздрављало свима, који су што допринели ускрснућу ове школе. Једном приликом се на предлог г. Др. И. Огњановића основала на ту школу библиотека, која ће се делити: на стручну, народну и дечију библиотеку. За ту библиотеку дали су одмах том приликом предлагач 50 ком. књига, председник општине Др. И. Вучетић и А. Варађанин по 25 ком. књига, Мита Калић проф. 20 ком., учитељи Ђока Милић, Радосл. Хорват и Милош Белеслијин по 10 ком. књига. А у новцу су дали: гг. Стеван Поповић, Пеција сенатор 2 дуката, Мишко Шилић ратар 10 фр., Платон Ракић, Јован Мијучин, Тоша Керац Влаховић, Илија и Марко Летићи ратари, Стеван Јевтић управитељ срп. задруге, Паја Гостовић адвокат, Лука Јоцић књижар по 5 фр., Сава Шилић ратар и Стеван Франк зидар по 3 фр., Живан Шилић, Пера Кузмановић, Игњат Шилић и Пера Летић ратари по 2 ф., Урош Летић и Ђока Влаховић ратари по 1 фр., свега 150 ком. књига и 66 фр. и 2 дуката у новцу.

Кад се оваким начином, таким одушевљењем слави школа: онда се достојно слави и ми желимо тој школи срећна успеха и лепа напредка!

— н.

МОМЕ МЛАДОМ КОЛЕГИ.

Једва је протекло неколико недеља, како су нам школе одпочете. Нова школска година наступила је, која чини као неку нову епоху у животу сваког учитеља.

На дане као и на догађаје и искуства што смо их стекли у прошлој години у нашој школи не смемо заборавити, јер ко из искуства не црпе себи науке, тај иде у натраг; код кога нема напредка, тај живи у мртвилу, то вам је „живи мртвац.“

Нећу ни да помислим да и међу нама има таких а све да их и има они морају бити врло ретки, а најпосле на њих нећу овом приликом

ни да се осврћем. Моме младом колеги слободан сам да посветим ових неколико братских речи.

Тек што си прекорачио праг школски, још се у теби налази прах школски а већ поново ступаш у школу не као ђак већ да као један раденик више прионеш око умног и моралног унапређена свога народа. То ти је диван, узвишен, племенит, тегобан али и неблагодаран посао.

Знај, да са ступањем твојим у школу, поверавају ти родитељи своје благо, своју крв; народ у твоје руке полаже своју наду и будућност! Помисли какво грдно и ретко поверење, какав делокруг, какав теретан посао и најпосле каква тешка одговорност спада на тебе!

Ако се ниси уверио, ти ћеш се моћи после кратког и зрелог размишљања уверити, какав ти је тежак делокруг; осведочићеш се, да то није никакав занат, нити каква друга механична радња; видићеш да немаш посла с неорганским створовима, него са најсавршенијим природним даром: са живим срцем, са најлепшим делом човечијим — са разумом. Кад овако озбиљно размислиш ти ћеш се наћи на раскршћу и ти овде нећеш моћи значи, који од путева води правој цели, којој ти непрестано треба да тежиш. Баш тај избор је од највећег значаја како по тебе и твоје деловање, тако и по децу, што су теби поверена.

Немој да сам себе доведеш у обману, па да мислиш да си својој дужности и сувише одговорио, ако проведеш у школи дневно по 6—7 часова учећи своју децу на неки особити начин и да трчкаш час на један час на други предмет. Кад хладно размислиш о томе послу, ти ћеш се морати осведочити, да сав тај твој рад неповлачи за собом никакве користи, а убија ону сироту децу и твоју младу снагу.

Твојој дужности и твоме звању подпуно ћеш одговорити онда, ако се потрудиш прибавити себи што више необоримих и дубљих истина и на основу ових одпочнеш лагано образовати млади разум, младо срце и млади дух, јер од твоје вештине и смотрености зависи срећа и напредак тога подмладка.

Немој да одпочињеш наставу пре него што испиташ способност и карактер детета. Тек кад си дете скроз и скроз упознао, ступај на посао.

То унутарње познавање деце од неисказане је вредности по васпитање и наставу, као што су то признавали и први стари научењаци, нпр. Цицеро и др. Треба да имаш на уму Исократа, који је код свога ученика Ефора употребљавао обично мамузу, а код другог опет узду.

Колико су се стари педагози бавили испитивањем унутрашњег света дечијег, види се отуда, што су сву децу испоредили неку са сунђером, ову опет са левком а ону с цедилом и т. д. а то је све од великог значаја, на које треба и ми да се осврћемо.

Учитељ је поглавито позван и управо дужан да испитује децу он се бави целог свог века децом и онда ће само тако природно и свесно делати у своме раду, ако је кадар сву децу по њиховим душевним особинама групирати

Учитељ, који психолошким оком прати децу може се ставити у ред највећих уметника; јер се бави најодличнијим делом: човеком.. Овим

речима не мислим да уздижем твоје звање, које је уједно и моје; то су речи старих паметних људи. Што нам се пак данас наша тешка работа неће једногласно да призна, то је ваљда судбина — ако је има — сиротог учитеља!

Постарај се, да придобијеш за себе детиње срце; да умеш повољно утицати на правац воље му; да му знаш паметно развијати карактер и душу. Ако ниси у стању присвојити срце, то ти је онда најбољи доказ, да ниси способан за васпитатеља.

Запамти, да дечије срце може само онај задобити, који га је проучавао и испитивао, дакле који га познаје.

Немој се дати преварити од оне мисли, која ти говори, да је оно дете већ боље постало, како ово или оно чини, па често и против своје воље: то не. већ како дете мисли и осећа то је најбољи знак доброг васпитања.

Немој тражити од мене да те упутим, како да придобијеш дечије срце. Ја би ти то свесрдно учинио, само кад би и сâм знао; али истину ти исповедам, да и поред моје најбоље воље нисам могао нигде да наиђем на правило, које би нас упутило како да се то постигне.

У том погледу неможе се ни мислити на какво правило. У рачуну граматици знамо да има довољно тих правила, за која се тако радо хватамо, ма да сви знамо, да правило треба да нам је тек брига у другом реду.

Толико знам, да онај који жели придобити дечије срце не сме то чинити на један општи калуп. Мора се ту узети у обзир индивидуалност, домаће васпитање и друге прилике дотичног детета, јер као што се све биљке не могу на један исти начин оплемењивати, а све због својих особитих захтева, тако је онда и код деце. И опет морам да поновим оно, што сам већ више пута нагласио, а то је: да се што већма одамо познавању детета, јер тиме ћемо добити више психолошка знања него ма из како добро написане научне књиге.

Пре него што смислиш предузети што у васпитачком послу, зрело најпре размисли, да ли ће ти тај корак донети оно, ради чега га предузимаш. Да би ти покушаји испали што сигурнији, нужно је да сваки важан доживели у твојој школи догађај забележиш, да о њему (догађају) са строго психолошког гледишта размишљаш, а тек пошто се о његовој важности и ваљаности свестрано убедиш, стави га у ред својих васпитних средстава. Ако тако будеш радио, ја би се готово усудио, да ти већ напред честитам на успеху, јер тако радећи не могу на да помислим, да у твојој школи не би видео подмладак достојан твога народа.

(Свршиће се.)

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ПОДЖУПАНИЈСКЕ УЧИТЕЉСКЕ СКУПШТИНЕ ВИРОВИТИЧКЕ.

Овогодишња подж. учит. скупштина бијаше сазвана за 19., 20. и 21. Септембар н. с. к., те је тих дана и одржана у Вировитици. Жеља

ми је овима ретцима, да и српско учитељство упознам са радом споменуте комуналне учитељске скупштине.

На дневноме реду бијаху за расправљање три питања, од којих прво одређено по високој влади. Осим тога предавана су два практична предавања; прво из физике: „Топлота шири телеса“ за III. разред, а друго „О кућанству“ за I. разред. Најпосле расправљано је о „певању у основној школи.“

Први дан састанка т. ј. 19. Септембра око 8 сату јутром саку' пило се је учитељство у школи вировитичкој, гђе председник г. С. Гротић кр. жуп. школ. надзорник отвори скупштину, поздравивши чланове исте са добродошлицом и позвавши их на свестан рад око расправљања појединих питања.

По том буде изабрат подпредседник и перовође, те одбор за прегледање ученичких радња, а најпосле установљен ред за расправљање односних питања.

Затим предузето је одмах решавање I. питања, које гласи: „Da li se je čitanka za II. razred dosadanjom porabom u pučkih škola pokazala shodnom i praktičnom, i u koliko ne, neka se naznači, što i kako bi se imalo promeniti.“?

Известитељ тога питање спомиње како су старе читанке биле састављене злочесто, јер несу одговарале пед. дидакт. начелима. Читанка је вели прва књига, из које младеж прима душевну храну, па зато би такове књиге морале бити написане по становитој методи. Уместно би било кад би се прије него се књига штампа, градиво њено у школским часописима изнело, те мнења појединих о истом сазнала. Садање читанке, о којима је овђе говор, састављене су добро, јер одговарају пед. дидакт. начелима. Писац те читанке држао се начела од ближега к даљему, од познатога непознатому, и т. д. дакле постепено прама детињем душевном развитку. На даље известитељ би желио у толико само промене, да у II. читанци небуду двострука писмена: латиница и ћирилица, јер деца вели у I. разр. несу се још учврстила у латиници, па већ у II. раз. уче ћирилицу. Препоруча да се ћирилица учи истом у IV. разреду. Први дио II. читанке по мнењу известитељеву злочесто је састављен, јер ту се уче писмена и лат. и ћир. Једна и друга велика и мала, штампана и писана; а то је каос, у коме се деца тешко разабрати могу.

Други део је градиво морално-забавног садржаја са којим се известитељ подпуно слаже, те набраја штива која потичу на размишљање, на рад, послушност, умереност; на верност и слогу; на љубав и поштовање спрам родитеља, браће, учитеља и других људи; на љубав к домовини, најпосле о природи и Богу. Потом је вели читанка сходна за комуналне школе, јер нема у њој конфесионалне садржине.

Затим прелази на реалну садржину. Градиво је поредано постепено од познатога непознатоме. Почима са познавањем самога себе: са човеком; прелази на делове човечија тијела. Иза овога упознају се деца са обитељу, човечјим добама, храном, човечјим здрављем. Иза хране говори о оделу (какво треба и од чега да буде) и о стану. Затим о школи,

цркви, граду (грађани), селу (сељаци), о ратару и оруђу; о домаћим животињама, о врту (биље и животиње у њему) о пољу и ливади (биље и животиње у пољу и ливади), о шуми и шумским животињама; о врелу и поточићу; о облацима, о небеским светилима и зраку; о годишњим добама и времену, о домовини и народу; о Богу. И градиво реалног садржаја поредано је вели по пед. дидакт. начелима. Читанка је по мнењу известитељеву добра, осим неких мањих погрешака, које овако наваћа:

Штиво 1. „Човек“ јест за децу претешко, требало би га изразити приповедајућим начином. Штиво 16. о „души“ нека се испусти или разумљивије изрази: Душа је честица свемогућега Бога. Штива: 37. и 38. треба добрим примером побољшати; у 140. штиву несу добро представите стране света, јер деца тешко појме, гђе је југ и север.

Надаље неслаже се известитељ с тим, што је у II. читанци двоструки правопис. Штива латиницом штампана написана су академичким правописом, а штива ћирилицом Вуковим. Деци другога разреда је то не појмљиво, па зато предлаже да се прихвати само академички правопис Песме у II. читанци су већином неваљале.

Иза овога прешло се на генералну дебату, у којој учестници неслагаху се са известитељем у том, што он жели да се ћирилица неучи до IV. разреда. Иначе слагаху се с њиме.

У специјалној дебати учествоваху више за и проти говорника. Има жалибоже још и данас Хрвата учитеља, којима све што је српско неваља. Тако је у специјалној дебати говорио Јосип Аншау (баш коренити Хрват) учитељ у Сувомпољу како је несходно учити децу ћирилицу већ у II. разреду. Наваћа надаље како он никада није требао ћирилицу, јер имаде доста хрватских књига. Па и деца, која ћирилицу уче, неће им бити од користи.

На овакав несмисао приметио је председник скрпштине г. С. Гротић школ. надзорник, од прилике овима речима: „Српски народ има красних књига, а у заједничкој нам домовини има скоро половица народа српскога, па зашто неби и деца учила ћирилицу; ваља настојати да се добро научи и ћир. и латиница.“

Други један Хрват учитељ дао си је лепу сведоџбу незнања, рекав: „Није ме стид казати да слабо знадем ћирилицу читати, као ни то, да мој ђак у IV. разр. боље чита ћир. него ја“ Заиста лепа појава, на тако шта нисмо ни помишљали! Шта би било, кад би Србин учитељ казао да слабо чита латиницу, кад је ћирилица тако исто обвезна у основним школама као и латиница.?

Остали учестници у спец. дебати сви су противни предлогу известитељеву, те бијадоше зато да се ћирилица не испушта, него да се већ у II. раз. учити има.

Тиме бијаше свршена спец. дебата, и већином гласова прихваћене следеће резолуције:

1. Читанка II. разреда показала се досадањом порабом у својој целости сходном и практичном, јер јој је учевно градиво вешто бирано према схватљивости деце којој је намењена, те је основана по најглавнијим начелима дидактике.

2. Штиво прво нека се изради приповедајућим начином. Из штива 16. нека се испусти изрека: „Душа је искрица свемогућега бога.“ Штива 24, 37., 38., 88. и 131. нека се замене сходнијима, а у штиву 140. нека се испусти: „Ће видимо сунце у подне, она страна зове се југ, а гђе запада, оној страни велимо запад. На којој страни никада невидимо сунца, она се страна зове север.“ Место тога нека се овако каже: Окренемо ли се лицем према истоку, тад нам је десно југ, лево север а за леђи запад.

3. Штива имају бити у свих читанка на истој страни једнако тискана, те се новија издања имају подпуно слагати са старима.

4. У читанки имају бити сва штива тискана истим правописом.

(Наставиће се.)

НЕВЕСИЊСКИ ПРЕДЕО ИЛИ НЕВЕСИЊЕ.*)

Невесиње спада међу најродније пределе у Херцеговини. Тамо роде добра жита а по брежуљцима има и доста шума. Предео лежи доста високо изнад морске површине, те не може да роди грожђе, смокве и маслине. У Невесињу је плавно место: варошица (касаба) *Невесиње*.

У пределу невесињском има 8000 душа, од којих је велика већина православних Срба и нешто мало мухамеданаца а римских католика и нема.

Осим варошице Невесиња могу се поменути и ова села: Београд, Бјелина, Братач, Зовидô, Кифино село, Слато, Жуљи и Залом. У овом је пределу букнуо устанак 1875. г., те је с тога веома пострадао.

На југ од Благаја а 6 часова далеко од Мостара лежи варош *Столац* међу бреговима, кроз које протиче речица Брегава, која у Габели утиче у Неретву. У Стоцу имају православни Срби цркву и своју школу, у којој сада учитељује г. Јово Шестановић, бив. мостарски учитељ. Столац је старинско место, из кога је пореклом чувени Али паша Ризванбеговић. Град столачки је најтврђи у Херцеговини и зидан је још за независности српске а поградио га је Али паша столачки. У Стоцу с околином има около 11 хиљада становника, од којих је већина Срба православних а има мало и римских католика. Мухамедовци су већим делом у варошици, где их има близу 3000 душа. Крај речице Брегаве има врло лепих и родних равница као и добрих винограда и њива. У околини столачкој има доста старинских гробова а особито у *Видовном пољу*. Између Стона и Буне су *Дубраве* а даље к југо-западу од Дубрава па до граница далматинске а с обе стране реке Неретве има врло лепих и родних равница а то је *Габела*.

Габела је најплоднији предео у Херцеговини али је и нездрав У Габели су ово знатнија места: Тасевчићи, Кљепци, где има православна црква и школа. С десне стране Неретве лежи *стара Габела*, где је старинска тврдиња габелска. Друга су села: Вишћи, Дољани, Чепљина, Драчево и др. Између Тасевчића и манастира Житомислића лежи варошица *Почитељ* на самом брегу Неретве, где је пребивао чувени *Гавран* капетан. У Габели има око 2500 душа, од којих је већина римских католика.

Поред Габеле а крај аустријске границе простире се предео *Љубушки*. У томе пределу крај речице Требисата има родне равнице, коју

*) Б. бр. 5. „Школског листа“ од ове године.

топи речица. Осим других житâ роди овде пиринач. У Броћну роди добро грожђе. Главно је место *Љубушки* на брегу изнад поља. Више града издиже се старинска тврдиња. У *Љубушком* има око 26 кућа православних Срба, који имају своју цркву и школу. У граду с околином има свега 10.500 становника, од којих је већина римских католика. Близу Љубушког на Хумцу има скоро подигнути римско-католички манастир, у коме се следбеници римске католичке цркве спремају за фратре херцеговачке. Другу богословију имају римски католици на Широком брегу, где је такође манастир. Изнад Љубушког знатнија су места: Добро село, Бјелотић, Рагуши, Више поље, Крутевићи крај Неретве. Изнад ових села издиже се Црна Гора.

Поред предела љубушког простире се предео *дувански*, *Дувно*, који допире све до Лијевна, где настаје босанска граница а свршује се херцеговачка. У томе пределу има до 3500 душа, од којих је већина римских католика. И овај је предео родан, али пошто лежи доста високо над морском површином, то је у њему доста хладно, те с тога не може да роди јужно воће и грожђе. У варошици *Жупањцу* православни Срби имају своју цркву и школу. Кроз дувањски предео тече речица *Жујица*. Изнад планина а више Жупањца почиње река *Рама*, која у Јабланици утиче у Неретву. Знатнија су места: *Дрежница* крај речице Дрежнице, Ракитно, Градац недалеко од блата (језера) мостарског, Богодо, Сијоница код Дрежнице, Доња и горња Јабланица. — С леве стране Неретве а изнад Бијелог поља издиже се планина Порим, којој се с истока примиче планина Бахтијевица, за којом долази планина Липета, за овом Влах па онда Борци. Између Влаха и Борака пружа се врло лепо језеро. Све ове наведене планине обрасле су шумом и то највише боровином и буквом.

Иза Борака а с обе стране реке Неретве лежи варошица *Коњиц*, која је добила значај тек од времена турске владе. Преко Неретве води каменити мост, који је саградио Хамед паша Соколовић од пређашње православне цркве. Сада имају православни Срби у Коњицу своју цркву и при њој школу. Овде почиње граница Босне. У Коњицу с околином има близу 7500 становника, од којих је већина мухамедоваца. — Близу Коњица а у селу Челебићима имају православни Срби још једну цркву.

(У броју што следује, долази на ред: *предео требињски.*)

ОЗНАЧАВАЊЕ МЕТАРСКИХ МЕРА.

За метарске мере и тегове прихватиле су државе, које су увеле метарски систем мера, ове знакове одн. скраћивања:

I. За дужину:		II. За површину:	
Километар . . .	= *km*	Квадрат-километар . .	= km^2
Метар	= *m*	„ метар . .	= m^2
Дециметар . . .	= *dm*	„ дециметар . .	= dm^2
Центиметар . . .	= *cm*	„ центиметар .	= cm^2
Милиметар . . .	= *mm*	„ милиметар .	= mm^2
		Хектар	= *ha*
		Ар	= *a*

III. За простор:

Кубик-километар	= km^3	Хектолитар	= hl
„ метар	= m^3	Литар	= l
„ дециметар	= dm^3	Децилитар	= dl
„ центиметар	= cm^3	Центилитар	= cl
„ милиметар	= mm^3		

IV. За шупље мере:

V. За тегове:

Тона	= t
Метарска цента	= q
Килограм	= kg
Декаграм	= dkg
Грам	= g
Дециграм	= dg
Центиграм	= cg
Милиграм	= mg

Ти знаци морају се штампати курзивном латиницом и без тачке иза знака. Ако је количина нека означена поред целог броја још и децималама, онда се знак ставља иза последње децимале. Знак долази у исти ред као и број, дакле нпр. 7·26 *m*, 12.356 *kg* итд.

Наредбом ц. кр. аустријског министарства за правосуђе од 23. марта т. г. проглашени су наведени знаци као једино аутентични, дакле као меродавни у јавном животу. А исто тако је и кр. уг. министарство за земљорадњу, обрт и трговину наредило окружницом бр. 33.881 т. г. употребљавање наведених знакова. У интересу је дакле свакога, да се са тим знацима упозна и нарочито се морају исти да уче и по школама. Да ученици у народној школи, у којој се не уче потенције, схвате значење малих бројака ^{2} и ^{3}, које се стављају озго код знакова за квадратичне и кубичне мере, треба им рећи, да m^2 звачи, да се метар има узети у два правца (у дужину и ширину), а m^3 значи, да се метар има узети у три правца (у дужину, у ширину и у висину). Тако и код осталих знакова. Још да поменемо знак *q* за метарску центу. То је почетно слово француске речи „quintal“, која то исто значи што цента или мажа.

ОБНОВЉЕЊЕ САБОРНЕ ЦРКВЕ У СТ.-АНДРЕЈИ (ДОПИС).

На дан св. Арсенија просветитеља српског 28. Октобра о. г. имали смо у Сент-Андреји редку светковину. Тога дана освећена је саборна црква наша која је овог лета сасвим обновљена и богато украшена, а нуз то је прослављен осамдесети дан рођења и имен дан Преузвишеног господина Арсенија Стојковића обштељубљеног дијецезана нашег.

У четвртак 27. Октобра у 3 часа после подне свршено је мало вечерње а у $6^1/_2$ часова почето је свенођно бдјеније по правилу за обновлење храма (из великог требника) и за Успеније пресвете Богородице. Сутра дан у 6 часова у јутро пуцњава из прангија и звонење у сва

звона у свима овдашњим српским црквама огласе светковину. У осам часова звонило је први пут на службу и тада је у саборној цркви освећена водица. За богослужење обукло се два Протојереја г. Јеремија Мађаревић будимски и г. Радослав Андрић суљошки, 4 свештеника и ђакон. Уз друго звоно допратисмо сребровласног Архијереја у цркву, који обукавши се у „одјејаније“ предузме освећење цркве. Најпре је освећен олтар и све црквене утвари, затим је црква троносана, и најпосле осветио је преосвештени архијерej 120 нових антиминса, који ће се по свима црквама епархије будимске као дар г. Епископа разаслати. У сваки антиминс ушивене су св. миром помазане мале честице од моштију светог великомученика Теодора Тирона, а у частну трапезу положене су три веће честице таковых св. моштију.

Кад је све ово по обреду свете наше цркве извршено изиђе из олтара наш осамдесетољетни Архијерej и изговори народу кратку али значајну беседу о храму Божијем и о живој цркви у народу нашем, похваливши свето-андрејску православну обштину, што је ову своју најстарију цркву обновила и овако лепо украсила, и позвавши народ да у цркву приљежно долази даде свој архипастирски благослов присутнима.

Подне је већ превалило било кад се по свршетку проповеди св. литургија одпочела, која је трајала до полак три после подне. На овој свечаној литургији појао је врло лепо и складно наш црквени хармонијски хор, и тим је богослужење особито увеличано.

После службе Божије ишле су различите депутације у двор поздравити преузвишеног господина Епископа, који је овај дан више слава прослављао. Славио је са целим народом Сент-андрејским обновлење и освећење саборне такозване београдске патријаршеске цркве, славио је свој крштени и монашески имен дан, своју епископску тридесетогодишњицу и осамдесети дан свога рођења.

У три часа после подне давао је преосвештени јубилар свечани обед у двору епископском за 40 особа, и у гостионици код ловачког рога за 60 особа. Сви су гости на обадва места весели и задовољни били. На оба места уз тоасте и после њих појање су наше дивне црквене и народне песме које нам сведоче да је Србину у сваком случају на и у весељу света његова црква и драга народност српска најмилије и највеће благо.

При обеду у двору председавао је сам Преузвишени господин Епископ а у гостионици код ловачког рога, пречастни господин Радослав Андрић Протојерej. Прву је здравицу наздравио Преузвишени господин Епископ у здравље њихових величаства краља, краљице и целог владајућег царског дома, затим Његовој Светости Патријарху, гостима, обштини и појединим особама тог господског друштва. — За време обеда стизали су са свију страна брзојави, између осталих и од српске учитељске школе Сомборске, која се дичи тим, што јој је најстарији и најславнији питомац преосвештени епископ Арсеније осамдесетољетни Нестор српских педагога.*)

*) На поздрав учитељске школе Сомборске изволио је Преузвишени јубилар брзојавом ово одговорити: „Господину управитељу Вукићевићу у Сомбор. Благодарим љубезно на усрдној честитки осамдесетог дана мога рођења. Арсеније Стојковић епископ.“ У.

На обеду у гостионици „код ловачког рога“ наздравио је г. Прота Андрић Преузвишеном господину Епископу. Између здравица у двору казаних најлепша је била господина школског референта Ст. В. Поповића.

Тако смо провели ми овде у Сент Андреји, ову редку српску светковину са искреном жељом да нам обштељубљени наш свети владика Арсеније поживи још на Многаја Љета. *П. Б.*

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српска виша девојачка школа у Панчеву.*) Као што јавља „Наше Горе Лист“ уписало се у исту ове године 66 ученица, и то: у I. разред 32, у II. 14, у III. 9 и у IV. 11. На страни рођених има 14, а Панчевкиња 52. Исти лист јавља, да у грађанској школи у Панчеву има 95 српске деце (међу тима 34 са стране), 5 српске деце у општинској немачкој школи и најпосле 13 Српкињица у државној женској школи. То је дакле укупно 113 Српчади, која обилазе српску школу и да тако што бива и у самом Панчеву, то је заиста врло жалосно.

(*Београд.*) Министарство просвете издало је распис, по ком сваком учитељу и учитељици, који буду премештени по потреби службе, припада на име дневнице 1·68 динара на дан и на име попутнине 2·52 динара на сахат (растојања). Та дневница и попутнина издаваће се из оног кредита, који је буџетом одређен за плате учитељске. — Просветни савет решио је, да се Јовану Бољарићу учитељу, који је учитељевао пре свога доласка у Србију у Барањи и Осеку, могу уважити десет година учитељске службе на страни проведених, а Дамњану Тодоровићу, учитељу школе кучевске, пет година учитељске службе проведене у Михаљевцу, Јарку и Перхову. — 1. новембра отворила је „Нишка женска подружина“ женску раденичку школу у Нишу. У истој ће се учити шивење белог рубља и хаљина како са руком тако и на машини. — Министар народне привреде именовао је чланове испитне комисије за наставнике и економе за ниже пољопривредне школе.

(*Загреб.*) X. комад „Службеног Гласника“ донео је „Устројни статут и науковну основу за трговачке школе здружене са кр. реалкама у Загребу и Земуну“. Школе те имаће два разреда, у I. долази на облигатне предмете 31, у II. 33 часа, а облигатни су предмети: наука вере, хрватски (српски) језик, немачки, француски, трговачка географија, статистика, историја трговине, математика, трговачка аритметика, физике, природопис и наука о роби, хемија и хем. технологија, књиговодство, коресподенција и радње комтоарске, трговачко и менично право, народно господарство и калиграфија. Необлигатни су предмети талијански језик и стенографија, а у Земуну још и новогрчки језик. Наставни је језик српски, али се у Земуну може за неке предмете употребљавати такођер језик немачки. Настава се поверава страном члановима учитељског збора дотичне реалке уз годишњу награду од 50 ф. за сваки недељни сат, страном другим стручњацима уз годишњу награду од 60 ф. за сваки сат на недељу. Непосредну управу води пак управитељ реалке, који у то име добија награду годишњих 100 ф. а. вр. Школарина износи 10 ф. а. вр. на годину. У загребачку школу уписало се досад 11, у земунску 7 ученика. — На новоустројену професорску катедру за географију на философском факултету кр. свеучилишта постављен је као редовни професор досадањи професор загребачке велике реалке Др. Петар Матковић. — Учитељу Чедомилу Вукајловићу у Јамини поделила је земаљска влада у признање његовог ревног настојања око школског врта новчану награду од 30 фор.

(*Из Обрадоваца*) пишу „Застави“, како је пре године дана земаљска влада у Загребу решење донела, да се школа из тог места има

да премести у Кутове под изликом, да Обрадовци нису у средишту ушколованих места, али у ствари с тога. што некој господи није годило, да школа остане у српском месту. Али обрадовачка православна општина потпомогнута игуманом манастира Ориховице г. Гедеоном Петровићем није хтела тим решењем да се задовољи, него је пред све форуме изнела тужбу на неправду, која јој се наноси пресељавањем школе у друго место. Корак тај био је од успеха и влада је сад донела друго решење, по ком има школа и надаље да остане у Обрадовци. У томе нека је и другим општинама кажипут, шта треба да чине у сличним случајевима, а заузимање г. игумана ораховичког заслужује сваку похвалу.

(*Није право ни добро.*) У Вребцу, чисто српском месту у личком окружју, именован је учитељем римокатолик, ма да је месно школско вêће предложило за то место три способна Србина, који је предлог и окружно школско вêће прихватило. Али у Загребу решише ето друкчије.

(*Бешка.*) У Бешци су постојале две једноразредне школе. Сад је земаљска влада наредила, да се обе те школе стоје и рашире у тророразредну општу народну школу.

(*Н. Сланкамен.*) Школ. год. $188^2/_3$. беше у овдашњој српској школи уписано 24 м. и 26 жен., од којих у I. раз. 13 м. и 20 жен, у II. раз. 8 м. и 8 жен., у III. раз. 3 м. и 6 жен., а у IV. раз. 2 жен.; свега дакле 60 ученика. Опетовничара је било 9 м. и 6 женских. А ове год. уписало се у I. раз. 18 м. и 17 жен., у II. раз. 4 м. и 13 жен., у III. раз. 7 м. и 4 жен., а у IV. раз. 3 м. и 2 жен; свега 32 м. и 36 жен. Опетовничара само 6 женских. (*М. Б.*)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

21. *Градиво из физике*, које се има ученицима основних школа према наставном плану вис. школског савета од 6 јула 1878. бр. 34. пр. да предаје, *прикупио и израдио Светозар Милетић учитељ*. Издање књижаре Луке Јоцића и др. у Новом Саду 1883. 8^0 с. 61. Цена 30 н.

У наставном плану, на који се писац позива, не наводи се физика као засебан предмет него у вези са хемијом као „природословље“, али није управо прецизно означено, шта отуд има да се предаје у народној школи. С тога је могао писцу тај наставни план само слаб ослонац да буде и ипак се мора рећи, да је добро погодио, колико физикалног градива треба да се предузме у 5. и 6. разреду сем јединог одсека о електрицитету, који је сувише кратак испао. Свакако треба ученици, који шест година полазе школу, јасније представе о електричним појавама да понесу у живот, него што је то могуће постићи физикалним градивом изложеним у књизи г. С. Милетића.

По књизи се види, да ју је писао окретан учитељ. Начин, којим излаже поједина градива, заслужује да се уопште похвали. Штета, што писац, који тако добро влада методом, не пази увек као што треба и на предмет, те отуда проистичу понеке грешке; које се у књизи, која хоће да буде школска, не издају добро. Крупније мане навешћу овде колико ради самога писца, толико и ради оних наших читалаца, који ће се можда том књигом у школи служити.

Кретање чигре ставља писац под одсек о тежишту, али то се може да разјасни само слободном осовином, о којој не може бити говора у елементима. Даље се на више места наводи, како тежиште усправно пада или стоји на подлози. Али тежиште као тачка не може стајати ни усправно ни хоризонтално, него ту ваља рећи, да вертикална, која се повуче из тежишта, мора да пада на подину. За мирно лежање је нужно, да је тежиште подупрто, а неодређено је кад се каже као на с. 6. да

треба површина тела да се подупре. Уопште у том одсеку о тежишту не припремају се довољно појаве. Тако се нигде не вели, где се налази тежиште у неправилних тела и у тела од вишеврсних материја, него се то узима као нешто, што је већ познато и служи се тим законом при разјашњавању појава (балансирање.) Ње може се уопште рећи, да су ноге подина човеку (с. 8.), него су оне границе подине, у коју спада и сва површина између ногу.

У одсеку о полузи и даље не разликују се тачно „важина“ и „тежина“ и писац употребљује често један израз уместо другога.

Ареометри (с. 18. и 19.) нису нарочита тела, него ваљда справе. Обично се не може на њиховој скали да чита одмах специфична тежина, него се та мора истом да изнађе из нарочитих таблица.

Ваздух је тело непробојно, вели се на с. 19. А зар нису сва тела непробојна?

Код експлозије барута (с: 21.) ваљало је рећи, да се барут кад се запали претвори у ваздушасто тело и као таково тежи да заузме много већи простор и т. д.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Беч.*) Славенска омладина у Бечу приредила је на св. Арханђела у почаст професора Дра Ф. Миклошића прославу, која се састојала из академије и комерса. Том приликом поздравила је слављеника брзојавно и српска учитељска школа у Сомбору.

(*Марија Трандафил,*) која је као што смо у прошлом броју јавили 14. окт. у Новоме Саду преминула, оставила је на народне цељи до 700.000 ф. а. вр. и по томе би они право имали, који пишу, да је она до сада највећа добротворка српскога народа. За ђаке српске гимназије у Новоме Саду основала је 30 штипендија, приход једне куће у Осеку оставила је подједнако убогом дому у Н. Саду, сомборској и осечкој општој болници, оставила је даље завештај цркви св. Николаја у Н. Саду, у ком је сахрањена и више легата приватним лицима, а од свега њеног осталог имања има се основати „Завод за српску православну сирочад.“ Руковање овог завода поверава се „Матици Српској“, а за случај да Матица ма којим начином престане или се пресели из Н. Сада прима то руковање српска православна црквена општина у Н. Саду. Завод тај има да ступи у живот, кад намењена му фундација достигне висину од 300.000 ф. Онда се има за 100.000 ф. у Н. Саду саградити здање згодно да се смести све, што је нужно, од преосталих 200.000 ф. да се $^3/_4$ прихода троши на издржавање завода, а $^1/_4$ да се капитализује дотле, док иста са преосталом свотом капитала не достигне своту од 300.000 ф. У тај завод примаће се српска мушка сирочад од 6—12 година *из свију крајева Срства.* По навршењу 12 године даваће се та деца према способности на занате или у коју стручну индустријалну школу о трошку завода. Кад поједини бивши питомац изучи свој занат или школу сврши и оспособи се за самосталну радњу издаће се сваком поједином свота од 500 ф., да може свој посао отпочети.

(*Учитељска педесетогодишњица.*) Из Ст. Паланке пишу „Застави“, да је тамошњи учитељ Лазар пл. Јулинац, 14. октобра славио своју учитељску педесетогодишњицу. Тога дана поздравише га после богослужења у дому његовом корпоративно месни учитељски збор, школски одбор и црквеноопштинска управа пожеливши му да га вечни промисао до најдаљих граница човечијег живота у повољном здрављу одржи. Школски му одбор

том приликом предаде свечано леп и фино у кадифи израђен албум, у ком је адреса школских одборника златним словима наштампана. Старац се од прекомерног радосног усхићења и узбуђења као мало дете заплакао и изљубивши се са свима около себе изјави им кроз плач срдачну захвалу на благодарном и признателном сећању његове учитељске педесетогодишњице. Јубилар се родио 1814. г., а свршио је препарандију г. 1833. у Сомбору. Прву годину учитељовао је у Турији, а пуних 49 година отправља учитељско звање у Ст. Паланци на задовољство општине. Г. Лазар пл. Јулинац још је и телом и душом потпуно чио, здрав и крепак; рано рани, а доцне леже, и данас му је после цркве и школе најмилије место башта, у којој често до мркла мрака проводи. Осећаје Паланчана, који се тако лепо сетише свога учитеља, цени и уважава уредништво овога листа и свесрдно се придружује честиткама њиховима и жељи, да многи наш народни учитељ дочека и прослави тако лепо педесетогодишњицу свог учитељског службовања!

(*Српски рад у мађарској књижевности.*) Часопис кр. уг. природословног друштва у Будимпешти доноси у својој новембарској свеци под насловом „A Zombor vidéki mocsarakról“ подужу расправу о барама сомборске околине, што ју је написао М. Петровић професор природних наука у сомборској препарандији. Чланак је тај изишао већ раније на српском (у овогодишњем летопису Матице српске) и немачком језику (у стручном листу „Die Natur“), а сад га је за ово мађарско издање писац на више места допунио и картом сомборске околине снабдео. Мађарску израду обавио је г. Никола Малешевић, врсни професор математике и физике на државној гимназији у Сомбору.

НЕКРОЛОГ.

Из Гаћишта 12. октобра 1883- Г. уредниче! Тужну вест имам да Вам саобћим: Јучер у 4 сата по подне саранисмо честита младића, ватрена Србина и ваљана учитеља *Данила Калембера* из Коренице. Покојни Дане прекинуо је науке на нашој учитељској школи у Карловцу у II. течају, јер је морао по конзеквенцији обранбеног закона по Босни глунту носити? Из солдачије једва се мољакањем, ал с тижиком (хектиком) извуче и сврши учитељиште 1882.

За годину дана, ал' узорна службовања стече си Дане код нас љубав не само обћинара него и околице. Није ни чудо; јер он вршаше своју службу и приправљаше се за оспособни испит на државној учитељској школи. На препарандији браће Хрвата у Загребу положи испит и стече оспособницу у тежкој болести. Ако се и неодликова, што смо се надали, ипак доказа, да српска учит. школа у Карловцу прописима одговара, те да је време, да јој се јавност призна. Да се на покојног Дану и други питомци нашег упитног завода угледају, неби он заисто дуго на јавност чекао. На спроводу бијаху осим домаћег 2 свештеника, којим се гледећ на неугодно време особита благодарност изриче. Од учитеља? само — један једини, који је другу си рекао: Лака ти Личане славонска братска земљица. Није се чудити, да од браће Хрвата никојег небијаше; јер неки незнадоше, а неки нећедоше. Ал браћа Срби учитељи заступани бити само по једном свом члану на укопу таког учитеља — доиста је жалостно. (Т. Н.)

Умро је *Вељко Поповић* учитељ у Сиригу.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Привремени учитељи Стеван Шестановић у Тењу, Данило Калембер у Гаћишту, Матија Павловић у Старом Сланкамено и Миле Теслић у Србу именовани су правим учитељима у истим местима. Привр. учитељица у Лаћарку Катарина Ненина именована је правом учитељицом у истом месту, а нам. учитељ у Лисичина Милан Орловић привр. учитељем у истом месту. Учитељ Илија Шотић из Прогара премештен је на властиту молбу у Деч, а из службених обзира премештени су међусобно учитељи Мита Гудурић у Кленку и Ђура Крајновић у Адашевци. Учитељ Павле Бибић из Нових Карловаца премештен је на његову молбу у Старо Пазово. Учитељски приправник Богољуб Максимовић именован је привр. учитељем у Попинци.

Сврш. приправница Милица Стојшићка изабрана је за учитељицу у Српском Ст. Петру.

Бивши грађ. учитељ у Тителу Ћира Каракашевић именован је учитељем у Новим Карловцима (Сасе), а сврш. приправник Божидар Лазић учитељем у Кању.

У Мокрину су изабрани Сима Манојловић за учитеља и Евица Манојловића за учитељицу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учмтељ у В. Бечкереку. Плата 500 ф., стан и огрев. Молбенице до краја новембра српском школском одбору у В. Бечкереку.

— Тражи се учитељ у Сиригу. Плата 440 ф., 4 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до краја новембра школском одбору у Сиригу.

— Траже се подучитељи православне вере у Вођину (кр. поджупаније вировитичке) и у Ораховици (кр. поджупаније ђаковачке). У првом месту плата 400 ф., стан и врт, у другом 420 ф., стан и врт. Молбенице до 1. дец. по нов. кал. школском одбору дотичног места

— Тражи се учитељ у Великој Маргити. Плата 200 ф., 20 меци жита, 10 меци кукуруза, $1^1/_2$ ланац земље, стан и огрев. Молбенице до 20 нов. г. пароху Милану Жану, шк. предс. у Вел. Маргити.

— Тражи се учитељица у Ђали. Плата 400 фор., стан и огрев. Молбенице до 30. новембра црквн. шк. одбору у Ђали (Torontál m.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Панчевац. Календар за народ за преступну годину 1884. Год. XIII. Са више слика. У Панчеву штампарија Браће Јовановића. 8⁰ с. 64.

Тестаменти народних добротвора Јована и Марије Трандафил У Новом Саду, штампарија А. Пајевића. 1883. 8⁰ с. 29.

Издањем српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду изађоше ове књижице:

Црногорски јунаци. Народна певанија у седам песама. 8⁰ с. 48.

Љутица Богдан у српским народним песмама. 8⁰ с. 47.

Слава црногорска Српске народне песме о јунацима црногорским и бојевима Црногораца с Турци. 8⁰ с. 52.

Kraljević Marko. Narodna pevanija u 8 pesama 8⁰ s. 52.

Цена је свакој књижици 15 н

Мађарски буквар са додатим мађарско-српским речником. Први део по С. Бак-о, К. Фривирт-у, Ј. Груберу, А. Пошу. Прерадио за српске нар. школе и то за II. и III. разр. осн. шк. Четврто издање. Стеван Коњовић, срп нар. учитељ Својина и издање књижаре Миливоја Каракашевића У Сомбору 1884. 8⁰ с. 85. Тврдо укоричен стаје 24 новч,

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. О З у Д. Лепа хвала на извештају. Молимо и други пут. — Г. М. Б. у Н. Сл. Не знамо ком сте свој састав послали на оцену. Тек пошто га ми примимо, можемо рећи, је ли за овај лист или не. — Г. А. Р. П. уч. у Ст. К. Последњи број „Учитеља“, што смо га примили, 28. је, а изишао је 1. октобра. Знамо да се догодила промена у уредништву и ваљда је због тог морао лист неко време да застане, али не мислимо, да је сасвим престао. — Г. Јов. Грујићу шк. старатељу у Араду. Лист је општини непрекидно шиљан. Јавите који бројеви фале. Претплату од 3 ф. смо примили.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 22. У Сомбору 30. новембра 1883. Год. XV.

ТЕЛЕСНА КАЗНА.

Као што се грађани у држави морају безусловно да покоравају законима земаљскима, ради поретка државнога, тако се у школи ђаци морају владати по законима и наредбама школским, да би се одржала потребна дисциплина, без које школа никако не може вршити својега задатка. И као год што се сваки преступ закона државног строго казни, тако и деца у школи не смеју остати некажњена кад се огреше о школске законе.

За одрасле грађане вели се, да их незнање закона не извињује; али шта ћемо да речемо у том случају за децу, која не схваћају још̌те, шта је то закон, па макар им се он износио пред очи и живом речи учитељевом? Пред тим питањем ваља сваки учитељ добро да размисли. Колико пута учини дете каку погрешку, што не зна да је то погрешка, или учини штогод нехотице, можда по живљој нарави својој, или што га је, па послетку, штогод изазвало, да учини погрешку. Све то не сме учитељ сметати с ума, кад хоће да процењује дечију кривицу. А увек је бољи онај учитељ, који уме чувати децу од погрешака, него онај, који се жури, да учињене погрешке казни. Паметном учитељу биће понајглавнија брига, да одвраћа децу од онога, што је законом забрањено, што не смеју чинити; да их придржава у оном, што им налаже дужност; па кад не узмогне благом опоменом успети, он ће их, најпосле, на то приморати средствима, која школи препоручује емпиријска и рационална педагогија и методика. Међу та средства хоће неки васпитачи да уврсте и телесну казну, без које, мисле они, не може бити школа. О тој теми већ се толико писало и говорило, па још увек заслужује да се узме на решето. Кад се под именом телесне казне разуме телесни рад и стајање, и ми јој нисмо противни; али кад се под тим именом разуме кажњење прутом, не можемо а да се не изразимо противу таке телесне казне.

„Прут је рајско дрво!“ — веле неки учитељи. Ми смо слободни не бити тога мишљења. Радије ћемо ми пристати уза онога српскога педагога, који вели, да ваља прутове, у којој се школи находе, исећи на комадиће, па њима учити децу рачунати, што ће рећи, да пруту није место под школским слеменом. Не велимо то с тога, што је поменуте речи изговорио одличан педагог, јер има и иначе врсних педагога, н. пр., Јесен, Рајзер и други, који много важности дају телесној казни, на име бијењу; него велимо једино за то, што смо потпуно уверени, да је бијење од големе штете при васпитавању: оно убија код деце осетљивост моралну, осећање личне части и поноса, а и учитеља деморалише.

Али како да обуздамо и укротимо разуздану и рђаву децу? И многи би нам учитељи знали наврстати по неколико примера такове деце, код које су они исцрпели сва блажа дисциплинарна средства, као што је поглед неодобравања, прозивање онога, који прави неред, опомена речима, укор, претња и т. д., па би нам рекли, да су на послетку били принуђени прибећи бијењу, као највишој потенцији казне. Радо ћемо веровати, да у данашњем друштву није мален број деце, на којој се морају примењивати најстрожије казне; али свакога је учитеља дужност, да поступице и врло споро прелази на већу казну; и ако кривца мора баш постићи најстрожија казна, нека телесну казну замене строжији затвор; ал’ и овај нека се врши што ређе, јер честом употребом губи казна свој утицај. Учитељ не треба да жали труда и муке око својих ђакâ, да их исправља свима поменутим средствима, пазећи на нарави разне деце, судећи свакоме строго по заслузи и примењујући казну смотрено, доследно и без страсти; јер сва брига и трудба учитељева око поправљања ученикова обилато ће му се наплатити; само нек се клони школе недостојна бијења; јер оно не поправља и не диже, већ квари и побија.

Родитељи у том много греше. Ма да се њима може допустити, да употребљавају телесну казну, док су деца још помања, ипак се мора осудити, што они не пазе где и када ваља да је употребе, што, да богме, није лак посао. У њих (особито у матера) је бијење универсалан лек за све преступе и иступе дечије, па и за женску децу, која се никад телесно не смеју казнити; с тога од таких родитеља дођу деца у основну школу у боју огуглала без икаква стида, — а стид је најлепши ду-

шевни украс свакога детета. — Сад ако и школа стане васпитавати у таком правцу, онда не може бити говора од растења и јачања духа детињега. Психолог учитељ одмах ће познати децу, с којом се поступало тирански у породици, па ће према такој деци поступати благо и очински, тако, да им школа омили и постане најдраже боравиште.

Баш пре неколико дана доведе мати у школу писцу ових врста своју малу М, девојчицу из отмене куће. Њу су много плашили школом, говорећи јој, како ће је учитељ „шибати“ ако не буде добра, и тако даље Дошавши у школу, девојчица се чисто зачудила, како ту нема свега онога, чиме су је код куће плашили, па је чисто оживела. После неколико дана, кад јој учитељ покаже у буквару насликану иглу с удевеним концем, па је запита: „шта је то?“ — она му одговори: „корбач, господине.“ — Како је дете дошло баш на ту мисао, да место игле види „корбач“, ласно је протумачити. — Из тога се још види, да учитељ не само што мора децу, кад у школу ступе, од разних навика да одучава, већ да му ваља дух својих питомаца чистити и од разних предрасуда и неоснованога страховања — Ето толико помаже породица школи!

А што је још прње и горе, има матера, које доводећи у школу дете своје, препоручују га учитељу овако: „Ето вам ђака, па га само држите строго: моје су кости, а ваше је месо!“ Али учитељ не треба на те речи ни главе да обрне. У раду његовом нека њега свакад руководе искуством освештана и опробана педагошка и методска начела, а никада неупутна жеља дечијих родитеља, који се кад и кад усуде, да захтевају од учитеља, да им казни у школи децу за иступе и погрешке, које су учинила код куће. Учитељ, који би се толико заборавио и то учинио, ископао је гроб достојанству своме и достојанству своје школе. Исто је тако ружан обичај, да се родитељи дечији и старатељи позивљу у помоћ за кажњење, кад дете штогод у школи скриви. Зар учитељ, који има небројене дужности, да нема толико права, да може сам казнити својега ученика?! Ово по нашем мишљењу правце води к понижењу моралне власти учитељеве и пред децом и пред родитељима.

Међу школом и породицом мора бити везе; где тога нема, не може бити истинскога васпитавања. Али баш телесна казна у школи кадра је сваку везу међу школом и породицом да потрга, а хармонију да раздеси, и да разорава, што учитељ

тешком муком сагради. Дакле, не само да деци уди телесна казна, већ и самоме учитељу, јер отуђујући њоме од себе децу, с њима отуђује и њихове родитеље, који доста пута пристају, на жалост, уза децу своју, ако су и крива, противу учитеља. У таком случају не може бити ни трага ауторитету учитељевом пред децом; али така ће деца за цело после окренути фронт и према својим родитељима. К.

МОМЕ МЛАДОМ КОЛЕГИ.

(Свршетак.)

Прозборивши неколико речи о васпитању, које треба, да се изведе на детету одма, како је ступило у школу, разуме се постепено и лагано — нека ми дозволи мој млади колега, да се позабавимо час два и код наставе, која раме нуз раме мора ићи поред васпитања. Одвојити ово двоје значи раставити душу од тела а то је немогуће без штете једне и друге стране.

Млад учитељ док још у теорији наставља и васпитава децу једва чека онај дан, кад ће као независан учитељ у практици да окуша своју снагу. По својој глави зида читаве куле и градове, кад га слушаш говорити, мислиш, е ће док ступи у школу починити чуда од посла, а кад тамо, он ти већ на почетку малаксао, у глави му прави каос од силних мисли, види себе у неком „circulus vitiosus“-у из кога незна да се извуче; незна где и како да одпочне свој посао. Сад тек види како му се руше планови што их је онако рано почео стварати.

Не чекајући од мога колеге да ме пита, хоћу да изјавим, да пре него што ступи у школу, сем што се треба да приправи за рад, мора бити начисто с питањем: одакле и како да одпочне своју наставу? Питање је овде и ја треба на њега бар у главном да одговорим.

Сигурно је мој млади колега имао прилике видети, како вешт и ваљан занатлија, пре него што ће предузети какав важан посао — стоји замишљен над градивом и размишља, да ли ће исто бити добро и целисходно за посао му, жури се да набави себи сигурна и ваљана средства, која ће му у томе послу од велике помоћи бити.

Па кад један прост занатлија анализује своје мртво градиво, одкуд онда ти као васпитач и учитељ смеш се латити посла пре, него што добро и свестрано испиташ пред собом стојећи живи материјал. Са собом у школу треба да понесеш што више и бољег умног алата, и да си кадар исти вешто употребити, пошто у противном случају често оће да поремети и онакаради целу зграду, а тиме се наноси ономе грдна штета, а избија твоје незнање и невештина.

На све прилике треба оштро пазити, јер има их тако незнатних, да им многи млад учитељ неће достојну пажњу да поклони одричући им сваки уплив, ма да се касније увери баш о противном.

Гледам младог учитеља где ступа први пут у школу с вољом, одушевљењем и ревношћу. Пун је набијен педагошких, дидактичких и

методичких начела и правила. Пред собом има само једну светлу тачку, до које жели доћи путем наставе. Он јури брзином, коју деца немогу да издрже и најпосле увери се, да сав му труд је узалуд утрошен, пут што га је изабрао одвео је њега и ученике му баш противно његовој жељи.

Природа непознаје ни у чем скока; сваки прави напредак бива само корак по корак. При настави имај увек две околности пред очима: прво, да се довољно обазреш на само наставно градиво и како ово методички да распоредиш; а друго да се поглавито осврћеш на личност, круг знања и искуство ученика и према томе онда удешавај своју наставу

Треба да знаш, да сваки ученик доноси са собом неко знање, немој да га погазиш, на то настави, прикопчај своју наставу, и ова ће да продре ученику у саму „крв.“

Идући што лакше корак по корак ти ћеш даље отићи. Своју сувишну ревност чувај за касније дане, која онда може имати велика успеха али у почетку је она готово увек штетна.

Бити при настави умерен то је једна од најлепших наставничких врлина. Моћи изнаћи при настави т. з. „златну средину“ и ове се увек држати показује твоју велику вештину. Немој да се заборавиш, па да при настави држиш читаве говоре заборављајући, да пред тобом седе дечица тек од 6 год.; свагда имај на уму, како је васпитач сина Људевита XIV. погрешио баш у томе, што је желећи подићи свога питомца „на орловски крили“ држао изврсна предавања, а није мислио, да ли је тај млади краљевић дорастао за таке говоре. Немој се говорећи дерати пред децом, јер ова те с почетка гледају усплахирено, а кад то већ огуглају, неће се више ни освртати на твоју ларму, која ће те брзо уморити.

Још сам и то могао читати, да је оно прави а уједно и најобразованији учитељ, који је кадар да над самим собом влада. Напраситост нас често само срамоти и понижује, она није за васпитача, и благо ономе, ко јој може да заповеда. Напраситост никада непружа добра, него увек рђава васпитна средства.

Има нас доста учитеља, што се спрам деце радо стављамо у положај судије место да будемо лечници. Учитељ као лечник треба брижљиво да испита болест, што је на детету, па према томе да бира лековита средства.

Ако си дошао до уверења, да је некој болести потребан последњи а уједно и најжешћи лек — телесна казна; то пре него што извршиш — што нипошто несме ићи на пречац — сети се оних „златних речи“ мудрога педагога Жан-Паула, који вели: „Изброј 20—30 пре него што хоћеш да казниш; па ћеш онда друкчије поступити, него што би учинио да си казну одма извршио.

Заборавих ти рећи, да својим ученицима дадеш што више саморадње, јер и ова је једно од главних наставних начела.

Ево ме да завршим. Ти си ме мој млади колего умолио, да ти напишем неколико речи о школи. Ја сам ти се по могућству одазвао и ако доста доцне. Задовољи се с ових неколико речи, које су ти из свег срца послате. Молећи те, да у твоме новоме и тешкоме раду полазиш свагда лагано „корак по корак“ — желим ти сваку срећу!

Ст. Кер, 1883. *А. Р. П.* учитељ.

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА ПОДЖУПАНИЈЕ РУМСКЕ.

Друга седница*) беше држана 28. Августа п. с. после подне. Претседавао је г. Димитрије Вурдеља, кр. жуп. школ. надзорник.

I. Пошто је претседник отворио седницу, то учитељ г. Марко Суботић одпоче своје предавање и „воћарству“, које се у народној школи предаје и учи на темељу школске читанке. Но ваљан учитељ наћи ће у том градиву само елементе, најважније да ученици из ове гране народне привреде науче; пак имајући пред очима велику корист од рационално уређеног воћарства по материјално стање нашега народа, вазда ће наћи поуке, да попуни празнину школске књиге. Јер то и није, нити може бити посао једне школске лекције, једнога дана, већ цео век човечији потребан је да се посвети подизању воћака.

Учитељева ће прва и најглавнија брига бити, да код својих ученика пробуди љубав према *оплемењивању* воћа и да ту љубав стално одржи, јер од тога зависи и остали успех. Прелазећи на практичну страну тога предмета, поучава ученике, кад и како ваља скупљати семе воћа и коштица; како ваља спремати земљиште за сејање, расађивање, оплемењивање разне врсте, као: *спајање*, у *расцеп* и *очење* Код каламлења показује, како и од чега се прави *мелем,* поступање са овим и уопште израђује све радње, које долазе код подизања воћа све до њихове савршености. Пресађивање, неговање, побирање плодова и т. д. беше даљи предмет говора овог занимљивог предавања. Напослетку набраја сва оруђа, која су потребита за воћњак и воћаре.

Стеван Јаношевић наставља исто предавање и попуњује га својим искуством. Своје назоре излаже у следећем. Воћарство је предмет нар. школе, који имаде *васпитне* цељи, те је сретство, којим се нар. школа служи, да хармонично развије све душевне способности ученичке. Он поступа овако:

а.) деца купе семе;

б.) у јесен, чим се школа отпочне, сеје учитељ са децом семење и коштице;

в.) двогодишње воћкице пресађује и у покушалишту показује како ово бива;

г.) показује како се прави мелем, спрема леторасте, калами у расцеп, у кору, спајање и очење;

д.) удара кочиће поред калема, чисти их и плеви;

ж.) кад наступи зима практички израђују деца каламлење свих врста.

То је самосталан посао без обзира на читаначко градиво. Када је ово добро утврдио, онда чита чланке читаначке о воћарству и упућује ученике да рецитирају оно, што су читали и у врту радили. На завршетку упозорује децу, да су тице највећи пријатељи воћу, те их ваља пазити и чувати, а не гонити и таманити.

Лазар Живојновић примећује, да предавачи нису ученицима рекли да каламлење воћа ваља предузети по сродности семења и коштица.

---

*) О првој седници в. 18. и 19. бр. Ш. Л. У.

Јосиф Мразковић вели: да предговорници нису упознали ученике са деловима воћке, т. ј. да се свака воћка састоји из срца, дрвета, лике, зеленила ликовог и корена. Даље није довољно пажња обраћена при каламљењу, да се наиме племенита гранчица споји са дивљаком тако, да ликово зеленило једне и друге гранчице потпуно једно друго покрију, јер услов срашћивању лежи у соку, а овај се налази између лике и ликовог зеленила.

Скупштина прима предавања као добра.

За овим обраћа г. *претседник* пажњу учитељства и на друге гране народне привреде велећи: да свуда ваља упућивати, да наш народ што умније поступа са својим имањем (господарством), како би више користи од свога земљишта могао да поцрпе. Тако *вртарство* стоји код нас на најнижем степену а могло би велике користи донети, да наше домаћице не напуштају да им коров око куће дохвата стреју, него да свако парче земљишта око куће и у врту брижљиво обрађују сејући зелен и остало поврће, које може половину мањег кућевног трошка без икаква велика труда да подмири. Учитељице су позване, да својим примером ноћу унапред и ову грану домаће привреде подигну, да не буде и на даље жалосна појава нашега немара „пропадање и опадање“ нашег земљоделског сталежа. Јер домаћици је положена у руке срећа и напредак целе породице, па кад ова не познаје своје задаће и свога позива са управљањем куће, то је известан пад и назадак целе породице. Кад једном и наше домаћице буду производиле *зелени* и *поврћа* онолико, колико то Немице и Мађарице производе не само за своју домаћу потребу, него и за продају, то ће и материјално стање нашега тежака битно унапред коракнути.

Виноградарство је код нас у Фрушкој гори прилично развијено; али манипулација вина за извоз још је у повоју, при том ваља настојати, да се боље врсте домаће винове лозе негују, особито: сланкаменка, скадарка, динка, ранка, мирисавка и т. д.

Пчеларство се постепено буди из свога мртвила. Климатични одношаји овога предела, наше дивне Фрушке горе, имаде довољно услова, да се ова племенита грана народнога благостања са највећом енергијом и љубави унапређује. Учитељство ваља у овом погледу да предњачи; оно треба, да се само са пчеларством бави, да буде посредник, распростирач и агитатор у распростирању пчеларства. Куда ће племенитија занимања у изван-школским часовима учитељ наћи од кошнице, на којој имаде прилике да посматра мудро уређену школу пчела, њихову издржљивост, да свака одговори својој задаћи и позиву. Најновије резултате на пољу пчеларства ваља брижљиво пратити, те да корача успоред, да не изостаје од новијих изума, како неби неговао пчелу по стародревном начину, као што то чине неискусни и необразовани људи, већ да буде претставник рационалног одгајивања у својој околини. Берзонове кошнице препоручује као понајбоље за овај посао.

Гајење *свилене бубе* такођер је занемарено; али мало више труда и воље, па би се и ова корисна и пробитачна грана наше привреде унапредила. Дударе треба култивирати и засејавати их *белим* дудом.

Уопште учитељ мора да буде будилник, потсекач и својим примером да предњачи у свима гранама народнога благостања и његове образованости, те да му сав живот буде верно огледало доброга и напреднога, па је тада дојиста извршио своју задаћу и позив.

Ову поуку свога старешине узима учитељство на знање.

II. После кратког одмора наставља се седница даље. Као предмет дневнога реда беше практично предавање и *„магнетизму“*.

Г. А. Муха као предавач отпочиње своје предавање са причом о пастиру Магнесу, првом изналазачу жељезне руде, која имађаше привлачну силу. Спомиње и тврдњу других, по којима магнет носи своје име од града „Магнезије“ у малој Азији. Предавач је у даљем току свога предавања поступно полазио од познатог к непознатом послужујући се апаратима и очигледношћу — покусима тумачише деци законе магнетичности у колико је то потребно и за схваћање дечије могуће. Укратко можемо рећи: да је предавање текло лако и разумљиво а поступак — начин излагања одговарао је свима дидактичним правилима. Једино, што овоме ваљаном предавању морамо да замеримо, што предавач незна *српски је зик* Чудновати називи и провинцијализми изазивају у слушаоца силом смех, који истина није на своме месту, али оправдан је с формалнога гледишта, пошто предавачу оскудева најглавнији услов, а то је: *правилан* и *чист говор*. Ми му у интересу сопственоме препоручујемо, да више пажње поклони изучавању језика, а овде у Срему имаде прилике, да се отресе кекавског провинцијалног наречја, које му толико обара и саму важност предавања.

Са овим предавањем беше завршена друга седница.

Прибележио: *И. Рад.*,
равн. учитељ.

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ПОДЖУПАНИЈСКЕ УЧИТЕЉСКЕ СКУПШТИНЕ ВИРОВИТИЧКЕ.

(Наставак.)

II. Питање гласило је:

„Kako bi se imali urediti školski voćnjaci, da se voćarstvo što bolje razvije, te kojim će načinom škola u tom pogledu moći najbolje dielovati“?

Известитељ овога питања навађа, како је воћарство у нас тако запуштено, да се једва поднамирују домаће потребе, а за изван-државни промет неможе ни говора бити. Успоређује воћарство других културних држава, као: Њемачке, Француске, Ческе, Пруске и т. д. са домаћим, и навађа колику корист те државе од воћарства црпе. Код нас би такође могло воћарство веома напредовати, а да се то постигне позвана је и школа да тај напредак ускори. Школски вртови су код нас засад јако запуштени, но надати се је сигурно, да ће се сада око тога својски настојати, да се они, гђе их још нема устроје, а гђе су слабо култивирани, да се опет боље култивирају. На ту дужност позване су школе и политичке области наредбом високе владе. Школски вртови нека заузимају простор једног

катастралног јутра, у њима би се имали одхрањивати калами од најбољих врсти, и најприкладнији за дотичну околицу, који би се општинарима безплатно сваке године раздавали. Иза овога ставља важност сађењу воћака крај путова, крај шума и т. д. од којих би била власницима велика материјална корист.

Код пресађивања воћака ваља пазити да се неповреде жиле, а сађење по могућности да се у јесен обави. Јаме у ту циљ нека се један метар дубоке још за лета ископају. Непријатељи су воћа разне гусенице и зецеви; наваћа сретство против ових. Шљива имаде код нас највише, али јој је култура доста запуштена, јер се не пресађује, него гђе сама изникне, тамо и узрасте. У школским воћњацима требало би шљива да заузима прво место а ваљало би устројити код школе сушенице за сушење шљива. У школском врту требао би да ради један сталан надничар, кога би учитељ упућивао у разним пословима.

У генералној као и у специјалној дебати учествоваху више говорника, који се с малим изнимкама слагаху са известитељем, — с тога буду следеће резолуције прихваћене:

1. Школски воћњак нека величином обсиже најмање простор једног катастралног јутра, у којем би се могло засадити што више разних врсти воћака, које се имају одхранити као матице.

2. Школски воћњак има служити:

а) обуковној сврси школ. младежи, б) за одхрањивање разни врсти воћака, а потом за ширење воћарства у целој околици.

3. У сваком школском воћњаку нека један сталан надничар послове обавља, а дотични учитељ нека га у том упућује и посао руководи. Тим ће начином рационално одхрањивање воћака поспешити.

4. Од велике би важности било по развитак воћарства када би свака школа (дотично учитељ) на поджупанијску учитељску скупштину изложио именик оних врсти воћака што се у његовом школском воћњаку налазе. Тим би начином једна школа другој у помоћ притећи могла, а према потреби могли би се том приликом и договори повести о успеху школских воћњака као и о набави разних врсти воћака, које се у оној околици још не налазе.

5. Да се воћарство у нашој домовини што скорије и свестрано умножи, прометом пако у народу и материјална корист постигне, од преке би потребе било, да се поспјеши сађење воћака осим вртова по оранича, које леже крај путева, и у пољу, крај просечени широки линија, тим би са начином број воћака на тисуће помножио, а паметно распоредане и засађене воћке неби усјевом ништа шкодиле, властником би пако обилну корист пружале.

6. Да се сађење воћака крај путова и т. д. код нас што прије произвести може, школа се има бринути, да у свом воћњаку одхрани што више разних врсти воћака, које би се у ту сврху поразделиле.

7. Искуством је доказано, да разне врсти воћака захтевају разне положаје и тло, с тога ће дотични учитељ код дељења воћака међу општинаре ту околност на уму имати и особито на то пазити.

8. Ваљано пресађивање, обрезивање, чишћење и неговање

воћака јест главни увет добра плода. Зло пресађена воћка изгине, а запуштена ма у најбољем тлу ако и донаша плода, тај је лош. Да се овај важни, али код нашега пука јоште запуштени поступак поправи и унапреди, нужно би било, да се осим упућивања и наговарања употреби још и строжије сретство: Нека би предпостављена област одредила, (пошто слична наредба о чишћењу воћака и онако постоји) да надзорници школских воћњака, са једним културним већником, један пут у години у свом месту воћњаке прегледају, те немарнике путем општинског поглаварства на дужност присиле.

9. Велика важност имала би се ставити особито у Славонији осим других воћака на одхрањивање пак и сушење шљива црница (листвица). У сврху сушења шљива као и осталога воћа имала би се у сваки школски воћњак поставити умјетно сграђена сушеница (пећ за сушење.)

10. Сав трошак и доходак од плодова школског воћњака припада општини, а општина би имала за труд дотичному учитељу примерену награду из општинске благајне определити.

(Свршиће се.)

ПРЕДЕО ТРЕБИЊСКИ ИЛИ ТРЕБИЊЕ.

На југу Херцеговине поред границе далматинске протеже се предео требињски или Требиње, па онда Попово поље, Шума и Зупци. *Требиње* је од најроднијих предела у Херцеговини. Још у X. веку спомиње Требиње грчки цар Константин Порфирогенит; много сведоче за ово и силне куле и развалине, које се још и данас тамо виде. У пределу требињском има 11.500 душа, од којих је већина православних Срба, римских католика никако и нема. — Кроз град Требиње тече речица Требишњица; тврдиња је веома стара. Срби православни имају своју цркву и при њој школу. Близу града Требиња налази се срп. правосл. манастир *Дужи*, који је основан, по што је разорен манастир *Тврдом* 1808. год.

Река Требишњица топи *Попово поље*. Знатнија су места у Попову: *Љубиње* 6 часова на исток од Мостара, и *Љубомир*. Села су у Попову крај поља и то: Орашје, Гремљина, Величани, Драчево, Пољце, Мргољићи и т. д. У некима од ових места има црква али нема школе. У Попову је срп. правосл. манастир *Завала*. Речица Требишњица губи се на многим местима у земљи као н пр. код села Струјића у понору.

Гацко почиње од Фојнице и пружа се 8 часова у дужину. Поље гатачко је врло плодно, само што у горњем крају има много баруштина. У Гацком роди јечам, пшеница, раж и друга жита. Гацко лежи високо над површином морском, те с тога не може да роди јужно воће. У бреговитим местима Гацка, где се не сеје, има добре стоке, од које се добија: млеко, сир, масло, месо, вуна и кожа. Гатачани су због устанка веома пострадали. Становника има свега 5000 душа, од којих је већина православних Срба а римских католика и нема. Знатнија су места: *Метохија* на 16 часова далеко од Мостара, где су утврђени шанчеви; па онда: Фојница, Кључи, Црница, Гарево, Липник где су дворови чувеног *Аед-аге Ченгића.*

На југо-исток од Гацка налази се предео *никшићски, Никшић*, који се дели на горње и доње поље никшићско; доње поље испресецано је речицама а горње је са свију страна окружено високим планинама. Знатно је место: град и тврдиња *Никшић*. У овоме пределу има 4500 становника, који су заједно с пределом припали српској кнежевини, Црној Гори. Осим тога присаједињени су Црној Гори и Бањани и Рудина. —

Далеко од Гацка а 14 часова источно од Мостара налази се *Фоча* на реци Дрини, преко које протиче речица Чехотина текући кроз Фочу, која је врло лепа и сва у зеленом. Пуна је воћњака а на име шљивака. Срби православни имају у граду своју цркву и доста добро уређену школу. У граду с околином има 10.000 становника, од којих је већина православних Срба а римских католика нема. У Фочи се израђује добро оружје.

Поред речице Чехотине је доста велики град *Плевље* (турски *Таслица*), који с околином броји до 7000 становника. Овде православни Срби имају своју цркву и школу. — Близу града налази се манастир свете Тројице.

Крај речице Лима лежи град *Пријепоље*. Близу Пријепоља а крај реке Лима лежи срп. правосл. манастир, *Милешево*, који је основао српски краљ Владислав 1334. год., и донео уњ тело св Саве из Трнова, где је оно почивало све до 1595. год. За то се ова земља и зове војводина св. Саве а владаоци су се називали: чувари гроба св. Саве.

У *Новој вароши* с околином има до 7000 душа, од којих је тек петина мухамедоваца а остало су све сами овејани православни Срби, римских католика нема.

На крај границе херцеговачке на речици Лиму налази се град *Бијело поље*. —

Предели: Пива, Дробњаци и Колашин припадају сада Црној Гори као и Бањани с једним делом Гацка. —

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Основне школе у Србији.*) На крају школске године $188^2/_3$ била је у Србији свега 641 основна школа и то 564 мушке школе и 77 женских. У свима тим школама радила су 903 наставника и то 643 учитеља и 260 учитељица (у мушким и женским школама), а ученика и ученица било је:

у првом	разреду	12.606	ученика,	2.304	ученица,	укупно 14.910
у другом	„	8.652	„	1.602	„	„ 10.254
у трећем	„	6.177	„	1.108	„	„ 7.285
у четвртом	„	1.740	„	540	„	„ 2.280
Свега дакле		29.175	„	5.554	„	„ 34.729

(Пр. Гл.)

(*Београд.*) Министарство просвете издало је распис, да сви учитељи и учитељице основних школа морају пре увођења у школски рад положити заклетву на то звање. — Исто министарство издало је наредбу, по којој они учитељи (учитељице), који су служили четири године у учитељству и за то време оцењени у општем резултату најмање оценом до-

бар, добијају право, да полажу практички учитељски испит. Већ су проглашена и правила о полагању тог испита. Практични испит полаже се из школског рада, под којим се разумеју сви предмети, који се предају у нижој основној школи. Ко тај испит положи, проглашује се као способан за сталног учитеља. — Главни просветни савет претресао је питање о ученичким задаћама и изразио се већином гласова против писмених домаћих задатака. него да се задају само школски писмени задаци, који се имају израђивати под надзором самог наставника. По предлогу главног просветног савета издало је министарство већ и правила, којима се регулише давање школских писмених задатака и која важе за све ученике гимназија и реалака.

(*Цетиње.*) Као што јавља Г. Ц. стигла је на Цетиње нова управитељица вишег женског завода гђца Лопухина, те ће се тако моћи сада школски течај и на том заводу да отвори, а већ се пријавило више ученица, него што могу да се приме.

(*Немачка.*) Управитељ учитељске школе у Ерфурту Др. В. Јитинг стављен је у стање мира, а на његово је место именован и нашем учитељству добро познати Др. Кер из Халберштата.

(*Женски лицеј у Паризу*). Недавно отворен је први женски лицеј у Паризу. Толико се ученица пријавило, да нису могле све да се приме, те се већ говори о оснивању два нова женска лицеја. Настава је подељена на пет година и обухвата ове предмете: Веронаука (у програму стоји „хорал"), јасно читање, француски језик и литература, стара и модерна књижевност са основима латинског језика, општа и француска повесница, географија и космографија, енглески или немачки језик, домаћа економија и обичајно право, природопис, физика и хемија, аритметика, геометрија и основи алгебре, цртање, вокална музика, гимнастика и женски ручни рад.

(*Забрањују удају*). Месно заступство вароши Каменец (Szombathely, Steinamanger) донело је закључак, по ком се учитељице, које се налазе у варошкој служби, не смеју удавати, јер ће у том случају одмах изгубити своја места. Још је закључено, да треба изнаћи начин, како да варош за случај порођаја садањих већ удатих учитељица не трпи никакве материјалне штете.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

21. *Градиво из физике* и т. д. прикупио и израдио *Светозар Милетић учитељ.* Издање књижаре Луке Јоцића и др. У Новом Саду 1883. 8⁰ с. 61. Цена 30 н. (Свршетак.)

Поука о атмосферском притиску уводи се познатим експериментом, где се чаша напуни водом, покрије листом папира и изврне. Уз то се узима још вода у натегачи, из које она не цури напоље, догод је горњи отвор запушен палцем. Те две појаве нису писцу једно исто, јер вели (с. 22., 23.) да „вода зато није исцурила из чаше и натегаче, јер је ваздух тамо чинио *притисак на артију* а овде на саму воду и тиме пречио цурење." Али у ствари држи и у првом случају воду у чаши само при-

тисак атмосферски, чаша се пак само с тога покрива папиром, да може да се обрне, а да у обртању не исцури вода напоље. Да зацело притисак ваздушни не држи папир за чашу, о том можемо лако да се уверимо, кад празну чашу покријемо листом папира и обрнемо је: папир ће одмах да спадне чим руку уклонимо. Али шта онда држи папир за чашу, у којој има воде, кад то није ваздушни притисак? запитаће можда когод. У том случају држи папир адхезија и то право рећи не за чашу него за воду. Да је и то истина, о томе можемо лако да се уверимо, ако чашу воде покријемо листом добро омашћена папира, уз који вода не пријања. Кад тада чашу обрнемо и само је мало покренемо, спашће одмах папир доле а за њим и вода. Папир је дакле у првом огледу само помоћно средство и не треба на исти да се обрати главна пажња ученика. Но пошто то ипак бива, то је боље да се тај оглед прави тако, да се чаша покрије уместо папиром честим тилом, кроз који иначе — као што се може најпре да покаже — вода пролази, кад се на њега сипа. Са таквим тилом може чаша лако да се обрне и чињеница, коју хоћемо да покажемо, излази тада непосредније пред очи.

На с. 32. читамо „светла сенка.“ Зар није то противусловље?

На с. 37. се учи, да се код далековидих људи „образује слика предмета у оку иза мрежице.“ То тако не стоји, него је слика, која постаје на мрежици, *мутна*, јер би се јасна могла истом да образује иза мрежице, кад би то наравски било уопште могуће.

„Кад се капљице смрзну, онда пада град, туча“ каже се на с. 52. Колике би морале те капљице бити, кад знамо, да гдекад пада туча велика као голубије јаје и већа? Зато треба бити искрен и рећи, да људи још не знају, како постаје туча.

На с. 54. налазимо lapsus calami, да магнетска игла узима правац од севера *према западу*.

Магнетска деклинација није постојана величина и не може се за њу уопште рећи, да износи „18° према западу.“ Иначе није та ствар за основну школу.

Код електрицитета нигде не налазимо, усљед чега постаје управо светлац. То је главно, што је требало да се каже, и онда неби ваљда читали на с. 59.: „Кад *мућа* над зградом севне, она *падне* на гвоздену шипку пошто је она на згради највиша, и тако шипка и жица *спроведу мућу у земљу*.“ Писац представља дакле себи мућу као нешто телесно, а то је погрешно.

Код галванског електрицитета читамо, да у чашу са киселином ваља да се металне плоче ставе тако, „*да се додирују*“ и да ће се тада у њима „развити електрицитет.“ Али плоче баш *не* треба да се додирују, а што је писац рекао да треба, то је с тога, што је он тако нашао у другом издању „Основа физике“ од М. Петровића, којим се делом, као што ће сваки читалац одмах приметити, од чести служио при писању своје књиге, чему иначе нема никакве замерке. Али то место је баш штампарска грешка у другом издању „Основа физике“ (изостала је речца *не*), која је касно примећена и које иначе нема у првом издању.

Ни код галванског електрицитета не каже се, шта треба управо разумети под електричном струјом, а без тога не може ни једна галванска појава да се разуме као што треба.

Изузев још неке мање грешке, које нећемо даље да наводимо, решио је писац своју задаћу добро, као што ће се свак уверити, ко му књигу прочита. С тога можемо ту књигу да препоручимо пажњи наших читалаца.

22. *Савети мојој кћери од Ј. Н. Буља. Превод с француског. Свеска*

II. У Новоме Саду. Издање и штампа *А. Пајевића.* 1883. 8⁰ с. 220. Цена 60 н. или 1 динар 35 пара.

Исто онако радосно као што смо поздравили прву свеску овога дела (в. с. 142. Ш. Л. од о. г.), поздрављамо и ову другу свеску. Исто онако лепо и занимиво цртају нам се и у овој књизи у облику пријатне приче разни девојачки характери. Примерима велике доказне моћи износе се оне многе мане, које хоће толико пута да онаказе и најлепшу девојку, ако се њеном васпитању не посвети довољна пажња. Писац је заиста вешто и са пуно такта „показао различите путове, који воде у најважније доба живота, где се завршује развитак укуса и склоности, утврђује значај, оснива добро име у свету и на скоро опредељује судба живота.“ Превод је написан за данашње доба доста старинским језиком, али је уопште лак и топао. Нека је то дело најлепше препоручено свима младим Српкињама.

РАЗНО.

(*Успомена Владике Платона.*) Као што се сваке године у недељу пред дан св. Платона држи у св. ђурђевској цркви сомборској парастос покојном добротвору народном владици Платону, тако је и ове године у недељу 13. Новембра на празник св. Јована Златоуста држана свечана успомена велезаслуженом том покојнику. Литургију је служио нећак Платонов преч. г. Јован Момировић парох овдашњи учинивши на њој спомен за покој душе Архијереја Платона. На свечаном парастосу чинодјејствовао је најпречастнији г. протопресвитер Љубомир Купусаревић сз укупним свештенством сомборским и катихетом учитељске школе; шест питомаца платонових с горућим воштаницама стајаху около кољива; управитељ с професорима и учитељима и сви овдашњи ученици српски присутствоваху овој светковини, а приправнички мешовити лик под управом Петра Михајловића приправника III. разреда појао је умилно како на св. Литургији тако и на парастосу. Ревностни епитроп св. ђурђевске цркве госп. Константин Давидовић увеличао је светковину ову подпуним осветлењем цркве како на Литургији тако и на парастосу.

(*Сарајево.*) Здање православне богословије, што га је земаљска влада подигла на земљишту, које је поклонио митрополит г. Сава, готово је и ових је дана градња колаудована На пролеће преселиће се у исто сав богословски завод. У новом здању на Савином дару — тако је то место названо у почаст митрополиту г. Сави — становаће ректор и професори, домаћи економ и за сад 24 богословца. Како *Савин дар* лежи крај жељезничке пруге, то ће се код њега отворити нова станица за богословију и тада ће се моћи отуд за $^1/_2$ сата доћи у Сарајево.

(*Загреб.*) Хрв. педаг.-књиж. збор издао је позив хрватскому учитељству ради сабирања принесака за спомен покојном Мијату Стојановићу, који је себи име стекао као врстан педагошки и народни писац.

(*У Данској*) је један сеоски учитељ, по имену Берг, председник фолкетинга т. ј. данског државног сабора.

(*Главнице наших књижевних друштава*) стоје свако: 1. Матица српска (осиована 1826) има капитал од 104.772·09 ф., а заједно са фунда-

цијама, којима рукује, износи јој укупни иметак 304.039·48 ф.; Хрватска Матица (основане 1842) има капитал од 51.652·73 ф., а заједно са фундацијама, којима рукује, 72.239·45 ф.; 3. Српско учено друштво (основано 1842) нема посебног капитала, него добија годишњу субвенцију од 20 до 25.000 динара, што репрезентује доходак од преко 200.000 фр. капитала; 4. Друштво археолошко у Загребу (основано 1850) има капитал од 6500 фор.; 5. Далматинска Матица (основана 1852) има капитал од 28.000 фр.; 6. Југославенска академија знаности и уметности (основана 1867) има капитал од 340.137·86 фр.; 7. Друштво св. Јеролима (основано 1868) има капитал од 66.815·56 ф., а заједно са фундацијама, којима рукује, 80.638.04 фр.; 8. Хрватски педагог. књиж. збор (основан 1871) има капитал од 11.025 фр. и 9. Заклада Николе Чупића (од г. 1874) има капитал од 38.125 фр. По томе износе све главнице, које су намењене унапређивању књижевности српске и хрватске, од прилике 1,080.704·83 фр. Те податке узесмо из „књижевне смотре," те примећујемо, да тим друштвима ваља додати још и „Фонд Илије Коларца на књижевне цељи," који такођер има знатан капитал, даље „Фонд Школскога Листа" у Сомбору и „Дружину за потпомагање српске књижевности" у Београду, која је на акције основана.

(*Добро је да се и ово зна.*) Кад је перо ново, па неће да пише, треба га забости једанпут двапут у кромпир, па ће одмах држати на себи тинту. Тако треба радити и онда, кад је перо покривено сувом кором од тинте. То раде у Енглеској сви и на свима писаћим столовима налази се кромпир, у који се забадају пера.

НЕКРОЛОГ.

После дугог боловања преминуо је у Сомбору 16. Новембра *Јован Бакић* умировљени професор српске учитељске школе горњокарловачке. Покојник се родио у Вршцу 1844. године, где му је отац био народни учитељ. Свршивши с отличним успехом трећи разред реалне школе у месту свога рођења дође он у јесен 1861. године у Сомбор и као један од најбољих и најспособнијих ученика сврши учитељску школу 1863. године и буде за народног учитеља са препоруком оспособљен. На скоро затим изабран буде за учитеља вршачког, и као такав послужио је народној школи 11 година отликујући се точним вршењем својих дужности скромним понашањем, умилним у цркви појањем и особито наставом у основима реалних знања у цртању и у краснопису. Народни сабор 1870 године изабравши га за народног питомаца пошље га у Швајцарску, где је годину дана провео учећи прилежно у учитељској школи кантона Бернског у Минхенбухсеју, о којој је школи обширан извештај после свог повратка на свет издао. Високославни срб. нар. Школски Савет поставио је њега као изврстног учитеља за професора учитељске школе у Пакрацу, где је немачки језик, земљопис, рачун, економију, цртање и краснопис, хармонијско појање, свирку и гимнастику предавао, а кад се пакрачка учитељска школа по наредби политичне власти затворити морала,

премештен је он за професора у Карловац, где после кратког времена са слабости живаца и умно ослаби, тако да је морао у мир стављен бити. По закључку вис. Школског Савета одређена му је мировина из народног фонда, коју је тек после министарске потврде недавно уживати почео. Верна супруга његова учећи приватно децу брижљиво га је до смрти неговала и дворила. Више од године дана лежао је болан у постељи, од које га је тиха смрт ослободила. 17. Новембра после подне праћен од управитеља, професора и питомаца учитељске шкоде и од учитеља и ученика овдашњих српских народних и више девојачке школе сахрањен је овај ревностни трудбеник школе српске на свето-успенском гробљу Сомборском. Вечна нека му је успомена!

9. нов. представио се у Долову *Стеван К. Стојадиновић*, равнајући учитељ у Баваништу. Покојник је свршио г. 1873. учитељску школу у Сомбору и био је вредан и одушевљен учитељ. Неколико пута дописивао је и у „Школски Лист“, а издао је пре три године на свет још и књижицу „Основи угарске отачаствене повеснице“, која се употребљује у неким школама у Банату. Нека је младом трудбенику на пољу народне просвете лака црна земља!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Свршн. приправница Анастасија Антонијевића изабрана је за учитељицу у Ђали.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Ланговету. Плата 300 ф., стан и огрев. Молбенице мађарски писане шаљу се до 31. дец. по нов. кал. управном одбору крашовско-сребрнске жупаније у Лугош.

— Тражи се учитељ у Коњицу. Плата 500 ф., стан и огрев. Молбенице гласеће на срп. прав, црквшк. општину у Коњицу шаљу се до 6. дец. г. митрополиту Игњатију у Мостар.

НОВЕ КЊИГЕ.

Дечија лира. Збирка цесама за певање у школи и код куће. Прабрао Светозар Арсенијевић, учитељ У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића. 1883. 8° с. 172. Цена 30 новч.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Пријатељу у Берлину. Др. Пачу није остао у Вел. Градишту, него се вратио опет натраг у Сомбор. — „Школске визите.“ Не слажемо се у многоме са садржајем тога чланка, те нам нећете замерити, што га не можемо да донесемо у нашем листу.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 23. У Сомбору 15. децембра 1883. Год. XV.

СЕДНИЦА ВИСОКОГ СРПСКО-НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА ОД 22. НОВЕМБРА 1883.*)

В. кр. угарс. Минист. Б. Ч. и Ј. Н. извештено је да ученице вероисповедних учитељсккх школа приликом полагања испита за грађанске школе не долазе довољно спремне особито са Аритметиком и Геометријом, те им ово јако отештава полученје цели, за то захтева, да се ова сметња отклони. Саопштава се управама српс. учитељс. школа ради равнања.

Извештаји о примању ученика за обе српс. учитељс. школе и за вишу девој. школу сомборску и панчевачку узимају се с одобрењем на знање осим примање у карловачку учитељску школу Ђ. Ст. из Кладове у Србији због приметбе донешене у сведочби, да се у београдској учитељској школи није владао по законима. Накнадно примање Т. Јовановића из Вршца и М. Кристићеве из Бановаца у Сомбору и Н. Јанковића у Гор. Карловцу одобрено под одређеним условима. Извештај управе српске учитељске школе сомборске о изгреду приправника Д. П. из Ф. саопштава се управи учитељс. школе Г. Карловачке с тим да га не може примити.

Поднешени од управа виших девојач. школа сомборске и панчевачке наставни планови и поделе часова измењују се у нечем према приметбама гл. школског референта, и саопштава се управама равнања ради.

На упражњено место учитеља воћарства, вртарства и виноградарства на српској учитељској школи сомборској потврђен за учитеља Ј Борјановић са одређеним годишњим хонораром 80 ф. и на упражњено место учитеља хармоничног појања и певања на учитељској школи гор. карловачкој потврђен В. Голдовски са одређеним годишњ. хонораром 120 ф. Обе ове потврде

*) Уредник овога листа није могао због непредвиђених препрека да учествује у тој седници. У.

подносе се всл. С. О. с умољењем да упути касу С. Н. Ф. ради издавања поменутих хонорара.

Једанајст упражњених приправничких стипендија по 80 ф. годишње из С. Н. Ф. за учитељску школу сомборску, и десет упражњених места за школу горњо-карловачку пошто су прегледане све молбенице издају се следујућима: За Сомбор: Душану Ламбрину, Емилу Каракашевићу, Димитрији Новаковићу, Милану Ћосићу и Јевтимији Андријевићу, даље: Марији Милићевој, Марији Симићевој, Љубици Богосављевићевој, Милици Миљковићевој, Даринци Ковачевићевој и Марији Поштићевој, — а за Горњи Карловац: Ђорђу Станојевићу, Луци Комадини, Милу Пејићу, Милу Обрадовићу, Милану Мартиновићу, Ђорђу Перенчевићу, Владимиру Дујићу, Милану Мандићу, Стевану Бановићу и Марији Ђеранићевој, — и пријављује се всл. С. О. с умољењем да упути касу ради издавања стипендија, а управама враћају се све сведочбе компетената

Молба М. Грбића заступника референта епар. школског одбора Горњокарловачког зарад накнаде Сабором му одређеног хонорара од 60 ф. годишње за обављање референтских и биљежничких радова за т. 1880., 1881., 1882. и 1883 усвојена је и подноси се всл. С. О. с препоруком.

За приправничку стипендију блажепопочив. Ђ. Раље од 54 ф. примљен је приправник Милан Печеновић и подноси се в. кр. угар. минист. на одобрење.

Учитељски декрети издају се следујућима: И. Амицићу за Товладију, Ђ. Богосаву за Санад, С. Манојловићу за Немет, Љ. Љотићу за Карлово, Н. Рафајиловићу за Модош, и Ст. Кнежевићу за Шиклуш.

Тражбина пароха П. М. из Жумберка за учитеља Др. Ј. одбија се, јер тражилац нема права тужбе. У ствари тужбе општине печканске против учитеља Љ. Р. одобрава се решење епарх. школског. Одбора, којим се општина својом неправедном тужбом одбија. У ствари избора М. Н. за учитеља у В. Бечкереку и рекурса мест. школ. Одбора противу решења епарх. школског Одбора; потврђује се решење епарх. школ. Одбора и одбија се рекурс. М. П. учитељ в. кикиндски према доказима и сведочбама поднешенима у рекурсу против решења епарх. школ. одбора опраштa се и тужитељи имају накнадити истражне трошкове. — Учитељици у В. Кикинди С. А. према доказима и сведочбама поднесенима у рекурсу против решења епарх школског

одбора има општина задржану полу плате накнадити без накнаде за неуживано $4^1/_2$ л. ораће земље

Молба Л. Ж привр. учитеља у С. уважена је и допушта му се да се може уписати за ученика у Горњокарловачкој учитељској школи, а с молбом за стипендију упућује се на управу исте школе; а молба П. Ј. приврем. учитеља у прњавору К. уважена је условно, ако и за текућу школ. год. поднесе сведочбу од дотичне више школ. власти да је службу ову ревносно оправљао. Молба П. А. привр. учитељице у В. К. за дозволу полагања испита из ручних женских радова на учитељс школи у Сомбору није уважена.

П А Ж Њ А.

(За награду.)

Пажња је најглавнији услов при свакој настави. Да би смо могли постављену циљ постићи, она нам је неопходно нуждна. Пажња је у школи обраћање свију душевних снага на онај предмет, који се предаје. А да је у деци заиста пажња побуђена, даје се познати по опрезном држању целог тела; по живим погледима очију; по живости свих црта на лицу, које показују душевну радњу детињу. — Противност од пажње јесте расејаност. Знаци су расејаности кад дете мало занима цео рад учитељев него се или обрће на све стране или нешто друго тражи и изчекује, немирно је, знак, да му душеван рад није управљен на радњу учитељеву. — Пажња је као што горе рекох најглавнији основ за прави рад и напредак сваке школе, за право знање и појимање, а још важније за интелектуално развијање детета. Ко није пажљив, не појми и не разуме ништа као што треба. Сваки мора са прибраним мислима да учи пазити на оно што му се каже или заповеда и тада му ништа не пада тешко и на сваки је рад лак и склон. Пажња и послушност су тако рећи два уједињена појма.

За сваког, како за учитеља тако и за ма ког другог васпитача, врло је нуждно да зна разликовати пажњу од пажње; јер свака пажња није једнака, пошто се толико пута уверило да има *праве и привидне пажње*. — Учитељ који може да у својих ученика изазове праву пажњу, јесте и по школу и по децу неоцењено благо; ту је знак, да је његова настава пробудила вољу и заинтересовање у детету за онај предмет, који предаје. Он је онда својом вештином толико урадио, да је детиње душевне особине и не осетно на рад покренуо, чиме се у детету умне снаге развијају и напредују. — Привидна пажња пак не само да није успешна, него је баш штетна. Привидна пажња може бити код оног детета, које је душевно а и телесно слабо развијено, те изгледа покрај своје мирноће да пази, а оно на против његове мисли слабо занима школски рад, него својом слабошћу душевном нема снаге, да се на једном предмету својим душевним очима задржи, но прелазно по нешто мисли или баш нимало

о оним предметима, који прво његовом оку на догледу стоје — *он блене.* Даље привидна пажња може да буде и *изнуђена.* Деца *овакове пажње* слабо ће успевати. Овакова деца ће за онај мах кад се буде поглавита пажња од стране учитеља на њих обратила — и догод му буде говорио: мир Мирославе! пази Мирославе — пазити, а затим како учитељ подели своју пажњу на све ученике, он ће опет обратити пажњу на друге предмете. И сад кад се ова разсејаност или несташлук строжијим дисциплинарним мерама колко толико уклони настаје код њега истина пажња телом т. ј. он је миран, његове су очи управљене на предмет, који се предузима, али душевне очи ко зна чиме се занимају! Овакова пажња је изнуђена.

Пошто се морамо чувати *привидне пажње* а поглавиту важност обраћати на *праву пажњу*, то се строго морамо придржавати савета и правила, која су чувени педагози на основу свога многогодишњег делања и на том стеченом искуству поставили; а поглавито ћемо изнети што о пажњи вели: Дистервег, Борман, Бок, Грубе и други.

Привикнути на праву пажњу није код свих ученика једнако лако. То стоји у тесној свези са природом дечијом, јер према развитку душевних снага, дете ће тражити такове предмете, које ће оно моћи разумети, за које ће имати и интереса, те ће се ту моћи лако и пажња произвести, зато нам ваља најпре душевне особине својих ученика добро проучити и упознати у њима њихово предзнање па према томе и ново градиво наставно удесити.

Пажња се не сме судити по позднијем знању детета у погледу дотичне лекције, него по добивеном одговору на питање, које је задано целој школи; јер касније, ће и по природи несташно дете, ако је талентирано, моћи знати кад из књиге научи, и ако се при предавању занимало другим чим, чиме је на себе одвукло и пажњу друге деце.

Сву радњу морамо тако удесити да се одма с почетка сва деца заинтересују за тај предмет. И тада када је учитељ изазвао у њих пажњу не сме их испуштати из очију и руку својих. Дечије су очи радосно упрте у учитеља и кад је то све постигнуто, тек је онда оно способно за слушање и схватање предавања.

Пажња се обраћа конкретним стварима и то дечијем схватању појмљивима; мора све бити из њихове околине и одавде се по мало удаљивати али све са овим у свези. И касније тек са тих конкретних ствари привикавати их на апстракне и то у виду простом и појмљивом. Време мора бити одмерено, у које желимо нешто да предајемо. Боље чешће прекидати на минут два, него непрестано захтевати и опоминьати „пази!“ и „пазите!“ тако, да им буде на послетку досадно и са свим равнодушни постану према ствари, о којој се баш ради.

Невања децу с почетка оптеретити, да им се дотичан предмет не омрази, јер на омражен и немио предмет врло је тешко поново у деци пажњу изазвати.

Ваља често измењивати душеван рад са телесним, јер телесни је рад храна душевном.

Несме бити ништа друго пред очима дечијим осим оно о чему се ради, да не би пажњу расејали на више страна. Главна и сва пажња мора бити управљена на онај предмет, који се узима за подлогу учења у онај мах.

Пажњом примају деце јасније утиске, а тиме се јача и снажи њихова душевна снага. Подајмо на пример деци какву књигу са сликама, међу првим листовима ће посматрати са највећом пажњом а даље све брже и брже ће превртати листове, — знак је да им је досадило па необраћају пажњу толику на њих. Ово се догађа кад је дете само себи остављено, али кад је у рукама учитељевим и пред његовим очима он ваља да му толико покаже и тако да удеси, колико му је доста да схватити и примљене утиске запамтити може.

Свако је дете у толико пажљивије у колико за онај мах и дух његов суделује при радњи а то се познаје кад и оно ради при учитељевом настављању.

Сваки учитељ мора често избегавати *акроматични начин предавања*, јер овај начин, којим учитељ непрекидно говори, а ученик просто мора да слуша, није за младу децу него за одрастније младиће, али и ови морају бити способни, да ток идеја учитељевих прате, да цело предавање у свези одрже. (Где нема ових услова ту таково предавање нема смисла, јер нема снаге да дете одржи увек на известној тачци, слабо разуме и тиме престаје и пажња.) Но пошто се неки предмети у вишим разредима народне школе на овај начин морају предавати, то нам онда још пре ваља децу да навикавамо на праву важњу, да би могли временом успети и при предавању горњим начином, који би морао постепено наступити да би их тиме и не осетно за слушање и примање оваке наставе оспособили. Да би пажњу дечију и при предавању по акроаматичном начину увек одржати могли, морамо се при предавању придржавати кратких и простих реченица, покрај тога ваља одржати чистоћу и појмљивост језика, и држати се природног реда мисли из оног предмета кога предајемо. Ако опазимо да нас деца несхваћају или то приметимо на њиховим лицима, то знајмо, да надаље не ваља предавати, јер нас слушаоци неће разумети, него поновимо, разјаснимо и тек онда даље се крећимо. Овим се начином деца навикавају и на правилно изказивање својих мисли, које ваља увек да су у природној свези изражене, а то ћемо постићи привикавањем на пажњу и чешћим понављањем. *Без понављања врло нам слабо вреди наше предавање.*

Други начин предавања, који се код мање деце употребљује, јесте *узајамни*. Ту се цела радња састоји у узајмном непрестаном говору учитељевом и учениковом. Први пита а други одговара. Ово је најбољи начин, којим се може пажња одржати. Овде морамо пазити, да нам по једно дете одговара, и у колико је могуће да на свако ђаче падне по неколико питања, чиме би се његова и свакога пажња у запетости одржала и тиме не би ни једно нестрпељиво постало, нити би пажња дечија престала.

Кад се по изложеним правилима пажња постизава, онда је она прави *израз слободне воље дечије* и онда тек деца у предаваним наукама напредовати могу.

Правом се пажњом постизава развитак душевни, појимање ствари, опажање и разликовање истих и тачно суђење.

Сомбор, 1. Новембра 1883. *Ст. Коњовић*,
учитељ.

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА ПОДЖУПАНИЈЕ РУМСКЕ.

Трећа седница беше 29. Авг. пре подне. Пошто је претседник отворио седницу, то се приступа читању записника прошлих седница, који се уз неке исправке одостављавају.

1. Претседник изнаша на претрес основу резолуција о сходности и практичности читанке за II. разред, што ју је изабрани одбор зготовио. Одборски известилац у овом питању Стеван Јаношевић извештава, да је одбор из предложених резолуција прикупио и прибрао у једну целину све оно, што је важније, те је тако зготовљена основа за специјалну дебату. Ова гласи:

I „Читанка за II. разред наших пучких школа са гледишта дидактичког показала се досадањом употребом у главном сходном и практичном.

II. Припрема за читање *ћирилице* и *латинице* нека се раздели у вежбе; свакој вежби има се на чело ставити једна група писмена и то уз штампана и писана, а иза тога нека следи градиво за читање састављено из тих писмена.

III. Из разлога, што је градиво за читање преопширно — а да би читанка својој сврси одговорила, нека се испусте следећа комад: 14., 21., 24., 65., 69., 86., 92., 100., 104., 109., 113., 123., 125., 127., 130., 131., 133., 137., 144. и 162. а садржај броја 7. и 14. нека се замени са садржајем: der Kürbiss und die Eichel од Хр. Шмита и die Glieder de menschlichen Körpers од Кампе-ја.

IV. За земљописну обуку нека се чланци напишу тако, да и по реду и распореду одговоре методично-дидактичним захтевима, како би тако као основа послужити могли при очигледној настави у овом предмету.

а) Један део испуштених чланака нека се замене са одабраним народним песмама;

б) градиво природописно нека се замени са домаћим животињама, а поред тога нека се уврсти нуждан број чланака о најобичнијем повћу и воћкама;

в) природословно градиво нека се попуни још чланком „Одзив.“

V. Песмице, што су у читанци, нека се замену бољим; при том новом избору нека се узму у обзир наши најбољи песници.

VI. Најпосле нека се изједначи сразмера, која треба да влада код чланака латиницом и ћирилицом штампаних.

Претседник позива скупштину, да поведе реч о поднешеној основи.

Јаношевић држи, да би скупштина могла ову основу целокупну примити онако, како ју одбор предлаже.

Скупштина једногласно прихвата поднешене резолуције као мнење ове скупштине о целисходности и практичности читанке за II разред.

2. Други предмет данашњега дневнога реда беше „земљопис у III. разреду“, практично предавање.

Предавач *Гавра Путник* вели, да према сувременој методи земљописна настава имаде три начина, којима се предаје. Први је *аналитичан* други *синтетичан*, а трећи *конструктиван*. По првој методи почиње се са васионом, а завршује отаџбином. Ова метода није за основне школе. Друга почиње са околином детињом, па ширећи круг њихова познавања све више и више, док се земљописно градиво, деци потребно, не исцрпи.

Трећом се методом деци црта све што треба да утубе и ова се може назвати уједно аналитично синтетичном. У народној школи не може се ни једна доследно и са свим строго употребити; с тога ћу се ја при своме предавању кренути *синтетичним*, а вратити *аналитичним* путем. Своје предавање ниже следећим редом:

На школској табли забележи тачком место дечијега пребивања — место рођења. Ту понавља о месту што је у II. разреду учио. Одатле полази у околину; најпре једним правцем па онда другима редом, док тако није на своме путу упознао сва места, људе по њиховој народности, вери и занимању; даље истражује потоке, реке, брежуљке и остале зна-, менитости и земаљске производе читаве поджупаније *румске*.

Сада се повраћа, те пропитује. Где је седиште поджупаније? које су јој границе? које планине? реке? трговишта? која су места с ове стране Фрушке горе? с оне стране? какво је земљиште? шта роди на њему? и. т. д. На свршетку овога упознаје децу са мапом. Сравњује њихов цртеж на табли са мапом и испитујући стране света поступа горњим начином и на мапи.

Са једне поджупаније прелази на другу оним истим редом и начином, којим је пошао од дечијег места рођења на околину развијајући и ширећи круг дечијега познавања.

Изврсно ово предавање наградила је скупштина са „живео“!

3. Пошто је овим предавањем исцрпљен дневни ред, то претседник позива скупштину, да према пословнику предлозима изнесе своје жеље и потребе школе И. Радивојевић пријављује свој предлог. Обраћајући пажњу скупштине на важност изучавања црквено-словенског језика поздравља нов црквено-словенски буквар са читанком, што га је саставио наш друг г. Мита Нешковић. Методично-дидактични распоред овога буквара као и начин, којим је градиво систематички уређено, одговара свима захтевима сувремене педагогијске знаности, те је с тога слободан споразумно с неколицином својих другова да поднесе скупштини предлог да ова закључи: Умољава се најпонизније висока кр. земаљска влада, да благоизволе књигу: Црквено-словенски буквар са читанком саставио Мита Нешковић а издала књижара браће Поповића у Новом Саду прогласити за школску књигу и припустити ју за ручну књигу ученика у српским комуналним школама кр. Хрватске и Славоније

Скупштина једногласно прима предлог И. Радивојевића и другова.

4. Претседник приопштава скупштини, да је бивши заступник

учитељства у поджупан. школском одбору г. Гига Војновић иступио из подручја румске поджупаније отишав за учитеља у Шид, те је тим остало празно место заступника учитељства у поджуп. школ. одбору. Он је по своме праву поделио привремено заступање И. Радивојевићу, а скупштини стоји сада право избора.

Скупштина једногласно бира И. Радивојевића за заступника учитељства у поджуп. школском одбору.

5. Претседник позива скупштину да изабере одбор, који ће спремити програм за идућу поджуп. учит. скупштину.

У одбор буду изабрани: Јаков Гесл, Гавра Путник, Тоша Огризовић, Ст. Јаношевић, Ј. Месић, А. Муха и Драгутин Хекман из Руме; Мита Нешковић из Павловаца; И. Радивојевић из Ирига; Коста Јовановић из Гргуревача и Марко Суботић из Инђије.

Са овим беше завршена овогодишња учитељска скупштина под жуп. румске и претседник давши израза своме задовољству и захвалности на марљивости и пажњи упућује, да учитељство данашње после подне употреби на проучавање устројства школскога врта румског, на прегледање учевник сретстава и школске књижнице прибележивши себи оно, што му у школи оскудева. Жели свакоме, да се користи овде стеченим искуством, растајући се са уверењем: да се идуће скупштине опет здрави на окупу нађемо! „Живео!“ беше скупштински одговор заслужном своме претседнику.

Ми смо у кратким потезима побележили све важније моменте ове скупштине. Али не можемо да угушимо у себи немио појав, који код млађег кола учитељства опазисмо. Веома је мала хвале вредна изнимка. Неспремање и крајњи индиферентизам према питањима, која се на скупштини претресају, показују јасно, да дотични не схватају озбиљно своју задаћу и позив. На скупштини је место, где ваља да опробају своја крила, да окушају своју снагу, а старији ће својим практичним искуством исправити и довести у прави колосек могуће једностраности. С тога је оправдано захтевање, да млађи учитељи, који пре 2—3 године изађоше из учитељске школе, покажу најновије резултате на пољу методике и педагогије, које у заводу слушаху, јер од старијег учитељства, који пре 20 година оставише завод, није могуће то захтевати. Надамо се, да ово није неоправдан захтев.

Други је појав и то веома немио, што већ од толико година не видесмо, да меродавни кругови вароши Руме поклањају пажње, да у њиховој средини борави учитељство, које сав свој живот посвећује њиховом подмлатку. Сретни народи одликују своје учитеље сваком приликом, а код нас се бележи у добар тон, кад когод својим интелектуалним слабостима може своје учитељство да понизи и да му и оно мало извојевана ауторитета покоси. Зар је то награда учитељству, да га ни меродавни кругови, који су по положају и позиву своме *дужни* потпомагати, не удостоје своје пажње? Није онда ни чудо, што грађанство окужено пуким материјализмом охоло погледа на материјалну разлику између себе и си-

ромашног учитељства, кад свесна интелигенција показује да не уме да почитује народне трудбенике.

Ми ово рекосмо, што нас тиште и што је потребно, да се види одношај учитељства према свести народној. Желели би, да нас будућност увери о противноме и тада би радо модифицирали своје утиске.

И. Рад.,
равн. учитељ.

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ПОДЖУПАНИЈСКЕ УЧИТЕЉСКЕ СКУПШТИНЕ ВИРОВИТИЧКЕ.

(Свршетак.)

III. питање гласило је: „Koje su najobćenitije mane školske mladeži i kako bi se odstranile“?

Известитељ напомиње: како је школи настојати да млади нараштај што боље наобрази, јер данашњим даном је младеж тако покварена те пуна мана, а ове јој пређе успети се до напретка. Човек је вели најумнији створ на земљи, али ипак кад на свет дође незна ништа и нити има предочаба ни тежња, с тога децу треба не само телесно, него и душевно унапређивати. По нарави човек нити је морално добар нити морално злочест, једном речи он је неутралан, те истом од узгоја његова зависи, којој ће се страни више одати. Зато вели морају родитељи бити први ваљани узгојитељи, но жалибоже има их и таковых, који ову узвишену задаћу једино због немарности не чине, надаље има их, који су опет са послом тако запречени, да им томе нимало времена не преостаје, а најпосле има их и таковых који нису за то способни т. ј. нису морално наображени; с тога ту бригу уступају учитељу. Овога је сада задаћа да децу што боље наобрази, узгоји и од сваких мана обрани. А те су: немарност за задаће, неудесно држање ствари, непослушност, растрешеност, својевољство, тужакање, ненавист, освета, лаж, клетва и крађа. Истина вели има деце и без мана, а има их опет, која само поједине мане имају; но учитељ мора настојати да сазна децу без мана као и ону која су си поједине присвојила, те прву од мана и надаље сачувати, а другу опет ослободити. Истина ово је важан посао, али богме и врло тежак. Најпрво се захтева да се учитељ сам ваљано узгојен, т. ј. свестрано наображен. Он мора бити најразборитији и најинтелигентнији у народу, а особито мора си педагогијску знаност добро присвојити. Он мора надаље бити весела погледа, умилне речи, јер су то деца са малом изнимком код куће научила, а то им ни у школи мањкати несмије. Једном речи какав је учитељ онакови су и ученици, јер се деца радо поводе. Зато ће учитељ помоћу обуке развијати деци ум и вољу, обуком се усавршује и оплемењује, развија ћудоредност, побуђује занимање; укратко децу треба навикавати на рад и све што је лобро, и ово двоје су главни непријатељи свију мана.

Учитељ мора надаље сазнати узроке појединих дечијих мана, као што су телесни организам, те породична оскудица, н. пр. ако дете нема

гђе и спрам чега израдити или научити домаћу задаћу, тиме се побуђује немарност; зато треба учитељ да то све најприје дозна. Казну да само онда употреби, кад знаде, да ће њоме мане одклонити моћи, а тако исто мора правичан бити, те ниједног детета погрешке не пропустити.

Најпослије вели, да ће учитељ у овоме свему досад реченом само онда успети, ако га у његову раду родитељи и свештеници ревно подупирали буду.

За овим се прешло на генералну дебату, у којој је учествовао само један говорник, који се са известитељем неслаже, а напосе неслаже се са његовим резолуцијама, јер су вели: „превећ опћените и не одговарају питању“ С тога предлаже скупштини своје резолуције за подлогу специјалне дебате. Но скупштина једногласно резолуције овога одбије, а известитељеве за специјално расправљање прими.

У специјалној расправи учествовало је више говорника, који се осим мале изнимке сви са известитељем слагаше.

С тога буду примљене следеће резолуције:

1. Најопћенитије су мане школске младежи: 1. немарност, 2. неуредност, 3. непослушност, 4. растрешеност, 5. својевоља, 6. тужакање, 7. завист, 8. освета, 9. лаж, 10. клетва.

2. Те ће се мане одстранити: а) Буде ли учитељ настојао да се усавршује у свом звању и знању. б) Буде ли обука васпитна.

3. Буде ли се младеж помним вежбањем зарана приучавала крепостима, које су тим манама противне.

4. Буде ли учитељ школску младеж љубио и младежи био милом особом.

5. Буде ли учитељ својој школској младежи у свем узором.

6. Буде ли учитељ сходним примерима предочивао младежи последице њихових мана.

7. Буде ли учитељ опазио којуману, потражио јој узрок и могуће околности.

8. Буде ли учитељ по могућности и изван школе са школском младежи општио и надзирао ју.

9. Буде ли учитељ са родитељи дотично скрбници ученика живио у добром споразумку, те сваком згодом настојао их упутити, да на своју децу пазе и ваљано ју узгајају.

10. Буде ли учитељ код подељивања награда и казна доследан и не пристран.

11. Буду ли учитеља подупирали у његову делању сви на то позвани чиниоци.

12. Небуде ли учитељ преоптерећен превеликим бројем школске младежи.

Овим буду главна три питања решена, с тога се прешло на прво прак. предавање „Топлота шири телеса.“ Предавач овога се је добро приправио, те практичан поступак врло добро развио; с тога му скупштина по довршену предавању, захвали на раду са: Живио!

За овим отпоче друго предавање госпоје Бабићке „О кућанству.“ Иста је предавање сасвим добро развила, но само је слабо пазила па

одговарања дечија, а тако исто и на дисциплину, што се нипошто из вида испустити несмије. Но скупштина јој ипак своје признање изрече.

Потом је читан записник одбора за прегледање дечијих радња; а онда се прешло на расправу „О певању у основној школи.“

Известитељ ове теме вели да није школи задаћа да у певању образује вештаке, него да деца само обљубе певање, и у неколико увежбају глас. У старо време певане су само црквене песме, а тек Песталоци приправи место и светском певању у основној школи. У цркви рим. католичкој има вели мало песама, а и то мало су туђи преводи, који су од веома мале вредности

Затим известитељ навађа начин учења певања те између осталога вели неваља много певати него мало, а и то између појединих сатова. Надаље певати треба полагано и складно, прије певања ваља текст научити. Све што се у школи учи, ваља да буде трајно; дакле ваља и певање да буде трајно. И певање има васпитну вредност, зато се има неговати, нипошто занемарити. Песме треба бирати лепе, које деца у два гласа са наравним секундом нека певају, јер нотално певање у основној школи нема места.

На ово некоји од скупштинара приговорише известитељу, да је само идеалну страну певања навео, а не практичну. Но г. кр. школ. надзорник бранећи известитеља рече: „Да је он узео својој расправици општи наслов, па према томе није ни спадало у расправу његову специјално показати наставни пут код предавања, већ само опћенити.“

Овим буде исцрпљен дневни ред, те г. кр. школ. надзорник прочита скупштини своје приметбе, односно мане некојих учитеља, које је пригодом прегледања школа опазио, са жељом да се дотични, којих се те мане тичу, у будуће поправе.

По том кр. школ. надзорник и председник изјави, да су предмети на овогодишњу учитељску скупштину спадајући решени, те захваљујући скупштини односно учитељима на трезвену раду и лепу понашању, жели да се идуће године опет сви на скупштини састанемо. Што скупштина са дуготрајним „Живео“ закључи.

У Добровићу 26. Октобра 1883.

Остоја Зјалић,
учитељ.

МИНИСТАРСКИ ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЈАВНЕ НАСТАВЕ У УГАРСКОЈ ЗА ГОДИНУ 1882.

При крају месеца новембра о. г. поднео је кр. уг. министар за богоштовје и јавну наставу посланичком дому свој дванаести извештај о стању народних школа. У истом се налазе податци за школску год. $188^1/_2$ и од чести за школску годину $188^2/_3$. Из тог извештаја вадимо ове податке за наше читаоце:

I. НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

Г. 1882. био је број за школу способне деце од 6—15 године 2,215.387, што је према предходној години за 95.711 више. Школу је по-

лазило 1,697.987 деце, дакле од све способне деце око 77% или 41.647 ученика више него предходне године.

Број школа порастао је за једну годину за 71. Од 15.993 школе биле су државне 363, приватне 184. Број државних школа нарастао је за једну годину за 45, општинских за 77, приватних за 11, а број вероисповедних школа спао је за 62. Између тих школа беху 15.793 основне, 74 више народне, 126 грађанске школе. Према г. 1881 било је више основних школа за 59, виших народних школа за 2, грађанских школа за 26. Од свију тих школа биле су чисто мушке школе 948, девојачке 1066, помешане 13.979.

Школских дворана било је 22.661 т. ј. за 370 више него у предходној 1881. години. Школе снабдевене свим потребним нарасле су кроз једну годину за 1426.

Укупан број учитеља износио је 22.396, дакле за 372 више него у предходној години. Број оспособљених учитеља порастао је за 555, а неоспособљених спао је са 183. Између тих било је редовних учитеља 19.342, помоћних 3054. Број редовних учитеља нарастао је у течају једне године за 38, а помоћнак за 334. То показује, да се на нове школе намештају већином помоћни учитељи због мање плате; али и та помоћничка места преобратиће се постепено у редовна учитељска места.

По полу било је учитеља 20.207, учитељица 2.189. Број учитеља порастао је у течају године за 222, учитељица за 150,

У смислу 13. зак. чл. од г. 1879. знадоше мађарски језик 17.330 учитеља, мађарски само говорише 1419 учитеља, мађарски нешто знадоше 1926 учитеља, а нимало 1721 учитељ. Од ступања у живот поменутог законског чланка нарастао је број за мађарски језик оспособљених учитеља за 1842.

На издржавање народних школа трошило се 1882. године 11,755.626 ф., а то је према предходној години за 1,112.015 ф. више. Тај доходак подмирише: а) непокретна добра са 1,649.931 ф., б) капитали са 352.055 ф., в) школарина са 1,518.691 ф., г) државна припомоћ са 923,667 ф, д) општински принос са 3,622.569 ф., е) вероисповедни извори са 2.907.407 ф. и ж) приватни извори са 781 305 ф. Од целе суме потрошено је на плату учитеља 9,241.397 ф. Просеком долазило је на једну школу 735 ф. и на једно учитељско место 525 ф.

Од деце, која су школа полазила, било је мађарске деце 841.542, немачке 263 068, романске 212.607, словачке 268.065, српске 42.065, хрватске 28.641, рушњачке 41.995.

Учитељских школа било је 1882. год. 71 и то: 54 за учитеље и 17 за учитељице. Отуд су биле 24 државне, 46 вероисповедне и 1 приватна. У свима тим заводима било је 640 наставника и 3988 ученика од којих 1025 девојака. Према предходној години било је 13 питомаца више а 136 питомица мање.

Учитељски испит положише 1882. год. њих. 1500, зт 35 више него предходне године; али учитељица је оспособљено за 116 мање него предходне године.

Чланови земаљског учитељског мировинског фонда били су 12.474

учитеља, за 581 више него предходне године. Фонд тај износи сада око $3^1/_2$ милиона фор., скоро за по милиона више него предходне године. Из тог фонда уживаше 1882. год. мировину 78 и потпору 9 учитеља; даље је потпору уживала 431 учитељска удовица, 814 сирочади, а коначну отправнину добише 11 учитеља одн. учитељских удовица,

Учитељских и народних књижница било је 1952, од којих су 293 поникле у 1882. години.

Још су постојале две школе за обртне учитељице, једна у Пожуну, друга приватне женске задруге у Будимпешти, у којима се питомице настављају у свима врстама женског ручног и машинског рада.

И за образовање дадиља и забавиља постојала су два завода.

Трговачких нижих школа било је 30, средњих 9. Издржавање истих стало је 117.598 фр., од којих 16.500 ф. државне потпоре.

Забавишта је било 321, за 12 више него предходне године. Деце је у исте долазило за 1131 више него пре. Издржавање забавишта стало је 250.286 ф., од којих је држава у име припомоћи дала 20.774 ф.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Панчево.*) Врховни надзорник српских вероисповедних школа г. др. Ђ. Натошевић био је 11. нов. у Панчеву и походио је тамошњу вишу девојачку школу. (Н. Г. Л.)

(*Сомбор.*) Пошто се на расписан стечај за учитеља овдашње више девојачке школе није по мнењу месног црквено-школског одбора пријавио ниједан повољан компетенат, то је исти из своје седнице од 28. нов. на то место до краја ове школске године супституј исао апсолвованог гимназисту и сврш. приправника Ђорђа Протића.

(*Загреб.*) Земаљска влада издала је наредбу, којом се православној деци дозвољава одсада светковање бадњега дана, великога петка и велике суботе, али да се у замену за те празнике на трећи дан духова, на Иван дан и на дан свете Петке, који су дани били доселе празници, има држати школа. Та наредба издата је у споразуму са дотичним консисторијама. — У Сењу је установљен школски течај за трговачку и обртничку младеж. Исти ће трајати три године и дели се у два оделења, трговачко и обртничко, које свако има три разреда. Школа та издржаваће се потпором из земаљскога прихода уз материјалну и моралну припомоћ града Сења.

(*Из Лике*) пишу „Застави,“ да је тамошњи окружни управвтељ г. Марко Касумовић наредио свима котарским уредима, да се за божићне дарове школској деци смеју из школске благајне наручивати књиге само код „Друштва св. Јеронима“ и „Матице хрватске.“ Ипак је преко половине школске деце у Лици православне вере и српске народности. Какву ће поуку моћи да поцрпе та деца из књига поменутих друштава, кад се зна, да прво од њих има противуправославне тежње, а друго издаје само књиге за одрасле. Још је чудновато да окружни управитељ обилази у својој наредби хрв. пед. књижев. збор, који држи на складишту како књиге свог

издања, тако и друге, па и неке српске, и у ком је највише гаранције, да ће знати да изабере књиге, које су најбоље за децу.

(Како се Пољаци боре за своју народност.) Пруска влада употребљује сва могућа средства, да понемчи Пољаке у њеној држави, али како мало у том успева, види се из овог запевања, што га доноси „Schles. Ztg.“ у једном свом допису из Познања: „Ма да се пољска младеж у познањским школама само немачким језиком наставља, ипак се она не понемчава, јер чим изађе из школе, ступа одмах у друштва, у којима се негује пољски језик. Тако то чине не само младићи, који долазе са немачких свеучилишта, него и млади пољски трговци, обртници и занатлије, који су основали пољска удружења у Вратислави, у Берлину и Лајпцигу итд. *Делање немачких школа у Познањској паралисује се упоштс васпитањем у родитељском дому, где се води прави бој противу германизаторских тенденција и где се гаји љубав према пољској народности.*“

(*Батосек.*) Српска вероисповедна школа у Батосеку у толнанској жупанији добила је од кр. уг. министарства за богочаст и јавну наставу сва школска учила на дар.

(Свеучилишта у Европи.) Школске године $188^2/_3$ било је у Аустро-Угарској 10 свеучилишта са 979 учитељских снага и 15.573 ђака. Немачка има 22 свеучилишта са 2011 учитељских снага и 25.445 ђака. Енглеска има 8 правих универзитета и 7 тако званих колега, који имају укупно 509 учитељских снага и 18.180 ђака. У Француској не постоје државна свеучилишта, него само факултети и то 13 правничких, 11 медицинских факултета, 15 завода за спремање медицинара и 30 философских факултета, који укупно броје 1184 професора и 15.526 ђака. Сем тога постоје у Француској 5 римокатоличких универзитета. Италија има 17 државних и 4 слободна универзитета са 1655 професора и 11.728 ђака; Русија 8 универзитета са 709 професора и 10.305 ђака; Шведско-Норвешка 4 свеучилишта са 543 професора и 3425 ђака; Холандска 5 свеучилишта са 192 професора и 1685 ђака; Белгија 4 свеучилишта са 253 професора и 4072 ђака; Швајцарска 6 свеучилишта са 315 професора и 2031 ђаком, Шпањолска 16 свеучилишта и 475 професора и 13 722 ђака, Румунска 2 свеучилишта са 87 професора и 693 ђака, Португалска, Грчка, Србија и Турска имају по једно свеучилишта (велику школу.)

(*Осниваље црквено-школског фонда.*) Из Војке пишу „Застави“, да је тамошња општина на предлог г. пароха Станисављевића закључила, да од свог пашњака одцепи 700 јутара и да ту земљу укњижи као имаовину српске православне цркве у Војци. Тим ће се доћи до могућности, да се месне школе према потреби умноже и да те школе буду чисте српске народне школе са наставом у српском народном духу. Живели свесни Војчани! — Истом листу пишу из котара пазовачког о србождерском „уредовању“ окружног шхолског надзорника Лисца, који је тако ружно морао да остави бродско окружје. Ми смо одмах при премештају г. Лисца у Срем изрекли бојазан, да он неће знати да одговори родољубивој дужности, коју има да врши школски надзорник у петроварадинском окружју и нисмо се на жалост преварили. Сад је већ опште позната ствар, да је

г. Лисац изгубио сваку веру и симпатију код српског учитељства. Он је издао и ону наредбу о натписима на школским зградама, која се помиње у 20. броју (с. 317) о. л.

(*Професорка.*) На колегијуму Бедфорском у Лондону постављена је Мис Алиса Гарднерова за професора историје. Дзадесет мушких кандидата морали су да уступе пред том младом дамом. Мис Гарднерова написала је дело: Мишлење цара Јулијана о хришћанству.

РАЗНО.

(*Змај Јован Јовановић*) дични српски песник, навршио је 24. новембра о. г. педесет година свога живота. Живео још много година на понос свом народу!

(*Стогодишњица ваздушних балона.*) Ове је године управо сто година, како су почели ваздушни балони да се пуне водиком. Први велики балон пустили су у вис управо браћа *Монголфије* 5. јуна 1783., али тај балон је био напуњен загрејаним ваздухом. Већ 83 дана после тога т. ј. 27. августа 1783. напунио је физичар *Шарл* први балон водиком и пустио га је на Марсовом пољу у Паризу у вис. Тај балон попео се за 2 минута 1000 метара у вис и пао је за тим на земљу у неком селу, где га сељаци предусретоше као авет, те га вилама и млатилима упропастише; на срећу не беше у њему живих путника. Први живи путници, који одоше са балоном у вис, беху: један ован, патка и петао, од којих је први још јео у спуштању балона на земљу. То окуражи и људе, да се повере балону. Први, што се на то одважише, беху *Пилар де Розје* и марки *д' Арлан*, који се 21. октобра 1783. попеше у балону у вис. За њима пошао је 1 дец. исте године и сам *Шарл* са браћом *Робер*, а после постајаху већ све чешћа путовања у ваздух. Год. 1785. знало се већ за 35 са 58 лица, међу којима и једна женскиња, гђа *Тибл*, која се г. 1784. на тај пут одважила. Данас се броји таквих путовања већ на више хиљада.

(*Непријатељи рода човечијег.*) По једном недавно саопштеном званичном извештају погинуло је у британској Индији г. 1882. укупно 22.125 људи од дивјих животиња и змија, и то нађоше њих 895 смрт од тигра, 278 од вука, 207 од леопарда, 359 од хијена, 202 од алигатора и 19.579 њих од змија. Те исте године погинуло је од звери и змија 46.707 комада рогате марве. Као што је познато исплаћује индијска влада за сваку убијену шкодљиву животињу награду. Године 1882. убијен је 18.591 комад дивјих звери и 322 421 комад змија, за што је влада укупно у име награде исплатила 102.117 фор

НЕКРОЛОГ.

24. нов. премипуо је у Великом Градишту у Србији *Алекса Адамовић* приврем. директор тамошње ниже гимназије. Покојник је био родом из Вршца.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељ у Куњанци Ђура Плавшић именован је правим учитељем у Мајару, сврш. приправник Јован Павичић пр. учитељем у Шимуновци, сврш. приправник Љубомир Ракић пр. учитељем у Мартинци, сврш. приправник Ваја Чурчић пр. учитељем у Шашинци, сврш. приправница Љубица Живковићева пр. учитељицом у Шимуновци и сврш. приправница Марија Латасова пр. учитељицом у Попинци.

Учигељ у Батосеку Александар Богосављевић изабран је за учитеља у Великој Маргити, а учитељ грађанске школе у Тителу Јован Маржић постављен је дефинитивно на то место.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ на новосадским ченејским салашима. Плата 480 ф. и стан. Молбенице до нове године црквено шк. одбору у Новоме Саду.

— Тражи се православни учитељ у Гаћишту. Плата 350 ф., $8^1/_2$ хектара земље, стан и огрев. Молбенице до краја дец. по нов. кал. школском одбору у Гаћишту (п. п. Сухопоље).

НОВЕ КЊИГЕ.

Свиларство Написао М. Петровић професор природних наука у српској учитељској школи у Сомбору (Са више слика). Ову је књигу наградила „Матица српска“ са 120 фор. из фонда Јовава Наке В. С. Миклушког Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. Вел. 8⁰ с. 73. Цена 45 нов.

Revizija školskoga zakona od 14. listopada 1874. Preštampano iz „Napredka“. Zagreb. Naklada hrv. pedagog.-književnoga sbora. 1883. 8⁰ s. 200.

Летопис Матице Српске уређује А. Хаџић. Књига 136. У Новоме Саду српска штампарија Дра Свет Милетића. 1883. 8⁰ с. 155. Цена 70 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. М. Ј. уч. у Приједору. Ви нисте изреком навели, одкад да Вам се лист шаље и због тог Вам је послат од почетка године. Тако нам дугујете за ову годину још 1 ф, јер Вам је претплата већ истекла са 18. бројем.

☞ Дужнике молимо, да се што пре одуже и да нам не праве даље неприлике, а пошто је ово предпоследњи број за ову годину, то молимо, да се и претплата за идућу годину шаље како се неби ником шиљање листа прекидало.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 24. У Сомбору 31. децембра 1883. Год. XV.

НЕМА НАРОДУ ОПСТАНКА БЕЗ СВОЈЕ ШКОЛЕ!

Скорим ће се завршити ево десет година, како је престала да живи у тројединој краљевини самосвојна српска школа. Школски закон од 20. листопада 1874. задао јој је смртни ударац, а у хрватско-славонској крајини учинише то још раније школски прописи од год. 1871. Као по својим последицама за српску школу тако се и иначе школски закон и крајишки прописи слажу, те се могу по својој суштини да сматрају као један те исти закон. Тако ћемо и ми да чинимо у овим редовима.

О школском закону писало се већ много са педагошког становишта и ми смо му са наше стране увек признавали, да је њим уопште обележен напредак школства. Он је дао школи савремен основ и уређење и — што највише на њему ценимо — подигао је учитељство и морално и материјално.

Али колико су творцима тога закона пред очима лебдиле идеје општег човечанског напредка, толико исто утицаху на њих политички мотиви. Својим законом имадоше они намеру, да униште јаз, који је делио Србство и Хрватство и не беше им никаква мања циљ, него да све грађане земље претопе у једну народност. Колико је била та концепција са политичког гледишта узвишена и кадра да занесе многе хрватске мужеве, толико је она вређала српске грађане у земљи, који нису наскоро у новом школском закону могли шта друго да виде, него машину за хрватизовање. Тој тежњи школскога закона има да се приниште, што он није донео земљи онај благослов, који је по својој педагошкој ваљаности могао да донесе и тако се и код нас осведочило, да школа никад не може истински да напредује, чим се сиђе са своје опште човечанске основе и ступи у службу дневне политике.

Да су Срби и Хрвати генетично један народ и да је

њихов расцеп нанео огромну штету развитку нашега народа, то признаје данас у нас сваки родољуб. Али коб историје лежи још једнако над нама и Срби и Хрвати постоје још и данас једнако као два различита племена са засебним народним животом. Поред свега јединства речи душевне се њихове стране битно разликују. Не само вера, него и њихови народни обичаји и све што је са тим у ближој или даљој вези дели још једнако једне од друге. Хоће ли се тај јаз једном испунити и хоће ли кадгод једна реч значити и једне осећаје, то је питање времена, а родољубива је дужност свију нас, који се повољном решењу тога питања надамо, да тај час свом снагом ускоримо.

Пут, којим ће се то постићи, једино је просвета и споразум. Насилна средства кваре баш ту посао и не рађају никаквим плодом ни кад их се лате самосталне државе, као што јасно показују толики примери баш из наших дана. Стављати у задаћу школе однарођавање — а тако се изводи школски закон према нама Србима — значи мразити школу народу и задржавати напредовање просвете, која нас једина може опет сјединити. Постављати већ сада форму за то преухитрено је и кобно по циљ, коју сувременици могу само да припреме.

И збиља су Срби на свима странама у тројединој краљевини незадовољни са школским законом Сви наши листови пуни су података о томе. Мислимо да право тумачимо узрок том незадовољству, кад га налазимо у осећају Срба, да школе нису више њихове. Народ, који хоће као такав да постоји, не може данас да се лиши школе. Она је бедем народности и отргнути тај бедем народу значи подсећи жиле његовом посебном животу. А српски народ у тројединој краљевини има сувише развијену свест о својој народности, да неби приметио тај атентат на његово битисање. Православна вера, тесно скопчана са српском народношћу, нађе се у комуналним школама више мање запостављена и занемарена, стаде се њеним вернима проповедати верски индиферентизам и већ се тако мало на њу обзирало, да се није сматрало за нужно, да лице, које наставља српску децу, буде православне вере. То се особито види на женским школама, где су учитељице будућих српских жена и мајака — особито у горњој крајини — скоро махом римкиње. У дечачким школама није могла из обзира на црквену службу да се употреби у толикој мери та небратска тактика, која оздојећује и најпитомије Србе и која је морала да изазове њихов отпор.

Док је тако школски закон начинио себи све Србе за непријатеље, није могао он за себе да задобије ни саме Хрвате. Оне мале уступке, што су их законодавци ради виших цељи учинили Србима, сматрају они као рушење Хрватства и нарочито им нису по ћуди читанке, којима се толико замера и са српске стране. Језик у читанкама није им „хрватски“ (а нама опет није »српски«), гдекоји претерани баш се боје, да им читанке децу не „посрбе“, а тужба на ћирилицу, да „квари очи,“ подизала се у скоро свима учитељским скупштинама, па ево ово дана поново и у скупштини загребачких учитеља, у којој је најјаче заступљена учитељска интелигенција у целој земљи. Да, на тој скупштини могао је да се чује један глас, који је предлагао, да се из друге читанке избаци »штиво Милош Обилић,« јер се предлагачу не допада »његов чин: издајство, потајно уморство, братске сплетке итд у опће туј се ништа неизтиче, што би могло оплеменити дјетињу ћуд, као нпр. јунаштво Зриновића.« Ништа тако белодано не показује као тај предлог, колика разлика постоји још једнако у душевности Србина и Хрвата. Милош Обилић, који као узор јуначке одважности и најватренијег родољубља надима груди свакоме Србину, Хрвату је слика без морала и племенитости, којом је грешно упознавати децу! Где влада толика разлика у чуствима, ту је заиста најбоље и најмудрије, да сваки остане при своме, док сретнија будућност не изнађе спасоносну формулу, у којој би могла наша чуства да се уједно слију.

Да се школски закон овакав као што је сада дуже држати не може, то је увидела и сама земаљска влада, која је још лањске јесени сазвала у Загреб анкету и поднела јој свој предлог о ревизији школскога закона. Али ако ће та ревизија да задовољи и српски народ, онда мора она да се протегне много даље и мора нарочито да осигура Србима право на школску автономију. Јер одрицати то право Србима значи одрицати право на опстанак српске народности.

Да је то заиста жеља и потреба српскога народа, то потврђују гласови, који у последње време долазе из Загреба. Тамо је о св. Николи отворен земаљски сабор, у који су сада ушли и заступници из крајине. Тим је знатно порастао број Срба посланика и они су установили већ и српски клуб, у који су ступили сви Срби посланици без разлике политичних странака. Међу захтеве тог српског клуба стављено је потраживање пот-

пуне автономије на школском пољу. Тим потраживањем показују Срби у Троједници, да они у борби за народну школу виде најважније питање садањости. Посланици Срби су као прави родољуби примили на себе дужност, да свима законитим средствима очувају право православних Србаља на одржање њихових школа, у којима ће се будући нараштаји васпитати у духу српске народности и православне вере. Пошто је тај захтев основан на правди и лежи у интересу земље, то се тврдо уздамо, да ће се он и остварити и тек пошто се то збуде, повратиће се опет школа на здрав основ, на ком ће моћи да буде од користи не само за српски народ, него и за целу земљу Рад српских посланика у тој ствари пратићемо и одјако са највећим интересом, а ми већ сада не можемо да затајимо радост, што смо могли на крају године да покажемо нашим читаоцима на један знак, који предсказује после дуге чаме боља времена за српску школу. М. П.

ДЕЧИЈЕ РАДОСТИ.

Човеку је од природе дато, да му његова душа потребује неке свечаности и неких радосних часова. Збришите светковине и радосне дане некога народа, па сте му тиме уништили најмоћније средство, што облагорођава срце и душу. Од непоњатне су вредности у опште а поглавито за децу од благодетног су уплива такове светковине, што носе промене у свакидашњи монотони живот њихов, а поглавито радости, весеља и задовољства.

Историја је пуна примера, који сведоче да је тога било и у давно минулим временима. Нема тога коме неби познате биле „олимпијске игре“ старих Јелина. Оне су имале на себи свака свој особити и опредељени тип. Оседела и изнемогла грчка старина, који је иначе преко целе године седео у својој одаји затворен — кад је наступила народна светковина напрегао би своје иначе слабе и изнемогле кости и отишао би на ту општу славу, где би га опкољели унуци сиграјући се, а он би им пун задовољства и радости уређивао игре, где би у тренутку-два и сам себе за дете држао.

Како су такове свечаности с педагошког гледишта добра васпитна средства то би зарад бољег васпитања наше омладине потребно било, да се уведу и установе свечаности, које би носиле на себи карактер народни и биле од школског значаја, а уз то би се имало опет с наставом скопчати. Ми ћемо да ставимо за пример нашег првога школског просветитеља св. Саву. Овај је ударио темељ српској школи и хришћанској просвети у народу нашем. Овај празник народни како би се лепо могао довести у свезу са животом ученика, и у колико би се то на развијање чуства родољубља могло да употреби?

Хоћу да додам, да из ове сврхе не би им требало само значење празника према могућности њихова схватања растумачити, него би требало баш ли деце ради забаве приређивати, које не би са себе смеле обележје свечаности збацити. Оваке забаве имале би бити искључиво дечије, а да им уплив благодетно утиче на душу њихову. —

Светковине „светосавске“ што их данас имамо нису дечије светковине. Том приликом држани говори увек се удешавају према публици. — Многа је школска та светковина где нема ни говора дакле нема ни одраснима радости и хране душевне!

Овако удешене школске светковине неодговарају сврхи намењеној. Оне треба другче да се удесе. Ма да нисам вољан правити ту пројект, опет морам ма у главном да изнесем своје мисли. Као би се на светосавској светковини обред црквени обавио, могла би се увек за тај дан после подне држати дечија забава, на којој би имала деца да говоре, декламују, певају и друге забаве чине. Не мора бити баш овако, може и другче, само нека садрже у себи снагу, да оплемењују душу дечију.

Осим ових имамо ми и других свечаних дана, који би могли послужити за свечане дане наше деце, само би се морало дотерати и уредити. Ту мислим „мајске забаве“ (мајалесе). Ова лепа и красна забава што се одржава у најлепше годишње доба, на обично најдивнијим и лепшим местима у отвореној природи, најкраснија је дечија забава, и тешка је само штета, што и оне оће да се већ преживе. Многи непознају добре стране тих мајалеса и сматрају их за ништаве. Као многе друге обичаје тако и те дечије мајске забаве изопачила је светина. Некадашњи мајалеси изгледали су као нека скромна и добро расположена дружиница, у којима је свака члан чио и безазлен. А данас? Данашњим даном претворене су те једине дечије забаве у праве круте и запете игранке, измешане са сваким кваром, наиме: сујетом, раскоши и пијанком, што све то само по „баловима“ се практикује. Непозвани помешали су се међу децом и поремetили смер дечијих забава; те место спасоносног дјејства унели су у децу отров и заразу, која тако силно утиче на срце и душу.

Оваке забаве нипошто се немогу звати дечије, јер нису за децу, немају цел васпитања, него штетно упливишу на душу, те се као такове морају без оклевања или сасвим укинути или другче дотерати.

Има их, који не одобравају никакве дечије свечаности, у којима би дечица налазила себи радости и весеља. Ми неможемо да одобримо ово мишлење већ по самим речима славног педагога *Ф. Фребла*, који вели: „Дечији живот треба да буде непрекидни празник.“ О истинитости ових речи имамо довољно осведочења. Деца, што проводе школски живот монотоно с искључењем уживања у ма каквој радости, близо су опасности да постану душевно немарна и лења. Туга, жалост, суморност лабаве карактер а развијају клицу неваљалства, угушују умну снагу и прече ваљано васпитање. Шта више ни сама настава неће бити плодна, ако недамо деци радости и весеља. Подајмо деци нашој згодне прилике, да им је срце радосно и весело, па смо их тиме оспособили за васпитање и образовање. У монотони живот школски уплетимо по који свечани дан, коме ће се деца унапред радовати. Сгварајмо дечије забаве али само

таке, које ће оплемењивати и срце и душу, јер ако то не учине онда су штетне по децу и морамо укљанати од њих невину дечицу.

У Ст.-Керу 1883. *А. Р. П.* учитељ.

ХЕРЦЕГОВИНА.

Херцеговина заузима простор од 300□ миља. Херцеговина граничи од севера Босном а и од истока Босном, од југо-истока Новим Пазарем, од југа Црном Гором а од запада Далмацијом. На север простире се Херцеговина до Коњица и до Фоче; на северо-запад до Жупањца и до Лијевна; на запад до Далмације (средину пресеца река Неретва) и иде до бококоторског залива; на исток пружа се Херцеговина до Фоче и Плеваља (Таслице), одатле пак иде граница крај реке Лима до Бијелог поља. На исток одатле највећа је дужина Херцеговине около 200 аршина (? У.) а ширина 100 километара.

Површина Херцеговине испресецана је негде вишим а негде мањим планинским ланцима, који иду упоредо од северо-запада на југо-исток. Висина планинска расте од северо-запада на југо-исток, у след чега је јужно-источни крај Херцеговине много узвишенији од северо-западног дела и у след чега све главне реке извиру из јужно-источног краја, па теку на север и запад. — Другу висину чине ове планине у средини тока реке Неретве, где се узина сужава и где је највиши врх Вранац, висок 6000 стопа баш изнад села Борака а на југо запад од Коњица. Северна је падина ове планине веома стрма а на неким местима спушта се управо у реку Неретву. Јужна падина те планине обрасла је шумом а нарочито грбина планинска. На југо-запад примиче се планина Порим, који се издиже изнад Бијелог поља. На југ од Враначке планине почиње планина Липета и Борци и висина Бахтијевица, која се веже за Поримом. Липета је висока 4000 стопа а тако и Порим, врх Обрљин прелази висину од 5000 стопа. Падине Липете и Порима обрасле су боровином, јелама и буквом. За Липетом веже се планина Чемерно и Загорје. Од југа примиче се Загорју планина Думош. Где се састаје Думош и Чемерно постаје планина Лебрзник изнад Гацка, преко кога води пут из Гацка у Фочу. На југо-исток веже се Лебрзник с Војником, који се издиже 6000 стопа а на крај југоистока све ове планине завршују се горостасним и величанственим Дурмитором и Пирлитором, који достиже висину од 8000 стопа. Овоме ланцу припада и Волујак. Упоред с овим ланцем вуче се други од Порима. Од југо-источног краја Порима почиње планина Вележ с највишом висином од 3500 стопа. Источна падина Вележа са западном планине Лите чине равницу невесињско поље, које је око 1780 стопа над морем високо. Продужење ове планине јесте Бишина. Вележ се шири и у Дрежници добија име Кван и Дубраве, испуњава сав простор између реке Брегаве, а на југо-исток веже се планина Порим до Бишине. Сав је простор обрастао гором а тако и Трусина. Преко Дубрава води пут у Габелу и у Метковић, а преко Квана је Видово поље. Столац, продужење Трусине је вис. 4200 ст. и зове се Баба, јужно продужење Бабе зове се Сомина планина. На југо-исток шири се Сомина и веже се с планином

Дугом, Дуга пак веже се с Голијом а Голија с Војником. Од југа примиче се планина Троглав, који се издиже изнад Гацка и Корита. Од југо-запада примиче се планини овој планина Утес и Његош, које иду упоредо с Дугом све до више Никшића и ту се спаја с црногорском планином. — Видош између Стоца и Љубиња, па онда Билиће и Градине изнад Попова поља, где је највиши врх Бјеласница изнад села Тула. — Трећи ланац планински иде крај мора и то се зову приморске планине, где је највиша висина у Прологу код Лијевна а најмања је на средини, где је пресеца Неретва; од средине расте висина к југу, највиши су врхови изнад Суторине. Ова је планина већином гола а особито западна падина с мора, источне падине пак тамо нису сиромашне шумом и прорашћем, особито у Прологу што се зове Шума. Највиши је врх изнад Дубровника около 2700 стопа, Мутровник изнад Суторине, Добраштица, Зупци, Зрница и Зибер прелаи висину од 3000 стопа. На запад од реке Неретве до босанске границе друкчије су планине, где је највиша висина од близу 7000 стопа. Најбрдовитији је део на северо-запад, где је планина Вран у средњем делу; на запад од Мостара иде ред хумских брда до Љубушкога. —

Најзнатнија су поља у Херцеговини: *Бијело поље*, *Невесињско поље*, које опкољавају планине: Липета, Морине, Чемерно и Трусина. — *Гацко поље*, које опкољавају планине: Чемерно, Лебрзник, Дуга, Сомина, Баба и Троглав. — *Никшићско* (доње и горње) *поље*. — *Мостарско поље*. *Бишће*. — *Видово поље* код Стоца и долина Брегаве. — *Попово поље* крај реке Требишњице. — *Габелско поље* крај реке Неретве између приморске планине и Градиње. — *Љубушко поље* крај речице Требисата. — *Дуваньско* (пространо) *поље* а и код Љубиња има прилично поља.

Реке у Херцеговини теку у два правца а водомеђом служи планина Чемерно. Једне воде теку у два правца северо-истоку и утичу у Дрину а Дрина у Саву. Друге теку северо-западу и сливају се у Јадранско море. — Главна је река у Херцеговини *Неретва*, многобројни поточићи планински, који истичу из планине Чемерно и Морина, мало по мало образују речицу. Неретва тече између великих стрмена около 30 километ. к северу и прима у себе с обе стране множину поточића, те тако око Главатичева постаје прилична река, где је пуна камена. За тим она окреће на запад и тако тече около 25 километ. до Коњица и одатле обилази планинску узину, јер је планине одбијају и тече на југ до Мостара а одатле на југозапад и утиче у Јадранско море. С десне стране утичу у Неретву речице: Рама, Јабланица, Радобоља, Јасеница и Требисат, који се у Стругама улева у Неретву. С леве стране утичу у Неретву: Буна у коју утиче речица Буница; Брегава; у Габели пак речица Крупа, која је по свој прилици један део реке Требишњице, која такође с те стране утиче у Неретву. Река Требишњица извире у околини Билећа испод планине и тече између брда на југ 26 километ. све до Корјенића а одатле окреће на југо запад до Требиња, одавде на северо-запад кроз Попово поље, па се за једно 45 километ. губи испод земље и код села Струјића са свим је нестаје у понору. — *Дрина* се зове река, где се више мањих речица састају, као: Тара, која почиње испод северних падина Синьавине планине на граници црногорској и тече преко Колашина

страшном брзином између управних стена све до близу Фоче. С леве стране прима у себе *Пиву*, која почиње с јужне стране Сињавине, па пресеца планину Дугу и тече испод подножја Дурмитора. С десне стране Таре између Бијелога поље почиње река Чехотина, која се у Фочи улева у Дрину. На крају границе херцеговачке је речица *Лим*, која извире из 8500 ст. високе планине Виштора код Плава и Гусиња и тече кроз Васојевиће преко Бијелог поља између Црне Горе и Србије на 2 сата више Вишеграда у Дрину. —

МИНИСТАРСКИ ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЈАВНЕ НАСТАВЕ У УГАРСКОЈ ЗА ГОДИНУ 1882.

II. СРЕДЊЕ ШКОЛЕ.

Школске године $188^2/_3$ било је у Угарској свега 178 средњих школа, од којих државних 26, општинских 16, под министарским надзором стојећих вероисповедних средњих школа 71, автономно вероисповедних 62 и приватна завода 3. Од тих средњих школа биле су 85 велике гимназије са 8 разреда и 21 велика реалка. Гимназија са мање разреда било је 65, реалних школа 7.

На свима тим заводима било је при крају $188^2/_3$ школске године 37.876 ђака, и то је полазило 150 гимназија 32.904 ђака, а 28 реалака 4972 ђака. Према предходној години било је гимназијалних ученика мање за 743, а реалаца за 54 више. Од укупног броја ученика плаћаху школарину 30.681, а нису плаћали 7195 ученика; штипендије уживаху 2560 ученика, мање потпоре 7596

Од ученика средњих школа беху по матерњем језику: 27.819 Мађари, 5821 Немци, 2426 Румуњи, 1645 Словаци, 682 Срби, 166 Хрвати и 117 Рушњаци.

На свима средњим школама настављаху поменуте године 2511 професора и учитеља. Редовних професора било је 1547, суплената 313, ванредних професора и учитеља 241, са других завода 119 и вероучитеља 291. Према предходној години био је број наставника за 87 већи.

Издржавање средњих школа стало је 1882. године $3^1/_2$ милиона фор, према предходној години више за 95.402 фор. Отуд је на плате издано 2,303.469 фор., на остала издавања 817.058 фор. и на штипендије и потпоре 345.470 фор. Једна реалка требала је 6—7000 фор. више трошка него једна гимназија.

Испиту зрелости подвргло се у свима средњим школама 2537 младића, од којих га нису могли да положе њих 235.

У будимпештанској препарандији за професоре средњих школа радило је 20 професора, а уписало се 39 професорских кандидата, од којих 12 редовних, и 27 ванредних слушалаца; међу тима је била 10 штипендиста. Од свију њих положили су 27 професорски испит. Тај завод трошио је 1882. год. 17.959 фор.

У колошварској препарандији за професоре средњих школа радило је 14 редовних професора. Слушалаца је било 34, од којих 16 штипендисте.

Основни испит положили су 19, стручни 22. Трошак на тај завод износио је 12.820 фор.

III. ВИШИ НАСТАВНИ ЗАВОДИ.

Богословских завода било је 55 са 2039 питомаца. И то је било богословија: римокатоличких 32, унијатских 4, православних 4, евангеличких 8, реформатских 5, унитарска 1 и израилћанска 1. Слушаоце богословије настављали су 230 професора. Према предходној години порастао је број слушалаца за 114.

Правничких академија било је $188^2/_3$ шк. године 13, од којих је једна издржавана о државном трошку, 4 из наставног фонда, једна о трошку јегарског архијепископа, једна о трошку печујског епископа, једна о трошку евангеличке и 5 о трошку реформатске вероисповести. Сви ти заводи били су искључиво мађарски. Број слушалаца је износио 798, за 10 % више него предходне године.

На *будимпештанском* свеучилишту било је у $188^2/_3$ школској години 160 катедара попуњено и то са 63 јавна редовна професора, 20 ванредних јавних професора, 9 суплент-професора, 92 приватна доцента и 6 стручних учитеља. Сво професорско особље навестило је у течају једне године 590 предавања, од којих долазе на богословску групу 36, на правне и државне науке 111, на медицинску струку 162 и на философске предмете 281 предавање.

На свеучилишту био је уписан првога семестра 3271 слушалац, другога семестра за 244 мање. Од школарине беху опроштени њих 319, а 242 беху штипендисте, који су уживали штипендије у износу од 46.631 фор. Највише слушалаца (1626) беху правници, после њих долазиште медицинари (1041).

Трошак на свеучилиште износио је преко по милиона форината, одкуд је отпадало на плате 330 430 фор., на штипендије и потпоре 17.131 фор., а остало на друга издавања.

Свеучилишна библиотека умножила се са 2709 дела и смештена је у величанственој палати.

Колошварско свеучилиште имало је 60 катедара и то: 43 јавна редовна професора, 2 ванредна професора, 12 приватних доцената и 3 приватна учитеља. Првога семестра имало је 458 слушалаца, другога семестра за 17 мање. Управо половина слушалаца беху и овде правници (229), а медицинара је било 93. Од свих слушалаца плаћало је 77% школарину, а 25% беху штипендисте. Укупан трошак на то свеучилиште износио је 189.275 фор., одкуд на плате 134.416 фор., на штипендије 12.627 и остало на друге потребе.

Кр. Јосифова политехника у Будимпешти стекла је $188^2/_3$ школске године дивну нову палату. Наставничко особље састојало се из 24 редовна, 3 суплент-професора, 8 приватних доцената, 4 стручних учитеља и 1 ађункта. Још беху у послу 18 професорских помоћника и 1 нарочити стручни учитељ. Првога семестра било је 564 редовна и 26 ванредних слушалаца, другога семестра смањио се број редовних слушалаца за 49. Уопште је био 141 слушалац више него предходне године.

Течајева за бабице било је 8 са 308 питомица, од којих су 65 имале штипендију. Диплому су добиле на крају школске године њих 279. Трошак на те течајеве износио је 13.183 фор.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Божићни дар угарском учитељству.*) Његово Величанство наш премилостиви краљ сетио се великодушно пред римски Божић угарског учитељства даровавши из своје приватне касе „Етвешовом фонду“ и „Земаљском сиротишту угарских учитеља“ по *петнаест хиљада* фор., т. ј. укупно *тридесет хиљада* фор. а. вр. Дотично краљевско ручно писмо управљено на господина министра за богочаст и јавну наставу издано је у Бечу 18. дец о. г.

(*XII. редовна главна скупштина хрв. педаг. књиж. збора*) сазвана је за 31. дец. по нов. кал. у Загреб

(*Загреб.*) Од идуће године одступа од уредништва „Hrvatskoga učitelja“, г. Јосиф Гал усљед слабог здравља, тако да ће се одсада г. Стјепан Њемчић потписивати као једини уредник тог педагошког листа.

(*Настава у Француској.*) Настава је у Француској бесплатна; обавезност за полазење школе траје од 6—13 год., али може да престане и у 11. или 12. години, кад дотично дете покаже, да има довољно знања из школских предмета. Верозаконска настава уклоњена је из школског програма. Ученици, који се уче код куће или у приватним школама, морају сваке године да полажу испит пред нарочитом комисијом, којој предсједава инспектор или његов заступник. Народна школа обухвата три степена: основни течај (од 6.—8. или 9. год.), средњи течај (до 11. год.) и виши течај. У гдекојим паришким школама основни је течај засебан завод, који је поверен учитељицама, поред којих се понегде налази и нарочити управљајући учитељ.

(*Еманципација женскиња.*) На свеучилишту у Штокхолму постављена је госпођа др. Ковалевски за приватног доцента математике. Ове зиме предаје она теорију парцијалних диференцијалних једначина.

(*Београд.*) Главни просветни савет решио је, да при састављању новог наставног плана за основне школе служи као нормала шесторазредна школа са 6 учитеља и да број недељних часова буде за I. и II. разред по 22, за III. и IV. по 24, а за V. и VI. по 28.

РАЗНО.

(*Загреб.*) Срби посланици на хрватском сабору основали су српски клуб, ком ће бити задатак, да чува и штити своје становиште односно српске народности, цркве и школе. Као што се сазнаје из дневних листова захтеваће српски клуб признање верозаконског начела за школе и да се у земаљском буџету стави годишњи додатак за српске школске и црквене цели. Депутацију српскога клуба примиоје нови бан врло пријатељски.

(*Сомбор.*) У недељу 18. дек. као на Отцеве подељено је у дворани српске црквене општине Сомборске 93 пара обуће сиромашној школс-

кој деци, што је местни школски одбор из обштинске закладе на ту цјел намењене набавити дао.

(*Ж. Ж. Русо.*) У Паризу се устаповио „Одбор за народни споменик Жану Жаку Русову“ и изабрао *извршно поверенство*. У Одбору су: два почасна и један прави председник, државни саветници и академици; два потпредседника, тајник и благајник; 39 окружних и општинских већника; 4 виша државна чиновника и 4 општинска; 1 генерал и 26 публициста, књижевника и уметника. Одбор сматра да Ж. Ж. Русо не припада само Француској, него свима народима, те с тога живо жели видети да и српски народ суделује у прослави и свеопштој захвалности. Он се обратио српском *ученом друштву* да оно отвори и подржава јавни упис, који ће народу српском дати прилику да се придружи народу француском да прослави као што се пристоји велики спомен поменутога мудраца. (Б. Д.)

(*Гајимо свилене бубе!*) Прошлога лета гајене су свилене бубе на више места у сомборској околини, наиме: у Сомбору, Апатину, Бездану, Дорослову, Сент-Ивану, Сонти и Брестовцу. Свега се тим послом бавило 400—500 лица, који су — ма да овогодишње пролеће није било угодно за гајење — примили за своје галете укупно 12.966 ф. 15 н., тако да је на свако лице дошло 25—30 ф. Мислимо да то за први почетак није мала ствар и да ће се и наша српска места наћи побуђена, да се одјако посвете том корисном привредном раду, који се даје тако лако обављати.

(*Велика суша.*) У Намакваланду у јужној Африци није киша падала од 15. августа 1881. Биље, животиње и људи гину у сљед те велике суше.

НОВЕ КЊИГЕ.

Соколићи две песме од Владислава са шест слика Срнчетово издање Београд штампарија напредне странке 1883. 8⁰ с. 36. Цена 50 пара дин.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се равнајући учитељ у Баваништу. Плата 600 ф., стан и огрев. Молбенице до 13. јан. 1884. по нов. кал. управном одбору тамишке жупаније у Темишвар.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Прилози наших поштованих сурадника, који нису изашли ове године, изаћиће у идућем течају. Молимо их зато за мало стрпљења, пошто је простор листа и сувише мали, да би могли сви прилози одмах да се сместе, а одзив од стране нашег учитељства није на жалост ни из далека такав, да би могли да помишљамо на проширење листа. — Резултат овогодишњег расписа награда саопштићемо у идућем броју, пошто нам до завршетка листа није стигао извештај од умољених оценилаца.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ НА ШКОЛСКИ ЛИСТ ЗА ГОД. 1884.

Овим бројем завршује се петнаести течај „Школскога листа“ и излази претплата скоро свима нашим претплатницима. У програму листа

и начину излазења неће се ни идуће године ништа мењати, а биће озбиљна брига уредништва, да „Школски лист“ буде сваком годином све бољи и савршенији. У нади да ће нас српски народ и нарочито српско учитељство у већој мери него што је досада било умно и материјално потпомогати, отварамо претплату за г. 1884.

Цена је „Школском листу“ у аустро-угарској монархији, у Босни, Херцеговини и Црној Гори 3 фор. а вр., а за по године 1 фр. 50 нов.: у Србији за целу годину 8 динара, а за по године 4 динара. Који од гг. учитеља пошле новце за шест претплатника добијаће лист на дар, а који скупи три претплатника, добијаће лист у пола цене. Исто тако добијаће лист у пола цене и она гг. учитељи, којима је годишња плата мања од 300 фор., даље сва гг. слушаоци богословије, приправници и приправнице.

Претплата се шаље најбоље поштанском упутницом уредништву „Школскога листа“ у Сомбор (Zombor, Ungarn), а претплату за Србију прима књижара г. Велимира Валожића у Београду. Молимо да нам се не шаље претплата за краће време него за по године.

Нашим црквено-школским општинама стављено је високим школским саветом у дужност, да држе „Школски лист“ за своју школу, на што обраћамо пажњу гг. учитеља.

Уједно позивамо уљудно високодостојнике и имућне чланове народа нашег да изволе и за год. 1884 даривати „Школским листом“ сиромашне школе наше, особито у будимској и горњокарловачкој епархији, у источном Банату, Босни, Херцеговини, Далмацији, Боки и Црној Гори. Имена њихова износићемо као и досада благодарно на јавност.

☞ Још имамо неколико потпуних екземплара „Школскога листа“ од ове године, који се могу добити за 3 фор. „Школски лист“ од г. 1881. и од г. 1882. може се такођер још добити и стаје сваки течај 1 ф.

У Сомбору 31. децембра 1883

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ
уредник „Школскога листа.“

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Негдашњим ученицима мојима а садашњим ваљаним српским народним учитељима и учитељицама с ове и с оне стране Саве и Дунава, који су ми имен дан и крстно име моје као и тридесетогодишњицу мог учитељског рада о Никољу ове године честитали, нисам у стању због мојих многих послова посебице захвалити; с тога им путем школскога листа на њежној пажњи и пријатељском сећању њиховом, овим најусрдније благодарим.

У Сомбору, 20. Дек. 1883. НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ,
српске учитељске школе управитељ

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 1. У Сомбору 15. јануара 1884. Год. XVI.

РАСПИС НАГРАДА.

Да би од своје стране допринели живљем полету наше педагошке књижевности, расписујемо и за ову годину награде за три најбоље педагошке расправе, које ће у течају године 1884. изаћи у „Школскоме листу.“

Прва је награда *три* дуката, друга *два* дуката и трећа *један* дукат.

Које расправе заслужују награду одредиће умољени пресудиоци, који су изван нашег уредништва и којих ћемо имена у своје време саопштити.

Награде ове могу добити само народни учитељи и учитељице. Расправе морају бити оригиналне, а при досуђивању награде неће се узимати обзир на обим расправе, него само на ваљаност.

Писци расправа, које се натичу за награду, не именују се на истима, него треба своје име у запечаћеном писму својој расправи да додаду. Писма уз ненаграђене расправе доцније ће се уништити.

Уредништво се нада, да ће овај распис награда наћи одзива у нашем учитељству и да ће оно многобројно окушати своју снагу у утакмици, на коју га позивамо и која може бити само од користи за српску школу.

У Сомбору 1. јануара 1884.

Уредништво Школскога Листа.

ПРВО ВАСПИТАЊЕ И ЗАБАВИШТА.

„Пре него што почне дете разпознавати шта је добро, шта ли је зло, већ треба да оно изабере и чини добро.“ Тако нас учи небесна мудрост у књизи пророка Исаије. —

Васпитање се мора започети врло рано још за првих година детињих, у којима је дете непокварено и слободно од сваког неваљалог уплива туђинског, а не тек онда кад се разум детињи разбуди и развије.

Којим се начином почне развијати духовни живот у детета, тим ће ићи оно и даље по природним законима.

Прво ваљано васпитање у кругу породичном даје правац животу детињем, душу му напаја са оним што је лепо, добро и

свето; а што се у нежном добу младости пренебрегне, то се познije веома тешко исправити може.

По једногласном мнењу најславнијих мудраца прво се васпитање најлакше и најбоље добија у уредној, духом љубави и побожности задахнутој породици. Добра мати је прва и природна одхранитељка и васпитатељка своје деце. Њена љубав, њено самопрегоревање, њен пример благотворно упливише на телесно и душевно образовање дечије. Отац својим угледом и важношћу, својом озбиљношћу, строгошћу и сталношћу допуњава нежну љубав материнску и с матером заједно даје деци родитељски углед. Познавајући и љубећи њих и доброту њихову долази дете до прве слутње о Богу као најбољем отцу, о доброти, милости и старању Божијем о људима, и ту се зачиње основа праве побожности. Старија браћа и сестре у честитој и уредној породици штогод добра виде од својих родитеља, то пренашају и на браћу своју и љубазношћу својом много помажу својим родитељима при васпитању млађе деце.

Осведочена је истина да право и успешно васпитање може бити само на основу побожности и моралности, па како је христијанство најбоља и најсавршенија религија, религија љубави, врлина и човечности; то се са темељним разлогом може рећи, да само тамо добро напредује прво васпитање, где у породици влада чисти дух христијански, где су родитељи задахнути вером, љубави и надеждом, где су они прави и непритворни христијани и поштени разборити људи, који су свестни свога светог положаја и задатка, и којима благо своје деце на срдцу лежи.

Човек живи двојаким животом. Телом својим припада он земљи а духом је члан духовног света, чедо Божије за вечност опредељено. Он стоји у средини између видљивог и невидљивог света; он живи животом природним, животом друштвеним и животом у Богу.

За овакав живот и за све ове отношаје почиње се дете припремати на крилу мајчином и у милом кругу породичном, који у првим живота детињег годинама за децу заступа и цркву и грађанско друштво. Али кад се у деце пробуди самосвест, кад се у њих појаве оне три моћне склоности: склоност за друштво, за радњу и за подражавање, онда је врло добро а у многим случајевима и нуждно, да се деца од четири, пет и шест година, како она која добро домаће васпитање добијају, тако и

она која ма из којега узрока немогу се на дому добро васпитавати, шаљу у јавно дечије забавиште. Она прва деца у том заводу успоред са домаћим васпитањем, васпитавају се и развијају телесно и душевно у друштву својих вршњака, и припремају се за школу, а ова друга ту се чувају и одхрањују, те тако им се у забавишту накнађује, допуњава и поправља домаће васпитање.

Међу заводима за чување и васпитавање мале деце разликовати ваља у строгом смислу ова три завода: Дадиљиште, хранилиште и забавиште.

Дадиљиште је завод за новорођењу одојчад и за дечицу врло малену испод треће године. Први такав завод установио је Француз Марбо (Marbeau). У Паризу и у другим великим градовима дадиљишта су веома спасоносни заводи за чување и одхрањивање невине одојчади, којих матере изван куће радећи по цео дан тешке послове, морају себи насушни хлеб заслуживати. Називају се ови заводи и јаслице (créche, Krippe), за спомен витлејемских јасала у вертепу, у којима је мајка Божија новорођенога Исуса Христа положила. У осталом ова дадиљишта се само као човекољубиви заводи могу препоручити, тамо где љута невоља и нужда за одржање живота матер од свога чеда зарана одваја. Па и у том случају ваља да мати свако вече своје дете кући води и преко ноћ над њиме лебди, а недеље и остале благе дане на сваки начин треба да детенце таково код своје матере у породичном кругу проводи.

Хранилиште је завод за чување оне деце од 3—6 година, чији родитељи изван куће радећи хлеб свој заслужују, и који у обште нису у стању, да сами на своју децу пазе, да се с њоме забављају и да их добро васпитавају.

Задатак дечијег хранилишта је, да се деца у њему одрже под надзором и сачувају од сваке телесне и моралне повреде; уз то се деца у хранилишту сиграју, уче матерњем или туђем језику, молитвицама, песмицама и основима рачуна.

Прво дечије хранилиште основао је 1780. године евангелички свештеник Оберлин у селу Стајнталу близо Страсбурга. Он је своје хришћане учио и упућивао да брижљиво обрађују своју доста неплодну земљу и да се са занатима баве, и тим се за кратко време подигло благостање тамошњега народа и одомаћио уредан и питомији начин живота међу стајналским становништвом. За сачувати малу децу од повреде и опасности,

док им родитељи далеко од куће послове своје одправљају, науми човекољубиви Оберлин дати сеоској деци у свом дому стално уточиште, те с тога понуди родитеље, да своју децу, која још нису за школу дорасла, свако јутро његовој кући доводе Ту их је у пространој једној соби честита супруга свештеникова по упутству свога мужа чувала, забављала и васпитавала, а у том материнском раду помагала јој је једна добра девојка из суседства. После неког времена распростра ни Оберлин ово дечије хранилиште узевши под најам за ту потребу једну оближњу кућу, у којој установи он право, уредно и подпуно хранилиште за чување и неговање сеоске деце, где су под надзором добротворне супруге његове одраслије сеоске девојке и младе жене практично училе, како ваља око деце ићи, децу чувати и надгледати, и са чиме их ваља забављати.

У овом хранилишту су се деца сваког тежетника од јутра до мрака бавила, и ту им се и добра храна у одређено време преко дана давала. Сав разговор у хранилишту овом вођен је на француском језику, што је доиста неупутно било, јер су ова деца била немачка. Деца су ту слушала лепе приповедчице, учила песмице, сиграла се заједно, навикавала су се реду и пристојности и неке су лакше послове радила; најстарија деца од 5 и 6 година учила су још прести и по мало шити а уз показивање библијских слика упознавала су се са најглавнијим догађајима из живота Христа Спаситеља. Родитељи дечији благосиљаху свог доброг свештеника и његову достојну супругу, јер су без бриге могли на њима у све тежетне дане дечицу своју у хранилишту остављати, где су ова одржана, сачувана, нахрањена и добро васпитавана била.

Угледајући се на пример Оберлинов оснује кнегиња Павлија Липе-Детмолдска прво немачко дечије хранилиште у граду Детмолду године 1802. У ово хранилиште примала је она малену децу сељачку за време летњих послова. Родитељи су свако јутро пре полазка на посао дечицу своју у хранилиште доводили а у 8 часова у вече, по свршетку пољског посла, долазили су они у завод по децу, коју су сачувану, нахрањену и весело расположену кући водили.

Дадиље су у овом заводу с дечицом лепо и умиљато поступале, а дванајест одабраних госпођа сваки дан редом водише бригу о том, да се чистота и ред у заводу строго држи, да се

деца чисто држе, добро хране, прикладно одевају, брижљиво чувају и користно забављају.

(Наставиће се.)

РЕЧ НА ВОВЕДЕНИЈЕ.

У слаткоумилном ирмосу данашњег великог празника нашег, чули сте, Богољубљени Хришћани моји, да и

„Аггели вхожденіе пречистыя зряще оудивишася, како Дѣва вниде въ святая святыхъ“ ! (црквена песма.)

Васцелу родбину, и још многе часне девојчице у бело обучене скупише благочастиви родитељи пресвете дјеве Марије, те са запаљеним у руци воштаницама уведоше трогодишњу тада ћерку своју у св. храм на васпитање, а тиме испунише дани завет свој Богу.

Свечаност та тако је велика била, да се силан народ слегао на ту красоту и дивоту, та и сами су се Анђели божији на небу дивили гледајући тај свечани улазак у храм, — као што нам св. наша црква у песми својој данас казује.

Из историје овог догађаја можемо се уверити да је избрана Богоотроковица провела више година у том светом храму непрестано мислећи о Богу, поучавајући се у закону божијем и упражњавајући се у добродетељи; сво време своје проводила је у молитви, у читању св. Писма, у појању св. Псалмова и у вежбању у рукоделању. Плод таког васпитања био је тај, да је била са свим смирена и благообразна, да никог није вређала, да је сваком добро желела, да се клонила од гордости и сујете, — никаква зло није било у њој; а међутим је фине женске послове тако изучила, да је доцније *доламу*, т. ј. дољну хаљину, сама Христу Спаситељу тако вешто откала и израдила, да на целој хаљини ни једног једитог шва није било.

Ето вам, благочастиви Хришћани моји, укратко описах детињство мајке божије, нацртах вам стазу, којом је она пошла од ране младости своје, а то с тога што сам уверен да ће овај пример бити сваком оном „који има уши да чује“ заиста „на поправљање.“

Та узмимо само, љубазни моји, слике и прилике у којима ми живимо данас, пак ћемо увидети да смо далеко као родитељи изостали за родитељима пречисте Богоотроковице, а да су нам кћери далеко заостале од непорочне владичице, кћери Јоакима и Ане!

Какву улогу у животу човечанском играју женскиње као домаћице с једне, а као матере с друге стране, — сваком је познато.

Сваки од вас, љубазна браћо, зна ону дивну српску пословицу, која вели да „не лежи кућа на земљи, већ на жени.“ Велика наука лежи у тим речима, јер нам се у њима искуство народно казује . . . .

Бадава ћеш се ти, вредни домаћине, трудити и радити, што-но веле, из петиних жила, ако немаш честите домаћице, која ће умети чувати и паметно располагати твоју горким знојем заслужену зараду; твој је задатак да сгрћеш, а женин да располаже; према томе ти си гост

кући, јер си ти радин, који ван куће радиш и у кућу свлачиш, — а на жени ти кућа лежи, јер она ти зараду прима и њом располаже. Па ако је она мудра, штедљива и вредна, твоје ће имање сачувано и повећано бити; али ако ти је она мало-паметна, — ех, онда ти је сав труд узаман, јер „више жена напрстком разнесе, нег што муж мерицом нанесе“ — вели наша друга пословица.

Бадава ћеш ти, честити домаћине, чувати поштено име своје и своје куће, ако ти га жена каљала буде; бадава ћеш тражити од других поштовање, ако те жена твоја не уме поштовати; бадаве ће ти бити, ако ти и узидеш правим путем, ако ти жена странпутицом пође, — и ти ћеш морати посрнути, јер је она половина твоја, и кућа ће ти твоја тада посрнути, јер “кућа не лежи на земљи већ на жени“! . . . .

А шта тек да рекнем о жени као о матери? Као год што се тело сваког новорођенчета првим даном са мајчиних груди напаја, исто тако и млађана му душа прву храну од мајке добива. Па, што дете даље разумније бива, оно се све јаче мајци приљубљива, јер је на мајку једино и упућено. Природно је дакле да ће се дете у свему на мајчин угледати пример, и њезине савете слушати. Прве дакле основе, управо рећи, темељ васколиког васпитања, прима дете у кући родитељској, — од матере своје.

Па кад је то тако, онда можете себи лако представити од каквог је превеликог значења по живот човечији образованост женскиња.

Па како ми у том погледу стојимо? С болом у души признати морам, да ми Срби баш у том погледу од свију осталих народа најгоре стојимо.

И тек једва у најновије доба и то тако рећи у дванаестом часу показаше се и код нас први знаци свести, те почесмо дизати васпиталиштне храмове и за другу половину нашу, за женскиње наше.

А каква треба да су нам та васпиталишта, и чему треба да се у њима дечица наша уче, нека нам за пример послужи васпиталиште и васпитање богоизбране отроковице. Морамо их учити да непрестано мисле о Богу, као оцу нашем; морамо их учити закону Божијем, а да избегавају и сам разговор са безбожницима, јер св. Псалмопевац вели:

„Благо човјеку ономе који
„Не збори ријеч са безбожником,
„На путу грјешних који не стоји
„Нит' трпи трулеж у друштву свом
„Већ који закон Богодан
„Ваљуби тако, да о њем мисли
„И ноћ и дан!

„Тај је к'о дрво крај врела чиста,
„Које не губи никада листа,
„И у вријеме којено своје

„Плода обилно да.
„А безбожници нијесу таки, —
„Већ су к'о лаки
„Пред вјетром пра . . . .

Морамо их учити да су смирена и Богобојазна, да се клоне од гордости и сујете, а Богу да се непрестано моле. Морамо их настављати тако да им, „како с права пута душа млада не залута."

„јер Господ знаде праведних пут,
„а пут ће грјешних погинут"! (I. пс.)

Морамо их учити и тумачити им све истине св. наше мајке цркве православне, учити их да чврсти и постојани у вери својој до гроба свога остану, — а веру ту своју добрим делима засведочавају, јер је „вера без добрих дела мртва," вели св. писмо; а песма нам наша народна вели да, кад човек с овог света пође,

„Ништа собом не понесе
„Већ скрштене беле руке
„И *праведна дела* своја"!

. . . . . .

У свему дакле, па и у самим женским пословима нека нам је за пример сама Богородица, која је у *свему*, пак и у самим женским радовима, тако савршена била, да јој данас нигде равне нема.

А да нам се женске тако васпитати могу, морамо се постарати за такове школе, школе које ће одговарати духу нам народном, духу вере наше свете православне; школе, које ће нам женски наш подмладак преобразити, — а затим настављати и усавршавати оно, што тако препорођене мајке у душу дечице своје усађивале буду.

До нас дакле стоји. Ми се као родитељи морамо старати, морамо се *жртвовати* за љубав среће нашег подмлатка, па и последње лепте не пожалити.

Тим ћемо се до душе лишити ових земних блага, али ћемо души место ухватити, а потомству нашем спремити срећну будућност и овога и онога света.

У то име, Хришћани моји, и стадох на ово свето место да вам рекнем коју на данашњи благ-дан, у то име и помогла и помагала вам данашња велика *слава наша*. — Амин!

У Голубинцима 1883.

Д. Прерадовић,
свештеник.

ПРИРОДОПИСНА ЛЕКЦИЈА ЗА СРЕДЊЕ (III. И IV.) РАЗРЕДЕ НАРОДНИХ ШКОЛА.

Магарац.

Учитељ (-ица) приказујући ђацима магарца било живог, било насликаног пита: „Како се зове ова животиња?" — а прозвани ђак одговарајући у потпуној реченици вели: „та се животиња зове *магарац*, кењац (осао). *)

*) Ако учитељ (—ица) свуда, где је можно, употреби *катихетичан* начин предавања, то ће без сумње лако постићи цел. *Прим.* С К.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тело му у многоме личи на тело коња, само је магарац мањи и ружнији од коња; *изглед* му је жалостив и дремљив, због чега га слабо уважавају. По телу је покривен дебелом *кожом*, која је обрасла *длаком*. Пре су људи држали да је магарац изметнут коњ, али се вараху у томе, јер његова је врста тако исто стара као и коњска. — *Главни* (спољашњи, видљиви) *делови тела* му јесу глава, врат, труп, ноге и реп.

Глава му је велика, дуга и здепаста, и готово на четири ћошка. — На глави му је: чело, уши, очи, нос, уста и у њима: језик, вилице и зуби. — *Чело* му је пљоснато — *Уши* (на броју 2) су му дуге, и веома покретљиве. Магарац има оштар слух, због чега га држе да је плашљив, јер страшљиве животиње обично добро чују. Кад га госа претовари, он спусти главу и оћули уши. — *Очи* (на броју 2) су му велике и округле. Магарац врло добро види. Кад му покрију очи, он не ће да се макне, ма како му било. — *Нос* му је такође врло добар, а то се види по томе, што не ће ни да омирише оно, што није чисто. *Уста* су му велика а усне (горња и доња) дебеле. Кад га и сувише муче и киње, он само зине и усну увуче. Језик му је дуг и меснат. Зуби су му као и у коња.

Врат му је дуг и са стра̑нâ утињен; гриве нема на њему, него дужу длаку.

Труп му је ваљкаст и оздо чисто виси а озго је кроваст.

Ноге (на броју 4) (дакле је *четвороножна* животиња) су му тање и краће него у коња, али много поузданије, због чега га многи млинари држе. Магарац ходи лагано и тихо, но притом смотрено и поуздано, да не ће никада поклизнути, због чега је најзгоднији да носи људе и терете преко стѐнâ, стрмѐнâ и клизавих путова. По равницама носи и вуче магарац мале терете. Кад иде, каса или трчи са свим личи на коња, само што ситније корача и лакше ходи. Воли да обиђе брљу, само да не укаља ноге. На свакој нози оздо има магарац копиту (магарац је дакле *копитар*-животиња).

Реп му је подужи а на врху од дуге длаке китњаст.

Длака му је готово увек суре, бледе *боје*, ретко пак мрке или црнкасте.

На леђима и преко плећа има црну попречну пругу у виду крста. Дебела кожа му није тако осетљива као у коња, али је врло чиста као ни у једне сродне му животиње; бубе га не вређају. Како магарца нико не чисти, он се често ваља по трави а никада у бари и у блату као коњ.

Магарац је миран, понизан, дурашан и трпељив. Њега по вољи бију и шибају, и на сву меру муче и киње; и може бити да због толиких батина, оскудице и терета није више тако угледан као што је пређе био, него изгледа сувише матор. Магарац веома воли свога госу, позна га из далека и разликује од других. Добро запамти место, где је некада био и пут, којим је ходио. Поред свију тих добрих и одличних особина, опет се магарцу код нас подсмевају и ругају. На срећу његову поред свега тога је веома јак, а да није — он би давно угинуо поред сурових и бездушних људи Иначе је магарац спор и тром а лако бива и лењ. Студен мање подноси од коња, на хладноћи закржљави и скапава. У спа

ваћу често живо сања, па све бацака ногама, те се тиме — ако је у уској кошари — сâм осакати и омлитави. Не иде радо у воду, и због дебеле коже му не осећа кад га бију и кад га зарезници боду. Не поболева лако, него лако бива јогунаст (тврдоглав) и пакостан. У врућим и бреговитим земљама уљудније поступају с магарцем, па с тога тамо боље расте, длака му је мрча и углађенија, очи живље, брже ходи а даје се и јахати; тамо је он много краснији, бадрују и уваженији. Није добро питомити магарца, јер је дивљи магарац много већи, бржи и одважнији од питома а при том дурашнији и од коња. У врућим земљама живи магарац у великим ергелама. Без основе се назива глупим, јер коњ није много паметнији од њега. Неки мисле да магарци предсказују: какво ће време бити, а на име, да ће бити лепо време кад се они ваљају и весело скачу, а кад шиље ушима и њачу, да ће бити кишовито и ружно време. Магарац може доживети 30 година.

Глас му је храпав и немио-*њакање*. Магарац њаче само онда, кад је гладан и кад је веома раздражен.

Мужак се зове магарац, кењац (осао), *женка* пак магарица, кења а *младе* магаре, пуле, кењче, ћуше, које је живахно и окретно, лако скакуће и поносито држи главу. Магарица опули само једно магаре, пуле, које у почетку сиса материно млеко (магарац је *сисавац*-животиња.)

Магарци живе и у хладним и у врућим земљама. Магараца има и питомих и дивљих (напред је већ казано, како где поступају с њима и какви су према томе). Код нас иду с овцама, пастири их јашу а сиромашни људи служе се с њима мечто кôњâ.

Магарац није избирач у *храни*, задовољан је са свачим, све што коњи и друге животиње не бегенишу; радо једе траву, зрневље и слано корење а жељно поједе и најгори коров и чкаљ, и то како на паши тако и у кошари. Но у толико му је нежнији кус и већма пази на пиће; пије само чисту воду а нечисту не ће ни да омирише.

Корист је од магарца доста велика. Док је жив знамо, како и чиме нам користи. Млеко магаричино одавно пију по наредби лекарској они, који болују од груди. Од млека тога прави се *пармесански сир*. Месо дивљег магарца је као нека посластица а у неким земљама меша се с другим месом, те се праве кобасице. Како му је кожа чиста и дебела, то се прави од ње кожа за писање, тако звани *пергаменат*, и кожа за ципеле *шагрин*, а подаћињу се њоме и добоши. Од костију његових правили су људи у старо време вруле.

Поређење магарца с коњем.

А. СЛИЧНОСТИ.

Обе су ове животиње веће домаће животиње. Човек их је од старине узео у службу и припитомио. Оне су дакле *питоме домаће животиње*.

Облика су, тако рећи, једнаког. Глава им је дуга и готово на четири ћошка. Чело пљоснато; очи велике и округле; уста велика, усне дебеле, језик дуг и меснат а зуби једнаки. — Врат им је са стрâнâ утиљен. — Труп им је ваљкаст, оздо виси а озго је кроваст. — Имају четири ноге а на свакој оздо копиту (нерасцепљен папак). Реп им је дуг,

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА ГОДИНУ

1884.

БИБЛИОТЕ
БР.
ПЕТРА СТОЈАДИНО
НОВИ САД

ГОДИНА XVI.

Уредио и издао:

Никола Ђ. Вукићевић.

У Сомбору, 1884.

Штампарија Фердинанда Битермана.

САДРЖАЈ.

Чланци, расправе и извештаји:

Прво васпитање и забавишта од Н. Ђ. Вукићевића, страна 1., 17., 33.
Реч на воведеније, говорио Д. Прерадовић свештеник, стр. 5.
Природописна лекција за средње разреде народних школа, од С. Коњовића. — Магарац, стр. 7.; Коза, стр. 24.
О набављању учила, стр. 22.
Есмарх о школским клупама, страна 27.
Време је учитељ, стр. 28.
Н. А. Корф. В. Ваничек, стр. 39.
Школа рада по Линднеру, стр. 43., 53.
Дух дисциплине у васпитању, стр. 49.
Клостерско васпитање и образовање, писао Сремац, стр. 56.
Позив учитељев од Ст. Коњовића, стр. 52. 68.
Петко Рајчев Славејков будилац и учитељ бугарскога народа, стр. 57.
Васпитање слепих, стр. 58.
Многојезичност у васпитању по Др. Г. Линднеру, стр. 64.
Моме младом колеги II. од А. Р II., стр. 69.
Оксид угљика (из школске хигијене) стр. 72. и 90.
Школство у бившој крајини за шк. год. 1882—3., стр. 74
Три пријатеља, стр. 75.
Вјерозаконска настава у комуналним школама, стр. 80.
Седница вис. срп. нар. школског Савета од 16. марта 1884. од В., стр. 85.
Где је рођен Коменски, стр. 91.
Мати као васпитатељица, стр. 92.
Варошки и сеоски учитељ, стр. 96,, 113.
Извештај о стању народних школа од Ст. В. Поповића епарх. школског референта, стр. 100. и 106.
Школство у грађ. Хрватској и Славонији свршетком 1882—3. школске године, страна 105.
Каменита со, стр. 107.
Постепени развитак говора, стр 120.
Стипса, страна 123.
Народност у општем васпитању, стр. 129., 144., 161 и 177.
Моме младоме колеги III од А. Р. П., стр 131.
Сумарни преглед о стању свега хрв. слав. народног школства, стр. 133.
Заклада Д. А. Лике у Будапешти, стр. 135.
Важно школско питање стр. 136.
Рачунска наотава у нар. школи. Други разред, стр. 147., 165. и 180.
Опасност варошког васпитања, стр. 149.
Добротвори школе сентандрејске од П. Берића, стр. 151.
Цртање у основној школи од К., стр. 153.
Кад је време за учење страних језика? стр. 154.
О практичном значењу Астрономије, стр. 156.
Посета у заводу за глувонеме, стр 168

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА * БЕОГРАД *

Реч при освећењу споменика П. Апостолевића, говорио Ђ. Голуб свештеник, страна 171.
Мисли о важности испита, од Г. М., стр. 171.
Добротвори срп. основне школе сентандрејске, стр. 184.
Веће обзирање на развитак карактера код ђака, превео М. С. Кончар, стр. 186., 200., 216. и 234.
Школство у сједињеним државама, стр. 188.
Изјава уредништва, стр. 193.
Извештај о испитима у учитељској школи Сомборској 1883—4. године од Н. Ђ. Вукићевића, стр. 194.
Годишњи испит школски у Ст. Андреји, стр. 202.
Седница в. срб. нар. школског Савета од 2. Августа 1884. стр. 209.
Морално стање и васпитање у нас, стр. 213.
Српска учитељска школа у Карловцу, стр. 215.
Стање нар. заклада уз срб. учитељску школу Сомборску, на свршетку 1883. године, стр. 218.
Седница вис. срб. народног школског Савета од 1. октобра, стр. 225.
„Школски Лист“ и српско учитељство, од једног српског народног учитеља, стр. 230
Добротвори школе Ст. Андрејске и неколико речи о оснивању заклада народних, од П. Берића учитеља, стр. 236. и 247.
Седница вис. српског нар. школ. Савета од 24. Новембра, стр. 241.
Учитељица пред судом, стр. 245.

Књижевни прикази :

Од професора М. Петровића :

Српска читанка за ниже гимназије, књига прва, саставио Јован Живановић, стр 62. — Граматика немачког језика по Маку превео Ст. Чутурило, стр. 62. — Јестаственица за малу децу удесио Др. Ник. Ј. Петровић, стр. 63. — Краљевина Србија, написао М. Ђ. Миличевић, стр: 78. — Педагогија према другим наукама од Ј. Миодраговића, стр. 78. — Урођеност или моћ наслеђа, превео Ј. Миодраговић, стр. 78. — Први дар, забавно поучна књига за нашу лецу, написао Ђ. Бугарски, стр. 94. — Прва знања о човеку за малу децу, стр. 110. — Старинар срп. археол. друштва, стр. 174.

Од Николе Ђ. Вукићевића :

„Прва читанка за пучке школе у Босни и Херцеговини,“ стр. 125. и 140. — „Педагогија, III. дио. Посебно обукословље, саставио Стев. Басаричек, стр. 220.

Од Драг. Блажека :

Литургија у два гласа од Мите Топаловића, стр 93. — Зоолошке таблице за зид. Издање Карла Јанека у Табору, стр. 251.

У сваком броју : Школске вести, Разно, Некролог, Промене у школству, Упражњена учитељска места и т. д.

Женке им, кобила и магарица, доносе само по једно младе на свет (ждребе и пуле), које се млеком материним у почетку дoји. Они су дакле *сисавци*, — и то *четвороножни* и *длаком покривени сисавци*.

Обе се хране особито травом, кореньем и зрном, дакле *биљном храном* и делом су често на паши а делом у коњушници.

Оне се употребљавају како за јахање и ношење терета, тако и за вученье дакле су *теглеће* (теретне) *домаће животиње*.

Б. РАЗЛИКЕ.

Магарац је краћи и нижи, дакле *мањи* од коња; има пак дуже уши и дебљу кожу него је у коња.

У коња је красан *реп* с дугом длаком (струном), — магарац пак има го *реп*, а на крају овога киту од длаке као украс.

Коњ је разне *боје* а на име: црне, мрке, црвене, сиве, беле и т. д. — А магарац је готово увек сив, блед, ретко пак црнкаст или мрчаст; преко плећа има црну попречну пругу а по леђима уздужну пругу исте боје, дакле крст.

Магарац је спор, тром и тих, лако се уленьи; *ход* му је поуздан и више *издржи* од коња; може и више да *носи* од коња; — Коњ је у опште лепши и виткији, па и срчанији али се и лако распусти и подивља. — На против магарац може још мање поднети *студен* него коњ; он *закржљави*. Код нас жалосно изгледа, чему много доприноси то, што га рђаво хране и што рђаво поступају с њим; у топлијим земљама је он много лепшега стаса. Магарац често у сну тако живо сања, да бацака ногама около себе, и тиме се, ако је у уској коњушници, често сâм убогаљи; не иде радо у воду; због дебеле коже не осећа тако ударце и уводе; не поболева лако, али лако постаје јогунаст и пакостан; може доживети 30 година; мисли се да магарац предсказује какво ће кад време бити; о мудрости магарчевој много се приповеда.

Магарац *виче* отегнуто *и — а* (*њаче*), а коњ јасно *хрже*.

Магарац се лошије и слабије (мање) *храни*, задовољан је с коровом, чкаљем и кореньем (сôним), али није само чисту воду.

Млеко магаричино пије се по наредби лекарској против грудобоље а месо се меша с другим месом и употребљава се у неким земљама за *кобасице*; од дебеле и чисте коже прави се *пергаменат*, *шагрин* а подапињу се њоме и добоши.

НА РАСПИС НАГРАДА ЗА ГОДИНУ 1883.

Славном Уреднишшву „Школскога Листа“

у Сомбору.

Одзивајући се молби славног уредништва, да би овдашњи учитељски збор изрекао пресуду о чланцима, који су у Школском Листу о. г. писани за награду, збор је тог мишлења, да чланак „Пажња“ у 23. бр. добије награду од 2 дук. а они из историје педагогије у бр. 5. Народне школе у Инглеској, у бр. 6. Васпитање Језуита, у бр. 7. Франке и пијетисти, да се награде са 1 дук.

Она награда од 3 дук. да остане за 1884. г. из узрока, што је

онај први чланак „Пажња“ по својој краткоћи одвећ награђен са 2 дук., а они други опет за то се по мишлењу збора са 1 дук. наградити имају, што су просто казивање онога, што се у повесници педагогије и на другим местима већ и то опширније находи, и што избор њихов није погодио оно, што би се за наставу и васпитање препоручити могло: Белов и Ланкестров начин из нужде је уведен тамо, где се ишло за тим, да један учитељ може већи број деце учити. Овај начин наставе и васпитања неможе одговорити цељи школској, јер „монитори“ немогу никад заменути учитеља, па и „генерални монитори“ у место васпитаоцу предочене цељи понајвише би обратну постизавали, што се млади питомци дају лако обманути, привикавају се варању и рађа се у њима на овај начин завист, из које се потворе често рађају.

Васпитање у Језуита, које је скучавало слободно мишлење а неговало робски дух и служило само неким одређеним себичним цељима, неможе се препоручити за рационалну наставу и васпитање.

Пијетисте такође су једнострано децу обучавали и васпитавали на основу тврде вере само у чудеса — друге врлине човекове ван ове побожности, која оваким начином лако прелази у притворство, слабо су неговали.

Најпосле овај збор мисли, да би најбоље било, кад би сл. уредништво у Школском Листу истакло теме за писање чланака за награду, као што би могле бити:

Шта је задатак учитеља уопште?
Које су мане домаћег васпитања?
Шта се има чинити при васпитању женских?
Шта има да чини учитељ за одржање запта?
Које су зле следи једностраног образовања?
Какав је савестан учитељ?
Како се може деци омилити похађање школе?
Шта чини народна школа за образовање људско?*)

Овакове и овима подобне теме изазвале би учитеље, да пишу расправе, које би знатно упливисати могле на добру наставу и васпитање у народној школи.

Још би се могло приметити и то, да се писци чланака за награду непотписују ни са првим писменом свог имена, а камо ли да га целог потписују. Ово је нужно безпристрасне оцене ради.

Из седнице учитељског збора држане у Сентомашу 23. Дец. 1883. г.

Милан Ј. Настић, перовођа. *Др. Плавшић,* председник.

Позивајући се на саопштени допис јављамо, да је писац чланака „Из историје педагогије“ г. М. Симеон Кончар, народни учитељ у Јошани крај Удбине, а писац чланка „Пажња“ г. Стеван Коњовић, народни учитељ у Сомбору, потписао се већ под својим чланком. Истој господи су досуђене награде већ одпремљене.

Уједно нам је пријатна дужност да се славном српском учитељском збору у Сентомашу топло захвалимо за готовост, којом се одазвао нашој молби, да се оцењивања послатих нам чланака прими.

Уреднишшво “Школскога Листа.“

---

*) Нека су те теме топло препоручене овогодишњим писцима за награду. У. Ш. Л.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српска учитељска школа у Горњем Карловцу.*) Ове школске године уписало се у исту 35 ђака, и то 24 приправника и 11 приправница. По разредима овако: у I. њих 11 (8 м. 3 ж.), у II. њих 10 (5 м. 5 ж.) и у III. њих 14 (11 м. 3 ж.) Да ова школа — као што је већ толико пута у изглед стављано — добије већ једном право јавности, јамачно би број ученика у истој био двапут и трипут већи.

(*Београд.*) „Просветни Гласник“ досадањи орган министарства просвете престао је од нове године да излази.

(*Ниш.*) Ове школске године отворен је овде и седми разред гимназије и тако има сада у Србији три потпуне гимназије. У свих седам разреда уписало се 202 ученика, од којих су 24 женска деца. Исто је тако и у овдашњој учитељској школи отворен ове године један разред више,. тако да сада има три разреда, у које се уписало 75 ученика. Нишка основна школа има 20 разреда, 12 мушких и 7 женских, са преко 1200 деце. Сем тих наших школа имају и Турци неку врсту своје основне школе, а до скоро имађаху и Јевреји. (Б. Д.)

(*Загреб.*) Хрватски педаг. књижевни збор решио је међу осталим на својој главној скупштини, која је одржана последњега дана минуле године, да се земаљска влада замоли, да изашље на изложбу женског ручног рада, која се приређује идућег лета у Новоме Саду, учитељицу рада на кр. препарандији у Загребу гђу Басаричкову, која би после имала дужност, да поднесе свој извештај о тој изложби. — Друго овдашње учитељско друштво „Учитељска задруга“, ком је циљ потпомагање учитељске сирочади, имало је своју главну скупштину 20. дец. пр. год. Друштвена имаовина износи скоро на 29.000 ф., а прошле је године издано на сирочад до 1000 ф. и на потпоре 314 ф.

(*Нов педагошки лист.*) У Задру почиње од нове године да излази нов педагошки лист „Zora“. Уређиваће га професор Вицко Данило и учитељ Михо Зглав. Цена је листу на целу годину 3 ф., а на по године 1 ф. 50 н.

(*Награде за свиларски рад.*) Прошлога лета гајили су приправници и приправнице трећега разреда у српској учитељској школи у Сомбору свилене бубе и на свршетку израдили су писмену задаћу о поступку при том послу. Кр. уг. инспекторат за свиларство у Сегзарду, ком је управа учитељске школе поднела извештај о гајењу буба у заводу и писмене радове ученика и ученица, наградио је два приправника и две приправнице, који су највише успеха показали, са 10 и 5 франака, и то добише прву награду од 10 франака: г. Сима Манојловић, сада учитељ у Немету и гђца Драгиња Антонијевића, кандидаткиња учитељства, а другу награду од 5 франата: г. Тодор Ракић, сада учитељ у Пивници и гђца Анастасија Антонијевића, сада учитељица у Ђали.

(*Словенске школе у Трсту.*) Ма да у Трсту има 26.000 Словена, ипак немају они ни једне словенске школе. Сада је пак словенско политичко друштво „Единост“ поднело тршћанском магистрату петицију, потписану од 1428 отаца породице, у којој захтевају, да се за њихову децу установе две словенске народне школе. По садањој политичкој струји у

Аустрији извесно је, да ће се то захтевање и испунити упркос свој опозицији тршћанских Талијана.

(*Бугарска.*) Бугарски учитељи основали су учитељско друштво под насловом: Св. Кирил и Методије, ком ће управни одбор бити у Пловдиву, а у сваком округу биће окружни одбори. Друштво то издаваће до скора школски лист. У кнежевини Бугарској постоје две мушке препарандије са двогодишњим течајевима и то у Шумену и Цариброду, а ове је године основана у Румелији и Казанлику троразредна препарандија, коју полази већ сада у I. разреду до 50 ученика. (Н.)

(*Праг.*) Чешко свеучилиште, које још нема богословски факултет, полазе ове године 1369 ђака, а немачко, које има и богословски факултет, 1334. Чешка политехника броји ове године 532, немачка 288 слушалаца.

(*Русија.*) У руском министарству држе се саветовања о реформи вишега рускога школства. Дневни листови јављају, да се влада на све могуће начине труди око тога, да се омладини приступ у више школе што већма — отешта. Школарина — која је већ сада нечувено велика — има се знатно повисити; сем тога се предлаже, да се у будуће од свеучилиштних слушалаца захтева кауција у износу од 500 рубаља, која би била као јамство за њихово лојално владање према школским властима. Разуме се да ће на тај начин свеучилишта бити приступачна само синовима богатих родитеља.

(*Ученици у мађарским гимназијама у Бачкој.*) Поред српске велике гимназије у Новоме Саду постоје у Бачкој још 4 велике и две мале гимназије са мађарским наставним језиком. У исте се уписало ове школске године ученика: у Баји 228 (према предходној години за 47 мање), у Суботици 367 (према предх. год. за 24 мање), у Новоме Саду 196 (према предх. год. за 35 мање), у Сомбору 265 (према предх. год. за 38 мање), у Новом Врбасу 97 (према предх. год. за 4 више) и у Сенти 120 (према предх. години за 23 више.) У свима мађарским гимназијама у Бачкој има дакле 1273 ученика, што је за 117 мање него предходне године.

(*Исправак.*) Његово Величанство поклонило је „Етвешовом фонду“ и „Земаљском сиротишту угарских учитеља“ *по 1500 ф.*, а не као што је у прошлом броју погрешно јављено *по 15.000 ф.*

РАЗНО.

(*Јелка и вертеп у Сомборској школи.*) Већ од неколико година постоји у Сомбору обичај, да се на Бађњи дан после подне по свршетку службе Божије у великој дворани народне школе држи дечија свечаност „Вертепа.“ Ове године на Бађњи дан први пут унешена је и „Јелка“ или „Божићње дрво“ у школу, и држана је у присутству родитеља дечијих и свију учитеља и ученика светковина по сљедећем програму. 1. „Рождество твое“ појаху сви ученици. 2. „Повест о Благовестима“ приповедала је Надежда Вујићева ученица II. разреда. 3. „Богородице Дјево“ појаху женска деца. 4. „Повест о рођењу Христовом“ казивао ученик II. разреда Славковић. 5. Старинску српску божићњу песму „Витлејеме славни граде“ појала су сва деца. 6. „Повест о анђелима,“ који слављаху

Христово рођење, причала је мала Иванка Стојковићева ученица II. осн. разреда. 7. „Слава во вишних Богу,“ појаху сви ученици. 8. Пастири Витлејемски словио Гедан Радуловић ученик II. разреда. 9. Ликуј днес Сіоне“ појаху ученици. 10 „Мудри звездари“ приповедала Јованка Маширевићева. 11. „Дѣва днес“ појао хор. 12. „Бежање у Египет“ приповедала М. Шикопарија ученица II. разреда. 13. „Вси језици“ појао ученички хор После тога разјаснио је управитељ школски Вукићевић значење ове светковине и символично значење божићњега дрвета, које нас подсећа на „дрво живота“ у рају, — и раздао је на дар оним ученицима и ученицама, који се најбоље владају и најприљежније уче, 30 примерака своје „Спомоћне књиге за разјашњавање црквенога појања.“ Затим деца још једанпут одпоје песму: „Вси језици“ и тиме се ова побожна школска свечаност заврши. У исто доба и на исти начин у присутству многога народа држана је овака свечаност али без јелке, у салашким школама на Буковцу и у Жарковцу.

(*Нов лист.*) Од нове год. покреће на Цетињу наш познати књижевник г. Јован Павловић лист за књижевност и забаву под насловом „Црногорка.“ Овај лист доносиће разне поетске саставе уметне и народне, расправе о појединим неосветљеним питањима наше историје и саопштаваће разна градива за боље познавање наше прошлости; доносиће расправе о појединим питањима наше књижевности, а по потреби осврташе се и на страну књижевност; доносиће критичне претресе појединих књижевних дела наше књижевности и бележиће верно све што се у њој појави. „Црногорка“ ће излазити један пут у недељи дана, и то: четвртком, на целом табаку а стаје за Аустро-Угарску (и за Босну и Херцеговину) 6 ф. а. вр. на годину, 3 ф. на по године, а 1 ф. 50 н. на три месеца. Претплата се шаље на г. Петра Рамадановића у Котор.

(*Сарајево.*) Код овд. православне општине постоји фонд од 450 цесар. дуката, основан од више добротвора младежи, из којега се сваке године пред божићне празнике набавља одијело за сиромашну школску дјецу. Фонд тај из године у годину расте, да тако све боље и боље служи намијењеној му добротворној цијели. У то име ће и ове године овд. православна школа да приреди о св. Сави бесједу са игранком, од које ће чист приход одређен бити на повећање горњега фонда. Православни црквени кор у Сарајеву, који сачињавају кандидати учитељског образовалишта у Сарајеву, мушка дјеца из овоградске дјечачке школе и женска дјеца из овоградске дјевојачке школе заједно са своје двије учитељице, пјева други дан божићњег празника литургију од Корн. Станковића за сопран, тенор, алт и бас компоновану. Овај ће кор и даље гајити црквено православно хармонично пјеније, те сваке недјеље и празника у цркви појати. (S. L.)

(*Црквене композиције.*) Г. Никола Трифуновић ђакон, кога је српска влада на то одредила, уредио је и спремио за штампу целокупне црквене композиције поч. Корнелија Станковића првог српског композитора. Први део црквеног певања, осмогласник изнеће 115 штампаних табака; а са свим празничним певањем изнеће на 300 табака. Ми ћемо се

радовати ако што пре ова дела првог српског виртуоза, која је српска држава откупила, угледају света. (Б. Д.)

(*Књижевност.*) Г. Ђорђе М. Бугарски слушалац више педагогије у Бечу позива на претплату на забавно-поучну књигу за нашу децу, којој ће бити наслов „Први дар.“ Књига ће изнети најмање 4 табака, а цена јој је 50 новч. Претплату ваља послати најдаље до 20. јан. писцу у Беч (Wien, IV. Waaggasse Nr. 3. II. 31. St. 2.)

(*Др. Јован Суботић.*) 8. јуна о. г. биће управо 50 година од како се др. Јован Суботић појавио у „Летопису“ на пољу српске књижевности. Књижевни одбор „Матице српске“ решио је, да достојном светковином прослави педесетогодишњицу Суботићевог обилатог, многоврсног књижевног рада и изабрао је своја три члана, који ће имати да поднесу предлог о начину те прославе.

(*Моруна.*) Пред божићне празнике ухватили су рибари у Дунаву код Белегиша (Срем) велику моруну. Дужина те рибе била је 2·55 m, обим 1·18 m, а била је тешка 120 килограма. Моруне те величине ретко кад залутају у горњи Дунав. Иста моруна продата је за Београд.

(*Српско певачко друштво у Панчеву*) бројало је прошле године 49 члана певача, 44 певачице, 94 потпомажућа члана и 18 почасних чланова.

(*Мађарска учена академија у Будимпешти*) располаже имањем од близо два милиона форината. Прошле године износило је примање 153.205 фор., а издавање 115.276 фр.

(*Београд,*) Изишао је статут српског археолошког друштва, које се оснива у Београду. Смер овога друштва је: одржавати, прикупљати, изучавати и на свет издавати културне, историјске и уметничке старине из свију периода преисторијског и историјског живота на српској земљи. Управа друштвена издала је позив на упис у чланство. Желимо том позиву што више одзива.

(*Колику штету почини јастреб.*) Прошлога лета опази неки шумар на високој јели гњездо од јастреба и рече неком човеку, који се баш ту десио, да се попне на јелу и да гњездо скине. Тако и би; у гњезду пак нађоше поред облигатног броја младета: 1 старог зеца, 3 млада зеца, 4 јаребице, 2 голуба, 7 косова, 5 врабаца, 3 говедарке, 4 зебе, 8 пеница. Из тог се пописа може да суди, колику штету почини за годину дана само један једини јастреб и за то треба тога харамију требити колико се год може.

(*На жртвеник просвете.*) Пречасни господин архимандрит манастира Кувеждина Сава витез Стојчевић изволео је и ове године претплатити „Школски лист“ за г. Бранка Влашкалића учитеља у манастиру Грабовцу. Врли родољуб г. *Лука Л. Јовановић,* кр. брзојава надчиновник у Загребу претплатио је као сваке тако и ове године „Школски лист“ за српску школу у босанском Шамцу.

(*Јавна захвала.*) Овдашњи трговац г. Васа Јовановић буковички као прошлих година тако је и ове српској школској младежи 10 књига као божићни дар поклонио. За тај дар, како од своје стране исто тако и од наше школске младежи овим топлу благодарност изричем. У Н. Сланкамену 1. Јануара 1884. *Мојсије Бизумић.*

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Равнатељ више девојачке школе у Вараждину Фрања Степанек именован је кр жупанијским школским надзорником за жупанију вараждинску.

Сврш. приправница Јелена Петровића постављена је за пр. учитељицу у Срп. Итебеју, а сврш. приправник Коста Петровић за пр. учитеља у Мокрину. Учитељ у Винковци Атанасије Стојадиновић промакнут је из трећега плаћевнога разреда у други. Учитељ у Уљанику Петар Богић именован је правим учитељем у Вел. Грђевцу, привр. учитељ у Мохову Јован Чордашић привр. учитељем у Малој Ремети, а нам. учитељ у Нови Пављани Дамјан Поповић и нам. учитељ у Поповцу Никола Драгојевић правим учитељима у истим местима и сврш. приправник Богомил Прица привр. подучитељем у Ораховици. Учитељ у Миклеушки Коста Драгосавац постављен је за учитеља у Слобоштини.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ и појац у Слобоштини у кр· поджупанији пожешкој. Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене на вис. кр. земаљску владу, одељење за богоштовје и наставу шаљу се до конца јануара по нов. кал месном школском одбору.

— Тражи се учитељ и појац у Уљанику у кр. поджупанији пакрачкој. Плата 400 ф., стан, 3 јутра земље и огрев. Молбенице управљене као горе шаљу се до конца јануара по нов кал. месном школском одбору.

— Тражи се учитељ православне вере у Ператовици Великој, општине грубишнопољске у кр. поджупанији беловарској. Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене као горе шаљу се до конца јануара по нов. кал. кр. надзорништву и Беловару.

— Тражи се други учитељ и појац у Ровишту у кр поджупанији крижевачкој. Плата 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене као горе шаљу се до 3 фебр. по нов. кал. кр. надзорништву к крижевце.

— Тражи се учитељ у Рац-Алмашу. Плата по сесије земље, од брачног пара по 1·20 ф. и стан Молбенице до краја јануара г. Г. Амиджићу пароху и председнику у Рац-Алмаш.

— Тражи се учитељ у Мокрину. Плата 442 фр. 90 н., стан и 3 ланца земље. Молбенице до краја јануара одбору српских школа у Мокрин.

НОВЕ КЊИГЕ.

Познавање и неговање човечијег тела за ученике основних школа написао Светозар Милетић учитељ. Треће издање. У Земуну издање и штампа Србина-Милоша Грабовачког 1883. Мала 8° с. 32. Цена 10 новч. или 20 пара д.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Марку Врсаловићу равн. уч. Повље. Нека буде и ове године по Вашој жељи. — Г. Милошу Костићу уч. у бос. Градишци. Послали смо Вам „Ш. Л.“ од 1881. год., за који нам дугујете 1 ф а. вр. — „О здрављу у школи.“ Пуно је грешака у језику, а и стварних (у ваздуху се не налази карбоницум, него угљена киселина). Чланак се тај не може исправити, него треба сасвим да се преради, а за то немамо на жалост времена. — „Школски врт и како треба да буде уређен и т. д.“ Предмет је тај већ довољно исцрпљен у извештајима са учитељских скупштина, који су саопштени у последњим бројевима. Жао нас је да сте се закаснили. Поздрав

☞ Молимо све пријатеље „Школског листа,“ да се заузму, да се исти већма распростре но што је до сада случај. Само тако осигураће се опстанак овоме листу. Данас је на жалост још врло много српских учитеља, којима он никако не долази у руке. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школскога Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф. а. вр.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 2. У Сомбору 31. јануара 1884. Год. XVI.

ПРВО ВАСПИТАЊЕ И ЗАБАВИШТА.

(Наставак.)

По примеру ових првих дечијих хранилишта на скоро затим почеше се оснивати оваки заводи на многим местима у Немачкој, Швајцарској, Француској и Енглеској.

У нашем драгом отачаству прво је дечије хранилиште под именом „Анђелскога врта“ установила контеса Терезија Брунсвикова. Ова племенита и уважена домородкиња за своје младости дуже се времена бавила у Швајцарској; шест недеља провела је у Ивердону у кругу прослављеног отца новије педагогије човекољубивог Хенрика Песталоције, и слушајући његова мудра предавања, добро се упознала са духом и начином његовога васпитања Она се и сама радо бавила са васпитавањем деце својих сродника и кад се у Шотској појавила мисао о чувању и васпитавању мале деце поднесе она 1825. године в. кр. угарском наместништву предлог за оснивање хранилишту у Угарској за прво васпитање деце простога народа За одговор добије она „да је простом народу нуждна послушност а не васпитање.“ Ово ожалости човекољубиву и племениту душу контесе Брунсвикове, али она ипак немалакше у свом предузећу. Са одушевлењем за благо дечије пропутује она те године по Енглеској и Немачкој и упознавши се подпуно са тамошњим хранилиштима доведе из Вирцбурга у Будим за првог дечијег хранитеља честитог немца Матију Керна, под којега вођењем отвори се анђелски врт у Будиму 1826. Племенита основатељка сама је овај васпитни завод уредила и све до смрти своје (1861) за подизање и уређивање сличних завода у отачаству нашем бринула се.

Тек по примеру првог угарског дечијег хранилишта установе бечки грађани 1828. године у својој средини овакав завод задобивши за њега Матију Керна, који се поменуте године тамо пресели. Од тога доба у аустријским земљама и у јужној

Немачкој, ал особито у Угарској почеше се на све стране заводи за чување мале деце подизати. Немци називаше оваки завод „Kleinkinderbewahranstalten;« Мађари их зову: „Kisdedóvó intézet“ а у новије доба »óvoda.« Ми би оваке заводе, по мом мнењу, назвати могли „*Дечија хранилишта.*“

Још пре 1848. постојала је школа за припремање дечијих хранитеља и хранитељака у Толни, и настојавало се путем удруживања на све стране у Угарској да се дечија хранилишта оснивају. Међу овима у доњој Угарској највећма је на гласу било сегединско хранилиште.

У овим хранилиштима деца су се бавила по вас дан под надзором хранитеља или хранитељке сиграјући се, певајући лепе песмице, користно се забављајући и радећи, слушајући лепе приповедке, разговарајући се напамет о животињама и другим предметима из околине, које посматраху или у ствари самој или на сликама. У хранилиштима навикавала су се деца реду, чистоти, пристојности, благоме обичају и међусобној слози и услужности: У неким заводима учила су деца напамет молитвице, познавање бројева од 1—10, а у некима су учила и писмена познавати, и по песку шарати и писати. У свима пак заводима од ове врсте деца су била брижљиво чувана од сваке повреде и опасности и вештбала су се у говору на језику матерњем, односно на језику већине малих питомаца.

У нашим српским местима Немци и Мађари оснивали су досада такве заводе, у које су по гдешто ишла и наша српска деца, али се нису у њима васпитавала у српском духу, нити су се учила српском говору, него су учила по околностима немачки или мађарски. С тога оваки туђи заводи нису могли бити од праве користи по нашу српску децу.

Међутим док су се малодечија хранилишта на све стране по Европи оснивала, па и у нашој отачбини одомаћила, започне славни немачки педагог Фридрих Фребел оснивати *забавишта* (види у бр. 6. Школског Листа 1882. први чланак под насловом: »Фридрих Фребел.«)

Право забавиште, или као што га Немци називају »Дечији врт« (»Kindergarten«) је васпитни завод за децу од навршене треће до навршене шесте године. У том се заводу деца сваки дан по неколико само часова пре и после подне (од 9—12 и од 2—4) баве и под управом и вођењем веште забавиље пријатно забављајући се и сиграјући се, телесно се и душевно развијају;

привикавају се реду и точности; упознају се са стварима из околине и разговарају се о њима; слушају лепе приповедчице и бајке, уз свирку певају умиљате дечије песме, и подражавају радње одраслих људи; зидају, плету, преплећу, састављају и праве кутијице и друге ствари од хартије; вештбају се у вртарству и у другим неким лакшим дечијим радовима.

Овако забавиште неискључује породично васпитање, него га узима за основу и исходну тачку и с њиме у свези ради око васпитања детињег, усавршујући и дотерујући породично васпитање и припремајући децу за школу и за живот.

Забавиште служи с једне стране као уједињена заједничка и узорна *школа материнска*, какву је још пре двестотине година замишљао прослављени патријарх напредне педагогије неумрли наш Славјанин Јан Амос Коменски, који је својски препоручивао, да се у свакој породици за децу испод шест година држи овака школа под управом саме матере, те прве и природне васпитатељице човечаства по Божијој милости.

С друге стране забавиште служи за посредовање између породичног и школског васпитања; јер у њему се деца сваки дан по неколико часова у заједници са својим вршњацима баве па се тим привикавају дружевном животу у већој разноврстној задрузи; под надзором веште и окретне забавиље сачувају се ту од повреде и опасности; привикавају се реду, пристојности и запту, и уз пријатну забаву и рад развијају се телесно, умно и душевно, те тим самим постају бистрија, питомија, љубезнија, послушнија, отворенија, дружевнија и за школско образовање способнија, него што су остала деца, која се до седме године једнако и непрекидно само у кругу породичном баве.

Сва нега и сво васпитање у забавишту спроваћа се умиљатим поступањем и искреном материнском љубављу искусне забавиље и њених помоћница, за које се бирају особе, које имају нежну материнску и сестринску љубав и велико стрпљење према маленој деци. Забавиље те по свом васпитању и образовању способне су за васпитање и одхрањивање нежне дечице; оне свесрдно и са самопрегоравањем посвећују себе тој племенитој и тешкој васпитатељској радњи, којом оне нежну дечицу, сходно узрасту, склоностима и нарави њиховој, постепено приводе ка ономе што је лепо и пристојно, добро и свето, истинито и племенито.

Из свега овога види се да забавиште попуњава и уса-

вршава породично васпитање и складним и постепеним развијањем свију душевних и телесних снага дечијих, као и благим, пуним васпитатељског такта понашањем, припрема децу за школско васпитање, које би се могло у многоме свом раду и делању угледати на забавишта, а особито на васпитање и на човечни поступак у овим заводима.

„*Моли се Богу и ради!*“ то је стари савет родитељски и васпитатељски. Тај савет препоручивао је Амос Коменски, тај савет старао се остварити Хенрик Песталоције, то је начело особито настојавао да у живот приведе и Фридрих Фребел.

У дивном Божијем створењу, у васељеној и у свима тварима што је испуњавају, — по уверењу Фребловом, — почива, влада и дела Божаство. Определење је човеково да својим чувствовањима, мислима и вољом тежи уподобити се Богу, да се усавршује угледајући се на идеал највећега савршенства на Божаство. Основи вере, љубави и наде зарана се имају усељивати у срдце детиње. Свето име Божије има се пред децом често и са страхопоштовањем спомињати; свако добро има се у свезу доводити са Богом од кога нам оно као најбољи дар и благослов долази. Осећање Божије близкости, и подизање срдца к Богу као најбољем отцу небесном, то је прва и најбоља молитва дечија; то је основ побожности, религије и благонаравности.

Ал као што је овака истинска и срдачна молитва прва потреба дечија, тако је неразлучна од ње ради среће и доброг васпитања она друга потреба, која се изражава заповешћу: *Ради!*

Рад није проклетство, него је баш благослов Божији по све људе и извор сваке среће и свију врлина људских

Што је за одрасле људе рад, то је за децу забава и сиграње. У игри се полаже основ љубави к' раду; из игре се рађа радост, мир и задовољство дечије; у игри је извор свакога добра по децу. Дете, које се са задовољством и заузимањем игра док се неумори, постаће по времену вредан и ваљан, у послу изтрајан и за благо својих ближњих одушевљен човек.

Фребел је особито настојавао да се деца у друштву пријатним послом занимају, да се уз сигру и посао разговарају, и да не само речма него и делом своје мисли изражавају и остваравају.

Хранилишта су више за чување и негу мале деце, а забавишта су више за васпитање дечије, али ово је васпитање сасвим налик на васпитање у доброј породици, њиме се непречи,

него се проширује златна слобода дечија. С тога су васпитна средства у забавишту игра, приповедање, разговор и певање, заједница у пријатном друштву себи равних вршњака и особито *забава радом*, којим се вештба памет, уображање, разум па и *рука радилица*. Нема у забавишту писмена, цифри, предавања, учења школског, нема ту никаквога силења ни морања, све ту иде лако и пријатно; јер сав посао и рад одговара природној потреби детиње нарави, детињега доба и узраста.

Прво забавиште отворио је Фребел 1840. у Бланкенбургу у Тирингији.

Њиме је он хтео да даде свету: 1) Угледни завод за забављање мале деце; 2) Завод за образовање забавиља и васпитатељака; 3) Завод за измишљање и распростирање игара дечији, и 4) Природисходну основу за школско васпитање.

Од тога времена напредује на све стране васпитање дечије по начелима Фребловим. Сам Фребел издао је на свет песмице и састављао игре за забавишта. Његове ученице бароница Берта Маренхолц — Биловљева, Хенријета Шрадерова и Ангелика Хартманова, сљедбеник Фреблов Аугуст Келер, и други многи делом и списима радили су много око подизања и усавршавања забавишта у Немачкој и по другим земљама. Пруска влада је истина 1851. године из неспоразумљења забранила била забавишта, али су она у малим кнежевинама немачким нашла себи уточишта. Тако је под заштитом војводе Мајнингенског сам Фребел у дворцу Маријенталу код Либштајна 1851. године припремао девојке за будуће забавиље, а после смрти његове основао је А. Келер у Готи прво редовно приправилиште за забавиље, у ком је течај за забавиље слушала и једна Српкиња поштована супруга господина Аркадија Варађанина садашњег управитеља српске више девојачке школе у Новом Саду. Између многих списа, који ачињавају такозвану Фреблову литературу, ми ћемо овде споменути само ове: »Ново васпитање од А. Келера,« које је превео на српски вредни учитељ горњокарловачке учитељске вештбаонице г. Владимир Красић, и »Katechismus der practischen Kindergärtnerei v. Fr. Seidel, Leipzig 1863.« — Ове две књижице могу добру услугу учинити свакоме ко се жели упознати са забавиштем и са негом и васпитавањем мале деце.

У Аустрији је наредбом министра просвете од 1872.

препоручено оснивање забавишта као завода за здраво и разумно васпитање. У Угарској у исто време примљене су забаве по Фребловом начину у многа хранилишта и основан је у Пешти државни завод за изображавање забавиља, који се из двогодишњег течаја састоји и у свези стоји са хранилиштем за углед (Minta óvoda). Овај завод стоји сада под управом г. Гејзе Деметера, и еа њиме је и државно сиротиште скопчано. Осим тога постоји у Будапешти под надзором средсредног Фребловог друштва право забавиште и правилиште за забављење по начину Фребловом.

Као што обично реформаторски духови своја начела до крајности истерују и у остварењу њиховом једино спасење рода човечаског налазе; тако је и Фребл у многом обзиру са својом тавном и замршеном теоријом о новом васпитању далеко терао, а неки посљедници његови у практици су целу систему новог васпитања још заплетенијом чинили. С тога се појавила велика опозиција према забавишту по Фребловом начину (види Шк. Лист 1883. бр. 5). Међутим што се год више против забавишта то се односи само на претераности и педантерију, која се у нека забавишта увукла. Па кад се те претераности и неупутности одклоне, престаће и та вика, а забавиште ће очишћено од својих мана засијати у правом свом сјају као велекористан завод за васпитање мале деце. (Свршиће се.)

О НАБАВЉАЊУ УЧИЛА.

Набављање учила, која су потребна за наставу, проузрокује учитељу много пута праву главобољу. Он сам не може да их купи, јер нема за то новаца. Било би и више него чудновато, кад би се од њега захтевало, да сам сноси тај издатак, који је за његове прилике тек ипак доста знатан. Није ли зар довољно, што се и онако одрекао скоро свију уживања у животу, да би се могао худом наплатом за свој трудан рад поштено да провуче кроз живот? Није на њему, на општинама је, да отворе овде дел за школу, за своју децу. Али општине — ах Боже, општине! Колико ту треба, док се што изради и док се учитељ саслуша. Та ето пре су били земљовиди добри, није била нужна нова табла, дакле — веле — зашто неби могло тако да буде и сада за неко време. Они не помишљају на пролазност ствари, него мисле, што су једанпут већ учинили и жртвовали, то је учињено за навеки. Још теже иде, кад ваља да се уведе какво сасвим ново учило, јер тада се лако породи сумња, дали је оно збиља и нужно и учитељ мора у зноју свог лица да се измучи, док доведе све Томе до тога, да увиде истину.

И ипак се овде онде нађе по гдекоја школа, која је поред свију

таквих препрека крло добро снабдевена училима. А кад питамо, како се могла општина да склони на толике жртве, то ћемо не ретко да чујемо, да то ни не беше никако могуће, него да се учитељ сам помогао и учила сам зготовио. Тако сам нашао већ пре тридесет година у једној сеоској школи најкраснија учила, које је све зготовио сам учитељ. Имао је међу осталим машину за читање, која је могла у пуној мери да задовољи овако зналачко око. Даске на табли за намештање писмена, летве за писмена, све је то сам учитељ ретком брижљивошћу изрендејисао, изрезао и саставио. За писмена узео је најкрасније дашчице, једна израђена сасвим као друга, све стаклом лепо углачане, што беше заиста врло трудан и тежак посао. Кад наступе дуге зимске вечери, цртао је он на њима писмена оловком, да их после испуни црном бојом, до које је пуно стрпљења дошао држањем комадића граната над лојаном свећом. Али како се после радоваху тој машини за читање ученици и учитељ! Ко да не почитује таквог човека!

За рачун резао је сам себи коцке, а за означивање десетица шипке са белегама за коцке. Исто је тако зготовио једну рачунаљку — оквире, шипке и кугле. Ни један столар, ни један токар неби тај посао израдио тачније и лепше. Тако се исто трудио, да за наставу у другим предметима потребне справе сам зготови и у свима тим радовима показао се као цео човек. Имао је двокрак озиб, који је знао врло добро да употреби за развијање закона о озибу; имао је котурачу, којом је показивао сеоској деци, како се могу код њихове куће џакови са житом са по муке да подигну на висок таван. На једном његовом прозору висише три барометра, које је он сам живом напунио и удесио. Да, кад близо његовог села градиште жељезницу, могао је сељацима помоћу електричног телеграфа, што га је сам начинио, да разјасни чудо, што се на њихове очи у пољу збивало. И кад би га когод запитао, како је могао све то да уради, имао би једини одговор: *Чини ми радост.* Да, он је то волео, то му је чинило радост и та радост, која је произлазила из љубави према свом позиву, дала је глави његовој јасност, рукама његовим умешност, истрајности његовој жељезо, да све те мале ствари тако ваљано изради.

Данас имамо многа и од чести врло лепа, врло практична учила. Али ни једно од њих не даје се тако добро да употреби као оно, које је учитељ, који треба њим да се служи, по својим идејама зготовио. Јер не само што он ствари до у саме најмање делиће даје сасвим тачно онакав вид, какав жели: него ту вреди и свест, да је сасвим сам својом снагом произвео оруђе, нешто, што улива радост и вољу за рад у душу учитељу и која израза палази у успеху његова рада. Сем тога има учила, која се не могу нигде да купе, а ипак се не може без њих да буде, дакле их мора учитељ да зготови својим трудом.

Тој врсти учила припадају на пример карта места и пре но што на њу дође ред планови школске собе, школског здања и школског земљишта. Ако ће дете да научи да чита као што треба земљописну карту, то је нужно, да се пред њега износе такви цртежи и да му се из непосредне очигледности разјасни значење свега детаља на карти. Учитељ не може с тога без њих да буде и пошто нема никог, који би га ту заменио,

мора он сам да их зготови. И камење и земље, које се налазе у његову месту и у околини, мора он сам да покупи, јер деца треба то да науче, а нема никога, да то за њега скупи и школи као учило преда. То исто вреди за биљке, зарезнике и друге ствари. Али и онда, кад се могу да купе помоћна средства за наставу, принуђен је он често из обзира на повесну штедњу општина, да не рефлектује јако на куповање истих. Тада не сме он очајно да клоне, него нека покуша да сам себи помогне. И са картом, што ју он сам нацрта, постићи ће се циљ у земљопису. Гдекад још најбоље. Свакако ће уштедити себи многи јед, ако се окане узалудног молења и напредоваће делима своје руке. И овде важи: Ко се ослања на Бога и здраву снагу, извуче се лако из сваке беде и невоље.

(Fr. päd. Bl.) *Јесен.*

ПРИРОДОПИСНА ЛЕКЦИЈА ЗА СРЕДЊЕ (III. И IV.) РАЗРЕДЕ НАРОДНИХ ШКОЛА.

Коза.

Учитељ (—ица) показујући ђацима козу било живу, било насликану пита, како се зове ова животиња? — а прозвани ђак одговарајући у потпуној реченици вели: „Та се животиња зове *коза.*“

Тело јој је мало веће од тела овциног. Дуго је више од 1 метра а високо мање од 1 метра. Изгледа врло ћошкасто а са стрâнâ утиљено, што је знак, да је коза мршава животиња; с поља јој се познају кости; иначе јој је тело чврсто и снажно; покривено је длаком, која је у неких кратка а у неких дуга; стас јој је вицкаст. *Главни* (спољашњи, видљиви) *делови* тела: глава, врат, труп, ноге и реп.

Глава јој је дугуљаста и мршава, на ниже је све ужа а оздо шиљаста. На глави су: рогови, чело, уши, очи, нос, уста и у њима: језик, вилице и зуби, и брада. — *Рогови* (на броју 2) су јој дуги, тапки и шиљасти, на странама сабијени, напред и остраг и оштри, набрани а изнутра шупљи (коза је *рогата* животиња.) Кад и кад женка нема рогова (шута.) — *Чело* јој је широко. — *Уши* (на броју 2) су јој дуге и шиљасте, тврде (круте) и покретљиве. — *Очи* (на броју 2) су јој велике и имају трепавице. — *Нос* јој се састоји из две ноздрве, које воде у ждрело. — *Уста* јој се састоје из горње и доње усне. Језик може веома исплазити. У доњој вилици има 6 секутића, у горњој их нема; очњака нема ни у горњој ни у доњој вилици, а у свакој вилици с обе стране има по 6 кутњака $\left(\frac{6\,0\,0\,0\,6}{6\,0\,6\,0\,6}\right) = 30$ (коза је *преживар*) На подбраднику има особиту *браду*,

Врат јој је мршав и с обе стране спљоштен.

Труп јој је такође мршав; све јој се кости познају, па за то је сав ћошкаст а с обе стране врло пљоснат. Леђа су јој оштра и тврда. Женка има испод трбуха виме са сисама.

Коза има 4 танке *ноге* (дакле је *четвороножна* животиња.) Ноге су јој врло јаких костију и највише косе. На свакој нози оздо има два папка (коза је *папкар*), који су обложени тврдим рожастим напрсцима

и овима додирује земљу; ако која коза мало или само по мекој земљи ходи, морају јој се папци често сасецати, но они опет брзо нарасту; два мања папка не дохватају у ходу земљу.

Реп је у козе кратак (20 цмет.)

Длака јој је разне *боје* и то: беле, сиве, црне, мрке, жуте, и у овима бојама пегаве.

Коза је питома, живахна и весела животиња; већма се приволи човеку него многа друга животиња; она је и ћудљива, јер један пут трчи за човеком да је се не може отрести а други пут не ће да се извуче из кошаре, ма колико да је мами човек. Ако се од двеју коза, које се у кошари навикну једна на другу, једна прода или закоље, то се друга ожалости и приметно мршави, па нити једе нити пије. Коза воли чистоту а и срчана је, јер кад пас насрне на њу, она се не поплаши него стане, и ако јој се приближи, она му се опре, и пас се мора добро узети на ум, да оде здравих и читавих ребара. Злоћудна није никад; али јарци а особито маторији чикају се између себе а и с другима, па и већим животињама, а насрну кад и кад и на људе, и тако су јаки да оборе човека кад га ударе главом. Кад се непознате козе сабију уједно, хоће да се пободу и тако се живо ударају главама, да се звек рогова на далеко чује. — Коза се врло радо и то окретно и поуздано пуже; она се врло лако попне на веома висока дрвета, стене и зидине, кад и кад забаса на таке висине и провалије, да се не може више вратити, па ни сићи ни узићи (она је дакле *планинска* животиња.) Тим се често користе планинци, те вуку користи са највиших планинских пâшâ, на којима често расте врло сочно и смочно биље. Неки опсенари употребљавају козе, да им изводе којекакве вештине (мајсторије.)

Коза *мечи*; глас јој је дакле опште познато *мекање*.

Мужак се зове јарац; *женка* коза а *младе* јаре, козлић. Јарац је врло красан, али га људи ипак не трпе на близу а особито у пролеће и у јесен и то с тога, што он у то време врло несносно удара (смрди.) Коза се пари од године и то; она се јари обично један пут на годину и то рано с пролећа; кад и кад и два пут, и тада у пролеће и у јесен; она ојари обично 1—4 жива, красна и несташна јарета; нормалан је број 2, јер више не дорасту, ма и 4 донела. Јарићи одмах виде и стоје, и покривени су кратком длаком; већ други дан весело свакуђу. Које јариће хоћемо да однегујемо, ти треба да сисају од прилике 4 недеље (коза је дакле *сисавац*), но међу тим једу већ и оно, што виде да им и мати једе.

Наша коза води своје порекло — по свој прилици — од дивљих коза у Азији. Сада има коза скоро на целом свету. За њих су најбоље планине и топли предели, јер се тамо најрадије задржавају и то не само због хране, него и што им је то мило. С тога их има у великим стадима с чуварем по стеновитим гајевима и планинским ливадама. На равницама пасу поједине козе с овцама и кравама, и то су обично сиромашних људи (коза је сиротињска крава), којима је тешко хранити и неговати краву. У кошари не напредују козе; само се зими, с пролећа и о јесени кад је влажно време, држе козе у кошари, коју ваља довољно простирати; како су козе чисте животиње, то оне од нечистоте и влаге закржљаве и длака

им онда лако отпада (коза је питома, *домаћа* животиња). Коза доживи 20 и више година, али јој не дају да живи толико, јер после 12. и 15. године није тако корисна.

Коза се *храни* самим прорашћем, што се види и по њеним зубима. Кад дође на које место где има разног прорашћа, она се облизује док не нађе најбоље. Радо једе лишће од винове лозе као и опоро лишће с младих дрвета и жбунова, које она заједно с младим пупољцима и гранама одгризе; воли и детелину, купус, вику, граховину и младу зоб; не презире ни сочно корење, а ждере и неке отровне биљке као: кукуту, бунику, млечику и др., па јој не буде ништа. За голом травом, ако је и најбоља, не вуче је срце, као ни за влажном пашом и за оном што је у низини. Зими је, као и овцу, хране у кошари и то: сеном и отавом, куваном земљаником, репом и кељем, но не по много на један пут; храна та мора бити чиста, јер је иначе само њуши па остави; радо, као и овца, лиже со. Козу ваља најмање 3—4 пута на дан појити; она радо пије млаку воду помешану с пшеничним мекињама. (И коза је *преживар.*)

Козу је лако неговати; она подноси сурово поднебље (питомину, климу) и не изискује много неге. Ако се добро негује, биће дуге, меке и глатке длаке, која се може употребити за разна творива. О јесени кад се птице линьају а крава кали, образује се испод обичне длаке козије неко меко и густо руно (одело) које се састоји из падлака и које се с коза добре расе, с пролећа кад би и само отпало, остриже и употреби. Да се је више пажње обраћало облагорођењу коза ради длаке и фине вуне, могла би много више, него овако, користити.

Коза не *користи* баш много, али је ипак од знатне користи да се довољно награди труд и трошак, што се око њене неге положи. — За живота користи пре свега млеком и младим козлићима. Добра коза музе се на дан 2—3 пут и према годинама својим као и према времену у које се ојагњи, даје добро и здраво млеко, које се не само лакше од крављега сварује, него и боље прија због хране, коју коза и једући разне лековите траве — одабира. Осим тога препоручују га лекари у неким болестима; у лековитости једнако је скоро магаричином, које ни близу не прија тако, и прописује се онима који болују од груди. Масло, које се може добити из млека козијег, рђавог је куса. Сир козији је врло добар (питателан.) Кад се закоље младо јаре (које нема више од 2 месеца), добије се меко и кусно месо; у маторих јараца месо ни не мирише пријатно, нити је кусно, а и тврдо је и мршаво, но ако су гојени а нису употребљавани за пасмину, дају врло много лоја, често 10—15 кгр., од којег се праве добре свеће, узима се кад и кад и за лек а и коже се чине њиме. Од коже се праве рукавице, надраги (чакшире), сафијан и кордован а и пергаменат. Од длака се праве четке, кичице, велике наногвице (чарапе), шешири и покровци (ћебета), као и простирачи за собе и веће дворане. Од рогова прави стругар (токар) разне ствари. Од црева се праве жице.

Коза прави велику штету по вртовима, виноградима и по брснатом дрвећу, јер она, као и зец, гули кору или одгриза скорашње и сочне врхове; с тога је ваља на паши привезати или смотрено надгледати.

Поређење козе с овцом

А. СЛИЧНОСТИ

Ован и јарац имају рогове.

Обоје су четвороножне домаће животиње с папцима.

Како овце тако и козе држе се и хране се зими у сувим и ваздушним кошарама, а лети се изгоне на пашу.

И овце и козе хране се биљем и лижу со.

Врло је велика корист од обе животиње. Јаганци и јарићи дају нам врло кусно месо; кожа обеју животиња служи нам на разне користи; од лоја се праве свеће а ђубре се употребљава за гнојење њива.

Б. РАЗЛИКЕ.

Овца је покривена коврчастом вуном; коза пак има дугу, доста оштру длаку.

Са оваца се обично у пролеће стриже вуна; козама пак дуга зимска длака или сама отпадне или је оне саме чешањем својим поскидају, врло се ретко и козе стригу.

Овнови имају на глави извијене и шиљасте рогове, с којима су врхови узбрдице окренути; у јараца су рогови српасти и мало натраг савијени.

У јараца је дуга брада; овнови немају браде.

Козе се врло вешто пужу, а овце не.

Овца је мирна, безазлена, трпељива и плашљива; коза пак живахна, одважна и мудра.

Коза је позната као лакома и облапорна а овца није.

Јарац је већма наклоњен да се бије и туче, него ован.

Овца блеји; коза мекеће.

Коза осим другог пријатног јој прорашћа једе и неке отровне биљке, а овца то не чини.

Коза гризући и гулећи кору, врхове и пупољке с младих дрвета и једући лишће лозино, причињава тиме голему штету градинама и виноградима; за овцу се тако што не може казати.

ЕСМАРХ О ШКОЛСКИМ КЛУПАМА

О школским клупама поднео је гласовити хигијеничар др. Есмарх у Килу лечничко мнење, које овако гласи: „Школска се деца искриве кривим седењем на рђавим клупама (скамијама.) Деца седе криво, кад је клупа јако удаљена од постоља и кад је према постољу одвећ ниска и кад нема целисходан наслон за леђа. Школска клупа с тога само онда није шкодљива за здравље, кад дете мора у истој при читању и писању усправљено да седи и кад може у њој дуже време да седи а да се не умори. Да се то постигне, мора

1) даска за седење за толико да буде над патосом (даском за ноге), колико је дуга голен у детета (од колена до табана);

2) мора даска за седење да је толико широка, колико су бедра дуга (од колена до леђа);

3) мора предња заобљена ивица даске за седење 2—3 центиметра да улази под унутрашњу ивицу постоља;

4) мора даска за седење да буде тако висока, да дете при писању може лако (комотно) да стави лактове на постоље, а да не подиже при том плећа нити да се сагне главом и леђима;

5) морају бити крста при читању довољно подупрта.

Како се растењем мењају ти односаји, то треба и места за седење поповљеним мереньем бар сваке по године да се коригују.

Не треба истом да кажемо како мало одговарају тим уветима ове старинске скамије, што се још једнако налазе у великој већини наших школа, па и у учитељској школи.

ВРЕМЕ ЈЕ УЧИТЕЉ.

1. Време је учитељ, а његови ђаци смо сви, колико нас је, млади и стари, велики и мали. Од тог строгог учитеља може много што да се научи, укупно искуство живота, сва човечанска мудрост.

Време говори сиромаху: „Ради. Видело сам многе, који су у почетку били тако сиромашни као ти, па су мало по мало радом стекли благостање и богатство и оставили својој деци лепо насљедство и поштовано име.“

Оно говори богатоме: „Буди милосрдан. Видело сам врло многе, који су ти једнаки, како их усред њиховог богатства муче и кињење бриге. Само најбољи од њих нађоше тајну среће чинећи добра и пружајући помоћи где је требало.“

2. Како је време велик учитељ и ипак колико има рђавих ђака у свакоме добу!

Оно говори младим људима: „Уживајте, али не претерујте. Колико сам сусрело младих луда, клонулих пре времена, који су за неколико дана расточили највећа добра од Бога!“

А старцима говори: „Видела сам људе, који су још и под бременом година знали да буду корисни и да стеку себи љубав. Чините као они, поучавајте, руководите нежно оне, који долазе после вас; улите им љубав према дужности, одважност и родољубље и чувајте се добро старачке зловоље.“

(Le Progrés.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Владика Штросмајер о женском образовању.*) Хрватска учитељица гђца Марија Јамбришакова поднела је владици Штросмајеру своју књигу: „Више школско образовање корисно је и жени,“ на што јој се исти овим писмом захвалио: „Лепу Вашу расправицу о вишој обуци жена примио сам, те Вам на њој срдачно хвалим. И ја сам од увек био за то, да се и наш женски свет умно развија и подучава, јер тиме се културно цео народ развија У то име сам у своје време и подигао у Ђакову женску препарандију, а када се је та морала затворити, радио сам о том, да самостан својим силама подигне вишу девојачку школу, која хвала Богу

четири године врло лепо успева. Грехота би управо била, ако би сиромашному женскому свету затварали свако врело знања и тим многу и многу лишили пристојнога онога места, које би усљед знања и васпитања свога у друштву људском заузети могла. Дочим Вам на Вашем делу лепо хвалим, подједно Вам што топлије препоручујем дело Фенелоново и Дипанлупово о васпитању жена, које би потоње свакако требало преточити на хрватски језик. Ви се служите и са једним и са другим, а врло ћете ухарно по наш женски свет и по нашу домовину учинити, ако будете у оном духу и сами нашу женску младеж одхрањивали и свим силама настојали, да ју и други одхрањују. Са штовањем Ваш У Ђакову 10. I. 1884. Штросмајер бискуп.“

(*Штајерска.*) Концем прошле школске године била је у Штајерској 761 јавна основна школа и то: 526 са немачким наставним језиком, 160 са словенским наставним језиком и 75 утраквистичних (словенско-немачких.)

(*Београд.*) Званичне „Српске Новине“ доносе указе, по којима су њих 13 учитеља због учествовања у последњој побуни просто престали бити учитељи, њих 2 отпуштени су из службе с губитком свију права из истог узрока, 4 привремена учитеља отпуштена ту из службе које због политичних смутња, које због ружног владања и неуредности, 9 учитеља осуђени су на веће или мање новчане казни из истих узрока и најпосле су још њих 7 сталних учитеља отпуштени из службе због агитовања и учитељском позиву недостојног понашања и то са губитком свију права. Међу тим последњима налазимо и име једнога учитеља, који је пре свога преласка у Србију више година учитељовао на овој страни и у Црној Гори, где је заузимао виђеније место. Кад се зна, колики недостатак у спремним учитељима влада још у Србији, онда је заиста крајња нужда морала нагонити владу, да се лати тих строгих мера, које су тако смутне по све учитељство. Кад још овоме додамо, да се више учитеља налази на робији и у заточењу усљед последње побуне, да је неколико учитеља и стрељано, а сам председник лањске учитељске скупштнне (Владимир Зебић?) само је тако избегао истој судби, што се осуђен на смрт обесио у затвору, онда добијамо жалосну слику о стању народне школе у краљевини Србији, тема, на коју ћемо се можда опширније у овом листу вратити, док се страсти мало утишају.

(*Беч.*) Министарство јавне наставе мисли да сазове о ускрсу у Беч анкетну комисију, која ће имати задаћу да већа о основним начелима, по којима се имају саставити читанке за аустријске земље. Читанке би те изашле најпре на немачком језику и после би се превеле и на остале земаљске језике.

РАЗНО.

(*Светосавске славе.*) У Кикинди је приредило друштво „Гусле“ дечију гласбену забаву, које је приход био намењен цељима тамошње српске основне школе. — У Панчеву је српска виша девојачка школа приредила беседу. — И у Бањалуци и Брчком дават су беседе у корист сиромашних ученика. — Срп. акад. књиж. друштво „Зора“ у Бечу при-

редило је забаву, у којој је био главан моменат прослава педесетогодишњег књижевног рада дра Јована Суботића. — У Новоме Саду била је после службе божије уобичајена свечаност у гимназији. После подна је била у „Матици Српској“ свечана седница књижевног оделења, у којој је др. Илија Вучетић говорио у славу новог народног добротвора пок. Петра Коњевића из Пожеге, који је оставио на просветне цељи народа српског 30.000 фор У тој седници откривена је и слика тога народног добротвора. У вече је била најпосле гимназијска беседа. — У Сомбору је свечаност после службе божије обављена у здању српских народних школа, којом је приликом беседио г. Стеван Арсеновић народни учитељ. — Беседа у Сарајеву била је тако добро посећена, да је донела до 1000 фр. чистога доходка. — У Осеку, Вршцу и Вуковару давање су беседе, а тако исто и у Загребу. — У Београду била је слава у свима просветним заводима, а у народном позоришту беху пре и после подне приређене представе за децу. — И на Цетињу прослављен је свечано тај дан.

(*Програм српског самосталног клуба на сабору краљевина Далмације, Хрватске и Славоније.*) У том програму налази се међу осталим и ово место: „Срби посланици радиће око тога, да се народу српском законом призна име српско, да му се недотакнуто очува народно-црквена аутономија, да се постојећи закон о пучким школама од г. 1874. тако измени, како ће бити могућан опстанак највишим решкриптом ујамчених аутономних школа, да се призна у закључку сабора од г. 1867. већ изречена равноправности ћирилице с латиницом и да се у земаљском прорачуну саразмерна свота одређује на српске црквене и просветне потребе у овој домовини.“ Народна странка, која представља већину на хрватском сабору, изјавила је закључком свога клуба одлучно, да ће помагати остварење програма српског самосталног клуба, па дакле и горе наведених захтева, који нас школске људе у првој линији интересују. Ако и јесте сада хрватски сабор изненадно одгођен, то ће ипак остати програм српскога клуба стожер, око кога ће се и у будуће скупљати Срби посланици и на ког ће остварењу свом снагом радити.

(*Ваздушни брод.*) Пре годину дана основало се у Петрограду друштво на акције за грађење ваздушног брода, који се даје управљати. План за тај брод потиче од капитена Игњата Костовића, Србина родом из Пеште, који се ради остварења своје замисли преселио пре три године у Петроград. Управљање ваздушног брода је проблем, који наука није до сада још решила и сав се свет сада интересује, да види, да ли је то пошло Костовићу за руком, у ком би случају то био проналазак од огромне важности. Костовић гради међутим већ у велико свој брод, ком је наденуо име „Росија“. Ваздушни брод „Росија“ је 200 стопа дуг, 80 стопа висок и 51 стопу широк. Висина тог грдног брода достиже висину куће на пет спратова и већ поглед на кајиту за путнике (која је са изванредним луксусом уређена и која ће осветљена бити електричном светлошћу) улива необичан решпекат. Ваздушни брод стављаће у покретање један завртањ и крила, а брзина ће му бити изванредна. Могућност, да се влада ваздушним бродом и да се исти по вољи управља, разјашњује се тим, што се исти покреће средством неког самосталног мотора, који је

тајна Костовићева. Велики део унутрашњег простора „Росије“ биће напуњен гасом, али не за то, да се брод подигне, него да му се кад је натоварен тежина у толико смањи, да може да дође у висину од 50 до 100 стопа и да се у тој висини одржи. Костовић уверава, да ће путовање на његовом ваздушном броду бити много мање опасно, него путовање на пароброду или на жељезници. У течају ове зиме биће тај брод потпуно готов и на лето 1. јуна ваља да наступи своје прво путовање.

(*Српско пчеларско друштво*) зготовило је прошле године на скупштини, која је држана у Итебеју, штатут и поднело га је влади на одобрење. Ово дана вратило је министарство тај штатут натраг с примедбом, да се не одобрава из узрока: а) што друштво носи назив „Српско“ и б) што је седиште друштва у Итебеју, а то место лежи на страни и није с тога згодно за седиште.

(*Нов лист.*) Наш познати вредни књижевник г. Ђорђе Рајковић у Новоме Саду покренуо је од нове године „Глас истине, лист за духовне беседе, животописе и старине.“ Садржај том листу биће богољубан и поучан и доносиће духовне беседе ради хришћанске поуке, животописе људи, који стекоше заслуге за цркву и народ, старине српске, црквено-историјске чланке, културно-историјске слике и т. д. „Глас истине“ излазиће два пута месечно, свакога 15. и последњег дана у месецу, на читавом табаку велике четвртине. Цена му је 2 ф. на годину, а само 1 ф. на пола године. Уважено име г. уредника у вези са том ниском ценом заслужује што више одзива од стране наше читалачке публике. Претплата се шаље штампарији А. Пајевића у Нови Сад, која „Глас истине“ издаје.

(*Српска виша девојачка школа у Новоме Саду*). Ученице више девојачке школе у Н. Саду приређују на Сретење 2. Фебруара о. г. беседу с игранком у корист те школе.

(*Славенски ђаци у Бечу*) приређују у петак 27. Јануара свечаност у спомен Ивана Тургењева. Сав чист приход намењен је подизању споменика славном рускот новелисти у Петрограду.

(*Број Срба у Кикинди*) износи по „Садашњости“, листу, који је почео од нове године тамо да излази, 13.553, од којих су 6923 мушки, а 6630 женске. Прошле године родило се 735, а умрло је 501 душа, по томе износи прирастак 224.

(*Дарови.*) Г. Ђорђе Михајловић поседник у Сомбору изволео је и за ову годину „Школски лист“ претплатити за српску школу у Кишфалуби, а г. др. Јован Пачу, практичан лечник у Сомбору за српску школу у Кнезу. Живели! Г. Никола Кирић народни учитељ у Ади претплатио је „Школски лист“ сем за себе још и за старога српског учитеља у Маркушици г. Стевана Карановића и за припрарника III. разреда у Сомбору Исидора Петровића. Заиста леп пример учитељске пожртвованости! Г. Јован Настић, врсни учитељ у Сентомашу, уступио је и ове године лист, који му припада као скупиоцу претплате, г. Мојсилу Стојином српско-романском учитељу у прњавору манастира Ст. Ђурђа.

(„*Балканска царица.*“) Тако се зове нова драма, што ју је написало Њ. В. кнез црногорски Никола I. Драма та представљана је на Цетињу 2., 3. и 10. Јан. о. г. уз велико одушевлење цетињске публике.

(*Друштво св. Јеронима у Загребу*) броји 6232 члана. Главница му је износила концем прошле године 84.389 ф. Календар „Даница“, што га то друштво издаје, тискан је у 23.000 ексемплара.

НЕКРОЛОГ.

Др. Вихард Ланге у Хамбургу, познати издавалац педагошког часописа „Rheinische Blätter и најзнатнији ученик Дистервегов нашао је гроб у морским валима. Тешка меланхолија, у коју је пао после смрти своје жене († 4 дец. 1882.), нагонила га је на самоубијство. Сахрањен је 10. јан. уз велико учешће целога Хамбурга.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Потврђени су дефинитивно на својим местима учитељи у Чуругу Јосиф Бугарски и Александар Јанковић, учитељ у Горњем Ковиљу Душан Димић, учитељ у Кању Кузман Јоцић, учитељ у Мошорину Александар Докић и учитељ у Тителу Јован Мирилов

Софија Горјанчевића постављена је за пр. учитељицу у Подгорцу у црноречком округу.

Свршена приправница Зорка Кајићева изабрана је за учитељицу у Фочи.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се црквен певац у Винковцима. Плата 350 фор. и доходак (без стана.) Компетовати могу свршени приправници и богослови. Молбенице до половине фебруара председништву српске правосл. црквене општине у Винковцима.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

— Сл. општинском поглаварству у Вел. Радинци. Претплата на целу годину износи 3 фр., а Ви сте нам за три школе за по године послали 7·50 фр. Изволите дакле послати још 1·50 фр и онда је претплата на целу годину намирена, а ми ћемо Вам тада одмах послати захтеване намире.

Г. М. Р. уч. у Кузмину. Захтеване бројеве послаћемо Вам за 1 ф.

Г. Ст. У. уч. у Петрињи. Претплату смо Вам забележили само за по године. Зашто не настојите, да се тамошња општина претплати као што је пре увек чинила. — Г. Ђ. Ј. уч. у Војци. Рекламоване бројеве посласмо Вам бесплатно. — Г. Г. Ш. уч. у Гацком. За лист примамо све, што је написано добро, а према нашем је програму

☞ Молимо све пријатеље „Школског листа,“ да се заузму, да се исти већма распростре но што је до сада случај. Само тако осигураће се опстанак овоме листу. Данас је на жалост још врло много српских учитеља, којима он никако не долази у руке. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школскога Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф. а. вр.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 3. У Сомбору 15. фебруара 1884. Год. XVI.

ПРВО ВАСПИТАЊЕ И ЗАБАВИШТА.

(Свршетак.)

За свако уредно забавиште нуждне су ове просторије.

1. *Пространа дворана за покретне игре.* У овој се унаоколо уз зид налазе ниске клупе, а иначе је сасвим празна, али је само у једном углу смештен гласовир. У овој дворани држе се вештбања у ходању и игре у колу, као и лоптање преко зиме, а овде се понајвише и приповедке приповедају. Најлепши је украс ове дворане икона Христа Спаситеља, како благосиља малу децу; са стране се стављају слике знатних васпитатеља и васпитатељица и пријатеља младежи као и оснивача и добротвора забавишта.

2. *Дворана за забављање,* која се другчије зове *школа* и *ридионица.* Ова је дворана обично мања од оне прве. У њој су понамештани ниски столови и уз њих столице или клупе. Столови су угасито зелено обојадисани и на њима је црвеном пругом означен простор за свако дете,; у гдекојим забавиштима су столови такозваном мрежом превучени. За сваки стол поседају дванајсторо деце, и то са сваке стране уздуж по шесторо.

Забавиља има за себе у среди онизак стол и за њим столицу. Осим тога у овој дворани налазе се у зиду два стаклена ормана за остављање играчака На зидовима су слике за очигледну наставу и један часоказ. За остављање одела треба да има уз велику дворану посебна собица са вешаљкама са означењем места за ствари сваког појединог детета. У тој се соби на одређено место остављају и торбице, у којима деца храну са собом доносе као и кишобрани њихови.

3. Уз свако забавиште треба да је песком посуто двориште над којим се у летње месеце велика шатра разапне. У том се дворишту деца сиграју сваки дан с пролећа, преко лета и

почетком јесени кадгод време допусти. У дворишту том треба да се налази голубињак, и да се држи ситна живина.

4. Уз свако забавиште треба да има врт, којега су делови: а) воћњак, у ком су дрва у реду засађена а под њима је ледина засађена; б) цветњак; в) кујпски врт, где ће деца видити како забавиља негује цвеће и поврће и помагати јој у том послу, и г) дечији врт, у ком свако дете од 5 и 6 година добије своју леју па само на њој ради.

Покретне игре у забавишту су од две врсте: 1) игре без промене места и 2) игре са променом места. К првима спадају оне игре, које се обављају кретањем појединих делова тела ал без промене места, а међу игре од друге врсте броји се: ходање, корачање, скакање, трчање и игре у колу, у којима се подражавају различити радови људски и покретања животињска. Ове игре заслађују се леним и сгодним песмицама.

Душевну и умну забаву дечију као и вештбање руке и снаге радилице представљају у забавишту игре лоптом, круглом, коцком и ваљком; зидање, слагање прутића, плочица и карика; преплетање, набирање, прошивање, изрезивање, леплење, моделирање и цртање.

За игре круглом коцком и ваљком саставио је Фребл шест дарова, који се деци, са обзиром на узраст и развитак њихов, постепено за забаву дају, и служе за развијање дечијих снага и способности.

Свака овака забава сдружена је приповедањем сходне причице, басне или приповедке, или са учењем кратког и језгровитог изречења, које за правило живота и владања служи, или са певањем сходне песмице.

Игре, што се у забавишту употребљују, налазе се лепо описане у књижици под насловом: Katechismus der practischen Kindergärtnerei v. Fr. Seidel (Leipzig 1863.)

У забавишту се деца брижљиво упознају са својим телом; упућују се како да чувају себе од повреде, и навикавају се пристојности и благом обичају; уз то посматрају деца ствари около себе а по околностима и слике за очигледну наставу, на којима су изложене животиње, и људски радови, па се тако у пријатном разговору упознају са домаћим животињама и људским пословима, и напоследку на стварима из околине а особито на коцкама и прутићима и на новцу, упознају се са бројевима од 1—10, као и са половином и четвртином. Тиме се полаже основ

бројању и рачунању. У врту мотре деца биљке и њихов развитак па и сама негују и одхрањују биљке, а у дворишту сматрају живот и радњу домаће живине а особито се забављају са хранењем голубова. Често излазе ова деца са забављом проходати се по оближњим вртовима, ливадама и по околини и у том проходању, уз заједничку игру и певање, буди се и снажи чувство заједнице, и братинске и сестринске љубави међу децом, а тиме се полаже здрава основа за будући дечији живот у друштву човечијем.

Из овога се види да је забавиште предузело себи, да децу игром, забавом и радом васпитава, развијајући природисходно и постепено телесне и душевне снаге њихове Деца су у забавишту непрестано у пријатном, лаком и за њих удешеном послу. Но тај посао и забава служи уједно и за основу дечијег моралног васпитања У забавишту се деца дружењем и заптом привикавају реду, услужности, слози, пријатељству, и послушности, а то све иде благим начином и као само од себе, без приметне строгости, без карања и без каштиговања.

Уз посматрање природе и њених појава, уз сећање на љубав родитељску и на љубав забављину, још се даном приликом, као и у срећним и несрећним случајевима, а особито пред годишње велике светковине, разговара забавиља с децом о благоме Богу, отцу нашем небесном, који нам даје живот и здравље, који је деци дао добре родитеље, који се за све људе стара и милује нас кад смо добри.*)

У хришћанском забавишту и хранилишту се пред Божић показују деци слике и приповедају се приповедке о рођењу Христа Спаситеља (види: »Прва настава у вери); износи се вертеп и јелка или божићње дрво, и поје се сходне божићње песмице. Још се даном приликом уз показивање на икони приповеда дечици, како је Исус Христос добру децу радо имао и благосиљао, па им се каже да он и сада добру децу милује и чува. Тим се начином буди религиозно чувство у нежним срдцима дечијим и дају се деци прве представе о Богу и о Спатељу Христу.

У почетку сваког дневнога посла моли се забавиља с дечицом Богу за благослов, у краткој молитвици или песмици, а на свршетку рада из чистог срдца захваљују деца у песмици

---

*) Види упутство за прву наставу у вери, од Н. Ђ. Вукићевића.

благоме отцу небесном, што су тај дан весело и задовољно, у здрављу и сваком добру провела у свом милом забавишту.

Једном речи цело устројство и сва тежња забавишта, као и сав рад у њему, садржи у себи сакривену дивну основу за прво религиозно-морално васпитање невине дечице.

У новије време покушава се на многи мести да се чување деце са васпитањем по Фребловом начину сједини и преобразују се дечија хранилишта у забавишта. Таква забавишта називају се народним забавиштима (Volkskindergarten). У њи иду деца како из сиромашних тако и из имућнијих кућа. Прва се ту чувају по вас дан од јутра до мрака, а друга долазе у забавиште тек од 9 - 12 и од 3—5 часова зарад игре, забаве и васпитања

Пошто се у народном забавишту обично више од 40 деце налази, то се према броју деце уз редовну забављу придодаје још једна или две дадиље, као помоћнице забављине, које децу чувају и на њу пазе.

По најновијем извештају има у Угарској сада 320 хранилишта, која су понајвише уређена као народна забавишта а у многима се и Фреблове игре и забаве употребљују.

Од ових дечијих хранилишта само два се издржавају о државном трошку; 30 хранилишта издржавају на ту цјел намењене закладе; 90 забавишта издржавају поједине човекољубиве задруге, 59 оваких завода издржавају се о трошку политичних, а 50 о трошку вероисповедних обштина Остала забавишта односно хранилишта издржавају приватне особе. У обште сваки онај, који је по смислу земаљског школског закона у Угарској властан држати јавну или приватну народну школу, може подизати и држати и забавиште иди хранилиште дечије.

Забавишта, која оснивају политичне обштине и приватни предузимачи понајвише су обшта за децу различитих вера и народности, а она забавишта и хранилишта, која оснивају вероисповедне обштине и црквени великодостојници или духовне задруге, носе на себи вероисповедни карактер дотичне вере, којој деца припадају. Тако има римских, калвинских, лутеранских и израиљских забавишта и хранилишта, а између ових у римским хранилиштима забављље су понајвише духовне (калуђерице), које децу и основима науке вере и молитвама по црквеном пропису брижљиво уче.

Забавишта се подижу, или обашка мимо народних школа

или стоје у свези са народном школом, за коју управо и децу спремају.

Са обзиром на ту околност, што по многим селима у Угарској одраслија деца већ у Мају месецу школу остављају и родитељима помажу радити или стоку чувају, а тек у јесен после свршених пољских послова и бербе виноградске у школу опет долазе, повела се реч у васпитатељским круговима да се отварају по селима и на салашима хранилишта дечија за време великог пољског рада и предлаже се да се све сеоске и салашке школе од 1. Јунија до последњег Септембра преобрате у заводе за чување мале деце, чији се родитељи и старија браћа и сестре у то доба с пољским послом занимају. По томе би се имало установити, да сељанке своју малу децу од 3 7 година у време великих летњих послова тежетником свако јутро у школу доводе донесавши са собом за њих и нуждну храну. Учитељ и учитељка или мати учитељева имали би дужност ову децу чувати и забављати а учитељка би за њих и храну сготовљавала. За овај посао имали би се учитељи и учитељска својта на засебним течајевима приуготовити, а родитељи би дечији њима за труд пристојну награду у храни или у новцу давали. Овака привремена дечија хранилишта звала би се *дечија уточишта.*

Споменути ми ваља напоследку још и ово:

Хранилишта и забавишта у Угарској у последње време стављају себи за задатак, да сву поверену им децу науче мађарски говорити; с тога се у њима сав разговор на мађарском језику води и само се мађарске песме певају. Ово мало чудно изгледа у оним забавиштима, где су деца из немачких и јеврејских породица, која од куће ни речи мађарски незнају, али се признати мора, да се предузети задатак у ствари самој постизава, т. ј деца науче у таквом забавишту мађарски говорити, колико се пак оваки поступак слаже са захтевима здраве рационалне педагогије, то остављам штованим читаоцима да сами пресуде.

Узевши у обзир све што је у овом чланку о првом дечијем васпитању и о забавиштима наведено, држим, да се слободно рећи може, да би и за нас Србе забавишта и хранилишта дечија од велике користи бити могла. Али са обзиром на дух нашега народа и на наше потребе и околности, нуждно је, да ти заводи буду српски, да стоје под окриљем православних српских црквених општина и у свези са вероисповедним српским народ-

ним школама. Даље овака српска забавишта треба да су уједно и хранилишта и да по примеру римокатоличких вероисповедних дечијих хранилишта примају и сиромашну децу преко целога дана зарад чувања и забављања, или другим речма нуждно је, да наша српска забавишта одговарају такозваним народним забавиштима (Volkskindergarten), и да носе на себи тип православних вероисповедних васпитних завода, па и да стоје под непосредним надзором српског местног школског одбора и под управом српске вероисповедне народне школе и у свези са овом.

Само у таквом српском забавишту могла би се наша деца, уз негу и основно опште човечанско васпитање, сачувати и васпитавати у свом милом матерњем језику, у лепим народним обичајима домаћим, у духу своје свете православне вере. Само васпитање у таквом забавишту у стању је допуњавати и поправљати васпитање породично и припремати нашу децу за српску народну школу а посредно и за живот у српској породици, у српском друштву и у цркви православној. Дочим туђински васпитни заводи нашој српској деци више шкоде него што јој добра чине, а особито шкоде туђински заводи тим већма, што су деца мања и мање позната са духом и обичајима своје вере и своје народности, те тако се пре упознаду и љубити науче оно што је туђе а за своје и незнају, па заражена туђинством омаловажавају и ниподашто држе свој матерњи језик и своје народне обичаје и особине.

Свака православна српска црквена општина има право основати и држати о свом трошку и под својим непосредним руковођењем народно забавиште уз своју народну школу, а по потреби може завести у школи и уточиште за раденичку децу у време пољских радова. За издржавање правога забавишта нуждно је здање са просторијама и намештајем, као што је озго споменуто, а притом још и са станом за забавиљу. Уз то је нуждно да се забавиљи плата од 400 - 500 фор. годишње одреди а по околностима, да се држи и дадиља са 150 — 200 фор. годишње плате. Притом редовна забавиља мора бити уписана и у државни мировински учитељски фонд, па мора у исти улагати одређене своте и она, и општина, која забавиште издржава. За набавку Фреблових дарова и осталих играчака и учила нуждно је у почетку најмање 100 фор. издати а доцније сваке године по 20—30 фор. додавати.

Све ове трошкове морала би општина подмиривати ; но и

деца би имала месечно према стању својих родитеља по 1 фр. или 80 нов. или 50 нов. месечно плаћати, што би се на благо завода и на набавку учила а по нешто и на један део плате забавиљине и дадиљине употребити могло.

За отварање оваког забавишта нуждна је дозвола од наше вероисповедне школске власти, и пријава државном школском надзорништву.

Свршене српске приправнице и испитане младе учитељице лако би се могле за три или четири месеца у доброуређеном мађарском или хрватском забавишту са васпитањем дечијим по Фребловом начину практично упознати, као што ове године приправнице трећега разреда у Сомбору, четвртком по установљеном реду у једном сомборском приватном забавишту, то доиста и чине.

У српском забавишту могле би се употребљавати оне лаке народне и гимнастичке игре, што се налазе описане у „Пријатељу српске младежи“ од 1867. године, и које су се следећих после те године у школама вредних учитеља сомборских господина Стевана Арсеновића и покојног Лазара Станојевића на велику радост дечију употребљавале

Песама дечијих имамо доста од нашег прослављеног песника Змаја Јована Јовановића и у збиркама Чика Стевинима. Најсгодније између тих песама садашње приправнице уче и знају певати, па по томе и у овом обзиру не би ни у самом почетку оскудице било.

Овом приликом мило ми је што могу овде из поузданог извора наговестити, да српска црквена општина сомборска намерава скорим о свом трошку прво српско народно забавиште у својој средини отворити. Дај Боже да се та племенита и родољубива намера отличне ове општине што скорије оствари, и да и друге веће српске вероисповедне општине примеру њеном следују, те тиме унапреде прво васпитање своје деце и сачувају многу српску децу од туђинског уплива и однарођења.

Н Ђ. Вукићевић.

Н. А. КОРФ.

Барона Николе Александровића Корфа нема више. Умро је 13. новембра прошле године иза дуге болести у Харкову, камо га је супруга довела са његовога добра, малога сеоца Нескучноје (срез Маринпољски), у нади да ће патнику олакшати болове помоћ славних лечника. Али заман беше помоћ људска.

Н. А. Корф родио се 2. јула 1834. у Харкову. Свршивши с успехом течај лицеја Александровског ступио је у државну службу у оделење министарства правде. Жива нарав двадесетогодишњега младића није се слагала са канцеларијском службом, од које се дух умори. После подруг године напустио је службу и отишао је из Петрограда у губернију Јекатеринославску на своје породично добро. Девет година пробавио је које ту, које на страни, занимајући се марљиво науком.

Кад су г. 1866. била установљена земства изабран је за „гласача" Александровскога среза и обављао је у пет сесија земства дужност тајника, а беше и члан ревизне комисије. У земству је настојао око тога, да се данак у нарави замене новчаним данком, старао се за побољшање економскога стања и бранио је самоуправу земства противу превласти бирократије.

Кад је заведен нов судски поступак, изабраше барона Корфа за члана „помирителног" суда, ком је три године био председником. Упознавша темељито пољску економију, сталеж земљоделски и његове потребе, које су настале новим приликама, оснивао је већ г. 1867. основне школе у срезу Александровском. „Народни учитељ победио је код Садове!" орило се тада по целој Европи, и све владе почеле су озбиљно да мисле како да поправе стање јавнога школства. Тако и руска земства, тада још млада и енергичка, одушевљавала су се за просвету народа. Барону Корфу припала је лепа задаћа, да буде будиоцем у том делу. Он се упути у иноземство, да позна школе у западној Европи, а наиме у Швајцарској.

Вративши се натраг у Русију, основао је нове школе у Александровском срезу, које су брзо изашле на глас не само у целој околини, него и далеко иза граница губерније Јекатеринославске, ма да Корф није имао у изобиљу материјална средства, да њима располаже. Јавна штампа обратила је општу позорност на његове школе, он сам пак је марљиво поучавао децу и изображавао неуморно сеоске учитеље. У Русији не беше тада још учитељских школа. За пет година дао је Корф земствима читав низ народних учитеља. Делање његово беше неуморно; предавао је будућим учитељима, приређивао је учитељске састанке, радио је у седницама школскога савета, писао је многе књиге и практички је окушао, да ли су удесне за потребу школску, дописивао је о школству са две стотине људи у Русији, надзиравао је школе, које беху његову старању поверене и сваке године издавао је о њима опширне извештаје. Пет таквих извештаја, по својој педагошкој садржини врло занимивих, износе педесет печатних табака. Из њих се даје видети како може много да се постигне и скромним средствима, кад народном просветом управљају људи карактерни и истрајни.

Цео успех јавнога школства у Александровском срезу зависио је од неуморног труда Корфовог; док је он њиме управљао, цветало је, а чим се опет упутио у иноземство, пође брзо натраг. Читаоцу „Извештаја" излази јасно пред очи заслужно делање ауторово, који живо црта школе у целини и појединце, казује, шта смета њихову напредку и саветује, како да се сметње уклоне. Обично се уплећу васпитачка искуства, опажања, упутства. Приложена је мапа среза, планови школских здања и тд.

Чист доходак од тога дела, 2000 рубаља, намењен је био школама именованога среза.

Дальих 4000 рубаља добивени су од продаје Корфовог списа „Руководство к обученију грамотје (читања) по звуковој методје," које је од г. 1867. доживело шест издања и распрострто је у 70.000 примерака. Брошура та од једнога табака имала је огроман успех, и ако не беше ни прво ни најбоље дело те врсте у Русији.

Корфову књигу „Рускаја началнаја школа," издану већ у 32.000 примерака, оценио је г. 1873. петроградски Комитет Грамотности*) овако: „Рускаја началнаја школа је у нашој педагошкој литератури једини спис, који износи општа правила педагошка и методичка, као и упутство за ваљано уређење сеоске школе по спољашњој страни, и то сасвим педагошки. Не може се потанко изнети богати садржај целе књиге, јер сам попис питања, за народну школу од највеће важности, на која спис одговара, заузима пуних 13 страна. У прилозима се налазе планови здања, узорци школских табела, распоред часова, каталози књига и помоћних средстава при настави, потанка упутства, како да се наставља у појединим предметима и т. д.

Неће бити заиста у Русији добре школе, која неби имала тај спис у својој књижници, неће бити ваљанога народног учитеља ни члана земства, који школство уважава, а да не чита марљиво ту књигу."

Прва глава говори о условима за подизање школе, друга о томе, шта смета напредку школе, трећа о програму школа народних, четврта о запту, пета о учењу читања, рачуна, наочигледне наставе, цртања, природних наука, верозакона, певања, заната, где се наводи начин наставе за одрасле и странце, шеста глава је посвећена школском надзору. О школском надзору поново је писао овај искусни педагог г. 1881. у месечнику „Народнаја Школа" где вели: „Посета надзорникова не треба у школи да се сматра, као што се сматра, т. ј. да на њу гледају учитељ и ђаци застрашено, као да чиновник долази, који има да истражује преступе и да казни кривце. Да такав уплив постоји показује речито побледело лице учитељево, кад долази инспектор, на ког пак ни ђаци не могу да погледају поверљиво. Посета надзорникова треба да буде за сеоску школу светац, посета пријатеља, који доноси у заборављен крај зрачак светлости и топлоте." — „Не само надзорника, који децу воли (а да их не воли, неби му било места у школи), него и онога, који се труди да потанко сазна потребе школе, сматраће учитељ и омладина за пријатеља и уважаваће га."

„Други извор за ауторитет надзорников треба да буде његово знање, таково познавање школских односаја, које би га одмах зближило с учитељем и ђацима." — „Где нема учитељ уредне спреме, или где је успех у неком предмету недовољан, ту ваља сам надзорник практично да покаже, како има да се учи. Али инак не смеју ђаци да примете, да су та упућивања у ствари настављање учитеља." — „Испит надзорников нека је учитељу узор, како треба питања да ставља, како наставу да

*) В. о томе бр. 3. и 4. „Школског Листа" од прошле године. У.)

оживљава, како непрестано све ђаке да занима и да одржава запт *школски*, не пак полицајни.“ — „Надзорник нека потпомаже учитеља у школи и изван ње и нека не заборави, да је не ретко он једини изображен човек, с којим се један пут у години састаје учитељ у својој самоћи Зато нека се позабави ш њим неко време изван школског часа и нека се срдачно ш њим поразговори. Нека се потруди да га побуди или да га утврди, да се непрекидно даље изображава.“ — „Ако је надзорник на свом месту, волиће га учитељи и скупљаће се око њега као под своју заставу, не из страха, него из уверења.“

Корфова читанка за народне школе, којој је наслов „Наш друг“ (264 стр.) дочекала је шест издања (у свему 200.000 истисака.) То је више мала енциклопедија потребних знања него руководник за познавање рускога језика Педагошка критика с правом јој је пребацила, да је заборавила на речи св. писма „Не живи човек о самом хлебу,“ јер је сасвим заборавила на моралне чланке. Ипак се препоручује учитељима због множине удесног наставног градива и практичних напутака, које даје.

Даљи педагошки списи Корфови јесу: „Мањутка,“ „Наше школноје дјело,“ низ чланака, првобитно саопштених у Народној Школи, Вјестнику Европи и другим часописима, после „Руководство к нагљадному обученију“ (то је превод немачког дела Хардеровог), „Историја Востока, Грецији и Рима,“ најпосле брошура „Итоги народнаго образованија в европејских государствах,“ у којој се описује стање европскога школства, као што се представило на последњој паришкој изложби. — У Ст. Петербуршким Вједомостима, којима је Н. А. Корф био сарадник од г. 1866., заузимао се за самоуправу против нападаја на исту у листу „Вјест,“ давао је извештаје о посљедцима свог педагошког делања, световао је да се оснивају учитељске школе и да земства заведу школски надзор. Исто је тако пажљиво пратио школско законодавство и писао је подробно о стању школа руских и страних. Чланци његови о учитељским школама издани оу засебно као књига под насловом „Земски вопрос.“ „Вјестник Европи“ донео је из његовога пера чланке: „Об објазателном обученији,“ о спису кнеза Василчикова „Самоуправленије,“ „Новаја Вјена и јеја самоуправленије,“ „О теорији Дарвина,“ „Вјенскаја всемирнаја виставка — отдјел педагогическиј“; још је писао и у листу „Недјеља.“

Барон Корф посветио се школи у зрелом добу, пун снаге, неспутан рутином, сазнавши прве основне потребе сеоскога становништва; зато је и постигао велике успехе. Педагоге је зближио са публиком, тражећи да ју увери, да васпитање није само брига одборника, него јавна потреба. Против бирократског решавања педагошких питања подизао је мушки свој глас, не престајући да доказује, да увек ваља имати на уму потребе места и времена, и да се треба клонити свакога насиља. Зато је захтевао свом снагом, да се у малоруским народним школама наставља језиком малоруским. Праведан тај захтев донео му је од извесних људи глупе нападаје. Није одобравао превелико одушевљење за ручну занатлијску наставу у народним школама, доказујући потребу припремног општег образовања. У сеоском сталежу будио је питомије нрави и љубав за науку.

Корф је спадао у број независних људи, радника, који не напуштају своје уверење ни за љубав популарности, који се не дају застрашити ни непријатељством ни опасностима. Многа питања, која је он потакао, очекују још своје решење.

Заслуге Корфове за народну школу стекле су опште признање. Московско свеучилиште именовало га је г. 1871. својим почасним чланом, то исто учинило је „Педагогическоје Общчество“ у Петрограду, а „Комитет Грамотности“ отликовао је његове списе златном медаљом.

Пре десетак година основао је Корф руску школу у Женеви и управљао је њом неколико година; последњих година бавио се опет на свом добру у Русији.

Руска школа изгубила је у њему неуморнога, одушевљенога радника, ког ће спомен навеки живете у историји руске образованости. Нека му је лака земља!

(P. z. B.) *B. Ваничек.*

ШКОЛА РАДА.

(Др. Линднер.)

Школа рада — противно од школе учења — јесте она, у којој је рад као васпитни елеменат заступљен. Такове школе могу бити самосталне или сједињене — спојене са општом народном школом. Код наставе за девојке није рад никакова новост и реткост; али код наставе мушких тек је проблем будућности. Најугледнији педагози старог и новог доба признавали су важност наставе рада и тражили, да се уведе у школе. *Коменски*, који практичну страну радне школе свуда одлучно наглашава прописује изречно народној школи, да ученици најважније из заната науче ма само ради те једине цељи, да о свему оном што у практичном животу потребују ње остану у незнању и да њихова прирођена наклоност, за коју највише способности имају, лакше избије на површину. *Локе* препоручује својим ученицима, да какав занат изуче; у вароши да изуче *дрводељство*, столарство, и дрворезарију; на селу вртарство и пољску радњу ради телесног кретања и усавршавања, само ствари ради и да напослетку стеку право суђене о животу и људима. Играчке не треба куповати; шта више, нека ученици своје играчке, колико то у њиховој снази лежи, сами праве. *Русо* казује своме питомцу, да изучи занат, *прави* занат, где руке више раде него ли ум. Његов Емило је на сваки посао готов и спреман; он познаје мотику и сикиру; знаде да се нађе са чекићем, рендом, пилом, укратко: са свима занатлијским справама је упознат. Саморадиност, с почетка са свакојаким играчкама а после овога потребитим и нужним оруђем и справама, јесте доиста користан и мио посао, да је неизоставан захтев свију завода где се ученици целисходно васпитавају, да им се упутства и прилика за саморадњу даде. Тим се њихов радни нагон задовољава и сва испуљења, која произлазе усљед скученог и притешњеног радног нагона, тим се уједанпута уклањају. Десеторо деце у радионици лакше је руководити и управљати, него ли троје, који не знају шта им чинити ваља. Дух, који се ма којим начином обучавања

дресира да по туђем пропису ради, овде оживи, стече своје сопствене идеје и произналази сретства за изведене истих. Човек, који није у младости својој научио да својим рукама зарађује, то је пола човек, јер вечито зависи од других људи.

Песталоци препоручује одсудно вежбање у техничким вештинама поред самог знања, као што је и он сам у Новомселу (Neudorf) и Бургдорфу поред учења и продуктиван рад са својим питомцима предузимао. *Фребел*, у чијем систему саморадно занимање тако знамениту улогу игра, вођаше своје ученике у *Кајлхау* у разне радионице, да их тамо упозна са свима техничким пословима. *Карло Фридрих Бидерман* захтева у своме делу: *„Васпитање за рад“* да сваки, не само оне вештине и знања изучава, која су му за подмирење потреба свакидањег живота нужна да у тренутној невољи без туђе помоћи поправке и исправке у економији, кући, врту, подруму и кујни подмирује, него што је још важније, да разумева рукоделцу, вештаку, надничару, којима ће се послужити, назначити, шта и како који посао имаде да уради и да стране раденике, који код њега раде, контролира. Ако ми у овоме само чисто практичну страну наглашавамо, то други сувремени писац *Еразмо Шваб* у своме делу *„Школа рада“* (die Arbeitsschule) још на вишем педагошком становишту стоји Развијање радног нагона к слободи индивидуалности, подизање знаности као неке силе, која свуда признања заслужује, наравствени одношаји код заједничког рада, спајањем сила особито помагачке дужности, којима се слабијим раденицима у помоћ притиче, укратко: практичан и хармоничан рад, занимањем читаве индивидуалности — противно једностраном умном раду, који се досада искључиво употребљавао, јесу пуног значаја идеје, које га руководе.

Овамо придолазе и хигијенски обзири Са уређењем школе рада постаје и наше народно васпитање природније, него ли што до сада беше. Јер ми тражимо од школске младежи нешто надприродно; у место да их изводимо у слободну природу, да се тамо самостално крећу и делају, ми их држимо у загушљивој соби, у оном заражљивом и отровном школском ваздуху и приморавамо их, да читаве сате седе и дуге безкрајне са великим душевним и телесним напрезањем израђују апстрактне задаће. Да се дакле школски врт и са гледишта здравственога препоручити мора, то је са свим јасно. И посао у радионици може посредно да упливише на здравље ученика, у толико више, што многи послови при лепом времену и летњем добу могу у школском дворишту да се посвршавају. За педагоге није више питање, јели рад уопште васпитно сретство, да се у школе уведе. Јер ако наше школе дојиста хоће младеж да школују, т. ј. васпитају, то морају своме бићу из школског врта да придаду градива; оне морају од њега да се уче раду, соварању и да тако на своме школском земљишту успоставе закон, који суштину дечијег врта у себи са држи. Како ће школа учења — наставе пестати и школом *рада* јесте један од оних проблема, на којег решењу данашња педагогија ради и дела. Колико ће радије полазити деца школу, када се подигне и радна школа! Ова ће их школа начинити сретнима; они ће у њој радити и срцем и душом те ће их то занимање, посленост тако оживити, као што

их сада раздрагава песма, свирка и оно време, што га проведу на гимнастици.

То исто становиште заузима и позната заступница мало-дечијег забавишта госпођа Б. Маренхолц-Билова у своме спису: „*Рад и ново васпитање.*“ Она схваћа школске радионице, школске вртове и игралишта са естетично-практичне стране васпитања и има пред очима уједно снажење и опорављење дечијег тела и духа. Са наставом рада ваља да се оспособи прећашња дечија способност за стварајућу раденост, посленост. Једностран умни рад без познавања животних услова истинитог и практичног живота, без употребе снаге воље к раду, стварању, промету и прибављању одводи младеж силовито а нагло на странпутице, које уништавају најбоље снаге и способности, те их напослетку доводе до коначне пропасти. Настава рада јесте приправа ка вештини и уметности, јер ове су најслободнији производи човештва и у њима је највеће задовољство људске тежње. Уметност беше полуга моралности у току светског историјског развитка; она и у садањем положају имаде нарочито цивилизаторску задаћу да изврши. Но та ће свакако остати не изведена, догод пропуштамо, да најраније — млађано доба употребимо на ту циљ, да рад преобразимо у слободну и свесну *посленост* и да подигнемо вољу и радост за свако деловање к стварању. Не прекомерна школска дисциплина, нити помножено знање, него више вештине, више способности за делање кадро је да успостави изгубљену хармонију у образовању и употребу човечије снаге, да успостави првобитност њихова саздања, само тим начином је њена задаћа у истину решена. Зато подижимо свуда школске радионице, као места за млађани нагон к стварању, пословању; али не као места, на којима ће млађана снага ученика да се спута ланцем насилног рада и да се у прашини свакдањег живота прегњечи и уништи.

Ма да како сумњиво изгледају сретства за остварење великих преображаја, ипак се морају извршити неки услови, да се тако напредни нагон, који је пошао странпутицом, поврати у прави колосек а тим да се стане на пут претећем уништењу сваке врлине и нравствености у друштву људскоме. (Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) подарио је кр. уг. министар за богочаст и јавну наставу Милици рођ. Коњовића, удовици иза Исидора Крецула, бившег српског учитеља у Срп. Итебеју годишњу потпору од 84 фор. и исто толику потпору Љубици рођ. Ковачевића, удовици иза покојног српског учитеља Ђорђа Радосављевића.

(*Сарајево.*) Поглавица земаљске владе именовао је српско-православног свештеника у Кечкемету г. Гавру Бољарића православним катихетом на сарајевској вишој гимназији.

(*Београд.*) Као уредник „Учитеља“ потписује се од нове године г. Драг. Топлица учитељ. — У Ваљеву је преминуо врсни тамошњи трговац Радован Лазић, који је завештао 10.000 динара на оснивање фонда за награђивање књижица за народ корисних. — Службене новине доносе опет указе, којима се три учитеља због рђавог владања отпуштају из службе, а даља двојица се казне губитком петнаесто- и десетодневне плате. По саслушању Гл. Просв. Сав. отпуштена су даље из службе 3 учи-

тељa због увреде владаоца и земаљских власти, а 5, што су агитовалли приликом избора повереника и посланика народних. Заиста мало чудни разлози!

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада изјавила је народном учитељу Трифуну Дражићу у Кукуњевци ради особите ревности и пожртвовности при уређењу школскога врта те успешнога унапређивања воћарства и виноградарства похвално своје признање, поделивши му уједно награду од 30 фор. — Лишени су службе један подучитељ ради честога занемаривања учитељскик дужности и један привремени учитељ ради тешке повреде против морала.

(*У Љубљани*) је постојао обичај, да месне учитеље у случају какве препреке заступају у школи приправници тамошње учитељске школе. Сад је то заступање забрањено и не остаје шта друго, него да варош узме једног помоћног учитеља, који ће заступати учитеље, кад због болести или другог чега не могу да дођу у школу.

(*Нов предмет за учитељске школе.*) У учитељској школи у Шлајцу уче приправници пожарничку службу, како би могли доцније у местима, где буду намештени, установити пожарне чете.

(*Швајцарска*) Управљајући савет кантона Берна закључио је, да у будуће учитељски течај у семинару Минхенбухсе има да траје $3^1/_2$, а у семинарима за учитељице у Хинделбанку и Делсбергу 3 године дана.

(*Највеће учитељске плате у Немачкој.*) На првом месту стоји ту (не рачунајући амо станарину) Франкфурт н. М са 4000 марака, после Алтона са 3500 м., Берлин са 3420 м., Вандсбек, Лајпциг, Минхен, Шемниц, Кил, Дрезден са 3000 м., Констанц са 2960 м., Хамбург са 2880 м., Мајнц, Цитау, Брауншвајг, Фленсбург са 2800 м., Ицехое са 2720 м., Есен, Мегдебург, Оснабрик, Касел, Хановер са 2700 м.

РАЗНО.

(*Цетиње.*) Ученици цетињске гимназије са својим професорима начинили су 1. фебр. излет на Ријеку, камо их је позвао светли кнез-наследник. Са Ријеке пошли су на Плочу, да гледају овогодишњи риболов. Пуни радости и благодарности према високим домаћинима вратише се сутра дан на Цетиње.

(*Извешће о обдржаваној беседи у Голубинцима 25. Јануара 1884.*) Приређивачки одбор под председништвом уваженог председника црквене општине г. Ђоке Панаотовића приредио је беседу у корист местног светосавског фонда, где је чиста прихода било 55 форината 50 новч а. вр. Цео дакле поменути фонд броји на 842 фр 65 н. авр. готовине, које се у штедионици налази; о истом ћемо други пут опширнију реч повести. Беседа је врло сјајно испала, а највећу похвалу заслужују господа богослови, који нам из Карловаца дођоше и својим умилним песмама беседу увеличаше. Живели и много година певали. Живео и приређивачки одбор се својим врстним председником. *Ж. Лубен,* учитељ.

(*Српско учено друштво*) имало је 30. јан. о. г. у сали велике школе у Београду свој главан скуп. Из извештаја секретаровог види се, да је друштво издало лане 7 књига Гласника, што је по количини највише рада за једну годину, одкако друштво постоји (од г. 1847.) За легат Катарине Ивановићеве од 1000 фр. авр. одлучено је, да остане као фонд под њезиним именом, а доходак да се употреби на популарисање уметности у српскоме духу. За председника друштву изабран је наново г. Владимир Јовановић.

(*Брђани у Банији.*) Као сваке године тако прослависмо и ове св. Саву, а ове године беше та слава у толико сјајнија, што је врли родољуб г. Гавра Вишошевић, трговац у Петрињи, нашој школи икону св. Саве

поклонио. Икону смо из цркве литијом пренели у школу, водицом осветили, цјеливали и светитељу народном духом се поклонили и пјесмом славу опјевали. Дјеца нам декламовала „Св. Саву“ и „Дижите школе,“ а нас 300 слушалаца тописмо се у радости. Општина је поклонила ђеци школској 25, а мјесни парох г. Павле Пајић из школе изишавшој 15 књижица. За тим засједосмо у скупштину и добро дјело г. Гавре Вишошевића за спомен забиљежисмо. Исти о храму наше цркве обилато дарива цркву и ђецу. Бог нека му плати дарујући му здравље! (П. П.)

(*Свиларство у тројединој краљевини.*) Земаљски инспекторат за свиларство у Угарској делио је прошле 1883. године семе свилених буба и неким припадницима троједне краљевине, који су му се за исто обратили. Тако су гајили лане свилене бубе у 53 општина у Срему и беловарској жупанији (Питомача.) Семе су узела 784 лица и то им је свега раздапо 14·75 *kg.* Отуд је произведено 8566·45 *kg.* галета, за које је исплаћена сума од 9907·43 ф. Кад се поред толиких тешкоћа могло ипак толико да постигне, онда нема сумње, да би успех био сасвим задовољавајући, кад би земаљска влада у тројединој краљевини и са своје стране штогод учинила, да се свиларство тамо опет одомаћи.

(*Бугарска.*) Познати славенски научењак Др. Јиречек потврђен је за директора народне библиотеке и музеја у Софији са годишњом платом од 9000 лева (франака); уједно остаје исти и на даље председник бугарског просветног савета.

(*Орнитолошки конгрес*) састаће се 16. априла о. г у Бечу, а протекторат истога примио је престолонасљедник Рудолф и он ће га сам и отворити. На истом ће се расправљати о овим питањима: 1. Предлог за међународан закон о заштити птица; 2. о пореклу домаће кокоши и како би уопште могло да се унапреди гајење пернате живине; 3. да се потакне идеја за подизање штација за посматрање птица на целој земљи.

(*Из закладе блаженоупокојеног архимандрита Стефана Михаловића*) добијају и ове године „Школски лист“ српске школе у Јасеновцу, Дарди и Рац-Хидошу.

НЕКРОЛОГ.

28. јан. о. г: преминуо је у Брегенцу у Форарлбергу знаменити немачки списатељ *А. В. Грубе.* Родио се 16. дец. 1816. у малој варошици Вернигероде у Пруској. Пошто је свршио учитељску школу био је неко време народни учитељ, али наскоро остави учитељску службу и ангажује се за приватног васпитача. У том својству делао је он у више знатних немачких породица. Пошто је остарио повуче се од г. 1866. сасвим у приватан живот и живео је од своје заштеде и литерарне зараде мирно у Брегенцу, док га није смрт одазвала на други свет. *Грубе* је врло много писао. Нарочито ваља истакнути његове радове о рачунској настави. Поглавито је његова заслуга, што се у школама напустило старинско механично рачунање са цифрама и што је напаметан рачун дошао до уважења. Настава у земљопису беше дуго времена само мучење памтења. Грубе је прегао да и тај предмет ослободи из ланаца. Захтевао је, да се не износе омладини податци и бројеви, него земље и људи. Његово дело „Geographische Charakterbilder“ прокрчило је пут томе правцу. Сем тога писао је многобројна друга дела скоро из свију струка, која су доста делала за просвету немачкога света. *Грубе* може да послужи учитељима као узорит пример, како се и без т. з. великих школа може да дође до знатнога знања. Јер *Грубе* није никакву другу школу учио него остали народни учитељи. Али је истина да он није из учитељске школе изишао

као „свршен,“ него као „почетник.“ Непрекидним радом на самоме себи, неуморним приватним учењем раширио је он свој духован хоризонат. Али таким начином усавршавања стиче се и ваљан характер и Грубе, ма да је имао многе пријатеље од утицаја у немачкој држави, није се ипак никад по лакомио, да се њиховом помоћу попне на друштвеној лествици, него је претпоставио да мирно и скромно живи у Брегенцу. Колико је одан био своме првобитном сталежу, види се најбоље из његове последње опоруке, којом је оставио Форарлбершкој учитељској задрузи, суму од 5000 марака. Хиљадили се такви учитељи!

Као што из „Гласа истине“ дознајемо на измаку месеца Новембра прошле године преминуо је у манастиру Малој Ремети стари духовник *Венијамин Василије Бороцки* у дубокој старости својој. Покојник је свршио учитељску школу у Сомбору 1823. године с отличним успехом. Био је неко време учитељ и ђакон у Кулпину. После смрти своје супруге ступи у монашки чин. Много је читао, бележио и писао у Српском Народном Листу, Седмици, Љетопису и у Школском Листу између 1859. и 1869. године. У млађе своје доба често је и слово Божије проповедао. Био је дуже времена администратор парохије у Шаренграду, Ердуту, а неко време и у Пешти. Бавио се скупљањем народних старина и са историјом. Заузимао се радо за благо цркве и напредак народни. Нека је вечни покој заслуженом старини, трудбенику народном и просвећеном служитељу олтара Божијег.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

У статусу учитељства петроварадинскога округа унапређени су учитељ Тодор Марић из 3. у 2., а учитељи Ђура Јосифовић, Алекса Падејски и учитељица Јулијана Карајанковића из 4. у 3. платни разред Учитељ у Кореници Коста Дивјак унапређен је из 4. у 3. платни разред. Свршени приправник Богумил Прица именован је привр. учитељем у Платичеву.

Сврш. приправник Кузман Стефановић постављен је за пр. учитеља у Жабљу, а сврш. приправник Светозар Суботић за учитеља у Бјелини.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељица за женски ручни рад на српској комуналној школи у Панчеву. Плата 200 фр. и 60 фр. станарине. Молбенице до 10. марта по нов. кал. варошком управном одбору у Панчеву.

— Тражи се учитељ у Ченти (Леополдова.) Плата 460 фу., стан и огрев. Молбенице до 15. марта по нов. кал кр. школском надзорништву торонталске жупаније у Вел. Бечкерек.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Б. Поповићу уч у Бега Ст. Ђурђу. Молимо да упозорите тамошњег г. школског стараоца, да лист, што га је тамошња школа лане примала, није плаћен. За послату претплату слаћемо ове године лист по Вашој жељи, али настојте, да се и лањских 3 фр. плате.

☞ Молимо све пријатеље „Школског листа,“ да се заузму, да се исти већма распростре но што је до сада случај. Само тако осигураће се опстанак овоме листу. Данас је на жалост још врло много српских учитеља, којима он никако не долази у руке. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школскога Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф. а. вр.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 4. У Сомбору 29. фебруара 1884. Год. XVI.

ДУХ ДИСЦИПЛИНЕ У ВАСПИТАЊУ.

Недавно је у седници академије моралних и политичних наука уважени француски педагог *Греар*, кога је Фери, док је био министром наставе, прозвао „првим учитељем Француске“, читао опширну и врло интересантну расправу о *духу дисциплине у васпитању*.

Греар баца најпре поглед на неколико теорија, које су постављане погледом на сама начела васпитне дисциплине и од којих неке не заступају ништа мање него подпуно одстрањење сваког кажњења. Таква је била система Жансениста, по којој је „дете пало биће, наклоњено злу, те се мора у истој мери чувати од узношења хвалом и изазивања кажњењем.“ Ж. Ж. Русо дошао је до истога резултата полазећи са сасвим противног становишта, т. ј. да је „све добро што изађе из руку створиоца ствари; све се искварі у рукама човечијим“; одкуда закључује да се сав посао васпитања има састојати једино у „повраћању детета природи.“ Дакле ни награде ни казни. Сама природа казниће већ дете, ако преступи њене законе. Не верујући као Русо у исконску доброту детета заступа и Херберт Спенсер мнење, да не може бити бољега учитеља него што је природа или, што излази на исто, моћ околности. Али Греар не треба много да се труди, да докаже, да се та „дисциплина природних реакција“ не може да примене у васпитању омладине.

„Ако ученик, говори он, не чини, или не чини као што треба своју ученичку дужност, ако не дисциплинише свој дух и свој карактер, ако његова околина одлаже поправку његових погрешака док се те погрешке не јаве у својим посљедицама, онда то значи стављати читав његов живот на коцку“ . . . Чекати да се млад човек научи цигло својим сопственим погрешкама, није ли зар то најопаснија сањарија? „Дисциплина реак-

ција“ је иначе погледом на дете сурова до неправде, јер каштига, коју деле природне реакције, врло је често изван сваке размере са погрешком: и смрт може да буде посљедак просте какве несмотрености. Сем тога пребацује Греар доктрини Спенсеровој, да је основана на начелу, које нема ни добра ни зла у себи, по ком вредност некога чина опредељује само резултат; тим начином долазимо до абсолуције или управо до глорификације успеха и до негације свега морала. Спенсер не помиње у својим разлагањима ни један једини пут реч дужност. Нека млад човек временом досне до тога, да буде обазриви и одговорни суђаја својих дела, то је њему сва цељ и сва благодат васпитања. Блудња је заиста, кад се сматра та дисциплина за јединну и непогрешиву.

По назорима свију криминалиста у педагогији нема васпитања без поштовања, ни поштовања без ауторитета, ни ауторитета без запта; али снага запта лежи баш у идеји, коју има о њему онај, што му се повинује и коју му даје онај, што га примењује. Предлагали су, па и покушавали, да се ученицима повери брига, да досуђују награде. Помишљали су и на то, да им се остави, да изричу и каштиге. Рационалнија је идеја, али није такођер практична, да се састави законик, поред ког неби тако рећи имала никаква интереса лица, која врше правосуђе и који би ставио дете неким начином пред мрамор закона. Праведна и делатна примена казни у васпитању уопште је ствар такта, оштроумља, мере и њен учинак зависи у многоме од уплива и моралног ауторитета учитељевог: васпитање мора данас — ма каква улога била одређена другим чиниоцима — да прихвати разум као главну полугу и његова цељ има се састојати у образовању моралне личности детета, оно треба да га начини господарем над собом, т. ј. да га начини човеком.

Ваља знати да ли се и у којим приликама се не слаже та рационална дисциплина са системом јавног васпитања. Ради тога испитује Греар добре и рђаве стране те системе. Што се добрих страна тиче то је извесно, да јавно васпитање и уопште заједничко васпитање развија у деци чуство моралне једнакости, сношљивости, правде, поштовање за надмоћност (супериоритет) интелигенције и карактера, дух слободе и лојалности. Друге користи ове системе долазе још од заједничког живљења, од односаја према учитељима и учешћа у истом занимању. За тим је строг ред, ком су сви подвржени, први елеменат добре ин-

телектуалне и моралне хигијене као и не мање добре физичке хигијене. Греар посматра још и важност навике у васпитању. Али он признаје да општи пут, који је посљедак заједничких вежбања, не може да буде довољан, да даде сваком карактеру онај нарочити правац, који му је потребан.

Приступајући рђавим странама јавнога васпитања примећује учени академик, да се те рђаве стране приписују већином интернату, али да ни најжешћи противници интерната не могу да му одрекну ни потребу да постоји, ни — у извесним случајевима — благодетан уплив. У истини се не напада толико сам интернат колико прилике у којима се данас налази; у те спада прекомерно нагомилање, које не само за интернисте, него и за екстернисте прелази сваку меру. Први лек, који им је у данашњем њиховом стању потребан, састоји се у смањивању броја питомаца. У истој мери желити би им било још и друге реформе, од којих неке не зависе од законодавца, бар не непосредно. Људи, вели Греар, опи су увек најважнији у човечанским установама.

Заиста да у стварима васпитања ни најбоље установе не вреде толико, колико они, који их примењују. С друге стране ма какве биле поправке унесене у систему јавнога васпитања ипак оне не могу своје потпуно дејство да покажу без садејства најпре породице, а после свијух живих чинилаца у друштву; а ту се мора на жалост да примети, да учитељи не налазе увек потпоре код породица, које често баш као да се труде да потару све добро, што они учине и да парализују сав њихов рад. Греар расправља о том предмету пуно жива интереса и сасвим праведно, и задржава се код знамените улоге, коју јавно васпитање оставља породици; улога, која се не састоји само у спремању детета за то васпитање, него и да потпомажу, да непрекидно попуњују дело учитеља, који подељују васпитање и дају му правац.

Најпосле додаје Греар, да ће та сарадња породице у толико сретније учинке произвести, ако нађе потпору јавнога мнења. Без сумње треба деца да се спремају да буду људи свог времена и своје отаџбине; али друга је ствар спремање младих људи за живот и друга ствар учествовање њихово у истом пре времена. Породица и јавно мнење, у споразумлењу са васпитачима, морају да чувају праг наставних завода од свију спољашних потреса. Пустимо омладину да потпуно

ЕРСИТЕТСКА БИБЛИ

испава свој сан, ако желимо да је видимо храбра и узвишена срца, кад куцне за њу час рада.

ПОЗИВ УЧИТЕЉЕВ.*)

„ . . . . . паси агнци моја.“
Св. П.

Сама реч „учитељ“ довољан нам је тумач значења оног, који носи овај назив на себи. Учитељ је дакле онај, који друге учи. Ово се учење састоји у настављању разних предмета, који се односе на моралну и материјалну страну васпитаника и у васпитању душе и срца младога света. То је онај човек, пред кога родитељ доведе своје највеће благо; оно благо, којим га је природа обдарила; у коме сваки родитељ сву своју срећу налази. Доводи га пред човека, коме га поверава надајући се да ће улити у њега хране, која ће му бити доживотна храна; храна душе и тела.

На питање:

Ко је учитељ?

Ево како одговара славни немачки педагог К. Шмидт:

Der Wahrheit sucht,
der Freiheit liebt,
der Liebe will.

— Учитељ је, који истину тражи. Истина је сам човечији дух — елеменат у ком живи. Истина је његова храна, његова тежња, његова циљ. његов свети адиђар. Човечији дух, који је бригу и старање за истину изгубио, изгубио се сам. Само онај, који се држи увек истине, који се бори против лажи и предрасуда, против глупости и таме, то је прави човек, Многи су борци за истину пострадали, али су ипак победили, ако нису они лично, али су њихове идеје као такове победиле; за ово стотинама небројено примера имамо у светској и у црквено-хришћанској историји.

Истина није далеко од нас, треба је само чистим душевним очима тражити, па ћемо је наћи; она нам изилази као светли зраци сунчеви. Сама нам природа пружа чисту истину; светска историја показује нам је; а религија христијанска нам ју даје.

Ако истину тражиш, мораш природу волети. Природа обухвата и продире човека; он је сам природа. У његовом постанку, у његовом развитку, у његовим наклоностима и у његовим радњама припада он законима природе. И једино као таковога дух Божији узноси и узвишује над осталим створовима; он му даје моћ, да разликује истину од лажи и да се гнуша овог последњег порока. Он му даје свестрану увиђавност; ко ње нема, то није учитељ. С тога се у првој линији изискује од учитеља, да природу добро проучава, да се упознаје са законима њеним, да увиди важност дела руку Божијих. Тада на основу правог проучавања имаће и праву истиниту веру у Бога. Ово мора да важи и за свештеника као и за учитеља.

Славни немачки реформатор Лутер је сам у управљеном писму на Меланхтона о природи следеће рекао: „Vehementer et toto coelo errare censeo, qui philosophiam et naturae cognitionem inutilem putant theologiae.“

*) Ово је одломак из повећег рукописног дела: „*Српски учитељ и свештеник*.“

Оно је учитељ, који на основу истинских података себи душевне хране тражи, он се том храном пита и снажи, да боље и светлије може животом истине у народу свом светлити.

Али и религија је истинита — Зато сваки учитељ треба да појми значај религије, њене свете и необориве основе, којима она сваког води оном идеалу, за којим сваки човек треба да тежи, да би могао постићи у правом смислу оно, на што је опредељен. У првој линији се то иште од учитеља, да религију целог века свог штудира, да мудре савете, који су изложени у св. законима Божијим сам извршује и децу на њи упућује; да на основу ових хришћанске врлине у младачка срца усађује.

Сваки прави учитељ мора се држати позитивности религије своје. Празна реч није позитивност. Позитивност је вечита истина: „Бог је љубав, и ко у љубави пребива, тај пребива у Богу а Бог у њему.“ Позитивност је дубока наука: *„Ја и Отац смо једно“*; али и: *„ви сте сви браћа!“* Позитивност је она најсветија наука: *„Љуби Господа Бога својега свијем срцем својијем, и свом душом својом, и свом силом својом и свом мисли својом. Ово је прва и највећа заповед. А друга је као и ова: љуби ближњега својега као самог себе“* (Мат. 22., 37., 39). Позитивност је Евангелије љубави. — То је извор одакле сваки учитељ ваља себи науку да црпи и по св. изреци: . . . *паси агнци моја*, међу невине јагањце, међу мали свет, међу узданицу народњу, међу најњежнији створ овога света, најсветију науку ту да сеје и распростире.

Ако се дакле учитељ буде *Богу, природи и историји* обраћао; ако буде то троје целог века свога разумно проучавао: он ће тада постићи највећу и истиниту науку живота; он ће тиме постићи живо веровање у Свевишњега. — Франке вели: *„Један драм живог веровања више важи него цента простог историчног знања; и једна кап истините љубави је веће важности него пуно знања свих тајана.“* — Учитељ тиме може учити себе и људе познавати, и на основу самопознавања, кадар ће он бити цео свој рад и сву своју бригу улагати за средство да определењу циљ постигне. Са свим је против природног закона да некоме допуњујемо недостатак а требамо га прво сами за себе, или пак увиђамо да нам недостаје а незнамо чиме га ваља надокнадити. Прво се дакле иште од учитеља самопознавање и познавање других. По том му је нуждна теорија, коју треба да у праксу приводи; јер замишљати праксу без теорије, започињати грађење без основе, или какво дело без замисли — јесте права безсмислица. Тим начином ваља и деци отварати очи, којима ће да познаду праву истину. (Свршиће се.)

ШКОЛА РАДА.

(Свршетак.)

Нужда, да се настава рада уведе у школе васпитаонице, после досад наведених непобитних разлога, очевидна је; само је потешкоћа, како да се то питање реши?

Пре свега стоји то, да се ништа не може учинити наједаред или силом, него мора да се полази путем, који је новија дидактика са ува-

ћањем *гимнастике, музике* и *цртања* у ствари обелсжила и пошла. У том погледу може *Барлеов* васпитни завод у *Липском,* завод у *Шнепфенталу* код Готе и школа рада за домаћу посленост у *Берлину* за углед да послуже. У свима земљама, у којима је ручан рад скопчан са школском наставом, стоји Данска и Шведска у првој линији.

Све то има да се упише у заслугу једном човеку, који је сав свој живот посветио тој идеји, а то је дански коњички капетан (ритмајстер) *Клаузон-Кас,* кога одношаји оне вароши, где је његов гарнизон био, нагонише, да наставу деце у своје руке узме. У овом послу држаше се он свога васпитног система, у ком поред душевног изображења и вежбање ручнога рада веома знатну улогу имађаше и на који се угледаше многе породицн. Доцније иступи коначно из војске и посвети се једино васпитању деце. Његова тежња не беше управљена школи, него кући и породици, за коју је основао друштво „домаће радиности", код којега чланови породице најпше корисnога занимања. Тим се начином крепио живот породички, чувао опасности лењовања, унапредила домаћа радиност, општа вештина народа подигла и благослов рада као извор праве радости и среће живота к свести народа предочила.

У почетку године 1873. основа Клаузон-Кас друштво „*опште данске домаће радиности*", којега беше задаћа: да мање локалне заводе и појединe за ствар вредних и радених људи побуди, да прикупљају и прибирају ствари за углед, оснују школу за изображавање учитељских сила, да потребите моделе за рад набаве и продају, да куповину сировине унапреди и да приређује изложбе тих радова. Укратко: да све растројене снаге у земљи у једну целину прибере и организује у интересу унапређења наставе рада.

Друштво „домаће радиности" у Копенхагену изображава учитељске снаге и руководи читав апарат. Задруге местне „домаће радиности" оснивају школе радионице, у којима се изучавају елементи разног рукоделства. Те школе радионице распростреше се по целој Шведској и понајвише стоје у свези са народном основном школом. И овде се извршио други део Клаузон-Касове тежње, да наиме — у ручном раду лежеће васпитне моменте, спајањем школе радионице са школом учења, за васпитање младежи делотворнима учини.

О суштини школе рада говори Клаузон-Кас сам овако: „Циљ ручнога рада и школе домаће радиности јесте, да лакоћу руку к д деце и природну способност њихову за „ручан рад" пробуди и развије, да зарана око и руку изобрази и да се тим припреми дете за практичан положај у животу, да школи *учења* буде рукаиомоћ и правим брижљиво обрађеним системом унапреди школе стручне, које се могу довести у свезу са ручним радом. Њихова циљ простире се даље, да се детету покаже, како ће се корисно занимати, играти, да се тим обезбеди и сачува леиости, безпосличарења и од свих оних зала, која отуда проистичу; да му чешће даду прилику, да се радује своме рукотвору и производу, да напослетку задовољи своју тежњу к стварању.

Школа ручнога рада хоће свима својима ученицима да даде практичан поглед на живот, да их поучи, како ће у многим случајевима сами

себи помоћи, као што данас и најмања рукопомоћ од самих рукоделаца долази, јер код већине оскудева способност и увиђавност да сами себи помажу. Школа рада има да произведе поштовање рукодељства и вешта рукоделца да подигне.

Учевни течај, у којем Клаузон-Кас спрема своје питомце, траје само 6 недеља и то за време летњих ферија, јер овде се не ради о потпуном и савршеном изучавању заната, него о томе, да се ученици упознају са елементима разних ручних радова.

Зато морају тако удешени бити, да их свако без велике техничке припреме изучи и у својој кући правити може; оне морају даље изналажењем предмета имати цељ, која васпитно упливиште и која се у својој кући или продајом употребити може. По овоме вежбају се у појединим оделењима: везивањем књига, правлењем ствари од папира; праве разне сандучиће и кутије; из столарства: употреба тестере и ренда; састављање разних орманчића, полирање истих, правлење разних палица, ножница, сланица, правачника и т. д.; из иконорезарства: резање оплата за иконе и огледала, резање разних орнамената и лишћа; плетење црних и белих котарица, сађурица и котарчица; везивање и уметање четака и једноставно плетење са сламом и рогозом

Овакове школе радионице најбоље напредују и производе у Ландсхрони и Шреденбургу. У мушкој школи прве вароши настава је ручнога рада облигаторна. Она се састоји из столарског, токарског и резарског рада. Дневна настава у овој школи траје изменице 5—6 сати, од којих два сата спадају на ручан рад и то тако: да док се половина разреда наизменце пре подне бави ручним радом, дотле се друга половина у исто време умно занима и вежба. Ручан рад предузима се у засебној према броју деце згодно удешеној радионици, а осем ове налази се једно оделење, у ком је смештено градиво за рад и оруђа. У тој радионици смештено је 8 столова за токарске послове; 6 столова за рендисање, које заједно са осталим прибором и материјалом 1172 кронера вреди.

Изложба, која приликом држаног испита г. 1876 приређена беше, показиваше омањих стругарских ствари, као што су: тањирићи, кутије, разна бурад, разна ручна оруђа; из столарства: колица, пљуваонице, мале орманчиће и разне моделе и т. д. Сви ови предмети показиваху довољну вештину и беху самостални рукотвори дечији. У последње време обухвата ручан рад и везивање четака, плетење котарица и даје се прилика, да ученици у општинском врту упознају се са баштованством и воћарством Ученици, који се посвете изучавању овога, ослобођени су после подне од похађања школе онога дана, када се у врту баве.

Производи ове школе (у Ландсхрони имаде овакова школа и за девојке) беху изложени г. 1873. на бечкој светској изложби, те беху награђени златном медаљом за заслуге. У Немачкој, Холанду, Белгији, Француској и Швајцарској покушавају, да оваке школе заводе, те им истичу за цељ час *педагошку* час опет *привредну*. И бечко педагошко друштво изјавило се за уважање оваких школа, којима би служила за основ начела, предложена од професора Дајнхарда. Ево тих резолуција:

I. Уважање практичног и стварајућег (ручног) рада у основне школе јесте педагошка нужда и потреба.

II. Практичан рад треба према теоретичној настави ставити у одређени одношај тако, да један другог потпомажу и унапређују. Они требају да образују ученике: теоретично, естетично и практично.

III. Најзгоднија настава (подела) практичнога рада налази се у баштованству и рукоделству; при свакој школи мора бити школски врт.

IV. Један део Фребловог дечијег занимања у врту сувише је преран и спада у основну школу где се има развити и продужити.

V. Околности времена изискују, да се поред јавних школа оснивају и школе радионице, које да буду необавезне; у овим школама — без да изгубе што од свога васпитног карактера, имају се израђивати корисне и употребљиве ствари.

VI. Управа и руковођење ових школа да се повери народним учитељима, који су у овој струци извежбани и изучени.

Превео
И. Рад,
равн. учитељ.

КЛОСТЕРСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ.

Мало који родитељски дом може да пружи млађем нараштају своме оно васпитање и образовање, које је човеку нужно у животу. Та је невоља створила школе забавишта, разне интернате (алумнате, институте) и све друге јавне и привагне учевне заводе. Човек се васпитава за живот, а начин којим се то васпитање врши треба да је сагласан начелима разумне педагогике. Криво васпитање направи човека странцем у својој рођеној околици, ствара му неприлике и невоље кроз читав његов живот, оно га укратко учини несрећним.

Међу лоше васпитаоце броје се данас калуђерице, а између свију васпитних завода на најлошем су гласу такозвани клостери, у којима су покретачи свеколиког рада жене и девојке, које су се света одрекле. Вика на ове заводе оправдана је посве, а питомице, које из таковних завода изађу, понесу собом довољно знакова несувременог скученог образовања, пак и најслабијим посматрањем опази се разлика између ових и оних са јавних завода, са екстерната. Човек са здравим мозгом у глави никад неће ни помишљати, да своју девојчицу повери васпитачицама, које су се *света одрекле,* јер ове већ из принципа немогу никога спремити *за свет.* — Лозинка је данашњега доба *слобода,* а ове је најмање у клостерском интернату.

Где су млађем нараштају непрестанце пред очима црне слике, намргођена лица, где се чују само опоре и осорне речи деспотског старешине или старешице, где млађе нема ни *помисла* о каквој слободној вољи, — онде се негују робови, пренемагала и претварала, улизице и пузавци, несрећници, несрећнице целога свога века, а лишајеви здравом народњем организму; онде се спремају будући шарлатани, слаби карактери и људи без срца и душе.

Као год што абсолутна владавина у политичком животу ствара и рађа денунцијанте и прљаве карактере, тако исто клостерско васпитање

одгаја креатуре људскоме друштву. У слободи се најсигурније одхрањују људи чврста карактера и прави човекољуби.

Ко хоће другога да васпита, да га за јаван живот спреми, мора и сам да је у томе рутинират. Ко хоће да плива — мора у воду; ко хоће да васпитава за јаван живот, мора се и сам кретати у том животу. Како ли према томе стојимо са клотерским васпитањем!? Опатица, сестра милосрдница, створење које није одхранило ии једног дегенцета, која једва да што и зна за одношаје у фамилијарном животу, (или ако зна а она их мучки скрива под плашт своје црнине); та опатица да од девојчице спреми будућу верну љубу, — кад она сама не љуби, вредну домаћицу — а она сама то није, честиту Српкињу — та она је Хрватица, Немица, Мађарица шта ли? њежну мајку — а она се одрекла свију својих; или да још спреми другу за васпитачицу, је ли то могуће?! Теорија без праксе — звоно је без клатна, сво дакле њено знање није довољно, она нема умења.

Ко је поближе обавештен о начину, како се тамо васпитава, тај ће се само згрозити. Ту се пада из једне крајности у другу; час се притворно Богу моли, а час сикће као једовита гуја То су посљедице њиховог неприродног живота, то је неприрода, уједно доставерна сведоџба о њиховом нутарњем животу.

Ми учитељи добро знамо да деца нами радо подражавају, знамо да ученик и ученица много к много насљеде од свога учитеља, од своје учитељице, знамо дакле, да из клостера никад добро дете нити добра приправница изаћи неће, а је ли које остало неокужене, то се може убројати у ретке изузетке.

Ко има ушију — нека чује!

Сремац.

ПЕТКО РАЈЧЕВ СЛАВЕЈКОВ

будилац и учитељ бугарскога народа.

Име Петка Рајчева Славејкова доста је већ познато међу Славенима. Познато је као име песника још од г. 1852; као хумористе и сатирика из шесдесетих година; као новинара из седамдесетих година; као ученјака, историчара и лингвисте бугарскога; као педагошкога писца, и после неко време и као министра. А увек и у свему томе значило је име Славејков борца за народност и народна права, *будиоца и учитеља бугарскога народа.*

Славејков је увек радио оно, што је кад сматрао као најважније и најпотребније за бугарски народ. Отуд се он занимао тако разноврсним струкама, у којима га је свима руководила једна једина мисао: развитак укупне народне снаге.

Рођен г. 1827. у Трнову морао је тако рећи крадом да учи буугарски из неколико црковних књига, које су му случајно дошле до руке. Угњетавање од стран фанариота беше тако окрутно, да нису ни у цркви ни у школи допуштали да се изусти бугарска реч.

Кад се поред свију тешкоћа ипак у неколико изобразио у Свиштову и у Елени под зеленим Балканом, посветио се већ у својој пет

наестој години учитељском позиву и још и данас је учитељ свога народа.

Школе, школе! — беше гесло тадањег времена, а и сада је. Али где да се нађу учитељи? Шта је било наравније, него да онај, који је нешто научио, научи то исто и друге; сама нужда изазвала је у школама бугарским потребу узајамног обучавања. Па тако и Славејков, пошто је учио неко време у једном месту, селио се у друго, да и тамо учи. Као учитељ учио је читати, писати, рачунати, познавати славну прошлост и опирати се фанариотама у више него шездесет бугарских општина.

У борби против фанариота грозила му је не једном смрт! И турски ханџар севао је већ над његовим вратом. Доста често имао је прилике да се упозна са мрачним подрумима турских тавница. Сем тога имао је да се бори и против онога, што је најтеже: против предрасуда свога сопственога народа.

Уз то је сам собом марљиво учио и збирао. Из искуства познао је бугарски језик и његово богатство више него ико други, он га и разумева више него ико други, познаје његову чистоту и упућује младо бугарско поколење, како треба најправилније да развија свој матерњи језик.

Славејков се старао и за то, да даде народу књиге. Врло омиљени постали су његови хумористички календари за народ и његове песме. Ти календари, штампани у Цариграду, чувају се као драгоцености. Оригинали његових песама су изгорели или су му украдени — али народ их зна на памет и тако ваљда неће бити сасвим изгубљене.

Борбу против фанариота, која се развила у целом народу, окончао је Славејков славно као редактор „Македоније“ г. 1870. у Цариграду. Већи део Бугарске спасао се јарма грчких фанариота.

Кад је букнуо г 1877. руски рат, био је баш учитељ у Старој Загори за Балканом. Приликом пљачкања посташе ту жртвом пламена и многи Славејкови рукописи, многа дела, на којима је радио целога свога живота и којих се губитак неда накнадити. Али Бугарска је постала слободна.

Славејков је доживео и збацивање турскога јарма. После многих звања, која је извршивао за време рата и руске окупације, буде од новог бугарског кнеза позван за министра. — Али Славејкову беху његова начела дража него министарска столица. Рекао је кнезу и Софији због и отишао је у Пловдив, да поново буде учитељ. Он је и данас тамо будилац и учитељ, и ми искрено желимо братском бугарском народу, да му промисао што дуже сачува тако врсног мужа. (Хум. Л)

ВАСПИТАЊЕ СЛЕПИХ.

Интересантно питање о настављању слепих расправљано је у Француској у једној конференцији, што је ју сазвао г. Плазол де Понтеени, који је сам слеп од рођења

У Француској се налази 40.000 слепих људи. Четвртина истих припада имућним породицама и може да опстане без јавне милостиње. Друга четвртина у толикој је мери душевно скучена, да јој се не може ничим да накнади несрећа изгубљенога вида. Ти се морају оставити апсолутно старању општина, у којима су рођени.

Остаје их дакле око двадесет хиљада, из којих се могу лако згодном наставом начинити људи, који ће се сами за своје животне потребе старати, грађани, који ће бити од користи својој отаџбини.

Ипак се на жалост мора да констатује, да је само 1500 слепих, који су до тог степена дошли.

Каква су то занимања, за која би могли слепи да се спреме?

Они су, хвала извесним васпитним методама врло подобни, да уче науке и да постану учитељи у истима.

Г. Плазол де Потенеи износи за то један пример, који се не може одбацити, пошто га узима из свог личног искуства:

„Г. 1855. био сам ђак у лицеју у Нанту; било ми је тринаест година Добио сам, ја слепац, против педесет и седам окатих другова прву награду из физике и геометрије.“

У осталом се нађе сваке године у Паризу по неколико слепих, који полажу учитељски испит и добијају диплому.

Музика је од свију занимања највећма приступачна за слепе. Међу њима се налази много свирача, који су се врло усавршили и важе као виртуози првога реда. Они гаје музику и у скупу, хорове и оркестре, и концерти завода за слепу младеж врло су на гласу.

Г. Плазол шта више тврди, да је познавао и слепе вајаре, међу осталима Видала, вајара животиња, који је пре неколико година добио на уметничкој изложби златну медаљу. Видал је слеп. Бар он тако вели; али чисто је тешко да се то верује.

Има многобројних ручних занимања, којима могу слепи да заслуже хлеб и сазивач конференције напоменуо је, како је г. 1873. на бечкој изложби народни завод за слепу младеж поднео аустријској царици дивну тоалету, коју су слепи питомци и питомице својом руком скројили, сашили и извезли.

Гдекад се чује питање, који слепи људи су достојни већег сажаљења они који су као такви рођени или који су вид изгубили, пошто су се дуже или краће време њим служили.

Они први, рекао би човек.

Јер да их не боли у сваком тренутку оно, што не могу да схвате, морали би увек да живе са људима, који су слепи од рођења као и они, без дотицаја са друштвом других људи.

Али то не може тако да буде. Около њих, у свакоме тренутку, сећају их и таква лица, која су пуна пажње и штедње за њих, и нехотице на њихову несрећу.

Треба запалити свећу, рећи ће когод. *Свећа?* То је ствар, коју може да позна напањем. *Запалити?* реч без смисла за њега. *Дан је; ноћ је; сунце сија; време је мутно..* Све саме фразе, које се понављају у свако доба преко дана, у свима друштвима, у којима се слепи налази и које никаква снага језика не може да му разјасни.

И ипак се чује фраза, која је постала скоро пословица, да су *„слепи људи весели.“*

Г. Плазол де Понтенеи одбија ту блудњу:

„Мисле да су слепи људи весели, што певају. Али ако слепац

воли шум, кретање, то је да даде слободан ток обилности живота, које се опраштa и коју утроши у покрете, у песми и клици. То је веселье на површини; душа је на дну неутешна и жалостива.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Тако ваља!*) По закључку школског одбора румске поджупаније управио је кр поджупан Ј. Музлер допис свима подручним школским одборима и заступствима политичних општина, у ком их позива, да у првој седници својој у претрес узму питање о повишењу учитељске плате за сва она места, где је сада установљена са 350 или 360 фор., бар на 400 ф. У допису се ст вља топло свима позваним на срце, да тај предлог прихвате, а сав је изглед, да ће тако и бити.

(*Госаић.*) Концем прошле године истекоше госпићком месном школском вћу три године и ради тога позове котарски предстојник учитеље госпићке политичке општине, да између себе поново изаберу два члана у исто вће. Учитељи и учитељице искупе се усљед тога позива и изаберу за чланове вћа равнајућег учитеља госпићке мушке школе П Ј. и Пеку Станића учитеља из Д. Но котарска власт не одобри тај избор — као што се вели, што је изабрани Станић из личних обзира неповољан котарском предстојнику — него нареди нов са упутством, да се бирају учитељи, „који предњаче бољим теоретичким и практичким знањем или искуством“. Но како та својства знају боље да оцене учитељи и како је наиме исти Станић оба учитељска испита положио с одличним успехом, то дадоше учитељи и учитељице госпићке општине и на новом избору своје гласове својим првашњим избраницима, те тиме показаше, да се у суду о учитељској вредности не дају завести ваншколским обзирима, него да им једино при оба избора беше пред очима напредак школе и учитељства. Множила се таква учитељска свест! (З.)

(*Загреб.*) Земаљска влада живо се заузима, до подигне домаћу индустрију. Зато се отварају на обртној школи у Загребу три посебна течаја за резбарство, декоративно сликање и керамику (лончарство и лончарско сликање.) За полазење дрворезбарског течаја добили су штипендије 2 грађанска и 6 народних учитеља, а сем њих још и 3 сељака. За течај керамијски добише штипендије 4 лончара из разних крајева земље. Сем тога су одређена још 3 учитеља и 2 сељака, да уче плетење кошара и културу врба и ти ће већ овог пролећа поћи о земаљском трошку у Всетин у Моравској, да уче тај занат. Који од фреквентаната сврше своје течаје са изврсним успехом, тима ће се дати прилика, да своје знање усавршe после на технолошком музеју у Бечу, а након довршених наука набавиће се најбољима све оно оруђе, штв ће им за рад у дотичној грани обрта бити испрва најпотребније.

(*Учитељи и свиларство.*) Земаљски инспекторат за распростирање свиларства у Угарској исплатио је г. 1882. и 1883 члановима народнога учитељства ове суме: за израђивање семена и микроскописање 269 ф. 64 н., дијурне за похађање предавања о свиларству 1091 ф. 73 н., за надзирање свиларских радова 1758 ф. 52 н., за награде 273 ф. 20 н., за садење дудова 174 ф. 72 н., за произведене галете 4341 ф 64 н., дакле

укупно 7889 ф. 45 н. Толику материјалну корист имали су дакле учитељи за ове последње две године дана од свиларства, а до њихове ревности стоји, да та сума буде одјако и већа. Има учитеља, који су за продате галете примили сто и више форинта, а то је зацело лепа закрпа. Још је на жалост мало српских учитеља, који се баве производњањем галета и од тог малог броја да поменемо ове: г. 1882. примили су за галете Никола Алексић учитељ у Баваништу 30·55 ф., Јован Бугарски учитељ у Парага 42·45 ф. и Александар Чешљар учитељ у Жабљу 31 ф.; г. 1883 Јован Челебић учитељ у Делиблату 52·45 ф., а Живојин Предраговић учитељ у Баваништу 36·80 ф. Дај Боже да њиховим примером пођу и други!

(*Земаљска заклада за мировине*) народних учитеља у грађанској Хрватској и Славонији износила је концем 1883. год. у папирима и готовом 288,893·37 ф. Од г. 1882. умножила се за 33,228·12 ф Мировинска заклада за бившу крајину износила је пак 231,257 ф. $9^1/_2$ н.

(*Трговачка школа у Босни.*) Варош Брчка обратила се земаљској влади са молбом за оснивање трговачке и економске школе у Брчкој и одредила је већ на ту цељ 20,000 фор.

(*Поклон учитељима.*) Римокатолички епископат у Угарској поклонио је приликом свог последњег састанка у престоници 20,000 ф својим вероисповедним учитељима.

(*Северна Америка.*) У сједињеним североамериканским државама траје већ од неколико месеца жив покрет у корист школе. Тамо се централна влада налази у за нас чисто невероватној неприлици с тога, што не зна шта да уради са 100 милиона долара, који се као сувишак од лањске године налазе у државним касама. Нађоше се родољубиви људи из свију сталежа, који су ради да влади добрим саветом помогну, те покренуше јаку агитацију, да покупе што више потписа за петицију на конгрес, у којој се захтева, да се од сувишка у државним касама употреби половина, т. ј. 50 милиона на школске цељи и да се та сума по броју глава раздели на поједине срезове, а влада да пази, да се раздељен новац употреби само на наставне цељи. Они мотивују свој захтев међу осталим тим, да се унапређивањем школе најбоље потпомаже сиромашнија класа, јер се образовањем моралних и умних снага сваки који је у школи био оспособљава, да вештије и корисније ради, те се тим унапређује не само благостање појединаца, него посредно добија отуд и народно богатство и државно благостање. И иначе се заузимају у северној Америци јако за школу и онда није чудо, што се тамо на све стране напредује.

(*Учитељице у Немачкој.*) Плата учитељица је у Немачкој уопште нижа од плате учитеља; само у Лајпцигу изједначене су у том погледу учитељице потпуно и учитељима. У многим местима немају учитељице права ни на дефинитивност ни на мировину. У јужној и средњој Немачкој положај учитељица је саразмерно најбољи; ту их је више него другде и настављају на задовољство школских власти понегде и у нижим разредима мушких или помешаних школа (као н. пр. у Штутгарту.) Зато су напротив одношаји учитељица најнеповољнији у Бремену (где и у женским школама има само осам учитељица, а остало су учитељи) и у Либеку.

(*Будимпешта.*) По министарској наредби излазиће одсада званични школски лист „Néptanitók lapja“ двапут у недељи и то средом и суботом Исти лист доноси од две године овамо и политичне новости. Распростр је у земљи у 12.000 примерака.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

1. Српска читанка за ниже гимназије књига прва саставио Јован Живановић Панчево 1884. наклада књижаре браће Јовановића, 8⁰ с. 281. У тврдим корицама стаје ?

Наше гимназије поздравиће радосно ову књигу, али она је добро дошла и нашим учитељским и вишим девојачким школама. Како су читанке дра Јована Суботића већ застареле, а врсне читанке из краљевине не могу да се уведу у наше школе, то управо не имадосмо ми у нашим средњим заводима никакве књиге, која би служила као темељ за изучавање српскога језика и његове књижевности. Читанком Јована Живановића подмирена је дакле давно осећана потреба, а да је подмирена достојно и да одговара у свему данашњој науци о језику српском, за то нам јамчи име њезина приредиоца. Паралелно наставном плану за први и други разред гимназија унесени су у читанку чланци из свију наука, у колико се уче у тим разредима. Сем народних умотворина налазе се у истој радови Доситија Обрадовића, В. С. Караџића, Ђ. Даничића, Змај-Јовановића, Бранка Радичевића, М. Ђ. Милићевића, А. В Поповића, Ст. Лазића, Гаје М. Матића, Ст. Новаковића, В. Живковића, Ив. Трнског, Мите Поповића, П. Прерадовића, Н. Крстића, Ив. Филиповића, Јос Торбара, М. Стојановића и М. Кишпатића. Нашли смо и неколико лепих приповедака од Ј. Н. Буља, два чланка из читанке С. В. Поповића „Наша земља“ и један чланак из хрватске читанке за II. разред гимназијални. Чланак Јов. Живановића „Пчела“ штампан је латиницом. Читанка је штампана правописом Вуковим, а само неки чланци латиницом штампани писани су правописом југославенске академије. Из предговора видимо, да ће скорим иза ове читанке, која је намењена I. у II. разреду, угледати света и читанка за III. и IV. разред.

2. Граматика немачког језика. По Маку превео и прерадио Стево Чутурило. I. дио. Панчево, 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 8⁰ с. 77 Цена 25.

И ова књига беше врло потребна, јер одкако је сасвим распродана позната Траутова књига, немамо ниједнога учебника, по ком би се предавао немачки језик у нашим средњим школама, у којима је свима обавезан предмет. Дело Мâково, по ком је ова књига израђена, прописано је у руским средњим школама, а и г. Чутурило је познат као искусан педагог, који и сам предаје немачки језик у крагујевачкој гимназији, те по томе имамо разлога да судимо, да је добар избор учињен и да смо добили ваљано упутство за учење немачког језика. Писац се служи у својој књизи готским писменима, а ми мислимо, да је требао да прихвати латиницу, за што се агитује јако и у самој Немачкој, а у неким швајцарским кантонима већ сада се једино латиницом штампају школске

књиге. Разуме се да је та примедба узгредна и да се не дотиче унутарње ваљаности дела. Још да приметимо, да је ова немачка граматика писана јужним наречјем.

3. Јестаственица за малу децу, удесио Др. Ник. Ј. Петровић. У *Београду 1884. Издање књижаре В. Валожића* 8° с. 65. Цена је 60 пара дин.

Књига ова доноси добре описе домаћих животиња, главнијег воћа, кукуруза, пшенице, купуса, пасуља и неколико минерала. Описивање је лако и према схватању деце, понегде зачињено и песмом, а уз исто иду добре и разговетне слике. Примећујемо, да се у цвету јабуке и крушке (с. 46. и 48.) не налази по један тучак него по *пет* (стубића). Препоручујемо горњу књижицу пажњи учитеља и родитеља, који ће њом своју децу врло обрадовати. Књига се и по спољашности врло лепо представља, а цена јој је сасвим умерена.

РАЗНО.

(*Руски родољуби.*) Пријатељи народног напредка у Русији путем јавних листова захтевају од владе и од св. синода, да се простом народу даје основно образовање у духу вере и благонравности хришћанске; да се свештенству у строгу и озбиљну дужност стави, да уз сваку цркву подигне и држи народну школу и да у њој ђакони и певци под свештениковим надзором децу уче и васпитавају; да се свештеницима од духовне власти заповеди да сваке недеље и празника у цркви проповедају и уче народ; даље да се срезким и местним властима наложи да заводе земљоделске и обртничке школе за одраслију младеж, и да влада и власти подижу углед свештенства и учитељства и да се о бољем материјалном стању свештеника и учитеља старају. Не били и српски родољуби све ово захтевати и желити могли?

(*Панчево.*) Познати српски књижар и посланик на српско-народном сабору г. Каменко Јовановић предао је српској православној општини у Панчеву 300 фор. у државним папирима, да се отуд оснује фонд за потпомагање српске православне сиротиње и уједно је обећао, да ће и у будуће по могућству прилагати у овај фонд. (Н. Г. Л.)

(*Дар.*) Познати српски родољуб г. Лазар Дунђерски велеповседник из Сентомаша изволео је по примеру свога оца покојнога уваженог старине Геце Дунђерског претплатити „Школски Лист“ за ову годину сем за себе још и за г. Светозара Вукашиновића учитеља у Маишу и за г. Живана Филиповића учитеља у Дубовцу. У име обдарених нека му је изречена топла захвалност!

(*Бачки немири.*) У Фраицуској трају ферије о новој години четири дана; Французи славе наиме нову годину као велики празник и дарују се узајмно. Прошле године дозволио је тадањи министар Диво о новој години 8 дана ферија; али садањи министар Фалијер наредио је, да се у будуће остане опет при старом, т. ј. да се са наставом сврши 29. децембра и 3. јануара да се опет отпочне. Међутим се та наредба није хтела никако да допадне гг. гимназијалцима у Монпеље и почели су да се буне. Но чим је после тога „побуњеницима“ телеграфски попречено,

да ће их без „милости“ опустити из завода, покорише се пријатељи других ферија муком „тиранској“ наредби министровој. Много „јуначније“ владаше се Паризлије. Екстернисте лицеја „Кондорсе“ скупили се, да при пиву и цигаретлама вѣћају о даљим корацима, које би ваљало предузети и инсултовали су гостионичара, који је узео себи слободу да господичиће усаветује, а кад се полиција појавила, стадоше на њу бацати чаше и градити од столова и столица барикаде. Тек кад је пошло за руком, да се затворе три прве коловође „бунта,“ повраћен је међу ђацима опет пређашњи мир. — У Пловдиву у Источној Румелији био је такођер ђачки „бунт“. Ученици тамошње гимназије били су незадовољни са неким својим професорима и подигоше „буну“, коју су морали чак жандари да утишају.

НЕКРОЛОГ.

На три Јерарха о. г. сахрањен је у Старој Паланци *Прока Лазић* умировљени учитељ Силбашки. Покојник је свршио учитељску школу у Сомбору 1825. дакле пре 58 година. Служио је најпре као учитељ у Гложанима 24 године а затим у Силбашу 21 годину, где је пре 13 година капљом ударен изнемогао и тек на заузимање државне школске власти добио је нешто мировине од обштине Силбашке, са којом је врло бедно последње дане живота свог провео. Учитељи и учитељице у Паланци са својим ученицима учинише последњу почаст при укопу покојног ветерана учитељског, а г. К. Јанковић говорио је у цркви при опелу надгробно слово, у коме је тужно описао како пролазе трудбеници на пољу српске народне просвете, кад остаре и изнемогну.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељ у Брчком. Плата 425 ф, стан и огрев Од компетента се иште да је добар појац, ма и не био испитан учитељ. Обратити се одмах писмено упр. учит. школе у Сомбору.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитеља у Приједору изабран је приправник Миливој Војводић, а учитељ у Вел. Грђевцу Јосип Малетић постављен је учитељем у Каменици.

НОВЕ КЊИГЕ.

Брачна правила. Поуке младожењама, невестама и младим женама, како треба у брачном животу да се владају. По Книгеу. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду, 1884. 8⁰ с. 29. Цена 20 н.

Зборник позоришних дела свеска шеснаеста. Ej људи, што се не жените или под папучом. Шаљива игра у четир чина. По немачком од Јулија Розена. За српску позорницу прерадио Бранко М. Јовановић. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду, 1884. 8 с.⁰ 152. Цена 50 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. упр. срп. уч. школе у Карловцу. Од Ваших уписника захтевали су г. г. Војводић, Газибара, Бараћ и Радосављевић, да им се лист шаље на њихове садање адресе. С тога посласмо 4 броја мање. Молимо да нас известите, на које су се време дотични претплатили. — Сл. председништву срп. црквн. шк општине у Т. Вечеју. Лист се шаље уредно тамошњој школи, и слан је и лане, али нам сл. општина дугује још претплату за прошлу годину. Молимо да се та маленкост од 3 фор. намири, а рекламоване овогодишње бројеве послали смо и по други пут. — Сл. уредништву „Црногорке“. Од Вашег листа добисмо само 1. и 2. број.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 5. У Сомбору 15. марта 1884. Год. XVI.

МНОГОЈЕЗИЧНОСТ У ВАСПИТАЊУ.

Чешки написао *Др. Г. Линднер.*

Наш век са својим жељезницама и веома развијеним саобраћајним средствима наклоњен је у великој мери многојезичности. Ако је икад важила, данас важи заиста стара пословица: »Quot linguas calles, tot hominis vales« (колико језика знаш, за толико људи вредиш) Са свију страна слушамо како се пева хвала многојезичности, па и васпитање баца се свом енергијом на ту страну и постаје полиглотно (многојезично.)

Није нам намера, да обарамо цену користи, коју даје знање многих језика. Сваки језик је осveћена скриња, напуњења адиђарима духа. Свака реч, коју не само изустимо, него ју и мишљу пропраћамо, свака реченица, коју не само изговоримо, него ју и схваћамо и ћутимо, сваки књижеван производ, у ком уживамо, такви су мили адиђари.

Сваки тај адиђар има свој особити, рекао бих јединствени характер, унесен у њега духом дотичнога језика — карактер, који се неда никаквим преводом, никаквом прерадом у другом језику протумачити без губитка своје јединствености. Цео дух човечански уложен је у те адиђаре, и што их више има ко, у толико је богатији.

Познавањем другога и трећега језика ступамо некако у нове палате, у другом слогу (штилу) подигнуте и украшене. Свет познања се у нама другим начином рефлектује и хармонично допуњује.

О *практичној* вредности језика није заиста нужно, да се много проповеда, јер је многојезичност неопходан захтев нововеке образованости и управо због тога је она важна ствар у васпитању.

Ипак има и многојезичност своје опасне поноре, стране, према којима морамо да будемо опрезни.

Пре свега расцеп особности двојакошћу граматикалних облика, у којима налвзи свој израз. Немојмо мислити, да је тај израз у два или више језика адеквалан или потпуно истоветан. Ма била *мисао*, коју исказујемо било којим граматикалним обликом, у два језика приближно иста (што одлучно поричемо, чим се тиче сложенијих и апстрактнијих ствари) — нежни печат *осећаја* потаре се више мање, ма како се трудили, да израз, у који су уткани ти осећаји, заменимо изразом у другом језику.

На том се управо оснива *недостижна важност и драж матерњега језика*. Говорио човек ма десет језика: тако, као помоћу матерњега не може да се изрази ниједним од тих језика. Срце његово ипак виси и борави само на тим драгим му облицима, и то већ с тога, што се његово срце управо развијало, кад се дух почео да пуни благом матерњега језика. И кад когод зна више језика: помолити се Богу, осећаје своје саопштити пријатељу или пријатељици, речју: срце своје излити, у ниједном језику неће умети то потпуније да учини него у матерњем!

И кад неби био језик оружје у борби за народну хегемонију, већ с тога гледишта било би појмљиво, што сваки народ чува свој језик као освећени паладијум.

При учењу језика матерњи је језик природна ризница целе језикословне системе, и то већ с тога, што су знаци и звуци матерњега језика по времену први. *Односе се право на ствари*, а знаци свакога следећега језика, који учимо, односе се на ствари или мисли тек посредно, т. ј помоћу већ познатих израза матерњега језика. Јасно је као сунце, да та посредна веза не може да буде тако јака и трајна, као оно непосредно спајање знакова и ствари.

Здружити цео свет околних предмета и појава са одговарајућим знацима језика, то је тако огроман посао, да не можемо доста да се надивимо, како приближно савлада дете ту херкулску задаћу за две три (прве) године. После те три године настаје опет даљи рад спајања и разликовања, ком је циљ, да се све, што дете уме да именује, доведе у одговарајући ред. То је почетак *логичкога* рада, детиње *суђење* почиње ту да се развија.

Тај логички рад траје истина кроз цео даљи течај живота, јер човек никад не доучи: али тако интензиван и видан није никад, као у првом нежном добу детињства.

Да се миран напредак тог делања, које дете врши без

свакога учитеља, самим напутком природе, дакле *самостално* и које је баш због тога *његово сопствено дело*)* и ризница свију будућих душевних слика, *ничим не наруши*, на то мора бити управљена главна педагошка пажња у том добу васпитања.

А тај природан и слободан течај првог укристализовања духа због се и то неумесно нарушава, кад долазимо шестогодишњем или можда већ трогодишњем детету са другим језиком!

Детиња мисао одвраћа се тим од *ствари*, које се трудила да схвати *називима матерњега говора* и којих својства и односаје трудила се да сазна само очигледношћу простим својим, али самосталним суђењем (ватра пали, гвожђе је тешко, црно, храпаво итд.) и увлачи се насилно у нову, непознату јој област *другога језика*. Ту јој се налаже, да недовршени још рад спајања ствари са вештачким знацима с нова започне и то на основу другога језика.

Још је странац у првом, али њему веома милом *кругу ствари* (очигледних предмета и догађаја), једва је почело те ствари да сравњује и уређује — још је странац и у *другом* кругу, у кругу матерњега језика, ког богатство назива и облика није могло досада да сазна: а већ се уводи у *трећи* круг, у круг нових конвенцијоналних знакова, на којима дете не одкрива ништа интересантнога. У место да дело своје продужи, мора сазнање, до ког је дошло својим радом, да претаче у нове конвенцијоналне знакове. Суровост!

Дете поднесе тај експеримент, али само на штету природног развитка духа и мишлења. Од чилога, са својом околином упознатога, премишља, учег васпитаника, који се о оном, што види и премишља, правилно изражава у познатом матерњем језику, направили смо – *папагаја*!

Познавао сам красне екземпларе таковых жртава, којих су родитељи особито уживали, што говоре чешки и немачки, а можда и француски, али сам посматрао у њих највећу невештину, не само у погледу изражавања ма у ком језику, него и у погледу сазнавања и суђења уопште, поглавито сам пак примећавао неку недетињску и нелепу тромост мишлења, које због експеримената са језицима није могло да се развија.

---

*) Неће дуго трајати и настаће други начин формисања духа, који није више самосталан рад васпитаника, него насилно уливање концентроавног наставног градива у школама.

Правило наше у васпитању нека буде дакле: *Најире основ, после галерије, најире матерњи језик и тек доцније**) *други језици, или по Коменскоме: најире ствари, за тим знаци!*

(Česká škola.)

---

*) Кад би се у врло извештаченим приликама данашње развијене цивилизације могло да говори о *природном* васпитању, рекао бих: „Пре 12. године никакав други (жив) језик!“; али пошто је знање језика данашњим даном веома нужно, а памтење са годинама слаби, могла би се *осма година* да означи као најнижа граница за ступање другога живога језика у васпитању.

ПОЗИВ УЧИТЕЉЕВ.

(Свршетак.)

То је учитељ ко слободу љуби. Заиста слободу, али не самовољу. Праву моралну слободу, а не егоистичне страсти. Слободан бити од сваке страсти, од сваке предрасуде и таме. Слободно се кретати у границама моралног и државног закона. Слободно душу своју однеговати, а не продати је, да други по страстима својима њоме управља. Слободно изказивање својих мисли, које иду на корист и напредак свога народа, своје цркве и своје домовине; но опет велимо у границама морала, пристојности и учтивости. Слободно се може радити само о оном у чему смо подпуно научени и извежтбани. Зато сваки учитељ свако питање, које се дотиче школе, народне просвете и напредка треба да ваљано и подпуно добро проучи, да може право о њему судити и при спровађању истога у дело достојно учествовати. Дакле задатак је учитељев да буде упознат са свима одношајима школе према осталим факторима васпитања, и да дела на моралном и просветном унапређењу свога народа.

То је учитељ ко љубав хоће. Учитељ мора знати љубити, иначе неможе бити у правом смислу учитељ. Он мора са свом нежношћу љубави своје васпитанике да предусрета, да их прими у недра своја, као своје највеће благо. Отуђује ли их од себе то није учитељ. — Учитељ као и свештеник мора знати љубити, чиме ће учити љубити и љубав у народ засађивати. Љубав се расађује само школом и црквом. Ваља омилити сваку ону радњу и малом и великом, која се извршује преко оба ова чиниоца. Из љубави изилази слога, из слоге благостање народно, а благостање народно увенчава својим плодом и цркву и школу, а по томе и оба њена раденика.

Истина да ове постављене три врлине не дају се свима људима једним начином усадити, али зато је баш учитељ и свештеник позват да гледају сва могућа средства, којима ће што више срдаца овим врлинама да облагороде. — —

Учитељ је душа школе. Од њега зависи у каквом ће духу да васпита он своје васпитанике. Истина да се врло много важности мора полагати на васпитање деце у породици. Прво и најважније је васпитање деце у породици, јер отац, који носи на себи име то, а не уме ваљано хришћански да васпита своју децу није заслужан тога имена; он треба да је тумач свете религије, да је тумач заповести Божијих и св. Еван-

гелија, он треба да је у својој породици и свештеник и владика, једном речи све и сва. А особито се мора старати да у свему предходи својој породици добрим примером. Не само да мора своју децу добро научити речима, којима ће се Богу да моле, него и те речи у дело да приводе. Мора их чувати од сваког неваљалства, поганих примера, који децу на зло наводе и упропашћују. — Таково право домаће васпитање школа мора да подпомаже. Она има задатак, да од те деце образује ваљане грађане, праве чланове свога народа и своје цркве, којој до последњег дана треба верни да остану.

Школа мора сваког човека приправити шта му ваља знати, шта треба да чини и од чега да се клони. Даље ваља да зна, где се он свему доброме може да научи — где ће право добро тражити па и наћи, а нађено на срећу своју примењивати. С тога ваља све оно, што се из науке хришћанске у народној школи учи, добро протумачити и показати деци у тој науци ризницу неоцењеног моралног блага. Тим начином ваља поступати и са осталим предметима народне школе, јер сваки предмет разумним предавањем даје снагу човеку, да зрело мисли и на основу ових мисли и дела своја разборито управља. И кад се тако буде у школи радило онда ће се тек обистинити оно што вели горепоменути немачки мудрац: „*Ја вам велим за таковог ваљаног, вредног, скромног и побожно учитеља или васпитеља, мађистора или ма какво му име дали, који децу одано, верно обучава и наставља, награде за таковог човека нема, нема новца, којим се може достојно наплатити . . . .*“ И на другом месту исти муж вели: „*Ја незнам, које је звање важније и веће, или звање проповедника слова Божијег у цркви или звање учитеља и у школи; ово једно друго условљава.*

Кад још свему овоме додамо, да учитељ подпуно мора бити и образован, да би могао све горње да испуни, онда признати морамо да је позив учитељев врло важан и узвишен и у многоме налик на свети позив свештенички, којега је такође главни задатак учити и просвећивати народ.

Ст. Коњовић.
учитељ.

МОМЕ МЛАДОМ КОЛЕГИ.

II.*)

Примивши писмо твоје морао сам се насмејати твоме јадању, јер унапред знао сам, да ћеш поћи струјом, која захвата мал' не сваког младог учитеља. Не одобравам ти, што се — као што из писма видим — претерано једиш на неудаћу, која ти је задесила твоју радњу. Треба да те блажи помисао, да кроз ту „метаморфозу“ пролази скоро сваки учитељ и ти треба да се стараш, да из тога преображаја изађеш прекаљен.

Већ после неколико месеци твога учитељевања тужиш се како ти твоја радња ни близу неодговара твојим жељама; твоји унапред лакомислено снована планови изсазли су као сапунски мехурићи. Ал' тако је то било брате скоро код сваког учитеља, и који би се кроз ту школску

*) I. в. бр. 21. и 22. овога листа од године 1883.

Сцилу и Харибду могао срећно да извуче, тај би се онда могао с правом назвати добар учитељ. — Најзад све то треба да те увери да бити учитељ, образовати дете за разумнаи поштена човека, од грубе материје створити „алемкамен“ — да је то леп, узвишен али, као што си се већ осведочио, и тежак задатак.

Твоје ми писмо још и то казује, да се ти жестиш што не можеш од себе „напречац“ да створиш изврсна учитеља. Ја те без да ти ласкам морам јавно похвалити, што тежиш за својим усавршавањем; само те молим као свога друга да избијеш из твоје главе ту „фиксу идеју“ да се то даде постићи док удариш длаком о длан. Треба томе дуг низ година:

Ево фала Богу већ више година учитељујем, радо се разабирам за узор учитеље желео би видети њихов рад у школи и чути њихове мисли о школи; па поред свију наших добрих учитеља, којих фала Богу има доста на броју — не могох никако да нађем изврсног учитеља!

Ја не могу себи да пожелим већу славу, него кад би могао постати изврсним учитељем. Немој мислити да врло мало желим; ја желим велику реткост, ја желим славу, која се не добија ни за новце, ни из љубави нити од људи, она је само плод големога труда и челичне воље зачињена дугом низом година. Ја би радо отишао ма куда далеко, само кад би знао да ћу тамо моћи наћи изврсну школу, у којој би се науживао слушајући и гледајући, како у такој школи дела изврстан учитељ. Волео би видети, шта ради међу својим ученицима такав један вештак — учитељ! Волео би чути и видети како он обрађује поједине предмете својим ученицима! Истина. да данас за сваки предмет има потанко написаних упутстава, али је то ипак мртво слово, — а ја би живу слику! Ако је неко читао какву српску трагедију, то се је науживао док ју је читао, па ипак није с тим задовољан, он би да то што је читао види, како израђује вештак на позорници.

Ваљано учитељевање мал ако није и од овога још теже.

Представите себи нпр. једну шесторазредну школу. У таковој је школи силесија деце, и ја би у њој волео видети изврсна учитеља како располаже својом снагом; како изналази „златну средину“, једном речју: како води ову замршену машину не само без погрешке и запињања него изврстно, величанствено, вештачки! То би ја мој млади колего желео видити. Тек у такој школи могла би се видети права способност и право знање. Веруј ми, да управљање једном регементом војника играчка је према ваљаном управљању у школи.

Све ово навео сам ти с тога, да ти покажем шта то значи бити изврстан учитељ. То се постизава само великим напорима и трудом и неограниченом оданошћу према своме звању; па ипак врло ће нас мало бити, који ће се моћи назвати изврсним учитељем. Није, друже, одма изврстан онај учитељ, који пише расноврсне педагошке расправе или школске књиге, по томе га несмеш оцењивати какав је учитељ; мораш му у школу завирити, слушати га како ради и тек по томе — ако се у томе разумеш — можеш га оценити.

А сад ћу да пређем на твоју сувишну ревност, за коју сам ти

у моме последњем писму рекао: да је треба да чуваш за потоње дане. — Недавно сам имао разговора о тој теми с мојим једним добрим пријатељем, који је такође учитељ; и од њега сам у тој ствари ово чуо: као што ти је познато — говораше ми мој пријатељ — да сам био у препарандији доста слаб ђак, то сам поставши учитељем хтео се да покажен као вредан учитељ. Дневно сам проводио с децом у школи по 10 часова. Као холуја јурио сам у настави заборавивши, да предамном седе малена и неразвијена дечица. Онда нисам хтео ни да чујем, — говораше ми пријатељ, — да се лаганим ходом може што ваљано постићи. Јел' да је то абсурдум? питаше ме он. Ја сам ћутао. Ал ево ја признајем настави он — да сам тако радио. Па још кад се приближивао испит, е, онда да сам могао и ноћу би држао предавања, само да од мојих ученика створим — али нисам знао ни сам шта! Радио сам снагом, коју не може дати никакво крштено створење осим учитеља; али онако још и данас вапијам за мојим онда изгубљеним здрављем; па да сам тиме користио школи не би ми било ни по јада; али овако оштећена је и школа и ја. Ја сам и онда као и данас знао да то педагогија забрањује али ја сам то багателисао; био сам неверан и хтео сам у мојој школи да створим нешто особито! У мени је био демон, који ме је гонио напред. Ја сам хтео да створим изврсну школу: а од мене изврсна учитеља; хтео сам да покажем, шта све може учинити претерана ревност!

Као што видиш — настави даље, ја сам се у мојој радњи врло преварио; јер и поред моје најбоље воље и највећег труда нисам могао моју школу да створим изврсном! Жртвовао сам сву своју снагу; нисам жалио ни највеће благо — своје здравље, само да би школу моју могао створити угледном, па поред свију тих напора не мога постићи цел своју. Научен својом собственом штетом кад нехтедох туђом заверио сам се свечано: да ћу у будуће бити умерен у послу.

Ја сам се мој млади колего чудио приповедању мога пријатеља и како смо врло интимни то се неустручавах запитати: шта је био главни узрок да је тако лакомислено жртвовао себе и ону дечицу? Ја сам истраживао узроке — настави он — тога зла, у које радо упадају многи наши млади учитељи. Искусио сам на себи, да су ме на тај корак навели следећи разлози: моје сопствено частољубље, и друго да се покажем свету као сувише вредан. То су зли дуси, који скоро сваког човека у своје окове окивају.

Но има — рече — случајева, да и највеће нерадише развијају кад и кад сувишну ревност своју.

Ту мислим оне учитеље, који преко целе године не раде у школи ништа и тек на неколико недеља пред испит навале ови бездушници на сироту децу, то ие уче и муче од јутра до мрака. Оваки учитељи су прави мучитељи!

Како је мој пријатељ у своме говору дотакао се и школских испита, којих се важност у данашњем добу доводи у велику сумњу, запитам га: како он мисли о тим школским испитима? По моме мишљењу — рече — испити су главан узрок, да учитељи наваљују прекомерно на децу, само што то једни чине неколико недеља, а други преко целе године само

да испит што сјајније испадне. Па томе рекох му нису криви испити него учитељи, који заборављају, да школа треба да учи за живот а никад и нипошто за испит. Тако је рече — само треба да знаш, да се код нас у томе полаже већа важност на формалност него на саму ствар. Учитељ, који своју школу добро „обрихтује“ за испит, добиће веће признање, него учитељ, који се неосврће много на испите. Школски су испити још врло добра прилика за оне, који оће учитеља да понижују и срамоте. — Зарад здравља наше дечице и напредка школиног као и очувања угледа учитељевог крајње би време било, да се испити абсолутно збришу. Нека се измишљавају сви други могући начини, по коме ће се моћи видети шта је и колико је учитељ радио у школи — кад мислимо, да без тога школа не може бити, само не јавне испите, на коме свако оће да се прави важан и учен, а све на моралну штету деце и понижење учитељево *)

Мој пријатељ свршио је свој говор и ја му се лепо захвалим с молбом, да ми дозволи, да те његове доживеле догађаје саопштим теби; мој млади колего. Он ми је то драговољно допустио, јер жели, да се ти користиш туђом штетом, па да не будеш претеран у школском послу ј проводи одређено време у школи с одушевљењем и радошћу, обављај свој посао, па ћеш више користити, него да си у стању брегове покретати.

Само онолико ради, колико од тебе тражи Бог и закон, а више нипошто.

Још на једну важну околност имам да те упозорим мој млади колего — али о томе други пут.

Ст. Кер, 1883. *А. Р. П.* учитељ.

---

*) Не слажемо се са мнењем писатељевим у погледу на испите. Јавни испит је најсгоднија прилика, да се родитељи увере о радњи учитељевој и о напредку дечијем и да се у општини одржи заузимање за школу. У осталом, који учитељ савестно и са љубави ради преко целе године око васпитања и наставе својих ученика, томе није нуждно „абрихтовати“ и навaљивати на децу да пред испит више уче. Ако има каквих мана по селима о испитима настојавати ваља да се оне одклоне, али зато још нетреба јавне испите укидати, него их ваља на крају сваке полгодиае по пропису држати. *В*

ОКСИД УГЉИКА.

(Из школске хигијене.)

Оксид или моноксид угљика, CO, гас је без боје и мириса, само је мало лакши од атмосферског ваздуха и због тог се врло лако измеша ш њим. Може да се запали и сагори тада лепим плавим пламеном у диоксид угљика, CO_2, који се обично, ако и погрешно, назива угљена киселина. Оксид угљика постаје кад угљен гори, а не приступа му у довољној мери ваздух. Постаје још и тада, кад диоксид угљика прелази преко усијаног угљена. Усијаним оксидима метала одузме лако њихов кисик и због тог се служе њим врло добро и врло корисно при добијању метала у високим пећима. Али оксид угљика је још и врло опасно тело и не прође ни једна зима, а да му не постану жртве више мање људи. Познато је из новина, како су два инжењера, који су имали да чине неко извијење на Готхардској жељезници, у Гешенену постали скоро жртвом тога отрова. Више дана био је један од њих у највећој опасности живота

Не давно смо читали, како је нека жена у Билу умрла од угљиковог оксида, који се развијао из утије, што се угљеном греје. Пре неки дан имао је у неком пруском селу новоизабрани учитељ да се уведе у звање. Ради тога приспео је школски надзорник, али учитељ се није јављао и кад после неког времена загледаше у учитељев стан, беше исти затворен. Обиште врата и нађоше три лица т. ј. целу породицу, онесвешћена у њиховим постељама. Брза лечничка помоћ повратила их је у свест и спасла их. Читава се несрећа догодила с тога, што су кључ на пећи затворили пре времена.

Сличне вести доносе новине сваке зиме и ипак се непрестано догађају несрстни случајеви.

Да крв може своју задаћу да испуњава и да може живот да подржава, морају крвне плочице да се напуне у плућама кисиком. На свом путу кроз тело одаду га оне опет и подржавају тако измену материја. Од живахности те измене материја зависи у првој линији енергија животних процеса. Али веза између крвних плочица (или њиховог црвеног пигмента, хемоглобина) и кисика сасвим је слаба, као што и мора да је јер кисик треба да се уступи телесним деловима, а оксид угљика има то фатално својство, да може кисик из крвних плочица да истисне и на његоцо место да ступи. Тим изгубе крвне плочице своју функциону подобност, јер оксид угљика пре ће да привуче још кисика себи, него што би га одао. Пошто је ново једињење између крвних плочица и угљиковог оксида тако јако, да га кисик не може да раздвоји, то је већ због тога удисање онога гаса врло опасно. У првом од горе наведених случајева унели су тешко оболеломе у жиле свежу кисиком обилну крв, коју су себи раденици дали пустити и тиме су му очевидно спасли живот.

Међутим није непосредна опасност живота једино, чиме нам прети оксид угљика, него његовим утицајем постају и *потајне болести*. Не догађа ли се зар често, да се иначе здрави људи преко зиме туже да их глава боли или да им је пролазно мука! Није ли можда оксид угљика једини или главни узрок тих невоља? Скоро све ваљкасте пећи имају тако зван кључ. Те пећи су обично мале у размери према величини собе, коју треба да греју, на њима је обично и много гвожђа, које своју топлоту брзо ода околини. Пећ се брзо охлади и само кад се кључ заврне, док је још топла, задржи се некако дуже топлота. Том приликом се не ретко догађа, да се кључ пре времена заврне, а увек је пре времена све дотле, *догод се још усијана жеравица налази у пећи или у сандучету за пепео под рошгиљем.* Нарочито кад се употребљује гориво, које даје много пепела, као што су неке врсте кокса, а и тресет, онда остају усијани делови угљена по неколико сâти у пепелу, који их чува да не охладе и да се не угасе. Али кроз порозан пепео пролази ваздух, па и ако то бива споро, ипак је то један извор за оксид угљика. Нешто од тога отрова уђе у собни ваздух, становници га удишу, па и ако је то само мало, то ипак смета неком делу крвних плочица, да се напуне кисиком, оксидација у телу постане спорија, измена материја, храњење је спречено, и ако то иде тако дан у дан, онда може укупно дејство да буде врло фатално. Тада обично наступа сем непосредних невоља, као главобоље и муке, оскудно стварање

крви и тиме тако звана несташица крви, бледобоља. Што је слабија нарав онога, који је изложен том потајном тровању и што се исти више задржава у својој соби, у толико озбиљније поболева и у толико мања бива подобност за рад. (Свршкће се.)

ШКОЛСТВО У БИВШОЈ КРАЈИНИ

за школску годину $188^2/_3$.

Други комад „Službenog Glasnika“ од ове године донео је статистичке податке о стању школства у бившој крајини за школску годину 188^2_{13}, од којих најважније саопштавамо нашим читаоцима.

У *учитељску школу у Петрињи* уписало се 118 приправника, а концем школске године их је било 113. По вери су били 65 римокатолици и 52 православни (а 1?). Из крајишке имовне, узгојне и образовне закладе уживало је 99 приправника штипендије по 200 фр. на годину. Испит зрелости полагао је 31 кандидат, а положише га 30 (отуд 6 с одликом.) Учитељски збор састојао се из 1 равнатеља, 1 православног катихете (римокатолике је настављао катихета тамошње мале реалке), 4 учитеља и 1 учитеља гласбе.

Српска гимназија у Карловцима имала је од свију средњих завода највећу књижницу за учитеље, т. ј. 4484 свезака и 1805 свежчица. Највећу књижницу за ученике има велика реална гимназија у Раковцу: 1739 свезака и 137 свежчица (а у Карловцима 636 свезака и 177 свежчица.) И са училима је карловачка гимназија добро снабдевена, она има наиме 182 апарата за физику, 251 комад за зоологију, хербар, 1010 комада за минералогију у геологију, 57 слика за природопис уопште, даље за географију и историју 30 карата, 6 атланата, 2 глоба, 1 телурij и 140 слика и најпосле за геометрију 30 модела.

Учитељско особље састојало се у малој реалци у Петрињи из 8, у малој реалци у Митровици из 8, у великој реалци у Земуну из 15, у великој реалној гимназији у Раковцу из 16, у гимназији у Госпићу из 10 у великој гимназији у Винковцима из 14 и у српској гимназији у Карловцима из 13 лица.

Број ученика је износио у свима тим гимназијама и реалкама свршетком школске године 996. Највише ученика било је у карловачкој гимназији (208.) Од укупнога броја ученика отпада на реалке 374, на гимназије 554, на реалну гимназију 74 (у суми 1002, а треба 996 као озго. У.) Према предидућој години повећао се број ученика за 1·8%, али број реалних ученика пао је за 7%. Будући да су средње школе имале свега 44 разреда и 84 учитеља, то просеком отпада на један разред 22·8, и на једнога учитеља 12 ученика. У укупан број урачунато је и 30 девојчица, од којих су 4 полазиле малу реалку у Петрињи, 7 малу реалку у Митровици и 19 ниже разреде реалне у Земуну.

По вероисповести било је ученика римокатолика 484, православних 455, евангелика 6 и израелићана 51. Ових последњих било је највише (њих 30) у Земуну. Сем у Карловцима била је већина православних још у Митровици (41 према 24.)

По завичају било је ученика из бивше крајине 707, из Хрватске и Славоније 166, из Угарске 95 (највише у Карловцима, т. ј. њих 59, после у Земуну њих 20), из западне Аустрије 7 и из иноземства 21. Од ових последњих припада Србији 12 (Земун 7, Митровица 3, Винковци 1, Карловци 1), Босној 5 (Раковац 3, Госпић 1, Карловци 1), Немачкој 1 (Петриња), Црној Гори 1 (Карловци), Румуњској 2 (Земун.)

На испиту зрелости проглашени су у великој реалци у Земуну 1 ученик за зрелог с одликом, 4 за зреле, 1 за незрелог, у Раковцу 4 за зреле с одликом, 3 за зреле и 3 за незреле, у Винковци 3 за зреле с одликом, 4 за зреле и 1 за незрелог, у Карловцима 2 за зреле с одликом, 5 за зреле и 3 за незреле.

Трошак за издржавање учитељске школе у Петрињи износио је 10 926·71 фр., мале реалке у Петрињи 9101·94 фр., мале реалке у Митровици 8517·41 фр., велике реалке у Земуну 15 967·56 фр, велике реалне гимназије у Раковцу 19.349·79 фр., гимназије у Госпићу 9632·52 фр. и велике гимназије у Винковцима 17.234·11 фр. За карловачку гимназију није стављена дотична свота.

ТРИ ПРИЈАТЕЉА.

Неки човек имао је три пријатеља: двојица од њих беху му врло драги, трећи му беше равнодушан, и ипак му је био искрено привржен. Једнога дана позову га пред суд. Ма да беше невин, оптужише га, да је учинио неки велики злочин. — Он се обрати пријатељима: Ко ће од вас да пође са мном и да сведочи у моју корист? Тешку оптужбу подигоше противу мене и ја требам обране.

Први пријатељ се извинио, да не може у овај мах да га прати, јер има друга посла. Други дође ш њим до врата судске зграде; ту се заустави и врати се, страх га је, рече, да излази пред судију. Трећи, од кога се најмање надао, уђе, подиже глас у његову корист, и сведочио је да је невин тако убедљиво, да га је судија ослободио.

И човек има три пријатеља на овоме свету. *Новац*, најдражи његов пријатељ, остави га у часу смрти и не полази ш њим. *Родитељи и пријатељи* отпрате га до гроба и враћају се у своје станове. Трећи пријатељ, који му је често најмање бриге задавао у животу, то су *његова добра дела;* ипак му остају она једино привржена и говоре у његову корист, кад после смрти дође пред суд јавнога мнења.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Београд*) Главни Просветни Савет решио је на свом састанку од 23 Фебруара, да се „Хемија за средње школе“, што ју је написао по Прохазки М. Петровић, професор српске учитељске школе у Сомбору, уведе као учебник у средње школе у српској краљевини. Пре тога на састанку од 15. Фебруара примио је Гл. Пр. Савет и књигу „Свиларство“ од истога писца као удесну за књижнице средњих и основних школа и за поклањање ученицима више основне школе у оним крајевима, у којима се гаје свилене бубе. — У новим крајевима краљевине Србије било

је г. 1883. по новом Милићевићевом делу, које на другом месту помињемо, 5 средњих и 72 основне школе и то: у нишком округу 3 средње, 27 основних, у пиротском 1 средња и 23 основне, у врањском 1 средња и 11 основних и у топличком 11 основних школа. На свима тим школама радило је 95 учитеља и 38 учитељица, а ђака је било свега 5,336 (4,551 ученик и 785 ученица).

(*Из Босне*) јављају, да је земаљска влада издала наредбу, по којој се у српским вероисповедним школама у Босни не смеју употребљавати друге књиге ван оне, што их влада препоручи. Међу тим препорученим књигама налазе се хрватске читанке штампане у Загребу. Али не само да те читанке као *хрватске* немају места у *српским* школама, него оне нису написане ни у православном вероисповедном духу (већ напротив у римокатсличком), а ми држимо, да у тим српским школама бар главна књига — а то је читанка — мора носити српски и вероисповедан карактер. Од пречасне консисторије и свести наших општина у Босни се надамо, да ће хтети земаљску владу обавестити о неоправданости уважања хрватских читанака у наше основне школе.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада, оделење за богоштовје и наставу, задало је од своје стране овогодишњим поджупанијским учитељским састаницима на претрес ово питање: „Приговара се народној школи, да градивом, који је прописан садањим наставним планом, преоптерећује школску млалеж. Да ли су ти приговори с педагошко-дидактичког гледишта оправдани, те ако јесу, како би се могао наставни план обзиром на врсту народних школа, односно обзиром на број учитеља на појединим школама преиначити, а да се ипак цељ народних школа не промаши.“

(*Вуков правопис*) Као што „Књижевна Смотра“ дознаје увела је босанско-херцеговачка влада у све своје школе фонетички (Вуков) правопис. Како и далматински књижевници пишу тим правописом, то је сада етимолошки правопис ограничен само на Хрватску.

(*Панчево.*) Срби у Панчеву нису од више година учествовали у муниципалном већу, а сад су опет у исто ступили на основу споразума са својим немачким сугрђанима. У дотичном уговору наводи се као пета тачка ова: „Из узрока тога, што је у смислу постојећих закона једна од првих задаћа народне школе, да децу васпитава у духу религије, а ова задаћа до сада усљед погрешног схватања закона од стране школских органа није извађана као што треба, то да се свака овамо спадајућа тежња конфесијоналних општина, која се тиче деце у основној школи, у оквиру постојећег закона најобилније потпомогне.“

(*Будимпешта.*) Управљајући савет колошварске препарандије управио је петицију на министарство, у којој моли, да се и учитељским приправницима дозволи, да својој војничкој дужности задовоље као једногодишњи добровољци. Чујемо да се више државних препарандија придружило тој петицији. — Г. Хенрик Гунде, који је више година био додељен комисаријату за свиларство у Сексарду, те је отуд и многим нашим учитељима познат, наименован је суплент-професором за струку природописну на мађарској гимназији у Новоме Саду.

(*Ковин.*) Учитељ Рогожарски стављен је у пензију са пуном платом. Служио је 46 година, и то у Ковину 23 као примеран учитељ, због чега му је и општина по налогу жупанијском без противлења дала целу његову плату као пензију.

(*Где је рођен Коменски.*) У Линднеровој енциклопедији педагогије наводи се, да је Коменски рођен у околини Угарског Брода у Моравској, јер се не зна тачно место, у ком се родио славни педагог. То место ваља тражити у Комни на „Миличковом грунту“ — тако доказује Ф. Кожелуха у „Часопису оломучког музеја“. Право име Коменсково је по том испитаоцу *Јан Миличка;* породично име Миличка претворено је у Амос (лат. amare = миловати), а Коменијус узето је од родног места Комне.

(*Бугарска.*) У Пловдиву у Источној Румелији почео је да излази педагошки журнал под насловом „Училиштен дневник“. Издаје га и уређује дирекција народне просвете у Пловдиву. Исти доноси у својој другој свесци извештај о стању школства у Источној Румелији концем школске године $188^2/_3$. По томе има свега 1696 народних школа са 82,991 учеником и са 2242 учитеља. Средњих школа има свега 37 са 2999 ученика и 110 учитеља. — Сем тога има 4 гимназије: две мушке у Пловдиву и у Сливну, и две женске у Пловдиву и Старој Загори. Штипендиста је било 180 у провинцији, а 58 у иноземству. За издржавање 4 државних школа, за потпоре, штипендије и за учитеље потрошило се прошле године свега 1.389,051 франака.(Н.) — Женско друштво у Пловдиву намерава да отвори забавиште за малу децу. — Поменули смо у прошлом броју „бунт“ гимназиста у Пловдиву. Исти се завршио решењем дирекције просвете, по ком се на неопредељено време затварају 3., 4., 5, 6. и 7. разред пловдивске гимназије. Међутим је одмах изишло и друге решење, којим се поново отварају сви разреди сем шестог, који остаје затворен до даљег наређења. Жалосно је да се такви „бунтови“ појављују и по другим бугарским заводима. Тако се јавља за „бунт“ реалаца у Сливну, „бунт“ реалаца у Рушчуку, „бунт“ гимназиста у Габрову. Наравски да се сви ти „бунтови“ свршују са великом штетом ученика и њихових родитеља.

(*Марибор.*) 29. Фебр. представили су се у Бечу словеначки посланици Гедел, Бошњак и Раич министру просвете Конраду са молбом, да изволи наредити, да се у учитељској школи у Марибору заведе словенски језик као наставни језик. По дугом доказивању и убеђивању обећао је поменути министар, да ће строго на то пазити: да сви учитељи у учитељској школи морају знати словенски, а приправници ће сем из граматике морати још из ког другог предмета да полажу испит на словенском језаку, да тако покажу не само теоретично, него и практично своју способност, да настављају словенским језиком.

(*Ретка узајмност,*) Под тим насловом доноси кикиндска „Садашњост“ вест, да је мокринско општинско претставништво изабрало за општинског бележника тамошњег немачког учитеља Петера Лауба, а немачки школски сто поставио је привремено на усљед тог избора упражњено учитељско место православног капелана г. Васу Кадића.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

4. *Краљевина Србија Нови крајеви Географија — Орографија — Хидрографија — Топографија — Археологија — Историја — Етнографија — Статистика — Просвета — Култура — Управа Написао М. Т. Миличевић. У Београду штампа и издање кр. срп. државне штампарије 1884.* Вел. 8⁰ с. XXXVIII. и 485. Цена 5 динара.

Кад кажемо да је ово дело продужење дела „Кнежевина Србија," које је од истога писца г. 1876. изашло, онда смо уједно навестили његову важност и врсноћу. У њему се опширно у свима на наслову наведеним правцима описују четири нова округа (нишки, пиротски, врањски и топлички), који су припали Србији усљед берлинскога уговора г. 1878. и који обухватају простор од мал' не 200 квадратних миља. Лакшег оријентовања ради додата је књизи карта тих округа. Нит' можемо, нит' је наша задаћа, да пишемо опширан приказ тога монументалног дела, али можемо да кажемо, да се дивимо огромном труду, који се морао у исто да уложи. „Кнежевина Србија" са овим својим наставком остаће за дуго најглавнији извор за све оне, који хоће Србију да познаду.

5. *Српски правопис за школску потребу саставио Стево Чутурило. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића.* 8⁰ с. 44. Цена 18 н.

Право вели писац у свом предговору, да „Срби пишу свој језик неправилније но икоји други народ, при свем томе, што је српски правопис лакши но иједан на свијету." За узрок томе сматра, што је мало њих, који ће се потрудити, да га науче-у погрешну мнењу, да тако лака ствар као што је српски правопис не треба да се учи, али „у науци ништа није толико лако, да га не треба учити." Ма да и ова брижљиво израђена књижица г. Чутурила показује, да ни међу позваним књижевницима не влада још потребно јединство у правопису, то је ипак тих ствари тако мало, да ће „Српски правопис" бити од велике користи не само школама, којима је најпре намењен, него и сваком писменом Србину. Излагање је врло јасно и поткрепљено добро изабраним вежбама. Особитој пажњи гг. учитеља препоручујемо одсек о интерпункцији, против које се тако много греши.

6. *Педагогија према другим наукама (Извештај министарству просвете и црквених послова) од Ј. Миодраговића. Прештампано из „Учитеља." Београд 1884.* 8⁰ с. 72. Цена 50 пара дин.

Писац доказује у овом свом извештају, да педагогија онаква каква је данас није наука и показује принципе, по којима би она морала да се изради, па да заслужи то име. На последњим странама обзире се писац критички на предавања, што их је слушао на свеучилишту у Лајпцигу, камо га је послала као државног питомца српска влада, којој је тај извештај и поднет.

7. *Урођеност или моћ наслеђа од Л. Бихнера, превео Ј. Миодраговић. У Београду 1884.* Вел. 8⁰ с. 68. Цена 1 динар.

О теми, која се у овој књизи расправља, писало се у новије време врло много. Зацста ће данас бити мало њих, који ће одрицати да постоји наслеђе како физичких тако и духовних особина. За доказ томе навађају

се у горњој књизи врло многи примери. Наиме за педагоге постоји више него један разлог, да се са тим чињеницама упознају, само треба да се чувају, да им не дају већу важност, него што ју оне имају. Српски превод је врло добар.

РАЗНО.

(*Није још изумрло право родољубље.*) Г. Ђ. Аћимовић трговац у Београду понудио се српском ученом друштву, да о свом трошку подигне пристојан споменик на гробу Доситијевом. Понуду ту примило је српско учено друштво с највећом захвалношћу, само је замолило врлога родољуба, да се претрпи са извршењем, док друштво само не буде на чисто, где ће се коначно сместити кости Доситијеве, Вукове и других врсних просветника.

(*Школски барјак у Јамени.*) На св. Саву одслужио је св. литургију наш општељубљени г. Д. Јеврић парох, а уз то је присуствовао многобројан народ. По заамвоној молитви освећена би икона св. Саве, коју је овд. срп. црквена општина за школу купила и затим се ишло с литијом у школ. здање, а икону је св. Саве носио један граничар. По освећењу водице говорио је житије св. Саве г. Жарко Јеврић матурант и уједно разложио значај ове светковине, који је врло пажљиво саслушан. Затим је неколико школске деце декламовало на највеће задовољство публике. По том је г. парох предложио присутним, да овд. школа треба да има свој школски барјак и да сваки по могућству прилог учини. Народ је овај предлог драговољно примио и у готовом новцу прилога паде на 30 фор, а многи обећаше и у храни. На овом лепом дару и узвишеној замисли овд. г. пароха, ја са својим ученицима ево овде свима најсрдачније благодарим и молим Бога, да се и друге срп. општине угледају на овд. парохијане, те да и оне увек пред очима имају српску свест и љубав према својој школи. У Јамени 12. Фебруара 1884. *Ч. Вукајловић*, учитељ.

(*Ст. Врбас Г—ћ.*) Свесна црквеношколска општина овдашња увидевши да код нас има много сиромашне школске дечице, која су оскудна на оделу, а по школском закону свако дете за школу способно у школу ићи мора, то је решила у својој главној седници пре Божића пр. год., да се у цркви обноси трећи тас свагда о већим свецима у корист заодевања сироте школске дечице, као и ово: кадгод свечано ко захтева пратњу свога мртваца са једном школом, има у горњу сврху положити 50 нов., ако је пак са две школе, онда има положити 1 фор. а. вр., за тим од сваког жениха са стране има се при венчању једна форинта добити. По овом закључку иде један од наших учитеља свагда о главнијим свецима и носи по цркви трећи тас, у који је досад пало око 11 фор., а од истог новца је купљено одело једном мушком детету, а једном опет чизме. — Но овдашњи учитељи увидевши да ће овим поступком ићи врло лагано са заодевањем школске сироте дечице, реше се, да о Сретенију о. г. држе једну игранку у корист заодевања сиромашне школске дечице, а договоре се са овдашњим врлим родољубом младим трговцем Митом Цвејићем, да исти смер остваре. На тој игранци се искупи најбољи свет нашег грађанства и провело се до зоре весело. При овој игранци пало је од улазница 30.22 фор., а добровољних прилога је било 8.48 фор., свега дакле 38 фор. 70 нов. Имена прилагача су ова: Г. Г. Милан Поповић подбележник 80 нов., Рот (немачки свештеник) 60 н., Мокри Виктор бележник 40 н., Мита Цвејић 1 ф., Василије Михајловић 1 ф., Млађен Кадић 40 н., Недељко Станков 40 н., Ендрик Кол 60 н., Адам Перин 20 н., Паја Бојац 20 н., Анча Маријанова 10 н., Арсен Маријанов 40 н., Јанко Бобић 20 н., Аца Михајлов 50 нов., Јован Стефановић из Ст. Кера 60 н., Пера

Ћирић 10 н., Лаза Секицки 10 н., Љуба Којић 10 н., Сима Којић 10 н., Милош Којић 10 н., Петар Гајинов старији 8 н., Шандор Куниħ 20 н., Ђока Поповић 10 н., Лазар Вујић 20 н. Свима овим врлим родољубима најтоплије се захваљује одбор. Расхода је било 18.05 фор., дакле чисто 20.65 фор. Отуд је приређивачки одбор купио за њих 17 деце штоф за одело, и из нових добровољних прилога (М. Цвејић 55 н., В Михаловић 20 н., један учитељ 10 н.) двема девојчицама ципеле. — Још имјам на поменути, да овдашња српска општина диже нову школу код српске цркве преко канала. Исту школу примио је на себе овдашњи прост али врло ваљан Србин Новак Којић, да је подигне и од њега се потпуно надамо, да ће је тако ваљано подићи како ће служити на дику њему, потомству његовом а и овој врло ваљаној општини српској.

(*Дар.*) Његово Високопреосвештенство Господин Емилијан Кенђелац епископ вршачки изволио је и ове године претплатити „Школски Лист“ осим за себе још и за народну школу у Ст Молдави и за Косту Живковића учитеља у Бешенову. У име обдарених нека је изречена преосвећеном господину епископу топла захвалност.

(*Слобода народности у Русији.*) Руска влада издала је наредбу, да се фински народни језик употребљује слободно како у школама тако и код судова и других власти. Вест та побудила је у целој Финској велику радост.

(*Књижевна вест.*) Г. Спиридон Угреновић српски учитељ у Петрињи јавља, да ће о цветима о. г. изаћи из штампе књига: „Најподпунија сбирка духовних пјесама“, које се на празничне дане у цркви преко године певају. Књига ће изнети 3–4 табака, а цена јој је 25 н. Претплата се шаље писцу.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Привр. учитељица у Орловату Софија Будимлића наименована је дефинитивно за учитељицу у истом месту. Сврш. приправник Јеврем пл. Миковић постављен је за учитељског суплента у Сентомашу, сврш. приправница Лепосава Илића за пр. учитељицу у Сефкерину, а бив. учитељица у Темишвару Кат. Суботићка за учитељицу рада у Панчеву.

НОВЕ КЊИГЕ.

Краљ Милутин у српским народним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1884. 8° с. 5f. Цена 15 новч.

Српски јунаци у народним песмама. Издање српске књижаре браће М Поповића у Новоме Саду 1884. 8° с 51 Цена 15 новч.

Милошева или устанак Милоша Обреновића на Сулејман пашу Скопљака у години 1815. или ослобођење Србије по четири сто и двадесет шестогодишњој патњи и сужањству. Од Јоксима Новаћа. У Новом Саду, издање Аугуста Фукса 1884. 9° с 87. Цени 20 новч.

Литургија за два гласа. Припредио Мита Топаловић ликовођа панчевачког српскоцрквеног друштва и учитељ певања и музике на панчев. вишој девојачкој школи. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 18 страна нота Цена 50 новч.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Јовановићу уч. у Сивцу Лист се школи редовно шаље, али видите на пошти. да ли га можда ко други не прима. Број 3. посласмо поново. — Г. Дан. Г. у Гацком, Штогод се дало употребити штампано је већ — Сл. српској школи у Маишу. Пошто је г. С. Вукашиновић постао међутим управитељ српских школа у Бањојлуци, то одсада упућујемо њему намењени лист школи у Маишу. Молимо да нас известите о тачном примању истога.

☞ Још се могу добити сви бројеви од ове године. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школског Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф а. вр.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 6. У Сомбору 31. марта 1884. Год. XVI.

ВЈЕРО-ЗАКОНСКА НАСТАВА У КОМУНАЛНИМ ШКОЛАМА У ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ.

Ево наврпиће се скоро један деценијум, како у Хрватској и Славонији постоје комуналне школе. Од постанка њихова па до данас искусили смо доста немилих посљедица. Са свих страна чули су се гласови: комуналне школе не одговарају духу српскога народа. Читали смо, с болом у души, гђе наша православна дјеца поздрављају са „хваљен Исус.“ Било је и бива свашта што нашу дјецу отуђује од своје цркве и својих обичаја, но мени није намјера да их овде ређам. Но запитати се морамо каковој будућности на сусрет идемо? Овакове озбиљне мисли врзу се више пута по глави свакоме родољубу, који за школу разабира. Код свакога посла почима се са малим. И ми ако хоћемо да васпитамо потоње људе, добре христијане, честите држављане, морамо имати добре почетне школе.

Сваки пријатељ просвјете мора да води рачун о својим школама, а јер се у основ. школама полажу први темељи и појмови науке, то тим више мора се сваки да брине о својим основ. школама. Исто тако и сваки добар христијанин и родитељ мора се бринути како му његова дјеца у школи у науци вјере напредују. Дјеца још прије поласка школе добију неке појмове о вјери од родитеља, али су ти појмови врло слаби и неутврђени. А кад се још узме на ум, да многи родитељи нити умију своју дјецу религијозно васпитати, нити имају за ото доста времена, онда тек добијамо праву слику у колико су дјеца прије поласка школе религијозно васпитана. Заото је дужност школина, да заједнички са породицом и црквом потпомаже религијозно васпитање. У школи се дакле имају стечени појмови о Богу ојачати и утврдити а временом разширити и умножити до извјестне цијелости своје, који су свакоме христијанину потребни Наро-

чито би требало, да се наша православна дјеца у духу своје прав. вјере што боље васпитавају, јер наша је вјера тијесно скопчана са народношћу А како смо ми измијешани са туђим елементом, како нам силом нашу народност поричу, то ако смо вољни нашем опстанку очеличити дуготрајност, морамо се за времена добро на ум узети.

Од како су постале ком. школе и ја посматрам и проучавам у опште о њихову уређењу, а нарочито узео сам највише на ум религију. Проучавањем мојим дошао сам до тог увјерења, да је религија у ком. школама скроз занемарена. Па коме да се упише у гријех та велика погрешка? По могућности одговорићу на то питање.

Већина је педагога зато, да религију предаје сâм учитељ. И посве је наравна та њихова тврдња. Јер школин је задатак да хармонички развија све способности дјетиње, а ако се учитељу то одузме, онда се и та хармонија крњи. Васпитање мора имати цјелину, а кад оно зависи од два фактора, од учитеља и свештеника, онда се може догодити да се њихово мишљење растргне на разне стране, јер се врло ријетко догађа, да учитељ и свештеник предаје сагласно. Учитељ ће утицати на дјецу духом, психолошким гледиштима, индивидуалитетом, дисциплином и т. д. друкчије, а свештеник опет друкчије ; ту се дакле цијел хармоничког васпитања промашити мора.

Ма да је тврдња педагога „да учитељ предаје и религију“ оправдана, код нас ипак није нашла одзива. Јер као што год по вис. рескрипту*) тако и по школ. закону за Хрватску и Славонију дужан је свештеник, како у конфесијоналним тако и у ком. школама предавати религију.

Да видимо сада како предаје религију свештеник а како учитељ.

Учитељ је дакле од предавања религије, у опште узевши, искључен. Њему је дужност припомоћи свештенику и замјенити га, кад је овај другом дужношћу спријечен. Због тога што то није искључиво учитељев посао, неприправља се он ваљано на тај позив, нити у учитељским школама**) а нити послије као учитељ. У кратко речено : учитељи нијесу довољно оспособљени

---

*) По уредбама за српске народне школе од г. 1872. предају у срп. нар. осн. школи све наставне предмете учитељи. У.

**) Разуме се да поштовани писац мисли овде учитељске школе у Петрињи и Загребу. У.

за тумачење религије, јер се, како споменух, све одбија на оно: није им то права дужност.

Нема сумње, да онда нијесу свештеници за предавање религије довољно оспособљени, јер они су се припремали за тај свој важни посао Мени је само о томе овђе рећи, каковом вољом, марљивошћу, одушевљењем врше наши свештеници тај свој позив. На жалост, морам без икаквог зазора уштврдити, да су они ту дужност јако занемарили. Част ипак хвале вриједним изнимкама. Њима је то тешка задаћа. Они се ослањају на учитеља, а учитељ на њих, па зато нам младеж и оставља школу, без довољног васпитања у својој вјери.

Свештеници! На вама је гријех, што се наша младеж не васпитава у својој вјери. Прионите озбиљно томе послу, ако сте пријатељи свога народа и ако желите да незаостаје у култури иза других народа! Прионите к важноме раду, ако желите опстанак свој и народни! Поучавајте дакле свој народ сваком дâном приликом живом ријечи! —

Казао сам већ да се дјеца у неколико религијозно васпитавају у родитељскоме дому Но то је васпитање врло слабо. Сада видимо да се и у школи та занемарена њива слабо обрађује Преостаје још као трећи фактор — црква, која религиозно васпитава и младеж и одрасле. Но ја и овђе тврдим, да и црква постизава слаб успјех Јер у цркви не чује народ ништа до паки и паки. ... Наши су стари правили у својим црквама амвоне и проповједаонице, са којих би се имала чути жива ријеч свештеникова. Али данас нама тога нетреба, јер не чујемо са тих мјеста глас слуге божијег, нечујемо узор науку Исуса Христа, нечујемо законе божије, по којима да се у животу управљамо.

Ово је слика, права истинита слика, која нам показује стање нашег религиозног живота Од сва три фактора: породице, школе, цркве, ниједан не врши озбиљно свој посао. Од породице не можемо то у првом реду захтјевати, него најприје од школе и цркве. Ако се дјеца буду поучавала у школи, а ова с одраслима заједно у цркви, онда ће и породица моћи боље свој посао вршити, јер ће сваки њен члан у религији васпитан бити.

У неколико спречава предавача религије то, што још до данас немамо „науковне основе“ за религију. Висока је влада обећала издати, али је до данас још немамо. Међутим то није велика запрека. Већа је запрека то, што немамо ваљаних прописаних књига за предавање религије. Неке је година издала

хрватска влада наредбу, по којој се православна дјеца у ком. школама имаду религији учити из катихизиса „платонових“ бечке накладе. И тако се ми још ни сада не можемо отрести „вопроса и отвѣта.» Са задовољством спомињем да и ми данас неоскудјевамо у књигама религијским Имадемо катихизисе за сва четири разреда од вриједног и заслужног писца на том пољу управитеља сомборске препарандије г. Вукићевића. Осим тога имадемо од истога и друге књиге те врсте, као : Приповијетке нов. завјета, изјашњење св. литургије, спомоћна књига за разјашњење црквен. појања итд. Осим Вукићевићевих катихизиса имадемо још књига те врсте, као : „Мали катихизис“ што га је недавно издала књижара Јоцићева у Новоме Саду. Овај би имао замијенити „Платонов“ мали катихизис; потискује Платонов катихизис чистином језика и правописом данашњег доба. Надаље „Православни катихизис за српску кућу и школу“ кога је превео с грчког језика Јован Борота Овоме се опредјељује мјесто у четвртом разреду основ. школе.

Покрај овакових религијских књига ипак се ми морамо служити старим катихизисима. Вукићевићевим катихизисима требала би свака школска врата отворена бити. У њима је градиво распоредано по начелима педагогичко-дидактичким, за сваки разред одмјерено је градиво према душевноме развитку дјетињему ; писани су језиком народним српским, правописом новим — уопште одговарају данашњој методи. Али ти катихизиси чињаху се хрват. влади, бог би знао у чем, зазорни, па им затвори врата ком. школа.

Свему овоме злу дало би се доскочити, кад би се наша духовна власт зато заузела. Али она на све то ћути и гледа скрштеним рукама. По школ. закону духовна власт надзире наставу у вјери, прописује школске вјероучне књиге, али она не врши ни једно ни друго то своје право. Када се наша духов власт упитала посредно преко својих надзирајућих органа — протâ — како стојимо са религијозном наставом ? Одговор нам даје на ово питање то, што проте пригодом „црквених визита“ не питају ни свештеника ни учитеља о религијској настави ни ријечи.

Из ово неколико редака закључујем : зграда нашег религиозног живота посве је уздрмана, а у каковоме смо времену и околностима може се и срушити. Но недај боже !

СЕДНИЦА ВИСОКОГ СРБСКОНАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА ОД 16. МАРТА 1884.

Председавао је: Њ. Св. Патријарх. Присутни су били: Др. Ђ. Натошевић гл. школ. референт, и чланови: Протојереј Јован Борота, Теофил Димић, Н. Ђ. Вукићевић, Ст. Лазић и народни тајник И. Ђирић.

Утврђен је прорачун трошкова на просветне заводе, који се из српских народних фондова издржавају и подпомажу за 1884. годину. По томе сав годишњи трошак из народних фондова за ову годину износи: 64,728 фор. $28^1/_3$ нов.

Високо кр. угарско министарство за богочаст и јавну наставу доставља штампане званичне извештаје своје о стању народне просвете у краљевини угарској за $188^1/_2$ и $188^2/_3$ годину.

Исто в. кр. министарство на предлог овог школског савета из седнице од 22 Новембра 1883. одобрава под бројем 5502. о. г да се стипендија из закладе покојнога Ђорђа Раље за $188^3/_4$. годину подари Милану Печеновићу приправнику III. разреда у учитељској школи Сомборској.

Високи Саборски Одбор на решење овога Савета у погледу молбе М. Грбића заступника референта епархијског школског одбора горњокарловачког одговара, да се молитељу неможе издати награда од 60 фор. за одправљање дужности исте. О решењу овом има се молитељ известити.

В. Саборски Одбор саизволева да се питомцу Балином Петру Јовановићу стипендија са 84 ф. на 104 ф. повисити може. Усљед тога закључено је, да се Петру Јовановићу стипендија на 104 ф. повиси и овај закључак поднешен је на одобрење в. кр. угарском министарству за богочаст и јавну наставу.

В. Саборски Одбор позива Школски Савет да од сада сваке године подноси извештај о том, да ли су школски референти школе у подручним дијецезама лично прегледали и колико су времена и куда тога ради путовали Усљед тога се епархијским школским референтима поново строго налаже, да извештај о путовању свом ради надзора школског на крају сваке школске године тачно подносити имају.

Исти Саборски Одбор враћа извештај Школског Савета у погледу оснивања занатлијске школе српске у В. Бечкереку (поднешени му из седнице Ш. С. од 19. Августа пр. год. уз молбу местног Школског Одбора и српске занатлијске задруге велико-бечкеречке.) са изјавом да неможе о овом предмету предлога поднети српско народном Сабору, пошто нема зато ни законске основе, ни позива од Сабора. — О овоме има се известити местни Школски Одбор и српска занатлијска задруга у В. Бечкереку.

Високи Саборски Одбор враћа молбу општине Гложанске, с тим да се овој неможе дати годишња припомоћ на издржавање школе од 120 ф., пошто за то нема никаква извора.

Исти Саборски Одбор на закључак Школског Савета из седнице од 19. Августа 1883, којим се Павлу Кречаревићу професору гимназије Карловачке после тридесетогодишње професорске службе заслужена мировина у износу постигнуте плате одређује, изјављује, да тај закључак није

никако оправдан, јер Школски Савет по мнењу истога Одбора није forum apellatorium на закључке патроната гимназијских, с тога враћа Школском Савету поменути закључак с приметбом, да ће се Саборски Одбор строго придржавати народним Сабором од 1879. установљенога буџета и да овај никако прекорачити неможе. — Пошто српски народни Школски Савет, по смислу превишње кр. уредбе за српске народне школе од 1872. не само старање води над свима просветним заводима, који се из народних фондова издржавају, него и при установљењу просветног прорачуна суделује, и пошто њему припада право тумачити школске законе и уредбе и решавати у свима призивима, што се тичу школских отношаја, као друга или трећа инстанција, то је закључак донесен да се у ствари пензионовања професора Кречаревића ремонстрира и пређашњи већ донесени закључак Школског Савета, да се на извршење Саборском Одбору поново поднесе.

Епархијски Ш. О. будимски моли, да се од стране школског Савета учине кораци против тога, што државни школски надзорници захтевају, да се њима на увиђење подноси квалификациона таблица проситеља на учитељска места у вероисповедним школама. Решено је, упутити поново Е. Ш. О. будимски, на наредбу овог Школског Савета, која је из седнице од 8. Априла 1883. г. свима епархијским школским властима у Угарској објављена и по којој су исте упућене, да на захтевање дотичних кр. жуп. школских надзорника имају пре потврде за учитељство квалификационе таблице свију дотичних компетената реченим надзорницима подносити и по том у своје време к одобрењу избора приступити.

Е. Ш. О. пакрачки подноси на преглед и одобрење специјални наставни план вероисповедне школе беловарске, која тражи право јавности. Уз исправке главног школског референта према „Наставном плану“ изданом од Шк. Савета 6. Јулија 1878. бр. 34. одобрава се.

Е. Ш. О. бачки доставља преко местног школског одбора новосадског поднешену жалбу новосадских учитеља, у којој се туже, да им се наредбе од управног одбора сл кр. града Новог Сада и од држ. жупанијског школског надзорника непосредно достављају, и моле да се у будуће њима само од аутономних црквено школских власти наредбе достављају. Решено је Е. Ш. одбору одговорити, да дотичне учитеље упути на дужност њихову, по којој они сва потраживања, која им се од стране државних или школских власти и управног одбора местног ради попуњења статистичних таблица и ради извршења постојећих школских наредаба преко местног школског одбора достављају, точно и неотложно извршити имају, а у стварима сумњивим могу се обратити својим вероисповедним школским властима за упутство, како им се у будуће у подобним приликама владати ваља.

Е. Ш. Одбор будимски доставља препис записника својих. Узима се на знање.

Подпредседник државног пољопривредног друштва умољава Школски Савет да учитеље на подизање школских штедионица позове. Ово је у своје време већ учињено, и сада се узима на знање.

Управа учитељске школе Сомборске подноси записник професор-

ског збора из седнице од 26. Јунија пр. год. бр. 20. којим је исти збор ради одржања заната закључио а) да се у смислу статута исте школе §. 30. под b) за први преступ после треће опомене дотични приправник одмах из завода одпустити може, и б) да се и иначе због великог изгреда може такав преступник одмах из завода изкључити уз накнадни извештај вис. Школском Савету. — На образложени предлог г. главног школског референта решено је да се остане при досадашњој пракси то јест: да се за свако изкључење из завода има потражити предходно одобрење в. Школскога Савета; међутим искљученоме ускратити се може одмах полазење школе, а рекурз његов путем управе има се поднети Школском Савету, који ће, ако нуждно буде, ствар президијално решити.

На представку управе српске учитељске школе Сомборске на основу закључка професорског збора исте школе поднешену у погледу одређења начина за полагање писмених испита из мађарског језика у смислу наредбе в. Шк. Савета од 13. (25.) августа 1878. под бр. 118/59. за писмене испите из српског језика и математике; — Школски Савет преслушавши образложено мнење г. главног школског референта наређује, да се при досадашњој пракси, која је за прошле две године постојала, остане.

Управа учитељске школе Сомборске уз доставку записника професорског збора од 26. Јануара 1884. бр. 18. јавља, да је Ђ. Сив. приправник I. разреда из С. Т. због покушаја најтежег и гадног моралног изгреда, из учитељске школе ове одпуштен, и моли да се то одпуштање одобри. Одпуштање се ово одобрава и има се до знања ставити како управи горњокарловачке учитељске школе тако и свима властима.

Прочитан је и на знање узет извештај управе учитељске школе Сомборске о владању и успеху ученика и ученица у истом заводу првог семестра ове школске године и понаособ о владању и успеху у наукама народних стипендиста Закључено је да се Милану Ћосићу приправнику првог разреда због тога што се није уредно владао и подпуно добар успех показао стипендија обустави, па ако са на крају другог семестра у владању сасвим поправи а у наукама добар успех покаже, да му се накнадно стипендија изда а иначе да је има изгубити. Како се из извештаја управитељевог види, да многи ученици у исти завод слабу спрему из науке Христијанске, рачуна, српског језика, црквено славенског језика и малог црквеног појања доносе; то се управи налаже да у будуће има при примању у завод из горњих предмета строги пријамни испит држати и само оне ученике и ученице у завод примати, који из горњих предмета довољно спреме на пријамном испиту покажу.

Књиге: „Мађарско језикословље од Јована Илијића“ „Градиво из физике од Светозара Милетића“ и „Први основи земљописа“ од истога писца пошто су од професора дотичних струка у српској учитељској школи прегледане и оцењене, одобравају се привремено и то прва и друга за школске а трећа за помоћну књигу при настави дотичног предмета у срб. народним школама. Кад се пак према приметбама оценитеља исправе и кад им се умерена цена определи одобриће се стално.

Молба Јефте Карањца привременог учитеља у Кручици, ради полагања учитељског испита одбија се због тога, што није доказао довољно

предзнања за овакав испит; у осталом са обзиром на његово осмогодишње успешно службовање у школи дозвољава му се да ове године испит из првог приправничког разреда полагати може, па ако исти до 1. Септембра о. г. с довољним успехом положи моћи ће следеће $188^4/_5$. школске године други а $188^5/_6$. шк. год. трећи приправнички разред приватно учити и у своје време годишње закључне испите полагати, па тек пошто испит из трећег приправничког разреда положи пропуштен ће бити к испиту за учитељско оспособљење.

Књиге: „Српски правопис за школску потребу од Ст. Чутурила“ и „Литугији у два гласа од М. Топаловића“ по препоруци стручних наставника и управе српске учитељске школе Сомборске препоручују се прва као помоћна књига српским народним учитељима, а друга као књига школска за учење појања хармонијског,

Учитељска школа горњокарловачка јављајући да ученица истога завода и народна стипендисткиња због болести школу непохађа предлаже, да се њена овогодишња стипендија на штампање извештаја поменуте учитељске школе определи. — Предлог се овај неодобрава а стипендија та има у клирикалном фонду остати.

Иста управа моли да се још два часа за цртање одреде и дотичном учитељу у то име 80 фор. награде дода, пошто немогу сви ученици у једној соби и уједанпут цртање учити. — Закључено позвати горњокарловачку црквену општину да од две собе једну начинити даде, како би у њој сви ученици цртање заједно и у једно и исто време учити могли, а умножење часова и увеличање награде неодобрава се.

Иста управа извештава да је државни школски надзорник Др. Ухлирж по налогу високе хрватске земаљске владе српску учитељску школу у Горњем Карловцу 29., 30. и 31. Децембра 1883. прегледао.

Учитељска школа у Горњем Карловцу јавља да су Ђ. Ст. из Србије и Д. П. из Ст. Ф. очекујући решење на молбе своје да се у тамошњу учитељску школу приме привремено учитељску школу у Горњем Карловцу неко време полазили, но да су се врло неупутно владали, свакојаке изгреде чинили, са полицијом у сукоб долазили и ученике тамошње учитељске школе кварили и на зло наводили. С тога су они из Горњег Карловца одправљени. Такође је због грозних изгреда изкључен из завода приправник П. У. из С. И. због неупутног владања одпуштен је Б. Ник из В. и Љ. Б. из Гл. — Одпуштања ова одобравају се с тим да се одпуштени ни у једну српску вероисповедну учитељску школу више примити немогу.

Иста управа јавља, да је приправницима М. Вој . . . и Газ . . . због неуредног владања одузета стипендија и да су они по том школу тамошњу оставили. Такође је оставио поменути завод Божидар Р. и отишао у загребачку учитељску школу.

Управа горњокарловачке учитељске школе предлаже да се стипендије накнадно подаре приправницама Љубици Живковићевој и Марији Трбојевићевој, које су вишу девојачку школу с врло добрим успехом свршиле. — Пошто су стипендије за ову годину већ подељене, то се

управа упућује да поменуте приправнице на почетку идуће школске године за стипендије предложи.

Пошто је Миливој Војводић приправник горњокарловачки за учитеља у Приједор отишао, то се истоме стипендија за други семестар има обуставити.

На знање је узет извештај председништва местног школског одбора у Сомбору, да је на упражњено место учитељско у вишој девојачкој школи Сомборској свршени матурант и испитани учитељ г. Ђорђе Протић привремено за ову годину постављен.

Местни школски одбор у Сомбору на основу закључка главне скупштине православне српске црквене општине моли, да се учитељу више девојачке школе у Сомбору г. Ники Грујићу и учитељици на истој школи гђи Софији Јорговићки рођеној Рајковићевој, — који су још 1875. године као бивши учитељи српске женске школе Сомборске у вишу девојачку школу тамошњу премештени, но до данас декрета добили нису, — изда декрет на учитељство у истој школи у смислу §. 9. кр. уредбе о вишим девојачким школама од год. 1872. Пошто су г. Грујић и гђа Јорговићка од горње општине за учитеље више девојачке школе тамошње још онда изабрани, кад иста школа никакву припомоћ из народних фондова уживала није, то се у смислу §. 12. горње уредбе упућује славна српска црквена општина да њима декрете на учитељство у тамошњој вишој девојачкој школи изда.

На молбу професора Богословије Протојереја Ј Бороте, пошто исти 1. Октобра о. г. навршује десетогодишње службовање као професор у Богословији, одређује се њему у смислу в. кр. рескрипта од горњега дана издавање прописане прве десетогодишње професорске повишице.

Васи Димитријевићу учитељу на Клиси у Новом Саду, који је 52 године као учитељ служио, и сада већ у мир постављен на молбу његову одређује се годишња припомоћ од 80 фор. из старог учитељског пензионог фонда у Карловцима.

Исто тако се Милошу Илачевићу негдашњем ваљаном српском учитељу најпре у Товарнику а затим у Боботи, који је после шестнајстогодишње учитељске службе ослепио и за даљи учитељски рад неспособан постао, те по томе и без сваке плате остао, одређује се из старог учитељског пензионог фонда 80 фор. у име годишње припомоћи.

И. В. бивши приправник моли да се у горњокарловачку учитељску школу прими. Пошто је исти из државне учитељске школе у Загребу због тешких моралних изгреда одпуштен, то се молба његова одбија.

Анђелија Ђорђевићева из Сремских Карловаца сврш. приправница III. разр., која на учитељском испиту у Сомбору није могла из рачуна и из мађарског језика довољан успех показати, моли да испит за оспособљење поново у Горњем Карловцу полагати може, пошто се тамо мађарски неучи; молба се ова усваја, и управа учитељске школе у Карловцу упућује се да ситељку на испит за учитељско оспособљење припусти.

Харитон Ружић привремени учитељ у Лалићима, који је дозволу добио, да приватно може учитељску школу учити, и већ је испит из предмета за први приправнички разред прописаних у Сомбору прошле

године положио, по молби својој, добија дозволу, да може испите из осталих разреда у горњокарловачкој учитељској школи полагати.

ОКСИД УГЉИКА.

(Из школске хигијене.)

(Свршетак.)

Оксид угљика је очевидно много жешћи непријатељ здравља него угљена киселина, и ипак се баш у школама много више пази против ње него противу угљиковог оксида. Угљена киселина даје се лакше и открити. По посматрањима, која смо чинили, налази се оксид угљика у школским собама чешће, него што се обично мисли и чини нам се, да је жеравица, што тиња испод пепела, од највеће опасности.

Предлагали су, да се на котуру, који кључ окреће, пробуши рупа, јер тада неби могла лула никад сасвим да се затвори. Али чађ и катранасти производи горења брзо би ту рупу запушили и та погрешка не може тада споља да се примети. Једино би помогло, да се кључ сасвим изостави. Кад врата на пећи добро затварају, онда није губитак топлоте одилазењем топлог ваздуха из пећи јако знатан. Не треба се на то ослонити, да неће оксид угљика ући у собу, кад се пећ споља ложи. За појединi случај тешко је рећи, да пећ нема пукотине, кроз које би могао гас ипак да дође у собу, нарочито на местима, где одводна лула долази на пећ или на друге луле, ретко је кад све као што треба заптивено. Такођер су посматрали, да плоче од ливена гвожђа, какве се гдекад налазе на пећима, у усијаном стању пропуштају кроз себе оксид угљика Па и ако то неби било истина — у новије се време то пориче — ипак се на пећи, особито на мало компликованијој, налази још доста места, која нису потпуно заптивена. Зар не може често да се види споља кроз скривене пукотине ватра у пећи? Кад су гвоздени саставци пећи спојени са саставцима од глине или камена, онда се њихова веза неједнаким растезањем тих тела у топлоти лако раскламита и мало по мало и неприметно постају пукотине, кроз које може оксид угљика да излази у довољној количини, да нашкоди нежним природама. У више обзира претерују се опасности, које доноси здрављу дечијем задржавање у школским собама, али у погледу на оксид угљика заиста се пре виче мало него сувише.

Дакако да је и са тим оштећивањем здравља у школи исто тако као и са другима: што кућа греши, то се пише школи на терет, а да кућа ни у овој ствари није невина, то се може да суди већ по омиљености, коју још једнако на многим местима уживају утије за угљен. Ти страшни инштрументи оштетили су већ многобројнима од њихових поштовалаца тело и живот. Чисто изгледа, да су те справе управо изнађене за грађење оксида угљиковог Угљена киселина, која постаје у спољашним деловима, где ваздух има непосредно приступа, струји даље унутра преко усијаног угљења и претвара се у оксид угљика. Кад би исти могао сад да иступи у усијаном стању у ваздух, онда би он могао с кисиком истога да се сједини у угљену киселину и да постане тако саразмерно нешкодљив. То и буде са једним делом истога; али други део охлади се у

пролазу поред гвожђа испод температуре усијања, јер гвожђе не сме тако јако да се угреје, и изађе за тим не сагоревши у околни ваздух. Ако раденице и отворе прозоре, да отров напоље излази, ипак остане један део истога скоро увек у ваздуху, који служи за дисање и уноси се у тело, можда мало у један пут; али чешће понављање производи и у том случају потајне болести, дочим случајно удисање веће количине непосредно убија, као што показује онај случај у Билу, који није иначе никако усамљен. Пре неколико година догодио се н. пр. исто такав случај у Цириху. Није ни то ретко, да раденице неко време отров подносе и не пазе на његов шкодљив утицај, али после дужег или краћег времена не могу више да раде са таквом утијом, а да озбиљно не оболу.

Држава забрањује продају чврстих и течних отрова, али не наређује никакве мере против овог отрова, који је много подмуклији непријатељ здравља и радости на свету него сви они, него му оставља на вољу, да без препреке кужи колибе и палате. Кад би у народној школи били ученици и ученице у зрелијем добу, него што је сада случај, онда би била за њу благодарна задаћа, да опомиње на чување од тог отрова, и она неби заиста то чинила тада заман. Она ће и сад учинити пажљивим на опасност; али њени ученици нису уопште још доста зрели, да појме озбиљност ствари, особито пошто су отровородне пећи и утије за рад брже и јефтиније и што родитељи не примају радо поуке од деце, а за децу та ствар извештa, док сами постану родитељи. (Schw. Lhrztg.)

ГДЕ ЈЕ РОЂЕН КОМЕНСКИ.

Под тим насловом донели смо у прошлом броју белешку о родном месту Коменсковом. Сматрамо за дужност, да саопштимо нашим читаоцима и оно, што је написао о том предмету познати чешки педагог и управитељ учитељске школе *Ф. Ј. Зубек* у 12. бр. „Svêtozor“-а о. г. Исти се изражава овако:

„Г. К. Ригер (Alte u. neue böhm. Brüder 1734—40) имао је најтачније вести о Коменском. Њему се дакле приклонио Палацки г. 1829. кад сматра Њивнице за родно место Коменсково против Пешине, Стредовског, Пелцла и др., којима је село Комна било родно место Коменскога. Други списатељи (Красињски, Бадцкијевић и др.), за које се Коменски такођер родио у Комни, немају ту баш никакве вредности, јер су ово или оно име преписали од другде, тако као и Ролфус и Пфистер, који сем тога траже Комну у Чешкој. Године 1860. објавио је Гиндели Коменскову вест, да његови родитељи и сестре почивају у Угарском Броду, одкуд се породило мишљење, да је можда Уг. Брод његово родно место, чему сам се и сâм приволео г. 1871. Али тачније испитивање брзо је показало, да је Њивнице родно место Коменскога, а тако је мислио и Коменски, давши се уписати у матрикуле у Херборну и у Хајделбергу као Њивницки, а г. 1614. потписао се и на Коперниковом рукопису Nivanus. — Г. 1850. сетио је Дуђик на причу, која постоји у Комни и Свјетли, да се управо звао Миличка; али да је Коменски изабрао себи име Амос, навраћајући тиме на корен речи Миличка, који је миловати,

amare, то нам неби ни у сну на памет пало. И заиста приповеда Ласицки, речити историчар моравске браће, да су Браћа давала деци, која су се одавала свећеничком чину, чим су произведена за чтеце, уз крштено име друго име, већином библичко, по томе, каквом су се раду и подобности надали од детета. Коменски је дакле добио уз име Јан име Амос, а то је један од дванаест мањих пророка, који су предсказали пропаст Јерусалима, име то пак значи бреме, онога, на ком је то бреме, дакле човека силнога. Породица Коменскова произлази из Комне, као што показује име, али он се родио у Њивници, као што је сам говорио у млађим годинама — у старијим годинама потписивао се у туђини као Моравац, а у Амстердаму (1657.) изразио се, да је „по рођењу Моравац, по језику Чех, по позиву богослов.“ Где се у Њивници родио, то би се можда могло дознати из каквог урбара или које друге књиге.“

МАТИ КАО ВАСПИТАЧИЦА.

Прво васпитање, које добијамо, долази од матере. То прво васпитање скоро је увек одлучно за читав будући живот; често се помиње, како нема ни једног великог човека, који неби био син узорне матере, а то ће рећи, што ваља добро да се запамти, да нема ниједног великог човека, који је одрастао без доброг васпитања.

Збиља може мати у оним првим тренутцима живота да даде правац савести и духу свога детета и да му тако припреми за будућност његову срећу или његову несрећу. Каже се на пример да размажена деца постају неваљала. Узрок је томе прост. Размажено дете је такво дете, ког се подобности не вежбају; оно плаче да не ради, да ужива без труда и муке; оно иде за својом вољом и не научи тешку работу живота. — Дете строго васпитано напротив је дете, које ради, ког се дух и срце развијају под упливом мајчине досљедности. Ништа није дакле ствар простија, него да размажено дете буде неваљало, и да се дете, које је строго васпитано, зна доцније да нађе у животу!

„То прво васпитање тако је неопходно нужно, вели Ед. Лабулеј, да сам ја, који сам по свом положају обвезан да пратим криминалне процесе, приметио, да код већине тих осуда није онај, који посрне, увек у оноликој мери кривац као што би могло да се помисли. Скоро је увек онај ког друштво мора да одбаци и прогони као шкодљиву звер, јер је убијао, крао, учинио какав ужасан злочин, какво сироче, ванбрачно дете, синак, ког је из родитељске куће отерао какав очух или каква маћуха, човек, ком искварише већ при рођењу дух и срце, човек најпосле, ког нико није љубио и који није имао никога да љуби, коме нико није утицао ни на образовање воље ни на стварање жеља. Страшна несрећа, на коју треба друштво озбиљно да се обазре!“

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Нови Сад.*) Главна скупштина црквене општине поставила је за привременог управитеља овдашњих основних школа г. дра Л. Станојевића. У истој скупштини примљен је отпис новосадског магистрата, по ком

умировљени учитељ салашки Васа Димитријевић добија годишњу милостињу од 200 ф.

(*Српски учитељски збор у Вел. Кикинди*) захваљује се јавно у тамошњем листу „Садашњост“-и месном школском одбору, што је поradио, да се учитељска плата повиси на 1000 фор.

(*Будимпешта.*) Изашла је ових дана накладом угарске државе: „Horvatska čitanka za drugi razred megjumurskih pučkih školah. Po Gáspár Janošu“ 8° 102 с Цена 20 н. Као писац се именује Јосиф Маргитаи.

(*Београд.*) Друштво за потпомагање сироте и напуштене деце имало је 4. о. м. четврти редовни скуп. То лепо хуманитарно друштво има на жалост до сада само 105 чланова. Иначе располаже већ главницом од 18,000 динара. У прошлој години имало је ово друштво 6 питомаца. — Од 1. Марта отворено је у Београду приватно забавиште за децу испод 7 година. То је прво забавиште у Србији. „Београдски Дневник“, из ког ту вест вадимо, примећује, да ће у том забавишту наћи деца поред забаве од стране наставнице и *поуке у немачком језику*. Ето тако се мало разумева и у самој српској престоници важност матерњега језика у првом васпитању! Али ми мислимо, да би министарство просвете требало таквом насилном заглупљављању наше деце на пут да стане. (Радујемо се што и само уредништво именованога листа пропраћа ту ствар накнадно у 54. броју у истом смислу. У.)

(*Галиција.*) У Галицији постојало је само једно земаљско педагошко друштво, које је претежно носило пољски тип. Сад су установили и Русини за себе друго земаљско педагошко друштво са седиштем у Лавову. У исто се уписало преко 350 чланова.

(*Париз.*) У педагошком музеју основано је недавно при централној библиотеци за основну наставу и *славенско одељење*. Исто ће прикупљати славенске списе и часописе, који се односе на педагогију и упознаваће са истима француско учитељство.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

8. *Литургија за два гласа приредио Мита Топаловић ликовођа панчевачког српско-црквеног певачког друштва и учитељ певања и музике на панчев. вишој девојачкој школи. Наклада књижаре браће Јовановића у Панчеву.*

С' радошћу примамо ово ново дело на пољу музике, које ће бити за српски народ од велике користи. Народно црквено појање, са којим се српски народ поносити може и са којим стоји изнад свију других народа, истекло је из побожног срца народнога. Имамо доиста и вештачко појање, али оно не учини на нас такав побожан утисак, као оно право народно црквено појање. Зато и треба, да се са одушевљењем и трудом негује. Највећа дужност ово лепо појање неговати, припада учитељима, јер су они васпитатељи народа, а са лепим појањем се народ и васпитава. Народни учитељи нису тако јако обтерећени предавањем и могу сваки дан најмање $^3/_4$ сахата посветити неговању појања и то појању у 2 гласа. Имао сам више путе прилике чути школску децу појати у 2

гласа и морам признати, да су ти умиљати дечији гласови учинили на мене пријатан утисак. Лепих дечијих гласова има учитељ у школи доста, само треба се прихватити тога и децу у двогласном појању обучавати, и не сумњам ни најмање, да ће се са трудом леп резултат постићи. Пошто учитељи пре нису имали стручног дела за обучавање деце у двогласном појању, то је сада много поможено тиме, што је госп. Мита Топаловић коровођа панчевачког српско-црквеног певачког друштва, приредио „Литургију“ за 2 гласа т. ј сопран и алт. Дело ово обухвата црквене песме, које се поје на служби Светога Јована Златоустог и које су свакоме учитељу понајвише већ познате. Што се тиче другог гласа, гледао је госп. Топаловић, да буде према побожности српскога народа и озбиљности православне цркве удешен и просто је и за децу лако написан. Учење ове Литургије неће нити учитељу нити деци бити тешко. Препоручујем ово ново дело свима пријатељима црквеног појања, нарочито пак учитељима, којима се овим пружа прилика, да могу оно лепо народно црквено појање у 2 гласа неговати и у цркви са децом појати. Израда овога дела је лепа и цена му је 50 н. а. вр *Драгутин Блажек*

9. *Први дар забавно поучна књига за нашу децу. (Са сликама) написао Ђорђе М. Бугарски. У Новом Саду 8⁰ с. 99. Тврде корице. Цена 50 нов. или 1 динар.*

Књигу је ову написао почетник у књижевности и по томе није ни чудо, што не задовољава у свему захтевима строжије критике. Али писац има без сумње дара и уз брижљиво проучавање дечије књижевности — у којој ће и код нас наћи изврсне узоре — моћи ће он још да се усаврши и тако се поуздано надамо, да ће нам напредак показати већ у свом „Другом дару.“ Спољашан приказ књиге сасвим је леп.

РАЗНО.

(*Из патријаршије јерусалимске.*) Читаоци наши јамачно ће радо читати податке о трошковима, које православна патријаршија у Јерусалиму на одржање цркве, на васпитање народно и на човекољубиве заводе сваке године издаје. Ми смо из православних црквених листова неколике податке о тим трошковима прибележили и овде их саобштавамо. На велику богословску школу у манастиру воздвижења Ч. Крста троши се годишње: 21.538 рубаља; на женски васпитни институт у Цариграду издаје јерусалимска патријаршија 6154 рубаља; на православне основне школе у Јерусалиму прилаже 2000 руб.; на издржавање осталих школа у светој земљи 4899 руб. Издржавање братства св. гроба у Јерусалиму стоји 23.077 руб.; на издржавање сеоског православног арапског свештенства у Палестини троши патријаршија 30.000 руб.; на болницу у Јерусалиму 12.308 рубаља; на типографију 4615 руб. Иста патријаршија још плаћа царски данак за сиротињу православну у Јерусалиму у износу 10.769 рубаља; даје милостиње сиротињи 7692 руб.; на „противодјејствије“ иностраних пропагандâ и одбрану православља у Палестини издаје патријаршија ова годишње 38.462 руб.: на странопријемне домове и подворја своја (цркве и куће) у другим градовима троши она 17.693 руб. на света

места у Палестини и у Јерусалиму 30.769 руб.; и напоследку на храм васкресенија Христовог у Јерусалиму 6923 руб. — Кад се узме у обзир да су садашњи приходи ове патријаршије врло скромни, јер она једино прима по $^3/_5$ чиста прихода од својих земаља у Бесарабији, дочим руска влада остало себи задржава, а велика добра јерусалимске цркве у Романији још је кнез Куза по наговору Наполеона III. за своју државу освојио; онда се чудити морамо, како је могуће да Патријаршија јерусалимска тако велике суме на црквене, просветне и хуманитарне цјели данашњим даном годишње издавати може.

(*Земљетрес у Сомбору.*) 12. марта тачно у 9 сах. у вече осетио се у Сомбору доста јак потрес и поново али у слабијој мери и 15. марта у $10^3/_4$ сах. у ноћ. Оба потреса примећена су и у Вуковару, Осеку, Винковцима, Харкању, Сигетвару и Ђакову. У овом последњем месту био је по новинарским извештајима потрес најјачи.

(*Лондон*) броји сада 4,019.000 становника. После Лондона је највећа варош у Европи Париз са 2,239.000 становника. Берлин броји 1,192.000, а Беч 749.000 становника.

(*Књижевност*) Књижара В. Валожића у Београду позива на претплату на „Велику српску народну лиру највећу збирку песама што се певају илустровано издање с десет слика од професора В. Тителбаха.“ Књига ће изнети око 40 табака и биће у њој око 900 песама. Цена јој је $2^1/_2$ динара, а у богатом повезу с позлаћеним корицама 4 динара. Претплата се шаље до 30. априла књижари В. Валожића у Београд.

(*Родитељски уздах.*) Неки ратар жртвовао је све своје имање на васпитање свога сина, и кад је видео, да ипак није зато ништа научио, уздахнуо је: „Ах, колико крава дадох за тога једнога вола!“

(*Из школе.*) „Но, Олгице,“ рече учитељица једној од својих малих ученица, „ти си данас била лепо добра.“ — „Јесте,“ одговори Олгица сасвим озбиљно, „али шта ћу, кад ми се врат укрутио.“

НЕКРОЛОГ.

Петар Поповић парох великокикиндски преселио се у вечност 7. Марта у Великој Кикинди. Покојник је рођен 1806 године у Меленци; свршио је учитељску школу у Сомбору. Био је најпре учитељ у Гаду и Башахиду, затим у Меленцима. Међугим је свршио и богословске науке и постао ђаконом, те је као ђакон служио свету цркву пуних 20 година. Године 1861. рукоположен је био за свештеника и постао је парохом у В. Кикинди где је од то доба вршио свештеничке дужности тачно и савестно до смрти своје. Још је у недељу пачисту 4. Марта служио и народ причешћивао, а већ је у среду 7. Марта отишао Богу на истину изданувши без болова и боловања у наручију своје јединице кћери. За живота свога био је свагда благе нарави, доброга срдца, чуваран и вредан, те је у свима тим врлинама народу у Великој Кикинди за пример служио и љубав и поштовање народно у пуној мери је уживао. Покојник је оставио после себе 4 сина и једну кћер. Његов син Јован је управитељ српске више девојачке школе у Панчеву а у сину Милану изгубио је отац и народ српски прерано даровитог младог сликара. Покојни отац Петар

сахрањен је 9. Марта уз пратњу многога народа из места и са стране. Само је јако у очи пало, да није било свештенство из околине на укопу овог старог и ревностног свештеника ни мало заступљено. У покојном свештенику и учитељу Отцу Петру, изгубисмо опет једног од оних правих српских свештеника, који су за младости народу свом као учитељи младежи служили и из службе школске у службу црквену ступили.

Душан Пајташев учитељ у Башахиду преминуо је у цвету младости своје 1. Марта о. г. у Башахиду. Покојник је рођен 1859. године у Башахиду, свршио је IV. гимназијални разред у Новом Саду а учитељску школу 1880. године у Сомбору, где је и испит о учитељској способности исте године положио. Био је ваљан и честит учитељ. Вечна нека му је успомена!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељица у Врачевгају Јулијана Вујковића наименована је дефинитивно за учитељицу у истом месту. Учитељ у Влајковцу Доброслав Рајић изабран је за привременог учитеља у Великој Маргити. Сврш. приправник Глиша Миладиновић изабран је за учитеља ченејског у Н. Саду а учитељ у Слобоштини Коста Драгосавац потврђен је дефинитивно на том месту.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељица у Бегечу. Плата 145 ф у готовом, депутат, стан и огрев Молбенице до 13. Априла српској црквеној општини у Бегечу. — Тражи се учитељ у Ковину. Плата 400 ф., стан и огрев. Молбенице до конца Априла по нов кал. жуп. управном одбору у Темишвар.

НОВЕ КЊИГЕ.

Зелен зрак приповетка Жила Верна. Превео Миленко Сандић Београд 1884 Накладом књижаре В Валожића. 8⁰ с. 171. Цена 1 динар и 50 пара дин.

Огледало хришћанске добродетељи састављено из житија светих који се у православној источној цркви и у српском народу особито поштују. Трудом Николе Ђ. Вукићевића учитеља и управитеља српске учитељске школе сомборске. Друго поправљено издање. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 8⁰ с. 144.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. А. Л. уч. у Земуну. Можете добити све бројеве, и то од год. 1882. за 1 фор. и од г. 1883. за 3 фор.

Г. Б. Вујић уч. у Панчеву. Тако исто.

Г. С. К. у С. Она белешка о школским књигама у Босни не чини нам се сада опортуна, али ћемо је можда доцније згодном приликом употребити. Знали смо да је у хрватским школама у Далмацији прописан етимолошки правопис, али наша примедба односила се на књижевнике у Далмацији, који се сви служе Вуковим правописом. Рукописи, што их пре посласте, изаћи ће колико у идућем броју. До сада им не могосмо наћи места. — Г. Љуб. Ракићу уч. у Мартинци. Лист од прошле године стаје 3 фор., с тога Вам послату 1 фор. урачунасмо за прву трећину ове године.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 7. У Сомбору 15. априла 1884. Год. XVI.

ВАРОШКИ И СЕОСКИ УЧИТЕЉ.

У данашњем напредном времену позив српско-народног учитеља како са гледишта опште-културног развитка, тако и са гледишта народне просвете подједнако је леп и величанствен, но уједно и врло тежак. За решење његових многоврсних задаћа нужна је велика прилежност и истрајна дурашност.

Практичан успех не захтева, да главну цел, коју нам ваља постићи, јасно само видимо, но нам ваља потражити и средства, која ће нас сигурно тамо одвести моћи.

Врло је лако постављати и најузвишеније идеје, али учитељ као човек од практике најбоље знаде, да је цена апстрактних и општих начела врло малена, ако с тиме упоредо не иде и знање специјалног поступања.

Већ се више не може да посумња у истину, да човек у животу обично толико вреди и значи, колико је он кадар да задобије и извојује својим моралним и умним способностима.

Данас су престали бар у неколико они криви појмови: да је „одело част“ а „новац поштење“, јер неможе да се одрече част и признање ономе, који се умно и морално уздигао над другим обичним људима.

Хоће да се чује тужба, да учитељи немају довољно поштовања и признања од стране оних, за које они раде.

За подизањем и уважењем свога сопственога авторитета међу народом неможе ту нико учитељу помоћи него он сам.

Зар можемо кога силити, да нас поштује и уважава, кад овамо несмо толико моћни, да пробудимо у њему чувство поштовања и уважења према нама самима?

Ако без тога може бити, то се учитељ мора старати, да извојује себи поштовања и угледа, јер без овога неможе бити напредка у његовом раду.

Па који је најсигурнији пут, по коме идући можемо то постигнути? По нашем мишлењу је онај: ако смо примерног религијозно-моралног владања са уредним животом, ако се старамо, да прибавимо себи што више знања у опште, а у својој струци на посе.

Дрво се цени по своме плоду, а учитељ по своме делању у школи и народу.

Жалосна се истина признати мора, да нас и у деветнајстом веку има још таких, који неће да признају моћ и важност школе; али се мора и то признати, да нерадиша учитељ никада не може постати предмет поштовања у својој општини.

Много нас је, који сами себе обмањујемо тиме, што мислимо, да нам поштовање припада већ по самоме чину. Али то је мишљење погрешно. Нека је звање ма како лепо и угледно, оно је само оквир, у коме је човек, који треба својим радом да стече поштовања и уважења.

На много начина може учитељ делајући да стече уважења и поштовања.

На првом је дакле месту школа оно поље, на коме учитељ савесно и одушевљено са самопрегоревањем делајући најбоље доказати може, да њему и његовом звању припада боље поштовање него што му га његова околина пружа.

Одправљајући савесно своје дужности у школи, теби ће се одати поштовање и признање од родитеља, за чију се дечицу ти очинском љубављу стараш, да их што боље васпиташ и образујеш, — а по томе и од целог народа. Али осем школе има у јавном животу много путева, од којих ако будеш најбољи изабрао, извојеваћеш себи не само поштовања, него ће те народ за твоју работу још достојно умети да награди.

Додајем, да немају сви учитељи на себи тај велики задатак. Сеоски учитељ је стављен у много тежи положај од учитеља варошког. Овај последњи је у већем уважењу а с мањим трудом. Па и овај чланак ће баш имати задатак, да по могућству расправи задаћу учитеља сеоског и варошког, и да на послетку повуче паралелу између једног и другог.

Као што већ рекосмо: школа је прва, у којој учитељ дужан је по самој сили закона да дела; али и сем школе има много начина, по којима може учитељ да користи своме народу. Ни једно интелигентно лице нпр. на селу није у тако јаком додиру с народом као учитељ. Сеоски учитељ може врло много

доброга да оживотвори у својој опћини. Положај сеоског учитеља врло је важан и озбиљан Он може лако да постане „центрумом“ свога места и може да себе учини од великог уплива; разуме се, да таки учитељ мора бити ваљан и свестрано образован.

Учитељев рад у народу грана се на све стране; на сваком кораку може наћи необрађеног земљишта, само ако је ту воља. Имали у некој општини што више трезвених, увиђавних, разумних и отреситих чланова, то је дика учитељева; ако је у општини лепих и корисних установа, то је дело учитеља; ако је у месту корисних и пријатних забава, то је опет постало чрез доброг и ваљаног учитеља. Исто је тако и у противном смислу. За сав назадак народни мора да сноси одговорност учитељ.

Вредан ће се учитељ старати да у својој општини буде што мањи број неуких и неписмених људи, те ће предочивши народу голему корист читања и писања у ваншколско време поучавати одрасле у рачуну, читању и писању, и тиме му отворити умне очи и оспособити га, да може опстати у данашњем напредном времену, у коме без знања свако пропада.

Наш народ радо хоће да чита, али како не може да дође до честитих и ваљаних књига, то купује и чита ма какве ђубретаре, које му трују срце и душу. Ко ће дакле упутити сељака, где и какву књигу треба да купи него опет учитељ. Овај подстрекавајући народ на читање треба да му набавља и даје добрих и ваљаних књига.

Обавештавајући народ, да читање није само гола забава и скраћивање дугог времена, него да је читање средство, помоћу кога душевно напредујемо. Ако будемо сретно предочили народу важност читања, ту је одма дата учитељу добра прилика, да створи народну књижницу, која ће бити несасушиви извор живе воде за све духовно ожеднеле душе.

Подизањем књижнице народ ће умно се развијајући постати питомији и племенитији; у њему ће се да пробуди осећање за све оно, што је добро, племенито и ваљано. Вешт ће учитељ на основу тога још и даље ићи. Он ће се старати да установи јавна предавања, у којима ће и неуке чланове своје општине да поучи и на добро упути. Дугих зимских вечери и других доколних часова предаваће народу из сваке потребне науке а поглавито ће бригу поклонити, да их упути, како треба рацијонално обрађивати земљу. Ту је згодна прилика, да се народу омили воћарство, свиларство, пчеларство и друге корисне

радње и да им се представи, колико големо благо лежи у тим привредним струкама, које већим делом могу да обављају и немоћни старци и слаба дечица.

Подизање певачких дружина скупиће омладину у једно коло; а давањем корисних забава претвориће сав народ у једно тело и једну душу У таком ће друштву нестати злобе, пакости, завиђења и других порока, који нас тако немилосно тлаче!

Сви ти и још многи други покушаји даће прилике народу, да се осведочи, да тај човек (учитељ) много га је чему корисном научио, и да је он много бољи човек него што га дотле држаху; видиће у њему искреног и правога пријатеља свога, који заслужује много веће признање и поштовање него што су му га дотле давали.

Па колико се тек пути догоди, да многи тражи савета и поуке у овоме или ономе послу од учитеља Овоме је и ту дата прилика, да своје знање пружи народу

То су све путеви, којима учитељ водећи свој народ учиниће га напредним, ваљаним и угледним. Подижући свој народ не само морално, него и материјално, подићи ће и самог себе, и усадиће у народу љубав и поштовање како према самоме себи, тако и према школи. Не материјалним — као што то многи чине — него моралним средствима подићи ће учитељ свој углед, своје достојанство и свој уплив. Ето у томе се налази задатак учитеља у најширем смислу. (Свршиће се.)

ИЗВЕШТАЈИ О СТАЊУ НАРОДНИХ ШКОЛА.

I.

Дана 22. Марта о. г. држао је Епархијски Школски Одбор *Будимски* своју прву овогодишњу тромесечну седницу у којој је епархијски школски референт г. *Стеван В. Поповић* поднео извештај о прегледању повећег дела *народних школа у протопопијату Мохачкоме.* Пошто је поменути епархијски школски одбор примио једнодушно предлоге школскога референта, држимо да ћемо учинити услугу читаоцима „Школског листа“ ако поменути извештај саопштимо дословно.

Извештај тај гласи:

Славни епархијски школски одборе!

У извршење своје дужности одао сам се дана 29. фебруара текуће године у протопресвитерат Мохачки, те сам тамо уз ревно суделовање пречасног протопресвитера *Радослава Андрића*, администратора истог протопресвитерата до дана 10. марта т. г. подвргнуо српске народне школе подробном прегледу, о ком сам слободан да поднесем Славном Епархијском Школском Одбору у следећем свој извештај са оводносним предлозима:

I. У опште: 1. Пошто сам се уверио да местни школски одбори, односно местни школски управитељи и учитељи у случајевима, где местна политичка поглаварства пренебрегну утеривање школске деце и казњење небрежљивих родитеља — не чине о томе пријаве Епархијском Школском Одбору — те је последица отуда да се не може за времена тражити лека против немара местних политичких власти. Тим поводом предлажем:

Да се стави у дужност местним школским одборима, школ. управитељима и учитељима, да у оном случају, када прописано јављање деце, која школу или никако или немарно походе не уроди строгим мерама од стране мест. политичка поглаварства — да се исто има у року од 14 дана после последње безуспешне пријаве доставити Епарх. Школ. Одбору са тачним означењем имена местна кнеза и бележника.

2. Пошто сам приметио да се у подручним школама употребљују на место високим народно-школским саветом прописаних школских књига — друге за школску потребу неудесне, те бива да се један исти разред у једно исто доба служи са три врсте н. пр. букварова и читанака, — то у извршење овоодносних наредаба поменутог високог савета предлажем:

Да се опомену сви подручни местни школски одбори, шк. управитељи и учитељи да се по §. 22. школ. уред. од 1872. могу употребљавати у школама само оне књиге, које је високи Народно-Школски Савет прописао. — У то име да се сачини списак свију таковиx прописаних школских књига и саопшти управама и учитељима подручних школа.

3. Пошто сам приметио да школска деца само у оним црквопштинама немају потребних књига, таблица, пера, хартије и т. д. где такове местни школски одбор не набавља укупно за сву децу, него оставља то родитељима, који су у том послу посве немарни, то у извршење §. 28. шк. уредбе од 1872. предлажем:

Да се у извршење §. 28. шк. уредбе од год. 1872. строго наложи местним школским одборима односно старатељима истих, да имају 14 дана пре почетка нове школске године у споразуму са учитељима набавити за сву школску децу потребне књиге, таблице, прописе пера, писаљке и мастило — износ тај распоредити на дечије родитеље, наплатити га од имућних а сиромашнијој деци раздати сву ту учевну справу бесплатно на послугу.

4. Пошто сам искусио да народни учитељи на много места своју плату неуредно добијају да исту морају сами купити те отуда долазе у судар са појединим члановима општине то предлажем:

Да се у извршење §. 50. и 126. школске уредбе од год. 1872. строго наложи местним школским одборима, да имају из све снаге настојавати, да се учитељска плата по школском старатељу за време скупи и учитељу било месечно, било тромесечно унапред уредно издаје.

5. Пошто сам искусио да су многе школске дворане нечисте, да местимице сама деца исте дворане ложе и чисте, то предлажем:

Да се у извршење §. 126 школ. уредбе од 1872 строго наложи местним школским одборима да настоје да се школска зграда, наиме школ. дворана за врѣме школски одмора једном окречи, да се школски патос бар сваког другог месеца ориба, да се за дневно чишћење и ложење

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

школ. дворане нарочити слуга изнајми, који ће овај посао уредно и савесно обављати.

6. Пошто сам приметио да по неки учитељи своје школске дневнике воде на мађарском језику, то предлажем:

Да се школски дневници и сви остали школски списи имају у смислу уредбе за српске народне школе од год. 1872. једино и искључиво водити на српском језику — и да ће учитељи, који се ове наредбе не придржавају бити дисциплинарно кажњени.

7. Пошто сам искусио да на многих мести нема школских вртова, у којима би се школска деца поучавала калемљењу воћа и вртарству, то предлажем:

Да се у извршење §. 17. и 126 школске уредбе од год. 1872. стави местним школским одборима у строгу дужност, да се свугде, где није приликом комасације или агрегације општинских пашњака, тако звани општински школски врт заведен — постарају да се било у порти, било у школској авлији или на гробљу одцепи довољно места за школски врт, исто прекопа, воћкама и другим прорашћем засади и учитељу ради поуке школске деце у калемљењу воћа и вртарства преда, за обралу истог врта нужно оруђе набави — и потребне наднице дозначе.

8. Пошто сам искусио да многим сиромашним општинама недостаје најнужнија учевна опрема, а наиме мапе угарске краљевине, глобус, српске и мађарске птице, то предлажем:

Да се умоли вис. крал. угарско министарство богочасти и јавне наставе, да би изволело од својих издања учевних средстава известан број Епархијском Школском Одбору овоме за најсиромашније школе бесплатно подарити. —

II. Појединце: 1. Прегледав 28 фебруара т г. српску народну школу у *Вилању*, нашао сам да у истој учитељ *Лазар Зунданович* са 30 ученика *добро* ради — у погледу исте школе предлажем:

Да се наложи црквеној општини у Вилању:

1. Да школску дворану подигне на више, да на истој отвори веће прозоре, да је патоше даском и покрије црепом

2. Да се за ову изишту од вис. министарства на дар слике за очигледну наставу, мапе угарске краљевине, мађарске птице.

2. Прегледав 28. фебруара т. г. српску народну школу у *Шиклушу* нашао сам да у истој учитељ *Стеван Кнежевић* са 22 ученика (10 муш. и 12 жен.) ради наставне предмете *добро*. У погледу исте школе предлажем:

Да се наложи:

1. Учитељу Стевану Кнежевићу да има предавати геометријско обликословље, цртање, гимнастику и вртарство.

2. Црквеној општини Шиклушкој а) да искорени влагу из стражњег школска дувара, б) да метне на школска стаклена врата зелену завесу, в) да оправи стражњу учитељску собу, патошући је и преградив у истој јестичару (шпајз), г) да оправи ограду на учитељској башти, д) да спреми крај исте нагомилано сметлиште.

3. Прегледав 29. фебруара т. г. српску народну школу у *Бремену* нашао сам да учитељ *Јован Деспотовић* са 40 ученика (18 жен. и 22 м.)

ради наставне предмете *добро,* да је успех тим похвалнији што ученици немају у довољном броју књига. У повторној школи настављао је поменути учитељ 5 м. и 9 ж. ученика. У погледу ове школе предлажем:

1. Да се црквена општина у Бремену пошто су све овопредметне опомене остале безуспешне путем политичке области принуди:

а) да учитељску плату, која сада износи укупно 180 фр. изравна на законити минимум од 340 фор.

б) да своју садању школску дворану, која је посве неудесна учитељском стану, који се састоји само из 1 собе и кујне придода, и по томе да у дворишту с десне стране напоредо са црквом посебну угодну школску дворану подигне и опреми.

в) да досадање дугачке и неудесне скамије по томе расече, потребни број истима дода и према дечијем узрасту старе и нове удеси.

г) Да при овој преиначи придода садањем учитељском стану ону собу, у којој је сад школа, и да прегради ту место за јестичару (шпајз), да учитељски стан патоше.

Извршење овога да се повери администратору протопресвитерата Мохачког.

4. Прегледав 1. марта о. г. српску народну школу у *Болману* нађох у истој од 90 уписаних ученика 65 присутних (35 м. и 32 ж.) са којима је учитељ *Бранко Парабак* исказао *добар* успех у наставним предметима, што ја тим похвалније, што школи оскудевају потребна учевна средства. Према стању исте школе предлажем:

Да црквеној општини у Болману:

1. Изрече признање што је своју школску зграду довољно проширила.

2. Наложи да до почетка идуће школске године набави истој рачунаљку, глобус, мапу угарске краљевине, слике за библијске повести и мађарске штице.

3. Да се путем управног одбора Печујске жупаније позове местна политична општина у Болману, да свој заједнички школски врт доведе у ред да би школска деца могла добивати у њему наставу у воћарству и вртарству.

5. Прегледав 2. марта о. г. српску народну школу у *Качфали,* затекао сам исту у врло занемареном стању. Од 97 за школу способне и уписане деце затекао сам у истој само 21 дете Учитељ Исидор Бошњак исказао ми је доставерно, да је са школским управитељем сваки 14 дана подносио уредно прописане исказе местном поглаварству и искао да се родитељи законитим средствима принуде да своју децу у школу шиљу, но да местни општински кнез није за цело школско време ништа у том погледу учинио. Према овако немарном полажењу школе, успех је у сваком погледу *недовољан.* У погледу школске дворане затекао сам исту посве нечисту, светлост се у истој укрштава, те квари деци очни вид, дворана је ниска — те према том цела школска зграда не одговара потребама ове највеће црквене општине у протопресвитерату Мохачком, учевна средства требају допуне.

С погледом на добро материјално стање становника ове црквене општине предлажем:

1. Да се повери администратору протопресвитерата мохачкога, да уз суделовање надлежне среске политичне области на лицу места приволи црквену општину у Качфали да докупи кућу суседну данашњој школи те по том да на таком проширеном школском земљишту подигне са свим нову и угодну законитим прописима одговарајућу школу, а трошак за докуп и зидање да подмири из пашњака, који припада на сесије тамошњих становника Срба илити пак саразмерним разрезом.

2. Да се поднесе жалба административном одбору жупаније Печујске против садашњег кнеза качфалског што је исти за цело време текуће школске године пропустио да подвргне законитим казнама оне немарне родитеље, који су му пријављивани да децу своју никако не шиљу у школу.

6. Прегледав 3. марта о. г. српску народну школу у *Тарди* затекао сам у истој од 81 уписане школске деце 40 (20 м и 20 ж.)

Учитељ *Павле Дамјановић* службује 41 год. онемоћен је у служби под теретом својих година а уз то пати у великој мери од загуша (астме), да је за тешки рад у школи и вршење певчеве дужности неспособан.

Према томе природно је да је половина школске деце у овој повећој црквеној општини остала без икакве наставе и да друга половина, која је школу полазила, није могла постићи довољна успеха.

Уз то је школска дворана у овој општини тако тесна и мала, да се у њу не може сместити ни половина школске деце.

Према овом стању предлажем

1. Пошто је учитељска плата у црквеној општини Тарђанској подмирила законити минимум, то нема изгледа, да се изнемоглом учитељу може сходно пропису §, 81. шк. ур. од 1872. приставити оспособљени стални учитељ помоћник, према том би ваљало учитеља Павла Дамјановића као изнемогла и тешко болесна ставити привремено у стање мира.

Извори за ову привремену мировину имали би се с обзиром на то, што је још отац упитног оболелог учитеља Петар Дамјановић, некадањи учитељ Жумберачки од год. 1813. уложио у пензиони учитељски фонд своту од 568 фор. од кога су улога по гласу овде приложених писама и записа истога Петра Дамјановића у томе фонду преостали 346 ф. — без да је мировину из истог фонда икад уживао — потражити:

а) Из пензионог учитељског фонда, којим сада рукује управа српских народних фондова у Карловцима.

б) У колико свота, која би се у то име отуда покрила неби изнела своту од 300 фор., то је склоњена црквена општина Тарђанска у интересу напретка своје школе да исти недостатак доплати.

О одлуци овој имао би се Високи Школски Савет у Карловцима известити и за одобрење исте умолити, с тога да изволи исти у погледу издејствовања мировинске своте из учитељског фонда у Високог Саборског Одбора сходно предузети.

2. Има се црквеној општини Тарђанској ставити у дужност да у току овог лета своју малену школску дворану толико продужи, да се у

исту може сместити угодно број школске деце, уједно да своје дугачке старе школске скамије краћим, новијим и дечијем узрасту примереним замени. (Свршиће се.)

ШКОЛСТВО У ГРАЂ. ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ

свршетком школске године $188^2/_3$.

Трећи комад „Službenog Glasnika“ од ове године донео је извешће о стању препарандија и средњих школа у грађанској Хрватској и Славонији свршетком школске године $188^2/_3$, које ћемо у изводу да саопштимо и нашим читаоцима.

У граћ. Хрватској и Славонији биле су 4 препарандије, од којих су биле 2 земаљске, и то: кр. мушка и женска препарандија у Загребу, а 2 приватне, и то: женска препарандија у самостану сс. милосрдница у Загребу с правом јавности и конфесионална српска учитељска школа у Карловцу без тога права. Кр. женска препарандија имала је шк. год. $188^2/_3$ само II. и III. разред, јер је те године због превеликог броја испитаних и ненамештених кандидаткиња примање ученица у исту препарандију обустављено. Уз женску препарандију у самостану сс. милосрдница постоје посебни једногодишњи течајеви за образовање учитељица женскога ручнога посла у народним школама и учитељица за забавиште.

Кр. мушка и женска препарандија имале су заједничко учитељско особље, и то: 1 пр. равнатеља, 2 вероучитеља (оба римокатоличка), 7 редовних учитеља, I учитеља гимнастике, 1 учитељицу за женски ручни рад и 4 помоћних учитеља. У женској препарандији у самостану било је 13 учитељских сила, и то: 1 равнатељица, 1 вероучитељ, 4 редовне учитељице, 1 помоћни учитељ и 6 помоћних учитељица. Место православног вероучитеља није системизовано ни на једној од тих препарандија, него приправнике и приправнице православне вере поучава у науци вере загребачки православни парох.

У кр. мушкој препарандији било је укупно 108 приправника, у кр. женској 68 и у самостанској препарандији 126 приправница. Православне вере био је 21 приправник и 14 приправница, од којих су 4 биле у кр. женској, а 10 у самостанској препарандији. Сем тога било је у посебним течајевима, који постоје уз самостанску препарандију 18 кандидаткиња и то: 10 у течају за учитељице женскога ручнога посла и 8 у течају за забавиље.

63 приправника одн. приправница кр. мушке и женске препарандије уживали су потпоре из земаљских средстава од 30—150 ф. у укупном износу од 7270 ф. Сем тога уживаху ине потпоре 14 приправника и 12 приправница у укупном износу од 7840 ф. Међу тим последњим штипендистама било је 10 приправника из Источне Румелије са земаљским потпорама по 600 ф- на годину, а 1 приправник и 1 приправница из кнежевине Бугарске са земаљском потпором од 420 ф., дотично 360 ф. на годину. У самостанској препарандији уживала је потпору 51 приправница у укупном износу од 7.730 фор, од чега отпада на потпоре из крајишке образовне закладе 4.950 ф. Са самостанском препарандијом спојен је интернат, у којем је било смештено 70 приправница.

За издржавање кр. мушке и женске препарандије и спојене с првом вежбаонице издано је прошле школске године 22.066 ф. 56 н.

Податци о српској учитељској школи у Карловцу већ су познати нашим читаоцима. (В. 14. бр. Ш. Л. за г. 1883.)

За учитељску службу оспособљени су у кр. мушкој препарандији 35 кандидата, у кр. женској препарандији 34 и у самостанској препарандији 35 кандидаткиња.

Средњих школа било је у прошлој школској години 10, и то: 7 великих гимназија (Загреб, Карловац, Сењ, Рјека, Вараждин, Пожега и Осек), 1 мала реална гимназија (Беловар) и 2 велике реалке (Загреб и Осек).

Број учитељских сила био је на гимназијама 135, на реалкама 37. Највише учитеља т. ј. 31 имала је гимназија у Загребу.

Број свију ученика на средњим школама износио је 2263, и то: 1982 на гимназијама и 281 на реалкама. У самој гимназији у Загребу било је 590 ученика. На један разред гимназијски отпада по томе 29·6, на један разред реални 18·7, а на један разред средњих школа уопште 27·6 ученика; на једнога учитеља у гимназијама долази 18, у реалкама 9·7, а у средњим школама уопште 16·2 ученика.

Из таблице, која је изложена у извешћу, види се, како број ученика од разреда до разреда пада и како је број ученика у највишем разреду према броју истих у најнижем нарочито у реалкама сразмерно веома незнатан. Изложена је и једна таблица, која показује, да је број ученика у средњим школама од г. 1881. почео да пада.

По вероисповести било је ученика средњих школа: римокатолика 1855 (где је урачунато и 19 унијата), православних 216, израелићана 190, евангелика 8. Православних је било у гимназији у Загребу 43, у Карловцу 28, у Сењу 9, у Вараждину 9, у Пожеги 25, у Осеку 45, у Беловару 24, у реалци у Загребу 11 и у Осеку 16. У гимназији на Рјеци није био ниједан православан ученик. Ни на једној средњој школи није било системизовано место православног катихете.

Ученика иноземаца било је укупно 21, од којих 17 из Бугарске (4 у загребачкој гимназији, 4 у осечкој гимназији, 3 у загребачкој реалци и 6 у осечкој реалци).

Испиту зрелости подвргао се у гимназијама 121 кандидат, у реалкама 13 кандидата, а за зреле су проглашени у гимназијама њих 107, у реалкама њих 9. Наредбом од 22. марта 1879, наређено је, да се они јавни ученици гимназијски, којима се попречни успех у последња четири семестра из науке вере, повеснице и земљописа, те из физике може означити барем белешком „добар“, из речених предмета од испита зрелости опросте и дотичне њихове попречне белешке у сведочбу зрелости унесу. Речена наредба је накнадно одлуком кр. земаљске владе од 5. маја 1882. у толико промењена, да се почевши од школске године $188^1/_2$ опет сви ученици на испиту зрелости из веронауке испитују.

Од страних необлигатних језика предаван је француски језик у гимназијама у Загребу, на Рјеци, у Вараждину, у Пожеги и у Осеку, а талијански језик у гимназијама у Загребу, у Сењу, у Вараждину, у По-

жеги и у Осеку и у реалци у Загребу. Стенографија се учила у гимназијама у Загребу, Карловцу и Беловару.

Трошак за све гимназије износио је 158.860 ф. 77 н., а за обе реалке 45.692 ф. 24 н. По томе стаје настава 1 гимназијалца 80·15 ф, а 1 реалца 162·60 ф.

КАМЕНИТА СО.

Учитељ(-ица) показујући ђацима како комад тако и на папиру мало истуцане ссли пита за име јој; а прозвани ђак по упуству учитељевом окусивши је одговара на питање.

Каменита со је по *боји* бела, али не тако чисто бела као снег или бели шећер, него мало плаветникасто-бела или сива; а кад и кад је и црвена, жута, плаветна или зелена, но то је ретко.

Не ретко се налази и лепог, мало сјајног и прозрачног а често и са свим провидљивог комађа соли, које осим тога има још са свим правилан облик и то коцкаст; даяле се каменита со находи *комадаста* и у *коцкама.*

Овде на папиру је со у ситном зрну, она је дакле *зрнаста*; зрна нити су оштра и ћошкаста, нити пак округла, него округласта.

Узмите неколико зрнаца соли у уста и метните их на језик да се растопе, па ћете се осведочити, да је она чисто и пријатно *слана*, дакле нити слатка нити пак горка куса. Подобним начином раствара се со и на јелима, којима даје дотични (бољи) кус.

На сувом ваздуху је каменита со постојана а на влажном се разлије, распе. — У ватри (пламену) она пуцка, праска и топи се, доцније се испари и бојадише пламен жуто

Кад успемо жлицу или спустимо грумен соли у чашу воде приметићемо, да после неколико минута нестане соли и ако је не дирасмо, и да вода није више тако чиста као пре; со се растопила. Со се у води брзо и лако раствара, и тада је вода слана. — Успемо ли у ту чашу још једну жлицу соли, приметићемо да и ова, наравно спорије, ишчезне, т. ј. раствори се; за тим сипамо све на ново соли и најзад се уверимо, да се ни једно зрнце више не растопи; вода не подноси више соли, јер је сита, — засићена. Сад успемо ту воду у пљоснату плитицу и оставимо је, да у њој неколико дана стоји, па онда хоћемо опет да видимо шта је унутри. Тада можемо из плитице много ситних коцкица да узмемо. Коцка има 6 једнаких плоча и т. д. Коцке се те сијају, блистају као стакло а тако су и провидљиве.

Ударимо ли лако таку једну коцку, брзо ћемо опазити да се велика коцка распадне на ситније, које су иначе врло лепо равне, глатке и сјајне; те онда велимо каменита је со потпуно *дељива* или *цепљива.*

Запарамо ли сољу по каквој храпавој површини, то она оставља на истој делиће у виду праха. Тај прах зове се *гребοтина.* Гребοтина камените соли је увек бела.

Каменита со може се ноктом запарати или огрепсти и ножем лако сећи, дакле је мека, крта, т. ј. *тврдоћа* јој је мала.

Измеримо ли једнаке количине камените соли и чисте воде, наћи ћемо да је количина соли више него два пут тежа од исте количине воде.

Каменита со налази се у великој количини готово на целој земљи и то у познатим солокопињима, мајданима по планинама, одакле се разбија и вади или чиста и у камену или са земљом смешана, те се одмах продаје, али се мора тада одмах испирати. Наиђе ли у тима брдима вода на со, она велики део тог камена истопи и после извире као слан извор, *сланача;* слана вода извире на више места из земље, као н. пр. у Сланкамену; ту слану воду збирају у велике казане и ту је испаравају, јер се из сваке слане воде може со добити и то овако: метне се слана вода на ватру, у след чега се она сва претвори у пару, која оде у вис а на дну казана остане чиста бела со. У хладним земљама остави се слана вода на мразу, који само чисту воду у лед ухвати и кад се тај лед озго уклони, остане оздо врло мало слане воде. Морска вода има такође у себи соли; из ње се со вади истим начином т. ј. испаравањем воде но не ватром него сунчаном топлотом, што се може само у топлим пределима чинити.

Каменита со је најважнији зачин наших јела, која у след тога постају куснија и потпуно сварљива; и саме наше домаће животиње морају у јелу ил пићу мало соли добијати, да буду здраве и да пријају, јер пословица вели: *„једна ока соли даје десет ока масти.“* — Она се зове и *кухињска со* или само *со*. Чувајући јела од квара и трулежа, употребљава се со за усољење меса, сланине и рибе, што ће да се суши; па и за зелен је нужна со, јер ко би могао без соли сачувати кисели купус да се не уквари, а тако исто земљанику и пасуљ. — Нечиста со употребљава се као додатак к пићи домаћих животиња (за лизање) као и за гнојење Њом се тамане поземни пужеви и глисте, а и стеници је непријатна. - Со је нужна у творници стаклари и грнчари, даље к прављењу сапуна (мила) и к чињењу кожâ. Од најчистијег и најчвршћег комаћа готове се свакојаки украси, као накити, кутије, пуцета и т. д. — Сона купатила су најзад снажно средство, да делатност коже на телу живахнијом учине.

Шта научисмо при проматрању соли?

1. Да често има правилан облик (кристалан.)
2. Да се сони кристал може лако и потпуно делити, цепати.
3. Да со има одређен сјај и провидљивост.
4. Да је свагда бела боја њеног праха (греботина), ма које боје била со.
5. Да има извесну тврдоћу.
6. Да со има одређену сопствену (нарочиту) тежину.
7. Да проузрокује кус, кад се на језик метне.
8. Да се у великој топлоти топи и испарава.
9. Да пламен жуто бојадише.

По чему распознајемо дакле со?

По њеном кристалном облику, њеној дељивости, сјајности, греботини, тврдоћи, њеној нарочитој тежини, њеном кусу, њеном владању у великој топлоти, њеном владању у пламену.

Поброј сада особине соли!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Сарајево.*) Земаљска влада отвориће ове године у Д. Тузли тро-разредну грађанску школу, уз коју ће се, кад сва три годишта буду потпуна, придонизати успоредни двогодишњи течај за трговачке и пољопривредне науке. „Сар. Лист“ доноси већ и стечај за попуњење места једног грађанског учитеља на ново установљеној грађанској школи у Д. Тузли. Са тим местом скопчана је годишња плата од 800 ф. са 200 ф. станарине и 200 ф. доплатка. Компетенти нека своје ваљано опремљене сведоџбе путем претпостављене области управе на земаљску владу за Босну и Херцеговину. При избору имаће првенство из матетичко техничке групе испитани грађански учитељи. — Равнатељ држ. гимназије Г. Јили умро је напрасно 7. априла.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада, оделење за богоштовје и наставу, дозволила је, да се досадања једноразредна народна школа у Угриновци почетком идуће школске године рашири у дворазредну обосполну нар. школу.

(*Пешта.*) Српска православна општина у Пешти повисила је свом учитељу плату на 1000 ф.

(*Београд.*) Главни Просветни савет решио је, да се у будуће у учитељским школама при обележавању општег успеха не сматра црквено појање као главан предмет, него да дође у ред вештина, које се рачунају у споредне предмете.

(*Скупштина средишнога друштва учитељских задруга у Моравској*) сазвана је за 15. април по нов. кал. у Прерову. Међу предметима, који ће се расправљати, наводи се и предлог, да се г. 1885. састане скупштина славенских педагога на Велехраду.

(*Праг.*) Четврта свеска врсног чешког педагошког часописа „Paedagogium“-а који излази у месечним свескама под уредништвом Јана Лепара, управитеља ц. кр. учитељске школе у Прагу и Јана М. Машека, управљајућег учитеља на Смихову, донела је из пера овога последњега опширан животопис Тодора Јанковића од Миријева, бившег надзорника православних школа у тамишком Банату и за тим школског реформатора у Русији. Чланак је у главноме написан по Јанковићевом животопису, који је изишао у 20. свесци „Просветнога Гласника“ од прошле године.

(*У српској вероисповедној школи бајској*) почетком 1883. шк. године, уписало се за школу способне деце 31, и то: мушке 16, женске 15, која су у опште *редовно* школу похађала до пôгодишњег испита. Испит се обдржао посљедњег марта т. г. лицем на лазареву суботу. С отличним успехом положило је њих 6-ро; и то: Милош Богдановић, Иван Атанацковић, Милан Милинковић, Душан Маширевић, Зорка Ђорђевића и Софија Видаковића. С врло добрим: Вељко Соколовић, Сава Атанацковић, Радивој Гавриловић, 1. Милена Ђорђевића, Марија Гавриловића и Савета Врачарића, свега 7. С добрим: Коста Арсеновић, Коста Чокић, Кузман Мишковић, Зорка Димитријевића, Катинка Долинкина, Катица Марковића, Милица Влашкалића, Зорка Врачарића, Ангелина Параносића и Ангелина Чокића, свега 10. С довољним: Стеван Нешић, Јоца Вујић, (Јосиф Коларевић римкат.), Софија Влашкалића и Роксанда Нешића, свега 5. С не-

довољним: Данило Драгић, Ђука Нешић и Ленка Шандорова, свега троје. Пред испит на неколико дана, уписало се троје деце и то: Аца Стричевић, Стеванка Стричевића (са сомборског селишта) и Софија Настасића.

Ј. Тосић, учитељ.

(*Београд.*) Познати српски писац и професор зоологије у великој школи Др. Лазар Докић именован је за инструктора Краљевићу Александру. Своју дужност отпочеће 1. маја, а тада ће и престати са предавањем у великој школи.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

10. *Прва знања о човеку За малу децу Књижица прва (са 30 дрворезних слика) У Београду 1884 Издање књижарнице Велимира Валожића* 8⁰ с. 29.

Књижица ова раздељена је у два дела. Први посебан део (с. 3—24) посвећен је спољашњем опису човечијег тела, где опис главе заузима највише места; други део (с. 26—29) говори о људском роду уопште и његовом разделењу у расе. Писац је наменио своје дело „малој деци“, али није увек знао, да се према тој својој намени држи мере и начина, те ће због тога бити у његовој књизи доста ствари, које неће моћи *малу децу* ни да забаве ни да поуче. У опису трупа и удова најбоље је погодио писац ту меру, али у описивању главе сувише је далеко отегао. Које би *мало дете* могло на пример да схвати, да су (с. 7.) „очи на то, да зраке каквог светлог или осветљеног предмета приме и образују његову слику, коју даље спроведу у очни живац“ или (с. 13.) да чуло укуса „врло пажљиво (?) *контролише* храну и пиће.“ Ко хоће да га деца разуму, тај мора да се спусти деци, а на то није писац увек помишљао. На с. 4. наводи се изрека: „на једно уво прими, а на друго пусти“, али се не вели изреком, да је то само фигура, те се бојати, да ће дете то да узме дословно. Вид није *моћ*, као што се вели на с. 6., него *чуло*. На с. 24. читамо, да нокте ваља чувати „од врелих течности (цеђа)“, те би се могло мислити, да је цеђ нека врела течност, а то би било погрешно. Управо највећу вредност ове књижице чине слике, а похвално морамо да поменемо и добре и ваљано исказане хигијенске поуке. Поред те добре основе неће писцу бити тешко, да другим издањем потпуно задовољи учитељске кругове. Пошто то желимо, упозорићемо и на две крупне грешке у другом делу. На с. 27. стоји да црвеној америчанској раси припадају Индијанци, *Аустралци*, *Хотентоти*. Али Индијанци припадају сами тој раси, која је од свију других људских племена изолована, тако да се у њу никако не могу убројати ни Аустралци ни Хотентоти. И висина човечјега тела наводи се погрешно, кад се каже, да је за мушке у просеку 5 стопа и за женскиње 4 стопе. И за мушке је наведени број за пун дециметар мали, а за женскиње је мањи него и у најмањих људи, што живе на земљи. Уопште ће писац добро учинити, да те величине искаже у метарској мери. — Цена је књижици 25 новчића и може се добити у свима српским књижарама.

11. О коњу написао Ђорђе Глибоњски. (*Наградила „Матица српска.“*) *У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1884.* 8⁰ с 44. Цена 30 новч.

Врло разумљиво и забавно написана књига о вредности и нези те важне домаће животиње, на коју се ипак често тако мало пази. Начин излагања је сасвим према схватању простога света. Препоручујемо ту књигу за даривање старијих ученика у сеоским школама, који ће у њој наћи многу корисну поуку, а преко њих и њихови старији. Нека је учитељима родољубива дужност, да тој књижици крче пут у народ.

РАЗНО.

(*Учитељ философ.*) Чешки педагошки лист „Česká škola“ у Прагу доноси у свом 11. броју од о. г. лик Еманујила Маковичке, учитеља грађанске школе у Водњани, који с правом носи име учитеља философа. Г. 1873. појавио се он у чешкој философској књижевности првим самосталним радом и од тог доба написао је он у чешким педагошким и белетристичним листовима толико чланака и расправа, да би само набрајање наслова истих сведочило о његовим необично опширним и неуморним студијама у свима струкама философије. Наиме су из последњег доба познати његови чланци о науци енглеских философа, популарне расправе из психологије и естетике, критике о чешким философским списима и белетристични покушаји. Како пак „учитељ философ“ има сада истом 33 године, то се чешка књижевност може да нада од њега још многоме раду, који ће јој бити заиста на част! И „Школски Лист“ донео је у свом 20. броју од г. 1880. једну расправу од Маковичке у српском преводу под насловом „Реченица по науци Стјуарта Миља.“

(*Највећи и најмањи људи на земљи.*) У Патагонаца износи просечна висина тела 1·80 m, у Енглеза 1·73 m, у Швеђана 1·70 m, у северних Немаца 1.68 m, у јужних Немаца и Чинана 1·62 m, у Лапонаца, који су сматрани за најмање људе, 1·52 m и најпосле у Бушмена и становника на островима Тихога Океана 1·37 m. Код свију народа је женскиње за $^1/_{16}$ мање него мушкиње.

(*Леп лов.*) Пре 14 дана уловили су рибари у Дунаву код Апатина једну моруну, која је била дугачка 2·3 метара, а тешка 2 метарске центе. Тако високо у Дунав ретко кад залутају велике моруне.

(*Православна епархија бококоторска, дубровачка и сићанска.*) Изишао је шематизам исте за г. 1884. Из статистичког прегледа за прошлу годину видимо, да је у целој епархији било 8 манастира, 4 протопресвитерата, 44 парохија и 6 капеланија (од којих беху 5 неодвисне.) Цркава је било 204, *домова 504 са 24.504 душе.* Родило се 640, а умрло 460. Г. 1882. било је 5053 домова са 23.431 душом, дакле је број домова за 29 мањи, а број душа за 1073 већи, што долази отуд, што се за последњега устанка расељени народ *делом* повратио. Број катихумена по средњим и основним школама износио је 1863 т. ј. за 591 више него предходне године. Епархија ова располаже са више фундација, намењених српским народним школама, али не знамо да ли сем Дубровника гдегод има наше вероисповедне школе. За ону у Котору чујемо, да од ове године не постоји више. У додатку шематизма налази се као сваке године више старинарских и историчких података.

(*Краљевина Србија*) бројала је концем прошле године 1,867.326 становника, од којих су Румуњи 130 051. На сваку квадратну миљу површине долази по 2.118 душа. Од оближњих земаља износи број житељства на једну квадратну миљу у Хрватској и Славонији 2.526, у Румунији 1868, у Бугарској 1.757, у Грчкој 1.603, у Источној Румелији 1.265 и најпосле у Босни 1.226. Србија је дакле после Хрватске најнасељенији крај на истоку. Године 1834., кад је био први попис житељства, бројала је Србија само 680 000 душа, данас их је дакле скоро три пут више.

НЕКРОЛОГ.

29. марта о. г. преставио се после дугог боловања у Н. Сланкамену тамошњи учитељ *Мојсије Бизумић* у 42. години свога живота. Покојник је спадао међу врсније граничарске учитеље и будио је крепко српску свест како у школи, тако и у народу. Заслужио је да му се каже: Лака ти црна земља!

Немила смрт опет нам истрже из круга школског једну од најваљанијих и најотличнијих српских народних учитељица. *Милица Михајловићева* учитељица Сентомашка после дужег боловања од сушице преставила се уочи Ускрса 7. Априла о. г. у Сенти, где се код своје матере и млађе сестре тамошње учитељице у последње време бавила и лечила. Како нам се брзојавом јавља сахрањена је покојница други дан Ускрса 9. Априла у Сенти уз велико саучешће ондашњега српства. Милица Михајловићева била је старија кћи покојног учитеља Сентомашког. Она је рођена 1856. године у Сентомашу; из детињства отликовала се вредноћом, умном бистроћом и благом нарави и примерним владањем; с тога је отац у јесен 1872. године доведе у учитељску школу Сомборску, где је за три године као најбоља и најприљежнија ученица педагогијске науке свршила и на свршетку $187^4/_5$ школске године учитељски испит *с отличним* успехом положила. Поставши учитељицом у свом месту рођења одправљала је она звање с најбољом вољом и ревношћу све дотле, док је болест није обрвала. Последњих година није могла сама дужности своје одправљати, него је уз дозволу своје власти заменицу држала, а она је лека тражила бољи својој у гласовитом Глајхенбергу и по другим местима, али се њеној бољи немогаше лека наћи, и она у цвету младости своје мораде се растати са овим светом и са школом, у којој је тако ревностно и са одушевљењем делала.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Бивши учитељ на сомборски салаши Л Н. Мачкић постављен је за учитеља у Д. Милановцу у Србији, а сврш. приправница Софија Косанића за учитељицу у Црепаји.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Башахиду. Плата 450 ф, 3 ланца земље, стан и огрев, а за учење месне младежи у ноталном појању добиће још годишњу припомоћ од 150 ф Молбенице православној црквеној општини у Башахид.

НОВЕ КЊИГЕ.

Fizika v nižjih šolah. Metodična razprava. Spisal Fr. Hauptman. Ponatis iz „Popotnika.“ Založil M. Nerat Maribor 1884. 8⁰. c. 26. Цена 15 новч.

Гласник српског ученог друштва књига 55 Расправе и други чланци Са једном геолошком картом. У Београду 1884. У штампарији краљевине Србије. Вел. 8⁰. с. 372. Цена 2 дин

Устанак у Босни од 1875. до 1878. год. Грађа за новију српску историју рата за ослобођење. У Н. Саду, штампарија А. Пајевића 1884. Вел. 8⁰ с. 212. Цена 1 ф. 50 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ч. В. уч у Јамени. Говор нам се врло допао, али мислимо да му је по његову садржају место у „Гласу Истине“. — х. у. у Загребу. Саопштили би, да се не бојимо, да би помињање о поступку онога господина, о ком нам пишете, имало за Вас рђаве посљедице

☞ Идућим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на четири месеца. Молимо их да благовремено понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године. Имамо још и потпуних екземплара за г. 1881. и 1882., од којих сваки течај дајемо за 1 ф. и од г. 1883., која стаје 3 ф.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 8. У Сомбору 30. априла 1884. Год. XVI.

ВАРОШКИ И СЕОСКИ УЧИТЕЉ.

(Свршетак.)

Учитељ, као што већ више пута нагласисмо, може да дела у свима гранама јавнога живота, али се морамо изјаснити, да и ту треба да има неке границе, јер претераност у свему па и овде није целисходна. У васпитачком и просветном правцу учитељу је отворено поље, на коме може да дела у највећој мери; али у животу надолазе често струје, које хоће да оштете учитеља и сваког другог, који није трезан и пажљив. Ту мислим политичко делање учитељево.

Политика (тај нож с' две оштрице) распрострањена је у највећем степену Она је чудо омиљена ствар, којом се радо баве богати и сироти, звани и незвани; те и учитељ неосетно се ње хвата на своју сопствену штету.

Ма да нам је жеља била, да пишући овај чланак муком пређемо преко овог тугаљивог питања, ипак не бесмо тако сретни, да смо га могли обићи; оно нам се силом наметло да и о њему што речемо.

Учитељ, као верни и једини пратилац свога народа у добру и злу по чистом мишљењу, не би требао да напусти ову доста опасну позицију и да изневери свој народ. Али ми овде отворено изјављујемо: да учитељ треба да се клони политике као живе ватре, шта више ми би му то законом забранили. Немојте ме молим вас осудити, да желим угушити учитељству слободу, то не; ја само желим, да сачувам учитеља и његову сироту породицу од грозних посљедица. Зар је нужно набрајати доказе, како жалосно пролази политичар учитељ. Само ради тога не би дао учитељу да се у политичко коло хвата. У таким приликама учитељ мора напустити свој народ, не злонамерно, него из нужде и што је „кошуља ближа од хаљине“ — и оставити га самом себи. Учитељ само тамо нека се појав-

љује, где се тиче унапређења и цветања миле нам наше домовине; шта више ту нека је први. Онај је учитељ највећи домољуб, који своје умне силе жртвује процветању целокупне нам домовине. Никада неможемо одобрити учитељу, да се истиче као вођа неке политичне странке. Пред очима сваког учитеља треба да лебди слога, мир, љубав и топла жеља, да у општој просвети што већма напредујемо. Али зато треба да је учитељ верни чувар свога аманета: своје вере и своје народности; а зато му нико неможе то у зло уписати.

У овоме погледу подпуно делимо мишљење врсног нашег пријатеља г. Ст. Коњовића, који се у своме једном чланку што је изишао у овом листу прошле године*) изјаснио: да се клонимо јавног рада и руковођења на политичном пољу. Како он вели, не мисли се тиме казати, као да учитељство наше није дорасло за то, него све због обзира на посљедице, које отуда могу да изађу, као што има примера. Ту свако олако може да прође, само учитељу се не може тако лако опростити.**)

Ето то је укратко рад и делање, управо то би требао да буде задатак сваког сеоског учитеља. Таки треба да му је рад у народу. — Питамо сад, да ли тако и у томе правцу могу да делају и варошки учитељи? Отворено одговарамо, да немогу, јер немају земљишта за тај свој посао.

Варошки учитељ, који је — нузгред буди речено — оптерећен с мањим послом у школи — боље је награђен од сеоског учитеља. Варошки учитељ сву своју снагу и сву своју бригу има да посвети једино својој школи, и кад је ову задовољио, испунио је тиме задаћу своју. Варошка публика врло мало бриге води о своме учитељу, осим што захтева од њега, да својим званичним дужностима строго одговара. По свршеним овим дужностима, може учитељ остало своје време да употреби на што му је воља; а врло много на усавршавање самога себе. Код сеоског учитеља, као што смо напред изложили, сасвим је обратно Овај незна се где има више посла или у школи — у којој редовно има више разреда са стотином и више деце — или у народу.

Рекли смо, да сеоски учитељ врло лако може да постане „центрумом“ у својој општини, а варошки то неможе да буде.

*) Види бр. 6. „Шк. Листа“. — Писац.

**) Упућујемо г. писца а и све друге учитеље на чланак „Дужности народног учитеља“ у 18. бр. Ш. Л. од г. 1881., у ком је о тој теми са пуно мудрости и родољубља проговорио славни пољски списатељ Крашевски. *У.*

У селу је учитељево знање од преке потребе народу, а у вароши ако нетреба да буде сувишно а оно се мора признати, да није баш ни од преке потребе. У варошима се налази цвет српске интелигенције, која је у свему покретач и управљач и учитељ је ту као и остали други само испомагајућа снага Народ што живи по варошима, има обично више образовања него онај са села, те ту није потребе да се учитељ мори и мучи око његовог унапређења, а баш ако то учини, помажу варошком учитељу и други образовани чланови народа, којих у вароши има довољно. И у политичној радњи учитељ је варошки поштеђен, пошто тај посао воде људи у тој ствари стручнаци. Једном речи: рад варошког учитеља ограничен је једино на рад међу четир школска зида. По томе за варошког учитеља могао би да дође човек с мање знања и спреме, само нека су вични у школском послу. Рад сеоског учитеља започиње се у школи а свршује се међу народом. Скоро да речемо, једва да се може тачно обележити граница раду сеоског учитеља. Овај не може бити вешт само у методици, него мора располагати и другим знањем, мора бити свестрано образован т. ј. он треба да је човек на своме месту. По томе добри, ваљани и свестрано образовани учитеља требало би да учитељују по селима, где неби само учили у школи, него и у народу, а слабије и млађе снаге да дођу у варош. А то у животу баш није. Цвет српског учитељства скоро је сав по варошима, а који није, тај гледи, како ће се што пре дочепати масне варошке штације. На села су пуштени неуки а млади људи, који не схватајући свој задатак и неимајући довољно научне и моралне јачине, скоро сви напуштају своју позицију, на којој као учитељи народни треба чврсто да стоје, напуштају свој народ и овај остављен сам себи тумарајући по мраку незнања убогаљи се морално и материјално. Зв ово зло прво се криве народни учитељи, који су се увукли међу четир школска зида и тамо раде само онолико, колико је најнужније, а народ им је — девета брига. Дабогме да оваки учитељи нити могу тражити уважења, поштовања и љубави од свога народа, а без овога нема учитељу напредка ни у школи, јер народ непоштујући учитеља не поштује ни школу, а где је тако стање, ту је далеко свако добро!

Има међу сеоским учитељима ваљаних опробаних старијих делија, који би требали да поведу коло у томе правцу, па да неуче само децу него и народ, а за награду ће добити љу-

бав и поштовање од свога народа, а то је велика добит, са којом се не може баш сваки похвалити.

Најзад још једном да речемо: да би, ако желимо наш народ, нашу веру и нашу школу да сачувамо од свију могућих неприлика, једини спасоносан начин био, да наши ваљани и угледни учитељи долазе на она места, где прети највећа опасност свему ономе, што нас Србином чини. Речи је и сувише просуте за бољитак народни, само је мало дела, а то нам је баш од преке потребе. *А. Р. П., учитељ.*

ИЗВЕШТАЈИ О СТАЊУ НАРОДНИХ ШКОЛА.

(Свршетак.)

7. Прегледав 4. марта о. г. српску народну школу у *Суљошу* затекао сам у истој од 79 уписаних ученика, пошто је био то недељни дан, само 36 ученика (26 м. и 10 ж.) с којима је учитељ *Урош Мађаревић добар* успех исказао, што је тим веће хвале вредно, пошто је исти примио од свог претходника забатаљену школу.

С погледом на искушена предлажем:

1. Да се изрече признање црквеној општини Суљошкој на ревности, којом је своју школску зграду у потпун ред довела.

2. Да се изрече признање учитељу Урошу Мађаревићу што он у својим ваншколским часовима ревносно подиже воћарство и негу пчела — и да се исти позове да ове корисне гране привреде распростире међу одраслим члановима своје општине.

8. Прегледав српску народну школу у Бану дана 5. марта о. г. затекао сам у истој од 70 уписане школске деце 45, с којима је учитељ *Божидар Ћосић* показао *врло добар* успех из свију наставних предмета. Школска дворана је према оволиком броју школске деце сувише малена, светлост се у истој укрштава.

Према том предлажем:

1. Да се позове црквена општина у Бану да у току овог лета измакне зид школски према порти, те тим да школску дворану у довољној мери продужи, да том приликом касира на истој прозор школи са преда и из авлије, но да место истих отвори 4 повећа прозора са улице. Том приликом да набави довољан број скамија.

2. Да патоше собе у учитељском стану.

3. Да се изрази признање учитељу Божидару Ћосићу на врло добром успеху у школском раду и на ревности око подизања школског врта у порти.

9. Прегледав 6. марта о. г. српску народну школу у *Кишфалуби* затекао сам у истој 54 деце, са којом је учитељ *Мирко Марјановић* у наточ својих 44 год. учитељске-службе показао *добар* успех.

Школску дворану затекао сам у врло занемареном стању, прљаву, обијену, добар део исте запремљен је камином, светлост је у истој укр-

штена, долази деци с десне руке, скамије су тако високе, да деца седећи у њима висе, а кад стану на под, не виде се из скамије.

Према том предлажем:

Да се наложи црквеној општини у Кишфалуби:

1. Да своју школску дворану на тај начин преустрој, да прозор из авлије претвори у врата, да неспретни камин са свим уклони са садањег му места а тим школску дворану распространи, а пећ да метне где су сад врата, на која се улази у школу. Да за редовно чишћење и ложење школе држи потребног послужитеља.

2. Да садање школске скамије, које су по школско здравље са свим шкодљиве, избаци из школе, да место њих начини потребни број кратких скамија, окројених према узрасту деце, те да исте онда поређа тако, како би учитељев сто стојао према вратима, која воде у учитељевстан а светлост долазила деци с леве руке.

10. Прегледав дана 7. марта о. г. српску народну школу у *Шароку* затекао сам у истој 38 ученика и како учитељ *Павле Ивичић* није законито за учитеља оспособљен, то се успех ученика му може назвати *довољан*. Школска дворана ове црквене општине је тако малена и тесна да добар део деце седи на земљи уз пећ, а учитељски стан се састоји само из 1 собе. Пошто ова општина има 70 брачних парова, а људи су у истој општини доста имућни — то предлажем:

Да се повери администратору протопопијата Мохачкога да уз сутицај среске политичке области на лицу места приволи црквену општину Шарочку:

1. Да ову садању школу било уз повољне услове прода илити пак сруши и на место ње на земљишту крај цркве угодну и довољно пространу нову школу сазида.

2. Да учитељску плату по брачним паровима распореже и на законити износ исте од 340 фр. себи законито оспособљеног учитеља изабере.

Пошто даље до 20 деце чланова општине Шарочке, који су на пустари *Херцег-Лаку* у служби, тамошњу туђу школу походе, то умолити властелинску управу пустаре Херцег-Лака да одреди пристојан хонорар, за који би парох Шарочки према одредби §. 49. шк. уредбе од 1872. исту децу у православној вероисповести и српском језику у одређено време поучавао — иначе ће одбор овај бити принуђен, да у извршење §. 10. шк. уредбе тражи путем политичке области да се српска православна деца са исте пустаре у школу Шарочку, која не одстоји даље од $^1/_4$ сата хода уврсте и родитељи те деце, који су властелинске слуге, на саразмерно поднашање трошкова око одржања школе Шарочке притегну.

11. Прегледав дана 8. марта о. г. српску народну школу у *Ивању* затекао сам од 8 уписане школске деце њих 6, са којима је учитељ *Јован Радовић*, који за учитељско звање није по закону оспособљен, показао *довољан* успех. Школска дворана је тамна, скамије су сувише дугачке. Пошто у Ивању нема више од 12 српских породица, то учитељска плата не износи више од 70 фор. годишње са једном собом за стан. Садањи учитељ, који ту службује већ 8 год. дана издржава се тим, што већи део дана с пролећа, лети и јесени иде на надницу.

Према том предлажем:

1. Да се Јован Радовић привремени учитељ Иванъски по молби својој израженој ми на лицу места устмено премести и именује за привременог учитеља у Хидошу, с тим, да има своје ново место до 1. септ. т. г. наступити, о чему да се општина Хидошка и Иванъска известе.

2. Да се позове црквена општина у Ивању да ради одржања своје школе од идуће школске године спои плату учитељску и црквењачку на коју би се онда у своје време привремени учитељ одбором овим именовао.

3. Да своје дугачке скамије расече на полак и да их окрене по том тако, како би прозор школској деци с леве руке стојао, да прозоре на својој школској одаји распространн да иста тим виднија постане.

12. Походив дана 8. марта о. г. српску народну школу у *Безедеку* нисам од 10. у исту уписаних ученика *затекао ни једнога*. Школска одаја је ниска, мрачна без икаквих учила само што има једну скамију, у истој има кревет, на ком ноћива сестра учитеља Арона Гојковића, баба, сва у ритама, уз то нема Исти учитељ прешао је 73. год. живота није за своје звање законито оспособљен, школу никад не држи и има плату од 6 фор. у новцу, 9 мерова наполице, 9 мер кукуруза, 3 фата дрва и ужива 2 ланца земље, 1 собу и кујну.

С погледом на очајно стање ове школе предлажем:

1. Да се наложи учитељу Арону Гојковићу да има своју глухонему сестру из школе иселити, наставу школске деце уредно држати, иначе да ће се учитељског звања лишити.

2. Да се наложи путем црквене општине Липовачке, камо Безедек као филијал спада, становницима Безедечким, да имају своју школску собу оправити, окречити, у истој бар још две скамије начинити, таблу и рачунаљку набавити и своју децу уредно у школу слати.

13. Прегледав 9. марта о. г. српску народну школу у *Липови* затекао сам у истој од 55 уписане школске деце 38. Успех школске деце није довољан јер се учитељ Димитрије Радојчић, који служи 23. год. у месту, још ни данас није прилагодио настави по новој методи. У школи вема никаквих учила, учитељска плата једва ако износи укупно 100 фор.

Поводом тим предлажем:

1. Да се наложи учитељу Димитрију Радојчићу да се помоћу књига, писаних за употребу народних учитеља поучи и извешти предавати школске предмете по новој методици.

2. Да се наложи црквеној општини у Липови да има у току ове школске године:

а) набавити школи својој потребна учила;

б) патосати учитељски стан;

в) оградити учитељску башту ако није могуће прошћем а оно бар живом оградом.

3. Поверити администратору протопресвитерата Мохачког да уз сутицај среске политичне области учитељску плату у износу законитог минимума од 340 фор. на становнике исте општине распореже и за наплату исте сва нужна на лицу места учини.

Бр. 14. Прегледав дана 10. марта о. г. српску народну школу у

Титошу затекао сам од 44 уписаних ученика исте школе 40 њих и уверио сам се с радошћу да су сва деца најуредније ишла у школу. Учитељ *Милош Десанчић*, који службује у истој општини 3 год. дана *исказао је својим изврсним радом најодличнији успех у свима наставним предметима.* Од учила су потребне овој школи библијске и природописне слике.

У погледу школске опреме стекла је ова школа у особи *Јосифа Јагића*, одветника у Мохачку, дарежљивог добротвора, који је даровао школи 8. нових удесних скамија и нов врло удесно распоређен орман.

Школска дворана је цигљом патосана, отуда јој је дувар влажан

Према том предлажем:

1. Да епархијски школски одбор изрече Јосифу Јагићу одветнику у Мохачу и са своје стране најтоплију захвалност, што је исти веледушно даровао српској народној школи Титошкој нове удесне скамије и школски орман.

2. Да изрече учитељу Милошу Десанчићу похвално признање на труду и ревности, којом је одличан успех у настави школске деце исказао.

3. Да наложи црквеној општини у Титошу:

а) да своју школску дворану према забату куће бар још за 3—4 метара продужи, да отвори на истој 4 повећа прозора и то на истим местима, где се сада налазе два мања прозора, да по том дворану патоше даском — и да од учевних средстава набави још слике за библијску и природописну наставу.

15 Прегледав дана 10. марта о. г. српску народну школу у *Маишу* затекао сам у истој од 100 уписаних ученика њих 82, са којима је привремени учитељ *Љубомир Митрић* показао *врло добар* успех у наставним предметима. Школа ова има сву учевну опрему и општина је са хвале вредном ревношћу набавила школи 15 нових скамија, удешених врло удесно према узрасту деце, али је број школске деце толики да се иста у садању дворану не могу да сместе.

Поводом тим предлажем:

1. Да се изрече похвално признање црквеној општини у Маишу на ревности, којом је иста своју школу са новим и врло удесним скамијама снабдела.

2. Да се позове иста да још у току ове школске године своју школску дворану распростраии а то ће учинити најцелисходније, ако школски дувар према улици што већма буде могуће на улицу измакне.

3. Да се изрече признање привременом учитељу Љубомиру Митрићу на труду и ревности, којом је у школској настави врло добар успех показао. —

Завршујући овај делимични извешгај о наведеним народним школама, радујем се што могу известити Славни Одбор, да сам за време овог прегледања у свакој прилици искусио, да пречасни протопресвитер *Радолав Андрић*, заслужни администратор протопресвитерата мохачког, подсручним му црквеним општинама и представницима истих унапређење народних школа у спољним и унутарњим одношајима њиховим, ревносно похађање истих, уредну наплату учитеља, заиста ретком љубави и пле-

менитим одушевљењем на срце миле и да се овом његовом топлом заузимању има приписати да је у многој општини протопресвитерата Мохачког народна настава добра и напредна.

Молим Славни Одбор да би поменутом пречасном протопресвитеру *Радославу* Андрићу изволео изразити *признање на родољубивом му заузимању око унапређења народне наставе у протопресвитерату Мохачком.*

У Будимпешти 15. марта 1884.

Славном Одбору с дужним поштовањем

С. В. Поповић,
епарх. шк. реф.

ПОСТЕПЕНИ РАЗВИЈТАК ГОВОРА.

Говор чини човека човеком; говор и жива реч отвара широм двери људског удруживања и саобраћаја. Како је бедник онај човек, коме су уста за овај свет затворена, те ни ромори, ни говори, ни се с киме разговара.

И тишина је веома често потребна, али не увек. Човека у раду буни много говор — он захте мира: човек малаксао у раду треба мира и покоја, да се прибере и опорави.

Но и мртва тишина човеку је досадна. Веома мало је часова у људском животу, који захтевају таково стање. Њему троба саобраћаја; он потребује друга, са којим ће да измени своје мисли, који ће му у раду и животу дати упуства и савета, кога ће можда и сам кадгод моћи да усаветује.

Како човека самца веома често ужасава ова гробна, нема тишина, а како га разгали друштво весела друга и пријатеља, те га често моли, да га не оставља самог.

А шта је то говор, како је постао и како је почео да се развија?

На ово питање није баш лако јасно дати одговора; јер описна фраза: „говор је јасно исказивање мисли, њиме постаје јасно оно што се мисли“, није довољно, да нам протумачи ово, што смо се упитали

У органе за говор спадају плућа, јетра, језик, зуби, непце и усне; поглавито усни органи много доприносе, да се чини говор.

У плућима се живо обрађује уцрпљени ваздух, ту је лабораторијум животне хемије; ту је дифузија гасова, ту су спајања, разлучивања; ту ендоз- и ексозмоза. У појединим мехурићима бронхија јесу органичени апаратићи, где се врше такови хемијски процеси. Поједини саставци ваздушног медија у непрестаном су таласању и раду, те неприметно мењају састав и особину. Но нас овом приликом више занима рад ваздушних молекила, него ли њихов састав и промена. Нама је нужно да се произведе звук, да дођемо до гласа и отуд даље на речи и говор.

Трвењем ваздушних честица, њиховим покретом и хемијским процесом догађају се најлак мукли звукови, који се разбију о снажну поставу човечијег тела, која не даје, да нам исти дођу до ушију.

У срцу, где су најживље функције, склапањем и ширењем срдачног мишића догађају се најважнији хемијски процеси, од којих зависи вас рад и живот људски. Нормални одкуцаји срца јасно казују здраво стање телесно и ваљан расположај душевни, а противно се догађа у болесном

стању. Кретом својим удара се крајњи део о грудну поставу између 5. и 6. ребра. Ударањем двају чврстих тела постаје звук; одкуцаји срца могу се да чују. Но није ово још, што нас води до реченог, горе постављеног питања.

Глас што се у говору јавља долази из груди и грла; у првом случају обрађују се грудни звуци, а у другоме стварају се посебни звуци у грчаном гротлу. Човек говори из груди и грла; говор је његов час јачи а час слабији; глас који долази из грла и груди час јаче а час слабије таласа бубну опну нашега уха.

Да би јасан појам добили о звуку и гласу у човечијем говору, треба нам на кратко вратити се познатом физичном закону о звуку. Нама је довољно ако репродукујемо оно физично правило стубовног таласања у свиралама. У свиралама је ваздушни стуб, који заталасан производи звук. Уређен звук проноси пријатан или непријатан глас.

Таласање се догађа послојно: један слој за другим таласа се. Густи и прорећени ваздушни слојеви мешају се, а мешавином креће се ваздух; кретањем ваздуха јавља се ваздушна струја. Удари пограничних ваздушних молекила изводе звук, који је нејасан и недотиче се нашег уха. Тек на отвору пред усницом од свирале цепају се ваздушни молекили; они задиру о ивице, те тиме дају јасан звук: свирку. Продирање исто бива и на другима отворима, а вешта рука заклапањем и отклапањем отвора даје им хармонички вид, да нам слух не пара.

Подобно томе догађа се и у нашем грлу. Гркљан је подобије какве свирале. На место отвора под усницом, овде су гласовне везице у гласници. Оне се владају по правилу о таласању жице на виолини, које гласи: Што краћа жица, у толико виши звук; што је жица више затегнута, у толико јаснији даје глас.

Затезањем и отпуштањем гласовних везица јавља нам се у грлу јасни или мукли глас, који различитим крхањем и одбијањем о пречаге, помоћу непаца, језика, зуба и усана добија разне облике.

Хук, који нам се јавља из грла, заокругљава се и добија разне гласовне видове. Одбијањем о непчану и зубну површину лаким сутицајем језика стварају се у устима округли самогласи: „а, о, е, и“; јачим покретом усних мишића постаје самоглас „у“, и трепетним поскоком језика самогласно „р“. Ударањем звука о усне пречаге јављају се звуци, које према томе и делимо на непчане, усне, носне, зубне, течне и грлене. Уз ове гласове, што их у граматици употребљујемо за образовање говора, јављају нам се још сила звукова у нашим устима, којима немамо знакова, да их обележимо.

Од облика јабучице и њезиних саставних делова, као и од облика других говорних органа јавља се разлика у појединим говорима. Но ова је разлика слаба, а производња звукова није толико големо растројена, да се људи не би могли да споразуму у гласовима. Ово гласовно својство вежбањем се дотерива и усавршава, отуда су разлике у појединим људским говорима, начину говора, наречијама и нагласцима.

Склоп и састав говорних органа чини, да музичари деле поједине групе гласова: тенор, сопран, алт, баритон, бас. Но овоме припомаже и

вежбање. Како је грло и сви гласовни органи строј мишића, то је ласно, да их околна струја измени и подругојачи. Растом и снажењем мишића саразмерно телу и његовом саставу мења са глас — гласовно мутирање. По саставу је телесни склоп женскиња нежнији од мушкиња; грло је тање, а саразмерно и гласовне везице и отвор на гласници је ужи; за то им је глас тањи и виши од мушкиња: отуда је у народу да се говори о танком грлу девојачком.

Развијтком телесним усавршава се гласница саразмерно годинама; но и овоме је довољно изнимних случајева.

Гласница у деце је много једноставнија, управо непотпуно обрађена, а гласовне варијације не толико разноврсне код неувежбаног малиша колико код одраслог човека. Ми знамо колико је монотоно и необрађено прво гласање у детињу грлу.

Несносна дрека детиња пара нам уши, те би се тарасили такове музике; само нежна љубав родитељска спокојно трпи и подноси дреку и писку опаког њиховог малише, те га с времена на време заварава и притишава.

Мало по мало појављују се поједини органичени гласови и речи. Понајпре приклапањем усана и опирањем језика протепава малиша своје прве слатке речи: та-та, на-на, ма-ма, па-па, ла-ла. Дуго траје времена, док му се језик усавршава и дотерује; до својих десет година тепа непрестано, и још нема моћи ни умења, да употреби све гласове.

У детињем говору непци и грло више почивају и одмарају се; његовом говору не требају непчани гласови *љ, и, ж, ш, ћ, ч, ђ, џ* изним *ј*. Њему су излишни и грлени гласови *г, к, х*; па их је или изоставило или другим заменило; њему је тешко изговарати „*р*“ и многе двогласне сугласе.

Ево како их замењује: *ж* у *з*, *ш* у *с*, *љ* у *л*, *њ* у *н*, *ћ* и *ч* у *ц*, *ђ* и *џ* у *дз*, *г* у *д*, *к* у *т*. На место *р* у замену долазе гласови: *л, и, у* и *ј*. Од најобичнијих дифтонга одпао је други глас н. пр. *св, сл, тв, бл, пр, зн, дв,* па се говори само просто: *с, т, б, п, з, д*; слогови са *р* заменути су са *л*: вла-та, тла-зим, пло сти; двогласно са *ш* умекшало га је, као што напред видесмо н. пр. *шљ* у *сл*; сли-ва.

Од изостављених гласова најпре се обикне да употреби грлене, па онда непчане гласове; најкасније се навикне употребити гласа *р*; те често одрасло дете, које је већ у школи доста напредно, у читању буквара још никад да се њему обикне.

Ради примера ћу овде да испишем једну дечију песму у тако тепавском њиховом говору:

О, и ја би јатат модо,
Али најпле тлеба модо,
Тлеба стлемен да се попнем,
И остлуда, да да топнем;
Тлеба толан да да стедне,
Тлеба узда да затеднем:
Тлеба тети, тлеба смети,
Па да видис тато с лети.

Светозар Арсенијевић.

СТИПСА.

Показујући ђацима како комад, тако и истуцане стипсе учитељ (—ица) пита за име, а прозвани ђак на питање одговара.

Стипса се по *облику* разликује од камените соли, она је особеног (кристалног) изгледа, али не коцкастог, него осморастог (т. ј. кристалише у осморцима.)

Стипса је *боје* беле; није провидљива него прозрачна и *сјајна* као стакло.

Кус јој је слатко-каштар (опор, љут) и купи уста; стипса се топи већ у хладној води, брже пак и већма у врућој.

Греботина јој је бела.

Кад се греје, она се топи а у великој и јакој топлоти постане белом шупљикавом масом (жежена стипса), која се по што се измрви и иситни, на ране посипа.

Тврдоћа јој је од прилике така и тек нешто мало већа него у камените соли.

Комаће стипсе даје се разбити и показује тада нераван, *шкољкаст лом*, т. ј. један комадић има пупчасту а други удубљену плочу

Стипса је један пут и по *тежа* од воде (т. ј. нека извесна, за премина воде је $1^1/_2$ пута лакша од толике исте запремине стипсе.)

Стипса је врло познат коп (минерал), који се оскудно у природи налази; осим тога има је нечисте у земљи и смешане с другим камењем; у већој количини добија се из разних копова (минерала.)

Стипса се употребљава при бојадисању, при табачењу (чињењу) за скидање длакâ с животињских кожа, у туткалисању папира, за тискање шарâ на откању, за бојење кожâ, у лекарству и т. д.

---

1. У чему се каменита со слаже са стипсом а у чему се од ње разликује?

2. Опиши осморац и пореди га с коцком по површинама, боковима, рогљевима и осовинама!

3. Како се од коцке прави осморац а од осморца коцка?

4. Начини (ма од чега) коцку и од ње осморац а од њега опет коцку!

Систем: *соли.*

Које копове до сада познасмо и размотрисмо?

У чему се они све подударају? — У том, што су чврстога склопа, састава и што се у води растварају, у след чега имају кус, који није никад кисео; даље је у њих још слаба (мала) тврдоћа, мала нарочита важина и бела греботина.

Копови (минерали), који имају те особине, зову се *соли.*

Које соли познајете дакле?

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Будимски протопресвитерат.*) На Благовести од 2—6 час. п. п. обдржаван је шк. испит у Калазу: На испиту било је 68 деце у прва

два разреда, а идуће шк. год. отвори ће се III. разред. — Деца су испитивана: из молитава и библ. приповедки стар. и нов. завета по књизи: „Прва настава у вери." Осим овог првог предмета, испитивана су из срп. језика: читање, писање, језикословље и декламовање, даље слав. језик — читање, мађар. језик, рачун умни и писмени, очигледна настава, појање и певање, и напоследку гимнастика са дечацима. На испиту присуствовао и председавао је местни г. парох К. Николић и чланови мес. шк. одбора и млоги пријатељи школе. Г. парох као председник и управитељ отворио је и закључио је испит лепим сходним говором, наводећи: да су они жељни испита, јер се овај већ више година није обдржавао. Ово с тога, што нису имали сталне оспособљене учитеље, а зато нису имали, што плата учитељска све до 1883. ни minimum учит. плате није достизавала. — Данас пак учитељ калашки има до 500 фор. годишње плате. (Ово се има само у ревност г. пароха К. Николића негдашњег отличног учитеља будимског уписати, јер он је то у својој општини извео.) — После испита како г. управитељ, тако и сви чланови изразили су г. П. Станичковом учитељу своје подпуно задовољство, и захвалили му се на његовом великом труду око обуке и васпитања деце. И ја сам као гост присутан био, и морам доиста похвалити труд и лепо методично знање младога учитеља г. П. Станичковог. Деца су на свако питање лепо у подпуној реченици одговарала, а особито су леп успех у веронауци и рачуну показала. Нуз то деца врло лепо читају и пишу, на по томе положен је добар темељ за старије разреде. Што се пак здравља тиче, на деци сам приметио: да су здрава, чила и весела. На последку споменути ми је, да је ова општина намерна подићи ново школско здање, но као сиромашна општина то није у стању чинити без припомоћи, јер ова општина не броји ни подпуних 600 српских душа. Школа и црква нема никакова имања, него се ове издржавају од чланова тамошње општине. С тога врло добро и племенито дело би учиниле наше славне општине које су устању (као и поједине особе), па да на ту цјел овој сиромашној општини колко толико припомоћи пошљу. Као што сам извештен, ова се општина обратила на многе наше богатије доњње општине, и неке се и одазвале, а млоге се још нису. Школа се безусловно нова подићи мора, јер је тамошња стародревна школа тако мала, да по пропису неби се смело више од 20—25 шк. деце у њу сместити. Ова општина има преко 80 за дневну школу способне деце (међу овима 56 мушке деце.) — У течају прошле год. купила је ова општина врло лепо место за нову школу, а то је место од јужне стране према православној цркви, и сучељава се са црквеном портом. Стара је школа од северне стране у порти. — Да би за будућа времена учитељска плата овде осигурана била, то је општина усљед комасације земаља, учитељу на уживање опредељени 4 јутра пашњака (у брегу Арановачи), са дозволом више шк. власти наше примила у своје руке, од којег пашњака општина већ о. г. сади виноград, који ће временом знатан доходак општини доносити. Накнаду за ту земљу општина учитељу свом у готовом новцу плаћа, и то: првих 5 година по 50 фор. годишње, а после 5 год. док и виноград плода уздоноси плаћа ће 100 фор. На оваком ревносном заузимању за овомесну школу прву

похвалу заслужује г. парох К. Николић, који је од свог срца рад, да му подручна школа у сваком погледу напредује. *П. Берић.*

(*Београд.*) Кр. белгијско посланство у Београду објавило је овдашњим српским књижевницима, да је белгијски краљ одредио, да се годишња награда од 25.000 франака, коју је краљ установио, ове године изда писцу најбољега дела, у коме би се изложило, шта треба радити и какве мере треба предузимати, да се наука о географији популарише и да се настава о њој што већма развије у научним заводима разних степена. Странци су позвати да конкуришу упоредо са белгијским писцима. Списе ваља послати белгијском министарству унутрашњих дела у Брислу најдаље до 1. јануара 1885. г. — Говори се да ће „Просветни Гласник“ почети опет поново да излази.

(*Прва скупштина немачких учитеља у Аустрији*) сазвана је за 11., 12. и 13. авг. т. г. по нов. кал. у Опаву у Шлезији. На ту скупштину позива се све немачко учитељство у Аустро-Угарској.

(*Чешка.*) У Чешкој излазе десет педагошких листова, који се зову: 1. Škola a život, 2. Učitelské listy, 3. Beseda učitelská, 4 Posel z Budče, 5. Komensky, 6. Paedagogium, 7. Česká Škola, 8. Narod a škola, 8. Učitelské noviny и 10. Pêstoun (Васпитач.)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. „*Прва читанка за пучке школе у Босни и Херцеговини. У Сарајеву накладом земаљске владе за Босну и Херцеговину 1883.*“

Под овим насловом издала је земаљска влада за Босну и Херцеговину на свршетку прошле године буквар за комуналне школе у тим земљама.

Чујемо из поуздана извора, да је тај буквар издан у два једнака издања, од којих је једно штампано ћирилицом а друго латиницом. Међутим, нити је учитељска школа сомборска, нити је уредништво овога листа до данас ове букварове од надлежних власти добило. Сасвим случајно дошао нам је један примерак овог латиницом наштампаног новог буквара, који смо прочитали и налазимо за дужност о њему неколико речи проговорити и обштинству га нашем приказати.

Осведочена је истина, да су народне школе огледало народног умног и моралног развитка. У несрећним српским земљама Босни и Херцеговини свирепи Турци су 400 година господарили држећи народ у тами и незнању и угњетавајући га морално и материјално. Мало, врло мало било је у тим земљама народних школа, и те су подизале поједине имућније православне српске црквене обштине употребљујући у њима књиге најпре из Србије, а сада српске књиге из Угарске.

У неколицини римокатоличких школа употребљаваху отци Фрањевци књиге из Хрватске, а мухамеданске школе училе су децу књизи турској и арапској

Од како је аустро-угарска војска у смислу берлинскога мандата запосела Босну и Херцеговину подижу се у тим покрајинама на све стране комуналне школе, и влада се труди да унапреди народну просвету код

становништва од сва три закона, држећи да ће се то најлакше постићи уважањем комуналних школа.

Комуналне школе нису досада биле у стању ни код најпросвећенијих народа у Европи религиозно-морално васпитање народно у оној мери унапредити, као што то чине доброуређене вероисповедне школе. За наш пак народ, а особито за Србе православне вере, комуналне школе ни издалека немогу бити онако користне као што су православне српске вероисповедне школе.

Ко добро познаје наш народ увериће се да су за њега вероисповедне школе, и сва је прилика да ће покушај са комуналним школама само забуну и незадовољство проузроковати међу народом од сва три закона; јер разноврстни су интереси у мухамеданаца, у православних Срба и у босанских римокатолика, па никако неће моћи комунална школа задовољити све подједнако; с тога би ваљало да се под државним највишим надзором свакој вероисповести остави своја вероисповедна школа, као што је то овде у Угарској од старине било, и као што је с малим изузетком и данас на свестрано задовољство свију вероисповести и целог народа.

Међутим овде није реч о томе, него о првој школској књизи, коју је земаљска влада за Босну и Херцеговину за новозаведене комуналне школе у тим земљама издала, и коју књигу сада са читаоцима Школскога Листа упознати желимо.

Поменута земаљска влада заслужује хвалу и признање што је озбиљно наумила да даде израдити нове школске књиге, које ће одговарати схваћању и начину мишлења народа у Босни и Херцеговини и што је притом не само латиницом него и ћирилицом исте књиге издавати почела.

Мило нам је такође што је у оба издања употребљен фонетички правопис по системи Даничићевој и по начину, који је сада код Срба скоро свуда уобичајен. Висока земаљска влада показала је тим добру вољу да жели напредак народних школа подпомоћи, али што се језика тиче нашли смо у књизи овој пуно хрватштине и по наособ таквих израза, које Срби у Босни и Херцеговини немогу разумети те ће се деца тим бунити и учење ће им отешчати. За сада само најгрубље погрешке, које опазисмо износимо овде на видик, а то су:

На самом наслову називају се народне школе „пучке;“ при свем том, што је прва хрватска учитељска скупштина у Загребу још 1872. године донела закључак да се у место „пучких школа“ народне школе имају звати, на што се на жалост слабо сада у Хрватској пази.

На стр. 22. оздо у последњем реду написано је „у вртлу“ место „у врту;“ на стр. 24. употребљена је реч „равнају“ место „управљају;“ на страни 25. и даље свуда у место „самогласи и сугласи“ стоји: „гласице и сугласице;“ на страни 26. народна пословица: „ко се Богу моли, тога Бог и воли“ изврнута је овако: „тко се богу моли, тому бог и воли; на страни 28. стоји: „пијешћу“ у место пећу („Људи се немјере пећу но памећу“); на страни 31. неупутно је стављена реч „пробире“ у место „бира.“ Ове сам грубље погрешке нашао у рукописноме делу.

У штампаном делу на стр. 36. стоји: „Угибљите се“ место „укло-

ните се псу;“ „чувајте се змије да вас не упекне а ваљало би „нешецне“ или неуједе; на страни 37. у место „почни“ и „дочни“ стоји „почми“ и „дочми“ а у место „свршити“ стоји „овршит.“

У глави трећој на страни 39. у место „*очешљам*“ стоји „почешљам“ а мало ниже на два места у место „учим“ стоји „учим се;“ на страни 40. у чланку под бројем 33. стоји: „Ја му се наклоним“ у место „поклоним;“ „учитељ нарише“ у место „нацрта.“ У место „табла“ и „таблица“ стоји „плоча“ и „плочица,“ а у место „када се настава сврши“ стоји „када се наук сврши.“ На страни 41. под бројем 34. у место: „Не ходи неочешљан стоји: „неичешљан“ — а тако се заиста у Босни неговори.

Други део „прве читанке“ садржи у себи такозвану букварску читанчицу у којој су четврта и пета глава те књижице. У четвртој по правилима очигледне наставе распоређени су предмети за читање о школи, о деци, о дечијим играчкама, о кући, о домаћој животињи, о врту, пољу, шуми, гори, води, селу, граду, занатима и занатлијама; о човеку и родбини; о дневном и годишњем времену и о новцу. Свега има ова глава 18 оделења и у сваком се излажу најпре резултати очигледног посматрања, описи, песмице, моралне приповедчице, пословице и загонетке, као што је то и у нашој новосадској првој читанци. Градиво је побрано понајвише из зорне обуке Милана Кобалије, из дела Ст. В. Поповића, Људевита Варјачића, Змаја Јована Јовановића, покојног Мијата Стојановића, Мите Поповића, Ивана Трнског, Доситеја Обрадовића, Ивана Филиповића, Петра Деспотовића, из хрватске почетнице а нешто мало а из српског буквара од Дра Натошевића. Избор је добар, али језик је у приказима од хрватских писаца на гдекоји мести такав, да га Срби у Босни неће разумети шта више деци ће по где који изрази на подсмех служити. Овде ћу само навести оне изразе, који су најгори и који се никако у тим за српску децу у Босни намењеним књигама трпити немогу. Под бр. 1. у место „свијетлост“ написано је „свјетло,“ табла зове се плоча, таблица, плочица, писаљка зове се п..сало, а креда „жеса.“

Под бројем 2. у место: „Отац се вратио с посла“ као што се у народу свуда па и у Босни говори, стоји груби германизам „вратио се од посла“. Приповедчица: „Мали Никица“ (стр. 7) несрећно је изабрана, по језику је неправилно написана, а тврдња „да се црви Никици завукоше у главу те му изједоше мозак, сасвим је неприродна, те по томе неистинита, а уз то још и груба. У загонетки на стр. 7. има реч „Кухач“; тако говоре можда у Загорју, а у Босни се каже „Кувар.“

На броју 3. у чланку „играчке“ неупутно су узете речи „зовика“ место зова“; „чевртаљка“ у место „чегртаљка“; „зврк“ у место „зврчка“; „шкатуљица“ у место „кутијица“; у приповедци „Браћа и сеје“ уз исте ове речи стоји још и „узврне“ а то је немачко „erwiederte“; ми кажемо: „одговори.“

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Свиларство у Бачкој.*) Прошле године гајиле су се свилене бубе у 97 места у Бачкој. У самој Шајкашкој произведено је галета за 8648 фор. 59 н. Поједина места добише отуд: Гардиновце 234·31 фор., Кањ

1330·32 ф., Доњи Ковиљ 478·57 ф., Горњи Ковиљ 201·39 ф., Лок 204·66 ф., Мошорин 573·42 ф., Ковиљ-Сент-Иван 382·36 ф., Тител 444·99 ф., Чуруг 784·59 ф, Госпођинци 1003·13 ф., Ђурђево 834·27 ф., Надаљ 222·65 ф. и Жабаљ 1953·93 ф, Остала српска места на жалост су слабо учествовала у том раду, али у толико више немачка села, од којих је н. пр. сам Хоџак произвео галета за 2195·43 фор., тако да је на сваког појединог свилара дошло 22·40 ф., што је зацело лепа узгредна зарада за сиромашне људе. У Сомбору је произведено галета за 769·93 фор., а у Н. Саду за 768.28 ф. Како је сад опет наступило време за гајење свилених буба, то поново позивамо сву нашу гг. учитеље и учитељице, да не избегавају тај користан рад и да се потруде, да за исти задобију што више руку у својим местима. Уједно нека се настоји, да се не занемарује гајење дудова, без којих нема опстанка свиларству.

(*Приправничка „Беседа“ у Сомбору.*) На Ђурђев-дан 23. о. м. приредили су приправници и приправнице српске учитељске школе у Сомбору „Беседу с игранком“ у корист сиромашне омладине у приправничком заводу. Програм беседе састојао се из десет комада и изведен је ваљано и на потпуно задовољство присутне публике.

НЕКРОЛОГ.

15. априла преставио се на Цетињу црногорски митрополит *Висарион Љубиша* у 61. години живота. Покојник је био брат српског књижевника Стевана Љубише. Као архимандрит био је професор, а после и ректор цетињске богословије. Нека му је вечна успомена!

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељ у Перлезу. Плата 560 фр, огрев, стан и јутро земље. Молбенице мађарски написане и белегом од 50 нов. снабдевене шаљу се до 20. маја по нов. кал. кр. школском надзорништву у Вел. Бечкерек.

НОВЕ КЊИГЕ.

Milica Pripoviedka iz narodnoga života. Napisao ruski dobrovoljac Kirilić Preveo Nikola Begović. U Zagrebu 1884. Tiskara „Narodnih Novinah“ 8⁰ s, 102.

О бракоразводним узроцима православне цркве. Писмо Доктора Богословије Емилијана пл. Радића адвокату Д. Б. У Новом Саду. Парна штампарија Николе Димитријевића 1884. Вел. 8⁰ с. 19.

Граматика старога словенскога језика, за средње школе краљевине Србије саставио Стојан Новаковић. У Београду издање и штампа краљ. српске државне штампарије 1884. — Цена 2 динара.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Јов. Деспотовићу уч. у Бремену. Лист Вам посласмо у пола цене и молимо за претплату. — Г. К. Драгосавцу уч. у Слобоштини. Изволите доплатити још 50 нов., па ће Вам се лист слати целе ове године.

☞ Овим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на четири месеца. Молимо их да претплату поднове, јер ће им се иначе од идућег броја лист обуставити. Још се могу добити сви бројеви од ове године.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 9. У Сомбору 15. маја 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

Недавно су се препирали часописи о народности у науци. Та препирка могла је само тако да поникне, што реч „наука“ није употребљена у њеноме правоме смислу. Ако под речи наука разумемо скуп резултата, до којих је дошао човек у познавању закона природе, разума и историје, онда је јасно, да ту не може бити говора о народности. Наука је с тога науком, што у своју област прима само оне ствари, које се оснивају на општим законима људскога мишљења. Њена правила морају бити од опште важности и непроменљива, као што су општи и непроменљиви сами закони природе, разума и историје; ништа посебно, делимично, што се неда докучити заједничким разумом људским, нема у њој места. Наука, која открива законе света, исто је тако као и сам свет и као разум, који је сазнаје, заједничко наслеђе човечанства.

Примећујемо ли уплив народности у науци, онда се исти јавља у начину њиховог обрађивања и не може се дотицати резултата. Види ли се н. пр. код енглеских философа и скотских моралиста характер народни, може ли дакле историк да позна свуд Французе, Енглезе, Немце, онда то долази отуд, исто свако од њих обрађује једну страну предмета, којој је наклоњена његова народна основа.

Резултати, до којих су дошли такви научењаци, важе погледом на предмет, што су га обрадили, за сваког, иначе неби припадали науци. Таква народна наклоност ка некој науци или ка неком делу њеном пониче у народу сама собом из природних или историчких узрока; и кад би ко, у жељи да пошто по то буде народан, заузео особено становиште, тај би се пре проглашења истине лишио за то потребне слободе, натакао би на очи бојадисане наочари, да позна боју ствари.

Сваки образовани народ има само онда важности за науку, ако је богати истинама, које вреде за све народе. И обратно, како би могао да унапређује науку народ, који би себи створио сопствену народну науку, коју други народи не би могли да разуму? И да ли би могла најпосле наука да напредује, кад би сваки народ градио себи сопствену науку, без обзира на резултате, до којих су дошли његови предходници и сатрудници? Како су без смисла називи: француска математика, енглески закон теже, немачки закон једињења, а исто тако нема смисла израз „руска наука," већ ако не мислимо под тим онај део науке, који има за предмет Русију, њену природу или прошлост. Процес, којим се развија наука, припада оној вишој сфери људских подобности, независних од утицаја тела и народног характера, који се вазда оснива на телесним особинама.

Али оно, што се односи на науку, не може се применити на васпитање. Задаћа васпитања није цветање науке, која такођер није ни његова циљ, него једно средство, којим развија у човеку свој сопствени идеал. Васпитање узима обзир на целога човека, какав јесте, са његовим народним и личним особинама, на његово тело, душу и разум, пре свега пак осврће се на његову основу, јер она је земљиште, у ком је народност укорењена. Земљиште је то безконачно различито, али се раздељује на велике скупине, које се зову народности.

Има ли се то различито земљиште обделавати истим оруђем, засевати једним и истим биљкама, или је можда задаћа педагогике, да изнађе за свако земљиште особито оруђе и особите, том земљишту приличне биљке? То је питање, које смо себи овде поставили.

Погледајмо најпре факта, а она нек нам буду сигуран ослонац за наше мњење.

I.

Општи историјски основи европскога образовања.

Код свију европских народа примећује се у општем васпитању једнакост у наставним предметима, који су свуд исти, али та једнакост опажа се и у организацији наставних завода, у дидактичном обзиру и у правилима запта. Али то слагање долази поглавито отуд, што се иште, да су средства за васпитање разумна, а то одређује циљ васпитања, заједничка свима народностима, као и истоветност психолошких закона, на којима се свуде оснива васпитачко делање.

Ипак ћемо лако познати, да се сви знаци слагања не дају разјаснити само са тога гледишта, него да многи од њих показују заједнички једини основ европских педагошких система. И погледамо ли у историју, видећемо заиста, да су сви ти разни системи огранци једног јединог снажног стабла, ког је семе посејала свима заједничка црква хришћанска.

Духовни живот Европе XI., XII. и XIII. века није био истина тако развијен као сада, али су за то ипак прости и једноставни његови основи спајали у један народ све учене људе онога доба, припадали они коме драго племену. Погледајмо н. пр. на паришко свеучилиште дванаестога столећа! Пуне га Французи, Немци свију племена, Шпањолци, Талијани, Енглези, Ирци, Швеђани, Грци, и све те заступнике најразличнијих племена спаја тесно иста цељ, ради које су онамо дошли под заштитом цркве са свију страна света. Збијају се у гомилу, у једну четврт Париза, имају исто одело, једним говоре језиком, чине поуздано друштво, уживају исте повластице, подвржени су истим законима свеучилиштним.

Погледом на остало становништво паришко чине ти људи разних племена уску заједницу, једну саставну материју истога полудуховнога смера, тако да сви без разлике племена и сталежа носе исти назив *клерика*. Ближи су Риму него варошкој влади паришкој. То исто вреди за друга стара европска саеучилишта, која се укупно сматрају као чланови једнога народа. Професори и штуденти паришког свеучилишта прелазе гомилама у Оксфорд, а оксфордски штудент, одгоњен зађевицама из своје alma mater, налази прибежиште у Паризу.

(Свршиће се.)

МОМЕ МЛАДОМ КОЛЕГИ.

III.

У моме последњем писму обећао сам ти, да ћу те учинити пажљивим на још једну важност околну при васпитању, које овим извршујем.

Без сумње чуо си за ону стару латинску пословицу која вели: „Песник се рађа, а говорник се образује.“

И учитељство је способност и вештина, са којом се човек не рађа. Ваљано учитељевање оснива се на многогодишњем искуству, огледима и дубоком размишљању и испитивању.

Нека је природа излила на тебе све своје дарове; нека ти је твоја интелектуалност бог зна како развијена, из свега овога несмеш изводити, да си способан за учитељевање.

Данас се у сјајнијем појму схваћа задатак учитељски. Прохујало

је оно време, кад се на жалост држало, да учитељ може бити сваки, који зна читати и писати и кад је учитељ једва био што бољи од обичног надничара. Оновремени учитељи лишавали су се својих најлепших особина, а представљали су тиранију у највећем степену.

Она претерана суровост и опака педантерија изгубиле су представнике у данашњем учитељству, које свој позив схваћа с вишег гледишта. Онда је настава била све и сва, а васпитање ништа.

Дете се грозило учења а школа му је била страшило, јер му се његова млађана душа није могла да прилагоди на ладно и строго поступање старог мађистора. Али је овај требао да покаже успех, узео је најпоузданије средство, свога верног друга проклету батину и победа је ма и тренутно била на његовој страни.

Но као што у свему има напредка и усавршења, тако се и на пољу васпитања и наставе учинио велики напредак.

Из механичког школског живота развила се наука васпитања, подигнута на добром темељу.

Знаш, да без труда неможемо ни до чега доћи. Да твоја васпитачка радња буде напредна, треба што више да истражујеш и испитујеш, јер то се не рађа са човеком, тек трудом можеш си набавити сва својства доброг васпитача.

Образујући и усрећавајући другога, ти ћеш се и сам срећним осећати. На овом путу много је горких часова, али ће ти се пружити и хиљадама наслада, само буди свестан свога позива.

Само је почетак тежак; али ако желиш плода твоме раду, оно имај стрпљења па ћеш га и дочекати.

Много треба времена, да дете изведеш на прави пут, али зато несмеш изгубити одважност, јер ако то учиниш, сведочићеш против самог себе, да незнаш појмити свој позив.

Душевна мирноћа, умереност и енерђија нека су ти путевође у твоме послу.

Младост је врло опасна по васпитање. Она се радо предаје тренутним утисцима, а то је по ону саму врло опасно. Од отровног је уплива по васпитање страшћу и гњевом онакажено лице учитеља. Нека ти је мој млади колего увек на уснама пријатељски осмех; јер неможеш ни помислити како таког учитеља деца воле.

Стара изрека „познај себе самог“ важна је за сваког човека, а још више за учитеља. Нека ти је прва задаћа да познаш самог себе, јер само тада моћи ћеш познати и своје питомце.

Испитуј самога себе, поправљај своје погрешке, слабости, да би могао бити самим собом задовољан. Испитај — па онда зауздај себе.

Ако се лако расрдиш, планеш, то у пркос привикни себе да будеш тих. Ако те по несрећи задеси какав немио удар, то прелазећи преко школског прага заборави, а улази у њу као учитељ с пријатним и смешљивим лицем, јер деца само таког учитеља љубе и поштују.

Све махне, што их у себи пронађеш трудом и чврстом вољом одстранићеш, јер као што рекох добар се учитељ не рађа, него се образује.

Још једна врло велика погрешка прати скоро сваког младог учитеља.

Многи је млад учитељ, који из погрешног схваћања „уважења“ одмах при почетку свога учитељевања чини таке погрешке, које имају хрђавих посљедица, — оне се свете. Многи мисле да се уважење добија страхом, и да му је корен у суровости и отуђивању између учитеља и ученика, горопадној капларској батини и ружном дерању.

Није тако.

Уважење је врлина, која долази из много чистијег извора. Она долази из поштована и љубави и чисте и непритворне одности деце према учитељу, а то се постизава добрим понашањем и важношћу, да деца у учитељу виде другог оца. Уважење је мост између учитеља и дечијег срца.

Немој мислити, мој млади колего, да потиреш своју важност, ако учествујеш у дечијим играма, забавама и радостима. Љубав и поштовање према своме учитељу означује маломе грађанину довде — и ако је љубав основни камен, онда ће споменик — васпитање — одмарати се на чврстом и непомичном темељу. И саму строгост примаће дете од тебе радо, јер ти си му све и сва, ти си му — пророк.

Поступајући тако ти ћеш постићи леп успех и олакшаћеш твој иначе тежак положај.

У Ст. Керу, 1884. *А. Р. П.* учитељ.

СУМАРНИ ПРЕГЛЕД О СТАЊУ СВЕГА ХРВ.-СЛАВ. НАРОДНОГ ШКОЛСТВА.

(Бројеви у заградама показују размер према прошлој години 188.½)

У свој Хрватској и Славонији биле су свршетком школске године 188⅔: 1234 (+ 3) народне школе; између тих школа било је 1175 општих народних, 12 верских јавних, 47 (+ 3) приватних а 3 (— 1) школе за нужду.

По сполу биле су 104 (— 7) дечачке, 122 (— 1) девојачке и 1008 (+ 11) обосполних народних школа.

По наставном језику било је 1169 (+ 4) хрватских, 47 (— 1) немачких, 14 мађарских, 2 русинске и 2 словачке народне школе.

По трајању наставе биле су све школе у бившем крајишком подручју, у грађанској Хрватској и Славонији све приватне, а од општих народних школа 599 (+ 14) целодневне; дакле свега 1162 (+ 10) целодневних а 72 (— 7) полудневне.

По броју установљених учитељских места било је општих народних школа 911 (— 7) са 1 учитељском силом (једноразредних), 177 (+ 4) са 2 учитељске силе (дворазредних), 32 (+ 5) са 3 учитељске силе (троразредних) и 55 (— 2) са 4 учитељске силе (четвороразредних.)

Училима обшкрбљено је било 125 (— 4) школа подпуно, 653 (-|- 3) довољно, 377 (-|- 28) недостатно, а 79 (— 24) никако.

Народне школе биле су смештене у 1221 (|- 9) школској згради, од којих је било 1140 (-|- 13) властитих, а 81 (- 4) најмљена. —

Од тих зграда налазило се у добром стању 681 (-|- 16), у средњем стању 324 (-|- 19), у лошем стању 216 (— 26)

У реченим зградама било је 1681 (— 1) школска соба и 1184 (-|- 19) учитељска стана.

У учитељским књижницама било је 59.369 (-|- 3506) а у ученичким 14.471 (-|- 2100) свезака; у окружним учитељским књижницама бившега крајишкога подручја било је 10.696 свезака.

За издржавање општих народних школа издано је 960.388 фор. (— 61.341.)

Обуку давале су на народним школама 1744 (-|- 55) учитељске силе. Осим тога помагали су код обуке 1016 (-|- 7) несамосталних вероучитеља, 8 (-|- 2) нузучитеља и 34 (-|- 4) нузучитељице. Биле су дакле наставом у народним школама забављене 2802 (-|- 68) особе.

Од оне 1744 учитељске силе, које су на народним школама службовале, била је 1281 (-|- 6) мушка, а 463 (-|- 49) женске учитељеке силе.

По службеном својству било је 168 (-|- 1) равнајућих учитеља, 15 равнајућих учитељица, 12 вероучитеља, 923 (-|- 26) учитеља, 356 (-|- 41) учитеља, 16 (— 3) подучитеља, 57 (-|- 6) подучитељица, 157 (— 18) намесних дотично помоћних учитеља, а 35 (-|- 2) намесних дотично помоћних учитељица.

На полазак школе свакдашње била су обвезана 96.944 (— 1094) дечака и 84.544 (762) девојчице; укупно 181.488 (— 1856) деце.

Од тих је школу полазило 61.315 (-|- 2752) дечака и 43.597 (-|- 3108) девојчица; укупно дакле 104.912 (-|- 5860) деце.

Није дакле никако школу полазило 35.629 (— 3846) дечака, 40.947 (— 2870) девојчица; укупно дакле 76.376 (— 6716) деце.

На полазак опетовне дотично продужне наставе био је обвезан 15.221 (— 424) дечак, 9564 (— 57) девојчице; укупно 24.785 (— 485) деце.

Од тих су школу полазила 11.982 (— 726) дечака, 7383 (— 164) девојчице; укупно 19.365 (— 890) деце,

Није дакле опетовне дотично продужне обуке полазило 5420 (-|- 400) деце.

Грађанских школа било је 17 (-|- 1) и то 10 дечачких и 7 (-|- 1) девојачких.

Дечачке школе приступне су и девојкама.

Од тих школа било је 15 (-|- 1) јавних, а 2 приватне с правом авности.

Све те школе снабдевене су училима довољно, а неке и подпуно.

За издржавање јавних грађанских (виших девојачких) школа издано је 95 583 фр. (— 3256 фр.)

По том је издано за издржавање народних и грађанских школа (виших девојачких) 1,055.971 фр. (— 64 598 фр.)

Наставу предавало је на градским (вишим девојачким) школама 138 (— 3) учитељских сила; од тих је службовало 121 (— 2) на јавним, а 17 (— 1) на приватним школама. Осим тога помагало је код наставе 16 (— 9) нузучитеља и 11 (— 2) нузучитељица, и то: 14 (-|- 8) нузучитеља и 3 (— 4) нузучитељице на јавним, а 2 (-|- 1) нузучитеља и 8 (-| 2) нузучитељица на приватним школама. Било је дакле наставом на грађанским и вишим девојачким школама забављено 165 (-|- 4) особа.

По том су наставу на народним и грађанским школама настављале 1882 (-|- 52) учитељске силе, а са несамосталним вероучитељима, нузучитељима и нузучитељицама 2967 (-|- 72) особа.

Мушкога учитељскога особља било је на грађанским и вишим девојачким школама 110 (— 4), а женскога особља 28 (-|- 1.)

По том је била на народним и грађанским школама 1391 (-|- 2) мушка, а 491 (-|- 50) женска учитељска сила.

По службеном својству било је 12 равнајућих учитеља, 3 равнајуће учитељице, 24 вероучитеља, 73 (— 2) учитеља, 25 (-|- 3) учитељица и 1 намесни учитељ.

Градске и више девојачке школе, рачунајући овамо од градских школа у бившем крајишком подручју само 4 горња разреда, полазило је 1212 (— 25) ученика и ученица.

По том је народне и грађанске (више девојачке) школе полазило 106.124 (-|- 5935) деце, а с опетовничарима било је 125.489 (-|- 5145) школских полазника.

Овај преглед донесосмо онако, како је стављен на крају опширнијег извештаја у IV. комаду „Službenog Glasnika.“ Да допунимо тај сумарни преглед неким податцима из опширног извештаја. Од приватних школа беху у грађ. Хрватској и Славонији 11 православних и то по 1 у подручју загребачког, беловарског, пожешког и осечког школског надзорништва и 7 у подручју вуковарског надзорништва. За бив. хрв. слав крајину ни не наводи се за конфесионалне школе, којој вероисповести припадају. Карактеристично је, да се за крајину наставни језик назива „хрватски или српски,“ а за грађ. Хрватску и Славонију само „хрватски.“ Од практичних предмета настављало се у крајини у 337 школа у воћарству, у 302 у вртарству, у 101 у пчеларству и у 13 у свиларству. У грађанским школама у крајини учи се немачки језик као облигатан предмет од 3. разреда, а сем тога предаје се почев од 5. разреда рачун и геометрија, а почев од 6. разреда и физика немачким језиком. Бог зна докле ће то тако трајати! Нигде се у извештају не наводи број школске деце по вероисповести, а то се мора сматрати као велика непотпуност.

ЗАКЛАДА ДИМИТРИЈА АНАСТАСИЈА ЛИКЕ У БУДАПЕШТИ.

Стара и добротворна породица Ликина у Будапешти, између осталих човекољубивих заклада својих, основала је једну закладу од 3000 форинти за децу православне вере, која су по несрећи вида очног лишена, да могу у државном заводу за слепе у Будапешти изобразити се и учити онакову радњу, којом би после излазка из завода себе издржавати могла.

Та заклада ступа у живот ове године, пошто је у смислу статута поменутога завода нарасла на 4000 ф., од које главнице ће се камата годишње трошити на издржавање и образовање једног мушког или женског слепог детета, које мора бити православне вере. На пријатељски позив једног врло уваженог родољуба из Будапеште саобштавамо ово

српској публици, а особито умољавамо пречастне свештенике и велепоштоване народне учитеље и учитељице, да родитеље и старатеље такове слепе деце у својој околини известе о овој заклади и упуте их, да у смислу овде изложених пријамних правила управе молбенице за примање таковога слепог детета снабдевене са документима на управу државног завода за слепе у Будапешту. Молбенице имају бита на мађарском језику написане и сведочбе се такође на мађарски језик имају доставерно превести и најдаље на 30 данв после ове објаве у плаћеном и препорученом писму путем поште одправити под насловом: „A budapesti országos vakok intézete Tekintetes Igazgatóságának Budapesten.“

Услови за примање јесу ови:

1.) Слепо дете мора бити православне вере, и то: мушко од навршене осме до ненавршене осамнајсте, а женско од навршене осме до ненавршене шестнајсте године, што се крштеним писмом доказати има.

2.) Сведочбом о сиромаштву има се доказати, да није у стању од свога имања годишње 250 форинти на издржавање и васпитање давати, осим тога има се доказати дотичном исправом занимање породичнога старешине и број чланова породице, и имају се подробно и достаточно назначити имовни отношаји те породице.

3.) Лекарском сведочбом доказати се има, да је дотични проситељ неизлечиво слеп, да су му кравље богиње са успехом прицепљене или да је природне богиње издржао, а иначе да је телесно здрав и да непати ни од какве скривене или неизлечиве болести.

4.) Заједничком сведочбом пароха и уч теља молитељевога доказати се има, да је исти за душевно образовање способан, и да му душевне способности ослепљењем нису изнемогле; ако је полазио народну школу, или се иначе учио, има се и то споменути, као и та околност, јели он зарад обдржања свога живота принуђен био већ досада просити, или није?

5.) Горњима сведочбама придодати се има изјава родитеља, старатеља или обштине, потврђена од поглаварства, да ће они приликом примања једанпут за свагда 20 форинти управи завода положити, и да ће дотично дете, ако се пронађе да се оно неможе изображавати, на позив управитељев одмах к себи натраг примити. У случају ванредног сиромаштва за опроштај од плаћања горњих 20 форинти има се обашка у тој истој молбеници молити.

ВАЖНО ШКОЛСКО ПИТАЊЕ.

„Швајцарско општекорисно друштво“ поставило је прошле године једно важно школско питање за предмет својих саветовања. Наиме је већ више година, како се школи пребацује, да не образује хармонично омладину, да сувише наглашује умно образовање, а морално да не сматра као ствар главну. Општекорисно друштво истакло је с тога ова питања: 1. Како има да се пресуђује васпитно делање садање народне школе? 2. Какву задаћу има у том погледу народна школа и каква задаћа припада уз то родитељској кући, цркви и друштву? 3. Које сметње стоје на путу

васпитном делању школе? 4 Која се средства препоручују за решење њезине задаће?

О том предмету приспело је друштву више расправа из кантона, од којих је за најбољу пронађена радња *Ребсамена*, управитеља учитељске школе у Крајцлингену. Ево краткога извода из те расправе:

1. Нека је школи педагошка циљ виша него само „знање".
2. Нека чува у својих ученика право индивидуалности.
3. Али нека не занемари ни умно образовање.
4. Нека се стара и за телесан развитак ученика.
5. Нека побуди у ученику вољу за самообразовање у каснијем животу.
6. Учитељ нека се стара за добар заит.
7. У школи нека влада дух љубави, реда, истинољубља, радиности и испуњавања дужности.
8. Школа нека очува толеранту наставу у религији, која крепи дух и срце.
9. Настава у повесници нека је поглавито на то управљена, да развије моралан суд, смисао за право и правду и љубав према отаџбини.
10. И настава у језику и певању нека служи поглавито етичној циљи.
11. Свака настава нека је тако удешена, да дела благотворно у васпитном правцу.
12. Моралне прилике у садањости такве су, да се показује као неопходна потреба, да се у повећаној мери бди како над умним, тако и над моралним образовањем омладине.
13. Друштво ваља да поклони већи интерес васпитном раду.
14 Сметње за успешан васпитни рад леже у раном изласку из школе, даље у томе, што су школе препуњене, што се сувише много изостаје из школе, што учитељи нису како треба образовани, што не ваља домаће васпитање, најпосле у садањој жељи за уживањем и бегању од посла, у изгредима штампе и у опадању црквено-религиозног живота. (*Р.*)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Молитва у комуналној школи.*) Од како је државни школски закон од 1868. у живот ступио, и од како је престолница угарска своје римокатоличке школе за комуналне прогласила, нису се деца у тим школама никада — осим на предавању науке вере — Богу молила. Окружни школски одбор у Терезином предграђу у Пешти, пошто се искуством многогодишњим осведочио, да је такво презирање молитве врло рђав уплив имало на морално владање младежи школске, за нуждно је нашао, да се у школе тога предграђа уведе обвезна молитва пре и после наставе, и то молитва Богу свемогућем, коју би могла хришћанска и јеврејска деца заједнички употребљавати. Одбор је најпре саобштио текст молитава свештеницима римске, лутеранске, калвинске и израиљске вере. Свештеници од последње три вере подпуно су одобрили те молитве, а римски је парох за њи приметио, да неодговарају потреби духовној римокатоличке младежи, али ипак рече: „боље је ишта него ништа."

(*Босна.*) У данашњем броју свршује се приказ „Prve čitanke za pučke škole u Bosni i Hercegovini," те ће наше читаоце интересовати, ако им по часопису „Bosnische Post" саопштимо, шта је навело босанску владу на издавање засебних школских књига и како је она при том поступала. Већ 1880 г. почела је влада да мисли о тој ствари и у том је руковођење међу осталим и политички разлози. На књиге, које су штампане у Бечу, Загребу, Панчеву и Новоме Саду подизаше се како од учитеља тако и од становништва тужбе, да не одговарају тамошњим приликама. Нарочито од стране Мухамеданаца долазиле су сваки час тужбе, да се у тим књигама налазе места, која се противе њиховим вероисповедним појмовима и због тога да је више мухамеданских ученика из школе изостало. То је побудило земаљску владу, да закључи издавање нових школских књига, које ће достојан обзир узети на тамошње особите прилике. Било је само питање, који правопис да се употреби у тим књигама, етимолошки или фонетички. Влада је потражила о том мишљење више позваних лица, али саопштени јој назори беху тотално различни по становишту, које је који заузимао. На то сазове земаљска влада прошле године у пролеће конференцију из заступника оба правца и позове у исту и неколико интелигентних домородаца. Саветовање у тој конференцији беше врло живо, али сви осташе при своме мњењу, а присутни Мухамеданац, који је некако требао ту ствар да реши, изјаснио се, да неће у ватру да скаче ни за један правопис, њему је свеједно ма који се изабрао, али сматра за главно само то, да се нове школске књиге тако напишу, како ће их моћи у Босни да разуму, јер и Хрвати и Срби пишу књиге и новине језиком, који Бошњаци добрим делом не разуму. Само у једном сложише се обе странке, а то је да се у 3., 5. и 6. падежу употребљују јужни облици, јер су историјски облици хрватских књига у Босни са свим непознати. После те конференције одлучи се влада за фонетички правопис по системи Даничићевој и даде одмах саставити прву читанку. Рукопис су пре штампања прегледали од врсте до врсте неки домородци и њихове примедбе и жеље су уважене. Али како је тај преглед морао бити површан, показује приказ те књиге у овоме листу. Спремају се за издавање и друге школске књиге, које ће мало по мало да замену ове, што се сада употребљују — *сем у вероисповедним школама, где је у том погледу остављен слободан избор.* Иначе смо извештени да је прву читанку саставио г. Љубоје Длустуш, перовођа код босанско-херцеговачке земаљске владе, који је пре свога одласка у Сарајево био немачко-хрватски учитељ у Руми. — Г. Длустуш налази се сада на путу по Босни и Херцеговини, да по налогу владином инспицира школе.

(*Београд.*) „Основи физике" од М. Петровића, професора учитељске школе у Сомбору, примљени су по решењу Главног Просветног Савета привремено као ручна књига за ученике у нижим гимназијама.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада, одељење за богоштовје и наставу, изразила је 13 учитеља личко-оточког окружја своје похвално признање за особиту ревност и пожртвовност око уређења школских покушалишта те успешнога промицања воћарства и умнога пчеларења. Уједно су 5 од похваљених обзиром на лоше материјално стање њихово добили новчану

награду по 20 фор — Окружни школски надзорник г. Јосип Стипетић именован је земаљским школским надзорником народних школа. До недавно био је г. Стипетић окружни школски надзорник у Госпићу.

(*Кикинда.*) Новоизабрани школски одбор поставио је привремено за школског управитеља г. Глишу Јорговића и донео је решење, да се на два учитељска и на два учитељичка места, која су само привремено попуњена, стечајеви распишу.

(*Београд*) Начелник просветног оделења Јосиф Пецић, референт за основну школу Стеван Д. Поповић, ректор велике школе Д Нешић, професори велике школе Драгиша Милутиновић и Светислав Вуловић, архимандрит Нићифор Дучић, управитељ учитељске школе Љ. Ковачевић, професор богословије Јеврем Илић, директор београдске гимназије Ђура Козарац, директор београдске реалке Драгутин Плајел и лекар Др. Лаза Стефановић постављени су краљевим указом од 20. апр. о. г. за редовне чланове главног просветног савета, а професор велике школе М. Андоновић, директор смедеревске ниже гимназије М. Давидовић, проф. београдске гимназије Д. Јовановић, лекари Др. М. Поповић и Др. Павле Стејић, учитељ београдски П. Никетић и учитељ у Лозници Срећко Поповић постављени су актом министра просвете за ванредне чланове истога савета. За председника гл. просветнога савета постављен је на две године г. Д. Нешић ректор велике школе.

(*Јубилеј петроградске духовне семинарије.*) Петроградска духовна семинарија славила је 4. Марта свој седамдесетпетогодишњи јубилеј. Она је отворена за владе Александра I. (Благословенога) 1809. До тога времена спремали су се за свештенички ред младићи у архијерејским школама, које су се звале иначе семинарије, колегије, а гдешто академије. Горепоменуте године добиле су духовне школе своје устројство и поделене су: 1. на духовна училишта са четири разреда; 2. на духовне семинарије са шест разреда; ових има у свакој дијецези и у њима се изображавају обични свештеници и 3. на духовне академије за више научно образовање младога клира са 4 разреда. Први инспектор петроградске семинарије био је Филарет потоњи славни митрополит московски. До 1840. била је та семинарија у Александроневској лаври и у њој се све дотле науке на латинском језику предавале (!). Године 1841 подигнуто је у самом граду на врло здравом месту обкољеном прекрасним вртовима, где се и сада налази. Од тога времена предају се у њој науке на руском језику, и осим обширне науке хришћанске уче се у семинару све оне науке, што и у гимназији, а од страних језика учи се грчки, латински, француски, немачки, а као ванредни предмети предају се и језици естски, фински и монголски. Два најстарија разреда посвећена су поглавито изучавању богословских предмета. Природне науке, хигијена и пољско газдовање уче се такође. За 75 година изобразило се у овој семинарији 1600 мужева, који су послужили и служе за живота свога светој цркви и својој отаџбини. Међу овима има много архијереја, а од световњака је најзнатнији ученјак и писатељ руски И. Т. Осинин управитељ главне петроградске гимназије. Сада има у овој семинарији 229 ученика (По *Всем. Илустрацији.*)

(*Богословски факултет на свеучилишту у Букарешту.*) Државна камара Романска после дуге борбе закључила је, да се идуће школске године на свеучилишту у Букарешту подигне православни богословски факултет за више образовање свештенства, које ће у стању бити посредством науке утврђивати *православље*, које је у отменим круговима романским усљед туђинског западњачког једностраног образовања и са непознавања своје вере, у последње време јако пренебрегнуто и занемарено било. В.

(*Бугарска.*) По новом наставном програму за реалке и гимназије у Бугарској уведен је руски језик као обавезан предмет у све средње школе, а у реалним гимназијама прописано је читање разних прозајичних и поетских умотвора српско-хрватске књижевности.

(*Праг.*) У Прагу постоји више чешких педагошких друштава, која међу собом заузимају од чести непријатељски положај. Политичне странке у земљи расцепише и учитељство у таборе. Зато је била оправдана жеља многих родољубивих чешких учитеља, да се оснује учитељско друштво, које би стојало на неутралном земљишту и на ком би могли сви једно другом руке да пруже. Ту замисао тежиће да оствари новоосновано „Педагошко друштво за Праг и околину“, које је ово дана држало своју прву седницу. Седницу је отворио заслужни педагошки ветеран г. Стеван Бачкора, а не мање заслужни г. Машек изговорио је језгровиту беседу о задаћи новога друштва.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделио је министар за богочаст и јавну наставу потпоре по годишње 84 ф. Рахили рођ. Цуцића удови иза Васе Лалића, бив. учитеља у Карлову и Љубици рођ. Ползовића удови иза Јована Петровића, бив. учитеља у Пирошу.

(*Пети састанак немачких учитеља*) сазван је за ову годину у Герлиц у Шлезији Исти ће бити од 2.—4. јуна по нов. кал.

(*Скупштина јужноугарског учитељског друштва*) држаће се јула о. г. у В. Бечкереку. Том приликом намерава месни одбор да приреди изложбу учила.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. *Прва читанка за пучке школе у Босни и Херцеговини. У Сарајеву накладом земаљске владе за Босну и Херцеговину 1883.* (Свршетак.)

У чланцима под бројом 4. пуно је хрватштине, као „Није давно *што су у нас* бјелили кућу“, „ормари,“ „суђе“ (несуђе) шерпиња, жличњак, јественица итд. — столац (у место столица); ван (у место на поље); пјетко (у место неко), а у песмици кућа (стр. 10.) последња реч „жије“ нема смисла и употребљена је само да изиђе сличност у стиховима.

Под бројем 5 и 6 такође је пуно германизма и хрватска провинцијализма, као „кад ће огрепсти,“ (у место кад хоће да огребе); „кокоша заракољу и кокодачу, пилићи пискају, патке патачу а туке (пуре) пикћу“ (види стр. 13). Да лепа језика за босанску младеж! Даље врт се свуда зове „вртао“ ту *цвату* руже, љубице, итд.; ту мама сади *першина*, родакве, лоћике итд. (види стр. 14.) У лепој приповедчици „Стево и Мара,“ што

је из српског буквара узета, име „Стево“ изврнуто је у „Стијево“ како се нигде неговори.

Исто тако под бр. 7, 8 и 9 пуно је за босанску младеж неразумљивих хрватских израза и неправилности, као што су корун (земљуника, кромпир), вренци, тргу, скакћу, (стр. 16), мравци, славуљи, пјевице, клесар (ваљда каменорезац), исклесати (истесати) и на многи мести се употребљује оно повратно „си“ као: „купићу си врт“ (стр. 14.); „зашто си пијеси спремио хране“ (стр. 17.) итд.

У чланку „Вода“ (бр. 10.) пуно је неправилних израза и хрватских провинцијализма: „Што би смо радили? што бисмо пили?“ „па си рује, прорује стазицу (у место рије); млинце (у место млинчиће као што се у Босни зову мали млинови); и оне врсте риба: „липљани, сапаче, клјенови, гагавице, свалови“ пре ће бити хрватски називи него српски, и јамачно за њи у Босни нико незна.

Хрватштина вири и у чланцима на бр. 12, 13 и 14, као: „с обију страна (са обје стране) колостаја (колодвор); кројач шије *хлаче*“; ткаје (тка); „с непослуха“ (са непослушности), „би сам дојенче“ (био сам одојче); уда (удови); носице (ноздрве); осећала (чула); Носом њушимо (Ово прочитавши предамном неки Босанац рече: „Пас њуши а ми миришемо!“) У приповедчици: „Добри братац“ мали Селим „узврне“, а сестра му Фата „*одврати.*“ Нису ли ово потурчени германизми!

Под бројем 15, 16 и 17, где се говори о времену, пуно је такође неразумљивих за српску децу израза, као „тједан“; зоре (зрију) трешње (стр. 34.); узимина (зимница) итд.

Напоследку и последњи одсек четврте главе пун је извртања; тамо стоји: „сваке врсти“ (у место врсте); „домогла се хљеба“ (дочепала); „долазио је *свакамо* (?) пристојно“; „по *стубама*“; „молио је опрост“ (за опроштење); „одреже шибу“ (прут), „кој“ (који) „крух“ (хлеб) итд.

Глава пета ове нове почетнице у издању с латиницом учи познавати ћирилицу, а тако је ваљда удешена и у издању с ћирилицом последња глава за латиницу. У уводу се казује да „има *наших* књига, које се тискају и ћирилским писменима или ћирилицом“, па се онда та писмена најпре мала па онда велика наводе успоред са латиницом, а за тим сљеде вјежбе у читању са ћирилицом, које су пуне најгрубљих штампарских и других погрешака. И ту се славуј зове *славуљ*, Јелисавета *Елизабета*, „туће (туђе), не ћеш (нећеш); међед *врида* (стр. 45.) нечији се *нас* (пас) скупи у клупко (стр. 45.); на тако (на тако.)“ Чини се као да се хотимице на то ишло да се овај последњи део грубим штампарским погрешкама отликује, та и онако се ваљда неће ни читати, јер многој господи ћирилица очи квари.

Жао нам је веома што нисмо имали прилику видити и прегледати издање „прве почетнице“ са ћирилицом, где се бојимо, да није може бити из чежње за једнакошћу и једнообразношћу употребљен у првом делу књиге за учење писања и считавања онај исти ред писмена, који је и у латиници, као што је то учињено усупрот прописима дидактике у буквару што је у Славонији и у Хрватској уведен. Иначе у овом издању с лати-

ницом пазило се на правила и ред за учење писања и читања прописани, и тако се са методичке стране неби имало овој почетници ништа приговорити.

Рукописна су писмена врло лепо изведена, штампа је доста крупна и разговетна, папир добар; облик и спољашња опрема књижица ових као и вез неостављају ништа желити. Цена је првом делу 8 новчића а другом 12 новчића. *B.*

РАЗНО.

(*Нови Сад.*) Почетком идућег месеца намерава министар за богочаст и јавну наставу г. Август Трефорт да посети на дан два Нови Сад и том ће приликом походити и тамошње наставне заводе. Као што се чује, учитељство се у Н. Саду јако спрема, да г. миниотра што свечаније дочека.

(*Свиларство.*) Земаљско надзорништво за свиларство у Сексарду послало је за природописну збирку српске учитељске школе у Сомбору дивно израђене велике моделе здравих и болесних гусеница, чаура и јаја од свилене бубе у вредности од 100 ф. авр. И ове године гаје се у нашој учитељској школи свилене бубе.

(*Панчево.*) Управљајући учитељ доњоварошке српске школе г. Арса Данкуц навршио је 27. априла педесету годину живота свог, а већ је претурио и тридесету свог мирног рада на пољу просвете народног подмладка. Тога дана у 11 часова пре подне искупио се леп број садругова му у стану и поздравио му тај свечани дан. Радо бележимо ту вест као леп знак пријатељског поштовања и колегијалности. (*Н. Г. Л.*)

(*Православна епархија далматинска.*) Добисмо шематизам исте за г. 1884. По истом се налазе у тој епархији 3 манастира, 5 протопресвитерата, 53 парохије, 3 капеланије, 9426 домова, 66.325 душа и свештених лица 24 монашког и 48 мирског реда. Прошле се године родило 2796, а умрло 1811, што показује бројно напредовање. У епархији се налази више закладa за српске школе и школовање у вишим заводима. У Богословији у Задру налазе се 16 слушалаца, а у богословском семеништу 29 питомаца, од којих се 19 уче још у гимназији у Задру. Вероисповедних српских почетних школа беху две у Шибенику, мушка са 18 и женска са 14 ученица, даље женска у Задру са 23 ученице и 10 ученица и мушка у Перoју (у Истри) са 28 ученика. Још се налази у овом шематизму више интересантних историјских података.

(*Хрватска Матица у Загребу*) досудила је награду из Драшковићеве закладе учитељици загребачке више девојачке школе гђци Марији Јамбришаковој за њено дело „Знамените жене“.

(*Ниш.*) Од 5. априла т. г. почео је да излази у Нишу нов лист под насловом „Нишки Весник“, лист за трговину, новости, забаву и огласе. Ово је први српски лист, који је Ниш доживео. (*Н. Г. Л.*)

НЕКРОЛОГ.

Из бечких листова дознајемо, да се тамо 2. маја ове године у вечност преселио *Михаил Феодоровић Рајевски* митроносни протојереј при

цркви царско-руског посланства у Бечу. Покојник је ступио био у 74 годину живота а на дан Константина и Јелене ове године светковао би педесетогодишњицу свог свештеничког савестног и верног делања, за коју су велике припреме чињене у његовој отачбини и у другим пределима, где православни хришћани живе. За младости своје беше он свештеник при цркви руској у Стокхолму а пре четрдесет и неколико година дошао је за свештеника при цркви руској у Бечу, и наскоро после тога произведен је за протојереја у светођурђевској капели саборне цркве карловачке чрез покојнога митрополита Јосифа Рајачића. За цело време својег духовног службовања у Бечу служио је он у недељне и празничне дане службу Божију у православној цркви (у дому Wallfischgasse Nr. 3) бечкој побожно и на духовно сазидање Србаља и других православних Славена, од којих је редко који бавећи се у Бечу пропустио, да не походи ову цркву. И сами они Срби, који дома редко храм Божији полазе, долазили су у бечку руску цркву и били су тронути и усхићени слушајући службу Божију, коју је Михаил Рајевски великољепно и са одушевљењем служио Срби, који су у Бечу настањени и који су се дуже времена тамо на науци или због трговине бавили, поштовали су Отца Рајевског као свог ваљаног свештеника и код њега су се исповедали и причешћивали. Он је опет од своје стране знао чувство побожности и родољубља у срдцима младих Србаља побуђивати и држао је сваке године о св. Сави најсвечанију службу Божију; многоме је младићу саветом, препоруком и доброчинством помогао да се изучи и да службу добије; многога је у туђинству отчински упућивао, да се држи светога православља и своје народности, радио је и на просветном пољу, и уз сурадњу ученог словачког родољуба ц. кр. професора Карла Кузмани-ја превео је на немачки знаменити Евхологион православно-католичке цркве у три тома под насловом: „Euchologion der orthodox-katholischen Kirche. Wien 1861.“ Такође је у исто време молитвослов за православне христијане а пре тога и „Велики канон Андреја Критског“ на немачки превео. При уређењу богословске школе и оснивању женског васпитног завода на Цетињу знатно је он учествовао и у обште целога живота свог трудио се да даровима од Бога датим служи светој цркви православној и Славјанству, које је он силно љубио. — Како новине бечке јављају покојник је од капље умро тихо и без болова. Тјело је његово најпре лекарским поступком од трулежи сачувано, а затим је у отвореном ковчегу изложено у храму Божијем, у ком је он преко 40 година служио. У Суботу је било опело, а после ће се земни остатци покојникови пренети на жељезници у Москву и тамо сахранити. Рецимо и ми у име многобројних познаника и почитатеља покојникових на гробу овога побожног свештеника: „Во блаженом успеніи вѣчный покой подаждъ Господи усопшему Протојереју Міхаилу и сотвори єму вѣчную память.“ *В.*

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Кр. жупанијски школски надзорник Степан Гротић премештен је у истом својству из Осека ка кр. окружном управитељству у Госпићу.

За кр. жуп. школског надзорника у Осеку именован је управитељ грађанске школе у Оточцу и заменик кр. окружнога школскога надзорника у Огулину Павле Орешковић. Пр управитељ грађанске школе у Карлобагу Степан Брчић, који је био придељен на службовање кр. окружном управитељству у Госпићу, придељен је сада на службовање кр. окружном управитељству у Огулину.

Пр. учитељ у Вел. Радинци Петар Стефановић именован је правим учитељем у истом месту, а учитељ у Илоку Милан Крагујевић именован је учитељем у Врднику.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Д. Тузли у Босни. Плата 500 фр., стан, огрев и за учење хармоничног црквеног певања засебно 50 фр. Молбенице до 15. јуна о. г. српско-православном школском одбору у Д. Тузли.

— Траже се два учитеља и две учитељице у В. Кикинди. Плата 550 фр. и стан (или 200 фр.) Молбенице председништву месног школског одбора у В. Кикинди до половине јуна.

— Тражи се учитељ у Новом Ст. Ивану код Сегедина. Плата 300 фр,, 2 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до 29. маја месном шк. одбору.

НОВЕ КЊИГЕ.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Obradili Dj. Daničić M. Valjavac P. Budmani Svezak 5. 1 drugoga dijcla Četa — Dali u Zagrebu 1884. Вел. 8⁰ с. 1—240. Цена 3 фр.

Путовање по Новој Србији. Пише Сретен Л. П. Свеска једанаеста. 8° с. 481—528. Цена 20 н.

Басне Доситијеве прерађене и приређене. 8⁰ с. 99. Цена 25 нов.

Уз прело и село. Народне приповетке за старо и младо. 8⁰ с. 56. Цена 20 новч.

Љубавно писмо. Шаљива игра у једној радњи од К. Трифковића. „Матица српска“ дала је овом делу награду од 100 фор. авр. из фонда Накиног. (Са ликом пишчевим.) 8⁰ с. 40. Цена 20 нов.

Покондирена тиква. Шала у три чина. Написао Јован Стерија Поповић. 8⁰ с. 96. Цена 35 пов.

Тврдица или Кир Јања. Шаљива игра у три чина. Написао Јован Стерија Поповић. 8⁰ с. 79. Цена 30 пов.

Српске јунакиње у народним песмама. 8⁰ с. 50 Цена 15 нов.

(Све те књиге издања су српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду.)

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Сл. уредништву „Гласа Црногорца“ на Цетињу. Молимо да нам назначите једну школу, да јој шаљемо онај примерак нашега листа, што га је претплатио покојни митрополит. — Г. Л. Максимовићу уч. у Угриновци. Под печатом се не може лист слати, јер то би стало више него цела претплата. Лист се шаље преко земунске поште и тамо се упитајте, ко га квари. Претплата је намирена за целу ову годину. — Гђци С. Новковића уч. у Варјаш. Посласмо Вам све листове по Вашој жељи. — Г. Паји Станичковом уч. у Калазу. За ову годину дошло би Вам семе већ доцне. Проф. Петровић говориће о давању семена учитељима изван Бачке са г. комесаром Бесередијем, чим се с њим састане. — Сл. уредништву „Преодницe“ у Београду. Од Вашег листа добисмо само 1. и 3. број. Молимо да наредите, да нам се редовно шаље. — Сл. уредништву „Братства“ у Софији. Ни Ваш лист не добијамо већ од дужег времена — Г. Ј. Ћ. уч. у Бају. Не може ући у овај лист. — Пријатељу у Берлин. Пита Вјера, да ли си још жив?

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 10. У Сомбору 31. маја 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

I.

Општи историјски основи европскога образовања.

(Свршетак.)

Сва тадања свеучилишта, сем можда талијанских, која су имала светски карактер, чланови су особите државе, којој глава седи у Риму. Таква иста једнакост је и у осталим средовечним европским школама, јер сем мало изнимака зависи њихово трајање и уређење од римске цркве, које су установе Европу спутавале. Ту је једини европски народ, расејан у малим или великим зборовима по свима странама — народ схоластика.

Проста наука средовечна (trivium et quadrivium) мало је још од богословије одељена, свуд је једнака, говори једним латинским језиком и свуда из ње извиру истоветна правила и наређења педагошка.

Тако звано *поновно рођење наука* (ренесанса), кад стари класички век постаде наслеђе нових народа европских, сачувало је Европи још за мало духовно јединство, које се оснивајући се поглавито на верозаконском јединству, почело на крају средњега века да њиха.

Класицизам, то заједничко наслеђе европско, и хришћанство, које је посредовањем Рима и Византије, тих двају великих васпитача целога средњега века, духовни европски живот проникло, дали су општем васпитању свију народа једнаки основ.

Почетком новога века све се мењује На место племена ступа држава. — Римска црква, витештво, манастирски редови, схоластика морају да уступе новом европском животу, који даје државама нове основе, подиже поједине државе и оснива особене народности.

Пре но што је уједно са обновљењем класицизма ново доба настало, био је појам народа просто појам племена. Појам

отаџбине скривало је феудално уређење. До 16. столећа нема у француских писаца речи „отаџбина.“ Од тог доба пак уступа средовечно раздељење новом дељењу на велика морална тела — државе и народе, и старовечна љубав ка отаџбини, потамнела у срцима љубављу према општини, позиву, сталежу, рађа се снова и излази напред.

Исто тако се јавно образовање подвргло општем закону, по ком су државе и народи раздељени. Не могаше већ да се опире установама државним и народним, као што се опирало неслози племена, тој карактеристици средњега века. Све се подчинило држави, живот целе Европе постаде унутарњи државни живот и развијао се свуде својим особитим начином.

Васпитање народно стигла је заједничка судба; само наука остала је општа за све народности.

Ипак су се до сада одржали остатци негдашњега јединства општега образовања. — Класички језици, класички писци до данас су још основ образовања код свију европских народа, и нова педагогика, у којој су се разни системи изређали, није смела да се сиђе са тога основа

Класички стари век свуда је досад неопходан како због своје садржине тако и због своје образовне моћи, коју има на дух његово изучавање У том погледу није нашла досад европска педагогика ништа, чим би могла да замене класицизам.

Али не сећа у васпитним системима једини класицизам на њихово заједничко средовечно порекло, него трагове тадање схоластике видимо у школској организацији, запту, у распореду наука, називима наставних предмета и у самој речи *школа*, која је општа свима европским језицима.

И до Русије продрла је схоластика посредовањем Пољске и Кијевске академије. У Енглеској и Шпањолској постоје у снази скоро непорушени остатци те средовечне зграде, а многи одломци њени, пренети из Енглеске у Северну Америку, чисто не доликују садањем њеном чилом покрету.

Ти остатци, који у Новом Јорку, у Лондону, у Берлину и на обалама Охотскога мора сећају на схоластички живот негдање Европе, нису ипак ништа друго него тешко оруђе средовечнога арсенала, прекро ено на садању. Под једнаким оклопом схоластичкога витештва скривају се личности најразличнијих праваца, доба са свим другога.

Чим је постало опште васпитање основ државнога и на-

родног живота, пошло је оно у свакога народа другом стазом, и данас има сваки европски народ свој особити карактеристични васпитни систем

Спољашња једнакост коју смо поменули, не може за дуго у забуну доводити пажљивога посматраоца, који ће се брзо уверити, да речи „опште васпитање“ значе свуда ствар са свим другу, карактеристичан појам, створен карактером и историјом народа.

У целом образованом свету уче се у школама, које имају и данас средовечан назив, једне и исте латинске и грчке граматике, читају се једни исти грчки и латински писци, предаје се једна иста математика, која не познаје никакве народности, проучава се једна иста историја са бескрајним Пунским ратовима; ипак тражи и налази сваки народ у тих светских учитеља особиту храну, која му приличи. При свој једнакости методе има сваки европски народ свој особити начин васпитавања, своју особиту цељ и средства.

Пружајући кратак нацрт главних система помињемо у напред, да не можемо потпуно исцрпсти њихове карактеристике. Ограничићемо се на знатније потезе.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Други разред.*)

Коло бројева 1—100.

Бројеви до сто. На руској рачуњаљци покаже се ред десетица и говори се 1 десетица или 10 јединица, 2 десетице или 20 јединица до 10 десетица или 100 јединица. За тим се говори ред десетица: 10, 20, 30 итд. од напред и од натраг, *растварају се* десетице у јединице и јединице се казују као десетице. После тога се уче бројеви од 21—30, 31—40 итд. исто онако као бројеви од 11—20 т. ј. поступним додавањем по једне јединице на 20 добијају се бројеви 21, 22, 23 итд. Особито препоручујемо прилежно употребљавање рачуњаљке. На истој нека се добију дакле ове реченице:

2 дес. и 1 јед. = 21 јед.; 2 дес. и 2 јед. = 22 јед.; 2 дес. и 3 јед. = 23 јед. до 2 дес. и 10 јед. = 30 јед. или 3 десетице.

Код сваке нове десетице ваља стати и добро преко реда увежбати оно, што се научило. Наместимо н. пр. на рачуњаљци 25 куглица и питајмо: Колико десетица и јединица видите ту? Како се зове тај број? Колико је то преко 20? Колико фали још до 30? Који број долази иза 25, 22, 26, 29? Који број долази пред 25, 22, 26, 29? Бројте од 1 до 30. Бројте натрашке од 30 до 1. Бројте 2 4. 6. до 30. Бројте 1. 3. 5. до 29. Бројте 30. 28. 26. до 0. Бројте 29. 27. 25. до 1.

---

*) *Први разред* в. Школски Лист 1883. бројеви 15—19. У.

Тек пошто ученици умеју са свим сигурно да нађу и именују сваки број, да растворе сваки број у десетице и јединице и сваки број десетица и јединица да скупе у један број, тек онда је време да се пређе на писмено бележење бројева. Поступање је при том исто као и у прећашњем колу. Обично ће бити довољно да се деци каже, да се десетице пишу лево, а јединице десно. При писању и читању бројева ваља децу увек упозоравати на тај положај десетица и јединица и нарочито треба много диктирати такве бројеве, који се означавају истим цифрама, н. пр. 46 и 64, 58 и 85 итд., да деца увиде, да исте цифре не значе увек исти број.

За вежбање у писању бројева нека послужи и низ $1 + 1 = 2$, $2 + 1 = 3$ до $99 + 1 = 100$, у ком се разуме се сваки резултат пише прегледно један испод другог.

Сабирање. Пошто је овде круг бројева већ већи, то се предузима свака рачунска операција за себе. Бројеви, који треба да се саберу, зову се *сабирци*, а број, који се добије, кад се сабирање сврши, зове се *збир*. То разјашњење нећемо предузети одмах у почетку, јер прво мора да је ствар ту и тек после јој се каже име. Тек пошто деца на стварима дођу до увиђења, могу им се казати одредбе.

а) *У ком се реду стављају задатци и како се решавају.* Најпре се додају основни бројеви и то: аа) на основне бројеве, бб) на чисте десетице, вв) на помешане десетице, најпре *без*, после *са* прелазом у идућу десетицу; н. пр. аа) $8 + 7$; бб) $40 + 6$; вв) $23 + 5$; $46 + 7$. Решење се постиже у сваком случају помоћу рачунаљке. Код $8 + 7$ се ради: $7 = 2 + 5$, $8 + 2 = 10$, $10 + 5 = 15$, дакле је $8 + 7 = 15$. Задаће $40 + 6$ и $25 + 5$ не потребују решавање, ресултат се каже сам. Код $46 + 7$ ради се: $7 = 4 + 3$, $46 + 4 = 50$, $50 + 3 = 53$, дакле је $46 + 7 = 53$. Код сабирања основних бројева на основне бројеве ваља још да се примети, да треба *сваки* основан број на све основне бројеве од 1 — 9 да се дода, што даје 9 појединих вежбања. Код задаћа, код којих збир прелази број 10, ваља нарочито у том да се вежба, да се један сабирак тако разложи у два дела, да се додатком тога једног дела други сабирак допуни на 10. Кад ваља $8 + 6$ да се сабере, онда мора ученик одмах да види, да на 8 фали још 2, па да се 10 добије; због тог раствори он 6 у $2 + 4$ и рачуна после: $8 + 2 = 10$, $10 + 4 = 14$, дакле је $8 + 6 = 14$. Доцније се каже са свим укратко: $8 + 6 = 14$.

(Ради утврђења нека се задају многе измешане и примењене задаће, и такве са више него 2 сабирка и нека се вежба у грађењу редова у целом бројевном простору од 1—100. Редови нека почињу са 1, 2 и 3, нека расту за 2, 3, 4 итд. и нека их говори час цео разред, час поједине скамије, час појединi ученици. Прво нека се изговарају овако: $1 + 3 = 4$, $4 + 3 = 7$, $7 + 3 = 10$ итд.; после укратко: 1, 4, 7, 10 итд.)

За тим се сабирају *десетице* и то: аа) *чисте десетице* на *чисте* и *помешане*, бб) *помешане десетице* на *чисте* и *помешане*, код последњих *без* и *са* прелазом у друге десетице, н. пр. аа) $40 + 30$, $62 + 20$, бб) $40 + 20$, $26 + 13$, $38 + 26$. Задатак $40 + 30$ не потребује решавања. Код $62 + 20$ говори се: $60 + 20 = 80$, $80 + 2 = 82$, дакле је $62 + 20 = 82$. Доцније без решавања. Код $40 + 25$ гласи решење: $40 + 20 = 60$,

60 -|- 5 = 65, дакле је 40 -|- 25 = 65. Даље: 26 -|- 13 = ? 26 -|- 10 = 36, 36 -|- 3 = 39, дакле је 26 -|- 13 = 39. Најпосле 38 -|- 26 = ? 38 -|- 20 = 58, 58 -|- 6 = 64, дакле је 38 -|- 26 = 64.

(Ради утврђења задају се и ту разноврсне помешане и примењене задаће. Од мера и тегова може већ гдешто овде да се помене, н. пр. 1 сат = 60 минута, 1 фунта = 50 декаграма итд. Задаће о томе само у колико дозвољавају вежбања, н. пр.: Колико је декаграма 1 фунта и 26 декаграма? Колико је минута 1 сат и 36 минута?)

б) За *тихо вежбање* препоручују се особито редови, т. ј. добивеном резултату додаје се један исти број. Са мало речи стављен је одмах цео задатак. Учитељ каже: *Рачунајте 1 -|- 7!* и ученици ваља да знају да раде овако: 1 -|- 7 = 8, 8 -|- 7 = 15, 15 -|- 7 = 22 итд. све до 100 или до најближег броја преко сто или испод сто. Резултати се лепо пишу један испод другога. Такве редове може учитељ врло лако и да контролише, јер му поглед два већ каже, да ли је добро рађено. Н. пр. ред 7 -|- 7 свршује се са 98, јер се 7 у 100 налази 14 пута са остатком 2 т. ј. 7 се може 14 пута једно на друго додавати, док се не дође до 100; пошто је остатак 2, то ред мора да се сврши са 100 — 2 = 98.. Уочи ли учитељ тај последњи резултат и још можда два друга н. пр. 35 и 70, то ће моћи са великом вероватношћу да суди, да је задатак добро израђен. Ако пак ред не почиње са 7, него са другим којим бројем н. пр. са 1, 2, 3, 4 . . ., онда ће сваки резултат, па дакле и последњи бити за толико већи. Тако у реду 1 -|- 7 мора бити последњи резултат 99, у реду 2 -|- 7 последњи резултат 100 т. ј 98 -|- 2 итд.

Други пример: *Рачунајте 3 -|- 5!* Пошто се 5 у 100 налази 20 пута без остатка, то би последњи резултат, да се ред почиње са 0, био 160; али пошто се почиње са 3, то учитељ одмах зна, да последњи члан мора да буде 103; десети резултат у том реду мора да буде 50 -|- 3 т. ј. 53. — Сличним премишљањем доћи ће учитељ до лаке контроле и за сваки други ред.

Да вежбања буду још разноврснија, могу да се додају наизменце и по *два* броја, један пут н. пр. 4, други пут 3, тако да се добије ред 0 -|- 4 = 4, 4 -|- 3 = 7, 7 -|- 4 = 11, 11 -|- 3 = 14 итд. Јасно је, да ће овде последњи резултат бити исти као да смо 7 додавали, т. ј. 98.

(Наставиће се)

ОПАСНОСТ ВАРОШКОГ ВАСПИТАЊА.

Јест, драги читаоче, ми живимо у добу Revalenta arabica, кондензираног млека и разни екстракта — па ипак сретамо у варошима на сваком кораку укочене и фино углађене младиће, са плавим или црним наочарима и цвикерима, са помодно култивираним брадама, али ни једног од тих способног за војничку дужност — сретамо госпођице са узаним прсима и бледим лицима, у којима се јасно огледа болесни организам тих „финих“ госпођица.

Сваки, који је живео или дуже се бавио у којој богатијој вароши или варошици, знаће ко је тај рушитељ здравља омладине; знаће ко је тај непријатељ ваљаном телесном васпитању — знаће, да је томе свему

узрок: луксуз. Пошто је окупирао центрум образовања и цивилизације, вароши и варошице, шири се он и даље и већ по мало почиње да окупира и мирна села.

У коју кућу луксуз доспе, ту се добива ташто, просто и ћудљиво васпитање. Ту је све њему потчињено; особито уме да залуди родитеље, да разним слатким речима своју децу мажењем претварају у модерне мекушце, да им усађују у срце оно грамжење за променом и расејаношћу, што је идејал свију унутрашње несавршених људи и морално слабих друштава.

Што дужност и савест даном и недељом мучно сазида, то он поруши у једној минути. Он је извор свију опасности варошког васпитања, и сретно је свако оно сеоско дете, које је за времена отргнуто испод његовог уплива.

О чему сеоско дете снива као о каквом удаљеном вилинском стану, то се варошком детету износи пред очи. Али данас је така мода.

То се почиње већ код одојчета.

Познато је да се душа детиња у првим својим покретима показује само као путеност. Што у детету ма какву жељу проузрочи, око тог се најревносније настојава да се и испуни. У место дакле да се ћудљивост малипе зауздава, задовољава се свака његова жеља, чим се појави — та детенце још нема разума.

Из оваке класе одојчади и деце, чије цело васпитање није ништа друго до мажење, рекрутирају се наши младићи и девојчице, који при најмањем мразу добијају вечиту кијавицу.

Али поред култивирања луксуза, комодитета, задоволења, уживања — поред култививирања луксуза чулне природе дакле — култивира се и луксуз духа. Мала Милица тек се одвикла од пелена, а већ јој се тражи гувернанта, да је учи француском и другом језику, да је поучава оном знању, што га дају школе за старију децу; мари се напаметним изучавањем разних декламација, а слатка мати не мож' да с' наужива доста, слушајући своје „мудро“ дете. — Мали Славко још не уме да склопи ни најмању српску реченицу, а већ га строги отац учи деклинирању mensa, јер ће Славко бити гимназиста, па треба да зна и т. д.

Зар да човеку не буде тешко на срцу, кад види ово вештачко присиљавање и мучење? Умно и душевно претоваривање детета — не пазећи на његову снагу — јесте суптилно убијство. Безумни оче и неразумна мати! Ви хоћете мудру децу, а до-бијате стармале; ви хоћете здраву децу, а добијате цвергове. Свако прерано надражавање пресићава и врло скорим се опажа нека малаксалост, која може да буде од врло важних посљедица за цео живот. Прерана живахност детиња претвара се у дремеж и невољу или у раздраганост без издржљивости, у глад без апетита, у љубопитство без интересирања, и баш у оним годинама, у којима би по природном развитку ваљало да се развије потпуна снага младића, није он ништа друго до расејано и немирно биће. Једни се онда зову лењштине, а други глупаци, док су међу тим чеда ли луксузног васпитања.

Овде онде нађу се по гдекоји родитељи, који то све признају и кору себе са свог несавесног поступка, — па ипак неће да га се окану,

та и како би, кад ето то све раде и друге госпоће, а човек не може осим света. То је сила општег обичаја, која залуђује родитеље и угушује глас савести. Нико неће да буде друштвени особењак, и ни једна мати неће да подноси пребацивање, е своју децу, е своју децу лошије васпитава него њен најближи сусед.

Живи ли сад породица у вртлогу чулног уживања, и дозвољава ли се то и деци, онда она морају бити из основе т. ј. скроз и скроз покварена. Ни један отац, ни једна мати, не треба никад да заборави, да је човек у толико срећнији, што мање потреба има. Луксузно детињство ставља у опасност задовољство у старости.

По немачком.

У Д. К. Марта 1884. *К. М. М.*

ДОБРОТВОРИ СРП. ОСН. ШКОЛЕ СТ.-АНДРЕЈСКЕ.

По закључку црквене скупштине од 6. Фебр. т. г. из благодарности према добротвору школском, подигла је о. г. правосл. срп. општина Ст.-Андрејска у саборном гробљу нов споменик блаженопоч. Петру Апостоловићу негдашњем грађанину овог места. Споменик је леп од црвеног мрамора са овим надписом:

„Великом завештатељу школске деце Петру Апостоловићу, подиже споменик благодарна српска општина у Ст. Андрији 1884 — Родио се: 1767. године, и преставио се 19. Јан. 1837. — Вечан му спомен!“

Исти овај добротвор оставио је на школу Ст.-Андрејску један врло леп виноград од 13 мотика на Хунки, где најбоље вино роди у Ст.-Андрији, и то на тај начин: да се из прихода од плода виноградског сваке године за Божић што више сиромашне деце заодену и обују, разуме се, такове школске деце, која се добро владају и добро уче. Пошто овај виноград сваке године доходка доноси 350—400 ф. и пошто се трошак на виноград истави, све остало употреби се на одевање школске деце. Ове године одевено је њих 12 мушке деце, а бива да кад и више њих добију целокупно зимско одело и обућу. У прошлим годинама добијала су одело и обућу и одраслија деца, која су се у црквеном појању отликовала, и која су, кад су већ из школе иступила, у цркву приљежно долазила, и ту на богослужењу појала. Сад већ од 3 год. постоји у Ст.-Андрији црквено певачко друштво, које Богослужбу у недељне и празничне дане увеличава.

Из горњег надписа, који је на споменику, види ће поштовани читаоци, кад је овај добротвор рођен, и кад је умрьо. У колико сам ја о њему овде дознао, он је био по својој струци трговац, ал трговину није водио, него је био код ове вароши чиновник, — сиротињски отац и благајник, а неко време и саветник. И то се о њему приповеда: да је био јединац у оца, и да је био по оцу веома богат. Женио се два пут, и није имао ни од једне жене порода Исти П. Апостоловић родио се у преображенској нурији, и то у првој кући пред преображенском црквом, која је сучелита од јужне стране нуз порту. Ово данас није више српска кућа, ньу поседује један римокатолик.

Дана 19. Априла о. г. посвећен је споменик покојног П. Апосто-

ловића. По обављеној св литургији у 9 сах. одемо сви сакупљени на гробље, школска деца околе цвећем и венцима окићени гроб, и по обављеном чину освећења надгробног споменика, катихета Ст. Андрејске осн школе г. Ђорђе Голуб, изговорио је присутнима врло лепу сходну беседу*) узвисивши до највише висине име овог добротвора наше школе. Беседа се ова сваком допала с тим више, што је са лепим нагласком и ефектом изговорена. После говора одпојаше сва деца школска и негдашњи питомци његови: со святими упокой и у три пут вѣчная память, и с тим се ова светковина завршила.

Сад сљедују остали добротвори ове школе, на које ће држим поштов. читаоци овог цењеног листа пажњу обратити.

Од најстаријих добротвора ове школе имам споменути име негдашњег грађанина Ст. Андрејског Дим. Филотића, који је за подпомагање сиромашних ђака оставио школи до 312 фор. садањих новаца, и интерес од овог додаје се свети П. Апостоловића при одевању школ. деце на божић.

Још имам да споменем новије добротворе наше школе, који су хвала Богу и данас живи и здрави, а то су: Њег. преузв. г. Венијамин Калаји, садањи министар за Босну и Херцеговину. Год 1864. приликом једног избора на земаљски сабор у Ст. Андрејском срезу, за љубав Срба, што су му сви верно одани били, основао је на ову школу 300 фор., на тај начин, да се сваке године о главном испиту 3 најбоља ученика ове школе њима обдаре; и ово сваке год. наша деца добијају, негледајући на стање родитеља. — У течају прошле године, дана 7. Дек. Благор. г. Евгеније Думча наш градоначелник и председник и његова племенита госпођа Петронела, својим основним писмом, поклонили су нашој правосл. срп. општини 1 комад 5%-*алне* кр. уг. ренте у папирној вредности од 500 фор. на тај начин, да се сваке године о Божићу интерес од 25 фор. даде једној овд. сиротој удовици; у случају да ове нема, једном ђаку на вишим школама овде рођеном, или на цјел наше школе, било учитељу или ђацима. Ст. Андрејска штедионица, пре 3 године, основала је такође за ову школу један фонд под именом: „Заклада Ст. Андрејске Штедионице.“ Овај фонд данас већ преко 350 фор. броји и овај се капитал сваке године добровољним прилогом наше штедионице знатно умножава. Употребљује се на ту цјел, да се о Божићу 4%-*ални* интерес поклони учитељу или добрим ученицима ове школе. И последње две год. по закључку сл. шк. одбора местни учитељ је примао интерес од ове закладе. Ову штедионицу су основали и данас понајвише њом управљају Срби деоничари, па зато наша школа и добија највише поклона. Штедионица ова сваке год. лепо подпомаже и наше црквено певачко друштво.

Осим свега овога има наша школа два лепа винограда, из којих се она издржава; један је на Бресту, близу владикиног Мајура, а други у Смолници више Збега, од којих је последњи пре 12 год. ревношћу ове општине засађен, и броји 48 мотика, а други је мањи, а у оба роди изврсно вино.

Ово су дакле поштовани читаоци, добротвори наше школе, и св.

---

*) Донећемо је у идућем броју. У.

храмови наши још имају више оваких добротвора, који су својим завештајима оставили нешто у новцу, а још много више у грунту (у виногради), из којих се издржавају цркве и парохијско свештенство наше.

Нека је вечна слава, част и хвала свима онима, који се за будућност свог народа и за његову школу стараше!

И заиста кад погледамо наше више и ниже заводе, види се, да је код нашег народа неизмерна љубав свагда била према својој школи и цркви. Па тако и никад неће умрети име наших школских добротвора: митрополита Стратимировића, епископа Платона, Димитрија Анастасијевића Сабова, Саве Вуковића, Саве Текелије, Пере Коњевића, Трандафилке, Кузмана Рацковића, Љубомира Вујиновића, Игњата и Терезије Димитријевића, и нашег дичног у животу налазећег се старине Атанасија Гереског и многих других, којих имена на српском обзор ју сијају као звезде небесне! Но у колико су мени наше ствари познате, држим, да би требало, да нас више подсећају наше две препарандије, Сомборка и Гор. Карловачка, као и наше више девој школе, које су досада малим фундацијама снабдевене; а тако исто и наше нар. школе особито у будимској епархији. За извести ово, највише суделовати могу наши свештеници и учитељи, и наша интелигенција, којима напредак наших школа на срцу лежи. Нами свима је познато, да сви заводи наши имају довољно штипендија, из којих сиромашни ученици у колико толико могу своју егзистенцију олакшати, јер су штипендије многе и за слушатеље универзитета, и за слушатеље св. богословије и гимназијалних наука, — само наше препарандије и више дев. школе једва да их имају, а тима би још понајвише нар. добротвора требало.

Нека је вечна слава и овога и онога света блажене успомене Бачком Епископу Платону, који се као архипастир и духовни отац нар. српског сетио синова и кћери срп. рода, што се уче и васпитавају у сомборској препарандији! Нека је вечна слава и свима онима добротворима, који својим завештајима просвету код наше младежи подпомажу и унапређују!

Петар Берић,
учитељ.

ЦРТАЊЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

(Први ступањ)

Материјал: Тека за цртање од обичне хартије у фолију, мекана оловка (број 2), комадић брисала (Gummi), по табака чисте хартије за подметач, дугуљаст комадић чисте хартије, који ће служити за мерење, и ножић.

Ви сте, драга децо, док сте још били малени, цртали разнолике сличице: писмо, лествице, кућу, рибицу итд.; али онако лепо, као што су вам били узорци, нисте још знали цртати. Сад ћете на сахату цртања учити како се *лепо* црта. Но мораћемо с линијама отпочети; јер ко не уме добре линије нацртати, не ће умети зготовити ни лепе сличице. (Учитељ нацрта две линије на табли.) Колико сам линија нацртао? Којим правцем тече прва? Узима ли и друга линија такође само један правац. Покажи, на којима се местима савија. Које је *права*, а које *извијена*

(крива) линија? — Јесу ли све три ове линије посве једнаке? Ова заузимље таки правац, као оно вода у чаши или другде; па како ће се с тога звати ова линија? (водоравна.) Ова напротив стоји усправљено као свећа. Како се за то зове? (усправљена.) Каква је трећа линија? (коса.) Да потражимо на предметима (н. пр. ни табли, стрејн, зидовима) водоравних, усправљених и косих линија Нацртајте сад једну *водоравну* линију Подметните тај лист хартије под руку, да не бисте теку испрљали. *Цела* рука покреће се при повлачењу линије на десно Не повлачите линије комадић по комадић, него у *једном* потезу. Не притискујте. Ти си добрано притиснуо. Погледај де сад другу страну тога листа. Допада л' ти се то? Тога се мораш чувати Како? — Погледај чешће на ивицу теке, јер одстојање мора бити свуда подједнако. Код твојих линија није тако. Какве су? (косе.) Метни теку мало даље пред очи, па ћеш намах спазити разлику. Заиста, не опажаш ништа? Дакле, сад узми тај свој дугуљасти комадић хартије, те измери одстојање линије с почетка па до краја од ивице тога листа, на ком црташ. Не бриши одмах, кад ти линија баш не испадне добро; боље нацртај другу лепше. (У цртању водоравне линије вежбаће се деца два сахата. На трећем сахату предузеће се цртање усправљене и косе линије.)

Цртање квадрата.

Повуците управ уз горњу ивицу текину једну водоравну линију. Повуците и уз леву ивицу њену једну усправљену линију. Узми сад хартију, па види, одстоји ли горња линија исто толико од ивице, као и доња. Где се састају обе линије. Како се зове та тачка, у којој се састају? (теме.) А како се зове простор између те две линије? (угао.) Како се зову обе линије, што праве угао? (крацн.) Како стоји један крак на другоме? (усправљено.) С тога се тај угао зове *прав* угао. Ево вам угластог дрвета. Повуците један прав угао Које занатлије употребљавају врло често прав угао? — Је ли водоравни крак угла исто тако дуг, као и усправљени? Питај своје око Осведочи се; измери. Избриши тај комадић, за колико је та линија дужа Сад повуци на ниже и с леве стране од водоравне линије једну усправљену. Измери дужину. Измери одстојање од ивице. Спој на послетку једном водоравном линијом обе завршне тачке усправљених линија. Какву смо фигуру сада добили? Како одстоје стране једна од друге? Колико има делова? Какви су то углови?

Нацртајте сад још један квадрат и то један мањи у том великом. Али линије морају бити свуда подједнако дебеле. *Ово* је место остало одвећ танко, превуци га још један пут. *Овај* комад је испао предебео; избриши, и нацртај боље. (По том се стране квадрата поделе на два дела, за тим, помоћу хартије, на три и четири дела, и онда се све тачке споје. Иза тога повлаче деца унакрст дијагонале.) *К.*

КАД ЈЕ ВРЕМЕ ЗА УЧЕЊЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА?

У 5. броју „Ш. Л." донели смо чланак „Многојезичност васпитању" од знаменитог чешког педагога *Линднера*. Данас ћемо опет да саопштимо нашим читаоцима о том велеважном предмету мњење другога

знаменитога Чеха *Дра Чењка Шерцла*, који је професор на свеучилишту у Харкову. Ако иком припада у тој ствари меродавна реч, то заиста *Шерцлу*, који је већ од 23 године знао 32 језика, а сада, у својој 41. години, зна више него 100 језика, дакле је у том далеко надмашио и самог гласовитог кардинала Мезофантија, који је знао 58 језика. Ево дакле шта вели тај чешки Мезофанти у уводу своје граматике рускога језика о учењу страних језика:

Детињско доба *није* ради своје неразвијености и ради недостатка потребног душевног развитка *нимало згодно* за учење језика; такво учење није продуктивно и *обично бива на штету, јер ограничава или битно задржава развитак детиње снаге и подобности.* Дете може истина да научи да приклапа туђим језиком, освојив извесну количину реченица и обрта конзервационог говора, али такав је говор по правилу пука механичка продукција, несвесно понављање онога, што му се неуморно пре казивало. Учи ли пак развијеније дете, које већ у неколико говори својим матерњим језиком стран језик, онда оно може свакако да научи да добро говори тим језиком, али *увек на штету матерњега језика*, који ће у толико већма занемаривати, у колико боље присвоји себи стран језик и у колико га већма предпоставља, јер у два језика, у свом и страном, не говори ниједно дете једнако добро.

За учење језика потребан је до извесне мере развијен разум и неки степен интелектуалне самосталности; такво учење, ако ће да буде увенчано жељеним успехом, нека се отпочне дакле истом у зрелијем добу, по моме мњењу *не пре него у петнаестој или шестнаестој години.* Почињући од тог доба има учење језика у себи особиту, пре неосећану драж и тек од тог доба показују се у истини благодарни посљедци тога учења: памћење јача, оштроумље и уобразиља се побуђују, круг разума се шири, неопходном за постигнуће цељи истрајношћу премишљање се снажи и помоћу темељнога познавања странога језика боље разумевамо строј свога језика.

Почињући од петнаесте године свак је подобан да научи темељно стран језик, наравски уз предпоставку, да ученик није још изгубио неопходно за тај посао памћење; многи су још и у дубокој старости учили туђе језике и то са знаменитим успехом. У Европи нема језика, ког неби могао ученик, ако се дневно занима њим по два сата марљиво, савесно и на основу добро састављеног упутства, за годину дана тако да научи, да тај језик разуме, да правилно изговара својствене му гласове и да га доста течно и правилно говори. Где то ученик не постигне, ту је имао или неспособнога учитеља или рђаво, неметодичко упутство, или није имао нормалне подобности, или није имао ни воље, ни истрајности, нити се трудио савесно.

Многи мисле, да језикословне штудије, ако ће да буду успешне, изискују неопходно неку особиту даровитост, необичне подобности и изврсно памтење, али се јако варају.

Такво мишљење годи веома онима, који су одвећ лењи, да нешто као што ваља науче, или који при учењу страних језика нису постигли успех, те би кривицу за свој неуспех ради да свале на друге, са свим

фиктивне узроке. За успешно учење језика нужне су само нормалне подобности и са свим обично памтење, које иначе, чим се ко марљивије и истрајније бави језицима, добија тим већу интензивност и снагу Све остало зависи од добре, разумне методе и од труда и истрајности. Што се бољом и наравнијом методом служи, што је већа марљивост и што јача истрајност, у толико ће се бољи резултати постићи.

О ПРАКТИЧКОМ ЗНАЧЕЊУ АСТРОНОМИЈЕ.

Прилог методици земљописне наставе.

Предметом астрономије нису само *звезде* у обичном смислу те речи, него и *земља* као небеско тело и појаве, које произлазе из њенога одношаја према другим телима. — Какве ли су те појаве на земљи? Да су то само *ноћ* и *дан*, године и њени делови! Како би се изменуо и порушио поредак наших друштвених одношаја, кад не бисмо довољно познавали значење тих појава. Без њих би дела наша и наше памтење утонуло у пропаст векова. А *месец*, његове *промене*, да ни не помињемо помрачења? Његов утицај на целу природу, на кретање *воде морске?* Настојимо и као што је право трудимо се, да деци разјаснимо метеоролошке појаве, као што је бура, мућа итд. А зар нису и оне појаве важне, које у *свако доба* пред собом видимо и с којима су везани сви наши односи? Или нема ли већ познавање тих појава ради њихове општности практичко значење?

Али пођимо корак даље. Појаве, што су поменуте, спадају у најобичније и најчешће, исто као што је *календар* најраспрострањенија књига, која се налази у руци свакога, који уме да чита. С том књигом, ако нам у истини лежи на срцу ширење просвете, треба да рачуна свака школа, сваки педагог. Ми мислимо сада само на календарски део. Погледајмо ближе. На свакој страни налазимо низ научних израза. Ту читамо: „Сунце ступа у знак рака. Летњи обрт сунца.“ Ту се помиње златан број, недељно слово итд. Нашто су те ствари у календару, кад их не разуме читалац, који не познаје најглавније основе астрономије? Не даје ли дакле астрономија свакоме практичка знања?

По примеру других држава уведене су и код нас нове *мере* и *тегови*. По чем су оне боље од старих? По сталној и не промењивој мери, узетој из саме природе. Измерили су, колики је обим земље и назвали су $^1/_4$0,000,000 део тога обима *метром*, који је основна јединица мера за дужину и целе системе нових мера и тегова. *Измерили земљу* — лако казано. Али како? Зар су је опасали? Јесте опасали — али пасом златних звезда, што их је Божја рука приденула на своду небеском. Познати тај пас — значи познати најбољу теорију о облику и величини земље и отуд разумети значење и сталност нових мера. А шта може бити *практичније* од мере и тега?

Али звезде нам нису само помоћнице за познавање мере и тега. Ко је водио три мудраца до витлејемских јасала? Ко води морнара на мору и чува га од пропасти? Ко у пустињи и густини шумској управља наше кораке? Звезде, звезде наше водиље.

Ипак тиме нисмо исцрпели низ практичких користи, које нам даје *астрономија*. Али сваки се може да увери, да на уму имамо прак-

тичност у најширем смислу. Ваља да схватимо корист, коју нам доноси космографско знање за развитак нашега разума, уплив његов на развитак других наука, као физике и геологије, тако да те науке не могу да буду без знања космографских закона. Што смо ту навели, може да убеди свакога педагога, да је именом практичкога правца, који свуд на нас навађује — немогуће, да се космографија излучи из реда наука, које у школама учимо, него је нужно, да јој се даде часно место.

Пољски написао *Др. Ј. Жулиньски.*

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Испити у школама сомборском*) држаће се од 11.—14. Јунија. У вишој девојачкој школи 15. и 16. Јунија. У те дане и 17. Јунија изложени ће бити ручни радови ученица. На салашким школама испити се већ у велико држе. У учитељској школи писмени испити држаће се 11., 12. и 13. Јунија, а годишњи испити приправнички и испити за учитељско оспособљење држаће се у другој половини месеца Јунија.

(*Загреб.*) Да би се установа школских вртова што сигурније унапредила, нашло је наставно одељење кр. земаљске владе за сходно, да се ради потребите теоретичне и практичне упуте учитељства у воћарство на кр. господарском и шумарском училишту у Крижевци уведу повремени воћарски курзови за време великих ферија. Ове године биће такав курз за време од 18. до 29. августа по нов. кал., а присуствоваће му 5 учитеља из жупаније осечке, 4 из жупаније загребачке, 3 из жупаније пожешке, 3 из жупаније крижевачке, 3 из окружја митровачкога, 3 из окружја банскога и 3 из окружја личко-оточкога, укупно дакле 24 народна учитеља. За тај течај прописала је већ влада наставни програм.

(*Мађарски течајеви за учитеље*) држаће се и ове године у 12 места, за наше крајеве у Бају, Араду, Сегедину и Чаковцу. Ученици добијаће као и лане 70 нов. дневнице. Пријавити се треба школском надзорништву, у које спада дот. учитељ или учитељица (из Бачке до 30. јуна.) Курз у Бају отвара се 7. јула по нов. кал. и трајаће 6 недеља.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделио је министар за богочаст и јавну наставу Босиљци, сирочету иза Марка Бибића бив. учитеља у Сомбору годишњу потпору од 50 фор.

(*Будимпешта.*) Министар просвете издао је циркулар управљен на комесаре, који ће ради вршења државног надзора присуствовати испитима зрелости у вероисповедним гимназијама. У сам испит немају се они мешати, али имају мотрити, да се сви прописи државног закона тачно извршују.

(*Руски језик у Шведској.*) У све шведске средње школе увешће се руски језик као облигатан предмет, а на свима свеучилиштима установиће се катедре за славенско језикословје.

(*Нова српска вероисповедна школа.*) Из Лијевна нам пишу, да је у граду Гламочу — близо Лијевна, — где живи око 300 српских душа отворена комунална школа, у којој је постављен био за учитеља најпре неки Пољак а затим Србин изслужени каплар. Срби видећи да немају користи од такве школе шиљали су децу своју у Лијевно, а сада основаше фонд и поревенише се те наумише отворити у Гламочу српску православну вероисповедну школу. За плату одредише учитељу 350 фор. стан и огрев. Стечај на ово место отворен је до св. Илије. Молбе са сведочбама имају се упутити на Госп. Петра Павловића у Гламоч (пошта: Livno.) Захтева се да учитељ буде вешт црквеном појању и добар појац.

(*Тражи се учитељ за Приједор.*) Православна српска црквена општина у Приједору у Босни обратила се писмено на управитеља српске

учитељске школе сомборске с молбом да јој препоручи за учитеља ваљаног и образованог Србина, који је осим оспособљења учитељског, примерног моралног владања и сталног карактера, који је срдцем и душом отдан светој нашој православној цркви и милој народности нашој и вешт црквеном појању. Плата је 500 форинти, угодан стан снабдјеван са свима потребама и довољан огрев: уз то има нешто и узгредних додатака приликом пратње где се позове, као и приликом када с школскем децом, по тамошњем обичају о Божићу и о Ускрсу по кућама иде појати ради духовног сазидања народа. Ако би вршио учитељ дужности општинског писара био би зато обилно награђен. — Пошто се овде у Сомбору неће нико да прими позива на ово учитељско место: то саобштавам ово путем школскога листа учитељству нашем, и позивам оне од негдашњих мојих ученика, који горња својства имају, и који би желили то место добити, да ме о тој својој жељи што скорије писмено известе, како би најврстније између њих Славној Општини Приједорској препоручити могао. Као што ми је општина јавила, стечај се на ово место отварати неће, него ће препоручени од мене за учитеља изабран бити.

Н. Ђ. Вукићевић,
српске учитељске школе сомборске управитељ

РАЗНО.

(*Цетиње.*) 1. маја положен је са великом свечаношћу темељни камен у „Зетски Дом". Зграда та треба да буде храм просвете у Црној-Гори. У њој ће се сместити музеј, читаоница, позоришна дворана. „Глас Црногорца" пропраћа тај знаменити догађај језгровитим чланком, у ком вели о задаћи „Зетскога Дома" међу осталим, да он „ваља да буде колијевка, у којој ће се одњивити васкрс српске свијести у овога народа нашег на источнијем и јужнијем странама, гдје је потреба, да се душевним препорођењем обнови јединство крви и племена у народу разједињеном историјским догађајима и превјером. „Зетски Дом" ваља да буде за Црну Гору кушаоница умне снаге и умнијех способности њених синова, школа у којој ће Црногорци полагати испит зрелости и добијати свједочанство, да су достојни да ступе у коло образованијех народа."

(*Скупа школа.*) Политехника у Брну стаје годишње 98,000 ф., а има само 95 слушалаца. По томе потроши држава за сваког слушаоца годишње преко 1000 ф.

(*Свиларство у Срему.*) Ове године гајиле су се свилене бубе у Срему у 80 општина. Потребно семе дао је кр. уг. инспекторат у Сексарду.

(*У Срп. Неузини*) држана је на летњег св. Николу беседа са играном у корист месног српског вероисповедног школског фонда, ком је тим положен темељ. Чист приход изнео је преко 100 ф. Највећа заслуга, да се могла та забава приредити, припада тамошњем учитељу г. М. Стојковићу, који се и иначе одликује као будилац народне свести, а то посведочише и Неузинци тим, што су свом ваљаном учитељу повисили плату на 600 фор. и дали му сем тога још 4 ланца земље. (З.)

НЕКРОЛОГ.

Ђорђе Тосић парох брањински (Kisfalud) у мухачком протопресвитерату после дужег боловања преселио се у вечност 14. Маја о. г. у 62-ој живота свог години. Покојник је био родом из Бана, свршио је 6. гимназијски разред у Суботици године 1841, а српску учитељску школу у Сомбору 1843. Најпре је био неколико година учитељ и ђакон, затим свештеник и парох Ђурски и напоследку парох брањински (кишвалубски).

Говорио је добро мађарски и латински, радо се бавио с науками и послужио је народу свом уз веома слабу награду, најпре као учитељ а затим као свештеник преко 40 година. Оставио је после себе неутешну супругу, три кћери удате за српске народне учитеље и три сина, од којих један учитељ у Баји, а двојица су приправници првога разреда, један у Сомбору, а други у Баји. Са покојником изгубисмо опет једнога од оних питомаца старе учитељске школе, који су за младости као учитељи а потом као свештеници светој цркви и народу свом — борећи се са сиромаштвом — верно служили. Рецимо на гробу овог старог трубденика народнога по побожном обичају српском: Бог да му душу прости!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Привр. учитељ у Мали Радинци Кузман Пушић именован је правим учитељем у истом месту.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Пригодом храма цркве, пренесенија моштију св. оца Николе, изволели су милостиво ову школу обидарти: По 5 фор.: г. Анта Мојсиновић опћ. начелник; по 2 ф.: г. Н. Гугенбергер надзорник лучиначких добара; по 1 ф.: Преч гг. пароси: Јован Мештеровић из Набрђа, Јован Грубић из Слобоштине, Милутин Митровић из Гаћишта, Вељко Бузаџић из Ољаса, Ниќифор Грубић капелан боломачки, г. Аћим Станојевић, фин. пригледник, Тона Мајер, начелник бучки, Вјекослав пл. Албини опћ. оврховодитељ, гђа. Софија Мештеровића, гђа. Марија Стојановића, г. Светозар Грубић поджуп. вјежбеник, Саво Стојаковић богослов, Лука Крагуљ опанчар из Приједора, Теодор Огњеновић зап. оружнички; по 50 нов.: гђца. Милка Мештеровићева. Свега: 21 ф. 50 нов. На свима приложеним дарима најтоплије благодарим Дичној Српкињици гђци. Зорки Ракићевој, која је са својијем декламовањем много учинила, да је овај дарак задобит, такођер и г. Вјекославу пл. Албинију, који је са скупљањем прилога показао, колико школу љуби, — најсрдачније благодарим. Дар овај употријебиће се за оснивање ђачке књижнице.

У Слобоштини 15. маја 1884. *Коста Драгосавац*, учитељ.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Саки у толнанској жупанији. Плата 72 фр., остали приход у нарави, стан и огрев. Молбенице до 10. јуна месном српском школском одбору у Саку, посл. пошта Bonyhad.

— Тражи се учитељ у Фочи. Плата 500 фор. и стан Молбенице српском правосл. школском одбору у Фочи (Херцеговина.)

— Тражи се учитељ на градској основној школи у Бишћу. Плата 800 ф. и 200 ф. станарине. Молбенице се шаљу до 15. јула по нов. кал. путем претпостављене области земаљској влади за Босну и Херцеговину у Сарајево. Испитани учитељи грађанских школа имају првенство.

— Тражи се учитељ у Варјашу. Плата 300 фр., по 12 hl. жита и кукуруза, 4 хв. дрва, $2^1/_4$ ораће земље и стан. У истом месту тражи се и учитељица. Плата иста као и учитеља. Молбенице до Ивана-дна шк. одбору у Варјашу. Захтева се од компетената, да *лично* предстану.

— Тражи се учитељ за српско-православну основну школу у Бугојну. Плата 400 фр., стан и огрев. Молбенице до 25. јула српској црквеној шк. општини у Бугојну (Босна.)

— Траже се два учитеља у Сентомашу. Плата 500 фр., стан и огрев. Молбенице се шаљу до 6. јула црквеној шк. одбору у Сентомаш.

— Тражи се учитељица у Ђали. Плата 400 фор., стан и огрев. Молбенице до св. Илије црквеном школском одбору у Ђали (Torontál m.)

— Тражи се учитељ за српско-православну основну мушку школу у Травнику. Плата је 500 фор., стан и огрев. Компетенат мора доказати, да је Србин православне вере, да је науке с добрим успехом свршио, да немачки зна тачно говорити и предавати и да је особито вешт у црквеном појању. У истом месту тражи се и учитељица за српско-православну основну женску школу. Плата јој је 300 фор., стан и огрев. Компетенткиња је дужна доказати, да је Српкиња православне вере, да је науке с добрим успехом свршила и да је вешта у сваком женском ручном раду. Рок стечају за оба места је до 20. јула 1884. Молбенице се шаљу српско-православном црквеном школском одбору у Травник (председник Коста Медић).

— Тражи се у В. Бечкереку управитељ срп. нар. школа, који ће уједно бити перовођа општински. Плата 600 фор. Рок до 6. јула о. г.

— Тражи се учитељица у Вел. Бечкереку. Плата 520 фор., стан и огрев. Рок до 6. јула о. г. Молбенице се шаљу срп. црквеној општини у Бечкерек.

НОВЕ КЊИГЕ.

Кнез Милош Обреновић I. За српску омладину написао П. Деспотовић. Панчево 1884. Накладом књижаре Браће Јовановића 8° с. 116. (са сликом). Цена 40 н.

Српске народне пјесме из Босне (женске). По казивању своје жене прибиљежио С. Н. Давидовић. Панчево 1884. накладом књижаре Браће Јовановића. 8° с. 132. Цена 50 н.

Летопис Матице Српске уређује А. Хаџић. Књига 138 1884. свеска друга. У Новоме Саду, српска штампарија Дра. Свет. Милетића. 1884. Вел. 8° с. 160. Цена 70 н.

Миље. I. Добрила и Марија. Издање књижаре Мил. Каракашевића у Сомбору 1884. Са 6 бојадисаних слика и 9 страна текста. Цена 10 н.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ненаду Пешићу уч. у Д. Нани. Посласмо по Вашој жељи и молимо за претплату. — Молимо сву гг. дужнике, да претплату што скорије намире.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 11. У Сомбору 15. јуна 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

II. Опште васпитање у Енглеској.

Енглеско опште васпитање са свим је противно од немачког васпитања; оно се мало стара за потпуност и систематичност знања, а ученост сматра за засебан позив, ком се човек може одати, ако нема другог каквог посла, али не држи се за задаћу педагогике, да се на то обзире.

Енглеском васпитању није наука циљ, него једно средство, којим се образује карактер, навика, мишљење и начин *правога центлмена*, тог идеала, ком је управљено сво енглеско васпитање. Ако се млад Енглез образовао у Оксфорду, онда је тим постао центлмен, без обзира на сталеж, из ког је изишао. Оксфордски и Кембриџски колези, Итон, Вестминстер, Харов не поносе се тим, да су одгајили велике научењаке, или да је под њиховим закриљем открила наука нове путове, него с поносом показују на читав низ великих историјских карактера, који су прво образовање примили под њиховим кровом. Замери ли им се недовољно научно делање, одговарају, да им је циљ образовање људи, а не писање књига.

По појму старе Енглеске, која је усупрот свега усиљавања демократске странке још једнако на кормилу, није образованост потреба сваког човека у опште, него је нужно својство само за оне људе, који имају довољно средства, да могу стати у ред центлмена.

Енглеска образованост је само за аристокрацију у ужем смислу те речи, и племство, ако се и не разликује од осталога света законским наређењима, чини ипак у ствари засебну класу. Та класа, која је ослонац енглескога друштвеног уређења, није затворен сталеж, него се непрекидно занавља новим члановима, који ступају у њу, чим су стекли независан положај; ипак има

она своја предања и свој аристотратски понос. Син богаташа, који је стекао радом имање, те рад напустио и као џентлмен умро, оснива већ саликом оца нову галерију слика Аристократија није укорењена само у државном уређењу енглеском, него и у крви народа, и огледа се како у поштовању, које одаје прост свет грбовима и титулама, тако и у привржености према старим именима, старим замцима и законима.

Прост свет добија од општег васпитања само оно, што му по хришћанској дужности даје црква, која сматра опште образовање за свој иметак, или што му дарује филантропија богатих људи.

Тај општи карактер енглескога образовања не мења се ни мало тим, што Енглеска заузима у Европи прво место по броју добротворних завода за васпитање, којих уређење узимају много пута друге државе за узор. Сви ти заводи, који су не ретко богато и изврсно уређени, дело су приватног доброчинства, не плод државне васпитне системе, које у Енглеској у опште нема.

Образовати држави грађане и цркви хришћанској чланове не спада у број дужности енглеске владе, Енглеској је шта више са свим страно то начело, које се укоренило у Немачкој у исто доба кад и протестантизам. Васпитање је са свим остављено приватном старању и влада му пружа несаразмерно мање заштите него трговини и обрту, које сматра за услов моћи и благостања државног. Само грађанство не дозвољава влади право да се меша у васпитање и гледа с неповерењем и нерадо на све њене покушаје у том правцу.

Предлог закона о таквом заједничком делању владе парламенат је дуго и жестоко одбацивао и тек после неколико година борбе израдила је говорничка вештина, која је живим бојама цртала ужасно незнање простога света, и јаки докази, које су дале парламентарне комисије о потпуној подивљалости фукаре, да је тај предлог најпосле прошао, али знатно још окресан.

Званични педагошки комитет установила је за тим влада г. 1839. Али том комитету није уступљено право, да издаје наредбе од опште важности, него му је дано само право као и свима приватним подузећима те врсте. Делање његово оснива се на истим начелима, по којима развијају свој рад два велика енглеска друштва за васпитање, Народно и Британско, која располажу далеко већим средствима.

Циљ педагошког комитета је само оно, што не могу да

постигну та два друштва и друга приватна подузећа, али средства су његова много скромнија. Он може као та друштва и као сваки појединац да подиже школе за све сталеже, али принуђени на учење — а то је у Немачкој завео протестантизам — могу бити у Енглеској само малољетни преступници.

Делање „педагошког комитета“ и енглеских друштава за васпитање не лежи толико ни у оснивању нових школа, колико у потпомагању већ постојећих школа. Тиме стеку право надзора. То је узајмни уговор од добре воље, и ако га школа не испуњава, казни се одузимањем потпоре.

Британско Друштво подвргло је своје школе на основу добровољног споразума надзору Комитета, али Народна Задруга не само да је остала независна, него је заузела и непријатељски положај према владином Комитету. Та богата задруга орган је енглескога свећенства, које је поред других римокатоличких традиција сачувало и убеђење, да право васпитавати народ припада само цркви.

Поред свију својих обилних средстава подмирују те задруге врло незнатан део потреба народнога васпитања, при чем се њихово делање исто као и делање владе ограничава поглавито на елементарне школе за сиротињу.

Све остало јавно образовање налази се у рукама огромне множине приватних подузећа и законом признатих наставних корпорација, од којих су неке старе већ неколико столећа

Корпорације Оксфордска и Кембрицска, којих почетак одводи у најстарију енглеску историју, од векова су моћне потпоре целе садање системе општега васпитања у Енглеској. С њима стоје у непосредној вези, која је утврђена вековима, све најзнаменитије и најстарије школе енглеске: Итон, Вестминстер, Харов, Ругби и др ; оне дају тон осталим малим корпорацијама и приватним заводима. Даље иду својим карактером и правцем разни приватни заводи, којих се веома оригинални штатути, прописани од оних, који су на завод што завештали или га обдарили, ипак као свето чувају.

Најпосле чине последњу врсту школа више мање успели плодови школске шпекулације, којих трајање зависи од јавнога мњења, а то руководе у школским стварима још једнако средовечне корпорације у Оксфорду и Кембрицу.*)

---

*) Све то важи за Енглеску, а не за Шкотску, где васпитање почива на са свим другим основима. Нека енглеска свеучилишта чине прелаз од старих енглеских свеучилишта германском свеучилишту Единбуршком. Краљевски колег и Лондонски све-

С тога се у опште одржао схоластични начин васпитавања, сачуван у старим енглеским универзитетима, у Енглеској већма него ма где другде. Великољепни колези у Оксфорду и Кембриду још су једнако одевени панциром средовечне схоластике; али то одело покрива само површину, а под њим се скрива чиста енглеска идеја. Енглези су нашли начин, да без удаљавања од схоластичких форама развију у новим поколењима историјско осведочење и да даду карактеру ону сталност и практичност, којом се отликује англосаксонско племе.

Енглески џентлмен проседи као Немац најлепше године младости уз класике и стиче трајно, темељно познавање класичке литературе. Али Енглез не тражи у класицима предмет историјске науке или философске анализе, за чим се труди Немац, него се учи оној снази и јасноћи израза, опредељености и тачности речи, што је све карактеристично за класичку литературу и што је тако снажно утицало на стварање логичности енглескога језика.

У опште ваља напоменути, да се на ни једном европском народу не види у толикој мери утицај класицизма, особито римскога, као на Енглезима. То се примећава и у строгости њиховог права, које има у осталом са свим самосталну историју, и у њиховој књижевности. Видна опредељеност, краткоћа и логичност, коју је достигао енглески језик својим незнатним средствима, заиста је пажње достојан појав филолошки, чему су не мало допринели римски писци.

Енглеска аристократија, које стање обележава стање енглеског васпитања, поноси се знаменитом мером класичнога образовања. Многи угледни чланови енглескога парламента помињу се у Итону или Оксфорду као сачинитељи прекрасних грчких или латинских стихова, ода, па и целих трагедија. Преводи Шекспира, Милтна и других знаменитих енглеских писаца на латински и грчки језик најобичнија су вежбања у колезима Оксфордским. У парламенту наводе увек говорници места из класичних писаца и није нужно да се преводе. Сваки образовани џентлмен влада практично класичким језицима и долази у том до такве савршености, какву ретко сусретамо и међу ученим немачким филолозима.

училиштни колег држе се правца новог Лондонског свеучилишта, које се бори с Оксфордом и Кембрицом. Дублинско свеучилиште чува стара предања и сећа у многом на Оксфорд. Ново Лондонско свеучилиште основано је г. 1836. и није у ствари ништа друго него испитна комисија, која подељује право на достојанство бакалара и магистра или доктора вештина, права и медицине.

У осталом ваља признати, да у последње доба почиње чисто класичан правац енглеске педагогике да уступа захтевима других наука. Природне науке траже свом снагом своје право не само у целом образовању човека, него и у елементарном одгајању. (Свршиће се.)

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Други разред.

(Наставак.)

Одузимање. Број, од ког се одузима, зове се *умалимак*, а број, који се одузима, зове се *умалитељ*. Број, који после одузимања преостане, зове се *остатак* или *разлика*. О упознавању ученика са тим изразима вреди оно исто, што је речено код сабирања.

а) *У ком се реду стављају задатци и како се решавају.* Одузимају се основни бројеви од десетица, и то аа) примери, у којима је у умалимку *више* и бб) примери, у којима је у умалимку *мање* јединица него у умалитељу, н. пр. аа) 36 — 4, бб) 30 — 6, 26 — 8. Задатци се решавају најпре *наочиледно* на рачунаљци и после *у глави*. За 36 — 4 и 30 — 6 није нужно решавање, код 26 — 8 се ради: 8 = 6 + 2, 26 — 6 = 20, 20 — 2 = 18, дакле је 26 — 8 = 18. И овде је важно грађење редова, од 100 па натраг.

После се одузимају чисте десетице од чистих и помешаних десетица, н. пр. 80 — 30, 56 — 20. Код 80 — 30 покаже се на рачунаљци, да су 8 десетица мање 3 десетице = 5 десетица или 50 јединица. Код 56 — 20 најпре се од 50 одузме 20 и остатак се повећа за 6. Казивање речима само се каже.

Најпосле се одузимају помешане десетице, и то аа) примери, у којима је у умалимку *више* и бб) примери, у којима је у умалимку *мање* јединица него у умалитељу, н. пр. аа) 48 — 26, бб) 90 — 27, 62 — 48. Последњи се задатак овако ради: 62 — 40 = 22, 22 — 8 = 14, дакле је 62 — 48 = 14. И други се задатци исто тако решавају, увек се одузимају најпре десетице, па онда јединице.

Такав је нормалан поступак за одузимање и ван њега не треба ићи, нарочито не код слабијих ученика; кад бисмо хтели да их упознамо са овим или оним пречим начином, могли бисмо само да их збунимо; боље је, да ученик иде сигурно једним путем, него да је несигуран на више њих. И од способних ученика захтевајмо да *потраже* краћи начин истом онда, кад су са свим сигурни у нормалном начину. Том захтеву не треба да је циљ брже изналажење резултата, него буђење шпекулације, да *проналази* нове путове. У школи учи тада један од другога и сви се надмећу, ко ће да буде вештији. Прилике има за то и код сабирања и код одузимања. Да покажемо на два примера неке од тих другачијих путова:

57 -|- 39
= 57 -|- 3 -|- 36
57 -|- 40 — 1
60 -|- 39 — 3
39 -|- 1 -|- 56
39 -|- 50 -|- 7
39 -|- 7 -|- 50
56 -|- 40

77 — 49
= 77 — 50 -|- 1
77 — 47 — 2
79 — 49 — 2
70 — 49 -|- 7
40 — 49 — 3
78 — 50

Као што је у колу 1 до 10 било важно допуњавање основних бројева до десет, тако је исто важно допуњавање бројева испод 100 на сто. Вежба се од прилике овако: Колико треба да се дода на 86 па да се добије 100? 86 -|- 4 = 90, 90 -|- 10 = 100, дакле 14.

Од користи је преобраћање одузимања у сабирање, т. ј. да се мањи број (умалитељ) допуни до већег (умалимка) Н. пр. За колико је 36 мање од 59? Од 36 до 40 треба 4, од 40 до 59 треба 19, од 36 до 59 треба дакле 23.

За све се задају многе примењене задаће. Код задаћа са разноименованим бројевима ограничава се на одузимање неколико јединака ниже сорте од једне јединке више сорте, н. пр., нека се од 1 форинте одузму 10, 15, 20, 25, 36 итд. новчића. И задаће, у којима је спојено сабирање и одузимање, узимају се ради понављања, н. пр 36 -|- 24 — 18 = ?

б) За *тихо вежбање* препоручују се и овде редови. Последњи резултат може да се изнађе још лакше него код сабирања. Н. пр. ред 100 — 7 мора да се заврши са 2, јер 7 у 100 = 14 пута; остатак 2. — 99 — 8 завршује се са 3, јер 8 у 99 = 12 пута; остатак 3. — 98 — 6 завршује се са 2, јер 6 у 98 = 16 пута; остатак 2. Напослетку се узимају редови, у којима је спојено сабирање и одузимање т. ј. најпре се неки број одузме (или дода) и за тим се на добивени резултат други неки број дода (или одузме.)

Множење. Бројеви, који треба да се помноже једно с другим, зову се *чиниоци*. Број, који треба да се помножи, зове се *множимак*; број, којим се множи, зове се *множитељ*. Број, који се добије, кад се сврши множење, зове се *производ*. Сва та тумачења долазе истом пошто су ученици упознати са ствари.

а) *Један пут један.* Основ за множење је један пут један или — као што се још иначе зове — таблица множења; та је таблица оруђе, без које не може ни да се множи ни дели; за то морају деца таблицу тако да науче, да је знају као што се каже у прсте. Од учитеља зависи, да учење таблице не стаје децу суза, као што то често бива. Он ће својим ученицима сву муку уштедити, ако буде увек имао на уму двоје, *разумевање* и *вежбање*. На прво се нису обзирали стари учитељи, ово друго пропуштају многи данашњи учитељи. У место да један пут један *у школи* самој добро увежбају пропитивањем, у вези са пређашњим одсецима, задовољавају се они да деци наочигледно покажу постанак таблице, а учење на памет остављају им као домаћу задаћу, те смеђу тако с ума, да је баш задаћа школина, *да покаже деци, како треба да уче.*

Један пут један учићемо на рачунаљци (још боља за тај посао него руска је Борнова рачунаљка) Све се куглице налазе на десној страни. Једна куглица на најгорњем пруту помакне се на леву страну и деца говоре: $1 \times 1 = 1$; после се тако исто уради са једном куглицом на другом пруту и говори се: $2 \times 1 = 2$ итд. до $10 \times 1 = 10$. За тим се исто тако ради са 2 куглице, уз што се говори: $1 \times 2 = 2$, $2 \times 2 = 4$ итд. до $10 \times 2 = 20$. На исти начин помножи се *сваки основан број са свима основним бројевима*. Сваки појединн ред предузме се најпре очигледно и после се утврђује у глави. Али под никојим условом не треба прелазити на нови ред, пре него што се предидући са свим добро не зна. Код сваког реда задају се помешане и примењене задаће.

За тим се обрну редови и *сви се основни бројеви* множе *са једним одређеним основним бројем*. При том може један пут један да се говори и у скраћеној форми, тако да се трећи ред почиње са 3×3, пети ред са 5×5 итд.

Важно је да се ученицима покаже, да се *изменом чинилаца не мења производ*. Ваљаност тога правила докаже се једнакошћу производа, али може и наочигледно да се изведе овако. Напишем на табли н. пр. четири реда тачака, у сваком реду по шест тачке. Кад тако гледам у те хоризонталне редове, онда ми они представљају 4×6, али ако гледам вертикалне редове, онда имам 6×4; дакле је 4×6 исто толико колико 6×4 Зада се неколико примера, на којима се то вежба.

За вежбање у маломе један пут један служи т. з. Питагорина таблица, коју треба деца сама да сачине. Нацрта се квадрат и раздели се уздуж и попреко у 10 редова, тако да цео квадрат обухвата 100 поља. Поља у првом реду означе се основним бројевима од 1 до 10. У другом реду дође испод сваког тог броја онај број, који се добије, кад се он са 2 по множи, дакле 2, 4, 6, ... 20 У трећи ред дођу производи, који се добију, кад се први ред са 3 множи, дакле 3, 6, 9 ... 30 итд., тако да у десетом, последњем реду стоје бројеви 10, 20, 30 ... 100. На тој таблици стоји сваки број на крају правоугаоника са исто толико поља. Н. пр. број 49 стоји у последњем пољу правоугаоника, ком су крајња поља обележена са 1, 7, 7, 49; тај правоугаоник има 7 редова, у сваком по 7 поља; он дакле наочигледно представља 7×7 или 49.

Поједини редови Питагорине таблице читају се хоризонтално и вертикално и за тим се говоре на памет. Питања и задатци, који спадају овамо, ово су: Како гласи трећи ред, пети ред? итд. На ком пољу стоји број 42 у шестом реду? У којим се редовима налази број 48? — Кад се тим начином научи један пут један, онда треба сваки дан да се понавља и дотле да се вежба, док не постане *ствар памћења* т. ј. дете не сме наслетку много да размишља, како гласи ресултат, одговор мора да дође одмах иза питања, и чим дете чује 7×5, одмах треба из његових уста да излети 35. Али није равнодушно, како се то постигне. Још једном наглашујемо, да се за то учење захтева најпре потпуно разумевање, што се постиже наочигледношћу, пријежно вежбање и врло често понављање, које се продужује годинама.

Напослетку се задају задаће и са више него два чиниоца, а бирају се и такве задаће, у којима ће се поновити све оно, што је пре тога предузимано.

б) *Множење десетица са основним бројевима и обратно.* Множе се чисте и помешане десетице са основним бројевима, н. пр. 3 ⋊ 20, 3 ⋊ 24. Наочигледно представљање бива на рачунаљци, где се за први пример овако ради: 20 = 2 десетице; 3 ⋊ 2 десетице = 6 десетица = 60 јединица. Кашње се ради са свим укратко: 3 ⋊ 20 = 60. И овде нека се граде редови, н. пр. 1 ⋊ 20 = 20, 2 ⋊ 20 = 40 итд. до 5 ⋊ 20 = 100. — Код 3 ⋊ 24 ради се овако: 24 = 20 + 4; 3 ⋊ 20 = 60; 3 ⋊ 4 = 12, 60 + 12 = 72, дакле је 3 ⋊ 24 = 72. Ред са 24 је овакав: 1 ⋊ 24 = 24, 2 ⋊ 24 = 48, 3 ⋊ 24 = 72, 4 ⋊ 24 = 96. — Кад треба основни бројеви да се множе са десетицама (чистим и помешаним), онда се обрну чиниоци и рачуна се као и досада.

Од новаца, мера и тегова може већ овде врло много да се употреби, нарочито при грађењу редова, н. пр.

1 туце = 12 комада	1 дан = 24 сата	1 фор. = 5 двадесетака
2 „ = 24 „	2 „ = 48 „	2 „ = 10 „
до	до	до
8 „ = 96 „	4 „ = 96 „	20 „ = 100 „

и т. д.

Још могу да се задају и овакве задаће: За 1 фор. добију се 12 килограма, колико за 7 фор. итд. Задају се још и задаће за понављање. Код тежих задатака за напаметно рачунање треба дозволити, да се забележе *задати* бројеви и бројеви, који се поступно *изнађу*, а нужни су за даље закључивање.

в) *Тиха вежбања* ослањају се са свим на усмена вежбања. Задаће остају у кругу таблице или је и прелазе, али производ не сме да пређе број 100. Пишу се редови, који су пре тога усмено предузети.

(Свршиће се.)

ПОСЕТА У ЗАВОДУ ЗА ГЛУВОНЕМЕ.

Учитељи једнога школскога среза у Белгији искупили су се недавно на свој редовни састанак и посетили су том приликом завод за глувонеме, који се налази у том срезу. Један од посетилаца описује ту посету овако:

Управник завода увео је посетиоце у једну велику дворану, где је десетак деце седило пред малим пултовима.

Прва дидактична вежбања, која чине глувонема деца, имају једино ту циљ, да регулишу и окрепе радњу органа за дисање. После се приступа учењу артикулованих гласова. На основу чињених испитивања за логичну класификацију гласова — по њиховој већој или мањој тешкоћи — установљен је овај ред: сугласници *и, т, к, ф, с, ш;* дугачки самогласници *аа, ое, ије*; за тим комбинације *иа, аи, ат, ка*, итд. Тим писменима уче децу ли очигледношћу, јер ниједан глас не могу да науче, ако им се не представи материјално, тако да га могу да виде или опипају. Кад треба

н. пр. да науче писме *а*, онда се изнесе пред питомце трака папира. Учитељ стави папир пред уста, затвори усне и после нагло отвори уста: питомци виде покретање папира и усана, те подражавају гестикулацију учитељеву. Учитељ мора шта више често да намести језик у питомца у положај, који је најзгоднији за произвођење артикулације.

Посетиоци су били изненађени постигнутим резултатима. Ти глувонеми изговарају — начином, који је са свим за разликовање — речи, читаве реченице, које означују облик или боју предмета, што су пред њима.

Али изненађење беше на свом вршку, кад су посетиоци присуствовали у другој једној дворани предавању о зецу, које је држао разредни учитељ.

Беше питомаца, који су после четири године наставе могли потпуно да опишу зеца и то гласом тако разумљивим, да би човек чисто сумњао, да се налази пред глувонемима, који су већином то још од рођења.

Тројица међу њима приповедаше басну: Вук и Јагње. Један од посетилаца *диктовао* је једном питомцу једну задаћу. Кад је дете задаћу на табли написало, стало је закључивати и распоређивати у најбољем реду операције, које беху нужне и читало је јасним гласом одговор.

Није ли то невероватно?

Кад су се тако посетиоци на практичан начин упознали са методом наставе, која је — о том су се уверили — произвела изванредне резултате, понуди им се управник, да им изложи теорију и постанак глувоће.

Појединости о карактеру и навикама глувонемих живо су занимале слушаоце.

Хипертрофија малога мозга чини, да област живаца за покретање знатно порасте и отуд долазе специјалне подобности, као велика покретљивост руку и ванредно јако развијена моћ подражавања. Тим подобностима користимо се при васпитању тих несрећних створова. Они не могу да схвате никакву генерализацију, састављају само најелементарније реченице, које се односе на предмете, о којима говоре, н. пр. име, облик и број. Глувонеми су врло ћутљиви и неприступачни чуству љубави према ближњему. Они не волу никога, јако су незахвални и не знају да обуздају нагоне. Готови су да насрну на своје другове из са свим ништавог узрока; без противљења подносе праведну каштигу, али свима могућим начинима траже да се опру укору, за који знају, да га нису заслужили.

Та слика није баш ласкава. Инак су учитељи завода јако одани својим несрећним питомцима, што се у осталом само по себи разуме.

Што може потпуно да одштети за несташицу оданости од стране питомаца, то је успех, који се постиже: глувонеми научи за осам година да говори и да разуме речи, које му се говоре; научио је какав занат и има — без сумње врло елементарно, али довољно — скоро сво образовање, које се даје у основној школи; није више створ одељен од других људи: васпитање у заводу дало му је место у друштву! (Le Progrés.)

РЕЧ ПРИ ОСВЕЋЕЊУ СПОМЕНИКА ПЕТРА АПОСТОЛОВИЋА ШКОЛСКОГ ДОБРОТВОРА.

Велештовани слушатељи!

Дозволите ми, да по обављеном свете наше православне цркве обреду, — да по освећењу крсног овог знамења, надгробног споменика овог неколико речи речем и вас мало поближе са покојником, чији гроб споменик овај означава, — упознам и на светло име његово барем овом приликом мало више упозорим.

У читуљи знаменитих мужева, — малене сада наше православне општине, негда пак знамените и на далеко чувене српске Ст. Андрије, светли на првом месту међу добротворима име знаменитог покојника, коме је овај скромни споменик подигнут и данас уз велецењено присуство ваше освећен.

Па да се запитамо овде, чији је то гроб, велештовани слушатељи, што га новоподигнути споменик овај обележава? Ко је тај знаменити покојник, што вечити санак у мрачном овом гробу ево већ 50 љета скоро борави?

Гроб је то *Петра Апостоловића*, ваљаног негда грађанина општине наше, честитог Србина Ст. Андрејског.

Гроб је ово оног великог добротвора нашег, који је након себе такав споменик оставио, да ће му се име, докле год буде сиротих, добрих и ваљаних ученика наше српске православне школе Ст. Андрејске славити и величати.

Гроб је ово оног отличног мужа, који је завештао лепу закладу, да се из ње сваке године у очи светлог празника Рождества Христова што више сиротих ал и ваљаних ученика наше школе заодену.

Јест штовани слушатељи, ово је гроб тога добротвора школске младежи наше, чија слика и нашу школску дворану дичи и украшава.

Па и општина наша благодарним осећајем према великом добротвору том обузета, подигла је скромни споменик овај великом свом *Сину*; поставила је обележје ономе гробу, који храни тљене остатке великог добротвора школског; подигла је видљиви знак, који показује место, где вечити санак бораве земаљски остатци Петра Апостоловића.

И заиста, велештовани слушатељи, колико је мален наш народ, ипак може он као ретко који други народ у свако доба показати доста знатан број мужева, који највећу радост своју у томе налазе, да народу своме што више добра учине, да принесу што веће материјалне жртве за опште добро свога рода. Ваљда у ниједног народа на свету нема сразмерно толики број добротвора народних, као у нас Срба; ваљда се нигде нежртвују и незавештавају толике знатне своте на просвету и напредак народни, као што то код нас видимо.

Узрок је тој лепој и узвишеној појави на сваки начин безгранична љубав према народу своме и његовом културном напредовању, што је једна од најлепших врлина, која Србина одвајкада краси.

Па кад погледимо заводе и закладе, односно фундације и заве-

штаје наше, што на просветне цјели служе, уверићемо се, да су их све до једне подигли и установили родољубни прилози дарежљивих руку дичних и неумрлих добротвора наших.

С тога је сасвим уместно и похвале достојно, што смо се и ми, штована Господо, данас овде искупили да достојно прославимо успомену освећења надгробног споменика једног човека, који је завештајем својим ступио у дичан ред отличних родољуба и добротвора наших.

Па само ово наше малено место поноси се лепим ôројем својих добротвора.

Поред сјајног имена Петра Апостоловића, светле још имена: Васе Пластића, Андрије Петровића (Чамче), Марије Маргаритовић, Јелене Бозда рођ. Белановић и многих других важнијих завештатеља и приложника, који се по опстанак, како српске народне школе, тако и дичних храмова Божијих састараше.

Штовани Зборе! Петар Апостоловић није умро. Име његово живи и живи ће докле је год ученика Ст. Андрејске српске народне школе!.. Богатство прелази од једног другом и пропада, ал добра дјела и благотворни завештаји јесу вечити споменици Зато, кога је Господ Бог лепим имањем благословио, тај нека чини, колико год више може добра своме роду, јер нема лепшега споменика и овога и онога света, него род свој љубити, народну просвету подпомагати и полезне задужбине дизати.

Заиста нема лепше на овоме свету, него након своје смрти лепо име оставити.

Нека је дакле слава имену Петра Апостоловића! Слава добротвору, сироте ваљане и честите школске дечице наше! И вечан му спомен од кољена на кољено!

Рекао на гробу Петра Апостоловића у Ст. Андрији 19. Априла 1884.

Ђорђе Голуб,
свештеник.

МИСЛИ О ВАЖНОСТИ ИСПИТА.

Од старина постоји у школству обичај, да се приликом свршавања појединих наставних степена, држе јавно, пред интересованим и другим општинством са ученицима испити у намери, да се види што се и како се шта на изв. степену учило, или другим речима, да се види, је ли вредно на изв. васпитање време и новац трошити. Тај обичај одржао се особито у осн. народним школама и дан данас у свом првобитном облику, где, на другим врстама шкôлâ, тај обичај мање више прелази у формалност

И ма да испити с дана у дан све то више постају у општем школству мање на цени, ипак неоспорно је, да је тенденција испита сасвим оправдана ствар. Сви они, којих се школа и њен напредак директно тиче, с правом ваља да потражују рачуна о раду од оних, који у њој раде; јер боме оставити разним људским наравима на вољу и савест, да раде на пољу, којег нас обрађивање толико много стаје, било би сасвим несаветно. Од вајкада тај се назор води у виду испита, а траје још непрестано на осн. народним школама. — Али, ако о ствари мало боље

промислимо, увидећемо, да поред свег тога, што испити тако важну улогу играју, ипак много им што-шта недостаје, а да потпуно одговоре цељи, за коју су постали, за коју постоје. Због тих недостатака, испити нити су, нити могу бити у потпуном смислу речи огледало шк. рада и напретка; због тога и нису испити она пресија, која учитеља на савесан рад и ред упућује.

Да видимо за што?! —

Испитна општинства, или да се за данашњи свет и век изразим, испитна изасланства, којих се ствар школе и њена напретка директно тиче, ако им је стало, као што им је задаћа, да добро проуче напредак или назадак школе из испита, ваља да буду у школским стварима стручњаци. То је једно врло важно правило. Па баш за то, само онда, кад испитна изасланства буду таква, моћи ће испити у потпуном смислу одговарати задаћама својима, и само ће тади моћи бити напретка по школама. Али, ако испитним изасланствима та нужна својства ма и најмање недостају, са школским ће се напретком рамати.

Наше доба подиже у сваком кутићу школе, и поставља у њих људе, да као стручњаци на њиховом напретку раде. Наше је доба прво тај корак учинило. Па природно је, да су школе подигнуте међ народ, који *само треба* школе, али који их водити и о њиховом се напретку бринути никако *неможе*. Тек онај зна ценити добро, који зна, што је то добро. У данашњем добу, та је неумесна ствар дошла у обичај и закон, да је поверен напредак школе, који се наравно мери по каквоћи испита људма, који врло често незнају шта је то школа, шта је то напредак. На толиким местима, због недостатка стручних људи испитна изасланства нису оно што би требала да су. Па шта је томе понајчешће последица? то, што такова испит. изасланства са таким се убеђењима са испита разилазе, која тумаче да је случајно испитно зло — добро, а случајно испитно добро — зло. У таковим случајевима може ли бити оправдан и сам испит?! —

Учитељи су међусобно и по спреми и по нарави врло различити. Они способнији учитељи, којима је стало до напретка школског, и неби требали надзора, па ни испита. Али, колики је број таквих?! — Грдна већина учитеља спада у другу врсту, те требају још те каква надзора. Но и ови не сви једнаког. Од толиких ове друге врсте учитеља, највећег би надзора требали они „вешти,“ „опробани“ и „способни“ учитељи, који и без икаква озбиљнија рада полажу испите пред онако нестручним изасланством са највећом лакоћом, те на тај начин долазе незаслужно до похвала, материјалних награда.

Таковим маневрима невешти учитељи сви без разлике много су заслужнији. Двоструко греши онај, који са знањем греши.

Ауторитетом данашњих наших испита дакле немогу се подстрекавати на рад и ред ни једна друга врста учитеља до оне, која је и сама таковог стручњачког образовања као и неспремна јој испитна изасланства. А тиме је врло мало учињено.

Испити би у потпуном смислу речи тек тада били оправдани, кад би испитна изасланства била састављена из оних људи, који су

школске струке, који су у школству чувени. Но пошто тога данас код нас недостаје, налазим да испити свршетком изв. наст. степена *неодговарају потпуно цељи, за коју постоје.*

Испити би се дакле, као такови какви су и за какве се узимају, могли изоставити. Они би и на основ нар. школама могли постати од формалне вредности.

А да се тиме неби покренули отворено у назадном правду, који би школи и њеном напретку више од штете но од користи био, ваљало би или друго што место испита поставити, или већ постојеће штогод поправити, и тако школски напредак осигурати.

Место испита, ваљало би учестати школске посете за време трајања наст. рада. Али и ту би морали бити пажљиви. Посећивање школа ваљало би поверити непристрасним, стручним у школству чувеним људма. Ти људи би требали водити белешке о својим путничким искуствима, и на основу тих бележака требало би водити школу њеној цељи. То би довољно било.

Изостављањем испита уз познати услов, постигло би се тушта добара, која данас иначе немамо. Цело наставно време изв. степена на тај би начин постало испит; тиме би се спремало за живот, а не за испитну церемонију. Школе би престале бити друго шта до огњишта за напредак. А што је главно од главних, то је, што би се на обиљнији рад упутили и они „вешти“ и „опробани“ шк. раденици, који за време девет месеци шк. године све друге послове обављају, само школске не, а десетог на врат на нос спреме све, што је нужно, да се кратковидо какво испитно изасланство очара. И обратно од овога, што би се рад савесних учитеља, који нису вични незаслужно се уздизати, у истини се упознао и што би ти учитељи према заслугама својим бивали узношени.

Услед свега што рекох, држим, да би се на овај начин шк. напредак и без испита са данашњом им важности, прилично унапредио.

Т. М.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Нови Сад*) Као министарски изасланик присуствоваће овогодишњем испиту зрелости у српској великој гимназији у Новоме Саду Оскар Азбот секретар у министарству.

(*Сарајево.*) Школски надзорник у Далмацији г. Главинић из Задра стигао је у Сарајево, да прегледа овдашњу велику гимназију. — У недељу 3. јуна отворена је у Рељеву свечано нова зграда богословије. Митрополит Сава приредио је тамо ручак за прве сарајевске нотабилитете.

(*Загреб.*) 5. јуна о. г. бијаше код бана депутација госпођа, те му је предала представку, у којој се моли, да се не укине кр. женска преparандија у Загребу. Бан је обећао, да ће представку проучити и одредити онако, како ће бити најбоље. — „Застави“ телеграфишу да је влада поделила право јавности српској учитељској школи у Карловцу. У идућем броју опширније.

(*В. Кикинда.*) Црквена скупштина примила је по предлогу црквенога

одбора учитељске карактерске земље у своју својину, а из прихода црквени одредила је годишњи 3300 фор. школском фонду у припомоћ, да из те своте побољша плате учитељима. (С)

(*Промена наставног плана за гимназије у Аустрији.*) Министар наставе барон Конрад разаслао је земаљским школским саветима наредбу, у којој јавља, да је наставна управа унела знатне поправке у досадањи наставни план за гимназије. Тај ревидовани наставни план важиће од идуће школске године. Промене се односе поглавито на учење латинског и грчког језика; закључено је, да се смањи број књига за наставу, али за то се има пређи темељније садржај оних књига, које су задржане. За историју и земљопис измењени су часови, у којима се ти предмети предају; у алгебри и геометрији подељена је садања форма наставе, а сферичка тригонометрија са свим је испуштена. У настави природних наука неће бити знатнијих измена, само у вишим разредима предаваће се најзнатније појаве из области геогнозије, палеонтологије и географског распрострањења животиња и биљака.

(*Осуда школских штедионица.*) У будимпештанском варошком већу изнет је предлог наставне комисије и маџистрата, да се изда ремунерација од 250 фор. оним учитељима, који су манипулисаки школске штедионице. Али варошко веће одбило је тај предлог, пошто установу школских штедионица сматра више за штетну него за корисну.

(*Неке удате учитељице.*) У општинском већу вароши Тирнаве закључено је поводом вотирања изванредног издатка од 60 фор. као трошка за заступање једне учитељице, која због порођаја није могла школу да држи, на предлог варошког фишкала, да се комуналне учитељице као удате учитељице не намештају. Али једна од њих пријавила је призив и тако ће доћи министарство унутрашњих дела у положај, да даде свој компетентан вотум у том тугаљивом питању.

(*Немачка.*) Ручан школски рад за дечаке био је заведен у неколико педагогијума у Саксонској, а сада ће се пробе ради завести и у једном пруском педагогијуму.

(*Чешка учитељска скупштина*) биће ове године 6., 7. и 8. августа у Табору.

(*Галичка.*) Осамнаеста велика скупштина педагошкога друштва биће у Тарнову 17., 18. и 19. јула по нов. кал.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

13. *Старинар српског археолошког друштва Година I. — Број 1. Са 4 фототиписане и 2 литографисане таблице. У Београду краљевско-српска државна штампарија 1884.* Вел. 8⁰ с. 48.

Тако се зове орган новооснованог српског археолошког друштва, који ће за сада свака три мѣсеца излазити под уредништвом г. М. Валтровића. Први број тога часописа приказује се изврсно и по својој унутрашњој садржини и по спољашњем изгледу. Ово му је садржај: 1. Приступ. 2. Откопавања у Костолцу, од М. Валтровића. 3. Српске сфрагистичке и хералдичке старине, од арх. Н. Дучића. 4. Споменице о узећу

Београда од Турака године 1688. 1717. и 1789. од Хуга Вајферта. 5. Босански новци нађени у атару села Лисог поља, од М. Валтровића. 6. Још не прочитан српски новац, од М. Валтровића 7. Разне вести од М. В. — Потање приказивање тих чланака превазилази нашу снагу, само ћемо даљега знања ради навести, да г. арх. Дучић у свом чланку поставља хипотезу, по којој нису на српском грбу као што се обично мисли 4 оцила, него су 4 *C*, која значе: Сава. Тај грб био је првобитно печат св. Саве и после српске цркве, а кад се Србија ослободила и кнежевина постала у овоме веку, примљен је за грб државни. — Чланови археолошког друштва добијају „Старинара“ бесплатно, а помажући чланови су сви они, који плаћају 6 динара годишњег прилога и при упису у чланство 2 динара. Чланови утемељачи плаћају најмање 120 динара, и то или у један пут, или у пет годишњих рокова. За нечланове стаје „Старинар“ годишње 10 динара, а појединн број $2^1/_2$ динара. Пријаве на чланство шаљу се чувару народнога музеја, г. Мих. Валтровићу у Београд.

РАЗНО.

(*Прослава педесетогодишњице књижевнога рада Дра Јована Суботића.*) Председништво „Матице српске“ издало је позив у свечану седницу књижевног оделења за недељу 10. јуна о. г. у 11 сах. пре подне у дворани код „Царице Јелисавете“ у Н. Саду ради прославе педесетогодишњице књижевнога рада Дра Јована Суботића са овим програмом: 1. Председник отвара седницу кратким говором; 2. Секретар друштвени А. Хаџић говори о животу и педесетогодишњем књижевном раду Дра Јована Суботића; 3. Откривање новозготовљене слике јубиларове и 4. Предавање сребрног лавровог венца јубилару.

(*О друштвеном положају жене*) држала је на давно у Цириху јавно предавање гђа А. Дирандова, позната као списатељка под псеудонимом Анри Гревиљ. Језгра њенога предавања је, да жена не треба да чезне за ничим другим, него да буде верна другарица и потпора мужевљева; највеће њено *право* су њене *дужности*, најлепши јој је украс венчани прстен и најбоље оружје трпељивост и љубазност, којом привлачи мужа домаћем огњишту.

(*Како брзо лете ласте.*) Талијански природњак Спаланцани понео је собом из Павије у Милано две ласте, које су у првој вароши имале младе. Кад их у Павији пустише, беху већ за 30 минута натраг у Милану, оне су дакле прешле растојање између та два места брзином од 140 километара за сât или скоро 38 метара за 1 секунад. Најбржи железнички влак нема ни у пола толику брзину.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Чобанцу. Плата 300 фор., приход уз свештеника 25—30 фор., $^1/_2$ јутра земље, стан и огрев. Молбенице до конца јула преч. г. Димитрију Милошевићу пароху и председнику Csobánka u. p. Pemáz via Ó Buda.

— Траже се у Мокрину 2 учитеља и 1 учитељица. За свако од тих места је плата 442 фор. 90 нов., 3 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до половине јула одбору срп. нар. вероисповедних школа у Мокрин.

НОВЕ КЊИГЕ.

Природне науке за народ и школу од Л. Бернштајна превео с немачког Божидар Савић. Свеска прва. Природне снаге I. У Београду краљевско српска државна штампарија 1884. 8° с. 157. Цена 1 дин. или 50 н.

☞ Идућим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на по године. Молимо их, да за времена понове претплату, како им се неби обуставило шиљање листа. Још се могу добити сви бројеви од ове године, а примамо и нову претплату на друго полеће. Потпуних „Школских Листова“ има још и од г. 1881. и 1882., од којих сваку дајемо за 1 фр. и од г. 1883., коју дајемо за 3 фр.

Ко жели, да му се лист шаље преко ферија под другом адресом, нека нам то јави. Доцније рекламације непримљених бројева неће се моћи уважити.

Позив на претплату. „ПЧЕЛА“ *илустрован орган за српске пчеларе.* Уређује *Драгутин Посниковић. Година друга.*

„Пчела“ излази један пут месечно на табаку велике осмине са више дрворезних слика.

„Пчела“ стаје годишње 6 динара или 3 форинта.

Претплату из Аустро-Угарске, Босне, Херцеговине, Црне Горе треба слати поштанском упутницом или у плаћеном писму једино књижарници Браће Јовановића у Панчеву.

До сад је изашло шест бројева *„Пчеле“* са овом садржином:

Број 1 (за јануар.) Друга година пчеле. — О запаћању талијанских пчела. — Американска и Гравенхорстова кошница. — Практично пчеларство у Црној Гори (у Пиперима.) — Црква и восак. — Пабирци: Пчеле у рату противу Турака. — Број 2 (за фебруар.) О запаћању талијанских пчела (продужење.) — Американска и Гравенхорстова кошница (свршетак.) — Практично пчеларство у Црној Гори (у Пиперима) (свршетак.) — Пабирци: Трећа редовна српска пчеларска скупштина у Земуну. Култивисање врбе. Вредна пчеларица — Број 3 (за март.) О запаћању талијанских пчела (свршетак.) — Одломак из речника за српске и хрватске пчеларе. — Највећи непријатељи пчела. — Славонско пчеларско друштво и њен орган. — Пабирци: Рационално пчеларство у Зајечару. — Број 4 (за април.) О запаћању талијанских пчела (свршетак.) — Шта нам сад треба радити на кованлуку. - Нешто за наше домаћице. — Пчелињак г. Јована Живановића професора и пчелара у Карловцима. — О пчеларству у Америци (превод с енглеског.) — Пабирци: Важно за српске пчеларе у Аустро-Угарској. О пчеларству у окр. алексиначком. Опомена пчеларима. — Број 5 (за мај.) О вештачком запаћању матица — Пчеле и биљке. — Како да се утамани метиљ. — Принос пчела и њихове потребе. — Етлова кошница. — Мрежа за хватањеројева. — О пчеларству у Америци (продужење.) — Како се дознаје да ли је восак чист. — Пабирци: Каква је добра матица и како се могу познати добре матице, Како пчеле справљају восак. Најновији напредак. — Број 6 (за јуни.) О вештачком саћу. — Пчеле и биљке (свршетак.) — Рационално (умно) пчеларство (продужење.) — Како се праве кутије за пренос меда. Пчеларска писма из Горње Крајине

У свима овим бројевима има 19 дрворезних и једна велика цинкографска слика.

„Пчела“ за прошлу годину може се добити повезана за 6 дин. или 3 фр.

У Београду 1, јуна 1884. Издавач „Пчеле“ књижарница *Велимира Валожића.*

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 12. У Сомбору 30. јуна 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

II. Опште васпитање у Енглеској.

(Свршетак.)

Имамо у руци сабрана предавања најзнатнијих енглеских и шкотских професора, у којима се доказује васпитна моћ хемије, физике, физиологије итд. — Морамо признати, да је у томе много истине. Нове катедре природних наука непрестано се оснивају на енглеским свеучилиштима. И техничке науке, којих корист у школама нису Енглези припознавали, почињу себи крчити пут. Инжењерске катедре, без којих су Енглези своју земљу просекли каналима и прекрилили жељезницама, најпосле су ипак подигнуте на Дурхамском свеучилишту, на краљевском колегу и на Лондонској свеучилиштној колегији.

Али једва се може очекивати, да ће Енглези имати икад толико мноштво техничких катедара, као што их видимо у земљи скроз нетехничкој, у Немачкој, где се скоро сваки фабрички обрт поноси засебном катедром

Но главна ствар у енглеском васпитању је — *карактер*, навика владати самим собом (selfgovernement), што је знамење сваког правог центлмена На одгајање и утврђење карактера обраћа енглеско васпитање главну пажњу. Стари енглески университети и знамените енглеске школе више су васпитни заводи него наставни.

Питомци живе по правилу у заводу, а тек изнимно станују по кућама и долазе само на науку у завод. У тим затвореним заводима влада некако у пола дух породични, у пола јавни и набљудава се много пута велика строгост. Оксфордски штуденти не уживају ни из далека ону слободу, какву смо ми научени сматрати за карактеристику ђачкога живота. Живе у колезима под непрестаним, скоро манастирским надзором и

дужни су да се повинују мноштву прописа, којима би се стешњен осећао и ђак немачке или наше гимназије.

Нема сумње, да аристократска и богата омладина, кад за час изађе из ограде Оксфордске, обилном мером накнади сва одрицања колежнога живота манастирског. Ипак се она навикне на послушност законима и кад се врати натраг, навлачи поново своје црно одело и старинске шешире без форме.

„Велику важност има у *васпитању* поука, већу пример' највећу управа (training)," говори енглеска педагогика. Не познајемо ни у једном језику речи, којом би се дало превести то енглеско »training.« Њим се исказује невидљиви дух наставног завода, који као неком жељезном вољом подчињава себи сваку личну склоност.

Мишљења смо, да није само та реч, него да је и сам појам, који она означује, нешто чисто енглеско. Разглашени ред немачке школе, касарнски запт француских колега нема ништа налик на тај *карактер* старих енглеских школа, који као невидљиви створ борави међ зуповима завода и подчињава себи у истој мери ђаке учитеље и слуге.

Школски запт одржавају поглавито сами ђаци. Он се састоји у послушности према написаним законима и наслеђеном реду, који се од столећа чува у многим старим школама. Преступника казне најчешће другови, и то са строгошћу, коју мора учитељ да умерава. За то чувају ђаци и своја права, призната написаним наређењима или утврђена стародавним обичајем. Самоуправа (selfgovernement), не самовлада, јако је развијена у енглеским школама.

„Чим раније почнете опхађати са дечаком као са зрелим човеком, у толико ће раније постати човек." Та изрека хладне, трговачке моралке Локеове која је опште обележје Енглеза, постала је аксиом енглеске педагогике и странац ће с дивљењем, помешаним са одвратношћу, да посматра мале, десетогодишње центлмене са округлим шеширима, који са свим озбиљно расправљају о свакидањим и важним стварима (с излетима, путовању на жељезници) и свуда знају себи да даду достојанство. У северној Америци дали су том истом педагошком правилу други правац; тамо није оно утицало толико на спољашњу, колико на унутрашњу страну.

У североамериканских ђака сусретамо непостојану смелост, која се јавља у ларману, непријатно дирају човека њихови

разговори о политици и њихова дрека по јавним митинзима. То је у неколико рђава страна англосаске педагогике, која прерано потире златни огртач наивности, којим је природа покрила лака крилашца детињства; ако и не ствара незреле философе-систематичаре, рађа зато ону превремену уздржљивост и неприступачност, које успевају истина у животу, али у зрелога човека одишу хладноћом, а не детету нам их је мучно гледати. Ти мали, хладни центлмени, који знају *да се држе*, нешто су одвратно за нашу славенску нарав.

Енглеско васпитање тако је јако заузето за оно, што је корисно, да често занемарује лепоту; оно мисли само на оно, што је од трајне користи за живот, и пре но што је време кида цвеће, које и без тога рано вене. Али мислимо, да васпитање, које образује у детету будућега човека, не сме заборављати, да је и детињство доба живота и то често најлепше његово доба.

Него какав је карактер народа, такав је и карактер његовог васпитања; усред најразвијенијег америчанског живота, где је све тако лепо и практично уређено, Русу је поред све удобности тесно и загушно.

У Енглеској је, као што рекосмо, јавно васпитање ствар појединаца, не владе. Не обзирући се на то ни на његове схоластичке форме, које на први поглед изгледају противне обртничком значају земље, није можда нигде васпитање тако проникнуто народним карактером као у Енглеској. Оно се ту створило са свим самостално, не позајмљујући и не подражавајући ништа, све је произашло из историје народа. Васпитање је досад главним сачиниоцем историјског развитка британске основе, коју као свето преноси с поколења на поколење.

Француски публициста Монталамбер са свим право означава васпитни систем Енглеске, ком на челу стоји Оксфорд и Кембриц, као главан стуб британске конштитуције. И демократска странка увидела је, да је стара британска педагогика, скроз и скроз проникнута аристократским карактером, главна сметња за извађање оних централишућих и нивелишућих планова, које енглеска демократија тежи да уведе у живот. Зато нападају демократе жестоко на старе корпорације Оксфордске и Кембрицске, пребацујући им застарелост, устојаност и неспособност и ишту од њих реформе по немачком начину.

Али стари университети држе се досад чврсто и веома споро припуштају оне реформе, које су се јасно показале као

неопходна потреба у народном животу. Они не престају васпитавати енглеске џентлмене, уче их обичајима предака и с поносом додају нове слике дугоме реду оних, којима су украшене готске дворане њихових колегија. Те слике доказују, колико се врсних мужева спремило за јаван рад у старинским зидинама енглеских свеучилишта, о којима пише Канинг:

„Што наша историја показује скоро непрекидни ред људи, који су у најочајнијим временима били стуб отаџбине, јаки у речи и на делу, што нам не оскудевају ни у једној грани државне управе људи. који знају наћи средства и постићи циљ, за то морамо бити захвалношћу обвезани пре свега уставу наших јавних школа и свеучилишта.“

Васпитање сиротиње, на коју се почиње сада у Енглеској пажња обраћати, ништа не мења аристократски карактер енглескога васпитања. То није ништа друго него милостиња, коју богаташ баца просјаку, дело хришћанскога милосрђа, с којим енглески џентлмен спаја тако понос свога рода, и напослетку мера мудре полиције и финанцијални обрачун грађанства, које знаде, да је издржавање преступника у затвору, камо сиромаха најчешће одводи незнање, много скупље, него његово васпитање.

Туробни назив „Школе за напуштене“ (ragged schools) означава већ сам характер тога васпитања. Али педагошка филантропија енглеска једва да ће моћи савладати грубо незнање пауперизма. Ужасна та појава расте у огромним размерама Умирио се истина за час срушењем царине на жито и исељавањем у Америку, које је важније за Ирску него за Енглеску, али то су палијативна средства, која помажу за неко време.

Теорија Малтусова, која је грозна за све и коју нико није оборио, није за Енглеску више теорија, него најважније питање, које сваки час куца на врата и као баснословна авет захтева нове и нове жртве.

Верујемо, *да ће људи решити* и ту Сфингину загонетку, али досад није решена.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Други разред.

(Свршетак.)

Дељење. Број, који се дели, зове се *делимак*; број, којим се дели, зове се *делитељ*; број, који се добије, пошто се дељење изврши, зове се *количник*. Имена та треба да дођу тек онда на ред, кад деца ствар добро разуму.

Дељење се оснива на двема напредставама, на *садржавању* и на *деоби*. Кад се пита: Међу колико деце могу да се поделе 48 новч., па да свако дете добије 6 новч.? онда закључујемо: Од 48 новч. може толико пута по једно дете да добије 6 новч., колико пута могу 6 новч. да се узму од 48 новч., или колико се пута 6 новч. у 48 новч. налазе, *садрже* т. ј. 8 пута, дакле између 8 деце. Ту имамо дакле посла са представом *садржавања*. Али кад се пита: Међ 6 деце имају подједнако да се разделе 48 новч., колико ће новчића добити свако дете? онда закључујемо: Свако ће дете добити *шести део* од 48 новч т. ј. 8 новч. Овде имамо дакле *деобу*, разлагање у једнаке делове. У оба случаја су 48 новч. у 6 једнака дела раздељена, т. ј. у 6 пута по 8 новч.

Код прве задаће гласио је одговор 8 деце, код друге 8 новчића. Разлика је дакле само у именовању резултата, које опет зависи од питања. Али одмах овде треба да се почне строго да пази на то, да решење одговара питању. Промењивање представа показивало би, да се при решавању не мисли. Томе треба рано на пут стати и нипошто не дозвољавати решења као н. пр. ова: а) Међу колико деце могу да се поделе 48 новч., па да свако дете добије 6 новч.? *Шести део од 48 новч. је 8; дакле 8 деце.* Али по задаћи не треба 48 новч да се деле на 6, него на 8 једнаких делова. Или: Међу 6 деце имају подједнако да се разделе 48 новч., колико ће новчића добити свако дете? *Једно дете добиће толико новчића, колико се пута 6 у 48 налази.* Али 6 деце не могу да се налазе никад у 48 новчића; такво решавање је дакле несмисао!

Ове представе треба зато помоћу примењених задаћа да постану деци јасне, јер су у примени обе форме једнако оправдане.

Дељење је, чим се тиче броја, који лежи изван таблице множења, већином врло заплетен посао; зато је потребна прилична доза стрпљења, да се не пренагли, него да се постепено и полагано прелази са лакшега на теже. Али кад се сретно савладају прве тешкоће, онда је врло много задобивено за доцније случајеве.

I. *Садржавање.* а) *Садржавање у кругу таблице.* На рачунаљци се покаже и деца говоре:

1 = 1 × 1, дакле се 1 у 1 налази 1 пут,
2 = 2 × 1, „ „ 1 у 2 „ 2 „
3 = 3 × 1, „ „ 1 у 3 „ 3 „
до
10 = 10 × 1, „ „ 1 у 10 „ 10 „
2 = 1 × 2, „ „ 2 у 2 „ 1 „
4 = 2 × 2, „ „ 2 у 4 „ 2 „
6 = 3 × 2, „ „ 2 у 6 „ 3 „
до
20 = 10 × 2, „ „ 2 у 20 „ 10 „

Тако се исто ради са трећим, четвртим итд. до десетим редом, најпре очигледно на рачунаљци и после у глави. Али никад се не сме прелазити на нов ред, док се предходан не зна сасвим сигурно. Код дељења се морају ређати један за другим многи закључци и у том лежи тешкоћа, коју оно проузрокује деци. Али то не треба учитеља да поплаши; јер

кад се само број 2 научи једном као што треба, онда ће посао са оним другим бројевима бити сасвим лак. Писмено израђивање оставићемо на страну, догод деца сасвим добро ствар не знају. Из онога, што се пре учило, има доста градива за понављање, које никад не шкоди. За темељно вежбање са бројем 2 нека се употребе 4 па и 6 недеља. Остале све бројеве проћи ћемо после скоро за исто време.

Доцније се могу редови изговарати и на овај начин:

3 се у 3 налази 1 пут, јер је $1 \times 3 = 3$
3 „ „ 6 „ 2 „ „ „ $2 \times 3 = 6$
3 „ „ 9 „ 3 „ „ „ $3 \times 3 = 9$
до
3 „ „ 30 „ 10 „ „ „ $10 \times 3 = 30$

После сваког реда стављају се многе помешане и примењене задаће. За тим долази *садржавање са остатцима* у кругу таблице множења. И ово се вежба најпре у редовима, доцније ван редова. При том нека се не пропусти очигледно представљање на рачунаљци. Код 3 у 19 покаже се, да је $19 = 6 \times 3 + 1$, дакле се 3 у 19 налази 6 пута са остатком 1.

б) *Задаће о садржавању, које прелазе таблицу.* Деле се: аа) чисте и помешане десетице са основним бројевима, н. пр. 5 у 80 и 6 у 84; бб) чисте десетице са чистим и помешаним десетицама, н. пр. 20 у 60, 16 у 80, и вв) помешане десетице са помешаним десетицама, н. пр. 24 у 96. Начин решавања је за 5 у 80 овај: $80 = 50 + 30$; 5 се у 50 налази 10 пута и у 30 још 6 пута, дакле се у 80 налази 10 пута + 6 пута т. ј. 16 пута. Код задаће 6 у 84 разложи се 84 у $60 + 24$. Код 20 у 60 ради се укратко: 20 се у 60 налази 3 пут, јер је $3 \times 20 = 60$. (Покаже се на рачунаљци.) Код задаће 16 у 80 нека деца покушају са 2×16, 3×16 итд., док не дођу најпосле до 5×16. Исто тако код 24 у 96. За тим долазе задаће са остатцима, које се на исти начин поређају и решавају. Код тих задаћа треба поглавито пажња да се обрати на питање: Колико се пута неки број у другоме садржи.

в) *Тиха вежбања* задају се само у форми: 5 у 45 = 9, што се чита: Колико се пута садржи 5 у 45? Тако се раде цели редови. Код задаћа са остатком напише се поред количника остатак, н. пр. 6 у 29 = 4, остатак 5.

II. *Деоба.* И деоба се наслања као и садржавање на таблицу множења. Вежба се овако:

$2 = 2 \times 1$, дак. је 1 половина од 2,	$4 = 2 \times 2$, дак. је 2 половина од 4,
$3 = 3 \times 1$, „ „ 1 трећина од 3,	$6 = 3 \times 2$, „ „ 2 трећина од 6,
$4 = 4 \times 1$, „ „ 1 четврт. од 4,	$8 = 4 \times 2$, „ „ 2 четврт. од 8,
до	до
$10 = 10 \times 1$, „ „ 1 десетина од 10.	$20 = 10 \times 2$, „ „ 2 десетина од 20.

На тај начин ради се са свима осталим редовима. За тим се тражи од сваког броја у другом реду половина, од сваког броја у трећем реду трећина, од сваког броја у четвртом реду четвртина итд. После се стављају помешане задаће, н. пр.: Колико износи 4. део од 36? Од ког броја 7 је 5. део? Који је део 6 од 42? итд. Код *задаћа са остатком* нека се

овако ради, н. пр. $^1/_6$ од 50 = ? 50 = 48 + 2; $^1/_6$ од 48 = 8, дакле је $^1/_6$ од 50 = 8, и 2 преостају.

б) *Задаће, које прелазе таблицу*, узимају се у истом реду, као код садржавања под б.) Кад ваља да се нађе 4. део од 96, онда се ради: 96 = 80 + 16; 4. део од 80 = 20, 4. део од 16 = 4, дакле је 4. део од 96 = 24. Да ученик нађе 12. део од 68, мора најпре да гледа, је ли то 1, 2, 3 итд., док не дође најпосле на 12 ⋈ 5 = 60, да је 5 дакле 12. део од 68, и остатак 8. Примењене задаће олакшавају ученицима много пута посао дељења.

в) *Тиха вежбања* су иста као код садржавања.

Дељење пружа прилику, да се ученици упознају са читањем и писањем разломака. Ма да смо ми имали посла само са основним разломцима, ипак могу код тих вежбања да дођу и изведени разломци, кад делове узмемо по више пута. Пошто је $^1/_3$ од 15 = 5, онда се покаже, да су 2 таква деле, дакле $^2/_3$ = 2 ⋈ 5 = 10. Исто се тако учи, колика је $^1/_7$, $^2/_7$ итд. до $^6/_7$ од 42.

Зарад вежбања са именованим бројевима пишу се ови редови:

12 комада = 1 туце	7 дана = 1 седмица
24 „ = 2 „	14 „ = 2 „
до	до
96 „ = 8 „	98 „ = 14 „
12 комада = 1 туце	7 дана = 1 седмица
13 „ = 1 „ 1 ком.	8 „ = 1 „ 1 дан
14 „ = 1 „ 2 „	9 „ = 1 „ 2 „
15 „ = 1 „ 3 „	10 „ = 1 „ 3 „
итд.	итд.

Вежба се претварање сатова у дане, комада у туцета, дана у месеце итд. После се задају још и овакве задаће: Једна оловка кошта 4 новч.; шта кошта 1 туце? За 9 новч. добију се 6 комада; колико се комада добију за 72 новч.? 24 фунте коштају 72 новч; шта кошта 1 фунта?

Напослетку нека се посвети још особита пажња бројевима, који најчешће у животу долазе. Овамо спадају бројеви 10, 12, 24, 50 и 100. Пошто је број 100 најважнији, то да покажемо на њему, каква све вежбања треба да се предузму: 100 = 100 ⋈ 1 = 50 ⋈ 2 = 25 ⋈ 4 = 20 ⋈ 5 = 10 ⋈ 10 = 5 ⋈ 20 = 4 ⋈ 25 = 2 ⋈ 50 = 1 ⋈ 100, дакле се 1 у 100 налази 100 пута, 2 у 100 50 пута, 4 у 100 25 пута, 5 у 100 20 пута, 10 у 100 10 пута, 20 у 100 5 пута, 25 у 100 4 пута, 50 у 100 2 пута, 100 у 100 1 пут, и по томе је дакле $^1/_{100}$ од 100 = 1, $^1/_{50}$ од 100 = 2, $^1/_{25}$ од 100 = 4, $^1/_{20}$ од 100 = 5, $^1/_{10}$ од 100 = 10, $^1/_5$ од 100 = 20, $^1/_4$ од 100 = 25, $^1/_2$ од 100 = 50. Код тих вежбања могу да се употребе ове примене: Пошто је $^1/_2$ од 100 = 50, то је $^1/_2$ фор. = 50 новч.; пошто је $^1/_4$ од 100 = 25, то је $^1/_4$ фор. = 25 новч.; пошто је $^1/_5$ од 100 = 20, то је $^1/_5$ фор. = 20 новч.; пошто је $^1/_{10}$ од 100 = 10, то је $^1/_{10}$ фор. = 10 новч. итд. На исти начин ћемо учити и разломке од центе, хектолитра, метра итд. За мало часова неће дакако моћи тако да се пређе број 100; биће нужни рачунски часови од 2 до 3

месеца, да ученици стеку у томе потребну вештину. Али толико времена и *мора* том предмету да се посвети, јер баш он обухвата оно, што сваки час треба у свакидањем животу.

За задавање задаћа нека се учитељ служи „Рачуницом за срп. нар. школе II. књига“ (изишла код Браће Јовановића у Панчеву.)

Тим је исцрпљено прописано градиво за други разред српских народних школа.

ДОБРОТВОРИ СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СТ. АНДРЕЈСКЕ.

Поводом чланка у бр. 10. Школскога Листа, у коме беше реч о подизању надгробног споменика завештатељу школском Петру Апостоловићу и о другим добротворима српске школе у Ст. Андреји добио је уредник овога листа писмо од једног уваженог старог пријатеља свог, мужа у књижевности нашој заслужног, који је у Сент-Андреји рођен. У писму том допуњује се горњи чланак са споменом врстних добротвора школâ Сент-Андрејских, о којима дописник наш из Сент Андреје у горњем чланку свом није ништа навео. С тога по опуномоћењу велеуваженог пријатеља свог из писма његовог саобштавам следеће наводе о другим добротворима школе Ст. Андрејске, у допуну чланка што под овим насловом изађе у Школском Листу. Пријатељ нам о томе пише овако:

„Ја известно знам да је при школи српској у Сент-Андреји постојала заклада „Поп — Нешковића,“ из које су о испитима добри а сиромашни ученици добијали поклоне у новцу. И ја сам из тог фонда као дете бивао обдариван. То се чинило с неком свечаношћу, коју су ђаци очекивали радошћу и нестрпљењем. На ту свечаност долазаше обично надзиратељ над српским школама у оно време Јован Берић старији и после пок. Јевгеније Ђурковић а по некад и епископ будимски Платон Атанацковић, а наравно да су искупљени били на свечаности и сви отличнији Сентандрејски грађани. Школски тутори побринуше се, те набавише нове талире и цванцике, што су деци давани. Најпре су обдаривана деца најстарија, која су учила нешто и латински, јер се тада у најстаријој класи ове школе учила латинска граматика и то тако добро, да су добри ђаци из те школе више знали него они који су учили јавну гимназију. Мој тадашњи учитељ Васа Арсеновић био је човек бистар, речит и умео је деци врло јасно да казује оно што су требала да науче. Сећам се да сам од њега толико рачуна научио, да доцније, прешавши у гимназију, није ми требало ништа да учим; јер сам све оне рачуне знао што су се у вишим разредима у гимназији учили, а било је тада у гимназији шест разреда.

Из фонда Нешковићевог давана је деци награда овако. Прозивано је свако дете поименце и прозвани с поносом ступао је пред сто, са ког је поштована и добродушна старина, наместник протопресвитерата Јован Недић узимао појединце гомилице лепих сребрњака и даваше уз лепу поуку изабрањој за обдарене деци. Из овога се види дакле, да и покојни Јефта Нешковић, који је установио тај фонд, долази у ред добротвора српске сентандрејске школе и заслужује да се о њему што више спомене

онда, кад се помињу добротвори школе сентандрејске, на треба да се то учини тим пре, што је његова заклада ранија од апостоловићеве и можда је била повод овој. Дописник Школскога Листа П. Б. из Сент-Андреје учиниће услугу историји наше образованости, ако о покојном Јефти Нешковићу што више у Св. Андреји дозна и саобшти, а то треба да учини што пре, јер тамо нестаје већ људи, који су кадри да му о томе даду поуздана обавештења. И донде, док то неучини, нека се зна што је мени о њему познато. Слушао сам у дстињству, да је покојни Јефта Нешковић нашао негде (ископао) неко големо благо, па да је тако обогативши се купио велико добро и постао властелином. Пре но што је постао племић, било му је породично име „Поп — Нешковић," а кад је постао племић поче се прозивати „Нешко." Јефта је имао сина Лазу, иза кога је остало више деце и то три сина: Јулије, Јефта и Павле; и четири кћери: Милица, Марија, Злата (Аврелија) и Хермина. По смрти Лазиној деца се поделе у имању и многа од њих као и сама удовица умру.

Осим Јефте Нешка у ред добротвора школских у Св. Андреји долази и онај честити Србин, који је школи поклонио онај виноград код рита, који је, ако се неварам, некада био једини извор, од куд су се црпели потребни новци за плату тамошњих српских учитеља.

Најпосле међу добротворе новијега времена долази Василије Пластић трговац трнавски, родом сентандрејац. Он је тестаментом својим оставио закладу од 1000 фор. да се приходом отуд одевају сиромашна деца православних родитеља, што се уче у школи Ст. Андрејској. Исти Пластић свршивши у Сент-Андреји два нижа разреда школска оде у у трговину, па трудом својим стекао је у Трнави прилично имање, и у завештају свом наредио је, да се по смрти његове жене, из његовог имања оснује заклада при школи Сент-Андрејској од 1000 фор. који да носи његово име а приход да се употребљује на цел, коју напред споменух. Познато ми је да је тај фонд ступио био у живот, и зато се баш чудим да дописник ваш из Сент-Андреје о њему ништа споменуо није. Нека се дакле потруди г. Б. да се о томе обавести па нека путем Школскога Листа саопшти свету и сама правила тог фонда; јер народни учитељи треба да буду главни чувари просветних задушбина.

Именовани Пластић помагао је и за живота добре ученике. Ма да је био човек нешколован и тако рећи изгубљен у туђинштини, имао је осетљиво срце за цркву и за српство. Он је по препоруци једног свог сродника установио фонд од 5000 фор. за подпомагање добрих а сиромашних ученика у гимназији карловачкој; а на Сент-Андрејске српске школе завештао је 1000 фор. Правила за тај фонд, која је његов поменути сродник сачинио приложио је свом тестаменту да буду састав његове последње воље. Из казанога види се да и Василија Пластића треба уврстити међу добротворе Сент-Андрејске школе, као што се он међу добротворима карловачке велике гимназије достојно слави сваке године ради примера за подражавање.

Саобштавајући горње редке из приватног писма уваженог пријатеља свог, уредник овога листа умољава и од своје стране г. дописника

из Ст. Андреје да изволи набавити преписе горепоменутих заклада и друге извештаје о истима, које ћемо драге воље у Школском Листу печатати с жељом, да се народ наш путем јавности упознаје са народним добротворима и са руковањем просветних заклада својих.

Н. Ђ. В.

ВЕЋЕ ОБЗИРАЊЕ НА РАЗВИТАК КАРАКТЕРА КОД ЂАКА.

Превео из Висове књиге „Pädagogische Vorträge“ М. С. Кончар, нар. уч.

Прекрасно је преставити себи, да се човечија природа може увек боље развијати васпитањем и да ово можемо скалупити у облик, који је примерен човечанству. Васпитање је велика тајна савршености човечије природе. *Кант.*

Кад говоримо о јачем обзирању на карактерно развиће, није нам ни на крај памети, да пребацујемо штогод школи. Увиђавни учитељи свакад су постављали метом васпитања хармонично развиће душевности и развиће добра карактера. Али један ид најзнатнијих захтева, што га јавно мнење данашње добе од школе иште, дало би се овако рећи: „Школа није само наставни завод, она мора више радити за васпитање, за развиће срца и карактера. Мање знања а више васпитања.“ То је парола знаменитих заступника јавне штампе. Заступници школе и њезиних интереса не смеју да брзо пролете мимо овакав захтев. Ствар је тако важна, да треба сваки учитељ бар да се испита, да ли је увек сва средства употребио у сврху „васпитања“, и да ли је збиља и у свако доба био васпитач као што је био настављач.

Горњи захтев јавнога мнења тражи се с тога, што се често туже у наше време на растућу разузданост и подивљалост младежи. Такове ћеш тужбе чути у Немачкој и Швицарској.

И ако је растућа подивљалост збиља чињеница, нико јој главнога узрока не ће тражити у школи У обитељи је недвојбено главни узрок тому. Петљанија и уживање данашњега племена ослабили су обитељски живот, што неповољно уплива на младеж. И црква је у наше доба — на жалост — изгубила од свога васпитнога уплива на народ, *обитељ* и младеж. Али што је мање младежи обитељ и црква, тим јој више мора бити *школа*, и тим већма морају учитељи испитивати сва средства, која су на располагању у сврху васпитања младежи.

Недвојбено је, да је заснивање *нравнодобра карактера* коначна *мета васпитања*. Ово одређење мете васпитања тако је једноставно, да ју с тога многи учени педагози не су могли да употребе него су друге сваки на своју руку успостављали. Не ћемо о њима ништа даље расправљати.

Под карактером разумева се трајни правац васцеле особне тежње. Ну пошто тежња може бити нравна и безнравна, има и нравна и безнравна карактера. Безнравни је карактер испуњен саможивошћу, те га

она и управља. „Таленат се развија у тишини а карактер у животу.“ Ове нам песникове речи кажу, да је тек живот са својима борбама и бурама права школа карактера. Развиће карактера не пада дакле у добу школских година. Па ипак има школа срестава да развиће карактера или унапреди или устави. Није свеједно, држи ли се школа принципа саморадиности ђака или механизма, да ли у школи влада веселост и равнодушност или огорчење и опакост, да ли учитељ увек и свагде највише пази на нравно расположење или се задовољава самим успехом.

Пошто се карактер изјављује тежњом, оснива се на развићу воље. Вољом пако не управља само спознаја него и чуства. Целовитост чустава и расположаја, што у души постоје, назива се душевност. Развиће карактера оснива се дакле и на душевности. Развиће душевности и воље морају ићи раме уз раме, ако треба да се развије добар карактер. *Дистервег* означује душевност не само као врело чустава, него шта више и као корен разумна делања и као темељ енержије и карактера Филозоф *Шопенхауер* иде још даље, јер морално делање сваћа на „сажалење“ дакле на чуство Њему је душевност прави извор нравности, а питање душевнога развића било би главно питање васпитања.

Развиће душевности оснива се на развићу чуства. Осим чулних чустава има и симпатичних, естетичних, интелектуалних, моралних и религијозних чустава.

Симпатична су чуства она, која се разбуђују туђим добром и злом. Сажалење, сувеселье, ненавист, злурадост, итд. јесу дакле овакова чуства. Деца имају у опште велику склоност сучуству. Јасно је као сунце, да сучуство и сажалење могу да натерају вољу делима милости и љубави, нравнима делима. Васпитач ће дакле њези ових чустава обратити велику бригу. Да се разбуди сучуство, мора учитељ настојати, да у својима ђацима узњегује поштованье и љубав људи. Ђаци морају с тога да познавају особито *добре стране* људи али тако, да их не обухвати једнострани оптимизам. Скандалозна литература не сме ни најмање бити позната ђаку. Човек треба да у наставу изађе у свом достанству и крепости. Религијозни поглед свѣта повишује достојанство човеково. Песничтво, црквена и светска историја дају богат материјал, којим ће се у ђака усадити штованье и љубав људи. Учитељев пример у његову сажаленју људи и људских удеса никада не ће промашити уписка на децу. Веселост школе, пријазност и доброта учитељева и унапређење ђака разбуди ће у ђаку чуство захвалности и уски духовни саобраћај са саученицима преокреће се у сувеселье, сажалење, сношљивост, отвореност, праведност а то су клице друштвених крепости. Невоље људске нека се описују ђаку живима бојама, и нека се ђак рано учи, пренети се у положај других људи У повестничкој настави можно је то само биографијама. И природне науке морају описима из живота индивидуа разбудити сучуство ђаково. У ту сврху основали су ђаци у појединим земљама друштва на обрану животиња.

Чуства, која се пробуђују предочењем љупкости, лепоте, узвишености називају се *естетична* чуства. Она настају суделованьем душевности са чуловношћу. Естетично чуство може да буде богато врело чистих

животних радости, обрана проти суровости и простоти и ускоравање правности човечије. Све, што рани чуство лепоте, једноставности и хармоније, разбуђује естетична чуства. Дела *лепе уметности* и живе бољке требало би да ресе школску собу; једноставна, лепа *народна тема* и *поезија* читанке ваља да развесељују срце а све лепо и узвишено у слободној *природи* божијој мора се ђаку у природописној настави уносити у свест. Све, што му се не свиди и противно је његову *свиду*, мора се отстранити. Све, што је лепо, зато је, да узвиси достојанство човеково и с тога је у уском одношају с правношћу. Зато не сме учитељ ни његу ових чустава да пушти из вида.

Весеље за истину, сигурност, разговетност и ред јест *интелектуално* чуство. О овом чуству пева Шилер у својој песми на „весеље“: „Са огњишта истине смеши се она истражитељу.“ Интелектуална дакле чуства свечана су за учине спознаје. Према томе унапређују се разумном, очигледном, бистром и уверљивом наставом, која особито захтева саморадиност ученикову. Настава пако, која није ништа друго до предрицање и напаметно учење неразумљивих реченица и догма не може ништа друго да ускорује до зловољу, негодовање, неизвестност и замршеност и с тога нанаша шкоду душевном развићу. (Наставиће се.)

ШКОЛСТВО У СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА.

Народна настава се у новије доба знатно подигла. Узрок томе лежи у бољој наставној методи, у савршенијем образовању учитеља и у богатом школском фонду разних држава. У народним школама свију држава и територија је настава слободна, бесплатна и безконфесиона, тако да је свима приступачна. Веронаука се не предаје у школи. Црква је одељена од државе; с тога нема црква ни најмање контроле над народним школама, које стоје под државним надзором.

Организација школства је у већини држава демократична. Народне школе раздељене су у школске диштрикте; сваки школски диштрикат има школског саветника, кога бирају по општем праву гласања становници диштрикта. Над разним географским школским диштриктима стоји сресни школски суперинтенденат, кога такођер народ бира, а над свима народним школама у држави води надзор опет народом изабрани државни школски суперинтенденат.

И учитељски се сталеж у новије доба знатно поправио. Том су поглавито допринеле нормалне школе или учитељске семинарије, у којима се образују ваљани народни учитељи и учитељице. У Сједињеним Државама има око 250 нормалних школа, у којима раде 1500 нормалних учитеља. Наставни предмети у тим нормалним школама су поглавито: слободни писмени састави, повесница, књижевност, земљопис, практичка педагогика, реторика, основи геологије, ботаника, хемија, физика, физиологија, аритметика, геометрија, цртање, музика и од чести и немачки и француски језик. Учитељи и учитељице, који се образују у тим нормалним школама две-три године, добију пошто положе испит диплому, на основу које се намештају као учитељи. Али у вишим варошким школама наме-

штају се већином само такви учитељи, који су стекли на универзитетима класичко и научно образовање.

Број народних учитеља износи преко 300.000, где је број женских учитеља од прилике за четвртину већи од броја мушких учитеља. Просеком износи плата учитеља 50 долара месечно за мушке и 30 долара за женске учитеље; она се мења по степену школе; у варошким школама износи плата по степену школе за мушке учитеље 750—2500 долара годишње, а 650—1500 долара годишње за женске учитеље.

Битна разлика постоји између слободних народних школа по варошима и по селима. Варошке школе су скоро редовно раздељене у 8 степена, тако да је највиши степен у многим варошким школама уједно припремни разред за одлазак на академије. У новије доба уведене су у више степене варошких школа природне науке, књиговодство, технологија и т. д. Сеоске школе су се, одкако су ступиле у живот нормалне учитељске школе, изванредно поправиле. Пре се главна настава састојала у читању, писању и рачунању, а сада се у многим државама уче још историја, географија, граматика, грађански устав републике, природопис итд.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Испити о учитељској способности*) у српској учитељској школи у Сомбору почели су 21. јуна и трајали су до закључно 25. јуна т. г. под председништвом главнога школскога референта високородног господина дра Ђорђа Натошевића и уз заседање благор. г. шк. референта С. В. Поповића и окружног проте сомборског пречасног господина Љубомира Купусаревића као изасланика народног школског савета. Испиту је предстало 18 кандидата и 27 кандидаткиња. О резултату испита јавићемо у идућем броју.

(*Загреб.*) Српски самостални клуб поднео је хрватском сабору у седници од 8. (20.) јуна „Законски предлог о уређењу послова односећих се на црквено-школску автономију Срба српско-православне вере у краљевинама Хрватској и Славонији, као и о употреби ћирилице.“ Прва два параграфа тога предлога гласе: „§. 1. Срби исповедници вере српско-православне у краљевинама Хрватској и Славонији, станујући у српској самосталној митрополији власни су уз приуздржај права врховнога надзора Његова Величанства послове своје цркве, школе и овамо односећих се закалада, у свом српском народно-црквеном конгресу, сазваном по патријарху-митрополиту српском, за све исповеднике исте цркве, припадајуће патријаршији — миирополији српској — самостално решавати и уређивати у границама земаљских закона и те послове по својим органима руководити и њима управљати у смислу установа створених на тим народно-црквеним саборима и одобрених по Његовом Величанству. §. 2. Исповедницима исте вере уједначава се на темељу начела о равноправности потпомагање том црквено-школском автономијом установљених института са размерном потпором из земаљских средстава.“ Предлог тај потписало је 15 Срба посланика. Ради предходне расправе тога предмета изабрао је сабор одбор ad hoc од 9 лица.

(*Сарајево.*) На православној богословији у Рељеву треба да се 1. октобра о. г. попуне два наставничка места. Земаљска влада расписала је већ на иста стечај. Траже се професор за богословске и помоћни учитељ за световске предмете. Првоме ће бити плата 1500 ф., другом 1000 ф., уз то ће један и други имати стан у заводу и заједничку храну са питомцима. Прво место могу добити само православни свештеници, за друго место имаће првенство они, који су оспособљени за наставу на грађанским или средњим школама. Молбенице имају се до 3. (15.) августа путем претпостављене власти упутити земаљској влади за Босну и Херцеговину у Сарајево.

(*Панчево.*) 5. и 6. јуна бавио се у Панчеву гл. надзорник српских народних школа г. Др. Ђорђе Натошевић ради инспицирања више девојачке школе. Из Панчева је отпутовао господин гл. надзорник и у друга места ради вршења надзора. — Гђа. Мила М. Кранчевића рођ. Барако поклонила је вишој девојачкој школи велику и дивно израђену слику св. Саве.

(*Загреб.*) Хрватски падагогијско-књижевни збор кани у другој половини септембра т. г. да одржи изванредну главну скупштину у прославу десетгодишњице новога школскога закона. Као што је познато покосио је тај школски закон српске вероисповедне школе у тројединој краљевини. — Земаљска влада интерпелована је у сабору о укидању кр. женске препаранднје у Загребу. Предстојник Вончина одговорио је, да влада остаје при свом решењу, да се поменута препарандија концем ове школске године укине, што је сабор великом већином на знање узео. — Вести о поделењу права јавности српској учитељској школи у Карловцу имамо да додамо, да би јавност имала да ступи у живот истом од 1. октобра идуће школске године, а међутим ће се земаљска влада обратити или се већ обратила нашем народном школском савету у Карловцима ради потребнога обавештаја о неким одношајима, о којима као да није доста информисана и од којих зависи проглашење јавности.

(*Баја.*) По извештају уг. кр. државне учитељске школе у Бају било је у истој минуле школске године 63 приправника и то: у IV. разреду 16, у III. 14, у II. 18 и у I. 15. — 7 приправника беху православне вероисповести. Буњевачки (српски) језик учило је 17 приправника. — Учитељски испит полагала су ове године 22 кандидата, од којих су 10 положили испит с одличним успехом, 6 са добрим; 2 су одбијена на 3 месеца, а 2 на годину дана.

(*XVIII. скупштина јужноугарског учитељског друштва*) сазвана је за 14., 15. и 16. јули по нов. кал. у Вел. Бечкерек.

(*Течај мађарскога језика у Сегедину*) отвара се 14. јула по н. кал.

(*Наглуви ученици.*) Др. Гал, познати специјалиста за уши у Паризу, нашао је на основу многобројних испитивања, да су 20—25% од свију ученика наглуви. Та деца не знају обично ништа за своју невољу, а учитељи их не ретко сматрају за лење, расејане и у учењу заостале, а то с тога, што су у разреду имала неудесна места. Свакако захтева та појава мало пажње.

(*Феријалне колоније у Галичкој.*) Ових ферија послаће из Лавова први пут 100 мушке деце из здравствених обзира у здраву сеоску око-

лину да тамо ферије проведу. У истом месту склопио се још и одбор гос пођа, који би ту исту благодат хтео да пружи и девојчицама.

(*Јубилеј у Шнепфенталу.*) Славни васпитни завод у Шнепфенталу што га г. 1784. основао Салцман, славио је 4. јуна своју стогодишњицу, при којој је учествово владајући војвода Сахсен-Кобург-Готски и многобројни некдашњи ученици тога завода, који од чести заузимају висок положа, у свету.

(*Је ли могуће васпитање карактера у нашим модерним приликама?*) О том питању расправљао је и у нас по његовим приповеткама познати немачки писац Росегер у свом часопису „Heimgarten“ и завршио је своју расправу овим речима: „Нека се хиљаду гласова подигну противу мене и нека доскочицама поричу моју тврдњу; ја велим ово: *Васпитање омладине, какво је данас у обичају по варошима, дегенерише моралне особине човечије и води пропасти.*“ Заиста страшно тврђење, у ком је ипак пуно истине!

РАЗНО.

(*Признање Царевићево српском књижевнику.*) Познато је да се *Његово Височанство Царевић наш Рудолф* интересује и за српски језик и књижевност. Тим поводом поднео је г. *Стеван В. Поповић* као уредник бивших „Српских Илустрованих Новина“ све бројеве истог листа укорене у дивотним корама Његовом Височанству Царевићу нашем са молбом, да их благоволи примити за своју приватну књижницу. Пуковник *Саиндлер* известио је писмом од 15. јуна г. Стевана С. Поповића, да је Његово ц. и кр. Височанство Царевић Рудолф изволело поднесени му лист најмилостовије примити и заповедити, да се уреднику г С. В. Поповићу изрази захвално признање Његовог Височанства.

(*У Бањојлуци 12. јуна 1884.*) У суботу 9. јуна о. г. у вече дошао је преузвишени господин министар Венијамин пл. Калај у Бањулуку. Дочек му је био сјајан, дочекан је — што но веле — као министар. Ма да је у вече око 9 сати на жељезници стигао, дочекала га је пред кућом, ђе ће одсјести и сва школска младеж цјелога града у шпалирима. Од сваке школе поздрављен је од једног ученика или ученице. — Сутра дан у нећељу чим су свршене аудијенције, посјећивао је високи гост овдашње школе, у пратњи замјеника поглавице земаљске владе и осталих званичника и мложтва грађана и свештенства. Најприје посјетио је српску школу у 1 сат по подне. Пред школом на 10—15 корака поздравила је г. министра једна ученица 4. р са говором и предала му врло красни свезак цвијећа са широком српском тробојницом. — Под славолуком, који је баш пред капијом начињен био, поздравио је г. министра управитељ школа г. Светозар Вукашиновић у име учитељског тјела са добродошлицом. Славолук је диван био. У форми пирамиде досегао је кров од школске зграде, који је на кат, па горе натпис Ф. Ј. І., а доље ниже: „*живио министар Калај!*“ са разнобојним писменима. — Особито при освјетлењу, то је још дивније изгледало. — Сва је школска зграда окићена била, а витлало се на њој до 30 разних барјака. — Министар је редом све разреде посјетио. Питао је управитеља, како дјеца полазе школу, како напредују, шта се предаје, по којим књигама и т. д., и веома се похвално и задовољно изражавао. У IV. женском разр. прегледао је и женски ручни рад, и после отишао остале школе да посјети. Поп *Јован Новаковић*, парох Бистрички.

(*Београд.*) Свршени великошколац г. Божа Прокић положио је професорски испит из српског, француског и *латинског* језика с одличним успехом по једногласној оцени испитног одбора. Испит је тај у толико зна-

њајан, што је г. Божа *први* рођени Србијанац, који је полагао и положио професорски испит из једног од класичких језика.

НЕКРОЛОГ.

Отац лужичких Срба, њихов први родољуб и неуморни писац, бранилац и заштитник српске народности у Лужици *Јован Арношт Смолер* преставио се 1. (13.) јула о. г. у Будишину (у Саксонској) у 68. години живота.

13. о. м. преминуо је у цвету своје младости код своје куће у Староме Бечеју модошки учитељ *Александар Рафајловић*. Покојник је свршио пре две године уч. школу.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Потписани изриче најтоплију благодарност г. г. К. Јовановићу подпредседнику, Др. Љуб. Ненадовићу и Ст. Живковићу одборницима црк. општине, који су 10. јуна т. г. на дан испита из црквеног појања, ову школу својим присуством од стране општине почаствовали. У име ученика нека је хвала г. К. Јовановићу, који је са 20 ком. књига разног садржаја добре певце и најревносније посећаче цркве — одарио. Од своје стране кличем: Живели свесни одборници и хиљадили се такови дародавци.

Панчево 18. јуна 1884.

Вељко Константиновић,
учитељ црк. певања.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Бањојлуци. Плата 600 ф., 25 ф. за дрва и стан. Молбенице до 15. јула српској православној црквено-школској општини у Бањојлуци (Босна)

— Тражи се за вишу девојачку школу у Сомбору учитељ природних наука, краснописа, цртања и немачког језика са платом од 800 фр. и 80 фр. станарине; даље два учитеља за сомборска селишта Ранчево и Радојевиће са платом од 400 фр. и станом. Молбенице до св. Илије председништву школског одбора у Сомбор.

— Тражи се учитељ у Модричу у Босни. Плата 500 фор., стан, огрев и комад земље. Молбенице до 15. јула правосл. црквено-школском одбору у Модрич.

— Тражи се учитељ у Вел. Гају. Плата 209 фор., 24 меци жита, 24 меци кукуруза, 4 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до конца јула српској православној општини у Вел. Гају.

— Тражи се учитељ у Пирошу. Плата 318 фор., стан и 3 јутра земље. Молбенице до 1. августа црквен. школ одбору у Пирош.

— Тражи се учитељ у Маишу. Плата 340 фор. 5 ланаца земље, стан и огрев. Молбенице де Преображења српско-православном школском одбору у Маиш.

— Тражи се учитељ православне вере у Лединци (400 фор., стан и 40 фор. дрварине) и учитељице исте вере за то место (350 фор., стан и огрев.) Даље се траже учитељи исте вере у Илоку, Нештину, Грабову, Вогњу, Шуљму, Сибачу, Ривици, Путинци, Раковцу и Петровци (доњи.) За Илок је плата 400 фор., стан и огрев, за друга места 350 фор., стан и огрев. Молбенице за сва поменута места управљене на кр. хрв. слав. далм. земаљску владу, одељење за богоштовје и наставу шаљу се до 10. авг. по нов. кал. кр. школском надзорништву у Вуковар.

— Траже се учитељи православне вере у Беденику, Великој Ператовици, у Турчевићпољу, у Великој Црешњевици, у Ступовачи и у Миклеушки. За Миклеушку плата 400 фор., за сва друга места 350 фор., стан и огрев. Молбенице управљене као горе до 10. авг. по нов. кал шк. надзорништву у Беловар.

— Траже се учитељи православне вере у Борови (пошта Сухопоље), у Пчелињу (пошта Сухопоље), у Смуда (пошта Вођин), у Гаћишту (пошта Вировитица), у Клиси (пошта Вођин), у Сухојмлаки (пошта Слатина), у Мединци (пошта Слатина), у Допсину (пошта Чепин), у Погановци (пошта Бизовац), у Паучју (пошта Ђаково), у Обрадовци (пошта Ораховица), у Капелни (пошта Доњи Михољац) и у Кућанци (пошта Доњи Михољац.) У Смуда, Вођину и Мединци плата 400 фор., за сва друга места 350 фор. стан и огрев. Молбенице управљене као горе до 15. авг по нов. кал. дотичном месном шк. одбору

— Тражи се учитељ православне вере у Чремушњаку. Плат а 350 фор., стан и огрев. Молбенице управљ. као горе до 10. авг. по нов. кал. кр. котарској области у Петрињи.

НОВЕ КЊИГЕ.

Шематизам источно-православне српске Архидијецезе Сремско-Карловачке. За годину 1884. Нови Сад, штампарија А. Пајевића. 8° с. 80. (Са ликом и факсимилом српскога патријарха)

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 13. У Сомбору 15. јула 1884. Год. XVI.

ИЗЈАВА УРЕДНИШТВА ШКОЛСКОГА ЛИСТА.

У најсрећније доба српске народне школе, године 1858. појавио се у књижевности српској Школски Лист. Први српски педагози и књижевници радили су на њему; свештенство, учитељство и отменије грађанство српско држало га је. Лист је за 12 година у једанајест течајева изилазио и гдекада је у 800 примерака, — премда понајвише на вересију, — разашиљан бивао, па ипак је само од 1866—1869. за четири године, по гласу рачуна, издаватељу на дугу остало више стотина форинти, који се дуг никада уплатити неће.

Кад је по закључку високог српско-народног Школског Савета *„Школски Лист“* после десетогодишњег одмора 1880. године по ново у живот ступио, ја сам се у старијим већ годинама мојим поново примио издавања и уређивања овога листа уз одређену годишњу подпору од 300 фор. из фонда Школскога Листа, у тој нади, да ће родољубиве српске црквене обштине, пречастно свештенство и сво српско свестно учитељство Школски Лист својски подпомагати и мени на руци бити, да га без своје штете издавати могу.

На жалост ова се нада слабо остварила. Познате немиле околности, у којима се школе српске налазе, силно су пречиле напредак овога листа Школски Лист само у Сентомашу и у Сомбору имао је досада по десетак предплатника, што се ревности господе учитеља Јована Настића и Стевана Арсеновића захвалити може, иначе у самим већим српским обштинама, где има по 10 и више народних учитеља, једва се нађе један ил двојица који школски лист држе, *а има читавих срезова и целих покрајина, у којима овај лист ни једног предплатника нема.* У целој краљевини Србији, једва ако има пет учитеља, који Школски Лист читају

При свем том, у тако немилим околностима, излазио је обновљени Школски Лист четири и по године *најуредније;* на чему се има захвалити највише велеученом господину Мити Петровићу професору српске учитељске школе Сомборске, као главном сураднику, који је на листу овом све до сада са неуморном ревношћу делао, сву администрацију водио и настојавао, да Лист точно и у одређено време излази.

Како је пак поменути господин сада од сурадње на Школскоме Листу одступио, и како лист овај за друго полгодиште ове године досада једва 150 предплатника броји, то сам принуђен са овим изјавити, да ћу само тако одсада Школски Лист уредно издавати моћи, ако се за ово полгодиште најмање још стотина предплатника пријави, и ако отлични наши педагози књижевници и учитељи својим умним производима лист овај обилно подпомагали буду.

У то име умољавам сву господу учитеље народне, да се и сами на Школски Лист предплате, и да славне општине, пречастно свештенство и имућније родитеље дечије и родољубе у кругу свога познанства позову, да се на овај лист предплате.

Цена је Листу за целу годину 3 фор., а за другу половину године 1 фр 50 нов. Учитељи и свештеници, који имају малу плату и сви приправници и богослови добијају лист у пола цене. Који од господе учитеља пошље новце за шест предплатника добијаће лист на дар, а који три предплатника нађе добијаће лист у пола цене.

Из краљевине Србије предплату прима књижара г. Велимира Валожића у Београду.

Очекујући, да ће се свеколико учитељство српско овом позиву што скорије одазвати, јављам, да ће идући број Школскога Листа мало доцније изићи, док нам очекивана предплата са свију страна приспе.

У Сомбору 10. Јулија 1884.

Н. Ђ. ВУКИЋЕВИЋ,
уредник и издавателъ Школскога Листа.

ИЗВЕШТАЈ О ИСПИТИМА

у српској учитељској школи Сомборској на свршетку $188^3/_4$. шк. године.

На почетку $188^3/_4$. школске године примљено је било у ову учитељску школу, у први разред 20 мушких, 24 женске, свега 44; у други разред 14 мушких, 9 женских, свега 23; у трећи разред 18 мушких, 27 женских, свега 45 ученика. Једна ученица понављала је други семестар

трећега разреда те по томе је са овом било приправница, у сва три разреда 61, а приправника у сва три разреда било је 52. Укупни број уписаних у овај завод ученика био је 113. Од ових је један приправник трећега разреда, по имену Никола Кашиковић из Сарајева, као ванредни ученик учио све предмете изузевши мађарски језик; једна ванредна приправница првога разреда по имену Језавеља Патајева израиљске је вере, а сви остали ученици и ученице су православне вере, српске народности и родом из земаљâ круне угарске.

У течају школске године оставили су школу 2 приправника другога разреда; две приправнице првог, једна другог и једна трећег разреда. Приправник првог разреда Ђорђе Сивачки због великог моралног изгреда искључен је из завода.

Остало је на свршетку школске године: у првом разреду: 19 мушких 22 женских свега 41; у другом разреду 12 мушких 8 женских, свега 20; у трећем разреду 18 мушких 27 женских свега 45. И тако свршило је започете разреде 49 мушких и 57 женских приправника.

Предавања у трећем разреду завршена су 9. Јунија. Свих 17 редовних мушких и 27 женских приправница трећег разреда по закључку професорског збора припуштени су к полагању писменог и устменог испита за учитељско оспособљење. Ванредни ученик III. разреда Никола Кашиковић, пошто је трећи разред свршио, добио је од управе сведочбу са оценама, што их је у овој школи из учевних предмета заслужио.

Писмени испит свршених приправника из српског језика држан је 11. Јулија, из математике 12. Јулија а из мађарског језика 13. Јулија. За прва два испита одредио је теме, у сљед предлога професорског збора, сам високи Школски Савет, а за трећи државни поднадзорник жупаније бачке, који је на истом испиту лично присутствовао.

Писмена задаћа из српског језика била је: „Важност Читанке у народној школи.“

Најбоље су је решили: Петар Михајловић, Теодор Панић, Лазар Цвејић, Мила Јовановићева, Катарина Карајанковићева и Софија Живковићева.

Писмене задаће из математике биле су: а) *из аритметике*: „Неки посао могу да сврше 20 раденика за 7 дана по десет сати на дан радећи. Кад су тај посао већ радили 15 раденика 4 дана по 12 сати; колико ће дана имати још посла 25 раденика кад дневно раде 10 сати?“; б) *из геометрије:* „Неки бунар облика цилиндричког има 2.88 метра у пречнику а дубок је 4 метра. Унутра у том бунару направи се зид дебео 24 цм. Зидару се плати 6 фор. за 1 $м^3$ тога зида. Шта кошта цео зид?“ Обе задаће добро израдише 13 мушких и 14 женских приправника, а с врло малим погрешкама 4 мушка и 9 женских. По једну само задаћу добро израдише 2 женске, а повторатељка није ни једну добро израдила.

За писмену задаћу из мађарског језика имали су кандидати превести једну приповетку из српске читанке на мађарски, и написати на мађарском језику расправу о ваздуху. Израђене задаће мађарске однео је са собом и оценио г. државни поднадзорник жупаније бачке.

После писмених испита спремаху се кандидати од 14—21. Јунија за строге устмене испити, који су од 21—25. Јунија држани.

На устменим испитима за учитељско оспособљење председавао је главни школски референт Др. Ђорђе Натошевић а уз њега су као чланови испитне комисије били: г. Ст. В. Поповић школски референт и преч. г. Љубомир Купусаревић прота Сомборски.

Устмени испити држани су овим редом: У четвртак 21. Јунија пре подне из науке христијанске и црквенославенског језика, после подне из српског језика и књижевности и из вртарства; у Петак 22. Јунија пре подне из педагогијских наука, после подне из историје, земљописа, науке о уставу и из гимнастике; у Суботу 23. Јунија пре подне из мађарског језика (на овом испиту присутан је био, питао је и белешке водио и господин Н. Греф помоћни државни школски надзорник жупаније бачке), после подне из дијететике, природних наука и пољске економије. У Недељу 24. Јунија на Ивањдан пре подне због празника није држан испит, него су сви приправници и приправнице присуствовали на храмовном празнику у Св. Предтечевој цркви, где је преч. г. прота саборно служио а певачки хор под управом г Нике Грујића дивно појао. После заамвонне молитве ношена је литија око цркве и том приликом је чињено заупокојно молебствије за саздатеље тог Св. Храма и покојне предке наше над гробовима и пред надгробним спомеником некадашњих свештеника ове цркве, попа Захарије Бунгуровића, који је с народом из Србије преко Славоније овамо 1684. године дошао, потурчену стару цркву на том месту поново осветио и у њој до 1720. служио, и сина му Кирила (попа Ћире) који је за младости своје (између 1730—1740) србуљским језиком у тој цркви служио. На богослужењу и литији до краја присуствовали су оба наша школска референта, а ту имасмо прилику међу мноштвом народа видити и американца србина г. Николу Утвића, ко и је после 33 годишњег отсутства дошао овамо у место рођења свог браћи својој у походе.

На Ивањдан после подне држан је испит из кућарства, свирке и заједничког хармонијског певања. У Понедељак 25. Јунија пре подне обављен је испит из математичких наука, и хармонијског појања и певања (појединце), а после подне из малог, осмогласног и великог црквеног појања и из правила црквеног. Испит је овај завршен пробом из заједничког појања најлепших и најтежих црквених песама.

Испити за оспособљење почињани су свако јутро у 7 часова и трајали до $1^1/_2$ часа после подне, затим су у 3 часа после подне продужавани и трајали до мрклога мрака.

Јунија 26. држала је испитна комисија са наставничким збором заједничку конференцију, у којој је разредница испитаних учитељских кандидата и кандидаткиња састављена и њихово оспособљење за учитељство утврђено. Пошто је испитна комисија тај свој посао свршила и дипломе о учитељској способности подписала, управитељ је ове следећега дана уз званичну преписку доставио славном кр. надзорништву жупаније бачке ради потврде у смислу земаљског закона.

Закључни годишњи испити под личним председавањем управитељевим у I. и II. разреду учитељске школе држани су 18., 19., 20. и 27.

Јунија пре и после подне, а 28. Јунија састављена је разредница приправника и приправница првог и другог разреда и уведена је у дотичне главне записнике.

На Петров дан служио је у св. Ђурђевском храму свечану службу Божију г. Константин Лазаревић свештеник шабачки, а затим је пречастни господин Љубомир Купусаревић саборно одслужио Благодарење, које је завршено Амбросијевом химном: „Тебе Бога хвалим“. На обе свечаности појаше мешовити хор приправнички под вођењем Петра Михајловића свршеног приправника.

На појутарје Петрова дне т. ј. 30. Јунија у 9 часова пре подне у великој дворани учитељске школе прочитане су разреднице свију ученика ове школе и објављено је оспособљење испитаних учитељских кандидата и кандидаткиња.

Од приправника првог разреда по успеху у наукама заслужише оцену *врло добро*: Милан Стојшић (питомац Остојићев) из Суботице; Јован Шикопарија из Ђурђева, Стеван Находовић из Каменице и Димитрије позвани Милан Новаковић из Вршца; с добрим успехом разред свршише: Душан Ламбрин из Бечкерека, Александар Велимировић из Ст. Бечеја, Дим. Терзин из Кикинде, Богољуб Бакаловић из Добановаца, Љубомир Јовановић из Вел. Средишта, Милан Ћосић из Брањина и Стеван Перишић из Сомбора; тројица свршише овај разред с довољним, један с једва довољним, двојица с недовољним и двојица са слабим успехом. Последња двојица морају први разред безусловно понављати а она тројица, што су пред њима понављаће такође разред, ако слабе оцене из појединих предмета на почетку идуће школске године непоправе. По моралном владању заслужише петорица оцену *примерно*, и то: Јован Шикопарија, Стеван Находовић, Душан Ламбрин, Стеван Перишић и Емилијан Пандука; седморица заслужише оцену *похвално*, петорица *уредно*, а двојица *неуредно*. Ова ће двојица само тако моћи идуће године у заводу обстати, ако се стално поправили буду, иначе ће приликом првог већег изгреда из завода искључени бити. Преко целе године ни од школе ни од цркве није ни једанпут изостао Стеван Перишић; само од школе ни једанпут није изостао Новаковић, а од цркве Димитрије Терзин. — Од приправница првога разреда отличан успех показала је Језавеља Патајева из Сомбора, врло добар успех показаше: Јелисавета Катанићева из Митровице и Марија Милићева из Новог Сада; добар успех засведочише: Милена Бошковићева из Попинаца, Марија Симићева из Новог Сада; Мара Поштићева из Сомбора, Катарина Давидовчева из Новог Сада, Јулијана Бркићева и Јулијана Милашиновићева из Сомбора, Видосава Настићева из Сентомаша, Вирсавија Драгашевићева из Жабља, Даница Краљевачка из Каменице, Даринка Ковачевићева из Мокрина, Емилија Лазићева и Зорка Рајковићева из Сомбора; пет приправница свршише овај разред с довољним, а само две с недовољним успехом из појединих предмета. Ове две имају из дотичних предмета поновити испит.

По моралном владању 17 приправница добише оцену примерно а 5 похвално. Преко целе године ни од школе ни од цркве ни једанпут неизосташе: Даница Јовановићева, Зорка Рајковићева, Леносава Јовано-

вићева и Милена Бошковићева. Од цркве ни једанпут неизосташе: Видолава Настићева, Вирсавија Драгашевићева, Даринка Ковачевићева, Емилија Лазићева, Јулијана Бркићева, Љубица Гргурова и Марија Милићева.

Од приправника другога разреда по успеху у наукама добише оцену *врло добро:* Светислав Марић из Митровице, Исидор Петровић из Вршца и Јован Поповић из Ст. Бечеја; оцену *добро* заслужише: Јован Гајић из Голубинаца, Жарко Поповић из Аде, Ђорђе Крнајски из Суботице и Милош Коњовић из Сомбора; тројица добише оцену *довољно*, а један недовољно. Примерног моралног владања били су: Исидор Петровић, Јован Гајић и Светислав Марић: шесторица се владаху *похвално*, а остала тројица *уредно*. Од школе и од цркве ни једанпут није изостао Исидор Петровић Од 12 ученика који овај разред свршише једанајест прелазе у трећи разред без условно, а један условно ако оцене из појединих предмета на почетку идуће школске године поправио буде.

Све приправнице другога разреда биле су примернога владања; по успеху у наукама четири између њих добиле су оцену *врло добро*, а то су: госпођа Даница Чакловића рођена Николићева из Томашеваца, Јулка Вујина из Панчева, Даринка Беришева из Ст. Андрије и Видосава Маришева из Попинаца; добар су успех показале: Јелена Трифуновићева из Руме, Милана Влашкалићева из Сомбора и Даринка Пековићева из Панчева. Осим ових једна приправница показала је једва довољан успех и та има у почетку Септембра из три предмета испит понављати. Од цркве ни једанпут преко целе године нису изостале: Јелена Трифуновићева и Јулијана Вујина.

Од свршених приправника трећега разреда положили су строге испите о учитељској способности: са *врло добрим успехом* тројица, и то: Петар Михајловић из Новог Сада, Лазар Цвејић из Сомбора, и Милан Коњовић из Сомбора; с *добрим успехом* петорица, и то: Витомир Рунић из Сентомаша, Теодор Панић из Митровице, Бошко Пиштић из Стапара, Милан Печеновић из Сомбора и Никола Караш из Ботоша; с *довољним успехом* осморица, по именце: Душан Бошковић из Ст. Ђурђа на Бегеју, Душан Берић из Стапара, Коста Ајваз из Кикинде, Светозар Тимотић из Торње и Јефта Андрејевић из Црепаје. Због слабог успеха у црквеном појању а једва довољног у славенском језику и геометрији упућен је један кандидат, да се из та три предмета за годину дана поново спрема, и онда ће на свршетку $188^4/_5$. школске године испит о оспособљењу накнадно допунити моћи. — Међу оспособљеним за учитељство приправницима најбољи су црквени појци: Никола Караш, Витомир Рунић, Петар Михајловић, Теодор Панић и Лазар Цвејић. Петар Михајловић и Никола Караш у стању су и хармонијским певачким хором управљати.

Примерно су се владали: Милан Коњовић, Лазар Цвејић и Теодор Панић; *похвално* су се владали: Кашиковић, Михајловић, Ружић, Пиштић, Подградски, Тимотић, Печеновић, Андрејевић, Каракашевић, Бошковић; остали су се *уредно* владали. Ни једанпут неизосташе од цркве и школе: Лазар Цвејић за све три године док се овде учио; Милан Коњовић за све три године ни једанпут није изостао од цркве а од школе због болести само 5 часова изостати је морао.

Све свршене приправнице трећега разреда пошто су строге испите положиле оспособљене су за учитељице, и то од њих 27, засведочише *отличан* успех ове: Мила Јовановићева из Вршца, Софија Живковићева из Ковина и Катарина Карајанковићева из Новога Сада; — врло добар успех показаше: Теодора Ракићева из Бајше, Надежда Грковићева из Руме, Марија Јовановићева из Беле Цркве, Милева Радакова и Персида Печујчева из В. Кикинде, Даринка Калићева из Новога Сада, Даница Ђаковићева из Сенте, Зорица Николићева из Земуна и Марина Никашиновићева из Врања; *добар* успех показаше: госпођа Рахила Дороловчева рођена Нинковићева из Мокрина, Ана Поповићева из Петроваца, Анђелија Спајићева из Шида, Александра Гргурова из Сомбора, Љубица Богосављевићева из Панчева, Зорка Вујковићева и Јелена Беријева из Сомбора, Олга Ракићева из В. Кикинде, Александра Ђорђевићева из Вршца, Милева Краљевачка из Каменице, Даница Пејићева из Панчева и Милица Миљковићева из Вршца; с *довољним* успехом испит положише ове: Драгиња Седларова и Даринка Томићева из Вршца и Ана Ђурђевићева из Новог Сада.

Све приправнице, које ове године трећи разред свршише, отликовале су се у моралном владању; њих 25 добиле су оцену *примерно*, а 2 *похвално*. За све три године ни једанпут од школе и од цркве изостале нису: Софија Живковићева и Милева Радакова; за све три године ни једанпут од цркве а само 4 пута (у другом разреду) од школе изостала је Олга Ракићева. Ове године ни једанпут неизостаде од школе и цркве Александра Гргурова, а од цркве ни једанпут неизостаде Анђелија Спајићева. У обште се признати мора, да су све свршене приправнице с највећом отданошћу неуморно училе, и изузевши случајеве болести, у школу и цркву најприљежније долазиле. Уз велико приљежање у наукама, оне су понајвише изврстне радилице, о чему ће се српско обштинство приликом изложбе женских рукотворина у Новом Саду најбоље уверити моћи.

Славно државно школско надзорништво бачко-бодрошке жупаније дописом својим од 10. Јулија о. г. по новом на основу, XVIII. законског чланка угарског од 1879. године, у сљед писменог и устменог испита из мађарског језика, подписом и печатом утврдило је сведочанства о учитељској способности и дозволило да се иста издати могу свим мушким за учитељство оспособљеним кандидатима изузевши Јефту Андрејевића, и за учитељство оспособљеним свршеним приправницама са изузетком Данице Пејићеве, Драгиње Седлареве и Даринке Томићеве. По томе дакле дипломе о учитељској способности добили су озго именованих 15 оспособљених учитеља и 24 оспособљене учитељице. Остали су упућени, да се из мађарског језика поново спремају, и то Андрејевић најмање за три месеца а горепоменуте три приправнице за шест месеци, после којега рока могу се обратити с молбом да им се дозволи испит из мађарског језика поново полагати.

Пошто је све ово приправницима и приправницама 30. Јунија објављено, раздате су дипломе о учитељској способности онима, који су овом приликом подпуно оспособљени, а остали су добили просте сведочбе са упутством, да се за полагање дотичног испита поново спремају.

Са овим је завршена $188^{3}/_{4}$. школска година у српској учитељској школи Сомборској.

У Сомбору 3. Јулија 1884.

Н. Ђ Вукићевић,
управитељ и најстарији професор учитељске школе.

ВЕЋЕ ОБЗИРАЊЕ НА РАЗВИТАК КАРАКТЕРА КОД ЂАКА.

Превео из Висове књиге „Pädagogische Vorträge“ М. С. Кончар, пар. уч.

(Настављено.)

Морална чуства односе се на човечију вољу и рад, а изјављују се или као одобравање или као забацивање. Она се равнају према моралној свести онога, који осећа, т. ј. по његову погледу на добро и зло, правду и неправду, достојност и недостојност (погледај Дитесову психологију.) Чим је јача морална свест кога човека, тим је снажније његово чуство правде и неправде, нравних врлина и мана човекових. Присподабљање сопствених дела и недела са својом правном свешћу ствар је савести. Нега нравних чустава мора бити родитељима и учитељима предмет највеће бриге. У природним односајима обитељи успева нравно развиће деце само собом; јер овде учи дете познавати праву вредност животних добара, здравља, снаге, умешности, духовнога развића, живима очигледностима, и тако се стварају основе свима крепостима. Умереност, ред, ревност, мудрост, праведност, љубав ближњега, чуство друштвености, лако се прибави у оваковој околици. Теже је у обитељима, у којима влада похлепа за кићењем, сталишка гордост, нетрпљивост или и суровост, одвећ велика сиротиња и простоћа.

Да споменемо још и знамениту реч Дитесову: „Тешко је у јако изврнутим стањима садашњега друштва све заводљиве упливе одвратити од младежи; тим је пак озбиљнија задаћа васпитачева, да му је поглед света вавек прост и чист, да се неда заварати никаквим варљивим сјајем и да бар у најближој околици детињој даје свакој ствари и свакој особи ону вредност, која је иде.“

Религија, нравна наука, повестница и расправљање читаначких штива пружају много прилика за развиће нравне свести. Учитељ мора овде увек упозорити на начин мишљења и чустовања оних особа, које раде; мора увек истицати оно, што је племенито и према дужности, и детету показати крепост тако, да га одушевљава. При том пак мора вешто избегавати многе и звучне речи, побожно афектовање и шупље проповеди. И овде је најпробитачније, да учитељ сам осећа и топло чуствује. У пракси највише упливише чисто и вавек будно нравно чуство васпитачево и узаман су сва васпитна правила без њега.

Вера у преблаго, премудро и свемогуће Суштаство утоли ономе, ко је религиозан, његову жудњу, задовољава његову нравну свест и решава све загонетке. Еванђеље Христово садржава узвишеност, тишину и чистину нравнога суда. Жгарица му је вечита истина, доброта и светост, а мета просвета, оплемењивање и усрећење човечанства. Оно

проповеда у појавама природина и човечија живота откровења премудрог, преблагог и свемогућег суштаства, једнога духовнога Бога, који је изнад времена и простора, од којега све ствари добивају свој живот, у чијој су руци и живи и мртви. Овај је Бог уједно и највиши морални узор за све хтење и делање човеково, у њем би требало да се човечанство здружи у обитељ, у нравну животну заједницу браће и сестара, да ускори своју срећу и своје савршенство. Кад би се ова религија учила и точно се ње држало, могла би да буде извор крепости и љубави ближњега и спасила би свет од идолопоклонства, сујеверја, лицемерства и пакости. Од свијух срестава, која чувају од морална кварежа, као што су самоштовање, частољубље, љубав родитеља, штовање људи, веселост, радљивост, религиозност је најјача; она је јака заштита против намамливом гласу и дражима путености.

Религијозну наставу озлогласило је до сада то, што је јако непедагошки предавана, и једнострано цриљена. Религијозни поглед света вића откровења божија у природи и животу човечијем. Живот природин и друштвен, и светска историја морају више него доселе послужити религијозну наставу. Разматрањем природе развијају се први религијозни расположаји и слутње детиње. Даљњи ступњеви, које ће дете религијозно — нравним духом посматрати, јесу обитељ, општина и држава.

Не сме се нипошто о томе радити, да се религијозна настава уклони из основне школе, јер би се тим постигло највеће зло, него је потребно, да се религијозна настава преустрои на боље. Несрећа наше добе управо је у том, што религијозно и морално развиће неиде упоредо са интелектуалним. Отуда раздор међу знаности и религијом. Данас се држи да је тешко бити религијозан; али за учитеља је највећа несрећа, ако се одвикне од религијозног живота. (Свршиће се.)

ШКОЛСТВО У СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА.

(Свршетак.)

Америка се разликује од Европе у наставној струци поглавито тим, што женском васпитању и образовању посвећује исту пажњу и исту наставу, као и образовању мушкога рода. Више образовање женскиња изискује се на основу једнаког положаја у друштву према мушкињу; свака разлика у образовању између мушкиња и женскиња одбацује се као традиционална предрасуда. Напредак човечанског друштва, васпитање деце и одгајање републиканских грађана зависи поглавито од образованих жена и матера.

Као што је већ поменуто, састоји се већи део народних учитеља из женских лица. Сем виших народних школа, у којима добија женскиње исто образовање као и мушкиње, постоји још 230 јавних виших наставних завода, који су намењени искључиво образовању женскиња и на којима раде 2250 мушких и женских учитеља. Сем мало изнимака приступачни су даље женскињу сви универзитети, академије и колегије, и оне их многобројно полазе

Велика сметња за напредовање народног школства је роиством

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

деморализована негарска раса, која у јужним државама броји 6—7 милијона. С тога Југ сноси још једнако посљедице ропства, ма да је од ослобођења протекло већ 20 година Док је постојало ропство у јужним државама, не беше народних школа ни за бељце ни за црнце, него само приватних школа за аристокрацију, за господаре робова. Тек годинама после еманципације робова уведене су народне школе и оне су у опште јако поправиле и подигле културне одношаје Југа.

Заиста се мора човек дивити, да међу црном расом на Југу постоје 47 нормалних школа за образовање црних учитеља и учитељица, и да има 17.816 слободних народних школа, које полази више него један милијон црних ученика.

Даље постоје међу црном расом на Југу 34 виших школских завода, 17 универзитета и колегија, 22 богословије, 3 правничке школе, 2 лечничке школе и 2 завода за црне глувонеме и слепе, који су основани већином приватним завештањима.

Али још много остаје да се уради, да се опет исправе греси ропства на Југу, јер сва морална система на Југу отрована је пређашњим ропством. По попису од г. 1880. зна на Југу од 5 бирача само један да чита и пише.

ГОДИШЊИ ИСПИТ ШКОЛСКИ У СЕНТ-АНДРЕЈИ.

Јуче т. ј. 6 јула одржан је у Сент Андреји испит школски под председништвом Преч. господина Ј. Мађаревића проте и у присуству многобројних гостију, — најотменијих грађана сент-андрејских. Беше ту, осим шк. управитеља и местних пароха, г. градоначелник Ев. Думча један између највреснијих заузимача за школску ствар, велики капетан, римокат. свећеник, више адвоката, будимпештански управитељ школски у јосифовом предграђу, срески судац и т. д. Српска осн. школа сент-андрејска је четирразредна и деца су испитана из свију за поједине разреде прописаних предмета. С радошћу и особитим задовољством морам констатовати, да одговори дечији, којима ни са дидактичне ни са методичке стране никаке мане не нађосмо, изненадише присутне госте, и ми видесмо на лицу свакога знаке одобравања и признања према учитељу. Нарочито се одликоваху старији ученици у познавању српских књижевника и песника, почињући од Доситија Обрадовића и П. Петровића Његуша, наводећи најглавније црте из живота њиховога, па све до садањих, који се у животу налазе; за тим у земљопису, рачуну, црк. појању, српском и мађ језику; врло лепо одговараху из природописа, и т. д, Многи учитељи и учитељице имају ту слабост, да приређују испите по спољашности сјајне, и којекаквим парадама и излишностима теже, да са таковим испитима учине пријатан утисак на родитеље истичући поједине даровитије ученике. При таковим испитима никад се не може сазнати истини, прави успех, то личи на лепу румену јабуку, коју кад пресечемо, нађемо, да је изнутра трула; на овоме испиту видели смо прави продукт знања дечијег. Као што сам извештен у меродавном кругу, сент-андрејска српска осн. вероисп. школа једна је од најбољих у будимској епархији, јер учитељ г. П. Берић

савесно и тачно врши своје дужности, његова сва брига и труд обраћени су школи, па онда није чудо кад у таким околностима школа све више пријатеља добија, и што се за њу интересују најодличније личности. Нека се дакле ни један учитељ не тужи на равнодушност и немар према школи, у највише случајева су томе криви они сами. Савесно испуњавање светих дужности учитељских и неуморно делање у школском винограду свагда ће задобити наклоност и интересовање за школу и њен напредак, као што наведени пример у Сент Андреји показује. Наводећи толико у похвалу г. Берића не можемо, а да не приметимо, како би се особито радовали, кад би у будуће у школи његовој, да би постала ваљана у потпуном смислу, нашли бољу дисциплину, и кад би у течају школског времена обраћао већу пажњу на правилност српског језика при одговарању дечијем на питања учитељска, јер су у Сент-Андреји прилике такове, да српски језик стоји на раскршћу и лако може ударити странпутицом да се исквари а то се само школом предупредити може.

При свршетку испита изговорио је г. прота врло лепу беседу, у којој поред изјаве свога потпуног задовољства саветовао је децу, да прилежно уче науку хришћанску, да би очували и одржали се у својој православној прадедовској вери, да потпуно науче свој матерњи језик и да буду добри Срби; да изуче и остале науке, како би постали ваљани грађани ове наше драге отаџбине, и т. д. Беседа је ова пропраћена са бурно живео!

У осталом писцу ових редака јако годи, што на челу вароши стоје најодличнији Срби, и што је искусио ревносно заузимање за православну цркву и српску школу од стране Сент Андрејских првака, поред таке околности грађани ове старе насеобине српске могу се надати лепој будућности.*)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*У народним школама Сомборским*) држани су закључни испити од 10.—14. Јунија под председавањем управитеља. Од стране местног школског одбора присуствовао је на свима испитима благородни г. Коста Радуловић варошки сенатор и председник горњега одбора У српској вишој девојачкој школи Сомборској држани су испити 15 и 16. Јунија. Школска је настава држана и после испита све до Петрова дне, на који је дан школска година завршена свечаним Благодарењем. Пре службе Божије тога дана објављена је разредница ученицама више девојачке

*) Овај извештај стигао је од једног отличног српског народног учитеља из дољњих предела, који се сада у Сент-Андреји налази, уз следеће писамце уреднику овога листа: „Високоштовани Господине! Бавећи се овде у Сент-Андреји о феријама имао сам прилике бити на три шк. испита, прво у Збегу, по том у Сент-Андреји у израиљској школи и на послетку у срп. осн. школи Сент-Андрејској. Стање школе у Збегу јако ме је растужило, учитељ није квалификован стар човек од 73 године, успех никакав; похођ дио сам испит хваљене школе јеврејске, али ни ту нисам нашао оно, што у Ст.-Андрејско вероисповедној срп школи. Дајући израза своме расположењу у овом допису, молим вас да га уврстите у Шк. Лист Никако ми није било могуће краће написати

Са изразом свог дубоког поштовања јесам Ст.-Андреји 7. јула 1884. г. ваш благодарни ученик. *Ђ. Р.* народни учитељ.

школе и најбољима између њих раздане су награде у користним књигама. После Благодарења даване су такове награде најбољим ученицима и ученицама народних школа. По закључку сл. м. школског одбора одредили су оба дотична учитељска збора у својим седницама који ће ученици и ученице награде добити, а књиге су у вредности до 40 фр. авр. набављене на рачун црквене општине Сомборске.

(*Испити на салашким школама Сомборским.*) У течају месеца Маја држани су испити на салашким школама Сомборским. Између осам таковых школа четири, наиме у Буковцу, Лугумерци, Жарковцу и у Радојевићи, у сваком погледу су у добром и напредном стању. Особито је добро испао испит у школи Буковачкој, где је ове године млади учитељ г. Велимир Чонић са великим трудом и најбољим напредком младеж обучавао на подпуно задовољство дечијих родитеља, са чега је и писмено признање од местног школског одбора добио.

(*Испити у српској вел. гимназији у Новом Саду*) држани су од 12.—24. Јунија. Писмени испити зрелости обављени су од 19.—24. Маја а устмени 19. и 20. Јунија под председништвом патронатскога повереника г. Дра Стеве Павловића и у присутству владиног повереника Дра Оскара Ашбота професора славенских језика на свеучилишту пештанском. Од 18 матуранта њих осморица положише испит зрелости са похвалом, двојица са добрим успехом; седморица су просто за зреле проглашени, а само један има да понови испит до два месеца. Овај ванредни успех служи на дику српској вел. гимназији у Новом Саду, а родитељима за нови доказ, да је за српску децу српска школа далеко боља од туђинске.

РАЗНО.

(*Нова школска здања у Сомбору.*) Овога лета довршује се великољепно здање овдашње римокатоличке средсредне мушке школе, које на земљишту од градске општине подареном, подиже овд. римска црквена општина жртвовавши на исту цјел из свог просветног фонда 40 хиљада форинти.

Старо школско (гимназијално) здање — које је по предању из турских времена заостало, — ових дана је до темеља срушено, — и на том ће се месту почети зидати о државном трошку гимназијално здање.

(*Предизложба женског ручног рада у Сомбору.*) Госпођинско друштво у Сомбору спремило је лепу збирку рађевине своје, као и ученица из овдашњих народних, више девојачке и учитељске школе, и народне рађевине српкиња из Сомбора и околине. Ова је збирка укусно изложена била 10. и 11. Јулија у великој дворани учитељске школе. Највећа заслуга у овом послу припада госпођи Софији Веселиновићки председници одбора. Изложено је било до 400 комада различите лепе рађевине. Међу рађевинама, које изложише овдашње госпође и госпођице, одликују се: прекрасни бели простирач са везеном сликом Бранка Радичевића и сликама које представљају главне моменте из његових песама, као бербу, ђачки растанак и т. д.; дивотни свилени простирач са везеним и добро погођеним сликама српских песника Змаја Јована Јовановића, Лазе Костића, Бранка Радичевића и Мите Поповића, које је са другим лепим рађевинама изложила госпођица Зорка Бикарева; особито је лепо видити креветни застирач и завесе на про-

зоре, дивну рађевину приправницâ Седлареве, Грковићеве, Спајићеве, Даринке Беришеве и Марије Јовановићеве, које је рађевине дала радити госпођа Александра Бикарева. Госпођа Јелисавета Кирјаковића, Берта Живановића, Јелка Стојковића, госпођице Катинка Бикарева, Пава Бркићева, Милица Паланачка и друге, изложише своје красне радове. Послови ученица изложени су били врло укусно, и то како ученицâ салашке школе у Радовићима, варошких основних и више девојачке школе, тако и приправница наших, међу којима има множина вештих радилица у свакој струци ручнога рада. Врло лепе радове изложио је одбор госпођа Сомборских у збирци различите врсте ћилимова, које је урадила вешта радилица Теза Тривунова из Стапара; из Станишића послала је госпођа Нана Чупићева лепе послове тамошњих простих Србкиња, а из Сивца особито су красне рађевине госпођице Данице Јовановићеве. Сутра ће одбор госпођа све прикупљене ствари спаковати и у Нови Сад одправити, куда одлази и учитељица рада госпођа Софија Јорговића, да на изложби новосадској Сомборску дворану намести и за изложбу приреди.

НЕКРОЛОГ.

Српску вишу девојачку школу у Панчеву задесио је тешки удар. Честити наставник ове школе *Стеван Стојчић*, који је пуних 10 година у истој школи ревностно делао, преминуо је у среду 27. Јунија код свога рођеног брата а на рукама своје старе неутешне матере, на карловачкој пустари Јарковцу близо Старога Пазова, куда је отишао био из Панчева, да се у кругу својих сродних лечи и опорави од дуготрајне болести сушице, која га је дуже времена љуто мучила. Врли покојник рођен је у Сомбору 26. Декембра 1846; свршио је трећи реални разред у Сомбору 1864. с отличним успехом. Затим је редовно учио српску учитељску школу у Сомбору 1864/5. и 1865/6. и свршио је овде педагогијске науке с отличним успехом. Као најбољи и најдаровитији приправник, по наредби в. кр. угарског наместничког савета од 28. Октобра 1866. под бр. 72.400. добије он ванредну стипендију из закладе Саве Текелије, отиде у Швајцарску, где се за две године, као ванредни слушатељ у учитељском семинару Циришког кантона у Киснахту, усавршавао у педагогијским наукама и тамо је испит положио; оспособљен је 1869. године у српској учитељској школи Сомборској (dto 30. Јулија бр. 126.) за учитеља српске главне народне школе са особитом препоруком. Својим ревностним и љубави пуним радом учитељским у вишој девојачкој школи Панчевачкој, својим заузимањем за просвету народну, као и својим књижевним радом стекао је покојник себи лепо име у народу нашем. Некадашње ученице његове оплакују га као ваљана учитеља свог, а српска учитељска школа Сомборска, која се њиме као једним од најбољих својих ученика дичила, са тужним срдцем бележи име његово у читуљу некадашњих својих најславнијих питомаца за вечну успомену!

Максим Пашић протопресвитер жабаљски, који је цркви и народу 50 година као свештеник, а 42 године као протојерej послужио, у осамдесетој својој години преселио се у вечност. Покојник је био велики при-

јатељ школе и просвете народне и поборник вероисповедне српске народне школе. Нека му је вечна успомена!

Мојсеј Цветковић Видаковић ђакон и вероучитељ у српским народним и вишој девојачкој школи Сомборској после дужега боловања преставио се 10. Јулија у Сомбору у 28. години млађаног живота свог, а 11. Јулија, после заупокојне службе Божије и свештеничког опела у св. Ђурђевској цркви, сахрањен је на успенском гробљу уз топло саучешће свештенства, учитељског особља и народа овдашњег. — Надгробно слово говорио је г. Димитрије Живковић ђакон и вероучитељ у овд. гимназији.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Због сиромашног стања удове матере моје, неби сам могла свршити српску учитељску школу, да ми није високославна српско православна општина у Темишвару штипендију годишњу од 120 ф подарила, зато јој овде признателно најтоплије благодарим. У Сомбору, 1 Јулија, 1884.

Олга Ракићева, свршена приправница.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Модошу. Плата је 300 фор. 60 фор. у место 4 јутра земље, 10 фр. на писарне потребе, 3 хвата дрва и 4 хв. сламе, 30 кибли жита, $^3/_4$ ланца баште у пољу, слободан стан, и од погреба, кад се позове 50 нвч. Компетовати могу само они који су учитељску школу у Сомбору с добрим успехом свршили. Рок до Преображења.

— Тражи се учитељица у српском Итебеју; плата је 360 фор. 2 ланца ораће земље и стан Рок до 1 Августа по нашем.

— Тражи се учитељ у Хрњакову; плата је 100 фр. у готову новцу, $15^1/_2$ хектол. жита и толико кукуруза, 4 ланца ливаде 32 метр. дрва, 28 кила сланине и толико соли 5 кила свећа. Школа је српско романска, и учитељ је обвезан, у оба језика предавати и у цркви појати. Молбенице се шаљу до 15. Августа црквеношколском одбору у Хрњакову (Temes Aranyág, per Rékas)

— У Соки тражи се учитељ; плата је 150 фр. 3 кв. дрва 36 меци жита $1^1/_2$ ланац ораће земље и $1^1/_2$ међе, и од сваког спровода где се позове 50 н. Молбенице се шаљу до 29 Јулија местном школском Одбору. (Szóka, post Banlok.)

— У Кечи (жуп. торонталској) тражи се учитељ; плата је: 160 фр. 4 ланца ораће земље, 26 вагана жита, 10 фр. наплате за дрва, 3 хвата сламе, и стан с баштом; од погреба, где буде зват, 50 н. Молбенице се шаљу до 29. јулија местном школском одбору у *Кечи*.

— Тражи се учитељ у Калазу. Плата 404 ф., њива, стан и огрев. Молбенице до 1. авг. месном школском одбору у Калаз (via Budapest).

— Тражи се учитељ у Десци. Плата 400 ф., 4 ланца земље, стан и огрев. Молбеница до 29. јула г. Алексии Радином, председнику.

— Православна српска црквена општина у Приједору у Босни у седници својој од 1. јулија о. г. закључила је да за своју школу два учи-

тења изберс, и то за први и други разред с платом од 400 ф. а за III. и IV. разред с платом од 700 форинти. Оба учитеља добијају слободан стан и огрев. Молбенице на ова места до 1. августа слати се имају истој обштини. Молитељи имају доказати, да су срби православне вере, да су науке педагогијске с добрим успехом свршили, да су црквеном и хармонијском појању особито вешти да и друге обучавати могу. Онај молитељ, који жели за III. и IV. разред изабран бити, треба да зна немачки говорити и том језику децу учити.

— У Сарајеву, на православној српској народној школи упражњена су два учитељска места; плата је 700 ф., стан и огрев. Молбенице до 20. јулија имају се управи срб. правосл. народних школа у Сарајеву доставити.

— Тражи се учитељ у Тешњу; плата је 500 фор стан и 20 фр. за огрев. Учитељ мора бити оспособљен и вешт црквеном појању. Ако је учитељ ожењен учитељицом, која би женску децу обучавати могла; то би се у том случају за њену плату писмено споразумети могли. Рок пријаве до конца Јулија. Молбенице се шаљу одбору српске црквене обштине у Тешањ (Tešanj u Bosni.)

НОВЕ КЊИГЕ.

У Београду у штампарији задруге штампарских раденика изишла је расправа: „*Русо, Песталоције и Коменски три највећа васпитна пророка свих времена и народа* Педагошка студија са гледишта народног нашег васпитања и просвете, написао професор М. Миловановић“. Цена је овој књизи која износи $6^1/_4$ штампана табака само један динар, а добити се може у београдским књижарницама.

У краљевско српској државној штампарији у Београду изишла је књига: „*О запаћању талијанских пчела*“, саставио Јован Живановић, са тринаест дрворезних слика у тексту. Издање књижарнице Велимира Валожића. Цена је 30 новчића или 60 пара динарских. Ово најновије дело првог српског пчелара читаоцима нашима, који се пчеларством баве и уобште свима љубитељима пчеларства особито препоручујемо.

Поп Коста приповетка Лудвика Халевија превео Ђорђе С. Симић Београд књижар издавач Петар Ћурчић 8⁰ с. 117. Цена 1 динар или 50 новчића.

Једна Долора андалузијска приповетка од Фернана Кабаљера Београд књижар издавач Петар Ћурчић 8⁰ с. Цена 80 пара или 40 нов

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. *Т. М. у П.* Ваш чланак „Морално стање и васпитање у нас“ примио сам, прочитао и чим буде места штампаће се. Хвала Вам, и лепо Вас молимо да нам се и у напредак у Школском листу што чешће јављате.

Једној колегиници. Чланак ће Ваш изићи, али молимо, да нам најпре саобштите своје име ради нашег знања и равнања, као и ради одговорности, која се изискује.

Г. *П. Б.* у *С. А.* Унапред захваљујемо, и молимо да обећање своје што скорије испуните.

ШКОЛСКА ОБЈАВА ЗА $188^4/_5$ ГОДИНУ.

У српској учитељској школи сомборској започиње се школска $188^4/_5$ година 1. септембра о. г. по нашем календару.

У учитљску школу примају се:

а) За приправнике, младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајсту годину навршили и четврти гимназијални, трећи реални разред, или четврти разред грађанске школе с довољним успехом свршили.

б) За приправнице примају се српкиње православне вере, које су четрнајсту живота годину навршиле и IV. разр. српске више девојачке школе, трећи разред ниже реалке или осми разред грађанске школе с добрим успехом свршиле, а притом су здраве и примерног моралног владања.

Једни и друге имају пријамни испит из малог катихизиса, српског и славенског читања и из црквеног малог појања овде положити, да се види имају ли гласа за појање, и могу ли у овом заводу напредовати.

Сваки, који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети: крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и сведочанство о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима. Они, који су пре једне или више година школу оставили, имају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом. Женске имају још неизоставно донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их они за време трогодишњег овде учења издржавати, а уз ту изјаву мора бити и потврда местне политичне власти, да су дотични доиста у стању обвезу своју испунити.

Ученици, који желе стипендије из народних фондова добити, пошто се за приправнике упишу, нека молбенице тога ради са сведочбом о сиромаштву путем ове управе поднесу вис. Шк. Савету у Карловцима; а они, који желе платонеумске стипендије добити, нека тако исто инструиране молбенице поднесу платонеумском одбору у Сомбору.

На стипендије ове имају изгледа само они приправници и приправнице, који су примерног и похвалног владања и врло сиромашног стања, а притом се отлично или бар добро. уче.

Стан и храна само се у приватним кућама са знањем и одобрењем управитељевим, или по препоруци овога, погодити може*)

У Сомбору 1. јулија 1881.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ,
срб. учитељске школе управитељ.

*) Учтиво се умољавају сва уредништва српских и хрватских листова, да ову објаву, у интересу народне просвете, бесплатно целу или у изводу, штампају.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Гиперман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

Бр. 14. У Сомбору 15. августа 1884. Год. XVI.

СЕДНИЦА ВИС. СРБСКО-НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

од 2. Августа 1884.

Председава Његова Светост Патријарх. Присутни: Др. Ђ. Натошевић главни школски референт, Теофил Димић, Н. Ђ. Вукићевић, Ст. Лазић, Протојерej Ј. Борота, народни тајник, И. Ћирић и (после подне) Др. Ника Максимовић.

У овој седници врховне наше школске власти најважнији су предмети били: одпис кр. земаљске владе у хрватској и славонији у погледу подарења права јавности србској учитељској школи у Г. Карловцу и представка преч. конзисторије пакрачке о стању србских школа у тој епархији и о религијозном васпитању у њима.

Висока земаљска влада хрватско-славонска у одпису своме изложила је услове, под којима је вољна да подари право јавности србској учитељској школи у Карловцу, а то су ови:

1. Да се само они ученици у исту школу примају, који су одговорили §§. 93. и 95. кр. школ. уредбе од 1872.

2. Да се измена учини у наставном плану, и да се овај удеси према плану загребачке учитељске школе у погледу на предмете, који се нетичу вероисповедне наставе Уједно се захтева, да се збирка за наставу у хемији, у природопису и у цртању попуни.

3. Да се пре наименовања учитеља и управитеља земаљској влади подносе молбенице њихове, документи и сви списи што се на избор односе, како би се иста влада уверити могла по предложеним списима, да ли се дотичним кандидатима са које нибуд стране неможе што приговорити. Такође би се имале истој влади подносити на одобрење све учевне и помоћне књиге.

4. Да се записници о седницама учитељског збора подносе в. земаљској влади на увиђење, да би тако могла иста

влада сазнати у свако доба, како та школа стоји у погледу наставе и запта

5. Да по праву врховног државног надзора повереник земаљске владе председава при закључним испитима и при испиту о практичкој учитељској способности, и да сведочбе о тима испитима суподписује. Уједно захтева иста висока влада, да се имају обашка држати најпре закључни испити а затим испит о учитељској способности и да јој се подноси извештај о уставу испитне комисије.

6. Да се законитим путем уреди непосредни надзор епархијске власти горњокарловачке над том учитељском школом, наводећи, како је тај надзор веома потребан, што се доказало и код постојавше вероисповедне учитељске школе у Пакрацу, у којој је развратни дух због удаљености надзора толико завладао био, да се морала затворити.

Напоследку иште се од Школ. Савета да поднесе своје мнење о даљем обстанку или коначном распусту пакрачке учитељске школе.

После дужег саветовања о овом предмету Школски Савет је једногласно закључио, да премда је условима под 1. и 2. од своје стране већ у своје време одговорио и испуњаваће их зарад постигнућа јавности учитељске школе ове, али пошто би са примањем услова под 3. 4., 5. и 6 сва управа ове школе такорећи одузета била од ове највише црквено-школске власти, којој она по закону и по превишњој кр. уредби припада; то Школске Савет услове такове никако примити неможе, јер на таково што није овлашћен од срб. народног сабора.

Пречастна конзисторија епархије пакрачке поднела је представку Његовој Светости Патријарху, а посредно и Школском Савету, у коме излаже бедно стање религијозно моралног васпитања наше деце у тим крајевима, које је наступило од онога времена, када су поводом земаљског закона српске народне школе преобраћено у такозване „опће пучке учионе.“ Наше српске школе отргнуте су од цркве православне, оне су покомуњене, јер сиромашни народ није у стању био двоструки трошак сносити, које му земаљски закон намеће, ако хоће да одржи своје вероисповедне школе!

Од тога часа, како су српске школе покомуњене, наста ше грдне злоупотребе, које пропашћу грозе религијозно моралном стању народа нашег у тим крајевима Учитељи постадоше независни од црквених власти и наших црквених обштина

и стадоше навалице напуштати цркву. Истина, да су они на тужбу епархијске власти наредбама високе владе приморавани, да иду у цркву и да појати морају, али учитељи ипак обављају ту своју дужност тек као од беде; ученике своје не доводе у цркву недељом и празником редовно и у подпуном броју, нити настоје да ови у цркви поје и апостол читају. Има од тога до душе изузетака, али су ови редки, и понајвише од разположења и добре воље самих учитеља зависе.

Кад се још узме у обзир да у Хрватској и Славонији немамо довољан број учитеља православних Србаља, него се у покомуњаљене школе наше за учитеље постављају иноверци, — онда се тек види, како је жалостно садашње стање цркве и народа нашег у тим крајевима. У државним препарандијама учи се и неколико Србаља, али се они у тим школама неуче ономе, што им је нуждно, као учитељима српске православне деце зарад религијозно-моралног васпитања те деце и зарад службе црквене по нашем обреду; они су невешти црквеном читању и појању, па нити су кадри децу томе учити, нити имају воље на то.

Наша српска православна деца непознају црквено-славенска писмена, незнају читати црквене књиге, и катихета мора их најпре да учи писмена познавати и читати, да их може учити молитве и науку христијанску; с тога што се у школама пучким неуче наша деца читати црквеним писменима, *немогу она ни да уче црквено појање, нити могу читати у цркви апостол, него им учитељ којекако латиницом напише апостол дотичнога празника, па они тај латиницом написани лист метну у књигу црквену и из такога, често грубим погрешкама начичканог листа читају апостол у православном храму Божијем а пред живом црквом народа свога, на велику жалост и јавну саблазан овога!*

Пошто није законом прописано и утврђено, да у школи, где су деца православна, мора бити учитељ србин православне вере, који би дужан био децу нашу црквено славенском читању, појању и апостолу учити, децу редовно у цркву доводити, и у њој појати што треба; то се догађа често, да наша српска деца у недељне и празничне дане у цркву своју недолазе, или дођу без учитеља и надзора, па у цркви непоје, него улазе и излазе кад им је воља, јер на њи непази учитељ, и они су ту без надзора сами себи остављени, да служе на саблазан православноме народу. Са свију страна тужбе стижу, да то тако скоро свуда бива, а тако бива и у самој катедралној цркви у Пакрацу,

где од фебруара месеца нема учитеља православне вере, па нити има ко да у храму Божијем поје, нити да децу у цркву води и у појању обучава и управља. Скидајући са душе своје одговорност за немиле посљедице, које могу из ове злоупотребе произићи по цркву нашу и њен обстанак, умољава конзисторија пакрачка св. патријарха и архијерејски синод, да својим моћним заузимањем код в. земаљске владе злу овоме што скорије на пут стану.

Ову са жаром узвишеног одушевљења за благо цркве и обстанак православља написану представку Школски Савет је са дубоким тронућем саслушао и једногласно закључио, да и од своје стране, као аутономна црквено-школска власт, високој кр. хрватско-славонској земаљској влади представку поднесе, да се одклоне све сметње и злоупотребе, које у Хрватској прече развитак и напредак црквене свести и вероисповедне наставе православне српске младежи, и да се наредбе издаду, по којима ће се у местима, где срби у већини живе, само учитељи православне вере постављати, којима у дужност спадати има: да у цркви читају и поје; да српску децу читању и појању црквеном обучавају; њихово религијозно морално васпитање руководе у цркву их воде и на њи пазе, а да би све то могли чинити,; нуждно је да се катихетама на државним препарандијама у дужност стави, да уз наставу у вери приправнике уче црквенославенском читању и разумевању и црквеном појању, без чега неможе нико бити правим и ваљаним учитељем и васпитатељем православне српске младежи.

Епарх. школски одбор у Пакрацу доставља, да је висока кр. хрв. слав. земаљска влада готова православној вероисповедној школи у селу Бучју подарити право јавности и одустати од од устројења опће пучке школе у том месту, под условом, ако се у поднешеном наставном плану учине сљедеће промене: 1) да се језик наставни те школе незове српски, него хрватско српски; 2) да се у тој вероисповедној школи употребљује одсада почетница и читанке, које је земаљска влада издала, пошто се у овима ништа неналази, што би верско чувство православних вређало и 3) да се у поднешеном наставном плану неке мање ситнице измену.

На образложени предлог г. главног школског референта, закључено је, да се по смислу §. 193. зем. школ. закона језик наставни у горепоменутој српској вероисповедној школи има и

одсада „српским“ називати; да се у истој школи од овог Школског Савета одобрени српски буквар, и читанке за други и трећи разред употребљавати имају, а у IV. разреду уз српску читанку за трећи разред да се употребљава и хрватска читанка за IV. разред, из које се имају земљописни и повестнички предмети предузимати. Остале приметбе од мање важности, пошто су по наставу користне, усвојити се могу.

На предлог Е. Ш. Одбора будимског препоручено је в. саборском одбору да се старом и изнемоглом учитељу тарђанском Василију Дамјановићу, — који већ 40 година као учитељ служи, и којега је отац као учитељ у стари учитељски пензиони фонд 580 фор. уложио, — годишња мировина од 50 фор. из старог учитељског пензионог фонда определи.

Осим ових предмета свршени су у истој седници још и други неки текући предмети, а извештаји о испитима у учитељским и у вишим девојачким школама, за $188^{3}/_{4}$. школску годину са приметбама високоблагородног госп. главног школског референта предузеће се у идућој седници.

МОРАЛНО СТАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ У НАС.

Има у човеку нешто, што га идеалу свом уздиже; има у човеку нешто, чим се поглавито од осталих животиња разликује, а то је: дух, са његовим моћима, силама.

Духовитост је особина човекова. Схваћање, памтење, разум, поштење, правичност, милост, религиозност и т. д. јесу духовне моћи. Благо оном, који ове поседује; благо њему, јер се разликује од осталих животиња, јер је уздигнут свом идеалу човечанском. Но, редак је онај, који је у сваком погледу на свом месту, редак је онај, који сва добра наше духовитости поседава и по њима се влада. исто тако, као што је редак и онај, који је снижен до праве животиње. Средина, нагињући час на једну, час на другу страну царује.

Узвишених духовних моћи има тушта, али важност им није једнака. Нема сумње да је узвишена она моћ духа човечија, којом се чине проналасци, којом се може досетити и т. д. али, ако их сравнимо са милошћу, са љубављу, са религиозношћу, опазићемо, да је надмоћ у ових последњих. Онима се служимо при постизавању чулних ствари у реалном животу, а овима се узносимо изнад нивоа обичног живота, своме идеалу. Скуп духовних моћи, које нас тако уздижу, сачињава морал; а онај човек, који те духовне моћи у себи развијене има и по њима живи, јесте моралан човек.

Свет није свагда био једнако морално развијен. Зна се да је морал у пређашњим временима био јаче распрострањен но што је данас. Тек, на очиглед од тог доба поче нестајати морала, од кад је борба за опстанак упозната. И заиста; ми видимо то нашим сопственим очима: место да се у нама боља страна нашега духа уздиже на владу, ми пуштамо

маха горој страни; јер чезнемо за наслађама, богатством, сујетом, хвалом и т. д. И наш прост свет зна, да стида, хоће рећи моралности — све већма нестаје, па у потврду тога показује на црвену тачку у средини амбрељастог цвета дивије мркве, и вели, да те тачке исто тако као и стида с дана у дан све то више нестаје.

Јест, свет је наш морално тргнуо у натраг. Сви ми знамо да је моралност врло лепа, врло узвишена моћ нашега духа, па опет, колико нас је, који за њом чезнемо, који хоћемо да је у себи развијемо и у делима својим остваримо?! — Често хоћемо да су нам бар деца такова, а то чудновато долази, јер кад сами несмо и нећемо да будемо као што би хтели, од кога би имала деца да нам се науче? — Хрђав пример родитеља узрок је, да су нам и деца неморална. Човек није у стању да гледи два три минута сиграјућу нам се децу, а да не чује тушта речи, да не види тушта дела, од којих нам се коса диже у вис, од којих нам се кожа јежи. А богме од неваљале и покварене деце, неморални људи постају. Врло леп изглед! —

Рекао сам, да је наш свет тек онда почео пропадати, кад се упознао са бригом за опстанак. Но помишљати, да је та брига, та борба узрок томе, што се тобоже не долази до времена, да се у самоћи о оном, што је узвишено, што је божанско, промишља, што се на јавности такова дела не чине, таково што помишљати велим, било би безразложно Та цељ човека на земљи није само борити се за свој опстанак; то искључиво само животиње чине. Човек ваља да буде, ваља да остане човек са божанским му особинама. Поглавити узрок нашег моралног пропадања лежи у немилој околности, што се зло радије прима и усваја, но добро; што нам *моралног васпитања* не достаје.

Кад један кола товари, а двојица истоварају, никад се не напунише. Кад се морал не негује, но се само нарушава, неизоставно мора пасти. Тако је свугде, где год би требало да је право морално васпитање. Узмимо редом! — Наша штампа, између осталих штетних књига даје нашем свету много такових, које хрђаво упливишу на морал и обарају религијозну свест народа. Писцима је стало до тога да им се књиге само троше. У нас се књиге равнају према захтевима покварене светине, а не светина према добрим књигама. И само позориште, на жалост, упливише штетно на морал, са својим силним, страним, покваренима комадима. Ал, шта ће се! — Свет на ове прави „аплаузе.“ Школа даје само онога знања, од којег се временом може користити. Школа нам и не помишља, да је против педагогије, да је против разума, да је атентат на шк. напредак, кад се једнострано васпитава. Она држи са светом и вели: „штаће нам морал, кад од њег нема никакве користи.“ — Са моралним васпитањем хрђаво стојимо. Двојица кола изтоварају а нико их не товари!

Код оваковог стања ствари, шта остаје нама учитељима да радимо, а да нам савест чиста остане? —

Учитељ ваља да се и телом и душом ода свом позиву, да гледи, да себе у сваком погледу усавршава, те да тим узможе одговорити свом тешком позиву. Учитељ треба да буде прави васпитач; човек, који се не да капацитовати од непозване светине. Нека се небоји нападаја од ова-

кових. Онај, који је позван да бди над школским напретком, тај ће му посао одобрити, тај ће му рад похвалити. Љубав према свету, према људском напретку, нека му је исто тако света, као и љубав према свом светом позиву. Без љубави нема ни рада, ни напретка. Пример нека је једно од главних васпитних средстава. Свако кретање тела, свака реч из уста, нека су достојни примера. Тиме је посао у велико олакшан. — Кад будемо такови, кад будемо тако радили, моћи ћемо бити уверени, да смо свом позиву за доста учинили, а време ће показати, јесмо ли се узалуд мучили.

Васпитати ваља човека у оном, што ће га човеком учинити, а то је *морал*.

Т. М.
народни учитељ.

СРПСКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У КАРЛОВЦУ.

1. *Учитељско особље* попуњено је ове шк. године г. В. *Голдовским*, помоћним учитељем за хармонично појање и певање. Како је истог несрећа десила, те је ногу преломио, усљед чега је дуго времена лежао, а предмет свој и онако је касно примио, то се ове године није могао онакав успех постићи, као што би требало, и као што би се иначе његовим ванредним маром постићи дало. Остало учитељско особље било је исто као прошлих година.

2. *Ученика* уписало се почетком шк. године свега 37, и то 25 приправника и 12 приправница; по разредима пак овако:

I. р. 11, (8 приправника и 3 приправнице);
II. р. 12, (6 приправника и 6 приправница);
III. р. 14, (11 приправника и 3 приправнице).

Од ових остало је до свршетка шк. године свега 24, и то 15 приправника и 9 приправница; по разредима.

I. р. 11, (8 приправника и 3 приправнице);
II. р. 6, (3 приправника и 3 приправнице);
III. р. 7, (4 приправника и 3 приправнице).

Први разред остао је дакле сав до краја шк. године; у другом разреду иступили су из школе својевољно 1 приправник и 3 приправнице (једна се удала), а два су приправника из школе искључена; у трећем разреду пет приправника иступило је својевољно (и то 4 после претрпљене казне за неуредно владање и 1 због слабог учења), а 2 приправника су искључена.

3. *Испити* за учитељско оспособљење с III. разредом обављени су 16., 17. и 18. Јула под председништвом високоблагородног г. Дра *Ђорђа Натошевића*, гл. шк. референта и у присуству пречасног г. проте Николе Беговића као повереника Њ. Високопреосвештенства г. епископа *Теофана Живковића*. Оспособљени су ови: 1. *Раде Лончар* из Примишља и 2. *Јелена Крајновићева* из Читлука с врло добрим успехом; *Филип Дмитровић* из Чамарја, 4. *Александар Трбуховић* из Оточца, 5. *Никола Јанковић* из Ђурђева, 6. *Катица Бракусова* из Залушнице и 7. *Милка Грујићева* из Бобића с добрим успехом; а 8. *Ангелина Георгијевићева* из Срем. Карловаца с довољним успехом (по поновљеном испиту).

У осталим разредима одликоваху се, и то у првом: Миле Пејић из Обљаја (владање примерно, успех у наукама одличан), за тим Стево Бановић из Примишља, Владимир Дујић из Модруша и Миле Мандић из Цетина (сви у владању примерно, а у наукама општи успех врло добар); у другом разреду одликоваху се: Јован Поповић из Бјелуша у Србији (владање примерно, а успех у наукама одличан), за тим Милутин Ковачевић из Машбина и Милева Остојићева из Жировца (владање примерно, а у наукама успех врло добар).

4. *Штипендија* уживало се првог течаја 21, а другог 18 по 80 ф. из српског народног црквеног фонда, и 3 из закладе блаженопочившог епископа Л. Мушицког по 120 фр.

За идућу шк. годину упражњена је једна штипендија из закладе блаженопочившег епископа Лукијана Мушицког са 120 ф. и 9 штипендија по 80 ф. из срп. народно-црквеног фонда.

5. *Идућа шк. година* почиње 1. Октобра по нов. кал. Примити се могу ученици с навршеном 15. годином, који су свршили нижу гимназију или реалку или целу грађанску школу и који су непрекорног владања. За ученице вреди то исто осим година, јер оне се примају с навршеном 14. годином.

У Карловцу 24. Јула 1884.

Петар Радуловић
управ. срп. учит. шк.

ВЕЋЕ ОБЗИРАЊЕ НА РАЗВИТАК КАРАКТЕРА КОД ЂАКА.

(Наставак.)

Најбоље средство за негу религијознога чуства јест права религијозност учитељева. Али се мора чувати непрестанога придикавања и претераних разматрања. Религијозно чуство дететово најсигурније се убија прекомерним градивом, механичним вештбањем у молитвама, неразумљивим облицима и наукама.

Карактер поглавито одређује развиће душевности и воље, како смо то горе видели. Чуства и поводи (побуде) јесу потицајући елементи воље. Поводи су према одношајима у склоности и оцењивању ствари. Мета воље зове се циљ; средство је рад. Нравна вредност воље зависи од каквоће, склоности и оцењивања вредности, које ју сачињавају. Добротворни н. пр. можемо бити из сасвим различитих узрока. Циљ је васпитању, да се вољи питомчевој даде *нравно-добар* правац *Дитес* вели, да ће се то постићи овима средствима: 1. хармоничним развићем свијух телесних и духовних снага; 2. заснивањем правога цењења ствари; 3. живахном радљивошћу чисто нравних склоности; 4. развићем нравних појмова и начела.

1. Хармоничним развићем телесних и духовних снага уређују се и умеравају природни нагони, ограничују се болежљиве раздражице, дају се за самосвојно развиће средства, којима се прибавља и поуздање у себе сама и чилост. У интересу хармоничкога развића с правом су се унеле

гимнастичке вежбе у наставу народне школе. Ипак се с различитих страна приговара, да је школа још увек научна школа и да вољу не негује у оној мери као разум. С тога се на овом месту захтева, да школа прими и фребелов принцип рада.

2. Према томе како ствари према њиховој вредности оцењујемо, настају тежње и склоности или пак отклоности (одвраћања.) У нашем мишљењу и суђењу има дакле за нашу вољу поткретљивих мотива. Има система етике, који право оцењивање ствари означују као највиши морални принцип. *Коменски* каже: „Прав суд о стварима права је основа крепости.“ За наша дела и недела јамачно није свеједно, да ли н. пр. знаност и уметност, образовање народа, опште благостање, разумну слободу и осигуране правне одношаје, сматрамо и ценимо за велика и племенита добра, и да ли напротив незнање и заблуду, социјалне неразмере, уставе правна стања, деспотизам и т. д. држимо за велика зла. Да се привреди право мерило за оцењивање такових ствари већма се мора старати *живот* но школа. Но и школа може овоме доста допринети, кад унапређује јасно мишљење, самосвојан рад и нравна начела. Овим даје школа младоме човеку правац за васцели живот, челичи његова осведочења, која га управљају у борби с противностима и потпомажу развиће доброга карактера.

Историја по именце даје много згода за расветљење одношаја и стања народних.

3. За развиће карактера потребна је известна мера слободе, јер без ње не може бити хтења. Да дакле склоности дечије самосвојно раде, несме никада да у школи влада деспотичан дух. Деспоте нису никакви васпитачи. Напротив мора да провејава дух добростивости и љубави; јер он у деци буди весеље, добру вољу и простодушност (отвореност.) *Жан Пол* вели у својој „Левани“: „Веселост и добра воља је небо, под ким све успева, осим отрова. Добра је воља уједно и земљишта и цвет крепости и њен венац.“ Где школом провејава веселост и добра воља, ту се развија свака снага дечија, као и пупољци биља на сунцу; ту су деца управо онакова, какова су, отворена и нелицемерна; ту се тек развија друштвена отвореност (искреност) и простодушност, а тиме и истинитост, што је апсолутно потребно за радљивост нравних склоности дететових. У таковој ће се школи и послушност лакше успоставити. У свом делу „О педагогици“ вели *Кант*: „За развиће карактера требају пре свега три ствари: *послушност, истинитост и друштвеност.*“ У претресу о „друштвености вели: „Деца морају бити отворена и имати тако јасан поглед као сунце. Само је весело срце способно, да му се допада оно, што је добро.“ — И *Хербарт* означује за прво дело у васпитању, „да ставимо децу збиљом и једрином у такав положај, који им је у целости угодан и за друштвену *отвореност* повољан. Као год што деспоција изазива подмуклост, лицемерство и пакост, тако ће исто дух добростивости и добре воље унапређивати искреност, истинитост и наклоност дечију а тиме се полаже основ нравна карактера ђакова. „Човек, који лаже, не ма никакова карактера,“ вели *Кант*. Тек под владом веселости и благоволења може да ојача воља дечија. Развиће воље права је задаћа васпитања. Само кад дечија воља пође кривим правцем, мора се сломити.

С тога морамо овде промотрити и школски ред. Човечије делање има три ступња: мораш, требаш и хоћеш. Док је год воља дечија неразвијена, мора се оно покоравати своме васпитачу т. ј. *мора га слушати.* — *Коменски* каже: „Ко своје коње право узгаја, тај их понајпре учи, да слушају узде; ко дакле жели да васпита дечаке, нека их пре свега привикне, да чине оно што им каже.“ *Кант* вели: „У први мах мора дете слепо слушати. Неприродно је да дете заповеда својим кричањем и да јачи слуша слабијега. Деца се кваре, кад им се чини, што хоће.“ Сам *Русо* захтева послушност.

Послушност према васпитачу дакако да је само средство васпитања, мета јој је пак послушност према нравном закону. Чим је ученик старији, тим више нестаје послушности. Послушност младићева тек је пуко подвргавање правилима дужности, т. ј. послушност према уму. (Свршиће се.)

СТАЊЕ НАРОДНИХ ЗАКЛАДА

уз српску учитељску школу Сомборску, којима рукује српска црквена општина Сомборска, на свршетку 1883. године.

Народне закладе уз учитељску школу Сомборску, којима рукује отлична српска црквена општина Сомборска, јесу: Платонеумска, Школскога Листа, за учитељске сироте и Јосифа Мунтила. Стање ових закалада на свршетку 1883. године било је по извештају општинске благајне од 29. Марта 1884. сљедеће:

1. *Заклада Платонеумска* Од прошле године пренесено стање: 20,784 ф. 47 н. Чист приход: 131 ф. 21 н. Чисто стање на крају 1883. године: 20,915 ф. 68 н. — Одтуда у готовини има: 6016 ф. 17 н.; у зајму на обвезнице: 13,755 ф. 35 н.; у рестанцијама камата: 1144 ф. 16 н. — Из камате ове закладе добијају 16 питомаца стипендије, које износе укупно 1080 ф.

2. *Заклада Школскога Листа.* Од прошле године пренесено стање: 5516 ф. 48 н. Чист приход: 7 ф. 53 н. Чисто стање 31. Дек. 1883. састоји се из 5524 ф. 01 н. Овај капитал састоји се у готовини из 3809 ф. 01 н. и у зајму на обвезнице 1715 ф. Из камата издаје се у име подпоре издавателју Школскога Листа 300 ф. и по смислу завештања покојнога Архимандрита Ст. Михаловића плаћа се 9 ф. у име предплате на Шк. Лист за три три српска учитеља.

3. *Заклада за учитељске сироте.* Пренесено стање од прошле године: 1285 ф. 38 н. Чист приход: 77 ф. 25 н. Стање на крају године: 1362 ф. 63 н. Од овога је у готовини: 1062 ф. 63 н, у зајму на обвезнице 300 ф. Сав приплод се придодаје главници.

4. *Заклада Јосифа Мунтила* недашњег грађанина Сегединског за учитеље приправничког завода Сомборског. — Од прошле године пренесено: 476 ф. 88 н. Чист приход 29 ф. 41 н. Чисто стање на крају 1883 године 506 ф. 29 н. Од тога у готовини: 206 ф. 29 н., у зајму на обвезнице: 300 ф. — Сав приплод се на свршетку године придодаје главници.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*У учитељској школи Сомборској*) било је ове школске $188^3/_4$. год. 52 мушких а 61 женских, свега 113 ученица уписано; прошле године било је 57 мушких а 50 женских; свега 107. Према томе ове године број мушких ученика опао је са 5, а број женских порастао је са 11. Укупни прирастак ученика овога завода је са 6.

По пределу, одкуда су родом, било је мушких приправника из Сомбора 5; из осталих места бачке епархије 20; из будимске епархије 1; из темишварске 7; из вршачке 9; из архидијецезе карловачке 9; из Босне 1. — Свега из уже угарске било је дакле 42, из троједне краљевине 9; и један страноземац. Приправница било је из Сомбора 11; из остале бачке 13; из будимске епархије 1; из темишварске 5; из вршачке 17; из архидијецезе 13. Дакле 47 из уже угарске а 13 из троједне краљевине.

По стању родитеља међу мушким приправница беше свештеничке деце 6; учитељске 10; званичничке 6; трговачке 3; занатлијске 16; земљоделске 5; међу женским приправницама кћери свештеничких 3; учитељских 6; званичничких 11; трговачких 8; занатлијских 18, и земљоделских 3. Према томе међу мушкима беше највише занатлијских па онда учитељских синова, а међу женскима највише занатлијских па онда званичничких кћери.

По свршеним предходним наукама међу овогодишњим мушким приправницима било је 3 свршена шестошколца, 2 петошколца и 32 свршена четворошколца гимназијска; тројица свршише четврти разред реалке а шесторица четврти разред грађанске школе; и напоследку шесторица, по свршетку III. разреда средњих школа, уз дозволу в. Шк. Савета и уз пријамни испит примљени су у овај завод. Међу приправницама свршише четврти разред срб. више девојачке школе 50, (и то 20 у Сомбору, 21 у Новом Саду и 9 у Панчеву); две су свршиле четврти а једна трећи реални, шест четврти разред грађанске школе и једна је прешла по дозволи в. Шк. Савета из вишег разреда мађарске женске школе у Суботици.

(*Из извештаја кр. мушке и женске препарандије и вештбаоница у Загребу*) за $188^3/_4$. шк год. дознајемо, да је тамо било 16 које редовних учитеља, које професора и учитеља са других завода, што су поједине предмете у препарандијама предавали, и једна редовита учитељица женског ручног рада. Земаљска влада издаје 63 подпоре или стипендије, које су различите, неке у износу од 150, 120, 100 ф. а има их и од 75, 50 и 45 ф. Међу стипендистима има 8 Србаља православне вере, 2 жумберчанина грчкосаједиње вере и један русњак из Галиције; град Карловац даје три, имовна обћина бродског окружја једну; учитељска задруга једну; кр. уг. финанц. министарство једну, кнежевске власти бугарске 3 стипендије; бискупија крижевачка једну стипендију и т. д. — Осим тога код браће милосрдника, код друштва човечности, и у надбискупском сиротишту добијаху објед по два приправника.

Мушких приправника било је 107; женских само у трећем разреду 35. По вери било је међу мушкима 70 римокатолика; 15 православних, 2 грекоунијати; међу женскиња 27 римокатоличкиња, 2 православне, 1 унијатка и 2 израиљћанке. Из Маћедоније био је родом 1, из кнежевине Бугарске 4, а из источне Румелије 1 приправник.

У мушкој градској школи, која служи за вештбаоницу, било је 4 разреда са 6 учитеља, а у женској било је исто толико разреда са 5 учитељица. Обе вештбаонице стоје под управом г. Људевита Модеца управитеља кр препарандија.

Ове школске године затвара се кр. женска препарандија и само ће одсада мушка постојати.

Доброуређеном овом извештају за уводни чланак служи расправа под насловом: „Тјеловежба у пучкој школи“, од Фрање Хохмана“.

(*Течај за мађарски језик у Бају*) ове године отворен је 7. Јула и трајао је до 11. Августа по новом. Течај је отворио управитељ г. Барч поздравивши учитеље мађарски а затим је прочитао разултат лањског течаја. У почетку раздељени су сви учитељи у два оделења, но пошто се сваким даном умножавао број слушалаца, то је од 15. Јула нова подела учињена и то код г. Барча 18, код г. Бочкаије 18, а код г. Пет-

ровца 17 слушаоца. Свега је било 53 учитеља, од тих 5 учитељица. По народности беше: 41 Србин, 10 Немаца и 2 Романа. Из бачко-бодрошке 28; из торонталске 9; из тамишградске 8; из Барање 5; из толнанске 2 и из крашовско-северинске жупаније 2 учитеља. — Предавања су сваки дан држана пре подне од 7—10 сâти, први час: вештбање у говору; други час граматика а трећи читање и анализовање. Сваки други дан писмена домаћа задаћа из синтаксе или описивање појединих предмета. Предавачи су врло ревносни били и предусретљиви. 12. Августа био је писмен испит, за који се 44 учитеља пријавило. Од ових су 40 писмену тему добро израдили и припуштени усменом испиту а 4 су одбијени. Усмени испит био је $^1/_{13}$. Августа и положили га 33 учитеља. — Председник испитне комисије био је држ. помоћни школски надзорник г. Никазије Греф.

А.

(*Гацко*) Испит на овдашњој српско православној школи свршен је 28. Јуниа уз најбоље задовољство слушајуће публике. Ученика било је у сва четир разреда 29, а ученица 2, укупно 31. У I. разр. било је 5 ученика и 2 ученице, од којих положише испит четворо са врло добрим успехом а троје са добрим успехом. У II. разр. било је 9 ученика, од којих положише испит 2 са успехом врло добрим, 4 са успехом добрим, и 3 са успехом довољним. У III. разр. било је два ученика; један положи испит са успехом врло добрим, а један са успехом добрим. У IV. разр. било је ученика 13, од којих положише испит 2 са успехом отличним, 2 са успехом врло добрим, 6 са успехом добрим а 3 са успехом довољним.

Г. Ш. учитељ.

(*Друштво „Коменски“*) поднело је недавно моравском земаљском сабору у Брну преко посланика Вебера молбу ради припомоћи за оснивање и издржавање чешких школа у доњој Аустрији, где се довољан број чеха налази.

(*Мировина*). Кр. угар. Министарство за богочаст и јавну наставу подарило је Александру Јанковићу болестном учитељу српском у Бају редовну годишњу мировину од 100 форинти. (Као што чујемо, црквена обштина бајска додаваће овој суми онолико прилога, колико износи minimum учитељске плате, што је доиста у пуној мери право, јер је г. Јанковић 19 година као ваљан учитељ у поменутој српској обштини савестно служио. У.)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

14 *„Pedagogija III. dio. Posebno obukoslovje, sastavio Stjepan Basarićek učitelj kr. preparandijah u Zagrebu i pravi član hrv. pedagogijsko-književnoga sbora, Zagreb. Naklada hrv. pedagogijsko-književnoga sbora 1884.“*

Школски Лист је 1880. године у бр. 12 и 13 приказао и препоручио учитељству српском први део Педагогије или науку о васпитању од г. Стјепана Басаричка. Вредни писац неуморно делајући на педагогијској књижевности нашој од тога времена написао је а славни хрв педагогијски књижевни збор у Загребу на свет је издао, најпре у години 1881. четврти део Педагогије под насловом: „Povjest Pedagogije“; у години 1882. други део Педагогија под насловом: „Obće obukoslovje“, и исте године посве прерађено издање првога дела Педагогије под насловом: „Uzgojoslovje“. Сад нам ето изађе и трећи најзнаменитији и најзанимљивији део Педагогије, који у себи садржи наособну Дидактику, којом ће се моћи учитељство хрватско и српско највише користити у свом практичном делању.

Познато је, да се писац у главноме држи начелâ Хербартових, али им несљеди слепо, него их примењује приликама хрватске школе. У овој наособној Дидактици својој сљеди он прослављенога отца новије ди-

дактике Амоса Коменскога препоручујући, да се образовање ученика по сљедећим степенима предузима: 1. да се за наставу у сваком предмету дух ученика приправи; 2. да се најпре наводе примери или посебни случајеви; 3. да се из примера сравњивањем и спајањем онога што је сродно изводе правила; 4. што се учи да се и покаже, и 5. што се учењем прибави, то да се учи и употребљавати.

После предговора, у коме писац топло препоручује „да се чувамо разних начела, која нам долазе из туђине, ако се противе нашему народному духу и значају“, прелази се на сам богати садржај ове књиге, који се састоји из увода и девет одсека. У првом одсеку изложена је счигледна настава или зорна обука; у другом стварна или реална обука и то на посе земљописна, повесна, природописна и природословна обука; у трећем се одсеку излаже језикословна обука и то: вештбање у говору, читање, писмене вештбе (правопис и саставци) и граматика или словница; четврти одсек обухвата наставу у рачуну и то: а) рачун, и б) геометријско обликословље; у петом се одсеку излаже настава у писању, у шестом о цртању, седми је одсек посвећен настави у певању, осми настави у гимнастици а у деветом се излаже упутство за обучавање у ручном раду.

У сваком поједином одсеку најпре се даје појам и излаже се цјел дотичне наставе, затим се предлаже учевно градиво, даје специјално упутство за наставу у том предмету (метод); где је нуждно наводе се помоћна средства и учила; затим се прелази на повест дотичне наставе и напоследку наводе се згодни примери за наставу у појединим лекцијама тог учевног предмета.

Упада у очи, што се о настави у вери у овој књизи неговори. Писац у уводу каже да је с' тога изоставио из своје књиге упутство за наставу у вери, прем је она најглавнији предмет народне школе; „јер — вели — нијесмо властни говорити о свих вјероисповјестих, и јер су у првом реду позвани вјероучитељи, да за њу установе сходна начела“.

Ми ову ваљану нову књигу нашем српском учитељству препоручујемо, као такову, која ће у многоме попунити оскудицу нашу у наособној методици. Књига је ова велика и износи скоро 27 табака а штампана је угледним писменима, разумљивим језиком, одабраним слогом и на лепој хартији. Цена јој је два форинта; добити се може у Загребу у наклади хрватског педагогијског књижевног збора, а јамачно и у свима српским и хрватским књижарницама. *В.*

РАЗНО.

(*Изложба народних и вештачких рукотворина Српкињâ у Новом Саду*) отворена је 22. Јулија са великом свечаношћу у здању српске народне и више девојачке школе, а затворена је 13. Августа. Простор овога листа недопушта нам да обширно опишемо дивну ову изложбу рада и вештине наших дичних и вредних Српкиња. Само у кратко спомињемо, да су производи рада и вештине простих Српкиња из Бачке, Баната, Срема и Славоније на овој изложби нашем и страном свету најјасније показали вредноћу и умешност нашег женскога света, који је од својих матера и праматера у наслеђство добио дар рада и вештине у духу српском и славенском, са којим се поносити можемо пред другим народима, у којих просте жене ни издалека незнају овако лепо радити. Такође су и српске женске основне и висше девојачке школе и учитељска школа Сомборска радовима ученица својих на овој изложби лепо заступљене биле, и у обште даје се приметити, да се учитељице српске и садашње приправнице својим лепим и вештачким радовима отликују, на чему се у многоме захвалити има вештој учитељици рада у нашој сомборској учитељској школи госпођи Софији Јорговићки.

Дивни производи рада и вештине одраслих Србкиња изложени су били у пет пространих дворана, од којих су у првој радови из Великог Бечкерека и Вршца са околинама; у другој из Кикинде и Панчева са околином; у трећој из Новога Сада и других места; у четвртој из Суботице, Сомбора и учитељске школе српске и из сомборске околине; у петој из Срема, Славоније Хрватске и Беле Цркве. Радови ученица српских народних и виших девојачких школа изложени су били у шестој дворани (у доњем спрату).

Особито нам је у очи пала богата збирка ћилимова из Баната, Славоније и из околине новосадске, различите врсте фина српска платна, златни везови, златне каше, убрадач сомборске младе, богато рухо србкиње из Босне, завесе и креветне превлаке, које питомице српске учитељске школе Сомборске вешто израдише и многе друге рађевине из нашега и старијега доба. Међу школским радовима у једном кутићу опазисмо плаштаницу из српске пештанске цркве, коју је са дивном вештином везла србкиња Јелена Страхинића још 1804. год. Ова слика и по светости предмета и по старини својој а и по вештини којом је израђена, требало је да је изложена била на првом и најлепшем месту.

За приређење ове изложбе највише заслуге имају задруге србкиња из Новога Сада и других места, а особито господин школски референт С. В. Поповић, и г. Аркадије Варађанин управитељ више девојачке школе новосадске.

(*Награда*.) Државно свиларско повереништво у Сексарду послало је у Сарајево свршеном приправнику српском Николи Кашиковићу, за најбоље израђену расправу о свиларству и труд око хранења свилених гусеница у свиларском вештбалишту Сомборске учитељске школе, награду од два дуката. Исто је повереништво послало свршеним приправницима: Петру Михајловићу и Марији Јовановићевој по 10 франака, а Тодору Панићу, Милану Коњовићу и Катарини Карајанковићевој по 5 франака у злату, која је награда дотичнима преко управе српске учитељске школе сомборске достављена.

ИЗБОРИ УЧИТЕЉА.

Српска црквена општина у Сентомашу у седници својој од 22. Јулија о. г. изабрала је једногласно за учитеље у тамошњој школи г. Витомира Рунића свршеног приправника сомборског и г. Јеврема пл. Миковића свршеног приправника горњокарловачког. — У Вел. Бечкереку изабрани су, за управитеља: г. Мита Нешковић досадашњи учитељ у Павловци, и госпођица Милана Кировићева привр. учитељица мокринска. — У Мокрину изабрани су за учитеље г. г. Петар Михајловић свршени приправник и Емилијан Нинковић бивши учитељ лединачки, а за учитељицу гђица Персида Печујчева свршена приправница. — У Сарајеву изабрани са за учитеље: г. г. Никола Кашиковић и Божидар Никашиновић. — У понедељак 6. Августа обављен је у Вршцу избор школског управитеља, учитељица и учитеља ћимнастике. За управитеља изабран је Др. Ђока Јовановић; за учитеља ћимнастике Лазар Везенковић, а за учитељице изабране су свршене приправнице: госпођа Јулка Миловић-Нанчић, и гђице Мара Мандукићева и Софија Јекићева. — За учитељицу у Вел. Кикинди изабрана је гђица Наталија Лујановићева.

НАИМЕНОВАЊА.

Јелисавета Марјановића учитељица српске комуналне школе у Избишту после шестогодишњег успешног службовања свог, од вис. кр. угарског министарства за богочаст и јавну наставу, у истом је звању потврђена.

Рада Грозданић привр. учитељ у Сувају наименован је од кр. земаљске владе хрватске за правога учитеља у истом месту.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Деспот Ст. Ивану тражи се учитељ за мушку школу. Плата је 380 фр. 2 хв. дрва и толико сламе, 4 јутра ливаде, 1 фр. од укопа где учитељ позван буде и 15 фр. за перовођство у црквеној општини, Молбенице се шаљу до 1. Септембра на председника црквеног школског одбора г. пароха П. Григоријевића у Д. С. Иван.

У Рудни тражи се учитељ, плата је 385 фр. 4½ ланца земље, и стан Молбеннце се црквеном одбору у Рудну имају слати до велике Госпојине

У Новом Сент Ивану код Сегедина тражи се учитељ; плата 320 фр. 2 ланца земље, стин, башта, и слама за огрев. Молбенице до 19. Августа имају се поднети са сведочбом о свршеној препарандији у Сомбору с добрим успехом, и проситељ лично има до тога дана општини предстати.

У Гаду; плата је 300 фр. 3 ланца ораће земље 1 ланац ливаде, стан и башта. Молбенице се имају до 29. Августа правосл. школском одбору у Гаду (Gád) оодиети.

У Бегечу тражи се учитељица; плата је 105 фр.; 40 фр. за повторну школу; уз то 16 пешт. мерова жита, 250 порција кукуруза у клипповима, стан са баштом и купусаром. Молбенице до 15. Августа председништву црквено школске општине у Бегечу имају се поднети.

У кр. српској вишој женској школи у Београду тражи се учитељица женскога рада. Кандидаткиња ваља да подпуно зна обичне и фине женске радове по најтежим прегледалицама; бео и шарени вез; кројење и шивење сваковрстног рубља и хаљина; уобште тражи се од ње научна спрема равна савршеној ученици више женске школе. Из свега тога имаће да положи испит. Плата је 1000 до 1500 динара. Молбенице имају се до последњег Августа гђи Катарини Миловука управитељици више женске школе у Београду поднети.

У Градишту (пошта Кутјево) и у Тројеглави (пошта Уљаник) упражњена су места учитеља православне вере и црквених појаца са платом 350 фр., стан врт и дрва. У Уљанику тражи се учитељ и црквени појац правосл. вере; плата је 400 фр. стан, огрев, врт, 1 јутро покућнице и 2 јутра оранице.

У Пакрацу тражи се учитељ и појац православне вере; плата је 400 фр. станарина 60 фр. и дрварина 48 фр. Молбенице на високу земаљску владу управљене имају се поднети до 20 Августа дотичном општинском местном школском одбору.

У Војаковцу у поджупанији крижевачкој тражи се учитељ и појац правосл. вере; плата је 350 фр, стан, 12 хв дрва за школу и учитеља врт и оранича од 49·9 ара. Молбенице имају се поднети до 7. Септ. по нов. кр. надзорништву за народне школе у Крижевци.

У Скраду тражи се учитељ с платом 400 фр., стан или станарина и дрва; у Равнојгори, Десницах и Драги траже се подучитељице; плата је у Равнојгори 400 фр., а на друга два места 360 фр., стан и огрев. Молбенице с докази до 28. Августа по нов. поднети се имају кр. надзорништву за пучке школе у Рјеци.

У подручју петроварадинског окружја траже се учитељи за комуналне школе у Рачи, Босуту, Батровци, Илинци, Малој Вашици (два), Товарнику Огару и Платичеву, све у Котару Митровачком; у Петровчићу, Карловчићу, Пећинци, Михаљевци, Ашањи, Обрежу, Јакову и Бечмену, — Котара Земунскога; у Чортановци, Нови Карловци, Новом Сланкамену, котара Старо-пазовачког;

У Купинову и Угриновци котара Земунскога; траже се учитељи;

У Угриновци котара Земунскога; у Старој Пазови и у Бешки котара Старо-Пазовачког траже се учитељице, и напоследку.

У Бешки и Батајници траже се управљајући учитељи с доплатком к плати од 50 фр. Плата је годишња на сваком овом месту 350 фр., стан или станарина и огрев. Молбенице на вис. кр. земаљску владу, одјел за богоштовје и наставу управљене имају се до 25 Авг. по нов. предати оном котарском уреду, где је дотично учитељске место.

У Бељини у Босни тражи се учитељ за српску вероисповедну школу. Плата 500 фр. Молбенице се одмах поднети имало срб. црквеном одбору у Бјелини.

У Оросламошу; плата је 400 фор. 5 јутара сенокоса, стан с баштом и слама за огрев Молбенице до 29. Августа имају се председништву школског одбора поднети.

У Бихачу; плата је 480 ф., стан и огрев. Молбенице до конца Августа правосл. црквеној општини (Bihác, Bosna).

НОВЕ КЊИГЕ.

„Како се ваља чувати и лечити од колере. За народ написао Др. Илија Огњановић практ. лекар у Новом Саду. (Прочитано у седници „Задруге лекара и апотекара доње Бачке“ 9. Јулија 1884.) У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга. 1884. Цена 20 новч.“ Ову ваљану и за сваку кућу у данашњим приликама веома потребну књижицу читатељима нашима препоручујемо. Садржај је овој књижици: I. Две-

три речи у напред. II. Од чега долази колера. III. Како се ваља чувати од колере. IV. Како се убије гад (дезинфикује). V Како се од колере лечи. — Писац се трудио да што разговетније обавести народ, како му се чувати ваља од ове тешке заразе, која је ногом својом крочила већ и у саму Европу, те ако се и власти и сваки појединци своји не заузму око тога, да се несретној болештини тој стане на пут, могла би нас велика несрећа снаћи. С тога ваља сваки појединац да за рана проучи шта му ваља чинити, те сви сложно да порадимо, да нас невоља ова сретно мимоиђе. Писац се служио делима најискуснијих људи у овој ствари, као проф. Леберта, Драше-д, Нимајера, Коена и др.

У славу и спомен прве изложбе ручнога рада и народне домаће радиности српкиња у Новом Саду изишла је из штампе нова музикалија под насловом: „Српска молитва. Песма Змај Јован Јовановића, за гласовир написао Др. Јован Пачу. Издање књижаре браће М. Поповића у Новом Саду, са сликом Змаја Ј. Јоваоовића. Цена 80 н.“

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српској вишој девојачкој школи Сомборској почиње се школска година 1. Септембра по старом. Уписивање ће бити тога и сљедећих дана.

У први разред ове школе примају се оне ученице, које су четврти разред основне школе свршиле; свршене ученице петог основног разреда примају се у други а свршене ученице шестог основног разреда прелазе у трећи разред ове школе. Школарина се у овој школи неплаћа.*)

У Сомбору, 15. Августа 1884. **Н. Ђ. ВУКИЋЕВИЋ,**

срб. више девој. школе Сомборске управитељ.

*) У исто време почиње се настава у свима српским народним и у учитељској школи Сомборској. Услови за примање у ову школу изложени су у броју 13. Шк. Листа.

☞ Месец дана прође од изјаве, коју је уредништво Школскога Листа на челу бр 13. ставило, и од тога доба Лист ни десет предплатника добио није. Пошто до сада није одзива нашла молба овога уредништва код учитељства и обштинства српског; то са овим изјављујем, да ће Лист одсада само једанпут у месецу излазити моћи, али зато гг. предплатници неће никакву штету тиме трпити, него ће им се накнадно и у дужем времену сви бројеви, — колико за ову годину припадају, — послати, а у колико то не буде могуће, добиће они подпуну одштету за непримљене бројеве у Школским Листовима или поучним књигама.

Како се код уредништва налази више од 200 примерака од свију овогодишњих бројева које би у исплату дуга Школскога Листа распродати ваљало; то са овим отварам нову предплату на Школски Лист за целу 1884. годину, *којега је годишња цена одсада само 1 фор. 50 нов. за свакога, који се од данас предплатио буде;* за гг. учитеље и учитељице, којих је плата мања од 400 фор.; за приправнике, богослове и све ђаке без разлике, цена је 1 фр. авр. на целу годину.

Школски Лист за годину 1883. (подпуних 24 бројева) с насловом и садржајем добити се може код мене за 1 фор. а по исто такву цену дајем и Школски Лист од 1882. године.

Умољавам гг. учитеље и све родољубе да се постарају, по овде наведену спуштену цену, Школском Листу довољно предплатника односно купаца наћи, како би се штампарски дугови, у које је Школски Лист без моје кривице пао, намирити могли а без моје грдне штете. Идући број ће 30. Септембра изићи.

Н. Ђ. Вукићевић, уредник Школ. Лист.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 15. У Сомбору 15. октобра 1884. Год. XVI.

СЕДНИЦА ВИСОКОГ СРБ. НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

од 1. Октобра.

Председава Његова Светост Патријарх. Присутни сви чланови.

У овој седници предузимани су следећи предмети:

Прочитан је одпис в. кр. угар. министра просвете, којим се одобрава питомцу Петру Јовановићу стипендија од 105 фор. из закладе Балине — Исто кр. министарство јавља, да је усљед закључка овог школ. савета изкључење приправника Ђорђа Сивачког објављено у свим државним и вероисповедним учитељским и средњим школама у Угарској.

Висока хрватско-славонска земаљска влада отдјел за богоштовје и јавну наставу пита: је ли Никола Ралић учитељ у Грку доиста положио учитељски испит на Сомборској учитељској школи, и ако је, зашто му није издата диплома, него само сведочанство. Решено је, одговорити, да је доиста поменути учитељ Ралић испит о учитељској способности по свршетку III. припр. разреда положио и да је сведочанство о учитељској способности, које српске учитељске школе издају, то исто што и диплома учитељска, пошто се, како теоретични, тако и практични испит о учитељској способности у нашим вероисповедним учитељским школама одмах по свршетку трећега разреда полаже, а доцнији практички испит, о коме се у §. 101. највише кр. уредбе за српске школе од 1872. спомиње, није никада у живот ступио.

Поджупан торонталске жупаније јавља, да ће се благајна бившег великокикиндског округа укинути, и усљед тога пита, хоћели школски савет, да се заклада великокикиндског округа од 12.000 фор. одређена на поболшање платâ професорских у сомборској учитељској школи, изда у готовом новцу, или би вољан био приватне обвезнице примити. Решено је одговорити, да ће

се примити заклада у обвезницама, ако су исте подпуно и законито обезбеђене. — Државно школско надзорништво жупаније бачке саобштава наредбу вис. кр. угарског министра за богочаст и јавну наставу, по којој се учитељи више девојачке школе новосадске ималу неотложно уписати у државну учитељску задругу за мировину, и моли Шк. Савет, да дотичне позове да улажу у мировински фонд; пошто такав фонд код наших вероисповедних школа није установљен и пошто се сад већ више по смислу закона установити неможе.

После дужег саветовања решено је: Будући да постоји за српске учитеље стари мировински фонд, који би се по закључку нар. сабора од 1879. обновити имао; то се путем представке има код високе владе пожурити решење овопредметног закључка саборског; о чему се има и државно школско надзорништво известити.

Епархијска конзисторија горњокарловачка тужи се, како у буквару, који у комуналним школама православна српска деца уче, нема црквене ћирилице, те по томе деца у школама тим не уче читати тим писмом, и незнају у цркви апостол читати, те тако одрасту незнајући читати црквене и молитвене књиге. Закључено представку поднети вис. хрв слав. земаљској влади, да се могућност даде деци српској православне вере, да у народним школама науче познавати црквену ћирилицу и да се вештбају у читању црквено-славенском, које је сваком православном христијанину потребно, да може као живи члан своје цркве при богослужењу свестно учествовати.

На предлог дотичних епархијских школских одбора наређује се, да се издаду декрети: Димитрију Аврамовићу учитељу боровском, Душану Летићу учитељу земунском, Јелени Петровићевој учитељици српско-итебејској, Стевану Петровићу учитељу, Наталији Лујановићевој и Софији Ајвазовој рођеној Печујчевој учитељицама у В. Кикинди.

Извештаји управâ учитељских школа у Сомбору и у Горњем Карловцу за $188^{3}/_{4}$. школску годину узимају се на знање.

На основу приметаба г. гл. школског референта о закључним испитима у обе учитељске школе, наређено је, да се понови налог управама учитељских школа, да у будуће оне младиће у учитељску школу непримају, који немају гласа за појање, и да уобште приликом примања точно поступају по

законским одређењима и добивеним одавде наредбама; да се учитељи и учитељице у вештбаоници сомборске учитељске школе имају, у погледу држања школе, васпитања, школског зашта и наставе, онако владати, као што је у педагогији и дидактици прописано; да радо и свесредно приправнике у практичном раду упућују, држећи се у свему упутства управитељевог и да се у сваком погледу што боље усавршују, како би им школе приправницима и приправницама за углед служити могле. Православна српска црквена општина Сомборска има се пожурити, да по наредби овог Савета од 1879. здање српске учитељске школе у течају идуће године разшири са нуждним школским просторијама, имајући план о дозиђивању до 1. Јануара 1885. Школском Савету на одобрење поднети. Општина српска у Горњем Карловцу позвана је да учитељској школи уступи једну дворану за цртање.

Управама учитељских школа наложено је, да се при испитима за оспособлење кандидати из свију предмета што се у сва три разреда предају, испитивати имају; да се испитне тезе на читавим табацима предходно још у почетку школске године Школском Савету саопштити имају; да се пољска економија обширније има предавати; да и приправнице имају учити гимнастику и из ње испит полагати; да предлог учине како би се учитељи вештбаонице о феријама послали у страноземство да уче индустријске радње, у којима би после приправнике обучавали; и да се извештаји поднесу о том, у колико су наредбе Шк. Савета под бр. 126. и 186. од 1882. извршене и шта је све за школе те набављено. У Сомборској учитељској школи да се испит из мађарског језика и математике остави на последку а пред тим, да се даде ученицима један цео дан за спремање. Напоследку наређено је, да се позову црквене општине да заједнички са учитељима држе Школски Лист.

Милан Косић приправник II. разреда, у Сомбору пошто је први разред с добрим успехом свршио, добија накнадно обустављену стипендију. Милан Попић приправник сомборски моли да може други приправнички разред у горњокарловачкој учитељској школи продужити; молба се одбија пошто је први разред с слабим успехом свршио и неуредно се владао.

Рачуница од А. Вуковића и немачка граматика од Ст. Чутурила примају се за школске књиге. Ова последња се као боља од досадашњих препоручује.

Управа српске учитељске школе сомборске подноси извештај о примању ученика и ученица у исту учитељску школу у почетку $188^{4}/_{5}$. школске године са преписом записника о примању и сведочбама на основу којих су ученици примљени. У први приправнички разред примљено је: 16 мушких и 13 женских; у други прешло је 17 мушких и 19 женских, а у трећи 12 мушких и 8 женских. Свега има ове године 45 приправника и 40 приправница. Примање се са одобрењем на знање узима. Александар Плештић осмошколац гимназијски, пошто је испит из првог приправничког разреда положио, прима се за редовног приправника II. разреда.

Ђорђе Ђорђевић свршени ученик IV. гимн. разреда из Ирига и Ева Ајдуковићева ученица IV. разреда више девојачке школе, примају се у учитељску школу Сомборску по молби својој, ма да им још недостаје два месеца од прописаног узраста за примање.

Ђорђе Прерадовић свршени ученик IV. гимназијског разреда из Ст. Бановаца, који се закаснио и на време није се уписао за ученика учитељске школе сомборске накладно се прима у исту.

Управа сомборске учитељске школе подноси извод рачуна о стању завода Платонеумске, Шк. Листа, Јосифа Мунтила, и учитељских сирота, којима рукује црквена општина Сомборска. На знање узето и в. саборском одбору доставити се има.

Од пријављених 18 проситеља за народне стипендије у учитељској школи Сомборској добијају ови: Јован Шикопарија и Богољуб Бакаловић приправници II. другога; Душан Марковић и Никола Јовановић приправници првога разреда; Милева Кристићева, Јулка Милашиновићева и Даница Краљевачка приправнице другог; и Драга Драгојева и Јелена Вукмировићева приправнице првога разреда.

Љубомиру Јовановићу приправнику другога разреда подарена је стипендија из завода покојнога добротвора Ђорђа Раље.

На молбу професора Исидора Стојковића спроведену уз извештај управе учитељске школе Сомборске, одређује се њему после десетогодишњег службовања у истој школи друга петогодишња повишица.

Управа горњокарловачке учитељске школе подноси нов формулар сведочбе и распоред часова. Формулар се прима а распоред се има удесити према изменама г. глав. школ. референта.

Књижара браће Јовановића у Панчеву подноси: „Песме у два гласа од Мите Топаловића, и Хемију од професора Мите Петровића. Примају се за школске књиге у вишим девојачким школама.

Управа више девојачке школе у Сомбору подноси главни каталог и преглед о свршеном раду $188^{3}/_{4}$. школске године. Узима се на знање, а учитељско особље упућује се да у будуће пази да ученице јасније и лакше одговарају, и да се за учење на памет и декламокање одабирају песме естетичког садржаја; на учење црквеног појања да се већа брига обраћа; при учењу рачуна да се одабирају примери из домаћег газдовања, а при учењу земљописа, да се обширније уче Хрватска и Славонија и остале земље у којима наш народ живи, и да свака ученица мора имати атлас од Излајба, а за школу да се набави звездана карта од Брауна; за наставу у ручном раду у два старија разреда, да се одреде шест часова и то све по два и два. Притом је наређено, да се набаве слике за геометријску наставу, хронолошке таблице за историју српску и угарску; таблица о хемичком саставу хране од Кенига, и да се ученице у све три више девојачке школе упознавати имају са таблицама за кућарство од Хартингера.

Наставни план више девојачке школе у Панчеву, у Н. Саду и Сомбору за $188^{4}/_{5}$. по приметбама г. главног референт има се удесити. Аркадију Варађанину управитељу и Милеви Симићевој учитељици рада у вишој девојачкој школи Новосадској и Катарини Петковића учитељици рада у Панчевачкој в. дев. школи дозначује се десетогодишња повишица од 100 фор. Јовану Поповићу и Светозару Дамјановићу професорима више девој. школе издати се имају декрети, а последњем дозначено је и уживање станарине од 80 фор.

За упражњено учитељско место у вишој девојачкој школи у Панчеву између четири проситеља стављени су у кандидацију Пстар Илић и Ђорђе Бекић техничари, и Мартиновић свршени приправник и оспособљени народни учитељ; првој двојици у дужност је стављено, да у случају избора учитељски испит положити имају, пошто још за учитељство оспособљени нису.

Сомборска црквена општина јавља, да је Ђорђе Протић досадашњи супленат изабран за учитеља више девој. школе тамошње Овај избор се одобрава. — Извештај управе учитељске школе Сомборске, о примању ученика $188^{4}/_{5}$. године узима се

са одобравањем на знање. — Персида Стојичића, мати покојног заслуженог професора више девој. школе у Панчеву, моли за тромесечну посмртнину својега сина. Спровести се има с препоруком в. саборском одбору. Павлу Падејском слушаоцу филозофије повишује се Балина стипендија на 105 ф. Захарији Ћирићу свршеном приправнику другога разреда и привременом учитељу дозвољава се да може полагати испит у Горњем Карловцу; то исто се дозвољава и Харитону Ружићу учитељу Лалићком, али под условом да најпре три месеца слуша науке у поменутој учитељској школи.

Стеван Мишковић привремени учитељ у Маргитици прима се за редовног ученика I. разреда у учитељској школи Сомборској, а Сима Вуксан прима се у учитељску школу Горњо-Карловачку. Зорка Јелчићева свршена приправница државне мађарске учитељичке школе у Суботици на молбу своју добија дозволу, да може учитељски испит у Сомбору положити заједно са осталим српским приправницама. Упутство у земљопису од Белингера по преводу професора Милана Димитријевића прима се за школску књигу. — Молба учитеља вртарства у српској учитељској школи сомборској ради повишења хонорара, зидања топлице (Glashaus) и набавке Арнолдове збирке од воћа, издаје се управитељу дотичне школе на мнење, а проситељ се упућује да у будуће молбе и предлоге своје једино преко управе учитељске школе, у којој служи, овом школском савету подноси. Молба Катарине Петковића, да јој ћерка приватно учи приправничке науке одбија се. Молба Александра Јанковића умировљеног учитеља у Баји, ради милостиње из пензионог фонда, неможе се уважити.

ШКОЛСКИ ЛИСТ И СРПСКО УЧИТЕЉСТВО.

Школски Лист у броју 13. о. године допео је изјаву уредништва, да ће због премаленог броја предплатника морати одустати од издавања листа. Болест која наилази скоро на сваки наш лист, није могла да поштеди ни овај једини учитељски орган с ове стране Дунава и Саве. Заиста жалосна појава а још жалоснија сведочба, која жигоше немар српског учитељства спрам овога јединог педагошког часописа

Перо нам у руци дркће, кад помислимо, да пишемо јеремијаду нашем учитељству, због немара, који је овладао њиме према реченоме листу. Незнамо где управо да потражимо узрока

тој одвратности: или у учитељству, или пак у самом листу; тек је факт, да је та појава сажалења достојна!

Зна се поуздано, да је народ један у толико образованији, у колико му је његова књижевност развијенија. Да нека књижевност буде напредна, услови су јој у довољном броју ваљаних умних раденика с једне, и обилатан број предплатника с друге стране. Школски лист рамља и у једном и у другом погледу. Апатија, која је овладала према књижевности у опште у нашем народу, уватила је корена и у учитељима, тим носиоцима просвете. Наше је учитељство данас постало немарно за све јавне и просветне ствари, па тако је напустило и презрело и тај свој једини орган. Ако ико потребује свога листа, то у толико већма потребује га учитељство, и не би смело без њега да буде. Ако учитељство наше неће да има свога листа, оно мора поћи у натраг у своме позиву, јер лист наш треба да нам служи, као поље, на коме ћемо да се усавршавамо и дотерујемо у својој струци. Он треба да нам послужи као носилац наших жељâ и тегоба.

„Школски лист“ који живи већ шестнаесту годину, хоће данашњим даном да изумре; и ту његову смрт убрзавају баш његова собствена деца — српски народни учитељи. Творац овога листа, који још и данас живи — покренуо је школ. лист 1858. године из чисте и родољубиве намере, желећи српско учитељство подићи на ону моралну висину, на којој се налази учитељство у других напредних народâ. Па шта је дочекао данас? Дочекао је коначну пропаст своје замисли и грдну неблагодарност од оних, којима је баш наменио то своје чедо! — Вис. школ. Савет знајући, да наше учитељство само тако може бити напредно и угледно, ако има свој орган, подигло га је из дубоког сна, и предао га учитељству у аманет са жељом: да га оно морално и материјално подпомаже, и у даљем животу одржи. Па шта смо сада доживили? Српско учитељство одказало је Школском Листу своју помоћ и напустило га је, да пропадне на грдну нашу срамоту! Наше је учитељство тиме показало, да оно још није дорасло да има свој стручни лист, и да није још у стању да води јавну реч о унапређењу свом и школином. Жалосна појава да се жалоснија ни замислити неда!!

Да се запитамо: Зашто је српско учитељство тако хладнокрвно примило поново излажење „школскога листа“ и напослетку напустлио га да скоро сасвим пропадне?

Ми ћемо да пођемо редом, не бил' нашли узрока тој жалосној појави, ма да се већ унапред смемо надати, да неможе бити основног разлога, због чега наше учитељство речени лист није од почетка његовога изласка па до данас хтело да подпомаже.

Да прво узмемо главни изговор, на који се наше учитељство изговара, зашто не може да држи „Школски лист.“ Ту мислимо материјалну страну његову. Ма да се на ово многи изговарају; ипак је то разлог тако слаб, да он служи само на срамоту онима учитељима, који се њиме бране. Предплата је школ. листа тако малена да се мања ни замислити не да. — Истина, да је наше учитељство сиромашно, и да му је тешко издати 3 фор. годишње; али се мора признати, да се оно само у овој прилици служи изговором свога сиромаштва, дочим уверенисмо из искуства, да многи даје на другу страну неколико пута по 3 фор., ма да отуда нема велику моралну корист. Можда ће нам се приговорити, да је то дрскост, испитивати туђе рачуне, али нека нам се опрости, јер тога смо се морали дотаћи, да покажемо: да није истина, да наше учитељство зато неможе да држи Школски лист што је сиромашно, него просто зато што га неће. Где влада сиромаштво, ту је онда оскудица у сваком погледу и нема никакве изнимке. Плате наших учитеља већином су средње, од које се — само кад хоћемо — може одкинути нека крајцара на одржање свога листа. И учитељима с мањом платом пружена је олакшица, јер ови добивају лист у полу цене. Уредништво је пружило учитељству све могуће олакшице за држање листа, — само му није могло дати пожртвовања и љубави према листу, јер то су ствари које се у нами унутри рађају и немогу се никоме силом наметнути. Кад већ учитељ неће, или као што вели, неможе да жртвује ни гроша од своје сиротиње а оно зашто бар непотражи себи олакшице другим путем, којим би могао доћи до листа. — Сви ми знамо, да је вис. школски савет издао наредбу, да су све општине дужне држати школски лист за своју школу. Ту нетреба друго, него само да учитељи позову своје општине са неколико убедљивих речи и оне би се драговољно одазвале позиву својих учитеља. Али се на жалост ни то неће да чини; општине опет неће да држе лист кад нема ко да га чита Школски лист би могле да издржавају саме општине, а уз то кад би се још у сваком месту прибавио по један два предплатника ето, да би наш лист подпуно осигуран био. Али знате како се каже:

„Сила Бога не моли“; па тако је и код нашег учитељства. Оно не воли и нецени (само незнамо зашто) школски лист, па неће да га држи баш да га бадава добива! Ми знамо једног учитеља, за кога је општина предплатила се на „Школски лист“ па тај још ни један број листа није имао у рукама! А који народ и таких учитеља има, тај је пропао за навек заједно са својом, школом!

Да пођемо с другог краја. Хоће да се нађе учитеља, који се изговарају, да зато не држе „Школски лист“ што је он „мршавог садржаја.“ Некажемо ни ми, да је баш богат у својим производима, — ма да је било доста пута у њему и ваљаних радова, — али господо тиме оптужујући лист, оптужујете пред светом сами себе. Та тај је лист једино за вас и подигнут; па је још и награђивио по могућству добре учитељске чланке; па зашто дакле сами не похитасте са својим умним радовима. Такмичите се у послу, па ће онда уредништво бирајући од многог материјала давати вам све боље од бољег. Овако пак, кад је „књига спала на два слова“ тај је изговор сасвим неупутан. — Ми смо господо учитељи заспали мртвим сном, па нам нетреба ништа. Ми хоћемо, да се пред нас изнесе све готово; а ми да не макнемо ни рукама, ни ногома ни умом! Ко тако мисли и жели, с тиме се није вредно разговарати.

Још једну околност морамо узети на око, на коју се учитељство наше изговара.

Приговара се „Школском листу“ да кроз њега невеје „либералан“ дух. Незнамо, какав се то мисли либерални дух, сигурно онај, да можемо један другог слободно грдити и омаловажавати заслужене људе и власти. Што се у Школском листу неможе примити, јер то неодговара програму његовом. Мисмо уверени да је уредништво готово примити у Школски лист радове, који заслужују у њему да се штампају, и који смерају на благо српске народне школе и српског учитељства.

Па кад вам либерална господо није „Школски лист“ доста либералан, а оно ми дозволите да вас запитам: је ли била „Нова школа“ либерална? Тај је лист био и сувише либералан — то бар мора сваки признати. Па шта је било с њиме до послетка. Српско га је учитељство напустило да пропадне! — Па тако је прошла и „Просвета“ и други наши учитељски и педагошки часописи. Зато мислимо, да ни тај разлог ни најмање постојати неможе.

Кад све скупимо, што смо до сад рекли, видимо: да ни један од наведених разлога није оправдан, и да по томе кривица не лежи у листу, него у самим нама. Међу нашим учитељством овладала је чама и немарност у највећој мери, а то нас неће добру одвести!

На завршетку још нешто да додам. Крајње би време било да се наше учитељство отргне од тог пемара; да прионе свом снагом, да нам се „Школски лист“ тај једини педагошки часопис наш одржи. Нетреба ту много жртава. Доста је ако настојимо, да се свака општина предплати на лист; ако набавимо сваки по неколико и других предплатника а и сами ако будемо лист држали. — А ви прваци међу учитељима, подајте листу што више и бољих својих умних радова, како би нам бивао све бољи и савршенији. Дух ће у њему владати јамачно и од сада српски и напредан у колико то потребују наше околности. — Учитељи српски ако будете подигли школски лист из његове пропасти, тиме ћете подићи и свој углед у народу! Тргнимо се из тог мртвила, збацимо ланце немара у које смо се сами оковали, и сложно порадимо сви за бољитак свога народа, његове школе и његових трудбеника! — У то име желимо, да се сви српски народни учитељи што пре ухвате у братско коло Школског листа. Дао Бог да буде сретно и благословено!

Један српски народни учитељ.

ВЕЋЕ ОБЗИРАЊЕ НА РАЗВИТАК КАРАКТЕРА КОД ЂАКА.

(Свршетак.)

Поверење и *љубав* ђака напрам учитељу најбоља је подлога послушности. Дете се мора осведочити, да је воља учитељева најбоља и да происходи из добре намере. С тога треба да учитељ заповеда што је могуће мање, а мирно и благо; с тога ваља да се држи сваке изречене заповести, ако није погрешио у њој; с тога мора да истакне добре последице послушности; с тога нека гледа да добије припомоћ родитеља; с тога нека је пре свега непристрастан и праведан према свима ђацима, према богату и сиромашну, велику и малену; с тога треба да казни мудро и умерено, и с тога нека никада не казни кад је раздражен.

Треба још да упозоримо на једну важну тачку. Често се туже, да је надзор учитељев ограничен на школску собу; на оно, што се догађа изван школе, на улици учитељ не пази; садањи су учитељи тек само наставници, нису више васпитачи, и т. д. Мислимо, да учитељ, као васпитач, води бригу о свима преступима дечијима у школи и изван школе. С тога захтевамо, да општинске области издају и такове дисциплинарне

наредбе, које налажу учитељу, да казни и оне преступе, које његови ученици изван школе учине.

Особито мора учитељ сваку лаж, пакост, пушење, залажење у крчму без родитеља строго да казни.

Да буде у свако доба строжији надзор на улици и да се *школа* и *кућа* једна другој приближи, треба у сваком граду, у сваком селу основати *васпитне дружбе*. За све ствари и тежње основале су се данданас дружбе, само за најважнију не. У овима дружбама ваља чешће говорити о васпитању. За такове говоре даје учитељу *Кленкеова* књига „Мати“ сила градива. Школске се дружбе морају старати да се састављају списи за народ и да се раздавају породицама. Да се такови списи раширују, морају се учитељи бар толико старати, колико се старају пијетисте за распрострањење својих књижица. Тиме би се мајке боље упознале са васпитањем, а тиме би се већ добило врло много.

Средство, да се повиси важност школе, јест и ово, да се сваком ђаку, који оставља школу и прелази у практичан живот, издаде *сведочба* о владању, марљивости и знању, и да све занатлије, трговци и т. д. на такве сведочбе обзир узимљу, кад ове младе људе у своју службу примају. За целисходне формуларе нека се старају школске дружбе.

Покретна снага воље и рада налази се и у осећајима. Из тога пак не може да следи, да развиће нравних појмова и начела, *поука о праву и дужности,* не ма за развиће карактера велике важности. И ако осећаји нагоне на рад, ипак упливише ум већ од ране младости вавек на вољин правац. С тога треба у зрелијој младости поуком деловати на развиће појмова о праву и дужности. Оваке поуке изводе ученика из пукога чуства доброга и уводе га у свест доброга, у јасност о нравним и безнравним елементима воље, у једрину и сталност у правцу доброга. Ова је сталност жгарица добра карактера. Оваковима упутама долази ђак до нравних правила, да може просудити животне одношаје човекове и да је кадар да нравност упозна, као ствар васцелог грађанског друштва.

Јако пада у очи, како велико незнање о нравним појмовима сретамо код многих ђака. Има много ученика, који за нравне и безнравне појмове немају никакове друге речи, до: „грех, добро, зло, право, неправо.“ Поједине крепости и мане не знају разликовати. Јамачно је то последица једностране и оскудне *нравне поуке* у народној школи.

Религијозна настава треба да је *уједно и нравна наука*, или да се узме правна наука на *религијозној основи*, која би уједно била и настава у религији.

Сам један римо-католички арцибискуп *Милде*, — који је почетком овога столећа у Бечу написао изврстну књигу о васпитању, — захтева, да се у настави већи обзир узима на нравну науку и у ту сврху препоручује приповести из дечијега видокруга, из повестнице, и животописа племенитих људи. А славни педагог *Дитес*, вели: „Јасне нравне појмове развијају живи описи разних карактера, животних положаја, светских одношаја, поуке о човечијим крепостима и манама, делима и судбинама о радости и жалости, срећи и несрећи, сиромаштву и богатству, живљењу и звању, о обичајима и правима.“

За такову наставу дају градива ова важна дела: Wyss, Tugend und Pflichtenlehre; и Rüegg, Samenkörner, која учитељима нашима препоручујемо.

ДОБРОТВОРИ СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СТ. АНДРЕЈСКЕ

и неколико речи о оснивању заклада народних.

У броју 10. Школског Листа о. г. била је реч о подизању споменика П. Апостоловића добротвора Ст. Андрејске школе. Поводом овим споменуо сам и друге неке добротворе ове школе — премда ми није био баш прави смер све добротворе описивати; — но како сам мало преухитрио са својим дописом, заборавио сам споменути још неке спомена до стојне добротворе наше школе. Хвала г. дописнику у 12. бр. овог листа на пријатељском подсећању, а блажене сени наших школских добротвора, нек ми опросте, што сам их у прехитрености својој изоставио, и то сада овим надокнађујем.

Што се тиче Јефте Нешка, о коме г. дописник пише, он је истина основао један фонд од 400 фор. из кога су ђаци о главном испиту добијали награду у сребрним новцима (свега 24 фор.); ти новци су се обично други дан, када је благодарење држано деци раздавали, јер је по благодарењу и разредница читана. Та је Нешкова фундација пропала и уништена је на овај начин. Завештатељ је обвезао своје насљеднике, да фундацију њиме за живота установљену из насљедства свог исплате. Негдашњи житељ овдашњи покојни Сава Гајицки адвокат, дуговао је насљедницима Јефте Нешка, и по смрти овога прими на себе тај капитал школског фонда од 400 фор., да општини законом прописани интерес подмирује, као што је неко време био и чинио. Но пошто овај дуг није био укњижен, и пошто је по времену Сава Гајицки материјално пропао, пропадне и поменута фундација пре једно 30—35 година. — По тврдњи г. А. Радубицког, ова је фундација од прилике у то време установљена, када је овде прва препарандија постојала, а то је било од 1812—1816 г. Исти г. А. Радубицки када је 1819. овде I. латинску класу слушао, приликом школ. испита примио је из руку завештатеља 4 сребрњака. —

Оволико сам сазнао о судбини ове фундације, а сад ћу по жељи г. дописника у бр. 12 Шк. Л. по гдешто да забележим из живота како овог завештатеља, тако и осталих добротвора ове школе, колико сам овде од старих а уважених особа разабрати могао.

Јефта Нешко рођен је овде у Ст. Андрији год. 1755. а умрьо је 1830. Он је био најбогатији човек у овом месту; име оца му се незна, но то се спомиње, да му је отац био чизмар. Исти Јефта Нешко купио је властелинско добро Литманову у Сепешкој жупанији близо Кежмарка, и усљед тога постане племић. Кроз више година био је биров и сенатор у овој вароши, а године 1820. постао је управитељем наше школе, и отправљао је то звање до смрти Он је учинио велику услугу Аустро-Угарској држави с тим, што је 1813. приликом француског рата подпомагао нашу војску (код Несмиља) са новцем, храном и напитком, и зато је од цара Франца добио за заслугу златан орден. Његова слика и данас

краси нашу школску дворану. На саборном гробљу вечни санак бораве његови земни остатци, и на споменику његовом нашао сам овај надпис: „Блаженой сѣни племенито-благороднагъ Ѣвтиміа Нешко от Литманова, добродѣтелію хрістіянина, прибавителя благородства; у мѣстѳ рожденія Сто-Андреи сенатора, мецената сербскогъ, мылостивогъ покровителя сирыхъ и искрена пріятеља сожителей сладчайшегъ 75-то лѣтногъ от міра во вѣчный миръ 9-го Маіа лѣта 1830. преходящегъ ôтца — при ôлтарѣ беземертногъ почитанія тѳгѳя сердцемъ: Благодаренъ сынъ (Лазар) памятникъ сей созда.„ Горе стоји грб племићки, а доле: на мраморном споменику изсечен гроб и анђео, који наговештава обште васкресеније. Слеве стране лежи његова друга супруга Ана рођ. Несторовић, која се такође у 75. год. старости 1846. упокојила, и којој је јединица кћи Благородна Госпођа Лукреција пл. Цветковић из благородности споменик подигла. Прва супруга Јефте Нешка звала се такође Ана, и родила је јединца сина Лазара, који је као богат племић господски живот водио. О њему се приповеда, да је он једном приликом на Лазареву Суботу када је свој имен-дан славио и кад су га његова деца (Јулије, Јефта и Павле) латинским језиком поздравили, учитељу Васи Арсеновићу 800 фор. сребра поклонио. Ej Боже, да сретних ли времена за учитеље!

Од потомства Јефте Нешка данас у животу има само две душе, а то су гг. Паја и Лаза Нешко, од којих је први (син Лазаров) чиновник ст. андрејске вароши, а други (син покојног Јулија) свршен је правник и чиновник у Пожуну.

О великом добротвору наше школе Васи Пластићу трговцу трнавском могу из живота његова ово рећи. Исти вечног спомена достојни муж рођен је у Ст. Андреји 12. Јануара 1811. а умро је у Трнави 10. Декембра 1861. Отац му се звао Петар, а мати Варвара. По свом стању био му је отац веома сирома, и као варошки кравар овде је заслуживао хљеб насушгни. Васа Пластић остао је иза оца сирота када му је 8 година било, а мати као сирота удовица дала је сина Васу у овдашњу народну школу, и по свршетку ове, одао се на изучавање трговине. За време школовања његова и док је трговину учио, старали су се овдашњи школски тутори о њему. (Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Прво србско забавиште у Сомбору.*) Србска црквена обштина Сомборска закључила је да оснује о свом трошку србско забавиште, у коме ће се деца до шесте године у духу своје вере и народности васпитавати и за школу спремати. Да се ово забавиште основати може, одредила је иста обштина стипендију од 40 фор. месечно, да се једна свршена приправница у државном образовалишту за забавиље у Будапешти изобрази. Између три просителке на ово место изабрао је местни школски одбор за питомицу госпођицу Олгу Павловићеву свршену приправницу и испитану учитељицу, која је ових дана у Будапешту већ одпутовала. Кад течај сврши, има ће она о обштинском трошку неко време пробавити у Загребу, да се тамо упозна са хрватским забавиштем и радом у њему, па ће се онда вратити у Сомбор и отворити забавиште, на коме ће се и приправнице наше практично спремати за србске забавиље.

(У српским народним школама у Сомбору) ове године има уписано у средсредну школу 214 мушке и 149 женске деце; у вишој девојачкој школи уписало се 54 девојчице, од којих 42 из Сомбора а 12 са стране. У црвеначкој предградској школи има 22 мушких а 48 женских ученика; у селеначкој предградској школи има 19 мушке и 19 женске деце. Настава је у овим школама одпочета дана месеца Септембра, а у другој половини истога месеца одпочети се могла настава у осам салашких школа.

(Земљоделска школа у Ади), којој је грађанска општина тамошња поклонила нуждну земљу, издржаваће се о трошку државном, а отвориће се 1. Новембра по новом. Настава ће се у овој школи држати на мађарском језику. До сада како чујемо само се 8 ученика у ову школу уписало. Желити би било, да имућни Срби из Аде и околине своју одраслију младеж у ову школу дају, где ће се за ваљане и добре економе изобразити моћи, те ће умети насљедство својих отаца сачувати и умножити.

(Одликовање учитеља.) Његово ц. кр. апост. Величаство изволило је Јосифу Богдановићу учитељу у Новској, признавајући његово успешно службовање на пољу образовања младежи, подарити сребрни крст за заслуге с круном.

(Умировљење учитеља.) Вис. кр. угарско министарство за богочаст и јавну наставу одредило је из државног учитељског мировинског фонда Петру Адамовићу изнемоглом учитељу српском у Лукаревцу годишњу мировину од 100 фор. — Цветко Поповић стари учитељ комуналне школе у Божанији постављен је у стање мира.

(Црквене приходске школе у Русији.) Свети синод у Русији закључио је и цар је одобрио, да се у целом пространом руском царству (изузевши финску и немачке прибалтијке области) у сваком приходу (парохији) православне цркве имају завести црквене (вероисповедне) парохијалне школе. Дужности учитељске у овим школама одправљаће или чланови клира (чтеци, невци и діакони), који се за то у духовним семинаријама спремити имају, или други световни учитељи. Надзор местни водиће парох (начелник цркве) уз припомоћ надзорника, који има бити световног реда побожан и по могућству образован човек. Врховни надзор над овим школама у свакој епархији водиће сам епископ. Школе ће се издржавати из црквених и манастирских прихода. Васпитање и настава има бити у духу православне вере и хришћанске благонаравности. Учиће се: Молитве, библијске повести и катихизис, читање црквено славенско с разумевањем и мало појање; читање и писање руско и основи рачуна. У свакој овакој школи бити ће два разреда а сваки разред подељен има бити на два годишња течаја. У старијем разреду учиће се и руска историја и земљопис. Сви ученици ићи ће са учитељем сваке недеље и празника у цркву а ученици старијега разреда учествоваће у читању и појању, и читаће апостол на служби Божијој.

На овај начин установиће се за кратко време у Русији до 70.000 православних вероисповедних школа, и надати се да ће из ових разсадника праве просвете хришћанске распространити се светлост еванђелска, која ће обасјати сав колики север и исток, и служити на утврђење и укреплење светога православља добрих нарава, питомијег и човечнијег живота!

ИЗБОРИ И НАИМЕНОВАЊА УЧИТЕЉА.

Српска црквена општина у Сомбору изабрала је једногласно за учитеља на вишој девојачкој школи у Сомбору г. Ђорђа Протића досадашњег привремено учитеља исте школе; а на место покојног катихете Мојсеја Видаковића изабрала је г. Јована Јовичића свршеног богослова за катихету у српским народним и у вишој девојачкој школи сомборској.

У Великој Кикинди изабрани су за учитеље г. Стеван Петровић бивши бележник а пре тога многогодишњи учитељ тамо, и г. Север Веселиновић досадашњи привр. учитељ. Свршени приправник г. Милан Коњовић изабран је за учитеља I. и II. разреда у Вуковару; г. Милан Печеновић свршени приправник постављен је за учитеља у Ченти (Леополдову). За учитеља у Иланци постављен је свршени приправник г. Константин Ајваз; за привр. учитељицу у Угриновци постављена је госпођица Надежда Грковићева свршена приправница. За учитеља у Башахиду изабран је г. Василије Поповић учитељ сенћурђки; за учитеља у Сенћурђу на Бечеју свршени приправник Душан Бошковић. Тодор Марјиновић привр. учитељ на комуналној школи у Панчеву наименован је за сталнога учитеља у истом месту. За учитеља III. и IV. разреда у Брчкоме изабран је свршени приправник г. Лазар Цвејић. У селишту Ранчеву код Сомбора пристављен је за привр. учитеља г. Платон Подградски свршени приправник; у оскудици мушких компетената на упражњена учитељска места у селиштима Сомборским Радојевићи и у Билићу за привремене учитељице на годину дана постављене су свршене приправнице гђце Пава Бузаџићева и Марија Бошњакова. Вис. кр. земаљска влада у Хрватској именовала је привременог учитеља у Лисичина г. Милана Орловића за правога учитеља у истом месту а учитеља у Градишту г. Ђуру Јовановића наименовала је за равнајућега учитеља у истом месту. Привремени учитељи: гг. Иса Скенџић у Окућани, Никола Крајновић у Стризивојни, Сима Милеуснић у Ловској, Рада Томић у Перјашици и Гавра Кокотовић у Бодеграју, наименовани су за праве учитеље у истим местима, а привремена учитељица у Лаћарку Емилија Мирковићева за праву учитељицу у истом месту.

Г. Живојин Чудомировић учитељ у Витојевцу по молби својој премештен је у Михаљевце, а Милан Гајић премештен је из Старога у Нови Сланкамен; гг. Светозар Јовановић учитељ у Батајници и Васа Милутиновић учитељ у Бешки наименовани су за равнајуће учитеље у истим местима.

Никола Јанковић свршени приправник постављен је за привременог учитеља у Илоку; Ненад Загорчић учитељ у Срб. Милитићу постављен је за учитеља а Марија Рајића свршена приправница постављен је за привремену учитељицу у Лединци.

Привремено постављени су за учитеље свршени приправници; Душан Берић у Вогњу, Васа Вукдраговић у Лаза, Милан Обреновић у Товарнику, Миле Дукић у Огару, Сава Секулић у Суботском граду, Тодор Панић у Купинову и Никола Лалић у Старом Сланкамену. Свршена приправница Марија Братићева постављена је за учитељицу у Староме Пазову.

НЕКРОЛОГ.

Ђорђе Коњовић старији, учитељ на селишту Ранчеву у Сомбору, после дужег боловања упокоио се 28. Августа о. г. а сљедећега дана после подне сарањен је на успенском гробљу Сомборском. Покојник је свршио учитељску школу 1883. Служио је као учитељ 31 годину, и то најпре у Мохолу и Ченеју а затим на сомборском селишту Буковцу, од куда је прошле године у Ранчево премештен.

У манастиру Бођану на Малу Госпојину ове године преселио се у вечност *Гедеон Ђурић* игуман бођански и администратор ковиљски, у 64. години. Покојник је био љубитељ школе и као такав пазио је и надзиравао школу у селу Бођану; држао ју је у добром реду и установио школски фонд. Он је школовао о трошку манастирском више приправника и других ђака и подпомагао књижевност. Бог да му душу прости!

НОВЕ КЊИГЕ.

„Приповетке старог и новог завета“ са 30 слика саставио по преводу Вука и Даничића Ђорђе Магарашевић гимназијски професор. У Новом Саду издање књижаре Браће М. Поповића 1884.

„Рачуница“ за четврти разред народне школе према наставном плану вис. кр. уг. министарства и вис. Школски Савета а по најбољим изворима, написао Аркадије Вуковић учитељ. Панчево 1884. Издање штампарије Бека и Косанића.

„Крмчија Савинска“ описао Др. Н. Милаш архимандрит. Задар печатња Ив. Водицке 1884.

„Кула Ђуришића и чардак Алексића“ са сликом владике Петра II. Петровића Његоша. Издање Браће М. Поповића. Цена 15 новч.

„Краљевић Марко“ у 25 песама и са 10 слика. Издање књижаре Браће М. Поповића у Н. Саду 1884. Цена 50 новч.

„Путовање три Руса и 3 Енглеза по јужној Африци“ од Ж. Верна. Издање књижаре Браће М. Поповића.

„Propast carstva srpskoga na kosovu 1883. god.“ Издање исте књижаре. Цена 20 нов.

„О запаћању талијанских пчела“ саставио Јован Живановић професор са 13 дрвореза. Издање књижаре В. Валожића. У Београду 1884. Цена 30 новч.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Херцег Суљошу. Плата је 340 фор., $12^1/_2$ ланаца земље, 13 кл. м. дрва и стан. Молбенице се имају до 4. Новембра поднети местном школ. одбору у Херцег Суљош (Herzeg Szőllős, Baranya megye)

У Качфали, плата је 340 фор., 21 фор. у име недељне школе, 8 ланаца земље, 4 хв. дрва и стан. Искати могу ово место свршени Сомборски приправници, који су вични појању и мађарском језику. Молбенице до 1. Новембра имају се поднети школском одбору у Качфалу (Kácsfalu, Baranya megye.)

☛ *Број 15. тек данас сам у стању разаслати, због тога што се врло мало предплатника пријавило на позив у 13. и 14 броју.*

Школски Лист за ову годину може се добити по спуштену цену од 1 фр. 50 нов. Учитељи и учитељице којих је плата мања од 400 фр. приправници богословци и сви ђаци добијају лист за 1 фр.

Подпуни ексемплари Школскога Листа од 1881., 1882. и 1883. године добити се могу по цену од 1 фор. Ко купи сва три течаја добиће их за 2 фр. 50 нов.

Г. Г. скупитељи и продаваоци, који пошљу новце за 4 ексемплара, добијају један на дар.

Г. Г. предплатници умољавају се, да преко дописнице јаве овом уредништву, желе ли, у случају ако Школски Лист престао буде, одштету у поучним књижицама, или у Школским Листовима од прошлих или од ове године.

Број 16 изићи ће тек 15. Новембра. Дотле молим да се предплатници претрпе.

Н. Ђ. Вукићевић,
уредник Школ. Листа.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњега у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

Бр. 16. У Сомбору 30. новембра 1884. Год. XVI.

СЕДНИЦА ВИС. СРБСКОГ НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

од 24. Новембра.

Председава Његова Светост Патријарх. Присутни: главни школски референт Др. Ђорђе Натошевић, и чланови: прота Јован Борота, Теофил Димић, Н. Ђ. Вукићевић, Стеван Лазић и народни тајник Исидор Ћирић. У овој седници решени су следећи предмети:

Високи саборски одбор саобштава, да је сума од 66 ф. 66 нов а. вр. коју је Лазар Павловић бивши професор у вишој девојачкој школи у Панчеву по решењу школског савета вратио, унешена у благајну народних фондова, што се узима на знање.

Исти саборски одбор извештава, да је старом и изнемоглом учитељу тарђанском Павлу Дамјановићу по препоруци овога савета одредио годишњу мировину од 80 ф. а. вр. из старог мировинског учитељског фонда. О чему се има дотични путем епархијског школског одбора будимског известити.

У сљед решења вис. саборског одбора и на позив овога савета од 16. марта о. г. подноси архидијецезални школски одбор извештај г. главног школског референта о полазењу школа $188^{3}/_{4}$. школске године. Извештај се овај узима на повољно знање и саобштиће се саборском одбору; пошто пак остали школски референти до данас још нису овакове извештаје поднели; то је наређено, да се исти поново позову, да за прошлу школску годину своје извештаје о полазењу школа што скорије накнадно поднесу, а у будуће да то одмах после свршетка сваке школске године неизоставно чинити имају.

Епархијски школски одбор у Темишвару одговара на жалбу Светозара Мацедоњанина бившег привременог учитеља у Новом Сентивану, који је међутим то место и сам оставио.

У делу учитеља Л. Р. у Печки, упућен је епарх. школски одбор у Темишвару уз повратак свију списа, да истрагу допуни и ствар, коначно реши, пошто је речени Р. привремени само учитељ, те по томе решење о његовом одпусту у делокруг е. шк. одбора спада.

Епарх. школ. одбор темишварски подноси протест општине Меленачке противу његовога решења, којим је наређено, да се на упражњено једно учитељско место у Меленци учитељица постави. Пошто је епарх. школ. одбор сасвим по закону поступио, што је наредио, да се у Меленцима, где има шест мушких учитеља а нема ни једне учитељице, на упражњено учитељско место учитељица постави; то се решење истога одбора потврђује с тим, да се учитељица има за сада у мешовиту школу мале деце у предграђу, где је само I. и II. разред, поставити, а уток се општине Меленачке одбија.

Извештај е. шк. одбора у Темишвару о одпусту из службе привременог учитеља В. Л. у Арадгају, због прекршаја против јавног морала, узима се на знање.

Општина у Дески подноси уток против решења е. школ. одбора Темишварског, којим ова по жељи општине те није потврдила за учитеља тамошњег Јосифа Агриму романског приправника. На основу образложеног мнења главног школ. референта, из узрока тога што је Агрима између шест просителя најслабији био, и што је оспособљен само за учитеља у мешовитим школама а тамошња је школа чисто српска, призив општине десчанске одбијасе а решење епарх. шк одбора се потврђује.

Е. шк. одбор у Темишвару на основу обављене истраге о изгредима учитеља М. Ж. у С. Ч. који се сматрају, као тешки преступи, на основу §. 24. дисциплинарних правила осудио је истога на губитак места и подноси овај свој закључак на потврђење уз прилог тужбе истражног записника и свију списа тичућих се овога предмета. Пошто се из поднеска овога невиди, да ли је пресуда ова учитељу М. Ж. саопштена ; то се позива епарх. школ. одбор темишварски, да поднесе извештај о томе, кад је пресуда ова учитељу М. Ж публикована, како би исти у обрану своју уток за времена уложити могао. До овога извештаја одлаже се мериторно решење у овој ствари

На основу предлога е шк одбора у Темишвару наређује се, да се издаду декрети Јовану Јаконићу учитељу у Т. С. Миклошу, Радивоју Тополцу учитељу у Сиригу, Кости Вујковићу учитељу и Софији Новковића учитељици у Варјашу, Васи Поповићу учитељу у Башахиду и Душану Бошковићу учитељу у Сенђурђу на Бегеју.

Управа учитељске школе сомборске подноси оставку преч. г. Ђорђа Петровића бившега катихете и професора мађарског језика у истој школи од $^{16}/_{28}$ октобра о. г. и молбу његову, да се реши од дужности ове, пошто је од високог кр. угарског министарства за богочаст, и јавну наставу за катихету и професора српског језика у гимназији темишварској наименован, и да му се после четрнајстгодишње верне службе у овом заводу

одправнина даде, што од своје стране и поменута управа, као уместно и достојно, препоручује. Оставка је уважена а молба за награду није се могла уважити. — Иста управа јавља, да је поменути госп. Ђ. Петровић пре полазка свога у Темишвар, у име примљене унапред плате и станарине за новембер и децембер 223 ф. 33 н. њој предао и да је та сума до даљег расположена у сомборску трговачку и занатлијску банку на оставу предата; даље да је у сљед оставке истог господина до даљег решења вис. шк. савета за суплирање учевних предмета, што их је речени катихета предавао, овако привремено расположење учињено: Науку христијанску у сва три разреда и у седам часова седмичних предаје преч. г. Младен Борђошки администратор св. предтечеве цркве Сомборске; црквено правило и појање у седам седмичних часова предаје преч. г. Димитрије Живковић ђакон св. ђурђевске цркве, и има 7 наставних часова преко седмице; мађарски језик у првом и другом приправ. разреду предаје у шест седмичних часова г. Исидор Стојковић редовни професор, а исти предмет у трећем приправничком разреду и у четири седмична часа предаје сам управитељ Н. Ђ. Вукићевић. Расположење ово управе одобрава се за ову школску годину. Уједно се налаже управи учитељске школе, да поднесе предлог за стално попуњење упражњеног катихетског места.

Управа учитељске школе сомборске јавља, да је Терезија Димитријевић рођ. Коларић по тестаменту свом од 28. маја 1883. у точки 5. под д) завештала 6 катастр. јутара земље на оснивање стипедије за једнога приправника, а муж њен покојни Игњат Димитријевић негдашњи трговац и грађанин сомборски по тестаменту од 29. јунија 1883. у точки 6. оставио је пет јутара земље такође на оснивање једне приправничке стипендије. Оба завештатеља наскоро после тога преселише се у вечност, а земља њихова под бр. 892. у Сомбору врло је неједнака, и на позив извршитеља тестамента г. Гедеона Леовића адвоката насљедници су се понајвише изјавили, да се земља та прода по добру цену и њима новац по суразмери уручи. Сад пак пошто су неки насљедници своју земљу по 160 ф. продали, а такова се цена нуди и за осталу земљу, пита поменути г. извршитељ тестамента пристаје ли управа да се речених 11 јутара земље по 160 ф прода, што би износило суму од 1760 ф. од које се има по гласу тестамента Терезије Димитријевића 180 ф. у име дуга њеног и 8 ф. 45½ нов. у име легата једног исплатити. Упућује се управа, да по најбољу цену, која се за горњу земљу добити може, исту прода и да се обрати на сомборску црквену обштину с молбом, да се иста прими руковања стипендијске закладе Терезије и Игњата Димитријевића по ономе начину, као што управља са закладом Платонеума. О успеху тог свога рада има ће у своје време управа извештај и предлоге за стипендије високом школском савету поднети.

Светозар Лончарић свршени ученик IV. гимнз. разреда моли да се накнадно прими у I. разред учитељске школе сомборске. Пошто се проситељ одоцнио, има се сматрати првог семестра за приватног ученика, па ако испит на крају семестра с довољним успехом положи, уврстиће се међу редовне ученике.

Г. Антоније Бутковић ц. кр. сатник, настањен у Сомбору, моли да му ћерка Антонија, римске вере, свршена ученица више девојачке школе у Ђакову, у српску учитељску школу примљена буде. Дозвољава јој се да може наставу у првом разреду слушати, а кад сведочбе поднесе и испит од првога семестра добро положи, сматраће се као ванредна ученица, која ће (осим науке вере, појања и славенског језика) све остале предмете редовно у заводу учити.

Српска читанка од професора Јов. Живановића књига II. препоручује се за школску књигу у оним заводима, где се покаже потреба, да се после довршене употребе прве читанке, предузима још и ова друга.

Историја Угарске од Дра Фрање Рибарија I. и II. превео с мађарског Милан А. Јовановић професор, препоручује се да се за књижнице виших девојачких школа набави, а као школска учевна књига неможе се она, према наставном плану у истим школама, са своје обширности употребити.

У погледу на молбу Јов. Борјановића учитеља вртарства у српској учитељској школи Сомборској на предлог управе исте школе, пошто исти учитељ доиста у четири седмична часа приправнике и приправнице у вртарству и воћарству теоретично и практично и са добрим успехом обучава, а досад је само малени хонорар од 80 ф. уживао, препоручује се вис. саборском одбору, да се истоме учитељу вртарства одреди награде по 60 ф. од седмичног наставног часа, што износи за четири седмична часа 240 ф. на годину. Уједно је на знање узет извештај, да је речени учитељ Борјановић топлицу (Treibhaus) у врту школском, а уз добивени предујам од општине сомборске, о свом трошку подигао, и да ће се Арнолдова збирка имитованог воћа, по серијама, за исти завод набавити.

Прочитан је извештај управе учитељеке школе горњокарловачке о примању ученика и ученица у исту школу у почетку $188^{4}/_{5}$. школске године, из којега се види, да је примљено у први разред: 11 мушких и 3 женске, свега 14; у други разред 11 мушких и 3 женске, свега 14; у трећи разред 4 мушка и 3 женске, свега 7 ученика. У свему налази се сада у том заводу 26 мушких 9 женских. скупа 36 приправника. Примање је, по образложеним приметбама г. главног школског референта с малим неким изменама одобрено.

По гласу извештаја управе учитељске школе у Г.-Карловцу добили су досадашњи питомци народни и тамошњи при-

правници Миле Ковачевић и Миле Пејић стипендију из закладе Лукијана Мушицког, те по томе од 22. стипендије, које се тамошњим приправницима из народних фондова дају, девет је места лањским ученицима попуњено, а остало је 13 места упражњених, на које управа иста споразумно са професорским зором подноси предлог, уз прикључење молбеница̂ и сведочанства свију проситеља. На основу тога решено је, да приправничке стипендије из народних фондова добију ови питомци и питомице исте школе: Љубомир Живковић; Милка Арлова, Анка Трбојевићева, Душан Лемајић, Миле Новаковић, Стеван Вукић, Лазар Живојновић, Раде Кокотовић, Раде Боснић, Јован Трешњић, Триво Зец, Јово Бањеглав и Симо Вуксан.

Управа више девојачке школе у Панчеву званично јавља, да је Светозар Дамјановић учитељ на истој школи положио у Загребу испит за учитеља хрватског и немачког језика и повеснице у грађанским школама. — Узима се на повољно знање.

Српска Црквена обштина у Панчеву саобштава препис одписа великог жупана панчевачког, којим исти захтева, да му се достави извештај о том, који су учитељи тамошње српске више девојачке школе оспособљени. Овај се препис враћа обштини са упутством, да захтевани извештај поднесе.

Иста обштина извештава да је за учитеља више девојачке школе изабран Ђорђе Бекић са 50 гласова, а други је кандидат Петар Илијић само 14 гласова добио. Пошто се из овог извештаја није могуће обавестити о течају и о уредности избора; то је на основу образложеног предлога г. гл. школ. референта решено, да се изиште од панчевачке обштине точан препис записника од обе седнице, у којима је избор тај предузиман био, као и повратак квалификационе таблице свију проситеља, а међутим се одобрење избора обуставља, и наређује, да се упражњено учитељско место и на даље, до коначног решења о избору овом, суплирати има.

Молба Петра Стефановића комуналног учитеља, да му се у место добивене сведочбе у учитељској школи Сомборској друга без дотичне клаузуле изда, неможе се уважити.

Сима Араницки ученик V. разреда у гимназији Карловачкој и Балин стипендиста III. реда, предлаже се в. саб. одбору, да се по смислу статута премести у виши стипендијски разред.

Како патронати великих гимназија карловачке и новосадске до данас нису поднели продлоге за прорачун 1885. године; то се имају пожурити, да то што скорије учине. В.

УЧИТЕЉИЦА ПРЕД СУДОМ.

Учитељски позив јесте свет и узвишен, но на жалост, несхваћа наш народ овај свети позив, — неуважава онај труд и ону муку, којом

ое учитељ жртвује за напредак деце његове. Он сваку заслугу учитеља сматра као приморану дужност; о захвалности нема ни говора, но још гледа, како би подкопао јаз, у који би за увек свалио свога учитеља. Интриге, лажи, освета и мржња, то су заслуге за оне тешке жртве, које учитељ придонаша на олтар просвете, своме народу.

Жалостан, ал' истинит пример доживисмо; учитељство „Банског окружја" и сваки, који му још на руку иде, чекао је са страхом 18. (30). Јуна, о. г. Тога дана имао је суд изрећи или спас, или пропаст учитељици у Двору (Подови) Марији Рудановој.

Иста беше обтужена, да је своју ученицу злостављала: претила јој, тукла ју по глави, да је ученица на песку клечала и т. д., те да је најпосле од тог злостављања умрла.

Кад се глас разнео по Двору, да је учитељица дете убила, дадоше га родатељи после два дана, што је у гробу лежало, извадити; лечници из Костајнице и Рујевца прегледаше девојчицу и констатоваше, да је умрла од запаљења мозга и на то издадоше сведочбу. При свем тога родитељи детета обтужише учитељицу, да је она проузроковала смрт.

Да изведу своју цељ, послужише се са нискима средствима, наговарајућ школску децу, да сведоче против учитељици; уз ово дадоше и живи пример на једном мушком детету натечена лица, које је тобоже учитељица тако ударила штапом, да су остали јаки знаци. Код судбенога изтраживања деца нешто наговорена, а нешто приморана, сведочила су заједно са родитељима и рођацима против учитељици. Да је било јаких доказа, била би одма на жељу противника суспендирана од службе, но жеља им се неизпуни.

Дне 18. (30.) Јуна беше коначна разправа у Петрињи код судбеног стола; тад је изашло дело на видело. Правда је одржала победу над клеветом и лажи. — Ученици, које је на истину терао строги глас председника суда, признадоше, да учитељица њих врло редко телесно казни, те да је покојна девојчица у школу једног дана болесна дошла, и да ју је учитељица болестну кући послала, а да је тукла није.

На питање председника, зашто су код првог изпитивања другчије говорила, тврдила су деца, да су била присиљена истину замучати, пошто су им родитељи, и неки рођак детета, затвором претили. Онај мали натечена и огребана лица, што је код првог судског истраживања лажно сведочио против учитељици, призпаде, да му је, тражећ јаја у гњизду, кокош у лице скочила и изгребла га, а није га учитељица тукла. — Ту је дакле истина већ на површини била, а лечници Петрински, судећи по описивању оних лечника, који су дете секцирали, вештачки доказаше, да је запаљење мозга у преминулог детета произвео не ударац, него да је тому повод сасвим природан; јер за време болести и смрти детета иста је боља и у опће „запаљење" у народу циркулирало.

Уз све ово доказивала је и сама учитељица Марија Руданова, да девојчицу никад казнила није, пошто је иста једна од најбољих ученица била. У осталом признаје, да ју је једном и то нехотице ударила, кад је хтела другу, до ње седећу девојчицу казнити. Сви дакле разлози одбацише сумњу и доказ, да је дете од ударца умрло. Врло лепо бранио ју

је г. судб. пристав Милош Кнежевић. — Тако буде иста учитељица решена од обтужбе и за невину проглашена.

Сви присутни дивили су се оној енергији, изтрајности и разборитости, којом је обтужена учитељица лепо умела одбити сваки лажни доказ, њених противника.

Нашим учитељима и учитељицама служи овај пример за наук; треба да настојимо задобити љубав наших општинара, јер видимо ево од каквих је последица мржња. — Истина другарица наша је сретно изпливала из бурне реке нападаја, но који су и какови осећаји у нежној женској души владали, која као обтуженица стајаше пред строгим судом, то ће свака од нашег пола помислити моћи, а која тек туга владаше у души њеној, кад је видила око себе оне, за које толику муку и труд жртвује, да су дошли на суд са жељом: „Распните ју, распните!“

Њу треба жалити као добру Србкињу и вредну учитељицу; а што да кажем томе народу? једно и само то: „Опрости им Отче, јер не знају, шта раде!“*)

Једна учитељица.

ДОБРОТВОРИ СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СТ. АНДРЕЈСКЕ

и неколико речи о оснивању заклада народних.

(Свршетак).

Кад је Васа Пластић одрастао, и трговину изучио, остане у Трнави и настани се у кући једне богате удовице. (Иста је била лутеранске вере), коју по том узме за жену. Као вешт трговац радио је и даље својски и неуморно, и у трговини својој тако је напредовао, да је пред смрт своју имао укупног имања у вредности од 160.000 фор. Пред смрт писао је тестаменту, и основао је фонд од 5000 фор. за ђаке карловачке гимназије, где ђаци Ст. Андрејци имају првенство на стипендију од 50 фор. Даље Ст. Андрејској срп. основ. школи даровао је 2000 форинти тако, да се сваке године припадајући 6%-ални интерес од 120 фор. на 6 сиромашне и добре школ. деце, у очи пресветлог празника Христова васкресенија подели. За главног куратора његове тестаменте постави Господина Дра Ник Кретића председника највишег суда у Србији, — који му је и најближи сродник. — Но пошто је овде повећи број сиромашне деце, год. 1880. побуђен се нађе овоместни школски одбор писменом молбом на самог г. Др. Н. Кретића обратити се, молећи га: да саизволи, да се иста свота од 120 фор. подели на 12-ро деце, и тако од то доба се то сваке године и чини. Овај фонд први пут је ступио у живот године 1875.

О Васи Пластићу могу још навести, да је био човек побожан, и врло је љубио своју цркву и српски род. Он је сваке године, док је у

---

*) Нека овај случај послужи г. г. учитељима и учитељицама за савет, да се са свим окану бијења и злостављања школске деце, и нека сву бригу обраћају на човечно поступање с децом и на исправљање погрешака у духу хришћанске кротости, отчинске и материнске благости. У.

Трнави живео шиљао за Божић овдашњој сиротињи по 100 и по 200 фр. Ове новце поверио је пок. Петру Римском пароху Ћипровачке-пожаровачке цркве, који је то на сироте удовице и на друге сиромахе у очи Божића делио. Из благодарности према својим сиромашним родитељима, подигао им је споменике, овде у пожаревачком гробљу. Исти Васа Пластић својом ревношћу и трошком, са покојним Јоакимом Поповићем, такође трговцем трнавским, и заслужним мужем племените госпође Саре Поповићке, — која је у пређашњим годинама подпомагала једну отличну приправницу сомборске препарандије, — сазидао је капелу, на православном гробљу, где и његови земни остатци почивају.

Госпођа Сара Поповићка је још једина православна Српкиња у Трнави. Она је рођена у Ст. Андрији из породице Лолићеве. Њена кућа је у Трнави једна од најлепших кућа, а она је имањем богата. Надамо се да ће она себи у српском роду достојан спомен оставити, као што је то и обећала. Из поузданог извора дознао сам, да ће ова племенита, добротворка за сомборску препарандију за приправнике и приправнице 12 стипендија оставити, и то тако, да ће сваки питомац њен добијати по 100 — до 120 фор. годишње подпоре. Ако се ово испуни, то ће народ српски госпођу ову док је света и века с благодарношћу као своју добротворку споминьати, и њено ће се име славити, као што се и сви други добротвори наших завода спомињу и славе!

Ово је све што сам о иоменутим добротворима овде дознао, но сад предстоји ми да обележим име још једне школске добротворке, а то је покојна. Јелена Боздина, рођ. Белановићева.

Јелена Боздина била је рођена Ст. Андрејка. Њен отац звао се Јован Белановић, и био је овде биров и сенатор. Као школски управитељ служио је од 1798—1820. Јелена Бозда удата је била за богатог пештанског трговца Наума Бозду; њи двоје су пештанској срп. црквеној општини многе легате оставили. Међу осталим легатима, оставила је Јелена Боздина свакој Ст. Андрејској православној цркви по 200 фор.; тако и црквама нашим у Будиму, Калазу, Чобанцу, Р. Алмашу, Срп. Ковину и у Ловри по 200 фор. На српски учитељски пензијонални фонд 600 фор., на ст.-андрејски српски сиротињски завод 1000 фор., а нашој српској школи оставила је капитал од 1000 фор., да се годишњи интерес од 60 фор. на то употреби, да се о св. Константину и Јелени њеколико добре и сиромашне школске деце заодене. Ова фундација постоји од 11. Септембра 1866. и наш је црквен. школ. одбор обично свагда за тај дан 6 сиромашних девојчица целокупним оделом снабдео.

Искуством је доказано, да је најплеменитија задужбина што се остави на просветне заводе. Неки заводи наши су према малом броју нашег народа, довољно са закладама снабдевени, али баш они заводи, који би највише народне потпоре требали, најмање их досада добијаху, а то су српске учитељске, више девојачке и основне школе. Ја ћу свагда за ово заузет бити и гледаћу да моралним средствима колико могу допринесем, да се овакове закладе дижу. С тога и овом приликом позивам господу и браћу читаоце овог Листа, да гдегод им се прилика даде прву бригу обраћају на оснивање заклада за учитељске и за више девојачке школе

наше, помоћу којих ће се учити и васпитавати будући подмладак наш а који ће опет после даље науку и просвету у народу ширити. Погледајмо ми овакове заводе других народа, па ћемо се уверити, да врло много пажње, како сам народ, тако још више и предстатељи цркве код римокатолика и еванђелика на подизање добротворних завода обраћају. Ево разлога зашто сам за наше учитељске школе толико заузет. Ми сви знамо, да у наше препарандије (сомборску и гор. карловачку) понајвише иду ђаци најсиромашнијег стања, — па може свако помислити, шта имају том приликом родитељи трошка, док у препарандији кроз 3—4 године свог сина ил ћерку за свето звање учитељско изуче и колико се сами ђаци ту напате сиротујући. Доста је бриге сваком слушатељу препарандије, што је толиким многим учевним предметима обтерећен, и што се мора да мучи по 10—12 сах. на дан, док своје послове посвршује, па нуз све то још, кад му дође брига из чега ће живети!

Коме је дакле Бог дао земаљска блага, тај нека оснива за наше приправнике и приправнице стипендије и алумнеуме; тим ће на овом свету оставити себи најлепши спомен, и биће на веки прослављен, као што се и неумрли у народу нашем велики добротвор Епископ Платон оваковом својом закладом највише прославио!

Основне школе наше, такође би требале припомоћи, из којих би се издржавале, а особито је нуждна народна помоћ школама сеоским у будимској епархији, које без народне помоћи и заклада обстати немогу. Где се може, ту видимо и сами да општине учитељске плате и на 1000 фор. повисише. Такове и сваке хвале достојне општине, у колико их ја знам, јесу: Пешта, Кикинда, Сентомаш, Ст. Бечеј, Ада итд. има их по Бачкој и Банату и више општина, где учитељ на 1000 фор. изађе, а уверен сам, да чим уз може бити, повисиће и друге општине учитељске плате, јер дало се и то приметити, да је наш народ од неког времена својски пригрлио своју верозаконску школу, па ју брани, и стара се за њу, а то је једини прави пут, којим ћемо се сачувати од пропасти.

Све ово што до сада рекох, нисам рекао у своју корист, но у корист опште ствари. Па сад прегнимо и срцем и душом и притецимо и моралним и материјалним средствима у помоћ, и осигурајмо за увек обстанак наших учитељских, основних и виших народних школа! Знајмо, да ће нас потомство наше зато благосиљати и спомињати. Ми смо данас ту на свету, а на млађима свет остаје!*)

У Ст. Андрији 8. Августа 1884. *Петар Берић,*
учитељ.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Из учитељске школе Сомборске*). Пречастни г. Ђорђе Петровић бивши катихета и редовни професор у српској учитељској школи Сомборској, поднео је $^{16}/_{28}$. Октобра на своме звању, које је овде 14

*) Приметити ми је овде, да што се тиче података о добротворима сентандрејске школе — прво признање и захвалност имам одати седамдесетосмољетном старини управитељу наше школе господину Андрији Радубицком, који је имао доброту о свему овом, подробне известити ме. П. Б.

година ревностно одправљао, и одпутовао је сљедећега дана на ново своје опредељење у Темишвар, где је за катихету и професора српског језика у тамошњој гимназији и реалци наименован. До даље наредбе високог Школског Савета привремено је поверена настава у науци хришћанској пречастном госп. Младену Борђошком парохије администратору; настава у црквеном појању и правилу са надзором у цркви поверена је пречастном господину Димитрију Живковићу ђакону и катихети на овдашњој гимназији; катедру мађарског језика, у првом и другом разреду заступа професор г. Исидор Стојковић, а у трећем разреду управитељ завода.

(Из више девојачке школе Сомборске). По наредби вис. Школског Савета српска црквена општина Сомборска издала је декрете г. Ники Грујићу најстаријем учитељу и гђи Софији Јорговића учитељици своје више девојачке школе; уједно је на молбу њихову и у смислу школског закона њима после десетогодишње успешне службе у истој школи одредила, да се издаје годишњи додатак на редовну плату од 100 ф а. вр.

(Нова задужбина). Софија удова Чонића рођена Мијкћева сомборска грађанка, за вечити спомен свог јединца из првог брака Станка Пелагића бившиг ученика будимске реалке, који је овде у Сомбору 1865. године преминуо, завештала је три хиљаде форинти, као стипендијиску закладу за једног мушког питомца српске учитељске школе Сомборске, а 500 форинти оставила је за годишњи парастос сину њеном, који ће се у св. Ђурђевској цркви сваке године на дан смрти његове држати. Обе закладе су грунтовнички обезбеђене, а ступиће у живот после смрти врстне завештатељке, коју нека Господ Бог још дуго поживи, и нека пример ове просте српкиње послужи за углед богатим и образованим Србима и Србкињама, па нека се многи међу њима сете српске учитељске школе и њених понајвише сиромашних питомаца, који се за просветну службу народа свог спремају.

(Наредба у погледу задавања писмених задаћа). Вис. кр. хрв. земаљска влада наредила је 22. Листопада о. г. да се у првом разреду народне школе никакве домаће писмене задаће ученицима не задају, него да школска младеж само у школи на каменитим таблицама пише; у другом, трећем и четвртом разреду сеоских школа нема домаћих задаћа, но само школске, и то у школама са једним учитељем сваког месеца по једна граматична или стилитична и једна рачунска, а у школама са више учитеља сваких четрнајест дана по једна такова задаћа. Овамо се небројe задатци за тихо вештбање. У градским мушким школама са 4 учитеља даје се сваке недеље по једна језикословна односно стилистична и једна рачунска писмена школска задаћа. У женским таковим школама ово бива само сваких четрнајест дана по једанпут. Рачунске писмене задаће могу се састојати из више примера. Задаће за краснопис и цртање имају се израђивати само у школи и под учитељевим надзором. — Домаће задаће задају се само у дане школскога одмора. Задаће се имају чисто држати и уредно писати. Преписивање задаћа на чисто у посебне свезчице није допуштено. Домаће и школске задаће дужан је учитељ исправљати и савестно оцењивати. Свака задаћа означује се текућим бројем, и бележком је ли школска или домаћа. — Све се задаће предлажу приликом полго-

дишњих испита испитном поверенству, а приликом инспекције школском надзорнику.

(*Похвала учитељима*). Усљед извештаја кр. надзорника за обште народне школе у Вуковару и по смислу закључка поджупанијског школског одбора у Руми од 23. Коловоза ове године изјавила је кр. поджупанија румскв 4. Листопада о. г. бр. 11/III. похвално признање оним учитељима котара румског, који су најбољи успех у настави показали, а то су: Г. Г. Илија Радивојевић, Живко Клаваговић, Иван Бенак, Димитрије Нешковић, Наталија Новаковића, Илија Рокић, Мартин Месаров, Ида Павловића, Никола Јовановић, Јулка Војновића, Давид Мишић, Петар Стефановић, Никола Поповић, и Марко Суботић. Особито се пак примећује да се г. Марко Суботић учитељ у Инђији отликовао око уређивања школског врта.

(*Промене у Србији*). За министра просвете и црквених послова у краљевини Србији наименован је отлични педагог наш г. Стеван Д. Поповић бивши досада известилац за основну наставу. — Господин Јован Ђорђевић велезаслужени раденик на пољу књижевности наше и професор у учитељској школи Београдској наименован је за професора обште повестнице на великој школи у Београду.

(*Учитељски скуп на Цетињу*), држан је 2., 3 и 4. октобра ради договора и обавештавања учитеља црногорских у свима питањима, која се тичу школе и њенога напредка. Отворио је овај скуп г. Ђуро Поповић школски надзорник у дворани мушке школе Цетињске. Договор је вођен о предавању појединих предмета, о школској дисциплини и хигијени.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

15. *Зоолошке таблице за зид*. (Изведене по природи и бојадисане; величина 62×85 cm. Издање Карла Јанека у Табору у Чешкој).

Зоолошке таблице за зид нису управо никаква новост, јер одавно већ постоји више подобних врло лепих збирака. Но ова дела су понајвише доста скупа. Ове нове зоолошке таблице су врло лепе и много јефтиније него друге, тако да је и свака сиромашнија и најмања школа у стању ове таблице себи набавити. За народне и грађанске па и за саме средње школе су ове таблице врло сходне. Слике су по облику и боји тако точно израђене, да доиста природан екземплар замењују, и за прибављање зоолошког знања могу добро послужити. Ове слике отликују се са сходним избором и природном верношћу. До сада издато је 30 таковых таблица у шест свезака, свака има по пет засебних слика. На првих пет таблица, које су нам за приказ достављене, налазе се велике и лепе слике: зеца, носорога, орла, лабуда и крокодила. Да свака школа ове таблице набавити може, цена је сваке свезке 2 ф. 50 нов. Ми препоручујемо ово отлично дело свима српским учитељима и школама и у опште сваком пријатељу природних наука, јер природописну науку ваља према потреби и важности, коју она у школи заузима, очигледним показивањем оваких слика̂ олакшати и разјаснити. Ове таблице могу се добити по горњу цену у књижари Карла Јанског (Karl Janski) у Табору у Чешкој. Имена дотичних животиња изложена су на обратној страни на чешком, немачком, мађарском, пољском, руском, словенском, хрватском, српском, романском, талијанском, а притом још и на латинском језику по називу зоолошком. Бл.

РАЗНО.

(*Наименованье*). Његово ц. кр. и апост. Величанство изволило је наименовати високородног г. Николу Михајловића досадашњег подпредседника кр. курије за председника краљевске табле у Будим-Пешти. Отлични овај и за отачаство велезаслужени србин почео је каријеру своју као професор српске учитељске школе у Сомбору, у којој је од 1834. до 1844. године као редовни наставник мађарског језика служио Међу његовим негдашњим ученицима има много ваљаних старијих народних учитеља, који се свог доброг учитеља са поносом сећају. Ми од срца желимо, да промисао Свевишњега овог редког и отличног Србина поживи још многа лета на дику и понос народа српског. Живио!

(*Успомена оснивателя Платонеума*). У недељу 18. новембра, као на дан св. мученика Платона давала је српска учитељска школа сомборска годишњи парастос оснивателју Платонеума покојном владици Платону Атанацковићу. Пре службе Божије управитељ је на каталогу скупљеним приправницима и приправницама говорио у славу овог народног добротвора описавши у кратко живот и дела његова на пољу школском и књижевном, а особито заслуге његове према српској учитељској школи сомборској, у којој је за младости као катихета и професор 17 година најревностније служио, и у којој је у старости својој са редким доброчинством установио закладу „Платонеум“ из које сада 16 питомаца овога завода месечну новчану подпору зарад набавке хране добијају. После овог говора приправници и приправнице помоле се Богу за покој душе добротвора народног одпојавши складно: „Со святыми упокой;“ за тим сви са заставом завода отидосмо у цркву, где је најпречастнији г. Љубомир Купусаревић протопресвитер са ђаконом недељну службу Божију свечано служио учинивши на њој спомен за покој душе Архијереја Платона. После св. литургије сва звона зазвоне и свештенство саборне цркве наше под началством г. протопресвитера а у присутству професора и питомаца српске учитељске школе и народа сврши парастос, при коме шест питомаца платонових са горућим воштаницама око кољива стајаху, а мешовити хармонијски лик приправнички под управом г. Драгутина Блажека учитеља свога, како на Литургији тако и при парастосу, умилним и складним појањем увеличаваше ову светковину. Са појањем заупокојне литије и молитвом „Боже духовъ“ коју је начелствујући протопресвитер велегласно и са одушевљењем очитао, завршила се ова светковина, и ми се разиђосмо из храма Божијег пуни утехе христијанске, са жељом да Господ подигне у народу српском много таковых добротвора, на пољу просвете и доброчинства, какав беше вечне успомене достојни и незаборављени епископ Платон. — Не могу пропустити а да овом приликом неспоменем, како је ревностни епитроп светођурђевске саборне цркве сомборске и добротвор овдашње школске младежи г. Константин Давидовић увеличао ову светковину подпуним и сјајним осветљењем цркве, како на служби Божијој, тако и на парастосу неумрлог оснивателя Платонеума. Истога дана после подне држана је у учитељској школи седница Платонеумског одбора, којом је приликом једна упражњена Платонеумска стипендија попуњена.

(*Сиротиште „Елизабетинум“ у Бачу*), основано подашљивошћу калочкога митрополита Л. Хајналда, отворено је $^{7}/_{19}$. Новембра са великом свечаношћу. Оно стаје оснивателја на 90.000 форинти, а установљено је за 20 сирочади римске вере, која ту добија васпитање, издржавање и наставу у основним наукама и у ручном раду.

(*Отликовање*). Стеван Ђерђанфи управитељ државне средсредње учитељске школе у Будапешти добио је за заслуге своје на пољу народне просвете Франц Јосифов орден III. реда.

(*Хрватско педагошјско-књижевни збор*) држаће $^{19}/_{31}$ Децембра о. г. у Загребу своју 23. редовну главну скупштину са прославом двадесетпетгодишњице „Напредка“ свечаност ће се држати у здању више девојачке школе у Загребу. Између 11 предмета, што су на дневни ред стављени, стављена је на 10. месту расправа: „Ручни рад и педагогија од Анте Чувја. (Штампано у „Напредку“ бр. 31—34, а на 11. месту „Сократ и један пример сократичке или хеуристичке методе од А. Ћурчића.

(*Припомоћ*). Из државне утарске учитељске мировинске закладе госпођа Драгиња удовица Лазара Михајловића негдашњег српског народног учитеља у Сентомашу добила је годишњу припомоћ од 84. ф. Малољетна сирочад негдашњег православног учитеља у Малом-Средишту Р. Серба: Радован, Јован и Ђорђе добили су 150 ф. припомоћи.

(*Српска црквена обштина у Темишвару*) у седници својој од 7. октобра о. г. подарила је стипендију од 120 ф. госпођици Јулијани Вујиној отличној и примерног владања приправници III. разреда српске учитељске школе Сомборске родом из Панчева. У сљед тога је иста приправница на досада уживаној Платонеумској стипендији већ благодарила.

(*Књижевност*). Добисмо на приказ ове књиге: „Годишњак“ са библиотеком за народ, велики српски илустровани календар за просту годину 1885. Уређује А. Сандић. Издање браће М. Поповића у Н.-Саду. Цена 50 нов. — У овом добро уређеном календару, осим обичних календарских предмета налази се овај садржај: Колико има Срба Српскк црквени великодостојници и српске врховне црквено-народне власти год. 1884 Српске богословске школе, велике гимназије и учитељска школа у Сомбору. Српски заводи у Новом-Саду — Историјски календар. Планета Даница. Цветак срећи и радости светле породице Њ. Вел. престолонасљедника царевића и краљевића Рудолфа од А. Сандића. Српски граничари од Ј.; О пијанству врло поучан чланак од Н.; Груда земље песма Љ. Ненадовића; О васкрсу раскрст — помрчење сунца, легенда А. Сандића. О воћу и воћарству изврстан чланак од А. Матића. Влага по кућама и собама од проф. Стев. Милованова. Осим насловне слике која представља светлу породицу Њ. В. царевића Рудолфа престолонасљедника аустро-угарског, књига је ова украшена са сликама: Цар Урош Немањић, споменик кнезу Михаилу М. Обреновићу III. у Београду; Крушевац, некад престолница царства српског; Манастир Манасија и слика старинска у Манасији; Куле и развалине старинског градића у Манасији; Доситије Обрадовић, Јован Бошковић професор вел. школе у Србији; Призрен некадашња престолница цара Душана Милан Ђ. Миличевић начелник у срп. кр. министарству просвете и књижевник; Др. Јован Пачу уметник у свирци; Драгаљ

у Кривошијама. — Слике су пропраћене и разјашњене са неколико речи, у којима су изложене и црте из живота прослављених раденика на пољу просвете и уметности, чије се слике приказују. Уз то придодата је и библиотека за народ, у којој су чланци: Брijачица и маказе од Панте Поповића. Бунтовници с морског брода од Ж. Верна превео Бранко Мушицки. Први пут с оцем на јутрење приповедка Л. К. Лазаревића. Пољубац у добри час од Сахер Мазоха. Неколико народних приповедчица из збирке В. Врчевића. Даље уметнути су у ову књигу месечни празни листови за бележење прихода и расхода и различите објаве. „Годишњак“ се може добити и без књиге за народ и без уметнутих листова за бележење прихода и разхода.

„Панчевац“ календар за народ за 1885. годину. Година XIV. са више слика. Издање штампарије браће М. Јовановића у Панчеву. Овом је календару придодата књига за народ, у којој су важнији чланци ови: Немачко-банатска граничарска регимента. Брат по млеку приповетка по истинитом догађају од Ђанина. Момче и ученјак. Граничар балада од В. Живковића. Наука о животу. Здравље и богатство. Поуке за кућу и поље и т. д. У Панчевцу су ове слике: Иван Тургењев, слуњски град, сењски град, двориште судбене палате у Задру, господски трг у Задру, Корчула.

„Ружица“ настарији срп. нар. календар за 1885. Издање књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. Цена 20 нов.

Изашла је објава на књигу: „Српски свет са картом српских земаља и сликама, написао Петар М. Никетић учитељ у Београду. Књига ће изнети 10 табака и стајаће за предплатнике 60 новчића а у лепом повезу 1 ф. Предплата се шаље писатељу у Београд до 10. децембра о. г

НЕКРОЛОГ.

Димитрије Матић, доктор филозофије, државни саветник и бивши многозаслужени министар просвете у краљевини Србији преселио се у вечност у 64. години живота свог, 17. Октобра о. г. у Београду. Покојник је рођен у Срему и за прве младости учио се у Карловачкој гимназији, али је још као дечко прешао у Србију, где му је стриц као држ. секретар живио. Као државни питомац учио се у Хали, Јени, Хајделбергу и Берлину у друштву са отличним песником српским Љубомиром Ненадовићем и са другим младим Србима. Вративши се у Србију 1848. постане професор права у књажеском лицеју, а наскоро затим постане државни саветник и министар просвете. За време његовога министарства добиле су народне школе у Србији садашње своје устројство, уређене су и умножене гимназије, виша девојачка и велика школа, и основана је о државном трошку учитељска школа у Крагујевцу, која је доцније у Београд пренешена. — После последњег рата за ослобођење Матић је неко време био министар правде, а затим се вратио у државни савет. Делао је ревностно и на пољу књижевном као отличан писатељ. Од њега имамо Историју Филозофије на српском језику и Педагогију и Историју Педагогије по знатном немачком делу Дра Г. А. Рике, и више научних расправа и класичних превода. Димитрије Матић био је муж благе нарави, мирнога духа, учен и делателан. Радио је за обште благо народа свог а особито за просвету народну најревностније. С тога у пуној мери заслужује, да му свеколико учитељство српско на гробу рекне: Слава му, и вечна му успомена!

Др. Карел Амерлинг. У Златноме Прагу преселио се у вечност 21. Октобра (2. Нов.) Др. Карел Амерлинг умировљени управитељ ческе учитељске школе и велезаслужни списатељ чески. У њему је чески народ изгубио једног од најзаслужнијих својих синова. Др. Карел Амерлинг родио се 18. Септембра 1807, у граду Клатовиху у Чешкој. Науке је свршио у Бечу и у Прагу и 1836. год. постао је доктором. Амерлинг као прави син свога народа употребио је сав свој труд и своју умну снагу на то, да свој народ пробуди и подигне. После кратког времена пошло је Дру Амерлингу за руком, пошло да помоћу грофа Туна оснује у Прагу школу под именом „Будеч“ у којој би се воспитавала учитељи само народности ческе. На ову школу скупио је он до 45,000 фор. капитала. У ову школу, која је 1848. год. основана, долазили су са одушевљеном младићи из свијух крајева где се ческа реч говори, да се у њој изобразе и по том свој рад и своје знање посвете своме народу. Управитељем ове школе заименован је био Др. Карел Амерлинг а катихетом покојни О. Карел Шкода који је предавао катихизис и педагогију, Амерлинг пак предавао је логику психологију, природопис, технологију и пољоделство. Као учитељ био је Амерлинг изврстан. Предавао је увек са особитом вољом и одушевљењем, разумљиво и јасно. Као учитељ и управитељ учитељске школе настојавао је, да од учитељских приправника учини карактерне људе. На жалост прекинут је био благословени рад Амерлингов, и он заједно са катехетом Шкодом и учитељем Тесарем одпуштен буде год. 1868 и стављен у мир. Велике заслуге стекао је себи Амерлинг и на књижевном пољу, што доказују многи његови списи. Ја као његов бивши ученик сећам се њега увек с радошћу, јер је био свакоме своме ученику пријатељ и саветник. Нека њему буде лака црна земља и слава успомен у народу ческом, за који је живио и делао за својега живота.

Блажек.

Лазар Стефановић окружни прота белоцркванскн преселио се у вечност 24. Новембра о. г. у 76. години својега живота, а сахрањен је 26. Новембра. Покојник је много година служио као професор св. богословије у Вршцу, био је посланик на српским народним саборима и члан саборског одбора.

Александар Гавра пензионовани професор и управитељ романске школе у Араду и витез Франц Јосифовога ордена, упокоио се у Араду у 87-ој години свог живота.

Милка Зделарева учитељица сарајевске српске женске школе, родом из Г. Карловца, преселила се у вечност у Сарајеву 29. Октобра о. г., а сљедећега дана је сахрањена сјајним спроводом Покојница се отликовала у свом учитељском позиву и била је врла љубитељка српске књижевности. Колико су ову ваљану младу учитељицу уважавали виши сарајевски кругови и сво грађанство, види се отуда, што је покојницу у новој сарајевској цркви опојао сам преосвештени митрополит Сава са свештеиством, а при погребу прнсутствовао је преузвишени г. барон Николић са чиновништвом, многим грађанством и свом школском младежи. Уз ковчег покојничин корачаху ученице у белом руху а приправници га ношаху на раменима. Надгробна слова говорили су учитељи Срдић и Калуђерчић. Покојницу оплакују уцвељени родитељи 3 брата и 3 сестре.

Младен Калеић учитељ у Грабовцу близо Земуна, враћајући се на појутарње Аранђелова дне из Огара у своје место, на путу је мучки убијен. Убио га је кочијаш са неким човеком, којега је по договору примио на кола као странога путника. Покојник је рођен у Сентомашу 1860. године; свршио је учитељску школу у Сомбору $187^{7}/_{8}$. године и служио је као учитељ најпре у шајкашком округу а затим је прешао у Срем, где је сиромах невино на тако грозни начин скончао.

НАИМЕНОВАЊЕ.

Петар Топаловић учитељ жарковачки наименован је за учитеља у Гардиновци. — Новак Раданов Пелагић свршени приправник наименован је за учитеља новоотворене предградске школе у Жабљу. — Никола Караш свршени приправник наименован је за привр. учитеља у Перлезу, — Теодор Ракић учитељ пивнички изабран је за учитеља у Ст. Паланци. — Милош Божић професор мале реалке у Митровици премештен је на велику реалку у Земуну. — Петар Котур привр. учитељ наименован је за правога учитеља у Д. Рајићу. — Ђура Божић наименован је за правог учитеља у Црвеном Боку, Миле Ђурић за правог учитеља у Бухачи, а Дане Радовић за учитеља у Лапцу. — Даница Мандићева наименована је за праву учитељицу у Купинову, Петар Машић за привр. учитеља у Ривици, Гаврило Шамић за привр. учитеља у Војаковцу, Миле Драгош за учитеља у Гаћишту, Мијат Секулић за привременог учитеља у Вучевци, Никола Орлић за привр. учитеља у Пакрацу. — Премештене су учитељице Марија Руданова из Двора у Буђановце; Анка Славнићева из Буђановаца у Костајницу и Милка Латинчићка из Костајнице у Двор. — Свршени приправник Јефта Андрејевић постављен је за привр. учитеља на школи у селишту Жарковцу код Сомбора — Свршени приправник Бошко Поштић постављен је за привременог учитеља у Мокрину, — Свршена приправница Даница Ђакова постављена је за учитељицу у Црепаји.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У српском св. Петру тражи се учитељ; плата је 200 ф. за повторну школу 40 ф.; за перовођство 20 ф.; осим тога 40 кибли жита, три хвата дрва, башта, стан, зимни огрев и од укопа где се позове 60 нов. Учитељ је дужан појати и децу у цркв. појању обучавати; првенство имају који су и из мађарског језика испит посожили. Молбенице местном школском одбору у Ст. Петру (Szerb-szent-Péter) имају се до Никоља ове године поднети.

— У Хрњакову (пошта Rékas) тражи се учитељ; плата је 100 ф. готова новца, 31 ф. 50 нов. у име релутума; 32 метера дрва, 15 и по хектл. жита и толико кукуруза и 4 ланца ливаде, слободан стан и башта. Учевни језик је српски и романски.

— У Станчеву (пошта Rékas) тражи се учитељ; плата је 100 ф., 37 ф у име релутума; 24 кибле жита и голико кукуруза, 8 хвати дрва, 4 ланца орање земље и 1 ланац сенокоса, стан и две баште.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. О. З. у Д. Примио сам схвалом Ваш извештај, али ће тек у следећем броју моћи на свет изићи.

Г. Н. учитељу у Босни „Напутак, којим се уређују школски празници није могао до сада изићи. Гледаћемо да га у изводу што скорије саопштимо.

Г. К. у Б. Претрпите се; саопштићемо у кратко.

Пријатељима „Школскога Листа“ јављам, да ће лист овај идуће године уредно по једанпут сваког месеца излазити. Досадашњи предплатници у накнаду за последњу овогодишњу тречину добиће прва осам бројева од идуће године.

За нове предплатнике на „Школски Лист“ 1885. цена је 1 ф. 50 нов.; учитељи са платом мањом од 300 ф. и сви ђаци без разлике добијају „Школски Лист“ у полак цене

Н. Ђ. Вукићевић,
уредник „Ш. Л.“

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА